

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ

ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1975

Δημοφä Εργαζ

Ε2 Δημοτικού

1975-76

58

Δημορᾶ Σελένη

(92)

~~Ε~~ δημοτικού

Σελένη Δημορᾶ

ΣΤάχι

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

Δηκορός Επέντε

E'2 δημοτικού

1975-76

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΑΤΡΩΩΝ
ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

BIBLIOΦΗΜΗ
ΔΙΑΜΗ ΗΕΒΛΑ

Αγηαρά Σχένη

ΕΩΣ δημοτικού

άνθολόγιο για τὰ παιδιά του δημοτικοῦ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

1975-76

ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ ΕΛΛΑΣΙΩΝ

Αθήνα 1975

Δημοσία - Εγένη

E'2 δημοτικού

1975-76

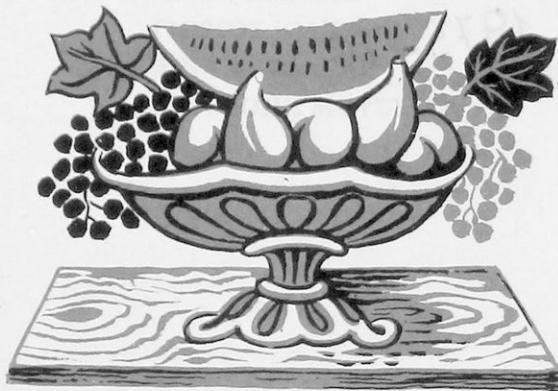
ἀνθολόγιο

γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ δημοτικοῦ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Δημοφάνεια
Σχολή

Ε'2 δημοτικοῦ

1975-76.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ἀθήνα 1975

Δημόσια
Δημόσια

E'2 Δημόσια

1975-76

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΕΠΟΠΤΕΣ : ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ*
ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

ΜΕΛΗ : ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ
ΑΛΕΞΗΣ ΔΗΜΑΡΑΣ
ΚΑΛΗ ΔΟΞΙΑΔΗ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΛΙΝΑ ΚΑΣΔΑΓΛΗ
ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

* Από την έναρξη του 'Ανθολογίου ώς το Νοέμβριο 1974

Στὴ μνήμη τῆς Πηνελόπης Δέλτα

(1874-1941)

Δημοφὲα Ἐλένη

E'2 δημοπικοῦ

1975-76

Δηκαρά Στέγη

E'2 δικαιούχος

1975-76

Μιὰ πρώτη γνωριμία

ΙΣΤΕ πιὰ μεγάλα παιδιά πηγαίνετε στὶς ἀνώτερες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ, διαβάζετε βιβλία ἐξωσχολικά, ἀκούτε συζητήσεις τῶν μεγαλυτέρων σας, ἔχετε ἀπόριες πολλές, θέλετε, ἀσφαλῶς, νὰ μαθαίνετε όλοένα καὶ περιστέρα πράγματα. Τὴ δίψα σας ἀντή, τὴν ἀπαίτησή σας γιὰ κάτι καινούριο, ποὺ νὰ εἶναι συγχρόνως εἰπωμένο ὥραΐα καὶ δυνατά, ἔρχεται νὰ ἵκανοποιήσῃ τὸ βιβλίο αὐτό. Μαζί του θὰ κάνετε μιὰ πρώτη γνωριμία μὲ τὴ λογοτεχνία μας.

Ἡ γνωριμία αὐτὴ θὰ σᾶς δώσῃ μεγάλες χαρές. Θὰ σᾶς δείξῃ μὲ νέο τρόπο πολλὰ πράγματα καὶ θὰ σᾶς πλοντίσῃ ψυχικά. Θὰ σᾶς κάνῃ ἀκόμα ν' ἀγαπήσετε περισσότερο τὸν τόπο μας καὶ τοὺς ἀνθρώπους του. Γιατὶ ἡ καλὴ λογοτεχνία εἶναι πάντα ὁ καθρέφτης τῆς ζωῆς καὶ τῆς ιστορίας ἐνὸς τόπου.

Τὰ κείμενα ποὺ βρίσκονται στὸ Ἀνθολόγιο εἶναι διαλεγμένα εἰδικὰ γιὰ σᾶς. Διαβάζοντάς τα θὰ ξαναθυμηθῆτε καὶ θὰ συνδέσετε μέσα σας διάφορα ἔθιμα, γιορτὲς καὶ ἑκδηλώσεις ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς πατρίδας μας, περιστατικὰ ποὺ συμβαίνουν στὶς μέρες μας ἢ ιστορίες, γιὰ παλιὰ καὶ καινούρια πράγματα, ποὺ ἔχετε ἀκούσει ἀπ' τοὺς γονεῖς σας καὶ τοὺς δασκάλους σας.

Μακάρι ν' ἀγαπήσετε βαθιὰ τὸ βιβλίο αὐτό. Κι ἂν διαβάζοντάς το δυναμώσῃ ἡ ὄρεξή σας γιὰ τὸ καλὸ βιβλίο καὶ τὸ διάβασμα, τότε τὸ κέρδος θὰ εἶναι μεγάλο γιὰ ὅλους μας.

‘Ο Διγενής Ἀκρίτας

Τρίτη ἐγεννήθη ὁ Διγενής καὶ Τρίτη θὰ πεθάνη.

Πιάνει καλεῖ τοὺς φίλους του κι ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους·
νά ’ρθη ὁ Μηνᾶς κι ὁ Μαυραῖλῆς, νά ’ρθη κι ὁ γιός του Δράκου,
νά ’ρθη κι ὁ Τρεμαντάχειλος, ποὺ τρέμει ἡ γῆ κι ὁ κόσμος.

Κι ἐπῆγαν καὶ τὸν ἥβρανε στὸν κάμπο ξαπλωμένο.

Βογκάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογκάει, τρέμουν οἱ κάμποι.

—Σὰν τί νὰ σ’ ἥβρε, Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνης;

—Φίλοι, καλῶς δρίσατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι·

συχάσατε, καθίσατε κι ἐγώ σᾶς ἀφηγιέμαι.

Τῆς Ἀραβίνας τὰ βουνά, τῆς Σύρας τὰ λαγκάδια,

ποὺ κεῖ συνδὺ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,

παρὰ πενήντα κι ἑκατό, καὶ πάλε φόβον ἔχουν,

κι ἐγώ μονάχος πέρασά, πεζός κι ἀρματωμένος,

μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς δργίες κοντάρι.

Βουνά καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνά καὶ καταράχια,*

νυχτιές χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιές χωρὶς φεγγάρι.

Καὶ τόσα χρόνια πού ζησα δῶ στὸν ἀπάνου κόσμο,

κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.

Τώρα εἶδα ἔναν ξιπόλητο καὶ λαμπροφορεμένο,

πόχει τοῦ ρήσου* τὰ πλουμιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·

μὲ κράζει νὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένια ἀλώνια,

κι ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ παίρνη τὴν ψυχή του.

Κι ἐπῆγαν κι ἐπαλέψανε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια·

κι ὅθε χτυπάει ὁ Διγενῆς, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,

κι ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο* κάνει.

(Δημοτικό)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗΣ

Ἡ Ἀσία χύνεται στὴν Εὐρώπη

ΚΛΕΙΝΟΥΝ δέκα χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε ἡ μάχη στὸν Μαραθώνα. Τόσα χρειάστηκαν γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν προπαρασκευή της ἡ Ἀσία. Γιατὶ σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο θὰ χτυπιόντουσαν δύο κόσμοι. Λέγανε οἱ Πέρσες πῶς τάχα ἐτοίμαζαν ἐκστρατεία γιὰ νὰ τιμωρήσουν τοὺς Ἀθηναίους μόνο. Μὰ κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ ξεγελαστῇ. "Αμα πάταγε ἡ Ἀσία τὸ πόδι της στὴν Εὐρώπη, κανεὶς δὲ θὰ μποροῦσε νὰ μείνη ἐλεύθερος.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, μάθαιναν ποῦ καὶ κάπου γιὰ τὸ τί γινόταν στὴν Ἀσία. Μὰ οἱ πληροφορίες τους ἦταν λειψὲς κι ἀποφάσισαν νὰ στείλουν κατασκόπους στὴν Ἰδια τὴν Περσία, νὰ δοῦν τί γίνεται. Τοὺς ἐπιασαν ὅμως, κι ἀφοῦ τοὺς βασάνισαν, τοὺς καταδίκασαν σὲ θάνατο. Τὸ παράξενο εἰναι διτὶ τὴν τελευταία στιγμὴ τοὺς ἔσωσε ὁ Ξέρξης, καὶ τοὺς ἅφησε ἐλεύθερους νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους, ἀφοῦ χορτάσουν τὰ μάτια τους μὲ τὸ θέαμα τῶν στρατευμάτων ποὺ συγκεντρώνονταν. Εἶχε τὸ σκοπό του ὁ Ξέρξης ποὺ τὸ ἔκανε αὐτό. Πίστευε πῶς ἄμα μάθαιναν οἱ Ἀθηναῖοι τὴ δύναμή του ἀπὸ τοὺς δικούς τους ἀνθρώπους, θὰ ἀποφάσιζαν νὰ παραδοθοῦν χωρὶς πόλεμο.

Δὲν τὸ χάρηκε αὐτό.

Τούτη θὰ ἦταν ἡ τρίτη μεγάλη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδας. Πρώτη τοῦ Μαρδόνιου, δεύτερη τοῦ Δάτη καὶ

Αρταφέρνη, τρίτη τοῦ Ξέρξη. 'Ο βασιλιάς ἀποφάσισε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πορεία τῆς πρώτης ἐκστρατείας. Τὸ στράτευμα θὰ περνοῦσε ἀπ' τὴν Ἀσία στὴ Θράκη καὶ θὰ κατέβαινε διὰ ἔηρᾶς ώς τὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ ίσοπεδώσῃ δλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις. 'Ο στόλος θὰ πήγαινε παράλληλα μὲ τὸ στρατό, κάνοντας δλο τὸ γύρο τοῦ Αἰγαίου.

'Επειδὴ οἱ Πέρσες δὲν εἶχαν ἀκόμα ξεχάσει τὴ συμφορὰ τοῦ στόλου τους στὸν "Αθω, ὁ Ξέρξης θέλησε ν' ἀποφύγῃ τὸν ἐπικίνδυνο κάβο, γιὰ νὰ μὴν πάθῃ τὰ ἔδια. Καὶ τότε πῆρε μιὰ παράτολμη ἀπόφαση: Ἡ χερσόνησος τοῦ "Αθω, στὴ ρίζα τῆς ποὺ ἐνώνεται μὲ τὴ Μακεδονία, είναι στενὴ ώς χίλια διακόσια μέτρα. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀποφάσισε ν' ἀνοίξῃ κανάλι γιὰ νὰ περάσῃ ὁ στόλος, ἀποφεύγοντας τὸν ἀνεμόδαρτο κάβο. Χρόνια χρειάστηκαν γιὰ νὰ γίνη αὐτὴ ἡ δουλειά, καὶ χιλιάδες ἄνθρωποι ἐργάστηκαν κάτω ἀπὸ τὸ μαστίγιο τοῦ Ἀσιάτη γιὰ νὰ τελειώσῃ.

Τὸ ἄλλο ἀπαραίτητο ἔργο ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνη, ήταν ἡ γέφυρα στὸν Ἑλλήσποντο, γιὰ νὰ περάσῃ ὁ στρατός. Στὸ πιὸ στενὸ μέρος —χίλια πεντακόσια μέτρα περίπου— ἄρχισαν νὰ δένουν πλοῖα τὸ ἔνα πλάι στὸ ἄλλο, ἀπὸ τὴν Ἀβυδον ώς τὴν ἀπέναντι παραλία. Ἀπάνω στὰ πλοῖα αὐτὰ ἐστήριξαν ἔπειτα τὸ γεφύρι. Ἀτυχία δημος κι ἐδῶ. Μόλις εἶχε τελειώσει τὸ ἔργο, μιὰ μεγάλη τρικυμία παράσυρε τὰ πλοῖα καὶ διέλυσε τὸ γεφύρι.

"Οταν τὸ ἔμαθε ὁ Ξέρξης, φούντωσε πάλι ὁ θυμός του, ποὺ τὸν ἔβγαζε ἢ σὲ ἀνόητα λόγια ἢ σὲ ἀνόητες πράξεις. Πρόσταξε λοιπὸν νὰ δώσουν στὴ θάλασσα τρακόσιες βουρδουλιές. Δέρνανε τὴ θάλασσα οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ξέρξη καὶ λέγανε:

«Πικρὸ νερό, ὁ μεγάλος μας ἀφέντης σὲ τιμωρεῖ γιατὶ τὸν ἔβλαψες χωρὶς νὰ σὲ πειράξῃ. Μὰ εἴτε τὸ θέλεις εἴτε δχι, ὁ Ξέρξης θὰ σὲ ζέψῃ καὶ θὰ διαβῇ ἀπὸ πάνω σου.»

Ἡ θάλασσα μαστιγώθηκε καὶ δὲν ξέρουμε ἀν πόνεσε ἢ δὲν πόνεσε. Ἡ δουλειά δημος τοῦ γεφυριοῦ ἔπρεπε νὰ γίνη ἀπ' τὴν ἀρχή.

"Αμα ἔφτασε ἡ εἰδηση ὅτι ξανάγινε τὸ γεφύρι στὸν Ἑλλήσποντο, ἔπρεπε νὰ ξεκινήσῃ τὸ στράτευμα. Εἶχε φτάσει, ἄλλωσ-

τε, μὲ τὸ καλὸν κι ἡ ἄνοιξη. Τότε δῆμως ἔγινε κάτι ἀφάνταστο. Ὁ ἥλιος ἄφησε τὴν θέσην του στὸν οὐρανὸν κι ἔγινε ἄφαντος! Δὲν κρύφτηκε στὰ σύννεφα, γιατὶ ὁ οὐρανὸς ἦταν πεντακάθαρος; χάθηκε δῆμως μέρα μεσημέρι κι ἀπλώθηκε βραδινὸν σκοτάδι. "Ἐγινε, δηλαδή, ἔκλειψη ἥλιου.

"Ο Ξέρξης τὰ χρειάστηκε, κι ἔτρεξε ἀμέσως στοὺς μάγους ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸ στράτευμα.

— Τί πάει νὰ πῆ αὐτὸν πάλι; Ποὺ πῆγε ὁ ἥλιος;

Οἱ μάγοι, φοβισμένοι κι αὐτοί, ἔπρεπε νὰ βολέψουν τὴν περίσταση δύπως δύπως.

— Μὴ βάζης ἀνησυχία στὴν καρδιά σου, βασιλιά. Δὲν εἰναι γιὰ μᾶς τὰ σημάδια· γιὰ τοὺς ἔχθρους σου εἰναι καὶ δείχνουν δτὶ κακὸ σκοτάδι τοὺς περιμένει. Οἱ Ἑλληνες μαθαίνουν τὰ μελλούμενα ἀπ' τὸν ἥλιο. "Αν ἦταν γιὰ μᾶς, θὰ μᾶς τὰ ἔλεγε τὸ φεγγάρι...

"Ο Ξέρξης πῆρε πάλι κουράγιο. Τὸ στράτευμα ἔκεινησε γιὰ τὸν Ἐλλήσποντο. "Οταν ἔφτασαν στὴν Ἀβυδο, ἀνέβηκε ὁ Ξέρξης σὲ μιὰ μαρμαρένια ἔξέδρα ποὺ τοῦ εἶχαν χτίσει, κι ἡ καρδιά του εὐφραινόταν ποὺ ἔβλεπε σὰν μυρμηγκιὲς ἀτέλειωτες νὰ φτάνη τὸ λεφούσι* κάτω ἀπ' τὰ πόδια του. Οὕτε ὁ ἴδιος δὲν ἤξερε δτὶ εἰχε τόση δύναμη[...]

Τότε ἥρθανε κι ἀναγγείλανε στὸν Ξέρξη δτὶ μιὰ φοράδα τοῦ στρατοῦ γέννησε λαγό. "Ο Ξέρξης γέλασε καὶ δὲν ἔδωσε σημασία. Ἀργότερα δῆμως πολλοὶ λέγανε πῶς αὐτὸν ἦταν κακὸ σημάδι: Περνοῦσε στὴν Εὐρώπη σὰν καμαρωτὸ ἄλογο ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξη, μὰ τοῦ ἦταν γραφτό του νὰ γυρίσῃ τρεχάτος, σὰν κυνηγημένος λαγός.

"Ολη τὴν νύχτα οἱ Πέρσες ἔκαιγαν στὴ γέφυρα θυμιάματα κι ἔστρωναν τὸ κατάστρωμά της μὲ μυρσίνες. Μόλις ἄρχισε ν' ἀνατέλλῃ ὁ ἥλιος, ὁ Ξέρξης, ποὺ ἀγυρπνοῦσε, ἔκανε σπονδὲς* στὴ θάλασσα μὲ χρυσὴ κούπα κι εὐχότανε νὰ μὴν τοῦ τύχη τίποτα ποὺ θὰ τὸν ἐμπόδιζε νὰ κατακτήσῃ τὴν Εὐρώπη. "Υστερα πέταξε τὴν χρυσὴ κούπα στὴ θάλασσα μαζὶ μὲ τὸ σπαθί του.

Τέλος, δόθηκε τὸ σύνθημα γιὰ νὰ περάσῃ ὁ στρατὸς τὴ με-

γάλη γέφυρα. Ἡταν μιὰ παρέλαση ποὺ δὲν τὴν εἶχε ξαναδεῖ ἀνθρώπου μάτι. Γιὰ πρώτη φορὰ παρουσιαζόταν ἔνα τόσο τεράστιο στράτευμα, ποὺ τὸ ἀποτελοῦσαν τόσο διάφορες φυλὲς ἀνθρώπων, ἄσπροι, μαύροι, μελαψοί, μὲ διάφορες φορεσιές καὶ ὄπλισμό, καὶ ποὺ μιλοῦσαν τόσο διαφορετικὲς γλῶσσες.

Ἡταν σὰν ὅλη ἡ Ἀσία νὰ περνοῦσε στὴν Εὐρώπη. Οἱ Πέρσες πρῶτοι, μὲ θώρακες λεπιδωτοὺς καὶ μὲ μυτερὲς τιάρες* στὸ κεφάλι, οἱ Μῆδοι, οἱ Λυδοί, οἱ Ἀσσύριοι μὲ τοὺς Χαλδαίους, μὲ τὶς χάλκινες περικεφαλαῖες τους, Βακτριανοὶ μὲ καλαμένια τόξα, Σκύθες, Ἄριοι, Πάρθοι, Ἰνδοί, Ἀραβες μὲ μακρὶς κελεμπίες,* Παφλαγόνες, Φρύγες μὲ σκουφιὰ μυτερά, Θράκες, Αἰθίοπες μὲ λεοντὲς καὶ τόξα ἀπὸ κλαδιὰ φοινίκων, Λίβυες μὲ ἄρματα, κι ἄλλοι, κι ἄλλοι, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἀραδιάσῃ ὅλους.

Κι ἔπειτα ὁ Ξέρξης, ὁ Μεγάλος Βασιλιὰς τῆς Ἀνατολῆς, μὲ ἰδιαίτερη πομπὴ καὶ μεγαλοπρέπεια. Δυὸς χιλιάδες διαλεχτοὶ καβαλάρηδες πᾶνε μπροστά στεφανωμένοι σὰν σὲ πανηγύρι. Ἀκολουθοῦσαν δέκα ἵερὰ ἄλογα καταστόλιστα. Ἐπειτα ὅχτῳ ἄσπρα ἄλογα τραβοῦσαν τὸ ἀδειο ἄρμα τοῦ Δία κι ἀπὸ πίσω ἀκολουθοῦσε τὸ ἄρμα τοῦ Ξέρξη. Ἐπειτα πάλι δυὸς χιλιάδες καβαλάρηδες, καὶ στὸ τέλος τὸ διαλεχτὸ σῶμα τῶν Ἀθανάτων, δέκα χιλιάδες πεζοὶ Πέρσες ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν ἰδιαίτερη σωματοφυλακὴ τοῦ βασιλιᾶ. Τοὺς λέγανε «Ἀθανάτους», γιατὶ ἀν πέθαινε ἡ ἀρρώσταινε κανείς, τὸν ἀντικαθιστοῦσαν ὀμέσως, ώστε νὰ μὴν είναι ποτὲ οὕτε λιγότεροι οὕτε περισσότεροι ἀπὸ δέκα χιλιάδες.

Ἐφτὰ ἡμέρες κι ἐφτὰ νύχτες χωρὶς διακοπή, χωρὶς ἀνασασμό, περνοῦσε τὸ στράτευμα ἀπὸ τὴν Ἀσία στὴν Εὐρώπη, πάνω ἀπ’ τὴ γέφυρα τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἔνα ἑκατομμύριο ἐφτακόσες χιλιάδες ψυχὲς ἥταν μόνο τὸ πεζικό — χώρια τὸ ἱππικὸ καὶ οἱ Ἀραβες μὲ τὶς καμῆλες τους ποὺ πήγαιναν τελευταῖοι, γιὰ νὰ μὴν ξαφνιάζωνται τ’ ἄλογα.

Κάτσε καὶ λογάριασε τώρα τὸ στόλο. Χίλια διακόσια ἥτανε μονάχα τὰ πολεμικὰ πλοῖα γραμμῆς καὶ πάνω ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες

τὰ βοηθητικά, τὰ δπλιταγωγά, ἐκεῖνα ποὺ ἔφερναν τὰ τρόφιμα καὶ τὰ δπλα. Καμιὰ πεντακοσαριὰ χιλιάδες ψυχές ἦταν στὰ πλοῖα. Καὶ δλοι αὐτοὶ ἦταν μάχιμοι. Τὸ πλῆθος ὅμως τῶν ὑπηρετῶν, τῶν βοηθητικῶν, τῶν δούλων καὶ τῶν γυναικῶν ἀκόμα ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸ στράτευμα, ἦταν τουλάχιστον ἄλλο τόσο ἀκόμα· κι ἂν τὰ προσθέσης δλα αὐτά, θὰ βρῆς πώς πέντε ὀλόκληρα ἔκατομμύρια ἀνθρώπους δδηγοῦσε δ Ἐέρξης ἀπ' τὴν Ἀσία στὴν Εὐρώπη! Δὲν ἦταν στρατὸς αὐτός. Ἡταν σὰ νὰ γύρισαν δλα τὰ ποτάμια τῆς Ἀσίας καὶ χύθηκαν στὴν Εὐρώπη νὰ τὴν πνίξουν.

Δὲ βάζει ὁ νοῦς ἀνθρώπου τί ἥθελε νὰ φάη καὶ νὰ πιῇ αὐτὸ τὸ λεφούσι. Ἀπ' ὅπου περνοῦσε, ἦταν σὰ νά πεφταν σύννεφα οἱ ἀκρίδες κι ὁ τόπος ἐρημωνόταν. Καὶ τὰ ποτάμια ἀκόμα ξεράθηκαν γιὰ νὰ φτάσουν νὰ ποτίσουν ἀνθρώπους καὶ ζῶα.

Ἡταν μιὰ εύτυχισμένη μέρα γιὰ τὸν Ξέρξη αὐτὴ ποὺ ἐπιθεώρησε δλο τὸ στρατὸ του, συγκεντρωμένο πιὰ στὰ χώματα τῆς Εὐρώπης. Μὰ ἥθελε τὴν εύτυχία του νὰ τοῦ τὴν ἐπιβεβαιώσῃ κι ἔνας ξένος. Καὶ φώναξε κοντά του τὸν Δημάρατο, τὸ διωγμένο βασιλιὰ τῆς Σπάρτης.

— Τώρα ποὺ εἶδες δλους τοὺς στρατούς μου, γιά πές μου, Δημάρατε, τί νομίζεις; Θὰ τολμήσουν οἱ Ἑλληνες νὰ μετρηθοῦν μαζί μου;

— Γιά πές μου, βασιλιά, προτιμᾶς ν' ἀκούσης ἀπὸ μένα τὴν ἀλήθεια ἢ αὐτὸ ποὺ θὰ σοῦ εἰναι εὐχάριστο;

‘Ο Ξέρξης καμώθηκε πώς ἥθελε ν' ἀκούσῃ τὴν ἀλήθεια. Κι ὁ Δημάρατος τότε τοῦ εἶπε:

— Μάθε, βασιλιά, πώς ἡ φτώχεια εἰναι παντοτινὴ πιστὴ φίλη τῶν Ἑλλήνων. Μὰ πρέπει νὰ λογαριάζης πάντα καὶ τὴν ἀρετὴ, τὴν ἀρετὴ ἐκείνη ποὺ κερδίζεται μὲ τὴ φρονιμάδα καὶ τοὺς σταθεροὺς νόμους. Μ' αὐτὴ τὴν ἀρετὴ τους οἱ Ἑλληνες τὰ καταφέρνουν καὶ τὰ βολεύουν καὶ μὲ τὴ φτώχεια, καὶ μὲ τὴ σκλαβιά. Δὲν πρέπει νὰ γελιέσαι δτὶ ἐπειδὴ εἰσαι δυνατός, δὲ θὰ σὲ πολεμῆσουν. Δὲ θέλω νὰ μιλήσω γιὰ τοὺς ἄλλους· μὰ δσο γιὰ τοὺς δικούς μου, τοὺς Σπαρτιάτες, μὴ ρωτᾶς πόσοι εἰναι καὶ πόσοι

δὲν εἶναι. Καὶ χίλιοι νά 'ναι, καὶ λιγότεροι, αὐτοὶ θὰ μετρηθοῦν μαζί σου.

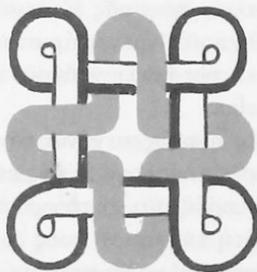
— Σὰν πολλὰ τὰ λέσ, Δημάρατε! Πῶς μπορεῖ ἔνας νὰ τὰ βάλῃ μὲ χίλιους; Καὶ πᾶς μποροῦν ἄνθρωποι πού, καθὼς λέσ, εἶναι ἐλεύθεροι καὶ δὲν ἔχουν ἀφέντη νὰ τὸν σκιάζωνται, νὰ μετρηθοῦν μὲ τοὺς δικούς μου, ποὺ δχι μόνο ἀφέντη ἔχουν, ἀλλὰ καθόμαστε ἀπὸ πίσω τους μὲ τὸ βούρδουλα καὶ δὲν τολμοῦν ν' ἀφήσουν τὴ μάχη καὶ νὰ φύγουν;

— Μὰ ἔχουν κι οἱ Ἕλληνες ἔναν ἀφέντη ποὺ τὸν σέβονται, μόνο ποὺ δὲν εἶναι ἄνθρωπος. Ἀφέντης τους εἶναι δὲ νόμος. Κι δὲ νόμος τοὺς προστάζει, δσος καὶ νά 'ναι δὲ χθρός, νὰ χιμοῦν μπροστά, κι ἡ νὰ νικοῦν ἡ νὰ πεθαίνουν.

Τὸ πλατὺ γέλιο τοῦ Ξέρξη σκέπασε τὰ λόγια τοῦ Δημάρατου. Εἰχε ὑκόμα λίγον καιρὸ ποὺ μποροῦσε νὰ γελάῃ.

Κι ἀπλώνεται ἡ ἀσιατικὴ ἄνθρωποθάλασσα στὶς εὐλογημένες ἑλληνικὲς χῶρες. Ἀπὸ τὴ Θράκη στὴ Μακεδονία, κι ἀπ' τὴ Μακεδονία στὴ Θεσσαλία, κι ἀπ' τὴ Θεσσαλία πιὸ κάτω, ὅλο πιὸ κάτω. Ὡς ἐκεὶ ποὺ ἡ ἑλληνικὴ φύση καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀλκὴ* θὰ στήνανε τὴν πρώτη ἀντίσταση, τὸν πρῶτο φραγμό.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Ιστορίες* ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Τὸ θαλασσινὸ τριφύλλι

Μιὰ φορὰ στὰ χίλια χρόνια
τοῦ πελάγου τὰ τελώνια*
Μὲς στὰ σκοτεινά τὰ φύκια
μὲς στὰ πράσινα χαλίκια
Τὸ φυτεύουνε καὶ βγαίνει
πρὶν ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ
Τὸ μαγεύουνε καὶ βγαίνει
τὸ θαλασσινὸ τριφύλλι

Κι δποιος τό βρει δὲν πεθαίνει
κι δποιος τό βρει δὲν πεθαίνει

Μιὰ φορὰ στὰ χίλια χρόνια
κελαηδοῦν ἀλλιῶς τ' ἀηδόνια
Δὲ γελᾶνε μήτε κλαῖνε
μόνο λένε μόνο λένε:
—Μιὰ φορὰ στὰ χίλια χρόνια
γίνεται ἡ ἀγάπη αἰώνια
Νά χης τύχη νά χης τύχη
κι ἡ χρονιὰ νά σου πετύχη

Κι ἀπὸ τ' οὐρανοῦ τὰ μέρη
τὴν ἀγάπην νὰ σου φέρη

Τὸ θαλασσινὸ τριφύλλι
ποιὸς θὰ βρῇ νὰ μοῦ τὸ στείλῃ
Ποιὸς θὰ βρῇ νὰ μοῦ τὸ στείλῃ
τὸ θαλασσινὸ τριφύλλι.

(Άπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Τὰ ρῶ τοῦ ἔρωτα)

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Βασίλειος ὁ Μακεδὼν

ΑΥΤΟΣ ὁ Βασίλειος βγῆκε ἀπὸ πολὺ φτωχὸ γένος, γιατὶ οἱ γονιοί του ἤτανε γεωργοὶ πάμφτωχοι, ζώντας σ' ἔνα μέρος τῆς Μακεδονίας[...]. Μιὰν ἡμέρα, πήγανε στὸ θέρος καὶ πήρανε μαζὶ τους καὶ τὸ παιδί, ποὺ ἤτανε ἀκόμα βυζαντιάρικο, κι ἐπειδὴς δὲν ὑπήρχανε δέντρα σὲ κεῖνο τὸ μέρος, γιὰ νὰ τὸ προστατέψουνε ἀπὸ τὸν ἥλιο, κάνανε ἔνα μικρὸ τσαρδάκι* μὲ τὰ δεμάτια, καὶ βάλανε τὸ παιδί νὰ κοιμηθῇ ἀπὸ κάτω. Κεῖ ποὺ θερίζανε, βλέπουνε ἔναν ἀιτό, ὃ ὅποιος κατέβηκε ν' ἀρπάξῃ τὸ παιδί, καὶ μὲ τὶς φωνές καὶ μὲ τὶς πέτρες τὸν διώξανε. Σὲ λίγο ὅμως πάλι ξανακατέβηκε ὁ ἀιτός, καὶ δράμανε* καὶ τὸν διώξανε. Ἀλλὰ τὸ ὄρνιο κατέβηκε καὶ τρίτη φορά, καὶ σὰ ζυγώσανε, εἴδανε πῶς τὸ μικρὸ κοιμότανε ἥσυχα, καὶ καταλάβανε πῶς ὁ ἀιτός δὲν ἦθελε νὰ τὸ πειράξῃ, ἀλλὰ τὸ σκέπαζε μὲ τὶς ἀνοιχτὲς φτερούγες του καὶ τὸ ἵσκιωνε γιὰ νὰ μὴν τὸ πειράξῃ ἡ ἀντηλιά, ἐπειδὴ στὸ μεταξὺ γύριζε ὁ ἥλιος καὶ οἱ ἀχτίνες του ἤθελαν τὸ κάψει. Εἶπανε λοιπὸν οἱ ἄλλοι θεριστάδες στοὺς γονιούς του πῶς είναι σημεῖο ἀπὸ Θεοῦ, διτὶ θὰ γίνη μεγάλος ἄνθρωπος καὶ δοξασμένος, καὶ χαιρόντανε μὲ τούτη τὴν ἐλπίδα οἱ φτωχοὶ ἐκεῖνοι ἀνθρῶποι.

Μὲ τὸν καιρὸ μεγάλωσε ὁ Βασίλειος καὶ πέθανε ὁ πατέρας του, κι ἀπομένοντας οὐρά ή μητέρα του, προστάτης τοῦ σπιτιοῦ ἔγινε ὁ Βασίλειος, γιατὶ τ' ἄλλα τ' ἀδέρφια του ἤτανε μικρότερα. Κι ἐπειδὴς δὲν είχε δικά του χωράφια, ἀλλὰ δούλευε σκληρὰ στὰ ξένα, δίχως νὰ μπορῇ νὰ ξοικονομήσῃ καλὰ καλὰ τὸ ψωμί

του, πήρε τὰ μάτια του κι ἀποφάσισε νὰ τραβήξῃ κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νὰ δῆ τὴν τύχη του. Ἡ μητέρα του, σὰν τὸ μαθε, ἔκλαιγε καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ μὴ φύγῃ στὴν ξενιτιά, μόνο νὰ καθίσῃ στὸ σπίτι του νὰ τὴ γηροκομήσῃ, πλὴν ὁ Βασίλειος πήρε τὴν εὐχὴν της καὶ μίσεψε.*

Σάν ἔφταξε ὅξω ἀπὸ τὴν Πόλη, στὴ λεγόμενη Χρυσόπορτα, ἐπειδὴς εἶχε βραδιάσει κι ἡτανε κατακουρασμένος, ἐμπῆκε μέσα σ' ἕνα μεγάλο μοναστήρι, τοῦ ἀγίου μάρτυρος Διομήδους, καὶ πῆγε σὲ μιὰν ἄκρη τῆς αὐλῆς κι ἔπεσε καὶ κοιμήθηκε. Ὁ γούμενος εἶδε νὰ κείτεται ἔνας φτωχὸς ἄνθρωπος, κακοντυμένος καὶ μαῦρος ἀπὸ τὸν ὥλιο, καὶ δὲν ἔδωσε πολλὴ προσοχή. Ἀφοῦ διάβασε τὸ ἀπόδειπνο,* ἔπεσε κι αὐτὸς κι ἀποκοιμήθηκε. Κατὰ τὴν τέταρτη ὥρα τῆς νύχτας, βλέπει στὸν ὑπνο του τὸν ἄγιο Διομήδη καὶ τοῦ λέγει: «Σήκω κι ἔβγα στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ καὶ φώναξε δυνατά: Βασίλειε!, κι ὅποιος σου ἀποκριθῇ, νὰ τὸν βάλης μέσα στὴν καλύτερη κάμαρα καὶ νὰ τὸν τιμήσῃς ὅσο μπορεῖς, γιατὶ αὐτὸς εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸ Θεό νὰ γίνη βασιλέας». Ὁ γούμενος ξύπνησε ἀπ' αὐτὸ τὸ ζωηρὸ δύνειρο, ἀλλὰ σὲ λίγο ξανακοιμήθηκε, δημο πλέπει τὸν ἄγιο γιὰ δεύτερη φορὰ νὰ τὸν προστάζῃ νὰ πράξῃ δύως πρωτύτερα, κι ἐπειδὴς πάλι ἀμέλησε καὶ τὸν ξαναπήρε ὁ ὑπνος, τοῦ παρουσιάσθηκε γιὰ τρίτη φορὰ ὁ ἄγιος Διομήδης, φοβερὸς καὶ θυμωμένος, προστάζοντάς του νὰ κάνη δύως τοῦ δριζε. Τότες ἔντρομος ὁ γούμενος σηκώθηκε κι ἔτρεξε στὴν αὐλὴ καὶ φώναξε δυνατά «Βασίλειε!» καὶ κεῖνος ἀποκριθῆκε «Τί δρίζεις στὸ δούλο σου;». Ὁ γούμενος ἀπόρησε πῶς αὐτὸς ποὺ ἦταν δύμοιος μὲ ἀτσίγγανο, κακοντυμένος καὶ περιφρονημένος, μέλλει νὰ βασιλέψῃ στὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸν πήρε λοιπὸν καὶ τὸν ἔμπασε μὲ τιμὴ στ' ἀρχονταρίκι* τοῦ μοναστηριοῦ, τοῦ 'δωσε νὰ φάγῃ καὶ νὰ πιῇ, μ' ἔναν λόγο τὸν ἐπεριποιήθηκε σὰν ἄρχοντα, τόσο ποὺ ἀποροῦσε κι ὁ Βασίλειος γιὰ τὶς τόσες τιμές.

Κάθισε λοιπὸν στὸ μοναστήρι κάμποσον καιρό, ἐπειδὴ τὸ ήθελε ὁ γούμενος, καὶ σὰν ἀποφάσισε νὰ πάγη στὴν Πόλη, τὸν παρακάλεσε νὰ τὸν συστήσῃ σὲ κανένα μεγάλον ἄρχοντα, νὰ

τὸν πάρη στὴν ὑπηρεσία του. Κατὰ καλὴ τύχη, κεῖνες τὶς ἡμέρες πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὸ μοναστήρι ὁ Θεοφιλίτζης, ἄρχοντας μεγάλος, συγγενῆς τοῦ βασιλιᾶ καὶ τοῦ Βάρδα τοῦ θείου του, ποὺ ἦτανε τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν μέσα στὸ παλάτι. Κι ὁ γούμενος ἐπειδὴς εἶχε πολλὴ φιλία μαζί του, γιατὶ συχνὰ πήγαινε καὶ προσκυνοῦσε ὁ Θεοφιλίτζης σὲ κεῖνο τὸ μοναστήρι καὶ καθότανε ἀπὸ λίγες ἡμέρες, τὸν παρακάλεσε νὰ πάρῃ ὑπηρέτη τὸν Βασίλειο. Σημείωσε πῶς ἦτανε ἄντρας δυνατὸς καὶ θεωρητικὸς* στὸ κορμί, ἔχωριζόντας ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους, μόλιο ποὺ δὲν ἦτανε καλοφορεμένος. Σάν τὸν εἶδε λοιπὸν ὁ Θεοφιλίτζης φχαριστήθηκε πολύ, γιατὶ εἶχε μανία νὰ βαστᾶ στὴν ὑπηρεσία του ἀνθρώπους ἀντρείους κι ὅμορφοκανωμένους, καὶ τὸν πῆρε μαζί του στὴν Πόλη καὶ τὸν ἔντυσε μὲ καλὰ ροῦχα καὶ πολὺ τὸν ἀγαποῦσε, γιατὶ μὲ τὸν καιρὸ εἶδε τὴν ἀξοσύνη του, τὴν ἀντρεία του καὶ τὴν ἵσια γνώμη του τόσο, ποὺ τὸν κατάστησε πρῶτον ἀπάνω στοὺς ὑπηρέτες του. Μέσα σὲ λίγον καιρὸ ὁ Βασίλειος ἔγινε ἔκαουστὸς μέσα στὸ Παλάτι γιὰ τὶς χάρες του. Γιατὶ πράγματι ἔχειώριζε ὅχι μονάχα στὴν ἀντρεία καὶ στὴν κρίση, ἀλλὰ καὶ στὶς χάρες τοῦ κορμιοῦ, ὅπως γράψαμε πρωτύτερα, ὅντας πολὺ φανταχτερός, στολισμένος ἀπὸ τὸ κεφάλι ἥως τὰ ποδάρια, ποὺ νὰ φχαριστιέται ὅποιος τὸν ἔβλεπε καὶ νὰ μαγνητίζεται ἀπὸ δαῦτον, ὅπως ἔχουν τέτοιο μαγικὸ δῶρο ἀπὸ φυσικό τους μετρητοὶ ἀνθρῶποι.

Σὲ τοῦτο τὸ μεταξύ, ἡ μητέρα του, ποὺ ζοῦσε στὴ Μακεδονία, δὲ μάθαινε τί ἀπόγινε ὁ γιός της, κι ἔκλαιγε, ὅπου βλέπει μιὰ νύχτα στὸν ὑπὸ της, πῶς καθότανε στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ της καὶ κεῖ ἦτανε φυτρωμένο ἔνα χρυσὸ κυπαρίσσι πολὺ μεγάλο, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ χρυσὰ κλωνία του καθότανε ὁ γιός της ὁ Βασίλειος. Κι ἀπὸ τὴν χαρά της ἔγινησε καὶ δὲ μπόρεσε πιὰ νὰ ξανακοιμηθῇ, καὶ τὸ πρωὶ ἔκανε τὸ σταυρὸ της στὰ εἰκονίσματα κι ὄντερα εἶπε τ' ὄνειρό της σὲ κάτι γειτόνισσες, καὶ κεῖνες τῆς εἴπανε νὰ χαίρεται, γιατὶ ὁ γιός της θὰ γίνη βασιλέας τῶν Ρωμαίων. Τότες θυμήθηκε τὸ σημεῖο ποὺ εἶχε ἴδωμένο πρὸ χρόνια πολλά, μὲ τὸν ἀιτὸ ποὺ κατέβαινε κι ἀπόσκιαζε τὸ παιδί της, καὶ

τὸ συνταίριαξε μὲ τ' ὅνειρο καὶ ζοῦσε ἡ κακόμοιρη μὲ τὴν κρυφὴ ἐλπίδα τῆς καὶ δόξαζε τὸ Θεό.

Ἐτυχε δὲ νὰ στείλη ὁ βασιλέας Μιχαὴλ τὸν Θεοφιλίτζη, ποὺ τόνε λέγανε ἔτσι κι ὅχι Θεόφιλο, ἐπειδής ἦτανε κοντὸς καὶ μικροκαμωμένος, νὰ τὸν στείλῃ στὸν Μοριὰ γιὰ νὰ κάνη περιοδεία ἀπὸ μέρος τοῦ βασιλιᾶ, καὶ πῆρε μαζί του καὶ τὸν Βασίλειο. Κείνον τὸν καιρό, πρώτη πολιτεία ἐπάνω στὸν Μοριὰ ἦτανε ἡ Πάτρα, ποὺ τήνε λέγανε Ἀχαΐα. Τράβηξε λοιπὸν ὁ Θεοφιλίτζης στὴν Πάτρα, καὶ φτάνοντας ἐκεῖ πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὴ φημισμένη ἐκκλησιὰ τοῦ Ἅγιου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, δ ὁποῖος μαρτύρησε στὸν ἴδιο τόπο ποὺ βρίσκεται ὁ ναός, καὶ τότες εἶχε μέσα καὶ τὸ λείψανό του. Κείνη τὴν ἡμέρα ἔλαχε νὰ μὴν πάγη μαζί του ὁ Βασίλειος, γιατὶ ἔκανε ἄλλη ὑπηρεσία, πῆγε δύμως μιὰν ἄλλη μέρα μοναχός του. Μέσα στὴν ἐκκλησιὰ ὑπηρετοῦσε ἔνας καλόγερος, ἀνθρωπὸς ἀγιασμένος καὶ τιμημένος μὲ προορατικὸ* χάρισμα, καὶ μόλις εἶδε τὸν Βασίλειο, σηκώθηκε ἀπὸ τὸ στασίδι* ποὺ καθότανε κι ἔσκυψε, σὰν νὰ ἦτανε μπροστά σὲ ἄρχοντα, ἐνῶ στὸν Θεοφιλίτζη δὲν εἶχε προσηκωθῆ καὶ δὲν ἔδωσε καμιὰ τιμή, τότες ποὺ πῆγε νὰ προσκυνήσῃ. "Ἔγινε λοιπὸν σούσουρο ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, κι ὁ λόγος ἔφταξε στ' αὐτιὰ μιᾶς μεγάλης κυρᾶς ποὺ τῇ λέγανε Δανιηλίδα, καὶ φώναξε τὸν καλόγερο καὶ τὸν μάλωσε, λέγοντάς του πῶς τόσα χρόνια δὲν ἔκανε τέτοια τιμὴ οὔτε σὲ δαύτη, ποὺ ναι ἡ ἄρχοντισσα τοῦ τόπου, οὔτε στὸ γιό της, οὔτε στὸν ἔγγονά της, καὶ μάλιστα οὔτε στὸ μέγα ἄρχοντα Θεοφιλίτζη, παρὰ σηκώθηκε καὶ ὑποδέχτηκε ἔναν δοῦλο περιφρονημένον· καὶ πῶς μπορεῖ αὐτὸ τὸ ἄπρεπο φέρσιμο νὰ ἀκουστῇ ἔως τὴν Κωνσταντινούπολη, νὰ κακοφημισθῇ ὅλη ἡ Ἀχαΐα. Ο δὲ καλόγερος τῆς ἀπάντησε πῶς αὐτὸς ὁ φτωχὸς δοῦλος, ποὺ λέγεις, προορίζεται ἀπὸ τὸ Θεό νὰ γίνη βασιλέας τοῦ κόσμου, καὶ γνωρίζοντάς το τὸν ἐτίμησα.

"Ο Θεοφιλίτζης, σὰν τελείωσε τὴ δουλειά, γιὰ τὴν ὁποίᾳ τὸν εἶχε στείλει ὁ βασιλέας, γύρισε στὴν Πόλη· ὁ Βασίλειος δύμως ἔμεινε κάμποσον καιρὸ στὴν Πάτρα, ἐπειδής ἀρρώστησε κι

ἔπεσε κατάκοιτος, καὶ τὸν περιποιότανε ἡ ἀρχόντισσα ἡ Δανι-
ηλίδα, ὥσπου ἔγινε καλά. Πρὶν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀχαΐα, ἔγινε
πνευματικὸς ἀδερφὸς μὲ τὸ γιό της Ἰωάννη, ὅπως συνηθίζανε
τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, καὶ ἡ μητέρα του τὸν παρακάλεσε νὰ μὴν
τοὺς ἔχεις, διταν ἔρθη ἡ μέρα ν' ἀνεβῆ στὸ μεγάλο ἀξιωμα ποὺ
τὸν ἔχει γράψει ἡ μοίρα του. 'Ο δὲ Βασίλειος ἀποροῦσε πάλι,
βλέποντας νὰ τοῦ κάνουνε τόσες τιμές ἄνθρωποι πλούσιοι καὶ
τιμημένοι αὐτουνοῦ τοῦ φτωχοῦ ὑπηρέτη, ὁστόσο τῆς ἀπάντησε
πώς, ἀν εἰναι θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ γίνη καμιὰν ἡμέρα βασιλέας,
δίνει τὸ λόγο του διτι τὰ παιδιά της θὰ γίνουνε ἀφέντες τῆς
Ἀχαΐας. Σὲ λίγες μέρες ἐμίσεψε ἀπὸ τὴν Πάτρα, παίρνοντας
μαζί του πολλὰ δῶρα ἀπὸ μέρος τῆς Δανιηλίδας καὶ προπάντων
ἐκεῖνα τὰ φημισμένα μεταξωτά, ποὺ χέ κορίτσια προκομμένα
αὐτὴ ἡ ἀρχόντισσα καὶ τὰ ύφαίνανε μὲ κλωστὴ ψιλότερη ἀπὸ
τὴν τρίχα τοῦ ἀραχνίου, κι ἔφταξε στὴν Κωνσταντινούπολη.

Μιὰν ἡμέρα ὁ γιὸς τοῦ καίσαρα Βάρδα ἔκανε μεγάλο τραπέζι,
κι ἀνάμεσα στοὺς προσκαλεσμένους ἦτανε καὶ κάτι ξένοι ἄρ-
χοντες. Καὶ σὰν ἀποφάγανε κι ἡπιανε κρασί, ἀρχίσανε οἱ ξένοι
νὰ παινεύωνται πῶς ἔχουνε ἔναν ἄντρα ἀντρειωμένον, ποὺ δὲ
βρίσκεται σ' δλον τὸν κόσμο ἄλλος νὰ παλέψῃ μαζί του. Οἱ δὲ
ἔλληνες ἄρχοντες πολὺ στενοχωρηθήκανε καὶ ντροπιαστήκανε,
ποὺ δὲ βρισκότανε κανένας ν' ἀντικρίσῃ ἐκεῖνον τὸν γίγαντα.
Τότες ὁ Θεοφιλίτζης, ποὺ ἦτανε κι αὐτὸς στὸ τραπέζι, εἰπε στὸν
Βάρδα πῶς ἔχει ἔναν δοῦλο, ποὺ μπορεῖ νὰ παλέψῃ μὲ τὸν θηρι-
ώδη ἐκεῖνον ἄντρα, κι ἀν ὄρίζῃ νὰ παρουσιασθῇ μπροστά τους.
'Ο Βάρδας χάρηκε πολύ, κι ὁ Θεοφιλίτζης ἔστειλε καὶ φώναξε
τὸν Βασίλειο. Σὰν τὸν εἰδε ὁ ξένος παλαιστής, ἄρχισε νὰ καυχιέ-
ται πῶς θὰ τὸν διορθώσῃ γλήγορα. Καθότανε στὸ τραπέζι ἔνας
ἄρχοντας Πατρίκιος Κωνσταντίνος, ποὺ καταγότανε κι αὐτὸς
ἀπὸ τὴν Ἀρμενία κι ἀγαποῦσε πολὺ τὸν Βασίλειο, καὶ βλέπον-
τας διτι ὁ τόπος ποὺ θὰ παλεύανε ἦτανε δύρρος, πρόσταξε καὶ
κουβαλήσανε στάχτη καὶ πριονίδια καὶ τὰ ρίξανε, γιὰ νὰ μὴ
γλιστρήσουνε οἱ παλαιστές. Σὰν πιάσανε νὰ παλεύουνε, ὁ Βασί-
λειος ξέφευγε μὲ τέχνη ἀπὸ τὰ σιδερένια χέρια τ' δχτροῦ του,

ωσπου τὸν ἔφερε σ' ἔνα λογαριασμὸν καὶ τὸν ἄρπαξε ἐπιτήδεια. καὶ σηκώνοντάς τον στὸν ἀγέρα, τὸν βρόντηξε ἀνάσκελα ἐπάνω στὸ τραπέζι, σὰν νά τανε κανένα σακί. Τότες οἱ Ἐλληνες πανηγυρίσανε, κι εὐτὺς παιξανε τὰ ὅργανα, καὶ δώσανε στὸν Βασίλειο πολλὰ φιλοδωρήματα, καὶ μαθεύτηκε σ' ὅλη τὴν Κωνσταντινούπολη ἡ νίκη, κι ἡ σάλπιγγα τῆς φήμης διαλάλησε παντοῦ τ' ὄνομα τοῦ Βασίλειου.

"Αλλη μιὰ φορὰ πῆγε ὁ βασιλέας σὲ κυνήγι, κι ἀνάμεσα σὲ ἄλλα σκότωσε ἔνα λαγό, καὶ ἔσπεξεψε ἀπὸ τ' ἄλογο γιὰ νὰ τὸν ἀποτελειώσῃ, ἐπειδὴ φοβήθηκε μὴ φύγῃ. Ἀλλά, ώς νὰ ἔανακαβαλικέψῃ, ἔφυγε τ' ἄλογο ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ὑπηρέτη, καὶ δὲν μποροῦσε κανένας νὰ τὸ πιάσῃ, ἐπειδὴς ἦτανε ἄλογο ἀδάμαστο κι ὁ βασιλιάς τ' ἀγαποῦσε πολὺ, γιατὶ τοῦ τὸ χανε στείλει δῶρο ἀπὸ ἔνον κόσμο καὶ δὲ βρισκότανε ἄλλο ἔνα τέτοιο στὴν ὁμορφιὰ καὶ στὴν τρεχάλα. Δράμανε λοιπὸν ὅλοι νὰ τὸ πιάσουνε, μὰ δὲ μπορέσανε καὶ παιδευόντανε πολλὴν ὥρα καὶ δὲν ἔρανε τί νὰ κάνουνε, ωσπου ὁ βασιλέας θύμωσε καὶ πρόσταξε νὰ τὸ σκοτώσουνε. Ἀλλὰ ὁ Βασίλειος, ποὺ βρισκότανε καὶ κεῖνος ἐκεῖ πέρα μὲ τ' ἀφεντικό του τὸν Θεοφιλίτζη, πῆγε καὶ προσκύνησε τὸ βασιλέα καὶ παρακάλεσε νὰ στρέξῃ* νὰ πιάσῃ αὐτὸς τ' ἄλογο, κι ὁ βασιλέας ἔστρεξε. Παρευτὺς* πήδησε στ' ἄλογό του καὶ ζύγωσε τὸ βασιλικὸ τ' ἄλογο καὶ παιδεύτηκε πολὺ δίχως νὰ τὸ πιάσῃ, ἀλλὰ σὲ μιὰ στιγμή, δύως τρέχανε τὰ δυὸ μαζί, ὁ Βασίλειος διπλάρωσε τὸ βασιλικὸ καὶ πήδηξε ἀπὸ τὸ δικό του γλήγορα καὶ καβαλίκεψε τ' ἄλλο, καὶ μὲ τὰ πολλὰ τὸ δάμασε καὶ τὸ φέρε στὸ βασιλέα, καθισμένος ἀπάνω στὴ χρυσὴ σέλα. Ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα ὁ βασιλέας ἀγάπησε πολὺ τὸν Βασίλειο καὶ τὸν ἐπῆρε ἀπὸ τὸν Θεοφιλίτζη καὶ τὸν είχε πάντα μαζί του στὴν ἀκολουθία του, καὶ μὲ ὅλα ποὺ εἴπανε οἱ ζηλόφθονοι, πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ καθίστη στὴ βασιλικὴ σέλα ἀπὸ σέβας στὸ βασιλέα, τὸν ἔκανε Πρωτοστάτορα.* Καὶ πάλι μιὰ φορὰ πῆγε στὸ κυνήγι ὁ βασιλέας, καὶ μὲ τὶς φωνὲς καὶ τὶς σάλπιγγες βγῆκε μπροστά του ἔνας λύκος, κι ὁ Βασίλειος ἔπεσε ἀπὸ πίσω του βαστώντας τὸ ἀπελατίκι* τοῦ βασιλέα, καὶ προφτάνοντάς

τον τοῦ ὁδού μιὰ στὸ κεφάλι καὶ τό σκισε στὴ μέση καὶ θαυμάσανε ὁ βασιλιάς κι οἱ ἄλλοι γιὰ τὴν ἀντρεία του. Ὁ δὲ Βάρδας, ἡ κακὴ γλώσσα, εἶπε σὲ κάποιον ἐμπιστό του: «Βλέπεις αὐτὸν τὸν Βασίλειο; αὐτὸς θὰ ἔξοντώσῃ τὴ γενιά μας ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς».

Ἡ τύχη ἔβγαζε ἀληθινὰ τὰ λόγια τοῦ Βάρδα, γιατὶ ὁ Βασιλεῖος δλοένα ἀνέβαινε παραπάνω, ώς νὰ φτάξῃ στὸ πιὸ ψηλὸ σκαλοπάτι τῆς βασιλείας. Ἡτανε μέσα στὸ παλάτι στὸ ἀξίωμα τοῦ Παρακοιμωμένου* ἔνας Δαμιανός, καὶ μὲ τὴν καταλαλιὰ* καὶ μὲ τὶς μηχανορραφίες* του ὁ Βάρδας, κατάφερε καὶ τὸν ἔβγαλε ἀπὸ τὸ ἀξίωμα του ὁ βασιλέας, ἐλπίζοντας νὰ βάλῃ δικό του ἄνθρωπον. Ἀλλὰ μετὰ καιρὸ διόρισε ὁ βασιλέας τὸν Βασίλειο σὲ κεῖνο τὸ μεγάλο ἀξίωμα, καὶ τὸν πάντρεψε μὲ τὴν κόρη ἐνὸς μεγάλου ἄρχοντα Ἰγγέρου ἀπὸ γένος Μαρκιανίκιων. Βλέποντας αὐτὰ ὁ Βάρδας, ἔλεγε στοὺς ἄνθρωπους τοῦ παλατιοῦ: «Ἄλεπον ἔβγαλα ἀπὸ τ' ἀξίωμα κι ἔφερα λιοντάρι». Δὲν ἔπαιψε νὰ κακολογῇ τὸν Βασίλειο στὸ βασιλέα καὶ νὰ τὸν συμβουλεύῃ νὰ τὸν σκοτώσῃ, ἀλλὰ μάταια, γιατὶ ὁ βασιλιάς τὸν Βάρδα ὑποπτεύοτανε, κι ἀπ' δ, τι τοῦ ἔλεγε ἔκανε τ' ἀνάποδα. Στὸ τέλος, ἔπεισε μέσα στὸ λάκκο πᾶσκαβε γιὰ τὸν Βασίλειο, γιατὶ μόλις ξεμπαρκάρισε μὲ τὸ βασιλέα στὴν Κρήτη γιὰ νὰ κάνουν πόλεμο, μαλώσανε οἱ ὑπηρέτες τους κεῖ ποὺ στήνανε τὶς σκηνές, καὶ σφάξανε τὸν Βάρδα μπροστὰ στὸ βασιλέα, μὲ τὴ δική του προσταγὴ κατὰ τὰ φαινόμενα.

Γυρίζοντας ὁ Μιχαὴλ στὴν Κωνσταντινούπολη, γλιτωμένος ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Βάρδα, ἔδειξε μεγαλύτερη συμπάθεια στὸν Βασίλειο καὶ τὸν εἰχε σὰν γιό του, κάνοντάς τον Μάγιστρον.* Καὶ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντήκοστῆς τὸν ἐπῆρε μαζί του στὴν Ἀγία Σοφία, κι ἔγινε μεγάλη γιορτὴ καὶ τοῦ ἤβαλε στεφάνι στὸ κεφάλι του καὶ τὸν ἔκανε διάδοχό του.

Παίρνοντας τέτοια ἔξουσία ὁ Βασίλειος, ἄρχισε νὰ συμβουλεύῃ τὸ βασιλέα, πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾶ καλὰ τὸν κόσμο καὶ νὰ μὴν είναι μέθυσος, ώστε νὰ μὴν ξέρῃ τί κάνει, κόβοντας μύτες, χέρια καὶ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων δίχως αἰτία, τόσο, ποὺ στὸ

τέλος τὸν ἐμάλωνε καὶ τὸν φοβέριζε γιὰ νὰ τὸν διορθώσῃ. Τότες δὴ ή ἀγάπη τοῦ βασιλέα γιὰ τὸν Βασίλειο γύρισε σὲ ἀμάχη* φοβερή, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν ἄλλαζε φέρσιμο, ἀκούγοντας τὸν κόσμο νὰ βοᾶ γιὰ τὰ κακουργήματα τοῦ Μιχαήλ, ὁ ὅποιος ἔβαλε δυὸ στρατηγούς, τὸν Σαββάτιον καὶ τὸν Πωγάνην νὰ τὸν σκοτώσουνε. Στὸ τέλος πῆρε ἔναν ἄνθρωπο τοῦ παλατιοῦ, ποὺ τὸν λέγανε Βασιλικῖνο, καὶ τὸν ἔβαλε στ' ἀξίωμα τοῦ Βασιλείου. Τότες πλέον ὁ Βασίλειος συνεννοήθηκε μὲ τοὺς φίλους του κι ἀποφασίσανε νὰ σκοτώσουνε τὸν Μιχαήλ.

Μιὰ νύχτα λοιπόν, ὁ βασιλέας ἤτανε στὸ παλάτι τ' ἀγίου Μάμα, καὶ κεῖ ἔτρωγε κι ἔπινε κρασὶ κατὰ τὰ συνηθισμένα του, κι ἀπὸ τὸ μεθύσι κοιμήθηκε. Κατὰ τὴν τρίτη ὥρα τῆς νύχτας πήδησε μέσα ὁ Βασίλειος μὲ τοὺς φίλους του καὶ τὸν ἔσφαξε.

"Ἐτσι ἔβγήκανε ἀληθινὰ τὰ σημάδια τοῦ ἀιτοῦ καὶ τ' ὅνειρο πού 'χε ἰδωμένο ὁ ἡγούμενος πρὸ τόσα χρόνια, καθὼς κι ἡ προφητεία τοῦ καλόγερου στὴν Πάτρα, καὶ κάθισε στὸ θρόνο τῆς Πόλης ὁ Βασίλειος, ὁ φτωχὸς χωριάτης τῆς Μακεδονίας, μὲ τ' ὄνομα Βασίλειος ὁ Μακεδών. Βασίλεψε φρόνιμα, κυβέρνησε μὲ μεγάλη δικαιοσύνη καὶ μὲ φιλανθρωπία, ὥστε ὁ κόσμος ἀνακούφιστηκε, τυραννισμένος ἀπὸ τὸν Μιχαήλ τὸν Μέθυσο. "Ἐχτισε πολλὲς ἐκκλησίες καὶ τὶς στόλισε μὲ εἰκόνες θαυμαστὲς καὶ πρόσταξε νὰ ίστορήσουνε ὅσες ζωγραφιές εἶχανε χαλάσει πρὶν ἀπ' αὐτὸν οἱ εἰκονομάχοι, ὅπως στὴ φημισμένη ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. "Ητανε ἄνθρωπος μερακλής, ἀγαποῦσε τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα, καὶ ἔξδη ἀπὸ τ' ἄλλα, ἐπιδόθηκε στὴ μουσικὴ κι ἐμελοποίησε πολλὰ τροπάρια. Ἀπὸ τούτη τὴν ποιητικὴ φλέβα μετέδωσε καὶ στὸ γιό του Λέοντα, ποὺ βασίλεψε Ὂστερ' ἀπὸ τὸν πατέρα του, κι ἔγραψε τὰ Ἐωθινά, ἐκεῖνα τὰ ἔξοχα ἄνθη τοῦ λόγου.

Μ' ἔναν λόγο, στάθηκε ἔνας ἄνθρωπος ἀξιαγάπητος, στολισμένος μ' δλα τὰ χαρίσματα, κι ἂν δὲ σκότωνε τὸν Μιχαήλ, θὰ ἤτανε ὁ λαμπρότερος ἄρχοντας τῆς Νέας Ρώμης, ὅπως ὁ Τραγιανὸς στάθηκε ὁ λαμπρότερος αὐτοκράτορας τῆς Παλιᾶς Ρώμης.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο Φημισμένοι ἄντρες καὶ λησμονημένοι)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Τὰ τζιτζίκια

Ἡ Παναγιὰ τὸ πέλαγο
κρατούσε στὴν ποδιά της
Τὴ Σίκινο τὴν Ἀμοργὸ
καὶ τ' ἄλλα τὰ παιδιά της

Ἄπὸ τὴν ἄκρη τοῦ καιροῦ
καὶ πίσω ἀπ' τοὺς χειμῶνες
Ἀκουγα σφύριζε ἡ μπουρού*
κι ἔβγαιναν οἱ Γοργόνες

Κι ἐγὼ μέσα στοὺς ἀχινοὺς
στὶς γοῦθες στ' ἀρμυρίκια*
Σὰν τοὺς παλιοὺς θαλασσινοὺς
ρωτοῦσα τὰ τζιτζίκια:

—Ἐ σεῖς τζιτζίκια μου ἄγγελοι
γειά σας κι ἡ ώρα ἡ καλὴ
·Ο βασιλιὰς δὲ Ἡλιος ζῆ;
κι ὅλ' ἀποκρίνονται μαζί:

—Ζῆ ζῆ ζῆ ζῆ ζῆ ζῆ ζῆ.

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Tὰ ρῶ τοῦ ἔρωτα*)

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ - ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Ἡ φυγὴ στὴν Αἴγυπτο

ΤΑΝ ἡ δεύτερη νύχτα. Στοὺς Οὐρανούς, ἐπάνω ἀπὸ τὸ σπήλαιο, εἶχαν σβήσει οἱ ὄμνοι. Δὲν κυμάτιζαν πιὰ στὸν αἰθέρα φτεροῦγες ἀγγελικές. Στὶς ψυχές, ποὺ εἶχαν ἀναστατωθῆ ἀπὸ τὸ θαῦμα, βασίλευε τώρα γαλήνη. Οἱ μάγοι ἀνέβηκαν στὶς καμῆλες τους, οἱ βοσκοὶ γύρισαν στὰ μαντριά τους.

Ο Ἰωσήφ, ποὺ εἶχε πάει γιὰ τὴν ἀπογραφή, γύρισε κατάκοπος κι ἔγειρε δίπλα ἀπὸ τ' ἄκακα βόδια, νὰ κοιμηθῇ καὶ νὰ ἔποιστασῃ. Ἡ Μαριάμ, κουρασμένη ἀπ' τὴν ἔκσταση καὶ τὴν εὐτυχία, εἶναι ἀπὸ ὥρα πολλὴ βυθισμένη στὸν ὄπνο. Στ' ἀπλωμένο της χέρι, ἀκουμπισμένο τ' ὁλόξανθο βρέφος, κοιμᾶται μ' εὐωδιασμένα τὰ χεῖλη του ἀπ' τὸ γάλα τὸ μητρικό. Φωτοστέφανο πλέκουν γύρω ἀπ' τὰ μαλλάκια του τ' ἄχυρα τῆς φάτνης.

Εἶναι ἡ δεύτερη νύχτα, κι ὁ οὐρανὸς ἀποσύρθηκε πίσω ἀπὸ πυκνὰ χειμωνιάτικα σύννεφα. Χρυσὴ πόρπη* ἀπόμεινε στὸ μανδύα του τὸ ἄστρο. Ἡ γῆ ἔμεινε μονάχη της μὲ τὴ θεία ὑπόσχεση τῶν ἀγγέλων: «...Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη».

«Ναί, Κύριε, συλλογιέται ὁ Ἰωσήφ, ὅλη ἡ δόξα δικῆ Σου. Σ' ἐμᾶς ἡ εἰρήνη εἶναι ἀρκετή. Τὰ χαράματα θὰ κινήσωμε γιὰ τὴ Ναζαρέτ. Τὸ ἀργαστήρι εἶναι κλειστὸ τόσες μέρες. Τὸ κυαρισσόξυλο καὶ τὸ κέδρο προσμένουν τὸ γλείφανο* καὶ τὴν πλάνη.»

Κι ό τεχνίτης φέρνει μπροστά του τὰ ἔργα ποὺ μέλλουν νὰ γίνουν. Τὸ πρῶτο ποὺ πρέπει νὰ φτιάξῃ εἶναι μιὰ κούνια. Μιὰ κούνια ἀνάλαφρη, ποὺ τὸ πόδι τῆς μάνας νὰ φτάνη νὰ τὴν κρατῇ σὲ ρυθμό, καθὼς θὰ δουλεύουν τὰ χέρια στὸ πλέξιμο ἢ στὴ ρόκα, τ' ἀτέλειωτα χειμωνιάτικα βράδια. Μιὰ κούνια ὀλόγυρα στολισμένη μὲν ἀγγέλους, ποὺ ψάλλουν χορεύοντας. Κι ἐκεῖ, στὴν κορφή, ἐπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ βρέφους, ἔνα μεγάλο ἀστέρι, ποὺ τὸ παιδί θὰ χτυπᾷ τὰ χεράκια του καὶ θὰ τὸ ζητᾶ γιὰ παιχνίδι.

Γλυκές, σὰν τὸ μέλι, θὰ πέφτουν οἱ μέρες, κι ἀπ' τὸ μικρὸ μαραγκούδικο ό τεχνίτης θ' ἀκούη τὸ γέλιο τῆς μάνας καὶ τοῦ παιδιοῦ, καὶ θὰ παίρνη καινούρια διάθεση γιὰ δουλειά. Ἡ μικρή του φαμίλια μεγάλωσε μ' ἔνα στόμα ἀκόμα, κι ἡ μικρομάνα πρέπει νὰ τρώῃ καλά, γιὰ νὰ κάνῃ παχύ, μυρωδάτο γάλα.

Ναί, αὔριο θὰ ξεκινήσουν ἀχάραγα. "Έχουν τόσο δρόμο, ὥσπου νὰ φτάσουν στὴ Γαλιλαία. Τ' ἀμπέλια νοτίστηκαν* ἀρκετά, θέλουν σκάψιμο. Τὰ χωράφια τὰ πότισαν οἱ βροχές. Εἶναι ὥρα νὰ πέσῃ ὁ σπόρος στὰ σπλάχνα τους. Τὰ στάχυα θὰ βγοῦν καταπράσινα καὶ μεστὰ* καὶ τ' ἀγέρι θὰ κρούῃ,* μ' ἀδρατὰ δάχτυλα, πάνω τους, σὰν σὲ ἄρπα, τὸ θεῖο τραγούδι τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ειρήνης. "Έχει νὰ κόψῃ ἀκόμα καὶ ξύλα γιὰ τὸ χειμώνα, ποὺ ἀρχίζει στὸν τόπο τους τὸ Γενάρη: Παλιές γερασμένες ἐλιές, ποὺ θὰ τρίζουν στὸ τζάκι, μοσκοβιόλωντας.

"Η Μαριάμ, κουρασμένη ἀπὸ τῆς μέρας τὸ μόχθο, θ' ἀποκοιμιέται νωρὶς μαζὶ μὲ τὸ γιό της, ὅπως ἀπόψε, γαλήνια, γλυκά, κι δῆλη ἡ ἔγνοια θὰ μένῃ γιὰ τὸν καλὸ νοικοκύρη. "Οπως ἀπόψε! Μὰ είναι τόσο εὐχάριστη ἡ ἔγνοια, ἀνάλαφρη σὰν πούπουλο. "Ονειρα γαλάζια γιὰ τὸ μωρό, ποὺ θὰ ξεπετιέται σιγὰ σιγά, καὶ θὰ γίνεται ἄνθρωπος σωστός, καὶ θὰ κοιτᾶ καὶ θὰ λέη λογάκια: «πατέρα! μητέρα!»

"Η ἄχνα τῶν δυὸ βοδιῶν ζέστανε τριγύρω του τὸν ἀέρα. Νύσταξε δὲ Ἰωσήφ. Γλυκός σὰν τὸ μέλι κατέβηκε δὲ ὑπνος στὰ μάτια του.

"Έξω ὑκούστηκαν κρότοι σπαθιῶν, χλιμιντρίσματα βιαστικῶν

ἀλόγων, παραγγέλματα καὶ βλαστήμιες μέσα στὴ νύχτα. Σπαθάριοι ἔτρεχαν στοὺς δρόμους τῆς Βηθλεέμ, μὲ ρομφαῖες* γυμνές, ματωμένες. Θρῆνοι ἀκούγονταν πίσω τους, φωνές, ποὺ σοῦ ξέσκιζαν τὴν καρδιά. Στὸ χωριό Ραμὰ ἔσεστικώθηκε ἀτέλειωτο μοιρολόι, μὲ κορυφαία τὴ μάνα Ραχήλ:

— Κρύψτε τὰ παιδιά σας, γυναῖκες. Ὁ φονιάς Ἡρώδης ζητᾷ τὸ αἷμα τους!

Δυὸς ἵσκιοι ἔσχωρισαν: "Ἐνας ἄνδρας καὶ μιὰ γυναίκα.

— Κρύψε στὸν κόρφο σου τὸ παιδί! εἶπε ὁ ἄνδρας. Θήλαζέ το καθὼς περπατᾶμε, μὴν τύχῃ καὶ κλάψῃ!

"Εριξαν μιὰ ματιὰ στὸ σκοτάδι, ἀκουσαν τὶς κλαγγές* τῶν σπαθιῶν, ποὺ ἔσμακραιναν. Κουκουλάθηκαν σὲ δυὸς κάπες χοντρές καὶ ἔσκινησαν μὲς στὴ νύχτα. Πέρα ἔσκουζε ἡ κουκουβάγια, σμίγοντας τὸ θρῆνο τῆς μὲ τ' ἀνθρώπινο κλάμα. Σμάρια* λευκὰ περιστέρια πετοῦσαν συντροφιασμένα πρὸς τοὺς αἰθέρες. Τὰ σύννεφα ἄνοιγαν καὶ τὰ τύλιγαν στὰ πυκνά τους πέπλα.

Δεκατέσσερεις χιλιάδες λευκὰ περιστέρια ἀνέβηκαν ἐκείνη τὴ νύχτα στοὺς οὐρανούς.

— Ἀγρια νύχτα! εἶπε ἡ γυναίκα, ποὺ εἶχε στὸν κόρφο τῆς τὸ παιδί.

— Ναι, πολὺ ἄγρια, εἶπε ὁ σύντροφός της. Μὰ μὴ φοβᾶσαι. Μᾶς προστατεύουν δυνάμεις ἀόρατες. Θὰ σοῦ πῶ τ' ὄνειρό μου σὲ λίγο ποὺ θὰ περάσουμε τὰ σύνορα.

— Δὲ φοβᾶμαι, εἶπε ἡ γυναίκα. Ὁ Κύριος εἶναι μαζί μας!

Περπάτησαν ὅλη τὴ νύχτα καὶ τὸ ἔξημέρωμα βρέθηκαν ἔξω ἀπ' τὴν περιοχὴ τοῦ Ἡρώδη. Ἡ ἔρημος ἀπλωνόταν μπροστά τους. Ὁ Ἰωσήφ τὴν εἶδε μὲ δέος.

«Πῶς θὰ ζήσωμε;» πῆγε νὰ σκεφθῇ. Μὰ ἀόρατα χείλη τοῦ ἔδωσαν τὴν ἀπάντηση:

«Ο Θεὸς ἔθρεψε μὲ μάννα τοὺς πατέρες σας, κάποτε, στὴν ἔρημο.»

— Πές μου τ' ὄνειρό σου! εἶπε ἡ γυναίκα, ποὺ κάθισε νὰ ἔσκουραστῇ πρὶν ἀρχίση ἡ νέα πορεία.

— Μὰ δὲν ξέρω ἀν ἦταν ὄνειρο ἢ πραγματικότητα, εἶπε ὁ σύν-

τροφός της. Δὲν είναι εὔκολο νὰ τὸ ξεχωρίσῃ κανένας αὐτοὺς τοὺς καιρούς, ποὺ οἱ Οὐρανοὶ ἔσμιξαν τόσο πολὺ μὲ τὴ γῆ.

— Πέξ μου τ' ὅραμά σου, διόρθωσε ἡ νέα γυναίκα.

Τὸ βρέφος χαμογελοῦσε στὰ χέρια της, χορτασμένο ἀπὸ γάλα καὶ ὑπνοῦ.

— Γήινες φροντίδες μὲ κρατοῦσαν ἄγρυπνο, ἄρχισε νὰ διηγέται ὁ Ἰωσήφ. Σκεφτόμουνα τὸ ἐργαστήρι μου, τόσες μέρες κλειστό, τις δουλειές μου ποὺ ἔμειναν πίσω. Λογάριαζα κιόλας πῶς τ' ὅργωμα κόπηκε στὴ μέση, τ' ἀμπέλια μας ἔμειναν ἄσκαφτα. "Υστερα γλύκανε τὴ σκέψη μου μιὰ μικρὴ κούνια ποὺ θὰ ἔκανα ἀπὸ μυρωδάτο κυπαρισσόξυλο καὶ θὰ σκάλιζα ἐπάνω της μάγους καὶ βοσκούς κι ἔνα ἄστρο, ποὺ γύρω του θὰ χόρευαν οἱ ἄγγελοι. Κι ἄξαφνα τὸν εἶδα μπροστά μου τὸν ἔνα, τὸ γνώριμο ἄγγελο μὲ τὶς ἀσπρες μακριές φτερούγες. «Πάρε τὸ παιδὶ καὶ τὴ μητέρα του, μοῦ εἰπε, καὶ φύγετε γιὰ τὴν Αἴγυπτο. Ὁ βασιλιάς ψάχνει νὰ τὸ βρῆ, γιὰ νὰ τὸ σκοτώσῃ.» Γήινες ἤταν οἱ ἔγνοιες μου. Μὰ ὁ Κύριος ἀγρυπνοῦσε κι ἔστειλε τὸν ἄγγελο, νὰ μὲ ξαναφέρῃ στὸ δρόμο Του. Ἡταν ἐκεῖνος ὁ ἵδιος ποὺ μοῦ φανέρωσε τότε πῶς θὰ γεννοῦντες τὸ Γιὸ τοῦ Θεοῦ.

— Στὴν Αἴγυπτο; ρώτησε νὴ μητέρα. Εἶναι μακριά; Ξέρουμε νὰ πάμε;

— Δὲ ρώτησα τίποτα, εἶπε ὁ Ἰωσήφ. Ἐκεῖνος ποὺ στέλνει τὸ μήνυμα, ξέρει τὰ πάντα. "Ἄς δόδηγήσῃ τὰ βήματά μας.

Δὲν εἶπε τίποτα ἡ Μαριάμ. Ἡ ψυχὴ της ἤταν γεμάτη ἀπὸ πίστη. Μῆνες τώρα ζοῦσε τὸ θαῦμα: «'Ιδού ή δούλη τοῦ Κυρίου, γένοιτο μοι κατὰ τὸ ρῆμα Σου!»

Σηκώθηκαν καὶ, κρατώντας ὁ ἔνας τὸ χέρι τοῦ ἄλλου, κίνησαν μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημό γιὰ τὴ χώρα τοῦ Νείλου. Μὰ ὁ Ἰωσήφ κι ἡ Μαρία δὲν ἤξεραν πῶς μαζί τους εἶχαν κινήσει, ἐκείνη τὴ χαραυγή, κι ὅλα τὰ λουλούδια τῆς γῆς κι ὅλα τὰ πουλιά τοῦ παραδείσου.

Ναι! "Αμμος φαινόταν στὸ μάκρος, γκρίζα, μονότονη ἄμμος, ποὺ τὴ στροβίλιζε ὁ ἄνεμος καὶ τὴν ἔστηνε πότε πότε σ' ἀμμόλοφους. Μὰ ἡ ἄμμος ἔμενε πάντα μπροστά τους καὶ πίσω τους.

Ἐκεῖ ποὺ πατοῦσαν τὰ πόδια τους, φύτρωναν λουλούδια, χορτάριαζε ἡ ἔρημος καὶ γινόταν περβόλι.

Στὰ ξάγναντα* στέκονταν τὰ θεριὰ τῆς ἔρήμου, μὰ δὲν οὔρλιαζαν πεινασμένα. Είχαν στὴν ἔκφρασή τους τὴν ἡμεράδα προβάτων, καθώς κοίταζαν τὸ ζευγάρι, ποὺ ἔφερνε, στὴν καρδιὰ τῆς ἔρήμου, τὴν ἄνοιξη.

Οἱ Ιωσήφ ἔβλεπε τὴν ἄμμον' ἀλλάζῃ μορφὴ καὶ τὴν ἔρημον νὰ μακραινῇ.

«Παράξενο, συλλογιόταν. Είχα ἀκούσει πῶς κάποτε, μέσα στὴ δίψα τους, οἱ ταξιδιώτες τῆς ἔρήμου παθαίνουν τέτοιες ψευδαισθήσεις καὶ βλέπουν μπροστά τους δάσεις, ποὺ δὲν τὶς φτάνουν ποτέ, γιατὶ δὲν ὑπάρχουν στ' ἀλήθεια. Μὰ ἐδῶ γίνεται τὸ ἀντίθετο. Ἡ ἄμμος εἶναι ἡ ψευδαίσθηση, κι εἶναι ἀτέλειωτη δᾶση ἡ πλάση γιὰ μᾶς.»

Ύστερα θυμήθηκε ποιοὺς συνόδευε στὸ ταξίδι, τίνος παιδιοὺς ἡταν προστάτης καὶ δὲν ἀπόρησε πιὰ γιὰ τίποτα.

Οπου κάθονταν νὰ ξεκουραστοῦν, χουρμαδιές ξεδίπλωναν τὶς ψηλές βεντάλιες τους κι ἄνοιγαν τὴν καρδιά τους, προσφέροντας μελωμένους καρπούς. Κάτω ἀπὸ πυκνές μπανανιές, ἀνάβρυζαν πηγὲς δροσερές. Τὰ πουλιὰ κελαηδοῦσαν στὰ κλώνια μὲ ἀγγελικὲς μελωδίες.

Τὸ καραβάνι τῶν τριῶν μάγων ταξίδευε, μέρες τώρα, στὴν ἔρημο. Ὁμως εἶχε δόλότελα ξεστρατίσει. Ο Μελχιώρ τὸ ἔβλεπε τὶς νύχτες ἀπὸ τ' ἀστρα πῶς ὅδευαν* κατὰ τὸ νοτιά.

— Λέξ καὶ δὲν ὁδηγοῦμε ἐμεῖς τὶς καμῆλες, εἶπε στοὺς δυό του συντρόφους. Κινήσαμε γιὰ τὸ γυρισμὸ στὴν Περσία κι ὁ δρόμος σὲ λίγο μᾶς βγάζει στὴν Αἴγυπτο.

— Καλύτερα! εἶπε ὁ Γάσπαρ. Ἡ χώρα τοῦ Νείλου εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ μυστηρίου. Ἐκεῖ θὰ σπουδάσουμε πιὸ βαθιὰ τὴ σοφία.

— Ω, ποιὰ σοφία μπορεῖ νὰ σταθῇ μπροστὰ στὴν ἀλήθεια ποὺ ἔλαμψε μὲς στὸ σπήλαιο τῆς Βηθλεέμ. Δὲ θά 'πρεπε νὰ μακρύνουμε ἀπὸ τὴ γῆ τούτη ποὺ γέννησε τὸ Σωτήρα, εἶπε ὁ Βαλτάσαρ.

— Θὰ γυρίσωμε σύντομα, εἶπε ὁ Γάσπαρ. Σὰν θά 'ρθη ἡ ὥρα τῆς

δόξας Του, θὰ βρεθοῦμε κοντά Του νὰ Τοῦ προσφέρουμε τὸ
βαρύτιμο στέμμα τοῦ Βασιλιᾶ...

— ...ἢ ν' ἀλείψωμε μὲ τὴ σμύρνα τὸ σῶμα Του μέσα σ' ἔναν
τάφο! πρόσθεσε ὁ Βαλτάσαρ.

— Ὁποιος γεννήθηκε, θὰ πεθάνη, ἀπάντησε ὁ Μελχιώρ. Μὰ
πίσω ἀπ' τὸ θάνατο, εἶναι ἡ ζωή, κι Ἐκεῖνος ἥρθε νὰ τὸ διδάξῃ
στοὺς ἀνθρώπους. "Ἄς δοξάσωμε, λοιπόν, τὸ Θεό, ποὺ μᾶς
ἔστειλε νὰ προσφέρωμε πρῶτοι θυμίαμα στὸ Σωτήρα τοῦ κό-
σμου.

Αὐτὰ κουβέντιαζαν οἱ σοφοὶ ἀστρολόγοι, ὅταν ἀντίκρισαν
μιὰ δλόδροση ὃση μὲ πυκνές χουρμαδιές. Οἱ καμῆλες, ποὺ μὲ
τὸ ἔνστικτο μυρίζονταν τὸ νερὸ καὶ τὸν ἵσκιο ἀπὸ μίλια μακριά,
τράβηξαν κατὰ κεῖ βιαστικές.

— Δυὸ ταξιδιῶτες, εἶπε ὁ Βαλτάσαρ. Ἔνας ἄνδρας καὶ μιὰ γυ-
ναίκα ποὺ ἔχει στὴν ἀγκαλιά της μωρό. Ταξιδεύουν χωρὶς καρα-
βάνι... Θά χον χάσει τὸ δρόμο τους, φαίνεται. Πᾶμε νὰ τοὺς
δώσωμε βοήθεια!

— Ναί, πᾶμε! εἶπαν κι οἱ ἄλλοι. Ἐχομε καμῆλες καὶ γιὰ τοὺς
δυό τους.

— Γρήγορα, γιατὶ ξεκίνησαν... Δὲν προφταίνομε! εἶπε ὁ Μελ-
χιώρ.

Πραγματικά, οἱ δυὸ δόδοιπόροι, ποὺ εἶχαν ξεκουραστὴ ἀρ-
κετά, συνέχιζαν τὴν πορεία τους. Ἡ γυναίκα κρατοῦσε τὸ Βρέ-
φος στὴν ἀγκαλιά της. Ὁ ἄνδρας, ποὺ ἔσκυψε ἀπὸ τὸ βάρος τῆς
κούρασης καὶ τῶν χρόνων, ἀκουμποῦσε σ' ἔνα ραβδί.

"Ετρεξαν πίσω τους οἱ τρεῖς μάγοι, μὰ ἄξαφνα στάθηκαν σὰ
μαρμαρωμένοι. "Ο, τι εἶδαν τὰ μάτια τους ξεπερνοῦσε τὴ φαντα-
σία. Ἡ ὄση μὲ τὶς χουρμαδιές περπατοῦσε μαζὶ μὲ τοὺς δόδοι-
πόρους. Οἱ πηγὲς ποὺ ὅλο στέρευαν πίσω τους, ἀνάβρυζαν
ἀσταμάτητα κάτω ἀπὸ τὰ πέλματά τους. Τὰ κρυσταλλένια νερά
τους κυλοῦνσαν κατὰ τὴ χώρα τοῦ Νείλου, χαράζοντας ἀσημένιο
τὸ δρόμο. Τὰ δέντρα καὶ τὰ φυτά, τὰ λουλούδια κι ἡ χλόη συνό-
δευαν τοὺς δυὸ δόδοιπόρους, καὶ στὸν αἰθέρα τὰ χελιδόνια κι οἱ
γερανοὶ ταξίδευαν μαζί τους.

Πίσω τους ἔμενε πάντα ἡ ἄμμος, ἡ γκρίζα μονότονη ἄμμος,
ποὺ τὴ στροβίλιζε ὁ ἄνεμος καὶ τὴ σώριαζε σὲ ἀμμόλοφους.

Καὶ τότε, οἱ μάγοι κατάλαβαν ποιοὶ ἡταν οἱ δυὸς ὁδοιπόροι
πού, φεύγοντας τὴ σφαγή, πήγαιναν τὸ Βρέφος στὴ χώρα τοῦ
Νείλου. Γονάτισαν ἐκεῖ στὴν ἄμμο, ποὺ λίγο πρὶν εἶχε βγάλει
λουλούδια.

— Δόξα Σοι, Κύριε, εἶπαν, ποὺ βρήκαμε τὸ δρόμο Σου ξανά.

Κι ἀκολούθησαν πίσω ἀπ' τὴν κινούμενη ὅαση, ποὺ σιγὰ
σιγὰ τοὺς ἐτύλιξε μέσα στὴ δροσιά της.

(Απὸ τὸ βιβλίο *Τὸ λάλημα τῆς καμπάνας*)

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

‘Ο πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ

Βρισκόμαστε στὸ 1292. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ Μοριᾶ κατέχεται ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Καὶ μόνο ὁ Μυτζηθράς, ὁ σημερινὸς Μυστράς, βρίσκεται στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. — Ἐνας νεαρὸς Ἑλληνας, ὁ Νικηφόρος Σγουρός, ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ κρυφὰ ἀπ’ τὸ φραγκοκρατούμενο Ναύπλιο καὶ νὰ πάν στὸ Μυστρά, γιὰ νὰ ζητήσῃ προστασία κοντά σὲ ἔνα συγγενή του, τὸ μεγάλο ἄρχοντα Σγουρομάλλη, ποὺ διώς ποτέ του δὲν ἔχει δεῖ. ‘Ο νεαρός, ὅστερα ἀπὸ περιπέτειες καὶ κινδύνους, φτάνει στὸ Μυστρά, ἀλλὰ κι ἐκεὶ τὸν περιμένουν πολλὲς καινούριες δυσκολίες, ποὺ τελικά τὶς ὑπερνικᾷ. — Τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ περιγράφει τὴν πρώτη πρώτη μέρα τοῦ Νικηφόρου Σγουροῦ στὸ Μυστρά.

ZΗΜΕΡΩΝΕ γιορτὴ μεγάλη, τῶν Ταξιαρχῶν. Πάνω στὸ βράχο τοῦ Μυτζηθρᾶ καὶ κάτω σ’ δλη τὴν ἔκταση τοῦ κάμπου, σήμαντρα* σκόρπια γλυκολαλοῦσαν ὑπὸ τὸν ὅρθρο. Μὲ τοὺς ἀτμοὺς τῆς καταχιᾶς, ἡ θύμιση τῆς χτεσινῆς βροχῆς ἔσβησε στὶς ἵριδιστές* ἀχτίδες τοῦ κανούριου ἥλιου. Κι ἀπ’ δλους τοὺς δρόμους ποὺ κλαδώνονται σὰν ἄσπρες φλέβες στὸ λάσιο* στῆθος τοῦ μεγάλου κάμπου, καβαλαραῖοι καὶ πεζοί, χωριάτες, ἄρχοντες, λαϊκοί, ἱερωμένοι, ταξιδεύαντες τραβώντας ἄλλοι κατὰ τὴν ἀβρὴ Λακρεμονία, τὴ γερμένην ἐρωτιάρικα στὸ πλευρὸ τοῦ λυ-

γεροῦ Εύρώτα, κι ἄλλοι πρὸς τὸν ἄδρὸν κι ὅρθιο βράχο τοῦ Μυτζηθρᾶ.

Τὰ σπίτια ἡτανε χτισμένα στὴν προσηλιακή, τὴν ἡμερώτερη πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ, αὐτὴν ποὺ ἀντικρίζει τὸν κάμπο. Οἱ ἄρχοντες τῆς Λακρεμονίας συνήθιζαν ν' ἀνεβαίνουν τὶς γιορτάδες γιὰ νὰ ἐκκλησιαστοῦν στὸ Μυτζηθρᾶ μαζὶ μὲ τὴν Κεφαλὴν* καὶ τοὺς ὁφικιαλίους.* Καβαλικεμένες γυναίκεια, σὲ μοῦλες ἀσημοκούδουνες, οἵ ἀρχόντισσες σκαρφάλωναν ἀπὸ τὰ φιδωτὰ στενορύμια, τὰ πλακοστρωμένα καὶ σκαλωτά, ἐνῶ ἀπὸ ψηλά, τὰ βούκινα* καὶ τὰ σαλπίγγια χαιρέτιζαν τὴν ἔξοδο τοῦ στρατηγοῦ. Ἡταν ἡ στιγμὴ ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ Διοικητήριο μὲ τὴν πλουμιστή του ἀκολουθία, καὶ τραβοῦσε ἀργοπερπάτητος, μαλαμοστολισμένος, κατὰ τὴν ἐκκλησιά.

Χωμένος στὸν ὄχλο ποὺ παραμέριζε βιαστικά, δι νέος μὲ τὴν πολεμικὴ ἔξαρτυση, τόσο παράταιρος ἀνάμεσα στὸ φτωχοντυμένο πλῆθος, στάθηκε νὰ κοιτάξῃ, μὲ περιέργεια. Οἱ στρατιῶτες προπορεύονταν σὲ δυὸ στοίχους, κρατώντας τὰ κοντάρια τους κατεβασμένα, φράγμα μακρύ. Στὸν πλακόστρωτο δρόμο, τὸν κλεισμένο ζερβόδεξα, ἀπὸ πελεκητοὺς βράχους ἔνα μπόι ψηλούς, τὰ βήματα κι οἱ ἀρματωσιὲς κροτάλιζαν σὰ χείμαρρος ἀπὸ μπακίρι. Πίσω, στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου ποὺ φιδολύγιζε κατηφορίζοντας, ἡ συνοδεία πρόβαλε λάμποντας ἀπὸ μάλαμα, ἀσήμι καὶ μετάξι.

Ποτέ του ώς τώρα δι ξένος δὲν εἶχε τύχει σὲ τέτοιο θέαμα. Ἡ φορεσιά του τὸν ἔδειχνε ἀρχοντόπουλο, δμως οἱ τρόποι κι ἡ θωριά του εἶχανε κάτι τὸ ἀγριωπὸ κι ἀτίθασο. Ἐπαγε νὰ σκουντάῃ τοὺς διπλανούς του, δρθώθηκε στὰ νύχια καὶ κοίταξε.

Πέρασε πρῶτος δι στρατηγός, ντυμένος σὲ σκαραμάγκι* ὀλομέταξο, ὕφασμα ποὺ κυλοῦσε ὑγρὸ πάνω στὸ νευρωμένο κορμί του κι ἔριχνε ἀντιφεγγιές φιλντισένιες. Οἱ χαμηλόφωνες κουβέντες τοῦ ὄχλου κυλοῦσαν ζευγαρωτὰ μὲ τὴ διαδρομή του, μελισσολόι βουερό. Οἱ ἄλλοι ὁφικιάλιοι ἔρχονταν τὸ κατόπι, κι αὐτοὺς τὸ πλῆθος τοὺς δνομάτιζε ἔναν ἔνα. Ὁ πρωινὸς ἥλιος

πιτσίλιζε μὲ λαμπαδιάσματα φευγαλέα τὸ βαρύτιμο ρυάκι. Τὸ
ξένο ἀρχοντόπουλο ἔσκυψε στὸ διπλανό του καὶ ρώτησε:

— Ποιὸς εἶναι ὁ Σγουρομάλλης;

‘Ο ἄνθρωπος τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— ‘Ο ἄρχοντας Σγουρομάλλης; ‘Η ἐνδοξότητά του πέρασε. Νά,
ἐκεῖ κοντὰ στὴν Κεφαλὴν πηγαίνει...

‘Ακολούθησε μὲ τὰ μάτια τὴ διεύθυνση τοῦ χεριοῦ κι εἰδε,
ψηλότερα ἀπὸ τ’ ἄλλα τὰ κεφάλια, ἔναν ἄντρα ποὺ πορευόταν
ἀργοπερπάτητος. Φορούσε κωνικὸ σκιάδι* βυσσινί, καὶ τὰ μαλ-
λιά του, πηχτά, κορακάτα, στρουφίζανε γυαλίζοντας πάνω στὸν
ἄσπρο σβέρκο. Χίμηξε τὸ παιδάριο ἀνάμεσα στὸ πλήθος,
ἄνοιξε δρόμο μὲ τοὺς ἀγκῶνες, πάλεψε, καὶ τέλος ἔφτασε στὸ
ὑψος τοῦ ἄρχοντα, πάνω ποὺ δ στρατηγὸς κι οἱ πρῶτοι τῆς.
ἄκολουθίας μπαίνανε στὴν ἐκκλησιά. ‘Η σκοτεινὴ πύλη χώνευε
τὰ χρώματα, τὰ μέταλλα, τὶς φωτιές ἀπὸ τὰ πετράδια. Μαζὶ κα-
τάπιε καὶ τὸν πρωτοστράτορα. Παρασυρμένος ἀπὸ τὴν ὁρμή του
ὅ ξένος, ἥρθε νὰ πέσῃ πάνω στὸ ζυγὸ τῆς φρουρᾶς. ‘Εσπρωξε
δυὸ στρατιῶτες, πάσχισε νὰ περάσῃ. ‘Αμίλητοι ἐκεῖνοι, ζυγώ-
σανε τὸ ἔνα μὲ τ’ ἄλλο τὰ θωρακισμένα κορμιά τους, καὶ τὸν
ξαποστείλανε πίσω.

— Αφῆστε με... ἀφῆστε με! ἔκανε λαχανιασμένος, χτυπώντας μὲ
τὶς παλάμες τὰ φολιδωτὰ* λωρίκια* τους.

— Πίσω!

‘Αρπάχτηκε ἀπὸ τὰ τουφία* τοῦ στρατιώτη καὶ τὸν χτύπησε
μὲ τὸ γόνατο στὰ νεφρά. Τὸ πλήθος, ποὺ εἶχε παραμερίσει γιὰ
μιὰ στιγμὴ ἀνήσυχο, βάλθηκε νὰ γελάῃ.

— Ποιὸς εἰν’ αὐτὸς δ’ παλαβός; ρωτάει ἔνας πένταρχος ζυγώ-
νοντας ἀγριεμένος.

‘Η ἀκολουθία δόλο καὶ καταχωνιαζόταν στὴ σκοτεινὴ πύλη.
Κλείνοντας τὴν παράταξη, οἱ ἀρχόντισσες ἀνεβαίνανε τώρα τὰ
σκαλοπάτια, μὲ σούσουρα ἀπὸ μεταξωτά. ‘Αχνιστή, γλυκερὴ
μυρωδιὰ ἀπὸ λιβάνι καὶ ζεστὸ κερἱ ἔφευγε, ἀνακλαδιζόταν
στὸν κρυστάλλινο ἀέρα τοῦ πρωινοῦ ἀπόβροχου.

— Χμ! εἶναι ὁ κακοκέφαλος ἐκεῖνος ποὺ παρουσιάστηκε τὰ ξη-

μερώματα στὸ παλάτι σώνει καὶ καλὰ νὰ ἴδῃ τὴν Κεφαλή, παρατήρησε ὁ πένταρχος κοιτάζοντας τὸν ἀνήσυχο νέον. Τραβήξου πέρα, παλικάρι μου, καὶ κάθισε φρόνιμα, μὴ βάλω νὰ σὲ μαστιγώσουν.

— Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἴδω τὴν Κεφαλή! φώναξε ὁ νέος παλεύοντας πάντα πίσω ἀπὸ τὶς ράχες τῶν φρουρῶν. "Εχω νὰ τοῦ πᾶ κάτι βιαστικὸ καὶ σπουδαῖο!

— Κι ἐγὼ τὸ καλὸ ποὺ σοῦ θέλω νὰ καθίσης φρόνιμα. "Έχουμε στὸ παλάτι βούρδουλες ἵσια ἵσια στὰ μέτρα σου.

Γέλασαν οἱ κοντινοὶ πολίτες, γέλασαν κι οἱ στρατιῶτες. Τὸ παιδάριο πρόβαλε τὸ πρόσωπό του ἀνάμεσα στοὺς ὅμους ποὺ τὸν ἔσπρωχναν πίσω.

— Τότε ἀφῆστε με τουλάχιστο νὰ τὸ πᾶ στὸ θεῖο μου, ἔκανε.

— Καὶ δὲν τὸ λές καὶ στὸν παππού σου! Ἐμᾶς νὰ ἔφερτο ωθῆς.

Φουντώσανε βροντερὰ τὰ γέλια. Ὁ νέος ἄναψε ἀπὸ ντροπὴ καὶ λύσσα.

— Στὸ θεῖο μου τὸν Σγουρομάλλη! φώναξε.

— "Ἐλα, ἔλα! εἰσαι γιὰ τὰ σίδερα, τὸ βλέπω, ἔκανε ὁ πένταρχος. Σπρῶχτε τὸν πίσω, νὰ ἔμπερδεύουμε.

Οἱ στρατιῶτες γύρισαν κατὰ τὸν Σγουρό, τὸν ἄρπαξαν ἀπὸ τὶς μασχάλες. Τὴν ἴδια δμως στιγμή, στριγκλιές γυναίκειες ἔσπασαν στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ δρόμου, ποδοβολητὸ ἀλόγου ἀκούστηκε σύνταχα νὰ ζυγώνη, τὸ πλήθος ἀναστατώθηκε, πισωπλάτισε, κι ἔνας καβαλάρης, πατώντας μέσα στὸ σωρό, ἤρθε νὰ πεζέψῃ μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια.

"Ητανε τουρμάρχης.* Πήδηξε ἀπὸ τ' ἄλογο καὶ μπῆκε στὴν ἐκκλησιά. Οἱ ἀξιωματικοὶ ποὺ στέκονταν ἀπ' ἔξω, ζώσανε τὴν πύλη κοιτάζοντας μέσα μὲ περιέργεια· οἱ δυὸ στρατιῶτες παράτησαν τὸν Σγουρό. Στὸ πλακόστρωτο τοῦ σολέα, ἀκούστηκε βιαστικὸ σούρσιμο ἀπὸ τὰ πόδια, ὁ κόσμος παραμέρισε κι δλοι εἰδαν τὸ στρατηγὸ νὰ βγαίνη μὲ βήματα μεγάλα, νὰ πηδάῃ στ' ἄλογο τοῦ τουρμάρχη καὶ νὰ ἔμπολιέται τὸν κατήφορο. Πέντε ἔξι ἀξιωματικοὶ ἀνώτεροι, τὸν ἀκολουθοῦσαν καλπάζοντας ἀπὸ κοντά.

Στὴν ἀναταραχὴ τοῦ κόσμου, ἀνακατεύτηκαν τώρα σπαθοφόροι καὶ χωριάτες, λαϊκοί καὶ ἄρχοντες. Ἀπὸ τοὺς διφικιάλιους τῆς ἀκολουθίας λιγοστοὶ μείνανε στὴν ἐκκλησιά, οἱ ἄλλοι πήρανε τὸν ὕδιο δρόμο μὲ τὴν Κεφαλή. Μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια γινόταν μιὰ μικρὴ σύναξη γύρω στὸν Σγουρό, ποὺ χειρονομοῦσε καὶ φώναζε:

— Δὲ σᾶς τό 'λεγα ἐγώ; Δὲ σᾶς τό 'λεγα;...

‘Ο πένταρχος ἥρθε κοντὰ καὶ τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— Τί ξέρεις ἐσύ;

Οἱ τελευταῖοι ἄρχοντες βγαίνανε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ κι ὁ κόσμος τοὺς ἔκανε τόπο. Ἀνάμεσά τους ἔνας ἄντρας ψηλός, μελαχρινός, ντυμένος μὲ χρυσοκόκκινο σκαραμάγκι, στάθηκε μιὰ στιγμὴ ἀτάραχος γιὰ νὰ φορέσῃ τὸ κλαπωτό του σκιάδι. Τὰ μάτια του, τὰ μαῦρα καὶ γναλιστερά, ποὺ σεργιάνισαν μηχανικὰ τὸν ὅχλο, εἴχανε μιὰν ἀδιόρατη ἀχτίδα εἰρωνείας. Μαλλιὰ καὶ γένι μαῦρα, λουσάτα, πλαισίωναν τ' ὠραίο του πρόσωπο.

— ‘Ο ἄρχοντας Σγουρομάλλης! σφύριξε στ' αὐτὶ τοῦ Νικηφόρου ὁ πένταρχος, σὰ γιὰ νὰ τοῦ φανῇ τώρα ἀρεστός.

‘Ο πρωτοστράτορας* τοῦ Μυτζηθρᾶ ὅρθωσε τὸ κεφάλι του καὶ κοίταξε πάλι τὸ συναγμένο πλῆθος. Τὰ μάτια του, ποὺ στραφτάλιζαν ὑγρὰ καὶ μαῦρα, δὲ στέκονταν πουθενά, κυλοῦσαν ἀδιάφορα πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια. Τὸ χεῖλος του ἀνασηκώθηκε ἔσκεπάζοντας ἀσπρα μυγδαλωτὰ δόντια. Καὶ τὸ ἄφωνο τοῦτο χαμόγελο, ἔδωσε στὸ πρόσωπό του κάτι ἀπάνθρωπο [...] Σήκωσε τὸ δεξὶ του, ποὺ κρατοῦσε μικρὸ σκῆπτρο μὲ κόμπους ἀσημένιους, σύμβολο τῆς ἔξουσίας καὶ τοῦ τίτλου του, κι ἔγνεψε νὰ παραμερίσουν τὸν ὅχλο γιὰ νὰ περάσῃ.

Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους κι ὁ Σγουρὸς βρέθηκε κολλημένος πάνω σὲ μιὰ ξερολιθιά, ἀνήμπορος νὰ σαλέψῃ χέρι ή πόδι. Μέσα στὸ σύννεφο τῆς χλαλοῦης ποὺ σηκώθηκε, ξεφωνητά, βογκητό, βουὴ τῆς ποδοπατημένης πλέμπας,* ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης κατέβηκε ἀργὰ τὰ μαρμάρινα σκαλοπάτια, ἔστριψε τὸν κατήφορο κι ἔφυγε ἀκολουθημένος ἀπὸ τέσσερους διφικιαλίους καὶ τρεῖς νεαρὲς ἀρχόντισσες.

"Οταν δ λαὸς μπόρεσε πάλι ν' ἀπλωθῇ καὶ νὰ ξανασάνη, δ πένταρχος σίμωσε τὸν Σγουρό.

—'Ακολούθα τον, εἶπε δείχνοντας τὴν ἀγκωνή τοῦ δρόμου, δπου εἶχε στρίψει δ πρωτοστράτορας. Πρόσεχε δμως!... Δὲν εἶναι πάντα φρόνιμο νὰ τὸν ζυγώνης...

Τὸν ἀκολούθησε. Στὰ πολυδαίδαλα στενορύμια εἶχε κιόλας χάσει τ' ἀχνάρια του. Μιὰ δυὸ φορὲς τὸ μάτι του πρόλαβε τὴν ἐπίσημη συντροφιὰ ποὺ χανόταν, γοργὴ κι ἀέρινη, σὲ μὰ στροφὴ τοῦ δρόμου. Οἱ κυράδες σηκώνανε στὰ δυὸ δάχτυλα τὰ μακριά τους τὰ φουστάνια καί, τεντώνοντας μπροστὰ τοὺς ψηλόλιγνους λαιμούς, κακαρίζανε σὰν πουλακίδες. Οἱ ἄντρες βαδίζανε σοβαροὶ κι ἀμίλητοι. Ὁ ἀρχοντας Σγουρομάλλης δμως προπορευόταν λίγο, κι δ Νικηφόρος, δίχως νὰ βλέπῃ τὸ πρόσωπό του, τὸ φανταζότανε νὰ ἔχῃ στὰ χείλη τὸ ἵδιο ἐκεῖνο εἰρωνικὸ χαμόγελο.

Μάντεψε τὴν κατεύθυνσή τους ἀπὸ τοὺς διαβάτες ποὺ ἔβρισκε κάθε τόσο σταματημένους νὰ κοιτάζουν τὴ λαμπρὴ συντροφιά. Ὁ πρωτοστράτορας εἶχε ἀκολουθήσει διαφορετικὸ δρόμο ἀπὸ τὴν Κεφαλὴ, δὲν πήγαινε στὸ Διοικητήριο. «Σπίτι του πάει» εἶπε μὲ τὸ νοῦ του δ Σγουρός. Κι ἀληθινά, σὲ λίγο σταμάτησε κι αὐτὸς μπροστὰ σ' ἔνα μικρὸ ἀρχοντικό. Ἡταν δίπατο, ἐρημικό, χτισμένο σὲ πλαγιὰ ἡμερη, μὲ περιβόλι πίσωθέ του. Δυὸ κυπαρίσσια, ξεπερνώντας τὴν κόκκινη σκεπή, σαΐτευαν τὸν οὐρανὸ μὲ χάρη. Στὴ θολωτὴ πύλη φύλαγε σκοπός.

Ράωτησε ἀν εἶναι τοῦτο τὸ σπίτι τοῦ πρωτοστράτορα.

— Αὐτὸ εἶναι, ἀποκρίθηκε ἀφοῦ τὸν κοίταξε πρῶτα, ὑποψιασμένος, δ στρατιώτης.

—'Ακολούθησα τὴν ἐνδοξότητά του ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, πρέπει νὰ τὸν ἰδῶ στὴ στιγμῇ.

— Δὲ μπορεῖς.

— Εἶναι ἀνάγκη, μεγάλη ἀνάγκη!

— Δὲ μπορεῖς, ξανάπε δ σκοπὸς ξερὰ καὶ συνέχισε τὶς κανονικές του βόλτες μπροστὰ στὴν πύλη.

"Άλλο πάλι ἐμπόδιο. Κάτι σὰ μοιρολατρεία χαυνωτική, σὰν

ἀποθάρρυνση ἄγνωστη ἵσαμε τώρα στὸ φυσικό του, ἀρχιζε νὰ διαινέῃ* στὴν ψυχὴ τοῦ νέου. Κοίταζε τὸ πήγαιν' ἔλα τοῦ σκοποῦ κι ἀναρωτιότανε μήπως στ' ἀλήθεια ἡταν γραφτὸν νὰ ξεκινήσῃ ἀπὸ τ' Ἀνάπλι καὶ νὰ κουβαληθῇ στὸ Μυτζηθρά γιὰ νὰ μὴν κατορθώσῃ τίποτα στὰ τελευταῖα. Εἶναι λοιπὸν τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο νὰ μιλήσῃ κανένας στοὺς ἀρχοντες τῆς Ρωμανίας; 'Η σκέψη αὐτὴ τὸν ἔβαλε σ' ἀπορία ἐκνευριστική, τοῦ κέντριζε κιολας τὴν ἀγανάχτηση. 'Η παρέμβαση τοῦ σκοποῦ ἤρθε πάνω στὴν ὥρα:

— Τραβήξου πέρα!

Λέες καὶ τοῦ 'δινε ἔνα χαστούκι ἡ βάναυση τούτη φωνῆ.

— 'Εγὼ νὰ τραβηγχτῶ πέρα ἢ ἐσύ; ἔκανε τρέμοντας, πυροκόκκινος ἀπὸ τὸ κακό του.

— "Ελα, ἔλα! τὰ χωρατὰ νὰ λείπουν...

Καὶ λέγοντας δ στρατιώτης, χαμήλωσε ἀπειλητικὰ τὴ λόγχη του.

Τότε τὸ παιδάριο ξέσπασε.

— Ποιοὶ εἰσαστε σεῖς, μωρέ, ποὺ δλο λογχίζετε τὸν κόσμο! Ποιοὶ εἰσαστε σεῖς ποὺ τὸν μαστιγώνετε, τὸν ποδοπατᾶτε μὲ τὰ φαριά σας; Ρωμοὶ ἢ Μπαρμπερίνοι; Οἱ Φράγκοι ἀφεντάδες, ἐσεῖς ἀφεντάδες, δλοιοί σπαθοφόροι τῆς πλάσης ἀφεντάδες, καὶ μονάχα ἡ πλέμπα σκλάβα, δλαὸς τῶν Χριστιανῶν. 'Ανάθεμα!...

Οἱ σκηνὲς τῆς ἐκκλησιᾶς, τὸ ποδοπάτημα τοῦ ὄχλου ἀπὸ τὸ στρατό, τὰ ἐμπόδια κι ἡ καταφρόνια ποὺ ἔβρισκε σὲ κάθε του βῆμα, τοῦ εἰχαν ἀνάψει ἀπὸ ὥρα τὰ αἷματα. Κι εἰχε ἔρθει ἐδῶ στὸ Μυτζηθρά δρμηνεμένος ἀπὸ τὴ βάγια* του πῶς πάει νὰ πατήσῃ τέλος μιὰ γωνιὰ γῆς λεύτερης. Χρόνια δλάκερα κανάκιζε* κι ἀνάθρεψε τὸ γλυκό τοῦτο ὄνειρό του. "Αρπαξε τὸ κοντάρι τοῦ στρατιώτη, τὸ τράβηξε ἀπότομα καὶ βρέθηκε πιασμένος μαζί του, δίχως νὰ καταλάβῃ πῶς, στὰ χέρια.

Τὴν ἴδια στιγμὴ ἔνα γελάκι σκαστό, γυναίκειο, κατρακύλησε ἀπὸ πάνω. Σαστισμένος δ Σγουρδὸς παράτησε τὸ σκοπὸ καὶ σήκωσε τὰ μάτια του. Στὸ πέτρινο ταβλάτο,* μιὰ νεαρὴ ἀρχόντισσα ἡταν σκυμμένη καὶ τὸν κοίταζε. 'Ανασήκωσε τὸ κορμί της, κάτι

είπε πρὸς τὰ μέσα, κι ὑστερα ἔσκυψε πάλι καὶ κοίταξε ξεκαρδι-
σμένη τὸ νεαρὸ ταραξία τοῦ δρόμου. Μὲ τὸ ἐλαφρὸ μαντίλι ποὺ
κρεμόταν ἀπὸ τὰ δάχτυλά της, τοῦ ἔγνεψε.

— Τί θέλει τ' ἀρχοντόπουλο;

‘Ο Σγουρὸς ἔσιαξε τὰ ροῦχα του.

— Κυρά μου, λέει χαιρετώντας μ' ἀδέξια χάρη, κατὰ τὴ μόδα
τῶν Φράγκων, ζητῶ νὰ ἴδω τὸ θεῖο μου.

— Ζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν ἐνδοξότατο, ἐξήγησε κι ὁ σκοπός, κι
ἐπειδὴ τοῦ εἴπα...

‘Η ἀρχόντισσα σήκωσε προσταχτικὰ τὸ χέρι της, ὁ σκοπὸς
κόπηκε μὲ τὴ μιλιὰ στὸ στόμα. “Ἐνα δυὸ ἀντρίκεια κεφάλια, ποὺ
σκύψανε ἀπὸ τὸ ταβλάτο, κοιτάξανε κάτω αὐστηρὰ καὶ τραβή-
χτηκαν πάλι.

— Τὸ θεῖο σου εἶπες πώς ζητᾶς, ἀγόρι μου; ρώτησε ἡ νεαρὴ
κυρὰ καὶ τὰ σχιστά της μάτια ἔλαμψαν ἀπὸ πνιγμένο γέλιο.

— Ναι, κυρά μου, τὸ θεῖο μου τὸν πρωτοστράτορα!

Μιὰ φωνὴ ἀντρίκεια, βαριά, ἀκούστηκε ἀπὸ πάνω νὰ μαλώνη
χαμηλόφωνα τὴν κυρά. “Ομως ἐκείνη γύρισε κατὰ μέσα, ἄνοιξε
τὰ χέρια της κι ἔκανε σκασμένη στὰ γέλια:

— Ἀφοῦ εἶναι ὁ ἀνιψιός μας!...

“Επειτα ὁ Σγουρὸς τὴν ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια του.

Στάθηκε μὲ τὴν καρδιὰ ἀναφτερωμένη ἀπὸ ἐλπίδες νὰ προσ-
μένη. «‘Ο ἀνιψιός μας»... Λοιπὸν ἡ ὅμορφη τούτη κυρὰ εἶναι
θειά του. Ἐπιτέλους νὰ καὶ κάτι ποὺ τοῦ ἐρχόταν δεξιά, κάτι ποὺ
μποροῦσε νὰ τοῦ βαλσαμώσῃ τὶς ἀμέτρητες λαβωματιὲς τοῦ φι-
λότιμου. “Ἐνας δοῦλος ἀνοίγει τὴ στιγμὴ τούτη τὴν πόρτα τοῦ
δρόμου καὶ τὸν καλεῖ νά 'ρθη κοντά. “Ἐχει σπανό, ψόφιο καὶ
κίτρινο μοῦτρο εύνοούχον. Καθὼς τὸ παιδάριο κάνει νὰ δρασκε-
λίσῃ τὸ κατώφλι, ἔνα κίτρινο, σταφιδιασμένο χέρι ἀκουμπάει
πάνω στὸ στῆθος του.

— Η ἐνδοξότητά του, λέει ὁ εύνοούχος μὲ ψιλή, οὐδέτερη φωνή,
δὲ μπορεῖ νὰ σὲ δεχτῇ. “Ἐχει μεγάλη ἀπασχόληση τὴ στιγμὴ
τούτη, μὲ τὰ σκυλιά του...

Σήκωσε τὰ μάτια σαστισμένος ὁ Σγουρός. Τὸν κοροϊδεύανε;

"Ομως τὰ μάτια τοῦ δούλου τὸν κοίταζαν μὲ τὴ μελαγχολικὴ σοβαρότητα ποὺ ἔχουν οἱ ἡλίθιοι.

— Σύρε καὶ πές του πῶς εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ τὸν ἰδῶ. Πές του ἀκόμα πῶς εἰμαι συγγενῆς του, ἀνιψιὸς ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Νικηφόρος Σγουρὸς λέγομαι. Τ' ὅνομα τοῦτο κάτι θὰ τοῦ θυμίσῃ. "Αντε, καὶ νά! δῶσ' του καὶ τοῦτο δῶ, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ.

"Εβγαλε τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ τὸ χέρι του, τὸ δαχτυλίδι ποὺ τοῦ είχε ἀφήσει ἡ μάνα του, καὶ τὸ ἔβαλε στὴ χούφτα τοῦ δούλου. "Υστερα, καθὼς ἐκεῖνος κοντοστεκόταν ἀναποφάσιστος, τράβηξε ἀπὸ τὸ περσίκι* του ἔνα δυὸ μιλιαρέσια,* τοῦ τὰ ἔδωσε. —"Αντε! κάνει σπρώχνοντάς τον νὰ βιαστῇ.

'Ο εὐνοῦχος μπῆκε πάλι μέσα καὶ ξανάκλεισε τὴν πόρτα. «Τώρα πιὰ δὲ μπορεῖ... Σὰν ἰδῃ τὸ δαχτυλίδι!» συλλογίστηκε ὁ Νικηφόρος «θὰ κατέβῃ μοναχός του στὴν αὐλὴ νὰ μὲ προϋπαντήσῃ. Θ' ἀνοίξῃ τὴν ἀγκαλιά του καὶ θὰ πῆ: —"Εσύ 'σαι λοιπὸν ὁ γιός τῆς Ἐλένης Σγουροῦ, τῆς ἀλησμόνητης συγγένισσάς μας ἀπὸ τ' Ἀνάπλι!» Καὶ πάλι ἡ καρδιά του ἄρχισε νὰ χτυπάῃ, μὲ τὴν κρυψὴ λαχτάρα τούτης τῆς στιγμῆς, τῆς στιγμῆς ποὺ είχε μάθει ἀπὸ μικρὸς νὰ τὴν προσμένη, καὶ ποὺ θ' ἄνοιγε καινούριους δρόμους, ἀνυποψίαστους ἵσαμε τώρα, στὴ ζωή του. «Ποιός ξέρει!... ἵσως μὲ πάρη κοντά του, νὰ μένω σὰ γιός του ἢ ἀδερφὸς μέσα στὸ σπίτι του. "Ισως μὲ παρουσιάσῃ στὴν Κεφαλὴ καὶ μὲ κάνη κι ἐμένα δφικιάλιο. Θὰ πάω στὴ Βασιλεύουσα καὶ θὰ μὲ γνωρίσῃ δ βασιλέας. Θὰ τοῦ φιλήσω τὸ πόδι, μέσα στὸ χρυσοτρίκλινο,* κι αὐτὸς θὰ πῆ: «Πάρτε τὸν Νικηφόρο τὸν Σγουρό, ἐσεῖς πατρίκιοι, καὶ φορέστε του τὸ σκαραμάγκι ποὺ ἀρμόζει στ' ὁφίκιο ποὺ τοῦ δωσα καὶ στὸ μεγάλο του τὸ γένος».

Τὸν ξύπνησε τὸ τρίξιμο τῆς πόρτας ποὺ ξανάνοιγε, καὶ μ' ἀπορία βαθιὰ είδε τὸ μοῦτρο τοῦ δούλου νὰ προβαίνῃ μέσ' ἀπὸ τὸ φτενὸ ἄνοιγμα.

—'Ο μεγαλότατος ἀφέντης λυπᾶται κατάκαρδα, λέει, ποὺ δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ σὲ δεχτῇ. Σοῦ δίνει τὴν εὐκή του νὰ πᾶς στὸ καλό, λέει, κι ἀν τὸν ἀγαπᾶς σὰ θεῖο σου, νὰ μὴν ξαναφανῆς στὴν πόρτα του, λέει, γιατὶ τότε κι αὐτὸς θὰ ξεχάσῃ πῶς εἶναι θεῖος

σου και θὰ σοῦ φερθῇ, λέει, καθώς δὲν ταιριάζει σ' ἀνιψιό του...

Προτού προλάβει νὰ συνέρθη τὸ παιδάριο, ή πόρτα είχε κλειστή στὰ μοῦτρα του, κι ὁ σκοπὸς στεκότανε μπροστά της μὲ μάτι σκοτεινὸ κι ἀποφασισμένο.

"Ομως δὲν ἦταν γραφτὸ νὰ δοκιμάσῃ ὁ Νικηφόρος ὁ Σγουρὸς σήμερα τούτη μονάχα τὴν ἀσχημή ἐκπληξῆ. Καθώς σήκωνε τὰ μάτια του, ποὺ λίγο ἀκόμα και ἡθὰ βούρκωναν, βλέπει πέρα, στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου, νὰ ξεμπουκάρῃ ἔνα μπουλούκι στρατιῶτες. Κρατοῦσαν τὶς λόγχες τους δρθές, ἀστραφτερὲς πάνω στὰ μακριὰ κοντάρια. Μπροστά τους πήγαινε ἔνας καλόγερος. Κι ὁ καλόγερος είχε τεντωμένο τὸ χέρι κι ἔδειχνε αὐτόν.

"Ἡ σπείρα* —καμιὰ δεκαριὰ ὄπλιτες κι ἔνας δέκαρχος— κοντοστάθηκε μιὰ στιγμὴ κοιτάζοντας τὸ παιδάριο.

"Υστερα, δῆλοι μαζὶ οἱ ἀρματωμένοι, χιμᾶνε ἀφήνοντας πίσω τὸν καλόγερο, ποὺ καταχωνιάστηκε στὴ σκιὰ ἀνάμεσα στὶς ἀρματωσιές, και ζώνουν τὸν ἀνιψιὸ τοῦ πρωτοστράτορα.

— Τοῦτος εἶναι; ρωτάει ὁ δέκαρχος ἀκουμπώντας τὸ δάχτυλο στὸ στήθος τοῦ παιδάριου, και γυρίζοντας τὸ κεφάλι του κατὰ τὸν καλόγερο.

— Αὐτός!

Τὸν ἄρπαξαν ἀπὸ τὰ μπράτσα, και κάποιος τοῦ τράβηξε ἀπὸ τὸ θηκάρι τὸ σπαθί του. Σαστισμένος ἐκεῖνος, στεκότανε και τοὺς κοίταζε· ἡ σκέψη του ἦτανε θολὴ ἀπὸ τ' ἀπανωτὰ χτυπήματα τῆς μοίρας.

— Εμπρός, πάρτε τον! πρόσταξε ὁ δέκαρχος και τράβηξε πρῶτος μπροστά.

Οἱ στρατιῶτες τὸν ὄδραξαν. Μέσα στὴν κλαγγὴ τῶν ὄπλων, ἄρχισε νὰ βαδίζῃ κι αὐτὸς ἀσύνειδα, σὰν ἀφιονισμένος. Μονάχα μιὰ στιγμὴ θυμήθηκε νὰ γυρίσῃ πίσω τὸ κεφάλι του και τότε, στὴν ἀπόσκια πλευρὰ τοῦ δρόμου, εἶδε ζαρωμένο τὸν καλόγερο νὰ τὸν παρακολουθῇ μὲ τὸ μάτι.

Τὸν ἀναγνώρισε. Ἡταν ἔνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐκείνους πού, χτές τὴν νύχτα, εἶχανε πλαγιάσει δίπλα του, στὸ καπηλειό...

(Απὸ τὸ ιστορικὸ μυθιστόρημα *Ἡ Πριγκιπέσσα Ιζαμπὼ*)

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

‘Ο πρῶτος ταξιδιώτης

— Μέρ χαμπάρ!¹

— Μέρ χαμπάρ!

Ήταν ένας ἄνθρωπος ἵσαμε σαράντα πέντε χρονῶν. Κοντόσωμος, φτωχικὰ ντυμένος, μὲ τὰ βρακιὰ ποὺ φοροῦνε οἱ τσιτμῆδες καμηλιέρηδες. Τὰ μαλλιά του καὶ τὰ γένια του ἦταν ψαρὰ καὶ σκεπάζανε πυκνὰ τὸ κεφάλι καὶ τὸ πρόσωπο. “Ομως φᾶς ήταν στὸ πρόσωπο αὐτό: ἔσταζε, ἔλαμπε ἡμερο ἀπ’ τὰ καστανὰ μάτια του. Τὸν λέγαν Ἀλή. Στὸ φαράγγι* ποὺ εἶναι πίσω ἀπ’ τὰ Κιμιντένια, ἀλάργα* ἵσαμε τρεῖς μέρες δρόμο, ἐκεῖ εἶναι ἡ πατρίδα του. Ἐκεῖ ζούνε οἱ τσιτμῆδες, ἀπλοὶ κι ἀγαθοὶ ἄνθρωποι, ποὺ ποτὲ δὲν πειράζανε κανένα. Εἶναι φυλὴ Μουσουλμάνοι, πιστεύουνε στὸν Μωχαμέτ, δῆμος πιστεύουνε καὶ στοὺς ἀγίους τῶν Χριστιανῶν, προπάντων στὸν Ἀι-Γιώργη τὸν καβαλάρη. Λένε: «Ο ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατος στὴ γῆ δῶ κάτου. Οἱ ἀγιοὶ τῶν Χριστιανῶν ζοῦν ψηλά, κεῖ ποὺ μένει κι δ Ὁροφήτης. Δὲν μπορεῖ, θά ’χουνε κι αὐτοὶ πολλὴ δύναμη. Καλὸ εἶναι ένας φτωχὸς τσιτμῆς νά τά ’χῃ καλὰ μ’ δλους δσοι μένουνε στὸν οὐρανό».

Οἱ πιὸ πολλοὶ τσιτμῆδες ζούνε ὁδηγώντας καραβάνια καμῆλες, δικά τους ἡ ξένα. Κατεβάζουν τὰ γεννήματα ἀπ’ τὰ Κοζάκια στὰ παράλια, αὐτοὶ καβάλα στὰ γαιδούρια τους, πίσω οἱ ντεβέδες* κι οἱ καμῆλες. Κάθε καμήλα ἔχει τὸ κουδούνι της, τὸ κάθε

1. Τούρκικος χαιρετισμός.

κουδούνι ᔁχει τὸ δικό του ἥχο. Οἱ τσιτμῆδες καμηλιέρηδες ὁργώνουν ἀργὰ τὸ δρόμο, δὲν κοιτᾶνε πίσω, πάντα κοιτᾶνε χαμηλά: τὴ γῆ ποὺ σπιθίζει ἀπ' τὸν ἥλιο, τ' αὐτιὰ τοῦ γαιδουριοῦ ποὺ πότε πότε σαλεύουν. "Ολα εἰναι ἴδια, ἀπαράλλαχτα ἴδια. Τὸ ζὸ κάτω ἀπ' τὰ σκέλια τους δίνει μονότονη κίνηση στὸ κορμί τους, στὸ κεφάλι τους —πότε μπρός, πότε πίσω. Τὸ μυαλὸ καὶ τὸ κορμὶ συνηθίζουνε τὴν κίνηση, ποὺ μὲ τὸν καιρὸ γίνεται ἀναγκαία καθὼς ὁ ἀγέρας καὶ τὸ φῶς: ναρκώνει τὸν ἄνθρωπο, τίποτα πὰ δὲν ἐπιθυμεῖ καὶ τίποτα δὲ ζηλεύει —ἔτσι εἰναι ἡ ζωή. Πίσω του παίζουν οἱ ἥχοι, ἔξι, ἑφτά, δχτὼ φωνές —αὐτές εἰναι δλες οἱ φωνές τοῦ κόσμου. 'Ο πρῶτος ἥχος ἀπ' τὴν πρώτη καμήλα —τὸ κουδούνι ποὺ κρέμεται ἀπ' τὸ σαμάρι της— ψιλός, νεανικός ἥχος, λέει πάντα:

'Εβλεντιρελίμ... 'Εβλεντιρελίμ...
'Εβλεντιρελίμ... 'Εβλεντιρελίμ...

"Ο δεύτερος ἥχος ἀπ' τὴ δεύτερη καμήλα, πιὸ βαρύς, λέει:

Νερντὲν μπουλαλούμ... Νερντὲν μπουλαλούμ...
Νερντὲν μπουλαλούμ... Νερντὲν μπουλαλούμ...

Κι ὁ τρίτος ἥχος, αὐστηρός, ἀργός, δένει τοὺς πρώτους καὶ ἀποκρίνεται μὲ ἀσφάλεια:

Σουρντάν... μπουρντάν...
Σουρντάν... μπουρντάν...

Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ ταράξῃ τὴν αὐστηρὴ πειθαρχία αὐτῶν τῶν ἥχων. 'Ἐπιβεβαιώνουν τὴν καλὴ τάξη, τὴ συμφωνία τοῦ κόσμου. Τοὺς ἀκούει νὰ πορεύωνται πίσω του ὁ τσιτμῆς, καὶ εἰναι ἥσυχος πῶς δλα πᾶνε καλὰ στὴ γῆ. Μπορεῖ νὰ τύχη μὰ στιγμὴ —μιὰ ἐλάχιστη στιγμὴ— νὰ λείψῃ ἔνας ἥχος. 'Η ἀρμονία πάσχει μονομιᾶς, κι ὁ τσιτμῆς καταλαβαίνει πῶς κάτι χάλασε στὴν τάξη τοῦ κόσμου. Τότε μονάχα παίρνει τὸ πρόσωπό του ἀνήσυχη ἔκφραση καὶ γυρίζει πίσω του νὰ δῆ. Σταματᾶ,

κατεβαίνει ἀπ' τὸ γαιδούρι του, πάει καὶ ξαναδένει στὸ καραβάνι τὴν καμήλα ποὺ ἔκοψε τὸ σκοινί. Καὶ ἡ συμφωνία ξαναρχίζει.

Οἱ ζευγάδες* τοῦ ὑποστατικοῦ,* μαζεμένοι γύρω στὸν Ἀλῆ, τὸν παρακολουθοῦντες ποὺ τυλίγει τὸ ἔνα τσιγάρο πάνω στ' ἄλλο, σιωπηλός.

— Ἀλῆ, ποῦ εἶναι τὸ καραβάνι σου;

— Δὲν ἔχω καραβάνι. Ἡρθα μοναχὰ μὲν μιὰ καμήλα.

— Μοναχὰ μὲν μιὰ καμήλα! Δὲ δουλεύεις σὲ καραβάνια;

— "Οχι, δὲ δουλεύω πιὰ σὲ καραβάνια.

— Καὶ ποῦ πᾶς;

Τὸ φᾶς στὰ μάτια τοῦ Ἀλῆ τρέμει ἀνήσυχο, σὰν ἀπορία παιδιοῦ.

— Γυρεύω τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι...

Καὶ πρὶν οἱ ζευγάδες προφτάξουν νὰ ποῦν τίποτα:

— Μπάς καὶ τὸ εἴδατε σὲ κανένα καραβάνι; Μπάς καὶ τὸ εἴδατε πουθενά;... λέει ἡ φωνὴ τοῦ Ἀλῆ καὶ τρέμει ἀπ' τὴ συγκίνηση. Εἶναι ἔνα μικρὸ καμήλι, ἵσαμε ἐνὸς χρονοῦ. Οἱ τρίχες στὸ κούτελο καὶ στὸ κεφάλι του εἶναι ἄσπρες...

Ποῦ ξανακούστηκε καμήλι μὲ ἄσπρο κεφάλι; Οἱ ζευγάδες γελοῦν δυνατά, σπούν στὰ χάχανα καὶ κοιτῶντες τὸν Ἀλῆ περιπαιχτικά:

— Ἀλήθεια, ἔ; Τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι; Τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι! Πολὺ θὰ ταξιδέψης ἀκόμα στὴν Ἀνατολὴ γιὰ νὰ τὸ βρῆς, Ἀλή! Πολὺ θὰ ταξιδέψης!

‘Ο Ἀλῆς βάζει δύναμη γιὰ νὰ βαστάξῃ τὴν ταραχὴ τῆς καρδιᾶς του, νὰ κρατήσῃ τοὺς χτύπους της, καὶ συμμαζώνεται στὴ θέση του σὰν πληγωμένο ζό.

— Μὴ μὲ περιγελᾶτε.. τοὺς λέει ταπεινά, κι ἡ φωνὴ του εἶναι ζεστὴ καὶ τρέμει. Είχα μιὰ φορὰ ἔνα καμήλι μὲ ἄσπρο κεφάλι. Τὸ ἄφησα καὶ χάθηκε ἀπ' τὰ χέρια μου, μὰ πιὰ δὲν μπορῶ νὰ κάμω χωρὶς αὐτό. Γυρίζω μπάς καὶ τὸ ξαναβρᾶ. Μὴ μὲ περιγελᾶτε...

Σιγὰ σιγὰ οἱ ἄνθρωποι μερεύουν κάτω ἀπ' τὸ πυκνὸ στρῶμα τὴ λύπη, ποὺ χύνει ἡ μορφὴ τοῦ Ἀλῆ. Τὰ χάχανα σβήνουν κι

ὅλα τὰ μάτια μαζεύουνται στὸ ἴδιο σημεῖο, γιὰ νὰ ξεχωρίσουν μέσ' ἀπ' τὸν καπνὸ ποὺ γεμίζει τὴν ἀτμόσφαιρα, νὰ πλησιάσουν τὸ πάθος ποὺ κυνηγᾶ ἔνα καμῆλο μὲ ἄσπρο κεφάλι, τὸ καμῆλο μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι, στοὺς δρόμους τῆς Ἀνατολῆς.

Ο Ἄλης ἀπὸ μικρὸ παιδὶ δούλευε στὰ καραβάνια. "Οταν ἄρχισε νὰ καταλαβαίνῃ τὴν ζωή, οἱ χρονικοὶ τῶν κουδουνιῶν ποὺ ἔρχονταν ἀπ' τοὺς προγόνους του, ζυμωμένοι στὸ αἷμα του, ξυπνήσαν.

«Πάρε με μὲ τὶς καμῆλες, πατέρα!»

«Ἐλα! Ἀπὸ αὔριο θά 'ρχεσαι μὲ τὶς καμῆλες.»

Απ' τὴν ἄλλη μέρα, καβαλικεύοντας τὰ πισινὰ τοῦ γαϊδουριοῦ, δικές της καμῆλες. Δὲν ήταν δικές τους οἱ καμῆλες. Ποτές δὲν εἶχε δικές του καμῆλες. Δούλευε γιὰ ἄλλον ἀφέντη. Καὶ σὰν πέθανε, δὲν ἄφησε στὸ γιό του τίποτα, πάρεξ τὸ δεσμὸ μὲ τοὺς ἥχους.

Ο Ἄλης δὲν πρόκοψε πιὸ πολὺ ἀπ' τὸν πατέρα του. Σὰ μεγάλωσε, ἄρχισε κι αὐτὸς νὰ δουλεύῃ σὲ ξένες καμῆλες. Μὰ δταν ἡρθε δικές ποὺ οἱ ἄνθρωποι παντρεύονται, μπόρεσε νὰ βρῇ καὶ νὰ πάρη δική του μιὰ γυναίκα.

Τὴν ἄλλη μέρα ποὺ παντρευτῆκαν, δταν δὲν εἶχε ξεκινοῦσε μὲ τὸ καραβάνι του, ή γυναίκα του βγῆκε ἀπ' τὸ καλύβι τους νὰ τὸν ξεπροβοδίσῃ καὶ τοῦ εἰπε:

«Σ' ἐννιὰ μῆνες θά 'χουμε παιδὶ. Κοίταξε νὰ κάμης δικές σου καμῆλες, γιατὶ θά 'χουμε νὰ θρέψουμε ἔνα στόμα ἀκόμα.»

Ο Ἄλης αὐτὰ ἀκούγοντας ἔγινε σοβαρὸς· κι ἄρχισε νὰ κάνῃ οἰκονομίες. Ταξιδεύοντας στὸ δρόμο τῆς Ἀνατολῆς ἔτρωγε σκέτο ψωμί, δὲν ξενυχτοῦσε σὲ χάνια. "Εβαλε ἔτσι λίγα γρόσα στὴν ἄκρη.

Ομως σὰν ἡρθαν οἱ ἐννιὰ μῆνες, παιδὶ δὲν τοὺς ἡρθε.

«Καλά. Θά 'χουμε τὸν ἄλλο χρόνο» εἰπε ή γυναίκα. «Ἐσύ νὰ κάνης τὶς οἰκονομίες σου.»

Αὐτὸ βάσταξε πολλὰ χρόνια. Ο Ἄλης ἔκανε τὶς οἰκονομίες του, κι ή γυναίκα του δὲν τοῦ ἔκανε παιδιά, ἐπειδὴ ήταν στείρα.*

“Οταν τέλος βεβαιωθήκανε πώς δὲ θὰ τοὺς ἔρθη παιδί, ή γυναίκα εἰπε:

«Γιά μέτρησε, ’Αλή, τὸ θησαυρὸ ποὺ μάζεψες ἵσαμε τώρα. Μποροῦμε ν’ ἀγοράσουμε μιὰ δική μας καμήλα γιὰ τὰ γεράματά μας;»

‘Ο ’Αλής ξαγρύπνησε κεῖνο τὸ βράδυ, καὶ σὰν ἔβγαινε δῆλιος εἶχε μετρήσει τὸ θησαυρό του. “Οχι, δὲν ἔφτανε γιὰ ν’ ἀγοράσουν μιὰ καμήλα. Μισὴ καμήλα μονάχα θὰ μποροῦσαν ν’ ἀγοράσουν.

Τότες καθίσανε, δὲν ένας ἄλλος, δεύτερος ’Αλής, πατριώτης τους, ποὺ δούλευε σὲ ξένα καραβάνια στὰ μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ, πολὺ μακριὰ ἀπ’ τὴν πατρίδα τους. Πολὺ σπάνια αὐτὸς δ ἄλλος δ ’Αλής ἐρχόταν στὸ φαράγγι τῶν τσιτμήδων, σὰν τύχαινε ή δουλειὰ νὰ τὸν φέρη κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα. Αὐτὲς τις μέρες βρισκόταν στὸ χωριό.

Πάει δ πρῶτος ’Αλής καὶ τὸν βρίσκει.

«’Αλή» τοῦ λέει. «Τόσα χρόνια δουλεύεις κι ἐσὺ σὲ ξένα καραβάνια, καὶ δική σου μήτε μιὰ καμήλα δὲν ἀπόταξες. Δὲ θὰ τό θελεις νὰ εἰχες;»

‘Ο δεύτερος ’Αλής ἀποκρίνεται:

«Θὰ τό θελα πολύ. Μὰ δὲν ἔχω τὸν πλοῦτο ποὺ χρειάζεται νὰ πάρω μιὰ δική μου καμήλα.»

‘Ο πρῶτος ’Αλής:

«Ξέρεις πόσον πλοῦτο ἔχεις;»

«Ξέρω.»

«Γιὰ πόσο φτάνει;»

«Φτάνει γιὰ μισὴ καμήλα.»

«Κι ἐγὼ ἔχω πλοῦτο γιὰ μισὴ καμήλα. Δὲ βάζουμε μαζὶ τὰ γρόσα μας ν’ ἀγοράσουμε μιὰ καμήλα συντροφική.»

Μιλήσανε πολὺ καὶ συμφωνήσαν. ’Αγοράσανε μιὰ καμήλα

καὶ τὴ βάλανε νὰ δουλεύῃ μὲ τὸ καραβάνι τοῦ Ἀλῆ. Ὁ δεύτερος Ἀλῆς ἔφυγε ὑστερα γιὰ τὰ μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ. Κάθε φορὰ ποὺ θὰ γύριζε, θὰ κάνανε λογαριασμὸ τὸ τί ἔβγαλε ἡ καμήλα μὲ τὴ δουλειά της καὶ θὰ μοιράζονταν τὰ κέρδη.

Ο Ἀλῆς, τότε, κρέμασε ἔνα καινούριο κουδούνι στὸ λαιμὸ τῆς καμήλας τους, τὴν ἔδεσε πρώτη στὴ σειρὰ πίσω ἀπ’ τὸ γαιδούρι του, καὶ βγῆκε στὸ μεγάλο δρόμο μὲ τὸ καραβάνι του. Ἡταν πολὺ περήφανος καὶ πολὺ σίγουρος γιὰ τὸ μέλλον τοῦ κόσμου, καὶ κάθε τόσο γύριζε πίσω νὰ βεβαιωθῇ πῶς ἡ καμήλα του τὸν ἀκολουθᾶ, πῶς ὑπάρχει.

Ἐτσι πέρασε ἔνας χρόνος, δταν κάτι σημαντικὸ ἔγινε. Ἡ συντροφικὴ καμήλα γέννησε ἔνα καμηλάκι. Ο Ἀλῆς πολλὲς φορὲς εἶδε τὶς ξένες καμῆλες νὰ γεννοῦν. Ὁμως τώρα μὲ τὴ δικῆ του ταράχτηκε πολύ.

«Γιὰ κοίτα!» εἶπε στὴ γυναίκα του «ἔχουμε τώρα καὶ μωρό...»

Κοίταξαν. Κι αὐτὸ ποὺ εἶδαν τάραξε τὴν καρδιά τους σὰ βίαιος ἄνεμος. Κάτι ἀπίστευτο καὶ μοναδικὸ ἥταν στὸ μικρὸ καμηλάκι: τὸ πετσὶ καὶ οἱ τρίχες στὸ κεφάλι του δὲν εἶχαν χρῶμα καφετί, καθὼς οἱ ἄλλες καμῆλες. Ἡταν ἄσπρες. Ἡταν ἔνα καμηλάκι μὲ ἄσπρο κεφάλι: τὸ μοναδικὸ καμηλάκι μὲ ἄσπρο κεφάλι ποὺ ἔγινε σ’ ὅλη τὴν Ἀνατολή.

Τὸ νέο πῆρε κι ἔδωσε στὸ χωριὸ τῶν τσιτμήδων, στὰ γειτονικὰ χωριὰ ποὺ ἥταν μὲς στὸ φαράγγι, σ’ ὅλους ὅσοι ταξιδεῦαν τὸ μεγάλο δρόμο ποὺ πάει στὰ παράλια. Ὅλοι τρέχανε νὰ δοῦν τὸ θαυμαστὸ ἄσπρο καμήλι, κι δῆλοι μακάριζαν τὸν Ἀλῆ.

Κι ὁ Ἀλῆς πιὰ ζοῦσε σὲ ἀληθινὴ εύτυχία. Ἀγάπησε πολὺ τὸ νέο ζό, ὅπως τίποτα ἄλλο δὲν εἶχε ἀγαπήσει ἵσαμε τότε στὴ γῆ. Τὸ μεγάλωνε μὲ στοργὴ καὶ μὲ τρυφερότητα, τοῦ ἔβγαζε ὄνόματα δανεισμένα ἀπ’ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ φύση —ὄνόματα δέντρων καὶ καρπῶν—, τοῦ ἔδινε ὅχι μονάχα τὸ χαμούρι* ποὺ τρῶνε οἱ ἄλλες καμῆλες, τοῦ ἔδινε σταφύλια καὶ ζάχαρη καὶ ἄλλα πολλά.

Τέλος, ἀγόρασε ἔνα καινούριο κουδούνι, τὸ δεύτερο μὲ χάντρες γαλάζιες καὶ κόκκινες, καὶ τὸ πέρασε στὸ λαιμὸ τοῦ μικροῦ ζοῦ.

"Οταν κι αυτό δείχνει, τότε πήρε μαζί του στό πρώτο ταξίδι του γιά τα παράλια. Τότε καμηλάκι πήγαινε πάντα πλάι στή μάνα του, κι όταν ο Άλης δύλιο γύριζε και τότε κοίταζε. "Ομως κουράστηκε νά γυρίζη, δέν τότε είχε συνηθίσει. Όταν μεγάλος ήλιος έκαιγε πολὺ όπου πάνω του, ο Άλης έκλεισε τά μάτια. "Ο δρόμος ήταν έρημος, τίποτα δέν άκουγόταν· γι' αυτό μές στόν παρθένο χώρο ύψωνόταν καθαρή σάν προσευχή ή νέα συμφωνία. Μές στούς παλιούς γνώριμους ήχους, αυτούς τους πίσω ήχους που άκολούθησαν τόνον 'Άλη σ' δύλια τά χρόνια της ζωής του ώστε σήμερα, άνακατευόταν τώρα ό νέος ήχος, άναταράζε τήν παλιά άρμονία, έσβηνε τούς άλλους τόνους κι έμενε αυτός, ό νέος, μόνος. Τί καλά πού ήταν! Τί καλά πού είναι νά πορεύεσαι στό δρόμο της Ανατολής και πίσω σου νά μήν είναι έρημος, νά μήν είναι μοναχά ξένες φωνές, νά ναι και μιά δική σου, νά ναι δύλια τά χρόνια που κουράστηκες, και υπόφερες καμωμένα ήχος, στό λαιμό ένδος μικρού καμηλού μὲ ασπρο κεφάλι...

"Ο Άλης ήταν εύτυχισμένος και γαλήνιος. Ή ζωή πιά είχε νόημα και σημασία.

Μά τό νέο έφταξε ίσαμε τά μακρινά μέρη του Κάζ-Νταγ, δύπου διούλευε ό δεύτερος Άλης. Ξεκινά αυτός κι έρχεται στό χωριό τών τσιτμήδων.

«"Ωρα καλή, σύντροφε!"» λέει στόν Άλη. «Τί νέα;»

«"Έχουμε καλά νέα, σύντροφε. Ή καμήλα μας γέννησε, κι έχουμε τώρα κι ένα μικρό καμήλι.»

«Γιά νά τό δῶ!»

Τότε είδε, άλλα έκαμε πώς δέν πρόσεξε κάν τό ασπρο κεφάλι.

Λέει ό Άλης του Κάζ-Νταγ:

«Λοιπόν, σύντροφε! Τώρα που έχομε δυό ζωντανά, θέλω νά χωρίσουμε τή συντροφιά μας. Εσύ θὰ πάρης τό ένα, έγώ τό άλλο. "Οποιο θέλεις, διάλεξε".»

Έτοιμος ό Άλης, μὲ τό νά έχη ταξιδέψει σὲ μέρη μακρινά, είχε γίνει σοφός και πονηρός. Σκεφτόταν: «"Ο σύντροφός μου θὰ κρατήσῃ τή μεγάλη καμήλα. Δέ γίνεται! Απὸ μισή πού ήταν δική του, θὰ τήν δρίζη άλάκερη. "Ετσι έγώ θὰ πάρω τό καμήλι

μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι, θὰ τὸ ταξιδέψω στὸ Κάζ-Νταγ καὶ θὰ τὸ πουλήσω, στὸ δρόμο, στοὺς ἀρκουδιάρηδες, ποὺ ἔχουνε μαϊμούδες κι ἀρκοῦδες, καὶ μαζεύουνε γρόσα ἀπ' τὸν κόσμο δείχνοντάς τες. Θὰ βγάλω ἔτσι πιὸ πολλὰ ἀπ' ὅ, τι κάνει μιὰ μεγάλη καμήλα».

‘Ο πρῶτος Ἀλῆς κάθισε πάλι ὅλη τὴν νύχτα μὲ τὴν γυναίκα του καὶ ξαγρυπνῆσαν γιὰ νὰ βροῦνε τὸ τί ἔπρεπε νὰ κάμουνε.

‘Η γυναίκα ἔλεγε:

«Φῶς φανερό, Ἀλή! πρέπει νὰ κρατήσῃς τὴν μεγάλη καμήλα. Ποὺ θὰ ξαναβροῦμε τέτοια τύχη, νά χουμε μιὰ μεγάλη καμήλα δική μας!»

‘Ο Ἀλῆς ὑπόφερνε, δὲν μποροῦσε νὰ τὸ φανταστῇ πῶς θ' ἀποχωριζόταν τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι.

«Μπάς καὶ δὲ θὰ μεγαλώσῃ κι αὐτό;» ἔλεγε. «Ἄς τὸ κρατήσουμε, νὰ τὸ μεγαλώσουμε!»

«Τί μοῦ λές νὰ τὸ κρατήσουμε!» φώναζε ἡ γυναίκα του. «Καὶ στὸ μεταξὺ τί θὰ μᾶς δίνη; Κι ἀν στὸ μεταξὺ ψοφήσῃ;»

Τέλος, ὁ πραχτικὸς νοῦς τῆς γυναίκας στάθηκε πιὸ δυνατὸς ἀπ' τὴν τρυφερότητα τοῦ Ἀλῆ, πιὸ δυνατὸς ἀπ' τὴν ἀδύναμη θέλησή του.

Τ' ἄλλο πρώι, μὲ μάτια θολὰ ἀπ' τὴν ἀγρύπνια καὶ τὴν πίκρα, δὲ Ἀλῆς ἀποχαιρέτησε τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι. Στάθηκε ὀλόρθος καὶ κοίταζε τὸ δράμα ποὺ ἔφευγε μὲ γρήγορο πηδητὸ βάδισμα ζαρκαδιοῦ ἵσαμε ποὺ χάθηκε ἀπ' τὰ μάτια του. Τότε ὁ Ἀλῆς κατάλαβε σὰν κάτι νὰ τοῦ τραβοῦν ἀπ' τὴν καρδιά του, κι ὅλα γύρω του νά ναι ἐρημα, ἐπειδὴ πιὰ δὲ θά χε σύντροφο τοῦ μεγάλου δρόμου, ἐπειδὴ ἡ τρυφερότητα ποὺ ἥρθε τόσο ἀργὰ κι ἔπρεπε νὰ ξοδευτῇ πιὰ δὲ θὰ εἰχε τρόπο.

‘Εγινε βαρὺς κι ἀμίλητος. Δὲν εἶχε ὄρεξη νὰ φάῃ κι ἀδυνάτιζε κάθε μέρα. Πίσω του, ἐνῶ ὅδευε μὲ τὸ καραβάνι του, πάντα τὸν ἀκολουθοῦσαν οἱ ἥχοι. Μὲς στοὺς ἥχους ἤταν καὶ ἡ δική του καμήλα, ποὺ τώρα ἤταν ὀλότελα δική του. Μὰ γιὰ τὸν Ἀλή οἱ φωνὲς εἶχαν σωπάσει, οἱ ἥχοι δὲ μιλοῦσαν πιά. Γιατὶ στὸν τόπο τους εἶχε μπεῖ τώρα ἄλλη φωνὴ πιὸ δυνατή, αὐτὴ ποὺ θά ρθη σὲ

κάθε ἄνθρωπο, μιὰ φορὰ μονάχα καὶ ποτὲ ἄλλη, κι ὅστερα ὁ ἄνθρωπος θὰ τὴν κυνηγᾶ σὰ σκιὰ ποὺ φεύγει, πάντα φεύγει.

Κι ὁ Ἀλῆς παράτησε τὴν γυναίκα του στὸ φαράγγι τῶν τσι-
τμήδων, παράτησε τὶς ξένες καμῆλες, γιατὶ πιὰ εἶχε γίνει κακὸς
καμηλιέρης καὶ τὸν διώξανε, πήρε τὴν δική του καμήλα καὶ τρά-
βηξε στὰ μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ.

Βρίσκει τὸν παλιό του τὸ σύντροφο καὶ τοῦ λέει:

«Πάρε τὴν καμήλα μου. Πάρε καὶ τὸ γαϊδούρι μου. Πάρε καὶ
τὸ καλύβι ποὺ ἔχω στὸ φαράγγι. Πάρε δ, τι ἔχω. Μὰ δῶσ' μου
πίσω τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι...»

«Δὲν τὸ ἔχω πιά, Ἀλή!» τοῦ ἀποκρίνεται ὁ σύντροφός του.
«Τὸ πούλησα στὸ δρόμο.»

‘Ο Ἀλῆς ἀπὸ τότε δῦλο γυρίζει. Μόλις ξημερώσῃ, μπαίνει στὸ
μεγάλο δρόμο, καὶ κοιμᾶται δπου βραδιαστῆ. Τὸ γαϊδουράκι του
πορεύεται ύπομονετικά, καὶ πίσω του δεμένη, ἔρημη καὶ μόνη,
ἄκολουθᾶ ἡ καμήλα του, ταράζοντας μὲ τὸν ἥχο τοῦ κουδουνιοῦ
της τὴν ζεστὴ σιωπὴ τῆς γῆς. Οἱ ἄνθρωποι τὸν περιγελοῦνε καὶ
τὸν πειράζουνε. Οἱ πιὸ συμπονετικοὶ τοῦ λένε πώς είναι τρέλα,
πώς είναι μάταιο νὰ γυρίζῃ. Τὸν συμβουλεύουνε νὰ πάῃ πίσω
στὸ φαράγγι καὶ στὸ καραβάνι του. “Ομως ὁ Ἀλῆς δὲν τοὺς
ἀκούει. Ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πιστέψῃ, ἐπειδὴ δὲ θέλει νὰ τὸ
πιστέψῃ, πώς τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι χάθηκε, πώς πιὰ δὲ
θὰ ὑπάρξῃ στὴ ζωή του.

(Απὸ τὸ μυθιστόρημα *Αἰολικὴ γῆ*)

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Δρομί, δρομάκι

Δρομί, δρομάκι τῆς φραγῆς,*
μὴν πολυβιάζεσαι νὰ βγῆς,
μὰ ἄς εἰναι οἱ βόλτες σου πολλές
ἀπ' τὰ μαγκάνια,* ἀπ' τὶς ἐλιές.

Στενὸ δρομάκι τῆς φραγῆς,
ὅλο νὰ πᾶς κι ὅλο ν' ἀργῆς,
ἀπ' τὰ περβόλια, ἀπ' τὶς ἐλιές
κι ἀπ' τ' οὐρανοῦ τὶς ἀγκαλιές.

Κάθε κρυφό σου δὲ βαστᾶ
οὐδ' ἔξι βήματα σωστά·
μὰ μόλις στρίψῃ τὸ τειχί,
κι ἀρχίζεις ἄλλο ἀπ' τὴν ἀρχή.

Μέσα στὶς βόλτες σου θὰ βρῶ
ἔνα ἐκκλησίδι μὲ σταυρό,
τὸ γαϊδουράκι τ' ἀρφανὸ
ποὺ λιγουρεύει γιὰ σανό.

Τὸ νήπιο ποὺ παραπατεῖ
πλάι στὴν κυρούλα τὴ σκυφτή,

καὶ τ' ἀξιπόλητο παιδί,
ποὺ γλυκὰ λόγια τραγουδεῖ.

Ψιλὸς δρομάκι τῆς φραγῆς
ποῦθε θὰ πᾶς, ποῦθε θὰ βγῆς;
Θά 'χης, τὸ ξέρω, στὸ πλευρό,
κι ἄλλο ἐκκλησίδι μὲ σταυρό,

τὸ σκύλο, δίπλα στὸ βοσκό,
ποὺ δὲ μοῦ δσμίζεται κακὸ
καὶ τὸ γοργὸ τὸ δουλευτὴ
μὲ τὸ βασιλικὸ στ' αὐτί.

Σὰν τὸ βιβλίο σὲ μελετῶ,
κατεβατό, κατεβατό,
ἀνοιγμένο ἀλφαβητάρι
πάνω στοῦ Θεοῦ τὴ χάρη.

(Περιοδικὸ Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν)

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ

[Οἱ δώδεκα μῆνες]

Ο συγγραφέας ἐπισκέπτεται ἔνα ἔρειπωμένο μοναστήρι τῆς Μακεδονίας καὶ μᾶς μιλάει γιὰ τὶς παλιές ζωγραφίες ποὺ εἶδε μέσα σ' αὐτό. Ο συγγραφέας, ποὺ είναι καὶ ζωγράφος, γοητεύτηκε τόσο πολὺ ἀπ' τὶς ζωγραφίες αὐτές, ώστε κάθισε καὶ τὶς ἀντέγραψε.

Ο ΠΡΩΙ τράβηξα μόνος μου στὸ μοναστήρι, ποὺ βρίσκονταν πάνω στὸ βουνό, καμιὰ μισὴ ὥρα ἔξω ἀπ' τὸ χωριό. Ἡταν κι αὐτὸ ρειπωμένο. Μονάχα τὸ μπροστινὸ καὶ λίγο ἀπ' τὸ πλάγι του στέκονταν ἀκόμα, ἔτοιμο κι αὐτὸ νὰ πέσῃ. Ἀπὸ τὴ μισογκρεμισμένη πόρτα του μπῆκα μέσα. Οἱ καλόγεροί του σὰ νὰ κοιμοῦνταν. Τὰ κελάρια του γεμάτα, τὰ μιντέρια* του στρωμένα. Ἀπ' τὰ μικροπαραθυράκια του ἔβλεπα πέρα τὰ μαῦρα βουνά, σὰν κύματα ποὺ μὲ κύκλωναν. Πατήματα δὲν ἀκούονταν στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς πού τ' αν σκεπασμένες ἀπὸ ἀγριόχορτα καὶ φύλλα. Ἡ νύχτα ἔφτανε βουβή. Μονάχα δ ρύακας μουρμούριζε. "Οταν τὸ νυχτοπούλι ἄρχιζε τὰ ρυαχτά* του, ἀποτραβιόμουνα στὴ φωτιὰ τοῦ τζακιοῦ μου, συντροφευμένος ἀπὸ σκιές...

Τὸ μοναστήρι εἶχε πολλὰ παλιὰ πράγματα. Τὸ πιὸ πολύτιμο ἦταν ἔνα βημόθυρο,* ἀπὸ τὸ τέμπλο τῆς ἐκκλησιᾶς. Ἀπάνω στὰ δυὸ βαριὰ βουνίσια ξύλα του ἦταν ζωγραφισμένος δ «Ἐδαγγελισμὸς» καὶ σειρά, ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, στὴ μεριὰ ποὺ θηλύκωναν, οἱ «δώδεκα μῆνες» ποὺ παράσταιναν τὴ ζωὴ τοῦ τό-

που, τὸν καιρὸν ποὺς ζωγραφίστηκαν. Μιλοῦν γιὰ τὸ λαό, δπως ἡταν τότε, μὲ τοὺς ἀρχόντους του, τὶς δουλειές καὶ τὰ συνήθεια τους, ἐπάνω κάτω ἔτσι δπως τὰ 'νιωθα καθὼς τοὺς ξεσήκωνα.

Ιανουάριος: Εἶναι νύχτα ἀκόμα. Μέσα στὸ κατάκλειστο σπίτι, ἡ παλιὰ ἀρχόντισσα μὲ τὰ νυχτικά της, τὰ σγουρὰ μαλλιά της ἀχτένιστα χυμένα στοὺς ὅμους της, κάθεται στὴν πολυθρόνα συρμένη δίπλα στὸ τζάκι. Δυὸς ὑπηρέτριες δρθιες τὴν ὑπηρετοῦνε. Ἡ μιὰ μόλις μπαίνει κουβαλώντας ἔνα χοντρόξυλο. Ἡ ἄλλη φεύγει ἀπὸ μπροστά της σαστισμένη. Ἡ κυρά της, ἀναστηκωμένη στὸ κάθισμα, τῆς φωνάζει θυμωμένα. Βιάζεται νὰ ἔτοιμαστῇ γιὰ τὴν ἐκκλησία της.

Φεβρουάριος: Παραμονὴ ἀπόκριας. Ὁ χωρικὸς κατεβάζει τὰ βόδια του μὲ τὸ βοδαμάξι του, νὰ τὰ πουλήσῃ. Κάποιος τὰ χτυπᾷ ἀπὸ πίσω νὰ προχωρήσουν. Τὸ μεγάλο κολώνει* μουγκρίζοντας. Τὸ μικρὸ ἀκολουθεῖ φοβισμένο. Ὁ ζωέμπορας, ριγμένος βαριὰ πάνω στὸ ραβδί του, τὰ κοιτάζει λοξὰ σὰ νὰ τὰ ζυγιάζῃ. Τὰ κοιτάζει κι ὁ χωρικὸς δπως τὰ σέρνει μπροστά του, σὰ γιὰ μιὰ τελευταία φορά, λυπημένα...

Μάρτιος: Μέσα στὸ πυκνὸ δάσος, μέσα στὴν ἀστέναχτη φύση, τ' ὅρνιο περνᾶν ψηλὰ κρώζοντας. Ἐπειτα, μὲς στὴ σιγαλιά, ἀκούγεται τὸ χτύπημα τοῦ ξυλοκόπου. Δυὸς ἄντρες κόβουνε ξύλα. Ἡ γυναίκα τὰ σηκώνει ἀπὸ χάμω μὲ κόπο. Ἐδῶ ἀπάνω στὰ βουνά, ποὺ ἡ ζωὴ εἶναι φτωχὴ μὲ πολλὰ βάσανα, μονάχα τὰ νερά εἶναι μπόλικα καὶ τὰ ξύλα...

Απρίλιος: Λιώσανε πιὰ τὰ χιόνια. Τὰ κουδούνια λαλοῦν γλυκά, τὰ ποτάμια κατηφορίζουν. Στὶς πολιτεῖες, σὲ κιόσκια χωμένα μέσα σὲ πρασινάδες, οἱ κοπέλες κόβουν τὰ πρῶτα λουλούδια. Τ' αὐλάκια, οἱ φράχτες κελαηδοῦν. Τ' αὐτὶα γεμίζουν ἀπὸ ἥχους. Στὸ σπίτι, μέσα στὴν αὐλή, ἡ τριαντάφυλλια μεγάλωσε καὶ σκάλωσε ὡς τὸ παράθυρο. Ἀπὸ κεῖ ἀπλώνει ἡ κοπέλα τὸ χέρι καὶ κόβει τὸ πρῶτο τριαντάφυλλο, γιὰ νὰ στολίσῃ τὸ κεφάλι...

Μάιος: Αὔγη ἀκόμα, δλα εἶναι σκοῦρα καὶ τ' ἀνήλια μέρη εἶναι σκοτεινὰ σὰ νύχτα. Τὸ χορτάρι μόλις χρυσίζει στὴν πρώτη

ἀχτίδα. Τ' ἀρχοντόπουλο μὲ τὸν ὑποταχτικό* του πάει καβάλα γιὰ κυνήγι. Τὸ πρωινὸ ἀγέρι ποῦ φυσᾶ, τοῦ παίρνει τὴ σάρπα. Τὸ σκυλὶ τρέχει μπροστά μυρίζοντας. Μέσ' ἀπ' τὴ φτέρη πετιέται ὁ λαγός... Μόλις προφταίνει νὰ γυρίσῃ τὸ κεφάλι...

*Ιούνιος: "Εφτασε τὸ θέρος. Ὁ κόσμος είναι χυμένος ἔξω στὰ χωράφια καὶ δουλεύει. "Ολὴ τὴ μέρα θερίζουν, δεματίζουν. Τὰ βράδια φτάνουνται κουρασμένα. Οἱ γυναικες μὲ τὰ γαῖδουράκια φεύγουν μονάχες γιὰ τὸ χωριό. Οἱ ἄντρες κάθονται νὰ φᾶν. κι ̄ντερα ξαπλώνουν δίπλα στὰ δεμάτια. Περνοῦν μεσάνυχτα κι ἀκόμα ἀκοῦνται κουβέντες. Τὰ γκρεμνὰ είναι γεμάτα ἀπὸ μιὰ χρυσαφένια ἡμεράδα. "Ολα, θαρρεῖς, μαζί τους ἀγρυπνοῦν καὶ ξαποσταίνουντε...

Ιούλιος: "Ο ἀρχοντας, κρατώντας μπράτσο τὴ γυναικα του, ποὺ δὲν ἔχασε νὰ πάρη μαζί της καὶ τὸ κανατάκι της, βγαίνει νὰ δῆ τὰ ὑποστατικά του. Οἱ δοῦλοι του δουλεύουν. Κουρασμένοι, δὲν ἔχουν τὸν καιρὸν οὕτε νὰ τὸν κοιτάξουν. Παίρνει τότε κι αὐτὸς κάτι ἀπ' τὰ χέρια τους, τάχα νὰ τοὺς βοηθήσῃ..."

Αὕγουστος: "Απ' τὸ πρώι, οἱ κοπέλες βγῆκαν στ' ἀμπέλια. Στὶς πλαγιές τῶρα ἀκούνται τὰ γέλια τους καὶ τὰ χάχανά τους. Μέσα στὴν πόλη ἀκούνται, πάλι, ἄλλοι χαρούμενοι κρότοι. Οἱ βαγενάδες* ποὺ φτιάχνουν τὰ βαγένια* τους..."

Σεπτέμβριος: Τὰ σταφύλια κουβαλήθηκαν στὰ σπίτια καὶ πέφτουν μὲ κοφίνια καὶ μὲ κάδους μὲς στὰ πατητήρια. Τ' ἀνοιχτὰ κατώγια* τῶν σπιτιῶν μυρίζουν. Βγαίνουν τὰ καινούρια τσίπουρα* καὶ τὰ πετιμέζια..."

Οκτώβριος: Πέρασαν καὶ τὰ πρωτοβρόχια. Ἡ παλιὰ καλαμιὰ ἔχει μαυρίσει καὶ σαπίσει. Τὰ βόδια ἀναστκώνουνε παντοῦ τ' ἀφράτα χώματα, ποὺ χύνονται μαλακὰ γύρω ἀπὸ τ' ἀλέτρι. Τὰ χωράφια ἀπλώνονται σὰ βελοῦδο, ἀνεβαίνοντας ὡς τὸ δάσος, σιμὰ στ' ἀγριοβαλάνια. Απὸ κεῖ πάλι ἀκούεται τὸ πελέκι ποὺ κόβει κλαδὶ γιὰ τὸ χειμώνα. Δεμένο περιμένει τ' ἄλογο στὴ ρίζα τοῦ χαμόπρινου. "Οταν φορτώνεται νὰ φύγη, ὁ τόπος γεμίζει ἀπὸ ἐρημιά. Πέρα, βαθιά, ἀκούνται φωνὲς καὶ μακρινὰ γαβγίσματα.

*Νοέμβριος: "Έχει πλακώσει πιὰ ὁ χειμώνας. "Έξω φυσᾶ ὁ

ἀγέρας σὲ μιὰ πλάση πεθαμένη καὶ σαβανωμένη. Τὰ γυμνὰ κλαριὰ τῆς λεύκας δέρνονται. Τὰ χλωμὰ φυλλαράκια σιγοτρέμουν. Οἱ ἀχνοὶ σβήνουν μέσα στὴν ἐρημιά. "Αξαφνα ἀκούγεται μιὰ τουφεκιὰ στὰ πλάγια..."

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ: Παραμονὴ Χριστούγεννα. Σφάζονται τὰ γουρούνια. Μέσα στὴν αὐλὴ κρέμονται μ' ἀνοιγμένη τὴν κοιλιά, ἀνάποδα. 'Ο νοικούρης ὄρθιος σιάζει τὸ κρέας τους. 'Η νοικοκυρά, καθισμένη πιὸ πέρα, πλένει μέσα στὸ λεβέτι* τ' ἄντερα, μαλώνοντας τὴ γάτα. "Εξω ἀκούονται οἱ γκάιντες,* τὰ κάλαντα..."

"Οταν ξεσήκωσα καὶ τοὺς δώδεκα μῆνες, εἶχε περάσει ἡ ἀνοιξη. Μὲς στ' αὐγίνῳ ἀγέρι, τὰ τριαντάφυλλα τῆς αὐλῆς ἀνοιγαν κι ἡ μοσκοβόλιά τους μὲ μέθαγε. "Εξω ἀπ' τὰ παράθυρά μου τὰ πουλιὰ κελαηδοῦσαν, δ ἥλιος ἔλαμπε. "Οταν βγῆκα ν' ἀποχαιρετήσω, διχαλωτὰ πέφταν τὰ ποτάμια, σμίγοντας βοερά, σὰ νὰ διπλοχαιρετιοῦνταν. "Εσκυψα κι ἥπια. Ψιλὲς ψιχάλες μοῦ ραντίσαν τὸ πρόσωπο. Ξαναγύρισα στὸ μοναστήρι νὰ εὐχαριστήσω τὴ «Δέξα Παναγία» καὶ νὰ ἑτοιμάσω τὰ πράγματά μου..."

(Άπὸ τὸ βιβλίο 'Οδοιπόρος)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Tà Ἐλληνάκια

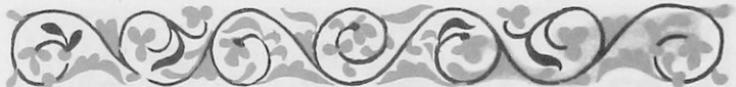
Τὸν Μάρτη περικάλεσα
καὶ τὸν μικρὸ Νοέμβρη
Τὸν Αὔγουστο τὸν φεγγερὸ
κακὸ νὰ μὴ μᾶς ἔβρη

Γιατ' εἴμαστε μικρὰ παιδιά
εἴμαστε δυὸ Ἐλληνάκια
Μὲς στὰ γαλάζια πέλαγα
καὶ στ' ἄσπρα συννεφάκια

Γιατ' εἴμαστε μικρὰ παιδιά
κι ἡ ἀγάπη μας μεγάλη
Ποὺ ἀν τὴ χωρέσουμε ἀπ' τὴ μιὰ
περσεύει ἀπὸ τὴν ἄλλη

Κύματα σύρετε ζερβά
καὶ σεῖς τὰ σύννεφα δεξιὰ
Φάληρο μὲ Περαία
μιὰ γαλανὴ σημαία.

(Από τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Tà ρῶ τοῦ ἔρωτα)

ΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΒΛΑΧΟΣ

‘Ο κύριός μου Ἀλκιβιάδης

‘Ο συγγραφέας φαντάζεται τὸν Σιλύνκο, ύπηρέτη στὸ σπίτι τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας Περικλῆ, νά μᾶς διηγήται γιὰ τὰ παιδικά χρόνια τοῦ Ἀλκιβιάδη. ‘Ο Ἀλκιβιάδης είχε μείνει ἀπὸ πολὺ μικρός δρφανός ἀπὸ πατέρα, καὶ τὴν ἀνατροφή του τὴν είχε ἀναλάβει ὁ Περικλῆς, ποὺ ἦταν συγγενῆς τῆς μάνας του. ‘Ο Περικλῆς, ἀπὸ τότε ποὺ πήρε κοντά του τὸν Ἀλκιβιάδη, ἀνάθεσε στὸν ύπηρέτη Σιλύνκο νά τὸν προσέχῃ καὶ νά ἀσχολήσεται μὲ τὴν ἀνατροφή του. ‘Αλλά, δπως θὰ δούμε παρακάτω, τὰ πράγματα δὲν ἤταν τόσο εὐκολα γιὰ τὸν Σιλύνκο, γιατὶ ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ἤταν ἔνα συνηθισμένο παιδί.

ΓΩ στὸ μεταξὺ ἐτραβοῦσα τῶν παθῶν μου τὸν τάραχο μὲ τὸν Ἀλκιβιάδη. ‘Ατίθασος, δύσκολος κι αὐθάδης πιά, τόσο ποὺ καμιὰ φορὰ δὲν ἥξερα τί νά κάνω. ‘Αλλὰ θαρραλέος, θεοί! ‘Απότολμος! Λιονταράκι σωστό. Ξεγλιστροῦσε ἀπ’ τὴ μισοανοιγμένη πόρτα κι ἔτρεχε νὰ παίξῃ «Ἐλλήνες καὶ Μήδους» μὲ τὰ βρωμόπαιδα τῆς γειτονιᾶς. Σ’ ὅποια παρέα βρισκόταν, ἐκεῖ καὶ τσακώματα.

«Θὰ παίξωμε τὸν Μαραθώνα! Ἐγὼ εἰμαι ὁ Θεμιστοκλῆς! Ποιὸς θὰ κάνη τὸν Μαρδόνιο;»

«Δὲν ξέρεις τί σοῦ γίνεται» τοῦ εἶπε ἔνα κάπως πιὸ μεγάλο παιδί, ὁ Πυθόνικος, ποὺ δὲν τὸν χώνευε. «Στὸν Μαραθώνα ἤταν ὁ Μιλτιαδῆς κι ἀντίπαλός του ὁ Τισσαφέρνης.»

«Κι ὁ Δάτις! κι ὁ Δάτις!» φώναξαν ἄλλα παιδιά.

«Ἐσύ θὰ είσαι ὁ Δάτις λοιπόν!» εἶπε ὁ Ἀλκιβιάδης στὸν Πυθόνικο.

«Γιατί ἐγὼ κι ὅχι ἐσύ;»

«Γιατί είσαι πιὸ μεγάλος καὶ πιὸ δυνατός καὶ θὰ τίς φᾶς!»

Ο Πυθόνικος θύμωσε κι ἔσπρωξε δυνατά τὸν Ἀλκιβιάδη, ποὺ ἔχασε τὴν ἴσορροπία του κι ἔπεσε χάμω. Τὰ παιδιά ἔσκασαν στὰ γέλια, ἀλλὰ δὲ κύριός μου μ' ἔνα πήδημα τινάχτηκε ἀπάνω κι ἄρπαξε τὸν Πυθόνικο ἀπ' τὸ λαιμό. Ἀρχισε πάλη σωστή, καὶ τὰ παιδιά ἔκαναν κύκλο καὶ φώναζαν. Ἀπὸ τὴν κάμαρά μου ἄκουσα φωνές καὶ βγῆκα στὸν δρόμο νὰ δῶ τί γίνεται. Καὶ τί νὰ δῶ! Ο Πυθόνικος κι ὁ Ἀλκιβιάδης, ἔνα κουβάρι, νὰ κυλιοῦνται χάμω. Ἐτρεξα νὰ τοὺς χωρίσω. Ο Ἀλκιβιάδης, ἀν καὶ πιὸ μικρός ἀπ' τὸν Πυθόνικο, ποὺ θὰ ἥταν τότε δώδεκα χρονῶ, τὸν εἶχε ἄρπαξει ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ τοῦ βροντοῦσε τὸ κεφάλι χάμω.

«Είσαι ὁ Δάτις! ὁ Δάτις! ὁ Δάτις!» ξεφώνιζε.

Τὸν ἔπιασα, κι ἀναγκάστηκε ν' ἀφῆσῃ τὸν Πυθόνικο, ποὺ ζαλισμένος, μὲ τὰ ροῦχα ἔεσκισμένα, ἀνασηκώθηκε.

«Ἄς μὴν ἐρχόταν ὁ Σιλύκος» εἶπε λαχανιασμένος «καὶ σοῦ δειχνα ἐγώ!»

«Τί νὰ μοῦ δείξης, ποὺ σὲ τάραξα στὸ ξύλο! Παλιο-Δάτι!» γύρισε καὶ φώναξε ἀγριεμένα ὁ Ἀλκιβιάδης, καθὼς τὸν ἔσερνα διὰ τῆς βίας πρὸς τὸ σπίτι.

Απὸ τότε ὁ Πυθόνικος μισοῦσε τὸν κύριό μου. Στὴ γειτονιά τοῦ κόλλησε τὸ «Δάτις».

Οσο μεγάλωνε ὁ Ἀλκιβιάδης τόσο καὶ γινόταν ἀσυμμάχευτος. Κάθε ἀπόγευμα ξέφευγε ἀπ' τὸ σπίτι κι ἔτρεχε νὰ παιξῃ ἀστραγάλους. Ἡ παρέα του ἔπαιζε πάντα στὸν δρόμο. Μιὰ μέρα, τὴ στιγμὴ ποὺ ἥταν ἡ σειρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδη, ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ δρόμου φάνηκε ἔνα ἀμάξι μὲ δυὸ ἄλογα ποὺ ἔτρεχαν μὲ καλπασμό. Τ' ἄλλα παιδιά παραμέρισαν φοβισμένα, ἀλλὰ δὲ Ἀλκιβιάδης στάθηκε θυμωμένος στὴ μέση τοῦ δρόμου κάνοντας ἐπιταχτικὰ νόημα στὸν ὁδηγὸ νὰ σταματήσῃ. Ἐκεῖνος τοῦ φώναξε ἀπὸ μακριά νὰ παραμερίσῃ κι οὕτε ἔκανε νὰ σιγανέψῃ τ' ἄλογά του. Καὶ τί ἔκανε ὁ Ἀλκιβιάδης! Ξαπλώθηκε φαρδὺς πλατὺς στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ τοῦ φώναξε:

«Σὰν σοῦ βαστάῃ, πέρνα!»

Χύθηκα πρὸς τὰ κεῖ νὰ τὸν ἄρπαξω, ἀλλὰ εὐτυχῶς δὲ ἀμαξάς

πρόλαβε. Τραβώντας τὰ γκέμια δυνατά, σταμάτησε τ' ἄλογά του μιὰ πιθαμή ἀπ' τὸ ξαπλωμένο παιδί.

«Ἄλλη φορὰ νὰ σταματᾶς ὅταν ἐγὼ προστάζω!» εἶπε τοῦ δόηγοῦ, ποὺ ἔτριβε τὰ μάτια του βλέποντας τὸν ἄφοβο ἀνθρωπάκο νὰ σηκώνεται ἀπὸ χάμω, σχεδὸν μέσ' ἀπ' τὰ πόδια τῶν ἀλόγων.

«Τώρα πέρνα!» πρόσθεσε ὁ Ἀλκιβιάδης μὲ κάποια συγκατάβαση, καὶ γυρίζοντας πρὸς τοὺς συντρόφους του:

«Θὰ ρίξω δυὸς φορές, μιὰ καὶ μπόρεσα νὰ σταματήσω ὀλόκληρο ἄρμα!»

Φωνὲς καὶ διαμαρτυρίες ἀκούστηκαν ἀπ' τὴν παρέα, ἀλλὰ ὁ κύριος μου ἥθελε τὸ δικό του.

«Μήπως θὰ τὸ 'κανε κανένας ἀπὸ σᾶς; Ν' ἀκούσω... Πῶς; Ἔ, λοιπόν! θὰ παίξω δυὸς φορές.»

Θέλησα νὰ τὸν τραβήξω ἀπ' τὸ παιγνίδι, ἀλλὰ ἦταν ξαναμένος ἀπ' τὸ κατόρθωμά του καὶ δὲν ἀκουγε. Δὲν ἥθελε, μπροστὰ στὰ συνομήλικά του, αὐτὸς ποὺ σταματάει ὀλόκληρο ἀμάξι, νὰ φανῇ πῶς ὑπακούει στὸν κουτσοπόδαρο Σιλύκο.

Σηκώθηκα κι ἔφυγα. Περπατοῦσα σιγά, μελαγχολικός κι ἀνήσυχος σὰν νὰ μοῦ εἴχε γίνει κάποια ἀποκάλυψη, σὰν νὰ εἴχα ἀγγίξει μὲ τὸ δάχτυλο κάποιο μυστήριο, μιὰ πηγαία σκοτεινὴ δύναμη. Τὴ δύναμη τῆς δημιουργίας ποὺ συγκερνάει χαρίσματα, ἀρετές, δομορφιά, χάρη, δύναμη, καὶ τὰ ρίχνει ὅλα μαζὶ σ' ἕνα πλάσμα, δίνοντάς του ὅμως καὶ φανταχτερά ἐλαττώματα. Ἀντίζυγι στὰ χαρίσματα, θὰ ἔλεγε ἄλλος. Ἐγώ θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ συνειδήση τῆς ἀνωτερότητας, ποὺ δόηγει στὴν ἀπαίτηση τῆς ἔξαιρέσεως.

Τὸ ἐπεισόδιο μαθεύτηκε στὴν Ἀγορά, καὶ γιὰ πολλὲς μέρες δῖοι μιλοῦσαν γιὰ τὴν τόλμη καὶ τὸ θάρρος τοῦ παιδιοῦ.

‘Ο Ἀλκιβιάδης, ἀπὸ μικρός, ἔνιωθε —καὶ τό 'δειχνε— τὸν ἔαυτό του ἀνώτερο ἀπ' τοὺς ἄλλους συνομήλικούς του, καὶ τὰ παιδιά τῆς παρέας του τὸν παραδεχόντουσαν πάντα καὶ παντοῦ γι' ἀρχηγό.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο 'Ο κύριος μου Ἀλκιβιάδης)

Τοῦ κὺρ Βοριᾶ

‘Ο κύρ Βοριὰς παράγγειλεν οὐλω τῶν καραβιῶνε:
«Καράβια π’ ἀρμενίζετε, κάτεργα* ποὺ κινάτε,
ἐμπάτε στὰ λιμάνια σας, γιατὶ θὲ νὰ φυσήξω,
ν’ ἀσπρίσω κάμπους καὶ βουνά, νὰ κρυώσω κρυές βρυσοῦλες,
κι δσά ‘βρω μεσοπέλαγος, στεριᾶς θὲ νὰ τὰ ρίξω.»
Κι δσα καράβια τ’ ἄκουσαν, δλα λιμάνι πάνουν,
τοῦ κύρ Ἀντριᾶ τὸ κάτεργο μέσα βαθιὰ ἀρμενίζει.
«Δὲ σὲ φοβοῦμαι, κύρ Βοριά, φυσήσης δὲ φυσήσης,
τὶ ἔχω καράβι ἀπὸ καρυά* καὶ τὰ κουπιὰ πυξάρι,*
ἔχω κι ἀντένες προύντζινες κι ἀτσάλενα κατάρτια,
ἔχω πανιά μεταξωτά, τῆς Προύσας τὸ μετάξι,
ἔχω καὶ καραβόσκοινα ἀπὸ ξάνθης μαλλάκια·
κι ἔχω καὶ ναυτες διαλεχτούς, δλο ἄντρες τοῦ πολέμου,
κι ἔχω κι ἔνα ναυτόπουλο, ποὺ τοὺς καιροὺς γνωρίζει,
κι ἐκεῖ ποὺ στήσω μιὰ φορὰ τὴν πλώρη δὲ γυρίζω.»

«Ανέβα, βρὲ ναυτόπουλο, στὸ μεσιανὸ κατάρτι,
γιὰ νὰ διαλέξης τὸν καιρό, νὰ ἴδης γιὰ τὸν ἀέρα.»
Παιζογελώντα ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
«Τὸ τί εἰδες, βρὲ ναυτόπουλο, αὐτοῦ ψηλὰ ποὺ πῆγες;»
«Είδα τὸν οὐρανὸ θολὸ καὶ τ’ ἄστρα ματωμένα,
είδα τὴν μπόρα ποὺ ἀστραψε καὶ τὸ φεγγάρι ἔχάθη,
καὶ στῆς Ἀττάλειας τὰ βουνὰ ἀστραχαλάζι* πέφτει.»

"Ωστε νὰ εἰπῇ, νὰ καλοειπῇ, νὰ καλοκουβεντιάσῃ,
βαριά φουρτούνα πλάκωσε καὶ τὸ τιμόνι τρίζει,
ἀσπρογυαλίζει ἡ θάλασσα, σιουρίζουν* τὰ κατάρτια,
σκώνονται κύματα βουνά, χορεύει τὸ καράβι,
σπιλιάδα* τοῦ ῥθε ἀπὸ τὴ μιά, σπιλιάδα ἀπὸ τὴν ἄλλη,
σπιλιάδα ἀπὸ τὰ πλάγια του κι ἔξεσανίδωσέ το.
Γιόμισε ἡ θάλασσα πανιά, τὸ κύμα παλικάρια,
καὶ τὸ μικρὸν ναυτόπουλο σαράντα μίλια πάγει.

"Ολες οι μάνες κλαίγανε κι δλες παρηγοριοῦνται,
μὰ μιὰ μανούλα ἐνοῦ παιδιοῦ παρηγοριὰ δὲν ἔχει.
Βάνει τὶς πέτρες στὴν ποδιά, τὰ τρόχαλα* στὸν κόρφο,
πετροβολάει τὴ θάλασσα καὶ τροχαλάει τὸ κύμα.
«Θάλασσα, πικροθάλασσα καὶ πικροκυματούσα,
πῳπνιξες τὸ παιδάκι μου, π' ἄλλο παιδὶ δὲν ἔχω.»
«Δὲ φταίω ἡ δόλια θάλασσα, δὲ φταίω ἐγώ τὸ κύμα,
μόν' φταίει ὁ πρωτομάστορας ποὺ φτιάνει τὰ καράβια.»

(Δημοτικό)

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Μακάριοι ἄνθρωποι

Α σᾶς πάγω σήμερα σὲ κάποια μέρη ζεχασμένα, κοντὰ σ' ἔνα βουνὸ γίγαντα, λεγόμενο Τσιμποράθο. "Αλλη φορὰ ζούσανε σ' αὐτὸν τὸν τόπο κάτι ἀνθρῶποι ἀπλοὶ κι ἀγαθόκαρδοι, πλὴν σήμερα ἔχουνε ζεκληριστῆς* ἀπὸ τοὺς ἄσπρους ποὺ περάσανε στὴν Ἀμερικὴ ἀπὸ τὴν Εὐρώπη· γι' αὐτὸ φαντάζουμαι πώς οἱ λιγοστοὶ ποὺ βαστᾶνε ἀκόμα ἀπ' αὐτουνοὺς τοὺς φουκαράδες, στὴ φαντασία τους διάβολος θὲ νά 'ναι ἄσπρος κι ὅχι μαῦρος σὰν τὸν δικό μας.

'Απὸ τότες ποὺ πατήσανε στὸν καινούριο κόσμο οἱ ἄσπροι, ὅλες οἱ δυστυχίες πέσανε στὴν κεφαλή τους. Πρὸ χρόνια, βρισκόντανε ἀκόμα κάτι σπίτια ἡτισμένα μὲ ξεροτρόχαλο* καὶ σκεπασμένα μὲ χορτάρια. Κοντὰ στὸ Σούπα φαίνουνται τὰ χαλάσματα ἀπὸ μιὰ μεγάλη πολιτεία, ἡτισμένη στὴν πλαγιά ἐνοὺς βράχου, καὶ μέσα στὴν πέτρα ἔχουνε σκάψει κάτι γαλαρίες. Σώζουνται ἀκόμα καὶ κάτι τοῖχοι σὰ νά 'ναι ἀπὸ κάστρο. Στὰ μηνημούρια* μέσα βρίσκουνται κομμάτια ἀπὸ ρούχα μπαμπακερά, κανάτια, ἀραποσίτι,* μπιζέλια, φύλλα τῶν δέντρων, κοντάρια, κούκλες χωματένιες κι ἄλλες ἀπὸ μπαμπάκι, βραχιόλια, κάτι δαχτυλῆθρες ἀπὸ μάλαμα ποὺ τὶς βάζανε στ' αὐτιὰ καὶ στὸ στόμα τῶν πεθαμένων.

Τὸ χῶμα εἶναι σὰν ἄμμος, κατάξερο, γιὰ τοῦτο τὰ κορμιά διατηροῦνται σὰ μούμιες, μὲ τὰ ρούχα μαζί.

Πέτρες κείτουνται σωριασμένες, κι ἀπάνου σ' αὐτὲς τὶς πεθαμένες πέτρες καὶ στὰ χαλάσματα κάθουνται οἱ γουστέρες* κατακαγόμενες ἀπὸ τὸν ἥλιο· τὸ κορμί τους θαρρεῖς πῶς τὸ ζωγράφισε κανένας μεγάλος τεχνίτης, μὲ ρίγες ώραιότατες, πράσινες, κίτρινες καὶ καφεδιές. Χάφτουντες τὶς μύγες.

Σ' ἔνα μέρος ποὺ τὸ λένε Παραμόγκα βρίσκουνται χαλάσματα ἀπὸ κάποιο παλάτι καστρογυρισμένο, πολὺ μεγάλο. Οἱ τοῖχοι εἰναι ἀπὸ λάσπη, μὰ εἶναι πολὺ χοντροί. Τὸ καθεαυτοῦ χτίριο ἡτανε χτισμένο ἀπάνου σ' ἔνα ὑψωμα, ἀλλὰ οἱ τοῖχοι του κατεβαίνουντες κάτω, στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ. Ἀνεβαίναντες ἀπὸ κάποιο μονοπάτι ποὺ στρίβει σὰ λαβύρινθος δόλογυρα σὲ κεῖνο τὸ βουνί, γιὰ νὰ μὴν μπορῇ νὰ τὸ βρη τεύκολα δὲ όχτρος.

Ἐκεῖ κοντὰ βρίσκοτανε κι ἔνα χωριὸ λεγόμενο Ἰχοκάν, ἀπάνου σ' ἔνα βουνό. Κάνει πολὺ κρύο. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἡτανε σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ παπάς κάποιος Ἰντιάνος, ποὺ πρωτύτερα ἡτανε Κασίκης, δηλαδὴ βασιλιάς τοῦ τόπου. Ἀλλὰ γίνηκε χριστιανὸς καὶ στάθηκε σοφὸς στὴ θεολογία καὶ στὰ λατινικά, κι εἶχε μιὰ μεγάλη βιβλιοθήκη μὲ βιβλία ἑλληνικά, λατινικά, γαλλικά καὶ Ἱγγλέζικα. Ἡξερε καὶ πολλὰ πράματα τῆς ἐπιστήμης.

Σ' αὐτὰ τὰ μέρη, τὴ νύχτα φέγγουντες στὸν οὐρανὸ ἄλλα ὕστρα. Τὸ δρόμο τοὺς δείχνει δὲ Σταυρὸς τῆς Νοτιᾶς, δῆπος ἐμεῖς ἔχουμε τ' Ἀστρο τῆς Τραμουντάνας. Λένε «ὁ Σταυρὸς γέρνει κατὰ τὴ θάλασσα» σὲ λίγο θὰ φέξῃ».

Νὰ δῆτε τί καλοὶ ἀνθρώποι βρίσκουνται ἀνάμεσα σὲ κεῖνα τ' ἄσπλαχνα βουνά.

Λέγανε πῶς πολὺ μακριά, κοντὰ σὲ κάποιο ποτάμι, ζοῦσε μιὰ φυλὴ πολὺ ἄγρια κι αἴμοβόρα, λεγόμενη Μαλάμπας. Βρέθηκε ἔνας Ἱγγλέζος χάσομέρης κι ἀποφάσισε νὰ πάγη νὰ τοὺς δῆ, μὰ οἱ φίλοι του τὸν μποδίζανε, ἀπὸ φόβο μὴν τὸν χαλάσουντες κεῖνοι οἱ ἀνθρωποφάγοι. Ἀλλὰ αὐτὸς πῆρε τὰ μάτια του δολομόναχος, ἀφοῦ κι δὲ παραγιός του φοβήθηκε νὰ πάγη μαζί του, καὶ τράβηξε, ἔχοντας μέσα σὲ κάτι ταγάρια χάντρες πολλὲς καὶ κάτι τέτοια μωροπαίχνιδα.

Κίνησε κατὰ τὸ γλυκοχάραμα, μὲ μιὰ ποταμίσια κουρίτα.*

κουπὶ τραβούσανε δυὸν Ἰντιάνοι. Τὴν νύχτα κοιμηθήκανε στὴν ἀκροποταμία. Τὸ πρωὶ στείλανε τὸν ἔνα Ἰντιάνο νὰ πάγη στὸν Κασίκη καὶ νὰ τοῦ πῆ πώς ἥρτε ἔνας ἄσπρος ἄνθρωπος, γιὸς τοῦ Ἡλιοῦ, ὅπως τοὺς λέγανε. Σὲ λίγη ὥρα ἥρτε ὁ Κασίκης μέσα στὴν κουρίτα του, μαζὶ μὲ τὸν Ἰντιάνο πού χανε σταλμένον.

‘Ο Ἰγγλέζος τοῦ ’πε πῶς εἶχε πάγει σ’ αὐτὰ τὰ μέρη γιατὶ εἶχε πόθο νὰ δῆ τοὺς Μαλάμπας ἀπὸ κοντά, καὶ πῶς ἥρτε σὰ φίλος. Καὶ κεῖνος πολὺ φχαριστήθηκε. Ἀγκαλιαστήκανε καὶ τὸν πῆρε ὁ Κασίκης μέσα στὸ καΐκι του.

Φτάξανε στὸ παλάτι του πρὶν τὸ μεσημέρι. Τότες ὁ Κασίκης κάθισε μαζὶ μὲ τὸν ἄσπρο σὲ μιὰ ψάθα. Τέσσερα παλικάρια παραστεκόντανε.

Κουβεντιάζανε κάμποση ὥρα. ‘Ωστόσο ὁ Κασίκης ὑποψι-αζότανε ἀκόμα πῶς δὲ ἄσπρος πῆγε γιὰ χρυσάφι, μὰ δὲ Ἰγγλέζος τὸν βεβαίωσε πῶς νὰ μὴν ἔχῃ τέτοια ἰδέα.

Τότες ὁ γέρος τοῦ εἶπε πῶς εἶναι λεύτερος νὰ καθίση μαζὶ τους δόσο τοῦ ἀρέσει καὶ νὰ φύγῃ ὅποτε βαρεθῆ, καὶ πῶς μποροῦσε νὰ στείλη πίσω στὸ χωριὸ τοὺς δυὸ βαρκάρηδες· καὶ πῶς θὰ τὸν πηγαίνανε στὸ χωριὸ οἱ δυὸ γιοί του, ὅποτε τραβήξῃ ἡ καρδιά του νὰ γυρίσῃ πίσω.

Αὐτὴ ἡ φυλὴ ἦτανε ἀπάνου κάτου ἵσαμε διακόσιες οἰκογέ-νειες. Ἄλλα μέσα στὰ λογκάρια ἦτανε σκορπισμένες καὶ πολ-λὲς ἄλλες φυλές. Γιὰ τοῦτο βλέπανε οἱ ἄσπροι ν’ ἀνεβαίνη κα-πνὸς ἐδῶ καὶ κεῖ μέσα στὰ δάση.

‘Αμα φάγανε, ἔβγαλε ὁ Ἰγγλέζος τὶς χάντρες καὶ τὶς μοί-ρασε, κι οἱ Ἰντιάνοι κάνανε σὰν τρελοὶ ἀπὸ τὴν χαρά τους. ‘Υστερα παρακάλεσε τὶς γυναικὲς νὰ ζωγραφίσουνε τὸ κορμί του καὶ νὰ τὸ παρδαλίσουνε, ὅπως εἶναι ἡ συνήθειά τους. Τὸν πλουμίσανε λοιπὸν μ’ ὅλη τὴν τέχνη τους...

Τοὺς ἔαναδωσε πάλι χάντρες, κουδούνια, χτένια καὶ τέτοια. Στὸ γέρο Κασίκη χάρισε τὸ κουτάλι του, τὸ πιρούνι του καὶ τὸ μαχαίρι του, καὶ στοὺς γιούς του δυὸ μπουκάλια. Μὲ τὸ ρολόγι του ζουρλαθήκανε, μάλιστα σὰν τὸ ’βαλε ἀπάνου σ’ ἔνα σανίδι, γιατὶ πρωτύτερα νομίζανε πῶς δὲ σφυγμὸς τοῦ χεριοῦ του τὸ

ζωντάνευε. Σὰν τό βαλε στ' αὐτί τους, ἀρχίσανε νὰ φωνάζουνε σὰν παιδιά, πηδούσανε, χορεύανε, κι ὑστερα πάλι πηγαίνανε καὶ τ' ἀφουγκραζόντανε. Στὸ τέλος συμφωνήσανε δῆλοι, πῶς εἶχε κλείσει μέσα κανένα πουλί, κι ἔκανε τίκ τάκ θέλοντας νὰ φύγη. Τότες τ' ἄνοιξε, καὶ σὰν εἶδανε μέσα, πιάσανε καὶ φωνάζανε: «Μανάν, μανάν, χὶ τρομπιχότε», ποὺ θὰ πῇ: «"Οχι, οχι, εἶναι ζαχαρόμυλος», ἐπειδὴ κάποιος τοὺς εἶχε πεῖ γιὰ μιὰ τέτοια μηχανή.

Τρώγανε δυὸς φορές τὴν ἡμέρα, πρωὶ καὶ βράδυ. Τρώγανε μπανάνες κι ἄλλα φρούτα, λίγο κρέας καὶ ψάρια, πού χε πολλὰ τὸ ποτάμι. Τιμωρούσανε τὸν κλέφτη, βάζοντάς τον ὁ Κασίκης νὰ δώσῃ τὰ διπλὰ ἀπ' ὅσα ἔκλεψε. Μὰ πολὺ ἀνάριες ἦτανε οἱ ἀδικίες, καὶ ποτὲς δὲ μαλώνανε. «Ποτὲς δὲ γίνεται σκοτωμὸς στὸ μέρος μας» εἶπε τοῦ Ἰγγλέζου ὁ γέρος.

Κάθισε μαζί τους μονάχα δυὸς τρεῖς μέρες. Τοὺς ἀποχαιρέτησε, κι ἦτανε πολὺ πικραμένοι. Οἱ δυὸς γιοὶ τοῦ Κασίκη πήγανε μαζί του. Ὁ Κασίκης τὸν παρακάλεσε νὰ τοῦ στείλη λίγο ἀλάτι, γιατὶ δὲ βρισκότανε ἐκεῖ πέρα τέτοιο πράμα, κι ὑστερα τοῦ πε νὰ ζήσῃ μαζί τους ἀν βαρεθῆ τοὺς ἀσπρους, καὶ πῶς θὰ τοῦ δίνε τὴν κόρη του γιὰ γυναίκα, καὶ πῶς θὰ γίνη Κασίκης στὸ ποδάρι του.

Σὰν κατεβήκανε στὴν ἀκροποταμιά, δῆλες οἱ γυναῖκες τρέξανε κοντά του. Τὴ στιγμὴ π' ἀρχίσανε νὰ κατεβαίνουνε τὸ ποτάμι, μαζευτήκανε δῆλες καὶ πιάσανε καὶ λέγανε κάποιο τραγούδι τοῦ μισεμοῦ.* Αὐτὲς πρωτολέγανε κι οἱ γιοὶ τοῦ Κασίκη ἀποκρινόντανε ἀπὸ τὸ καΐκι. Κοίταξε ή μάνα μας ή φύση, τί μεγάλα πράματα μαθαίνει στὰ παιδιά της.

Κείνη τὴ στιγμὴ δὲ ἄσπρος ἄνθρωπος γύρισε τὸ πρόσωπό του καὶ σφούγγιξε τὰ δάκρυά του ντροπιασμένος. "Αχ! Γι' αὐτὸν τὸν ἀμαρτωλὸ κατέβηκε ὁ Χριστὸς στὴ γῆ, ἐνῶ γιὰ κεῖνα τὰ ἀθώα πλάσματα δὲν ἦτανε καμιὰ ἀνάγκη νὰ σταυρωθῆ.

Φτάνοντας στὸ χωριό, ἀπ' ὅπου εἶχε ξεκινήσει, οἱ φίλοι του χαρήκανε πολύ, γιατὶ τὸν εἶχανε γιὰ χαμένο, καὶ γελάσανε μὲ τὸ πλουμισμένο πετσί του. Γέμισε ἀλάτι τὸ καΐκι καὶ τὸ στείλε

τοῦ Κασίκη. "Εδωσε καὶ κάτι πράματα στὰ παιδιά του. Τὸν ἀγκαλιάσανε καὶ τὸν φιλήσανε ἀπάνου στὸ στῆθος.

"Αμα ἀλαργάρανε, τὰ μάτια τοῦ Ἰγγλέζου ξαναβουρκώσανε.
«Ἄντοι οἱ ἀνθρῶποι τί εἶχανε νὰ περιμένουνε ἀπὸ τὴν φυλή του;
Νὰ γίνουνε πιὸ τίμιοι; Νὰ γίνουνε πιὸ φτυχισμένοι;»

(Απὸ τὸ βιβλίο *Τστορίες καὶ περιστατικὰ*)

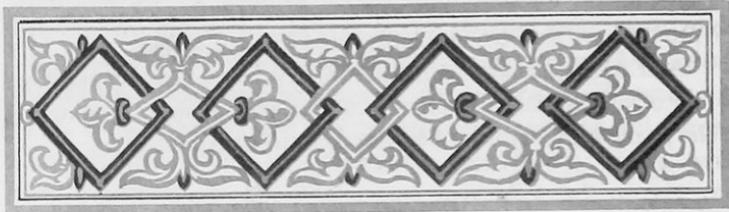

ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΩΤΑΣ

Κατάνακρα στὸ σύνορο

Κατάνακρα* στὸ σύνορο στεριᾶς καὶ τοῦ πελάγου,
ποὺ τὰ νερένια δάχτυλα τὴν ἀμμουδιὰ χαῖδεύονταν,
βγῆκε μιὰ μάνα καβουροὺ καὶ νέθει* στὴ λιακάδα·
νέθει τὸ φῶς χρυσόνεμα, νέθει καὶ κουβαριάζει,
καὶ νεθοκουβαριάζοντας γλυκὸ τραγούδι λέει:
«Χαρὰ νὰ χαίρεσαι ζωή, χαρὰ νὰ ζῆς καὶ νά 'σαι,
μακάρι καὶ κατάνακρα στὸ σύνορο τοῦ κόσμου».

(Απ' τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Κιθάρα καὶ γαρούφαλο*)

Τοῦ νεκροῦ ἀδερφοῦ

Μάνα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιοὺς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη,
τὴν κόρη τὴ μονάκριβη τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἰχες δώδεκα χρονῶ κι ἥλιος δὲ σοῦ τὴν εἶδε!
Στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, σε' ἄφεγγα τὴ χτενίζει,
στ' ἄστρι καὶ τὸν αὐγερινὸν ἐπλεκε τὰ μαλλιά της.
Προξενητάδες ἥρθανε ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα,
νὰ πάρουνε τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.
Οἱ δχτῶ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
«Μάνα μου, κι ἂς τὴ δώσωμε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα,
στὰ ξένα κεῖ ποὺ περπατῶ, στὰ ξένα ποὺ πηγαίνω,
ἄν πᾶμ' ἐμεῖς στὴν ξενιτιά, ξένοι νὰ μὴν περνοῦμε.»
«Φρόνιμος εἰσαι, Κωσταντή, μ' ἀσκῆμα ἀπιλογήθης.
Κι ἂ μδρτη, γιέ μου, θάνατος, κι ἂ μδρτη, γιέ μου, ἀρρώστια,
κι ἀν τύχη πίκρα γῇ χαρά, ποιὸς πάει νὰ μοῦ τὴ φέρῃ;»
«Βάλλω τὸν οὐρανὸν κριτὴ καὶ τοὺς ἄγιοὺς μαρτύρους,
ἀν τύχη κι ἔρτη θάνατος, ἀν τύχη κι ἔρτη ἀρρώστια,
ἀν τύχη πίκρα γῇ χαρά, ἐγὼ νὰ σοῦ τὴ φέρω.»

Καὶ σὰν τὴν ἐπαντρέψανε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα,
κι ἐμπῆκε χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνες ὀργισμένοι
κι ἔπεσε τὸ θανατικό, κι οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ πεθάναν,
βρέθηκε ἡ μάνα μοναχὴ σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο.

Σ' δλα τὰ μνήματά ἐκλαιγε, σ' δλα μοιρολογιόταν,
στοῦ Κωσταντίνου τὸ μνημεὶὸ ἀνέσπα τὰ μαλλιά της.
«Ἄνθεμά σε, Κωσταντή, καὶ μυριανάθεμά σε,
δόπον μοῦ τὴν ἐξόριζες τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα!
τὸ τάξιμο ποὺ μοῦ ταξες, πότε θὰ μοῦ τὸ κάμης;
Τὸν οὐρανό βαλες κριτὴ καὶ τοὺς ἀγιοὺς μαρτύρους,
ἄν τύχη πίκρα γῆ χαρά, νὰ πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρης.»
Απὸ τὸ μυριανάθεμα καὶ τὴ βαριὰ κατάρα,
ἡ γῆς ἀναταράχτηκε κι ὁ Κωσταντῆς ἐβγῆκε.
Κάνει τὸ σύγνεφο ἄλογο καὶ τ' ἀστρο χαλινάρι,
καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιὸ καὶ πάει νὰ τῆς τὴ φέρη.

Παίρνει τὰ ὅρη πίσω του καὶ τὰ βουνὰ μπροστά του.
Βρίσκει την κι ἔχτενίζουνταν ὄξου στὸ φεγγαράκι.
Απὸ μακριὰ τὴ χαιρετᾶ κι ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει:
«Αιντε, ἀδερφή, νὰ φύγωμε, στὴ μάνα μας νὰ πᾶμε.»
«Ἀλίμονο, ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτη ἡ ὥρα;
Αν ἵσως κι εἶναι γιὰ χαρά, νὰ στολιστῶ καὶ νά 'ρθω,
κι ἄν εἶναι πίκρα, πές μου το, νὰ βάλω μαῦρα νά 'ρθω.»
«Ἐλα, Ἀρετή, στὸ σπίτι μας, κι ἄς εἰσαι ὅπως καὶ ἄν εἰσαι.»
Κοντολυγίζει τ' ἄλογο καὶ πίσω τὴν καθίζει.
Στὴ στράτα ποὺ διαβαίνανε πουλάκια κιλαηδοῦσαν,
δὲν κιλαηδοῦσαν σὰν πουλιά, μήτε σὰ χελιδόνια,
μόν' κιλαηδοῦσαν κι ἔλεγαν ἀνθρωπινὴ ὄμιλία:
«Ποιὸς εἶδε κόρην ὅμορφη νὰ σέρνη ὁ πεθαμένος!»
«Ἀκουσες, Κωσταντῖνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια;»
«Πουλάκια είναι κι ἄς κιλαηδοῦν, πουλάκια είναι κι ἄς λένε.»
Καὶ παρεκεῖ ποὺ πάγιαναν κι ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε:
«Δὲν εἶναι κρίμα κι ἄδικο, παράξενο μεγάλο,
νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!»
«Ἀκουσες, Κωσταντῖνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
πώς περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!»
«Ἀπρίλης είναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάης καὶ φωλεύουν.»*
«Φοβοῦμαι σ', ἀδερφάκι μου, καὶ λιβανιές μυρίζεις.»

«Ἐχτὲς βραδὶς ἐπήγαμε πέρα στὸν Ἀι-Γιάννη,
κι ἐθύμιασέ μας ὁ παπᾶς μὲ περισσὸ λιβάνι.»
Καὶ παρεμπρὸς ποῦ πήγανε, κι ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε:
«Γιά ἵδες θάμα κι ἀντίθαμα ποὺ γίνεται στὸν κόσμο,
τέτοια πανώρια λυγερὴ νὰ σέρνῃ ὁ πεθαμένος!»
Τ' ἄκουσε πάλι ἡ Ἀρετὴ κι ἐράγισε ἡ καρδιά της.
«Ἄκουσες, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια;»
«Ἄφησ», Ἀρέτω, τὰ πουλιὰ κι ὅ, τι κι ἄ θέλεις λέγουν.»
«Πές μου, ποῦ είναι τὰ κάλλη σου, καὶ ποῦ εἰν’ ἡ λεβεντιά σου,
καὶ τὰ ἔανθά σου τὰ μαλλιά καὶ τ’ ὅμορφο μουστάκι;»
«Ἔχω καιρὸ π’ ἀρρώστησα καὶ πέσαν τὰ μαλλιά μου.»

Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ στὴν ἐκκλησιὰ προφτάνουν.
Βαριὰ χτυπᾶ τ’ ἀλόγου του κι ἀπ’ ἐμπροστά της χάθη.
Κι ἀκούει τὴν πλάκα καὶ βροντᾶ τὸ χῶμα καὶ βοῖζει.
Κινάει καὶ πάει ἡ Ἀρετὴ στὸ σπίτι μοναχή της.
Βλέπει τοὺς κήπους της γυμνούς, τὰ δέντρα μαραμένα,
βλέπει τὸν μπάλσαμο* ἔσερό, τὸ καρυοφύλλι* μαῦρο,
βλέπει μπροστά στὴν πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.
Βρίσκει τὴν πόρτα σφαλιστή καὶ τὰ κλειδιά παρμένα,
καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα σφιχτά μανταλωμένα.
Κτυπᾶ τὴν πόρτα δυνατά, τὰ παραθύρια τρίζουν.
«Ἄν είσαι φίλος διάβαινε, κι ἂν είσαι ἔχτρος μου φύγε,
κι ἂν είσαι ὁ Πικροχάροντας, ἄλλα παιδιά δὲν ἔχω,
κι ἡ δόλια ἡ Ἀρετούλα μου λείπει μακριὰ στὰ ἔνα.»
«Σήκω, μανούλα μου, ἄνοιξε, σήκω, γλυκιά μου μάνα.»
«Ποιὸς εἰν’ αὐτὸς ποὺ μοῦ χτυπάει καὶ μὲ φωνάζει μάνα;»
«Ἄνοιξε, μάνα μου, ἄνοιξε, κι ἐγώ είμαι ἡ Ἀρετή σου.»

Κατέβηκε, ἀγκαλιάστησαν κι ἀπέθαναν κι οἱ δύο.

(Δημοτικό)

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΕΤΣΑΛΗΣ

‘Η σύλληψη τοῦ Ρήγα

Στις 19 Δεκεμβρίου τοῦ 1797 ὁ Ρήγας φτάνει ἀπ' τὴν Βιέννη στὴν Τεργέστη, συνοδευόμενος ἀπ' τὸν Χριστόφορο Περραιβό. Σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ αὐτοῦ εἶναι νὰ περάσῃ ὁ Ρήγας μὲ πλοϊο ἀπ' τὴν Τεργέστη στὴν ὑπόδουλη τότε Ἑλλάδα καὶ νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς Ἑλληνες ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ, ὁ Ρήγας καὶ ὁ Περραιβός ἔχουν συνάντηση σ' ἔνα καφενεῖο τῆς Τεργέστης μὲ τὸν καπετάνιο τοῦ καραβιοῦ, ποὺ θὰ ἔφερνε μυστικὰ τὸν Ρήγα στὴν Ἑλλάδα. Κανονίζουν νὰ φορτωθοῦν τὴν ἄλλη μέρα στὸ καράβι τὰ κασόνια μὲ τὶς προκηρύξεις καὶ τὸ ἄλλο ἔντυπο ἐπαναστατικὸ ὑλικό, ποὺ εἰχαν τυπώσει στὴν Βιέννη, καὶ συνεννοοῦνται γιὰ τὴ μέρα ποὺ θ' ἀνεβῆ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ρήγας, γιὰ νὰ φύγουν. Μόλις ὅμως γυρίζουν στὸ ξενοδοχεῖο τους, συλλαμβάνονται ἀπ' τὴν αὐστριακὴ ἀστυνομία.

TΟ «Royal», τὸ ξενοδοχεῖο τους, ἦταν καμιὰ ἔκατο-στὴ βήματα παρακάτω. Στρίψανε τὴ γωνιὰ καὶ βγήκανε στὴν παραλία. Ἐκανε κρύο. Παγωνιὰ κι ύγρασία. Μύριζε δυνατὰ θάλασσα. Τὸ σκοτάδι πίσσα. Μόνο ἔνα φανάρι στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, καὶ στὰ κατάρτια τῶν καραβιῶν μικρὰ φωτάκια ποὺ σαλεύανε ρυθμικά. Τὸ «Royal» ἦταν χτισμένο ἀπάνω στὸν παραλιακὸ δρομάκο, ὃς μιάμιση δργιὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, ὅχι παραπάνω. Ὁ Περραιβός χτύπησε τὴ θύρα. Τοὺς ὕνοιξε ἔνας μισοκοιμισμένος Ἰταλὸς καὶ γκρινιάζοντας τοὺς ἀνέβασε στὸ πρώτο πάτωμα, σ' ἔνα μικρὸ δωμάτιο.

—'Εδῶ, τοὺς λέει, δὲν ἔχω ἄλλο.

Εἶχε ἔνα κρεβάτι κι ἔναν σοφά.

— Δὲν πειράζει, θὰ βολευτοῦμε.

Σὰν ἔφυγε ὁ μισοκοιμισμένος Ἰταλός, ὁ Περραιβός ἄνοιξε τὸ σάκο του. Ὁ Ρήγας στεκόταν διστάχτικός.

— Θὰ βγῶ, εἶπε ἀξαφνα.

— Ποῦ θὰ πᾶς; ἔκανε ὁ Περραιβός ἀνήσυχα.

— Θὰ πάω στὸ Προξενεῖο, στὸ Γαλλικὸ Προξενεῖο.

— Γιατί;... Ὅποψιάστηκες τίποτα;

— Δὲν ξέρω. Γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό. Μιὰ ἴδεα.

— Αὔριο τὸ πρώι... δοκίμασε νὰ πῆ ὁ Περραιβός.

—"Οχι, ὅχι, τώρα θὰ πάω. Νὰ μὲ δώσουν ἔνα χαρτί, πὼς εἶμαι γεννημένος στὰ Ἐφτάνησα, Γάλλος ύπήκοος.

Δὲν εἶχε βγάλει τὴν γούνα του. "Επιασε τὸ πόμολο τῆς πόρτας, Γύρισε καὶ λέει τοῦ Περραιβοῦ:

—'Εσύ νὰ πλαγιά...

Τὸν ἔκοψε ἔνα δυνατὸ χτύπημα στὴν πόρτα. Ὁ Ρήγας πισωχώρησε, στάθηκε στὴ μέση τῆς κάμαρας.

—'Εμπρός! φωνάζει.

"Ανοιξε ἡ θύρα διάπλατα. Τὸ κίτρινο φῶς τοῦ λυχναριοῦ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν κάμαρα φώτισε ἔνα ψηλόστενο κομμάτι τοῦ σκοτεινοῦ διάδρομου. Σὲ τοῦτο τὸ φῶς μέσα στεκόταν ἀσάλευτος, κολόνα, κλείνοντας τὸ πέρασμα, ἔνας ἀστυνομικός. Πίσω του ἄλλοι δυὸ τρεῖς.

— Συγγνώμην, κύριοι, ρωτάει ψυχρὰ κι εὐγενικά, κανένας ἀπὸ σᾶς λέγεται Ρήγας;

—'Εγὼ λέγομαι Ρήγας, ἀπάντησε μὲ σταθερὴ φωνὴ ὁ Ρήγας. Τι τρέχει;

— Ο ἀξιωματικός ἔριξε μιὰ ματιὰ στὸν Περραιβό, ἔπειτα στὰ θηκε προσοχὴ κι εἶπε ἐπίσημα:

—'Εν δνόματι τοῦ Νόμου!... δὲ θὰ βγῆ κανεὶς ἀπὸ δῶ μέσα!

Γύρισε κατὰ τὸ διάδρομο καὶ φώναξε στοὺς ἀνθρώπους ποὺ στέκονταν πίσω του:

—'Εσεῖς οἱ δυὸ θὰ μείνετε ἐδῶ στὸ διάδρομο, μπρὸς στὴν

πόρτα! Νὰ μὴν τὸ κουνήσῃ κανείς!... Ἐμεῖς πᾶμε! πρόσταξε τοὺς ἄλλους δύο.

"Εκλεισε ἡ πόρτα. Δὲν εἶναι πιὰ μόνοι. Πὲς ἔκλεισε μιὰ πόρτα ἀπάνω ἀπὸ γκρεμνό. Πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴν πόρτα κείτονται γκρεμένα δλα τὰ σχέδια, δλες οἱ ἐλπίδες, οἱ λαχτάρες δλες. Μέσα σὲ τούτη τὴν κρύα, τὴν ἀπρόσωπη κάμαρα τοῦ ἔνοδοχείου γονάτισε μονομιᾶς δλο τὸ Γένος.

Σὰν ἔκλεισε ἡ θύρα πίσω ἀπὸ τοὺς ἀστυνομικούς, ὁ Ρήγας κι ὁ Περραιβὸς κοιταχτήκανε βουβοί. Στὸ τέλος, εἶπε ὁ Ρήγας μονολεκτικά:

— Προδοσία!

‘Ο Περραιβὸς ρώτησε χαμηλόφωνα:

— Τί θὰ κάνουμε;

‘Ο Ρήγας δὲν ἀπάντησε· ἀναμετράει τὰ γεγονότα, ἀναλογίζεται τὴ σημασία τους, τὶς συνέπειες. Στὸ πρόσωπό του χάραξε ἡ ταραχὴ καὶ ἡ θλίψη μαχαιριές βαθιές. Στὰ μάτια του χύθηκε ἡ ἀπελπισία. Μασουλάει κάτι λόγια:

— Πολὺ ἀργά... Δὲν ἔπρεπε... Ποιός; Δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσῃ... “Ο, τι εἶναι δυνατόν...” Ο, τι εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατόν...

‘Ηρθε νευρωμένος κοντὰ στὸν Περραιβὸ καὶ τοῦ λέει χαμηλόφωνα:

— Προπάντων μὴν τὰ χάσης. Κρύα καρδιά! Δὲ μὲ νοιάζει γιὰ μένα... Τὰ χαρτιά, οἱ σημειώσεις, τὰ ὀνόματα... μὴν πέσῃ τίποτε στὰ χέρια τους... θὰ πιάσουν δλους... Καὶ τότε πάει τὸ “Έργο!”

Λέγοντας, ἀνοιξε τὸ μεγάλο σάκο κι ἔβγαλε τοὺς φακέλους, τοὺς μεγάλους φακέλους.

Κοιτάζουν τάχα ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπα οἱ ἀστυνομικοί; ‘Ἔχουνε τάχα στήσει τ’ αὐτὶ τους στὸ πορτόφυλλο; ‘Ολομεμιᾶς ἀνοίγει ἡ θύρα καὶ μπαίνουν οἱ Αὐστριακοί.

— Σταθῆτε! φωνάζουν. Μὴν κουνηθῆτε!

‘Ακουμπήσανε βαριὰ τὰ χέρια τους ἀπάνω στὰ πολύτιμα χαρτιά.

— Τι εἶναι αὐτά;... Τι θέλατε νὰ κάνετε; ρωτᾶνε.

‘Ο Ρήγας δὲν τὰ χάνει.

— “Ε, μήν κάνετε έτσι, τοὺς λέει γελαστά, χαρτιὰ εἰναι...

Τοὺς πῆρε τοὺς δυὸς Αὐστριακοὺς καλόκαρδα ἀπὸ τὸ μπράτσο, μπαίνοντας ἀνάμεσό τους.

— Μὰ δὲ μοῦ λέτε, τοὺς ρωτάει, τί συμβαίνει; Γιατί μᾶς φυλάτε; Τί σᾶς εἶπαν γιὰ μᾶς; Πραματευτάδες εἴμαστε. ‘Ηρθαμε στὸ Τριέστι περαστικοὶ, αὔριο φεύγουμε. Τί γυρεύετε ἀπὸ μᾶς;... ‘Εγὼ ἔχω γυναίκα, ἔχω παιδιά... Δὲν ἔχετε παιδιὰ ἐσεῖς; γυναίκα δὲν ἔχετε;;.. Τί σᾶς κάναμε;... Φαινόσαστε καλὰ παιδιά... Πόσων χρονῶν εἶσαι; ρωτάει τὸν ἔνα, τὸν πιὸ νεαρό... Νά, κι ἐμεῖς φτωχοὶ εἴμαστε... Πάρε τοῦτα...

“Ἐβγαλε μερικὰ χρυσά φιορίνια ἀπὸ τὸν κόρφο του καὶ τὰ δώσε στοὺς ἀστυνομικούς.

Οἱ ἀστυνομικοὶ κοιτᾶνε σὰ χαζοὶ τὰ γυαλιστερὰ νομίσματα. ‘Ωστόσο, ὁ Περραιβός μπῆκε στὸ νόημα. Σκύβει ᾧξαφνα κι ἄρπαε ἀγκαλιὰ τοὺς βαριοὺς φακέλους. Δυὸς βήματα εἰναι ὡς τὸ παράθυρο. Πρὶν νὰ προφτάσουν νὰ τὸ καταλάβουν οἱ ἀστυνομικοὶ, ἀνοίγει ὅρμητικὰ τὸ παραθυρόφυλλο καὶ δῶσ’ του, τοὺς πετάει πέρα τοὺς φακέλους, ὅσο μπορεῖ πιὸ μακριὰ —κι ἡτανε βαριοὶ καὶ πήγαν πέρα— τοὺς φακέλους μὲ τὰ χαρτιὰ στὴ θάλασσα, μέσα στὸ νερό... Πλάτσ! ἀκούστηκε ὁ μουντὸς κρότος καὶ τὸ πιτσίλισμα τοῦ νεροῦ.

— Μή! φωνάξανε οἱ ἀστυνομικοὶ κι ἔτρεξαν στὸν Περραιβό, τί κάνεις!

Τὸν πιάσανε, τοῦ ἀρπάξανε τὰ χέρια. Μὰ ἡταν ἀργά. Τὰ χαρτιὰ εἰναι πιὰ στὴ θάλασσα, μαζὶ κι ἡ σφραγίδα, ὁ σφραγιδόλιθος τοῦ Ρήγα, ἡ μυστικὴ σφραγίδα τῶν συνωμοτῶν.

— Καὶ τώρα; κάνει ὁ ἔνας ἀστυνομικὸς στὸν ἄλλο.

‘Ο Ρήγας μπῆκε στὴ μέση χαμογελώντας.

— Καὶ τώρα δὲν ἔχει καμιὰ σημασία. Παλιόχαρτα ἡτανε. Δὲν ἥθελα νὰ τὰ δῆ κανένας. Ιδιωτικὰ πράματα... Έσεῖς εἴσαστε καλὰ παιδιά, δὲ θὰ πήτε τίποτα, νὰ μὴ βρῆτε καὶ σεῖς τὸν μπελάσας... “Αν τὸ μάθουν πώς σᾶς...

Οἱ ἀστυνομικοὶ κοιταζτήκανε.

— Tropo tardi, λέει ό ξνας.

— Ωστόσο, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό, δὲν τὸ κουνάμε πιὰ ἀπ' τὸ δωμάτιο! εἰπε ό ἄλλος.

‘Ο Ρήγας ξάπλωσε στὸ σοφά. Βυθίστηκε σὲ συλλογή... Πάλι σὰν κύμα ήρθε νὰ τὸν πνίξῃ ἡ μελαγχολία, πάλι ώσάν μαῦρο σύννεφο πέφτει ἀπάνω του... Κρίμα! κρίμα! Πάει ό Σκοπός! ἡ Ιδέα!

‘Ο Περραιβὸς κάθισε στὴν πέρα γωνιὰ τοῦ κρεβατιοῦ. ‘Ο Ρήγας παρακολουθεῖ μὲ τὴν ὄκρη τοῦ ματιοῦ του τοὺς δυὸ ἀστυνομικούς. Σιγὰ σιγὰ —δὲν τὸν προσέχουνε— ἔβαλε τὸ χέρι του στὴ μέσα τσέπη τοῦ τσουμπέ* καὶ, χουφτώνοντάς τον ὁλόκληρο, νὰ μὴν τὸν δοῦν, βγάζει προσεχτικὰ τὸ σουγιά, τὸ σουγιαδάκι τῆς Εἰρήνης, τὸ κρατάει σφιχτὰ στὸ χέρι, τὸ σφίγγει, τὸ σφίγγει. ‘Υστερα, πολὺ προσεχτικά, σηκώνει τὸ χέρι ώς τὸ προσκέφαλο, τάχα ν’ ἀκουμπήσει τὸ κεφάλι του στὸ μπράτσο του, καὶ χώνει βαθιὰ ἀνάμεσα στὸ μαξιλάρι καὶ τὴν ταπετσαρία τοῦ σοφᾶ τὸ σουγιά, τὸ σουγιαδάκι... Τώρα είναι πιὸ ήσυχος. Ξέρει πῶς σὲ λίγο θὰ τοὺς ψάξουν, δὲν μπορεῖ, θὰ κάνουν ἔρευνα στὸ δωμάτιο. Αὐτὸς ό «προστάτης» —«προστάτης ἄγγελος»— θὰ μείνη ἐδῶ μέσα στὸ σοφά, θὰ προσμένη νὰ βγῆ τὴν ὥρα ποὺ θὰ πρέπει, γιὰ τὴν «κάθαρση»...

Συλλογίζεται ό Ρήγας. Κι ή ώρα περνάει, κι είναι μιὰ νέκρα ἀπέραντη ὀλόγυρα, οὔτε σκυλί, οὔτε βήματα, οὐδὲ κοκόρι στ’ ἀπόμακρα, οὐδὲ τίποτα, μόνο ἡ νέκρα καὶ τὸ μαῦρο σκοτάδι ποὺ στάζει ἀργὰ ἀργὰ στὸ τζάμι τοῦ παραθυριοῦ. Πόσες ώρες νὰ περάσανε κιόλας; ‘Ανοιξε ἡ θύρα καὶ μπῆκαν ἄνθρωποι, πέντε, ἕξι, δύτικά, κι ἄλλοι μείνανε ἀπέξω στὸ διάδρομο καὶ κοιτᾶνε μέσα. Είναι ό Διευθυντής τῆς Ἀστυνομίας τοῦ Τριεστιοῦ, είναι δυὸ τρεῖς ὑπάλληλοι, είναι μερικοὶ ἀστυνομικοὶ δίχως στολή. ‘Ο Διευθυντής ἀρχισε νὰ μιλά στὰ γερμανικά. ‘Ενας ὑπάλληλος κάθισε μπρὸς στὸ τραπέζι καὶ γράφει:

- Τὸ δνομά σου;
- Ρήγας Βελεστινλήζ... Βε-λε-στιν-λήζ.
- ‘Υπήκοος;

— Οθωμανός.

— Γεννηθείς;

— Στή Βλαχιά.

— Τὸ ἔτος;

— 1747.

— Θρησκεύματος;

— Χριστιανὸς Ὀρθόδοξος.

— Επάγγελμα;

— Εμπορος.

Τὰ συνηθισμένα. "Υστερα διευθυντής λέει ἡχηρά:

— Έν δύναμι τοῦ Νόμου, Ρήγα Βελεστινλή, συλλαμβάνεσαι!

'Απὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἰσαι υπὸ κράτησιν!

‘Ο Διευθυντής γύρισε στὸν Περραιβό:

— Εσύ;

— Περραιβός Χριστόφορος.

— Υπήκοος:

‘Ο Ρήγας πρόλαβε ν’ ἀντισκόψη:

— Κύριε Διευθυντά, τοῦτο τὸ παιδὶ δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὴν ύπόθεση ποὺ σᾶς ἀπασχολεῖ. Πηγαίνει στὴν Πάδοβα, νὰ σπουδάσῃ τὴν ιατρική. Κοιτάξε τὰ χαρτιά του. Μιὰ ἀπλὴ σύμπτωσις ἡταν νὰ βρεθῇ συνταξιδιώτης μου.

‘Ο Διευθυντής πῆρε κι ἔξέτασε τὸ διαβατήριο τοῦ Περραιβοῦ.

‘Ο Ρήγας λέει:

— Άλλωστε, εἰναι γεννημένος στὴν Πρέβεζα. Εἶναι υπήκοος Γάλλος...

— Κανένα χαρτί;

— Δὲν ἔχω.

Πάλι ὁ Ρήγας ἀντισκόβει:

— Σᾶς λέω: ἄδικα θὰ τὸν συλλάβετε. Δὲν ἔχει καμιὰ σχέση...

‘Ο Διευθυντής κοίταξε τὸν Περραιβό στὰ μάτια.

— Εισθε ἐλεύθερος, κύριε. Μπορεῖτε νὰ πηγαίνετε.

Ο Περραιβός ἔκανε νὰ πάρη τὸ σάκο του.

— Μιὰ στιγμή, λέει κάποιος.

“Ενας ἀστυνομικός ἔψαξε τὸ σάκο. Μὰ δὲν εἶδε τίποτα υποπτο

μέσα. Ό Ρήγας βρῆκε τὸν καιρὸν νὰ πῆ τοῦ Περραιβοῦ στὰ ἐλληνικά:

— Αὐτὸν δὲν ἐπρόλαβα ἐγώ... τὸ Προξενεῖο... Νὰ πᾶς ἀμέσως... ἀμέσως...

Μπρὸς στὴν πόρτα, βγαίνοντας, στάθηκε μιὰ στιγμὴ ὁ Περραιβός. Γύρισε καὶ κοίταξε μιὰ στερνὴ φορὰ τὸ Ρήγα. Ό Ρήγας τοῦ χαμογέλασε, κουνώντας λίγο τὸ κεφάλι.

‘Ο Διευθυντὴς λέει στὸ Ρήγα:

— Θὰ μείνῃς ἐδῶ, σὲ τοῦτο τὸ δωμάτιο, ὑπὸ κράτησιν!

“Ἐδωσε διαταγές: δυὸς ἀστυνομικοὶ θὰ μένουν νύχτα-μέρα μέσα στὸ δωμάτιο, νὰ παρακολουθοῦν τὴν παραμικρή του κίνηση. Κάθε δυὸς ὥρες θὰ ἔρχωνται ἄλλοι, νὰ συναλλάζωνται.

Φύγανε οἱ ἄνθρωποι τῆς ἔξουσίας. Ἀπόμεινε ὁ Ρήγας μὲ τοὺς δυὸς φρουρούς. Μόνος. Πάει κι ὁ Περραιβός! “Α, τί κούρασῃ! Ή ψυχή του τσακίστηκε...

“Ἐγειρε τ’ ἀνάσκελα στὸ κρεβάτι, ἔτσι ντυμένος ως ἡταν, κι ἔμεινε μ’ ὅρθανοιχτα τὰ μάτια, ὥρα, ὥρα, ὥρες... Οὕτε ὅπνος, οὕτε ἡσυχία, οὕτε... ὅχι δά, εἰναι κι ἡ ἐλπίδα, τόσες ἐλπίδες...” Εἶτι λέει... Τόσες ἐλπίδες ἀκόμη! Βέβαια, τίς κασόνες θὰ τίς πιάσανε. Πῶς τίς πιάσαν; Προδοσία! τί ἄλλο! Ποιός; Ἐδῶ; ἢ στὴ Βιέννα;... Πιάσαν κανέναν ἄλλο; Δὲν τὸ πιστεύει. “Οχι, ὅχι, εἰναι μόνος εὐτυχῶς! Πρέπει νά ‘ναι μόνος...” Ἐλπίζει ἄξαφνα, «ἐλπίζω», τὸ λέει στὸν ἑαυτό του...” Ανασκαλεύει δῆλα τὰ πάντα μὲς στὸ μυαλό του.

Κι ἀπὸ κεῖ, λίγο λίγο, ως νὰ χαμήλωνε φῶς λυχναριοῦ, σβήνει ἐτούτη ἡ διάθεση, ἡ καλὴ διάθεση τῆς ἐλπίδας καὶ τοῦ θαρρεμοῦ, καὶ παραλεῖ ἡ καρδιά καὶ παραλεῖ τὸ μυαλό, καὶ σκοτεινιάζει ἐμπρὸς καὶ σκοτεινιάζει δίπλα καὶ σκοτεινιάζει ὁ δρόμος, ὁ δρόμος κι ὁ ἀνήφορος, ποὺ στὴ γωνιά του στέκει ἀπόψε ἡ ζωὴ του Ρήγα...

Ξημέρωσε ἀγάλι ἀγάλι.* Μὰ δὲν πρόφτασε νὰ φωτίσῃ τὸ τελάρο τοῦ παραθυριοῦ κι ἀκουστήκανε βήματα ἔξω, βήματα βαριά, κι ἀκουστήκανε φωνές. ”Ανοιξε ἡ πόρτα καὶ μπῆκαν ἄνθρωποι πολλοί, πέντε, δέκα, δώδεκα.

Ο Ρήγας ἀνακάθισε στὸ κρεβάτι, σηκώθηκε. Ξανάρχισαν τὰ ρωτήματα, οἱ ἀνακρίσεις. Τί καὶ πῶς καὶ μὲ ποιούς, προπάντων αὐτὸ τὸ: «ποιοὶ ἄλλοι εἰναι μαζί σου», αὐτὸ πασκίζουν νὰ τοῦ πάρουνε μὲ τέχνη, μὲ κατεργαριά, μὲ ψεύτικες πληροφορίες, μὲ τὸ κλωθογύρισμα* γύρω καὶ γύρω καὶ γύρω ἀπὸ τὰ ἴδια πράματα, ἀπὸ τὰ ἴδια πράματα, γιὰ νὰ τὸν μπλέξουν. Μὰ δὲ Ρήγας δὲ χάνει τὴν ψυχραιμία του. Δὲ βιάζεται ποτὲ ν' ἀπαντήσῃ.

— Τό 'χεις ἥ δὲν τὸ 'χεις σκοπό, νὰ ξεσηκώσης τοὺς ραγιάδες ἐνάντια στὸ Σουλτάνο;

— Τό 'χω ἐλπίδα μου καὶ πόθο, ν' ἀπαλλάξω τὸν τόπο μου ἀπὸ τὰ δεσμά τῆς δουλείας. Δὲν τὸ κρύβω.

— Ομολογεῖς δτὶ ἐργάζεσαι γι' αὐτό;

— Εργάζομαι γι' αὐτὸ φανερὰ καὶ τίμια καὶ μέσα στὰ δρια ποὺ μοῦ ἐπιτρέπει ἡ φιλοξενία τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως.ⁿ

— Τὸ γνωρίζεις δτὶ δὲν ὑπάρχει θέσις γιὰ παρόμοιες ἐνέργειες; Γνωρίζεις δτὶ παρόμοιες ἐνέργειες εἰς βάρος φίλου κράτου μπορούν νὰ δημιουργήσουν δυσάρεστες περιπλοκές γιὰ τὴν Κυβέρνηση τοῦ Αὐτοκράτορος;

— Τὸ γνωρίζω, ἀλλὰ θεωρῶ δτὶ οἱ ἐνέργειές μου δὲν εἶχαν τίποτε τὸ ἐπαναστατικό, ἀφοῦ περιορίστηκαν σὲ μερικὰ ποιήματα —πατριωτικά, τὸ βεβαιώνω... ἐσεῖς τί θὰ ἔκανατε στὴ θέση μου, κύριε ἀνακριτά, ως Αὐστριακός;— καὶ σὲ μερικές εὐχές... ἔγγραφες, τις ἔχετε στὴ διάθεσή σας φαντάζομαι... εὐχές γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδος μου ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

— Εἶχες συνεννοήσεις μὲ πολλοὺς πατριῶτες σου.

— Τὸ δτὶ τοὺς ἔβλεπα τοὺς πατριῶτες, τὸ δτὶ μιλοῦσα μαζί τους, τοῦτο δὲ θέλει νὰ πῆ δτὶ εἴχαμε ἰδιαίτερες συνεννοήσεις, ποὺ νὰ δίνουν βάση στὲς ὑποθέσεις σας.

Μιάμιση ὥρα βάστηξε ἥ ἀνάκριση. Κι δτὰν ἔφυγαν αὐτοί, ἦρθε ἔνας στρατιώτης κι ἔφερε μιὰ γαβάθα μὲ μαυροζούμι κι ἔνα κομμάτι ψωμί. Ο Ρήγας ρούφηξε τὸ ζουμί, νὰ ζεσταθῇ, μὰ τὸ ψωμὶ δὲν τ' ἄγγιξε. Γύρεψε νὰ τοῦ τ' ἀφήσουν ὅμως. "Υστερα πλάγιασε πάλι κι ἔκλεισε τὰ μάτια. Τότε εἶδε μπρός του δλομε-

μιᾶς τὸν κίνδυνο, τὸ φοβερὸ τὸν κίνδυνο ποὺ ἀπειλοῦσε τὴν προσπάθειά του. Μ' ἔνα τίποτε θὰ γκρεμιζόταν ὅλο τὸ "Ἐργο. Κι ἔπειρε πά να σωθῆ τὸ "Ἐργο, νὰ τὸ σώσῃ τὸ "Ἐργο! Στὸ βάθος, ὁ Ρήγας εἶναι ἀκόμα βέβαιος δτι ἡ Ἀστυνομία δὲν ἔχει στὰ χέρια της σοβαρὲς ἀποδείξεις. Μὲς στὶς κασόνες ἥτανε δ Θούριος, ἥτανε τὸ Πολίτευμα, ἥταν οἱ Προκηρύξεις. Μὰ αὐτὰ ὅλα δὲ θὰ ποῦν συνωμοσία. Αὐτὰ βαραίνουνε ἀποκλειστικὰ τὸ Ρήγα τὸν ἴδιο, δὲν παίρνει μ' αὐτὰ κανέναν στὸ λαιμό του, οὔτε προϋποθέτουνε συνεννόηση μὲ ἄλλους.

— Ἐνθουσιώδης πατριώτης! Βέβαια! Εἰμαι!

—"Ετσι εἰπε ὁ Ρήγας στὸν ἀνακριτή, ὅταν ξανάρθε τὸ ἀπομεσήμερο καὶ τὸν τυράννησε δυὸς ὀρες.

— Ἐνθουσιώδης πατριώτης εἰμαι! πέστε δ, τι θέλετε, ἔξαλλος, ἀνόντος, τρελός, δνειροπαρμένος πατριώτης! Ἄλλὰ... συνωμότης... Ξέρετε τί θὰ πῆ συνωμότης, κύριε ἀνακριτά; Γιὰ νὰ εἰσαι συνωμότης, κύριε ἀνακριτά, πρέπει νὰ συγκεντρώνης...

Ὁ ἀνακριτής ἄκουγε τὸ Ρήγα. Ἐνα τέταρτο τῆς ὥρας τοῦ μιλοῦσε ὁ Ρήγας. Στὸ τέλος, δ ἀνακριτής σήκωσε τὸ χέρι νὰ τὸν διακόψῃ.

— Δὲν θὰ πιστέψω ποτέ, δτι μόνος σας ἐφαντασθήκατε ν' ἀναλάβετε τέτοιο ἔργον.

— Μὰ δὲν εἶναι ἔργον, κύριε ἀνακριτά, εἶναι δνειρο.

— Οἱ Προκηρύξεις;... Ὁνειρο ἀποκαλεῖτε τὶς ἐπαναστατικὲς προκηρύξεις;

— Ὁνειρο ἐνὸς δυστυχισμένου λαοῦ, ποὺ στενάζει τριακόσια καὶ πλέον χρόνια στὴ δούλεψη τοῦ πλέον βαρβάρου τυράννου!

Ἡρθε τὸ βράδυ, ἦρθε κι ἡ νύχτα. Ἐπεσε ἡ σκοτεινιὰ καὶ σφάλισε τὰ παραθυρόφυλλα καὶ γέμισε ἵσκιους τὴν ἄμοιρη κάμαρα ποὺ γίνηκε φυλακή. Ἄλλὰ μαζὶ μὲ τὸ φῶς ἔσβησε καὶ πάλι τὸ κουράγιο. Ὁ Ρήγας πῆγε καὶ στάθηκε μπρὸς στὸ παράθυρο. Προσπάθησε πά δη ἔξω. Πρώτη φορὰ ἀπὸ τότε ποὺ βρέθηκε κλεισμένος ἐδῶ μέσα, ἀλήθεια, πρώτη φορὰ κοιτάει ἀπ' τὸ παράθυρο. Πρέπει νά ἡ θάλασσα αὐτὸ ἐκεῖ, πρέπει νά 'ναι καράβια, πανιά, ἡ φυγή, ἡ ἐλευθερία... Μὰ τὸ σκοτάδι μονάχα

ἀπαντάει σ' αὐτή τὴν ἀγωνία... Μέσα στὸ μαῦρο σκοτάδι, πιὸ μαῦρα σκοτάδια ἐδῷ κι ἔκεῖ... τὰ καράβια εἰναι, τοῖχος εἰναι;... Τοῖχος δρθώθηκε δλόγυρά του ἀδιαπέραστος...

Γύρισε καὶ κοίταξε τοὺς ἀστυνομικούς. 'Ο ἔνας ἀπ' τοὺς δυὸς ἔχει ἔρθει κοντά του, ἔτοιμος νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ πηδήσῃ, ἢν τὸ δοκίμαξε.

— Λαχταρῶ τὴν πατρίδα μου! τοὺς λέει, κι ἔγραψε μὲ τὸ χέρι ἔνα μεγάλο σχῆμα στὸ κενό, στὸ σκοτάδι. Σὲ τέτοιο σκοτάδι εἰναι ἡ πατρίδα μου. Κι ὃν ἐπόθησα νὰ τὴ σώσω, κακὸ ἔκανα;
Πέστε! Κακὸ ἔκανα;

(Απὸ τὸ μυθιστόρημα *Oi Μαυρόλυκοι*)

‘Η πατρίδα

Στεκόταν ὁ γερο-ναύαρχος τῶν Ψαριανῶν, ὁ καπετάν Γιώργης ὁ Ἀποστόλης, στὸ γιαλὸ τῆς Αἴγινας κι ἀγνάντευε τὰ ψαριανὰ καράβια, τὰ μόνα ποὺ εἶχαν περισσέψει ἀπὸ τὸ χαλασμὸ τοῦ νησιοῦ, πέντε ώς ἔξι δλα δλα. Στεκότανε συλλογισμένος, ἀγνάντευε τὰ καράβια κι ἔλεγε δείχνοντάς τα σ' ὅσους μὲ λύπη πηγαίνανε κοντά του:

— Αὐτὴ εἰναι ἡ πατρίδα μου τώρα...

(Απὸ τὸ βιβλίο *Τιτορικὴ Ἀνθολογία*)

Τῆς Λιάκαινας

Πῶς λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, στοὺς κάμπους τὸ φεγγάρι,
ἔτσι ἔλαμπε κι ἡ Λιάκαινα στὰ τούρκικα τὰ χέρια.
Πέντε Ἀρβανίτες τὴν κρατοῦν καὶ δέκα τὴν ξετάζουν,
κι ἔνα μικρὸ μπεόπουλο κρυφὰ τὴν κουβεντιάζει.
«Λιάκαινα, δὲν παντρεύεσαι, δὲν παίρνεις Τούρκον ἄντρα,
νὰ σ' ἀρματώσῃ στὸ φλωρί, μές στὸ μαργαριτάρι;»
«Κάλλιο νὰ ἴδω τὸ αἷμα μου τὴ γῆς νὰ κοκκινήσῃ,
παρὰ νὰ ἴδω τὰ μάτια μου Τούρκος νὰ τὰ φιλήσῃ.»

Κι ὁ Λιάκος τὴν ἀγνάντεψεν ἀπὸ ψηλὴ ραχούλα,
κοντοκρατεῖ τὸν μαῦρο του, στέκει καὶ τὸν ξετάζει.
«Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι νὰ βγάλης τὴν κυρά σου;»
«Δύνομαι, ἀφέντη μ', δύνομαι νὰ βγάλω τὴν κυρά μου.
Νὰ μ' ἀβγατίσης* τὴν ταὴ* σαράντα πέντε χοῦφτες,
νὰ μ' ἀβγατίσης τὸ κρασὶ σαράντα πέντε κοῦπες,
νὰ δέσης τὸ κεφάλι σου μὲ δεκοχτὸ μαντίλια,
νὰ δέσης τὴ μεσούλα σου μαζὶ μὲ τὴ δική μου.»
Βιτσιὰ δίνει τ' ἀλόγου του, στὴ μέση γιουρουστάει,*
καὶ πάησε καὶ τὴν ἄδραξε, στὸ σπίτι του τὴν πάει.

(Δημοτικό)

Οἱ Μισολογγίτισσες

1. Καὶ ἐσυνέβηκε αὐτές τὲς ἡμέρες ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἐπολιορκοῦσαν τὸ Μισολόγγι καὶ συχνὰ ὀλημερνῖς καὶ κάποτε ὀληνυχτῖς ἔτρεμε ἡ Ζάκυνθος ἀπὸ τὸ κανόνισμα τὸ πολύ.
2. Καὶ κάποιες γυναικες Μισολογγίτισσες ἐπερπατοῦσαν τριγύρω γυρεύοντας γιὰ τοὺς ἄνδρες τους, γιὰ τὰ παιδιά τους, γιὰ τ' ἀδέλφια τους ποὺ ἐπολεμούσανε.
3. Στὴν ἀρχὴ ἐντρεπόντανε νά 'βγουνε καὶ ἐπροσμένανε τὸ σκοτάδι γιὰ ν' ἀπλώσουν τὸ χέρι, ἐπειδὴ δὲν ἦτανε μαθημένες.
4. Καὶ εἶχανε δούλους καὶ εἶχανε σὲ πολλὲς πεδιάδες καὶ γίδια καὶ πρόβατα καὶ βόιδα πολλά.
5. Καὶ ἀκολούθως ἐβιαζόντανε καὶ ἐσυχνοτηράζανε* ἀπὸ τὸ παρεθύρι τὸν ἥλιο πότε νὰ βασιλέψῃ γιὰ νά 'βγουνε.
6. Ἀλλὰ ὅταν ἐπερισσέψανε οἱ χρεῖες* ἐχάσανε τὴν ντροπή, ἐτρέχανε ὀλημερνῖς.
7. Καὶ ὅταν ἐκουραζόντανε, ἐκαθόντανε στ' ἀκρογιάλι κι ἀκούανε, γιατὶ ἐφοβόντανε μὴν πέσῃ τὸ Μισολόγγι.
8. Καὶ τὲς ἔβλεπε ὁ κόσμος νὰ τρέχουνε τὰ τρίστρατα, τὰ σταυροδρόμια, τὰ σπίτια, τὰ ἀνώγια* καὶ τὰ χαμώγια,* τὲς ἐκκλησίες, τὰ ξωκλήσια γυρεύοντας.
9. Καὶ ἐλαβαίνανε χρήματα, πανιὰ γιὰ τοὺς λαβωμένους.
10. Καὶ δὲν τοὺς ἔλεγε κανένας τὸ ὄχι, γιατὶ οἱ ρώτησες τῶν γυναικῶν ἦτανε τὲς περσότερες φορὲς συντροφευμένες ἀπὸ τὲς κανονιὲς τοῦ Μισολογγιοῦ καὶ ἡ γῆ ἔτρεμε ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὰ πόδια μας.
11. Καὶ οἱ πλέον πάμπτωχοι ἐβιγάνανε τὸ ὀβιολάκι* τους καὶ τὸ δίνανε καὶ ἐκάνανε τὸ σταυρό τους κοιτάζοντας κατὰ τὸ Μισολόγγι καὶ κλαίοντας.

(Ἡ γυναικα τῆς Ζάκυνθος)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Απομνημονεύματα

Τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1826, ὁ Μακρυγιάννης κι ὁ Γκούρας μὲ τοὺς πολεμιστές τους βρίσκονται στὴν Ἀθήνα, ποὺ ἀντιμετωπίζει καὶ πάλι τὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ἐναὶ βράδυ, ποὺ ὑπάρχει κάποια ἡρεμία, ὁ Μακρυγιάννης, ὁ Γκούρας καὶ ἄλλοι διασκεδάζουν, ὅσο εἰναι δυνατό. Ὁ Μακρυγιάννης μάλιστα τοὺς τραγουδάει ἔνα ὠραῖο δημοτικὸ τραγούδι. Ἄλλὰ λίγο ἀργότερα, σὲ κάποια συμπλοκή, σκοτώνεται ὁ Γκούρας.

FTOTE ἔκατζε ὁ Γκούρας καὶ οἱ ἄλλοι καὶ φάγαμεν ψωμί· τραγουδήσαμεν κι ἐγλεντήσαμεν. Μὲ περικάλεσε ὁ Γκούρας κι ὁ Παπακώστας νὰ τραγουδήσω· δτ' εἴχαμεν τόσον καιρὸν ὅπου δὲν εἴχαμεν τραγουδήσει—τόσον καιρὸν ὅπου μᾶς ἔβαλαν οἱ διοτελεῖς* καὶ γιγιτήκαμεν διὰ νὰ κάγουν τοὺς κακούς τους σκοπούς. Τραγουδοῦσα καλά. Τότε λέγω ἔνα τραγούδι·

Ο Ἡλιος ἔβασίλεψε,

—Ἐλληνά μου, βασίλεψε—

καὶ τὸ Φεγγάρι ἔχάθη

κι ὁ καθαρὸς Αὐγερινὸς ποὺ πάει κοντὰ τὴν Πούλια,
τὰ τέσσερα κουβέντιαζαν καὶ κρυφοκουβεντιάζουν.

Γυρίζει ὁ Ἡλιος καὶ τοὺς λέει, γυρίζει καὶ τοὺς κρένει.*

«Ἐψὲς ὅπου βασίλεψα πίσου ἀπὸ μιὰ ραχούλα,
ἄκ’σα γυναίκεια κλάματα κι ἀντρῶν τὰ μοιριγιολόγια

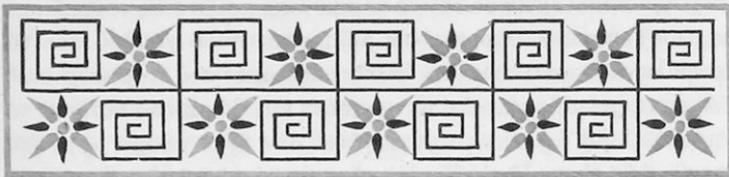
γι' αὐτὰ τὰ ῥωικὰ κορμιά στὸν κάμπο ξαπλωμένα,
καὶ μὲς στὸ αἷμα τὸ πολὺ εἰν' ὅλα βουτημένα.
Γιὰ τὴν πατρίδα πήγανε στὸν "Αδη, τὰ καημένα."

'Ο μαῦρος δὲ Γκούρας ἀναστέναξε καὶ μοῦ λέγει: «Ἀδελφὲ Μακρυγιάννη, σὲ καλὸν νὰ τὸ κάμη δὲ Θεός· ἄλλη φορὰ δὲν τραγούδησες τόσο παραπονεμένα. Αὐτὸν τὸ τραγούδι σὲ καλὸν νὰ μᾶς βγῆ». «Εἶχα κέφι, τοῦ εἴπα, ὅποιον δὲν τραγουδήσαμεν τόσον καιρόνν. "Οτι εἰς τ' ἀρδιὰ πάντοτες γλεντούσαμεν.

"Αρχισε δὲ πόλεμος κι ἄναψε δὲ ντουφεκισμὸς πολύ. Πῆρα τοὺς ἀνθρώπους μου, πήγα ἐκεῖ, καθὼς ἦμουν διορισμένος· καὶ στάθηκα καμπόσο καὶ πολεμήσαμεν. "Ηφερα ἀπόξω γύρα τὰ πόστα.* Πήγα εἰς τὸ κονάκι* μου δὲ, τι ἔπαιρνε νὰ βασιλέψῃ τὸ φεγγάρι, νὰ βγάλω τὸν πεζὸ διὰ τὴν Κυβέρνησιν. "Ἐρχονται μοῦ λένε: «Τρέξε, σκοτώθη δὲ Γκούρας εἰς τὸ πόστο του. "Ἐριξε ἀναντίον τῶν Τούρκων ἀπάνου εἰς τὴν φωτιὰ τὸν βάρεσαν εἰς τὸν ἀμήλιγγα* καὶ δὲν μίλησε τελείως». Πήγα, τὸν πήραμεν εἰς τὸ νῶμο καὶ τὸν βάλαμε σ' ἕνα μπουντρούμι. Τὸν συγύρισε ἡ φαμελιά του καὶ τὸν χώσαμεν.

(Απομνημονεύματα)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

”Αγουρα ἀνθίσματα

ΟΣΤΕΡΙΟΣ ὁ Καμένος, ἀφοῦ τό ὑφερε ἔτσι ή μοίρα, βρέθηκε πρόσφυγας στὸ Μεσολόγγι· κλείστηκε κι αὐτὸς ἐκεῖ μὲ τὴ γυναίκα καὶ τὰ τρία παιδιά του. Ἡμερος, ζευγάς* παλιός, νά ποὺ μπῆκε στῶν ἀρμάτων τὴ δουλειά, χωρὶς νὰ θέλῃ· καὶ γίνηκε πολεμιστὴς γερός καὶ παλικάρι ἀπὸ τὰ πρῶτα.

”Ομως ἂν ἔτσι, νύχτα καὶ μέρα ἀπάνου στὰ προχώματα,* δὲν εἶχε ἄλλη σκοτούρα παρὰ τὸ πανηγύρι τῆς φωτιᾶς, γυρίζοντας στὸ σπίτι ἄλλο ἐκεῖ τὸν καρτεροῦσε βάσανο, τῶν παιδιῶν του ή έννοια.

”Οσο γιὰ τὸ μεγαλύτερο, τὸ Γιώτη, δεκαπέντε χρονῶν παλικαράκι, αὐτὸ ποτὲ δὲν ἥφηνε τὸν πετροπόλεμο μὲ τοὺς ὁχτρούς. Γιατὶ καὶ τὰ παιδιά τὰ πολιορκημένα —καπετάνιος τους ὁ Γιώτης— κάναν τὸ δικό τους πόλεμο καθεμερινά, καὶ κάνανε τὴν ἔξοδό τους, ἀφοῦ τελειῶναν τὴ δική τους οἱ μεγάλοι.

Στάθηκε ὁ Στέριος μιὰ στιγμὴ συλλογισμένος ἀπάνου στὸ παιδί, καθὼς μπῆκε ἥσυχα στὸ σπίτι, ἔνα ἀπόγεμα. Γύρισε τὰ μάτια ἐκεῖνο καὶ τὸν εἶδε, κι ἔμεινε μπροστά του δλο ντροπή.

— Παιδί μου, εἰπε ὁ πατέρας, ἐσὺ εἶσαι ποὺ εἶσαι παλαβό· τὰ γράμματα δὲν τ’ ἀγαπᾶς· τὶς φυλλάδες σου τὶς ἔκαμες φουσέκια. Καὶ ποῦ στὴν εὐκὴ τὸ βρῆκες κεῖνο τὸ λαμνί,* χωρὶς κοντάκι,* καὶ παλεύεις ὀλημέρα; Παρὰ νὰ σκοτωθῆς ἀπὸ τὶς μπόμπες, η νὰ

δεχτής τὸ βόλι ἐκεῖ ποὺ δὲν τὸ περιμένεις, παιζοντας τὸν πόλεμο μὲ τὴν Τουρκιά —θαρρεῖς καὶ βρίσκεσαι στοῦ χωριοῦ σου τὰ πετράλωνα— καλύτερα νὰ ὥθης μαζί μου στὰ ταμπούρια...* "Ακουσε, γυναίκα: ἄνοιξε τὸ σεντούκι καὶ δῶσε τοῦ παιδιοῦ τὸ σισανέ...* μὰ ὅχι καὶ τὸ γιαταγάνι! Δὲν ἔχει ἀκόμα χέρι γιὰ σπαθί... ἀς εἰναι, δῶσ' του καὶ τὸ γιαταγάνι! Δῶσ' του καὶ τὴν πιστόλα, ἀδέρφι τῆς δικῆς μου. Κλείδωσε ύστερα καλά! "Έχουμε δῶ κι ἄλλους ποὺ γυρεύουν ἄρματα... Τί διατάζεις ή ἀφεντιά σου, κύρ γραμματικέ, πού λέγα νὰ σὲ κάνω διάκο στὸ χωριό σου;

— Θέλω κι ἔγια ὄρματα... λέει δικιάς δικιάς, ἀγουρος ἀκόμα στὰ χρονάκια του.

Καμώνεται πώς κλαίει, μά τ' ἄρματα τὰ θέλει ἀληθινά· ζηλεύει τὸν πιὸ μεγαλύτερο, ἐκεῖ ποὺ τόνε βλέπει, δῶ φωτιὰ τὸ πρόσωπό του ἀπ' τὴν χαρά του. Μπαίνει στὴ μέση ἡ μάνα καὶ χαϊδεύει καὶ γλυκομαλώνει τὸ Γούλα τὸν ἀράθυμο·* σκύβει καὶ τοῦ μιλεῖ στ' αὐτί.

— Σήμερα θὰ γράψης τοῦ νουνοῦ σου νὰ σοῦ στείλη τὰ βιβλία σου...

— Δὲ θέλω γὰρ βιβλία, θὰ τὰ σκίσω...

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ σὰ σίφουνας ἔπεσε μὲς στὸ σπίτι ὁ Νάνος ὁ μικρότερος. Στὴ ζώνα τῆς φουστανελίτσας του εἶχε μιὰ ψεύτικη πιστόλα περασμένη, ξύλινη, στὸ χέρι κρατοῦσε ἕνα παλιοσιδερικό, καὶ τό 'παιξε, σπαθί του τάχα.

— Βλέπεις πῶς τὸ κατάντησες κι αὐτὸ μὲ τὰ χάδια σου; εἰπε ὁ πατέρας αὐτηρά.

—Ολα τὰ παιδιά τοῦ κόσμου παλαβώσανε μὲ τὸν πόλεμο! εἶπε ἡ μάνα, σὰ νύ 'χε πάρει τὴν ἀπόφασή της πιά. "Αρπαξε δὲ πατέρας τὸ μικρὸ στὰ χέρια του καὶ τό ψαξε. Μὲς στὸ δερμάτινό του φυλαχτό, ποὺ τό 'χε γηρισμένο γιὰ παλάσκα* στὸ πλευρό του, βρεθῆκανε κρυμμένα λίγα βόλια πλακωτά, ἀπὸ κεῖνα ποὺ ρίχνανε στὴ χώρα οἱ Τοῦρκοι. Τοῦ 'δωσε δὲ πατέρας λίγες ἀλαφρές στὴν πλάτη, κι ἔβαλε δὲ μικρὸς τέτοια ξεφωνητά, ποὺ τρόμαξε τὴ γειτονιά.

— Ψάχνει μὲς στὸ χῶμα καὶ τὰ βρίσκει, τὰ χτυπάει, τὰ κάνει φύλλα, ὅστερα τὰ παραγεμίζει μὲ μπαρούτι καὶ τοὺς βάνει τὸ φιτίλι, λέει δὲ Γούλας, ἀπὸ πεῖσμα του, γιὰ τὸν μικρὸ τὸ Νάνο.

— Θὰ σκοτωθῇ, λέει δὲ πατέρας, μὲ μιὰ ψυχρὴν ἀπόφαση ποὺ τρόμαξε τὴ μάνα. Ποῦ τὸ βρίσκει τὸ μπαρούτι;... "Ελα δῶ κι ἐσύ, γραμματικούδι, ποὺ κατηγορᾶς τοὺς ἄλλους, φέρε νὰ δῶ τί κρύβεις στὴ φλοκάτα σου... νά, μιὰ πέτρα ματωμένη!"

— Ἀπὸ τὸν πετροπόλεμο! λέει δὲ πιὸ μεγάλος ἀδερφός, δὲ Γιώτης· τὴν ἔριξε στοὺς Τούρκους, καὶ τοῦ τὴ στεῖλαν πίσω ματωμένη. Δὲν ἔχει ἀπάνου ἡ πέτρα ἔνα σταυρό; Τὴ χάραξε δὲ ἴδιος, πρὶν τὴ ρίξῃ.

— Γιά κοίτα το... λέει δὲ πατέρας. Καὶ βγῆκε τὶς προάλλες τὸ γιαλὸ γιαλὸ μὲ τὴ σφεντόνα του γιὰ νὰ σκοτώσῃ Τούρκο, νὰ τοῦ πάρῃ τ' ἄρματα... Λίγο, κι ἀν δὲν τὸν φέρναν πίσω, θ' ἄφηνε τὸ κεφάλι του στὰ χέρια κανενοῦ Γκέκα. Πήρε τοὺς Τούρκους γιὰ κοσσύφια...

Τοῦ πατέρα ἡ ὅψη δείχνει τέτοια ἀπελπισιὰ ἄφωνη, σὰ νά 'χε γίνει κιόλα τὸ κακό.

— Συμπάθησέ το! λέει τρεμουλιασμένη δέ μάνα· φτάνουν δσες τοῦ ρίξες τὴν ἄλλη φορά. Θὰ βάλῃ τώρα γνώση...

'Ο πατέρας ἀκολούθησε νὰ τὸ κοιτάζῃ ἀμίλητος.

— Ακουσε δῶ, ἀγριολογιότατε, εἰπε τέλος· ἀπ' τὸ σπίτι δὲ θὰ βγαίνης πιά... Κι ἐσένα, κοντορεβιθούλη, ἀσβόγερε* (ό Νάνος ξαναρχίζει τὰ μεγάλα κλάματα), μοῦ ῥχεται νὰ σὲ σηκώσω καὶ νὰ σὲ βροντήξω σὰν ἀσκόπουλο... "Α, δὲ βαστάω ἄλλο!" Ελα κοντά μου Γιώτη! Πήγαινε τ' ἄρματα στὸν κονταζή,* καὶ πές του ἐγὼ τοῦ τά στειλα.

Αφοῦ φύγανε γιὸς καὶ πατέρας, γίνηκε μεγάλη σαλαγή μὲς στὸ χαμόσπιτο, παράπονα, θυμοί, φωνάρες ἄξιες νὰ ρίξουν τὴ σκεπή.

— Κάθισε καὶ γράψε τοῦ νουνοῦ σου! λέει στὸ Γούλα δέ μάνα. Θὰ τοῦ γράψης δὲ τι θὰ σοῦ πῶ: Θὰ τοῦ γράψης νὰ σοῦ στείλη ἔνα ψαλτήρι κι ἔνα χτωπήχι.* Εἶσαι στὸν τέταρτο ἡχο, νὰ τοῦ πῆς!

— Θέλω νὰ μοῦ στείλη ἔνα ζωστάρι* κόκκινο καλὸ νὰ τὸ φορῶ, μὲ κεντίδια καὶ καψούλια* καὶ μὲ δίπλες πολλές...

— Κοίταξέ το... καλέ, ἄντρας εἶσαι σύ, καὶ θέλεις σελάχι;* Τί θὰ βάλης μέσα; Ξέρω τί λές... «Θὰ πάρω ἄρματα ἀπ' τοὺς Τούρκους». Ἔννοια σου, θὰ στείλω γὼ ἄλλο γράμμα τοῦ νουνοῦ σου καὶ θὰ σὲ στολίσω... Μὰ ὅχι, δὲ θὰ γράφω τίποτα! Τοῦ κάκου! Θέλω τρία γρόσια γιὰ τὸν πεζοδρόμο ποὺ κινάει ἀπόψε· κι ἀν περάσῃ ἀπ' τὰ ταμπούρια ζωντανός, κι ἀν γυρίσῃ ἀπὸ τ' Ἀνάπλι πίσω... Καὶ δὲν ξέρουμε κι ἐμεῖς, θὰ ζοῦμε ἢ ὅχι ως αὔριο...

(Απὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων *Μεγάλα χρόνια*)

Τὸ φιλὶ τοῦ Μάρκου

Στὸν πόλεμο τοῦ Κεφαλόβρυσου, ὅπου σκοτώθηκε ὁ Μάρκος Μπότσαρης, εἶχε στείλει κι ὁ Καραϊσκάκης ἔνα μικρὸ σῶμα, αὐτὸς ὅμως δὲν ἔλαβε μέρος γιατὶ ἡταν ἄρρωστος στὸ μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ. Ἀφοῦ σκοτώθηκε ὁ Μάρκος, οἱ Σουλιώτες φέρανε τὸ λείψανό του καὶ τὸ ξαπλῶσαν ἐμπρόδες στὸ νάρθηκα* τῆς ἐκκλησίᾶς τοῦ μοναστηριοῦ. Σηκώθηκε τότε ὁ Καραϊσκάκης ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ πῆγε σέρνοντας καὶ φίλησε μὲ δάκρυα τὸ νεκρὸ τοῦ Μάρκου· καὶ εἰπε:

— Ἄμποτε,* ἦρωα Μάρκο, κι ἐγὼ ἀπὸ τέτοιο θάνατο νὰ πάω...

Καὶ πῆγε ἀληθινὰ ὅπως εὐχήθηκε... Αὐτὸν τὸ θάνατο εὐχόνταν ὅλοι οἱ γενναῖοι ἐκεῖνον τὸν καιρό, νὰ πᾶν ἀπὸ βόλι. Τὸν ἴδιον θάνατο εὐχήθηκε κι ὁ Γκούρας, κι ἀπ' αὐτὸν πῆγε.

(Απὸ τὸ βιβλίο *Τστορικὴ Ἀνθολογία*)

Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι*

Ο ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
Σύρτε, παιδιά μου, στὸ νερό, ψωμὶ νὰ φᾶτ’ ἀπόψε,
καὶ σὺ Λαμπράκη μ’ ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νὰ σοῦ χαρίσω τ’ ἄρματα, νὰ γένης καπετάνος.

Παιδιά μου, μὴ μ’ ἀφήνετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο·
γιά πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλὰ στὴν κρύα βρύση,
πού ’ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά,* τὰ πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά καὶ στρῶστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέρτε τὸν πνεματικὸ νὰ μὲ ξομολογήσῃ,
γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, δσά ’χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια ἄρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκιάστε μ’ ὡριὸ κιβούρι,
νά ’ναι πλατὺ γιὰ τ’ ἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι.
Καὶ στὴ δεξιά μου τὴ μεριὰν ν’ ἀφῆστε παραθύρι,
νὰ μπαίνη ὁ ἥλιος τὸ πρωὶ καὶ τὸ δροσιὸ τὸ βράδυ,
νὰ μπαινοβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τ’ ἀηδόνια,
καὶ νὰ περνοῦν οἱ γέμορφες, νὰ μὲ καλημερᾶνε.

(Δημοτικὸ)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Τῆς φτώχειας τὰ στερνὰ

ΜΟΡΦΟΥΛΑ, ἔ Μορφούλα, ποῦ εἰσαι, κυρά μου;
Ψίνα, ψιψίνα μου; Τί θὰ φᾶμε σήμερα;
Ἡ γριά Λασκαρού ἔκραξε τὴ γάτα της βραχνά, ἀν καὶ
δὲν τὴν ἔβλεπε στὸ σπίτι. Μόλις ἔφεγγε· ἀδειο, πα-
γωμένο ἦταν τὸ σπίτι· ἵστογειο, δόλο ἔνα χώρισμα, μὲ
τὰ φτωχικά του τὰ συγύρια* ἀραδιαστὰ τριγύρω. Κι ή Λασκα-
ρού διπλωμένη μὲς στὰ παλιοσκούτια* της, πλάι στὴ σβηστὴ
γωνιά, δὲ σπάραξε. Τὸ ξέθωρό της πρόσωπο μὲ τὴν τριπλοτυ-
λιγμένη μαντίλα στὸ κεφάλι, καθὼς τό χε γυρμένο κατὰ τὴ
γωνιά, κι ἔβλεπε μὲ μάτια ἀκίνητα τὴ στάχτη τὴ σβησμένη,
φάνταξε παράξενα καὶ τρόμαξε μὲς στ' αὐγινὸ μισόθαμπο.

Μὰ κάποτε σείστηκε ή γριά σιγὰ σιγά. Σείστηκε κι ἀναση-
κώθηκε· καὶ γύρισε τὸ πρόσωπο, μὲ τὸ στανιό, κι εἶδε κατὰ τὴν
κλεισμένη πόρτα.

— Μορφούλα, κόρη μου καλή, ποῦ εἰσαι; ρώτησε πάλι.

Καὶ πιάστηκε ἀπὸ τῆς γωνιᾶς τὸ γύρο κι ἔβαλε ἀγώνα, χέρια
γόνατα, καὶ στάθηκε στὰ πόδια της. Καὶ κίνησε ὕστερα,
σκυφτή, κατὰ τὴν πόρτα. Πῆγε ἄνοιξε τὴν πόρτα κι ἔκραξε πάλι.
Τῆς γάτας τὸ νιαούρισμα, πού τ' ανε γριά κι αὐτὴ καὶ μαδημένη,
ἔφτασε μέσ' ἀπὸ τὸ περιβόλι καὶ τὰ ζερόδεντρα τοῦ περιβολιοῦ,
τὰ λίγα ποὺ ἀπομένανε, γάλ τὴ φωτιὰ κι αὐτὰ καὶ τῆς γριᾶς τὴ
ζέστα· κι ἤρθε ἡ γατούλα κλαίοντας παραπονιάρικα καὶ στά-

θηκε κοντά στὰ πόδια τῆς κυρᾶς της, στὸ μοναχικὸ σκαλὶ τῆς πόρτας, τὸ λιωμένο ἀπὸ τὰ χρόνια.

— Μορφούλα, τί θὰ φᾶμε σήμερα, μωρή; Τί ἔφερες;

Ἡ γάτα ἀπάντησε μὲ τὸ παράπονό της, κι ἔσκυψε πιὸ πολὺ ἡ γριὰ κι εἶδε στὴν πέτρα ἀπάνου ἔνα ψάρι ἀποθεμένο.* Τὸ ὁρέει ἡ γάτα ἡ Μορφούλα. Ἡταν ἔνας κοβιός* μεγάλος καὶ τὸν πῆρε ἡ Λασκαρού καὶ μπῆκε σπίτι, μὲ τὴ γάτα μπρὸς κι ὀλόρθη τὴν οὐρά της, παιζοντας. Αὐτὸ θὰ ἥτανε τῆς μέρας τὸ φαῖ καὶ γιὰ τοὺς δύο τους· ἥτανε κι ἡ Μορφούλα γέρικη πολύ, δὲ χρειαζότανε μεγάλα πράματα γιὰ τὸ φαῖ της· λίγα ψαροκόκαλα τῆς φτάνανε. Τὸ κυνήγι της τὸ καθημερινὸ ἥτανε πάντα ἀπόνα ψάρι· ψάρι δύμως πάντα πετρόψαρο. Κι ἡ γριὰ Λασκαρού τὸ περίμενε πιὰ ταχτικό, κι ἀπ’ αὐτὸ κρεμοῦσε τὴν ἐλπίδα τῆς θροφῆς της, τὴν καθημερινή.

Βράδυ νωρίς, πρὶν πέση στὸ ξερόστρωμα καὶ πρὶν κλείσῃ τὴν παλιόπορτά της, συνήθιζε ἡ γριὰ Λασκαρού, μ' ὅλη τὴν ἀγάπη πού 'χε τῆς Μορφούλας, κι εἰχε τὴν ἀνάγκη νὰ τὴ ζεσταίνῃ στὸν ὕπνο ἡ συντροφιά της κιούλας, ἄνοιγε καὶ τὴν ἔβγαζε ὅξω· ἥταν ἅπονο αὐτὸ πού 'κανε, μὰ πάλι πῶς θὰ ζούσανε; Τὴν ἔσπρωχνε ἔξω μαλακὰ μὲ τὸ πόδι τὴ Μορφούλα καὶ τῆς ἔλεγε:

— Σύρε, Μορφούλα, σύρ' ἐσύ, καλή μου, ψίνα μου, κυρά μου, σύρε νὰ φέρης τίποτα... Δὲν ἔχουμε αὔριο νὰ φᾶμε, καψερούλα, καὶ θὰ μείνης νηστική κι ἐσύ μαζί μου...

Ἡ γάτα ἀπόξω ἔμενε καὶ παρακαλοῦσε κάμποσο. Ὑστερα ἔξεμάκραινε σιγὰ σιγὰ ἡ φωνή της καὶ χανότανε μὲς στὰ σκοτάδια, ἡ μὲς στῆς θάλασσας τὰ μονγκρητά. Καὶ τὴν αὐγή, νά το ἔνα ψάρι στὸ σκαλὶ ἀφησμένο πάλι! Καὶ δὲν τὸ τρωγε ἡ Μορφούλα, δὲν τὸ πείραζε καθόλου· ἵσως ἔτρωγε ἄλλο, πρὶν τὸ φέρη τὸ κυνήγι της αὐτὸ στὸ σπίτι. Μὰ πάλι μπορεῖ κι ἥτανε τὸ μόνο αὐτό, καὶ τὸ 'φερνε ἵσα στὴν κυρά της, ἄγγιχτο.

Πῶς γινόταν τέτοιο πράγμα, τ' ἀποροῦσε ἡ γειτονιὰ κι ἡ χώρα, ἡ μισογκρεμισμένη. Μὰ ἡ γριὰ Λασκαρού διόλου δὲν τὸ ρωτοῦσε. Νόμιζαν οἱ ἄλλοι στὴν ἀρχὴ πῶς ἡ γάτα ἡ Μορφούλα πήγαινε στὴν ἀγορὰ καὶ τὰ 'κλεβε τὰ ψάρια. Μὰ ἡ Ἀμέρσα, ἡ

πιὸ κοντινὴ γειτόνισσα, μαλωμένη μὲ τὴ Λασκαροὺ ἀπὸ χρόνια, παραφύλαγε τὴ γάτα κι ἔβλεπε πῶς τὰ ὑφερνε τὰ ψάρια ἀπ' τὸ γιαλό. Τὴν ἀκολουθοῦσε ἵσαμε τὰ σκόρπια βράχια, πλάι στὸ παλιὸ λιμάνι, ποὺ κάναν ἔνα πλῆθος ἡσυχα κορφάκια ἐκεῖ, κι δλα ἀντάμα κάναν ἔνα πεζονήσι* ἀπότομο. Κι ἐκεῖ τὴν ἔχανε τὴ Μορφούλα. Στὸ τέλος τὴν παράτησε, βέβαιη πιὰ πῶς ἡ γάτα τὰ βγαζε τὰ ψάρια ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Τότε ἡ Ἀμέρσα ἔφερε γύρα τὶς γετόνισσες καὶ τὰ παράστησε δλα μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίγμα, καὶ μὲ θάμασμα τρανό! Καὶ τὸ μαθε δλη ἡ χώρα, τί καὶ πῶς ἡ γάτα ἡ Μορφούλα τῆς γρια-Λασκαροῦς πήγαινε καὶ ψάρευε τὴ νύχτα στὸ γιαλό. "Ἐπιανε μιὰ θέση κοντά στὸ γιαλό, καὶ στεκόταν ἄσειστη σὰν πέτρα, ἀνάμεσα στὶς ἄλλες πέτρες τὶς ἀκίνητες ἐκεῖ, καὶ περίμενε ὅρες, ἄσειστη. Κι ἡ πείνα βέβαια τὴν δόδήγησε κειπέρα καὶ τῆς ἔδειξε τὸν τρόπο αὐτόν. Καὶ καθὼς ζυγῶναν οἱ κοβιοί, καὶ τ' ἄλλα τὰ πετρόψαρα, καὶ φέρνανε τὴ μούρη τους ὡς τὴν κορφή, καὶ γυρεύανε νὰ βροῦνε τὸ πιὸ παχὺ χορτάρι ἐκεῖ ποὺ τὸ νερὸ πάει ἀνάλαφρο καὶ παιγνιδίζει μὲ τὶς πέτρες, χράπ! τὸ νύχι τῆς Μορφούλας τ' ἄρπαζε.

Ἡ ἴδια ἡ γριὰ Λασκαροὺ θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πῆ καὶ νὰ τὸ μαρτυρήσῃ, πῶς τὰ ψάρια ποὺ τῆς ἔφερνε ἡ Μορφούλα δὲν ἦτανε κλεμμένα, τόσο φρέσκα, μισοζώντανα, καμιὰ φορὰ καὶ ζωντανά. Μὰ ἡ Λασκαροὺ δὲ συλλογιόταν τίποτα κακὸ γιὰ τὴ Μορφούλα —οὕτε καὶ συλλογιόταν τίποτ' ἄλλο. Είχε ἀλλαλογήσει* κιόλα λίγο. "Εμοιαζε λωλή,* καθὼς ἔβγαινε στὸ περιβόλι κι ἔστηνε ψιλὴ κουβέντα μὲ τὴ γάτα της. Γιατὶ ὅπως γύριζε στὸ περιβόλι, καὶ μαχότανε νὰ κόψῃ κανένα ξεροκλάδι ἀπ' τὰ παλιόδεντρα, χειμώνας πού ταν τώρα, καὶ νὰ σκίση κανένα σανίδι ἀπὸ σεντούκι σάπιο, ἀχρείαστο, ἢ νὰ βγάλῃ λαχανάκια ἀπὸ τὸν κῆπο τὸ λιγόσπαρτο, ἡ γάτα ἐκεῖ, κοντά της, ἡ Μορφούλα τὴ συντρόφευε καὶ τῆς ἀποκρινότανε μὲ τὸ νιασούρισμά της σ' ὅσα ἐκείνη τῆς λαλοῦσε ἀνόητα, λόγια λωλά. "Υστερα τὴν ἀκολουθοῦσε στὴ γωνιά, ποὺ ἀναβε τὴ φωτίτσα κι ἔβανε νὰ ψήσῃ τὸ φαῖ, τῆς Μορφούλας τὸ κυνήγι. Καὶ τὸ μοιραζόνταν ὕστερα οἱ

δυό τους, σὰ δυό φίλοι ἀγαπημένοι ποὺ ἡτανε, χωρὶς μαλώματα, χωρὶς ψωμάκι κιόλα, τὸ συχνότερο.

Χωρὶς ψωμάκι, ἀλήθεια, τώρα τελευταῖα. Ἄφοῦ δὲ ὁ ἄχαρος ὁ γέροντας τῆς Λασκαροῦς ἔπαψε νὰ τῆς στέλνῃ τὸ ταχτικὸ μηνιάτικο στὸ ἔρονήσι, γιατὶ τὸν ἔφαγε κι αὐτὸν ἡ θάλασσα στερνόν, ἡ Λασκαροὺς ἡτανε πολὺ περήφανη καὶ δὲ ζητοῦσε, οὕτε καταδεχότανε. Θὰ πέθαινε νηστικιά, ἀλλὰ δὲ θά βγαινε ἔξω τὸν πόνο καὶ τὴν πείνα της νὰ πῆ.

Τό ἔξερε αὐτὸ κι ἡ Ἀμέρσα πιὸ καλὰ ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἡταν ἡ πιὸ κοντινὴ γειτόνισσα, ἄν καὶ πλῆθος ἄλλα σπίτια κατάκλειστα, ρημάδια πιά, χωρίζαν τὸ δικό της ἀπ' τῆς Λασκαροῦς τὸ σπίτι. "Ετσι ἡταν δῆλη ἡ χώρα ἀριὰ κατοικημένη, μ' ὅλα τὰ σπίτια τὰ πολλὰ καὶ τ' ἀρχοντόσπιτα. Ἡταν ἀπὸ χρόνια ἡ Ἀμέρσα μαλωμένη μὲ τὴ Λασκαρού. Μίση οἰκογενειακά, συφέροντα παλιά... μὰ τώρα τί χρειαζόντανε τὰ μίση, ἀφοῦ σβήσανε καὶ τὰ συφέροντα καὶ πᾶνε... Πάλι, νὰ σηκωθῇ νὰ πάη στὴ Λασκαροὺς καὶ νὰ φιλιώσῃ, αὐτὸ δὲν τ' ἀποφάσιζε ἡ Ἀμέρσα. Τὴν ἥξερε καλὰ τὴ Λασκαρού, κι ἥξερε καὶ τὸν ἰδιο τὸν ἑαυτό της. "Ομως ἡ συφορὰ τῆς Λασκαροῦς τὴ λύγισε, τῆς γλύκανε τὸ περασμένο της φαρμάκι. "Ομως καὶ πάλι δὲν ἥθελε νὰ δείξῃ τὴν ἀδυναμία της. Ἡτανε ψυχὴ κλειστὴ ἡ Ἀμέρσα, ὅπως δλες οἱ νησιώτισσες κι δλοι οἱ νησιώτες ἐκεῖ πέρα. Τί νὰ κάμη; "Ἐπαιρνε ἄλλη μιὰ γειτόνισσα, μιὰ πονηρούλα ἀπὸ τὸ παραπέρα σπίτι, τὴν Κατερινιώ, καὶ πηγαῖναν καὶ παραφυλάγαν ὄξω ἀπὸ τῆς Λασκαροῦς τὸ περιβόλι. Τὰ Χριστούγεννα ἡτανε κοντά· ἔροβόρι φυσοῦσε ἄγριο τὶς τελευταῖες μέρες. Ἡ χώρα ἔβλεπε βορινά, καὶ τὴν ἔπιανε τὸ κύμα ἄσκημα. Ἡ Μορφούλα ἔφασε μιὰν αὐγὴ ἀπὸ τὸ γιαλὸ μὲ χωρὶς τίποτα στὸ στόμα, καὶ νιαούριζε στὴν πόρτα τῆς κυρᾶς της.

— Κοίταξε, εἶπε ἡ Ἀμέρσα, σήμερα δὲν ψάρεψε ἡ Μορφούλα... μὲ τέτοιον ἀγριόκαιρο...

— Τί θὰ φᾶνε σήμερα οἱ δυό τους, οἱ κακόμοιροι... νά 'χουν τάχα τίποτα; εἶπε ἡ Κατερινιώ.

— Καρτέρα μιὰ στιγμή! εἶπε ἡ Ἀμέρσα.

"Εφυγε καὶ γύρισε μ' ἔνα φελί* ψωμὶ σπιτίσιο.

— Ψίνα, Μορφούλα! ἔκραξε σιγὰ ἡ Ἀμέρσα.

Πήγε ἡ Μορφούλα καὶ στάθηκε στὴ ρίζα τοῦ τοίχου, κάτου ἀπ' τὶς γυναικες, καὶ νιαούρισε γλυκά. Οἱ δυὸς αὐτές, ὑφοῦ τῆς ρίξαν ἔνα κομματάκι καὶ τὴν καλοπιάσαν, ὕστερα τῆς πετάξαν δόλο τὸ φελί. Τὶς κοίταξε καλὰ καλὰ ἡ Μορφούλα, κοίταξε καὶ τὸ ψωμί, τὸ μύρισε, τὸ πῆρε μὲ τὰ δόντια της καὶ πῆγε καὶ τ' ἀπόθεσε μὲ προσοχὴ στὸ σκαλὶ ἀπάνου, καὶ νιαούρισε. Οἱ δυὸς γυναικες κρυψοκοιτάζαν ὅλαλες. "Ανοιξε ἡ πόρτα καὶ πρόβαλε ἡ γριὰ Λασκαρού.

— Ποὺ εἰσαι, Μορφούλα, ψίνα... μπά, ἐδῶ εἰσαι, καλή μου;... Σήμερα τίποτα δὲν ἔφερες; Ποὺ είναι τὸ κυνήγι σου; Ξέρω, φυσοῦσε ἀπόψε... μά τώρα τί θὰ φᾶς; Ἐμένα δὲ μὲ μέλει, κακομοίρα, μά γιὰ σένα λέω... σύρε, φεύγα ἀπὸ κοντά μου, δὲ θέλω νὰ σὲ βλέπω, παλιόγατα, θὰ μείνης νηστική... Μὰ τ' εἰν' αὐτό; Ψωμὶ ἔφερες, ψιψίνα μου; "Έκαμες καλύτερα... εἴχαμε τρεῖς μέρες ν' ἀγγίξουμε ψωμὶ στὸ στόμα. "Ετσι, νὰ φέρνης, ψιψίνα μου, καμιὰ φορὰ λίγο ψωμάκι, ὅχι μονάχα ψάρια... καὶ χωρὶς ἀλάτι κιόλα, τὰ βαρέθηκα... Καμιὰ φορὰ καὶ λίγο τυράκι... ὅχι, ἀκόμα είναι σαρακοστή... "Ελα, πᾶμε μέσα τώρα, Μόρφω μου, καλὴ νοικοκυρά μου...

Οὕτε καὶ ρώτησε ποὺ τὸ ὅβρε τὸ ψωμὶ ἡ Μορφούλα. Τὴν ἄλλη μέρα πήγε ἡ Κατερινιώ κι ἄφησε ὅλο ἔνα κομμάτι στὴν πόρτα τῆς γριᾶς. "Αφήσε καὶ λίγο τυρί.

— Μή, τῆς είπε ἡ Ἀμέρσα, θὰ μᾶς καταλάβῃ, κι ὕστερα θὰ τὰ πετάξῃ δλα, ἀμά νιώσῃ πώς τὰ βάνουμε...

Ἡ Ἀμέρσα φύλαγε τὴ θέση της ἐκεῖ συχνά, πίσω ἀπὸ τὸν τοίχο. Μιὰ μέρα πέρασε ἡ Μορφούλα κρατώντας ἔνα δλάκερο χταπόδι ζωντανό. Τὴν ἔσκιαξε τὴ γάτα, καὶ τὴν ἔκαμε νὰ τ' ἀφήσῃ ἀπὸ τὸ στόμα της. "Έκοψε τὸ μισό, τὸ χτύπησε, τ' ἀλάτισε καὶ τὸ ξανάδωσε τῆς γάτας πάλι. Τά λεγε αὐτὰ στὴν Κατερινιώ, κι ἀποροῦσε ἡ Ἰδια.

— Ακοῦς παράξενο; ἔλεγε. Πῶς μπόρεσε καὶ τό πασε; Ποὺ τὸ ὅβρε;

— Θὰ τὸ πέτυχε στὴ ρήχη, εἶπε ἡ Κατερινιώ, καὶ τὸ θαλάμι* του
θά τανε ψηλά... "Υστερα πῶς νὰ τὴν τσακώσῃ τὴ Μορφούλα. Οἱ
πλόκαμοί του δὲν κολλοῦνε στὸ μαλλί της. Ἀκοῦς, ἀλήθεια κεῖ!
— "Απιστο πράμα!

— Ναι, καημένη, μὰ πῶς θὰ τὸ φάη; Ἐχει καὶ φωτιά;
— Καλὰ λέσ! εἶπε ἡ Ἀμέρσα. Στάσου νὰ ιδῆς... αὔριο τί θὰ
κάμω...

Τὴν ἄλλη μέρα ἀπόγιομα, φυλάγαν πάλι οἱ δυὸ γυναικες
ѡσπου εἰδαν τὴ γριὰ νὰ βγαίνη καὶ νὰ γυρίζῃ στὸ περιβόλι μὲ τὴ
γάτα της, καὶ νὰ μιλῇ.

— Σήμερα τὸ κατάλαβες, Μορφούλα μου, πῶς δὲν ἔχω πιὰ ἔύλα,
μήτε σπίρτα, καὶ μοῦ τὸ 'φερες ψημένο τὸ χταπόδι, ἔ; Πονηρή...
καλή μου, ψίνα μου, νοικοκυρά μου ἐσύ, δόλα τὰ φροντίζης...
Ξέρεις πῶς εἶναι καὶ σαρακοστή· μεθαύριο ἔχουμε Χριστού-
γεννα, κυρά μου... Πᾶμε μέσα τώρα, θὰ μοῦ πείνασες λιγάκι,
πᾶμε... κρύο κάνει. "Έχουμε λίγο χταπόδι... καὶ ψωμί... καὶ τὸ
τυρὶ θὰ τὸ φυλάξουμε γιὰ τὴ γιορτὴ μεθαύριο... πᾶμε!

Δακρύσαν οἱ γυναικες, καὶ τραβηγχτῆκαν ἥσυχα. Τὴν παρα-
μονὴ λησμονήσανε τὴ Λασκαρού, δοσμένες στὶς δουλειές καὶ
τὶς ἑτοιμασίες τοῦ σπιτιοῦ τους. Τὸ πρωὶ δημος τὴ θυμήθηκε ἡ
Ἀμέρσα. Μπήκε σὰν κλέφτρα, πρώτη φορὰ ὕστερ' ἀπὸ χρόνια,
στὸ περιβόλι καὶ πῆγε κι ἀφησε στὴν πόρτα της ἔνα κομμάτι
ψωμί, καὶ τόλμησε κι ἔνα κοψίδι ψητὸ κρέας. Μὰ δλημέρα,
Χριστούγεννα, ἡ Μορφούλα ἀνήσυχη θρηνοῦσε ἀπόξω ἀπὸ τὸ
σπίτι. Τ' ἀπομεινάρια τοῦ φαγιοῦ ἦταν ἐκεῖ, σημάδι πῶς τὰ 'χε
φάη ἡ γάτα. Τότε ἀνησύχησε ἡ Ἀμέρσα. Κάλεσε τὴν Κατερι-
νιώ κι ἄλλες γειτόνισσες, κι ἀποφασίσαν καὶ χτυπήσανε στῆς
Λασκαροῦς τὴν πόρτα. "Ομως κανένας δὲν τοὺς ἀποκρίθηκε.

("Απαντα)

"Αφοβίος σ' ὅλα

ΜΙΑΟΥΛΗΣ δὲ φοβότανε ποτὲ τὴν τρικυμιά, δὲ γύριζε τὴν πλάτη στὴν ἀνεμοζάλη, ἢν εἶχε ἀνάγκη νὰ πάη ἐνάντια στὸ θυμό της.

"Ετυχε μιὰ φορὰ νά 'ναι ἄρρωστος στὴν "Υδρα, κι ἄφησε ἔνα ἀπὸ τὰ μεγάλα του παιδιὰ (τὸ Γιώργη ἢ τὸν 'Αντώνι) νὰ καπιτανεύῃ. "Οπου, μαθαίνει στὴν "Υδρα πῶς τὸ καράβι του πόδισε* ἀπὸ μεγάλη τρικυμιά, μαζὶ μ' ἄλλα καράβια, καὶ κατάφυγε σὲ κάποιο ἀκρογιάλι τῆς Ἀττικῆς. Τινάζεται ἀπὸ τὸ κρεβάτι, κατεβαίνει στὸ λιμάνι, μπαίνει σ' ἔνα τρεχαντήρι μὲ καμπόσους ναῦτες, κάνει πανιὰ καὶ τραβάει μ' ὅλη τὴν τρομερὴ θαλασσοταραχὴ καὶ φτάνει στ' ἀκρογιάλι τὸ ἔρημο. Ἀμίλητος ἀνεβαίνει στὸ καράβι, καὶ δὲ χαιρετάει· καὶ πιάνει τὸ τιμόνι καὶ προστάζει μὲ βουβὴ χερονομιὰ νὰ σαλπάρουν καὶ ν' ἀνοίξουν τὰ πανιά. Καὶ βγάζει τὸ καράβι, ὀρθοπερήφανο, στοῦ Σιρόκου τὴ φοβέρα, καὶ μὲ τόλμη ἀφάνταστη, ποὺ κάνει τοὺς γέρους μαρινάρους* γύρω του νὰ σταυροκοπῶνται γιὰ τέτοια ἀποκοτιά, φέρνει τὸ καράβι μὲ τ' ἀκριβό του φόρτωμα σὲ πιὸ ἥμερα νερὰ καὶ στὸ δρόμο του, ποὺ θὰ τὸ βγάλη ἵσα στοῦ ταξιδιοῦ του τὸ λιμάνι. Καὶ γίνεται κι αὐτὸς καλὰ ἀπὸ τὴν ἄρρωστια του. Τότε παραδίνει· στὸ γιό του τὸ τιμόνι, καὶ τοῦ λέει:

—"Ετσι κουμαντάρουν* ἔνα καράβι.

(Απὸ τὸ βιβλίο *Τστορικὴ Ἀνθολογία*)

Τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἔξήντα μαθητάδες
τρεῖς χρόνους ἐδουλεύανε τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.
Ολημερίς ἔχτιζανε κι ἀποβραδὶ γκρεμιέται.
Μοιριολογοῦν οἱ μάστορες καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες:

— Ἀλίμονο στοὺς κόπους μας, κρίμα στὲς δούλεψές μας,
ὅλημερὶς νὰ χτίζωμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται.

Καὶ τὸ στοιχειὸ ποκρίθηκεν ἀπ' τὴ δεξιὰ καμάρα:

— Ἄν δὲ στοιχειώσετ’ ἄνθρωπο, τοῖχος δὲ θεμελιώνει·
καὶ μὴ στοιχειώσετ’ ὅρφανό, μὴ ἔνο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὥρια τῇ γυναίκα,
πῷρχετ’ ἀργὰ τ’ ἀποταχιά,* πῷρχετ’ ἀργὰ τὸ γιόμα.*

Τ’ ἄκουσ’ ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει·
κάνει γραφὴ καὶ στέλνει τὴν μὲ τὸ πουλὶ τ’ ἀηδόνι.
«Ἀργὰ ντυθῆ, ἀργ’ ἀλλαχτῆ, ἀργὰ νὰ πάη τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάη καὶ νὰ διαβῆ τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.»
Καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε κι ἀλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε:

— Γοργὰ ντύσου, γοργ’ ἀλλαξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.

Νά τηνε καὶ ἔανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.
Τὴν εἶδ’ ὁ πρωτομάστορας, ραγίζετ’ ἡ καρδιά του.

΄Απὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾶ κι ἀπὸ μακριὰ τοὺς λέγει:

- Γειά σας, χαρά σας, μάστορες κι ἐσεῖς οἱ μαθητάδες, μὰ τ' ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἰν' ἔτσι χολιασμένος;*
- Τὸ δαχτυλίδι τῷπεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα καὶ ποιός νὰ μπῇ καὶ ποιός νὰ βγῆ τὸ δαχτυλίδι νά 'βρη;
- Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι, κι ἐγὼ νὰ πά' σ' τὸ φέρω· ἐγὼ νὰ μπῶ κι ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νά 'βρω.

Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέση ἐπῆγε.

- Τράβα, καλέ μ', τὴν ἄλυσο, τράβα τὴν ἄλυσίδα, τ' ὅλον τὸν κόσμον ἀνάγυρα* καὶ τίποτες δὲν ἥβρα.

΄Ενας πηχάει μὲ τὸ μυστρὶ κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη, παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

- Ἀλίμονο στὴ μοίρα μας, κρίμα στὸ ριζικό μας, τρεῖς ἀδερφάδες ἡμασταν κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες. 'Η μιά χτισε τὸ Δούναβη κι ἡ ἄλλη τὸν Αὐλώνα, κι ἐγὼ ἡ πλιὸ στερνότερη τῆς "Αρτας τὸ γιοφύρι. Καθώς τρέμ' ἡ καρδούλα μου, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι· κι ὃς πέφτουν τὰ μαλλάκια μου, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες.
- Κόρη, τὸ λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δῶσε, πόχεις μονάκριβ' ἀδερφό, μὴ λάχη καὶ περάση.

Κι αὐτὴ τὸ λόγογ ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δίνει:

- Σίδερον ἡ καρδούλα μου, σίδερο τὸ γιοφύρι, σίδερο τὰ μαλλάκια μου, σίδερο κι οἱ διαβάτες. Τὶ ἔχω ὀδερφὸ στὴν ξενιτιά, μὴ λάχη καὶ περάση.

(Δημοτικό)

ΦΡΑΝΣΗ ΣΤΑΘΑΤΟΥ

Ἄποκάλυψη μέσα στὴ νύχτα

Στὴ διήγηση ποὺ ἀκολουθεῖ περιγράφεται ἔνα ἐπεισόδιο ἀπ' τὴ μεγάλη κρητικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1866, τότε ποὺ ἔγινε τὸ δλοκαύτωμα στὸ Ἀρκάδι.

ΑΝΟΙΕΤΕ, γιὰ τὸ Θεό, ἀνοῖξτε!...
Ἡ φωνὴ, σιγανὴ καὶ παρακαλεστική, τρύπαγε τὸ σκοτάδι κι ἔφτανε ὡς τ' αὐτὶὰ τοῦ Ἀντώνη. Στὴν ἀρχὴ δὲν μποροῦσε νὰ καλοκαταλάβῃ ἂν ἦταν ἀληθινὴ ἥ ἂν τὴν ἄκουγε μέσα στ' ὄνειρό του. "Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κούραση τοῦ ταξιδιοῦ, πρώτη νύχτα πίσω πάλι στὸ χωριό του, κοιμότανε βαθὺ στὸ σοφὰ ἐπάνω. "Ομως τὸ κάλεσμα δὲν ἔλεγε νὰ σταματήσῃ. Λίγο λίγο τ' αὐτὶά του ξεκαθάριζαν καὶ χτυπήματα στὴ θύρα, ἀνάλαφρα μὰ ἐπίμονα.

Μιὰ φλόγα τρεμούλιασε κάπου δίπλα στὰ κλειστά του βλέφαρα. Μὲ μιὰ προσπάθεια πετάχτηκε δρθός, τινάζοντας ἀπὸ πάνω του τὸν ὑπνο. "Ο πατέρας ἔστεκε πιὸ κεῖ, μ' ἔνα λυχνάρι στὸ χέρι, κι ἀφουγκραζόταν.

— Τ' εἶναι, πατέρα; Τί τρέχει;

— Σσσσσ!... Θαρρῶ πῶς εἶναι δικός μας ἄνθρωπος!

Μὲ δυὸ δρασκελιές δὲ πατέρας βρέθηκε δίπλα στὴ σφαλισμένη πόρτα καί, γέρνοντας τὸ κεφάλι στὸ θυρόφυλλο, ρώτησε:

— Ποιὸς εἶναι;

— Ἔγώ, ἡ Ἀνθή!

Ἡ Ἀνθή! Ἡ ξαδέρφη του, κόρη τοῦ καπετάν Κωνσταντῆ,

τοῦ ἀδερφοῦ τῆς μάνας!... Γρήγορα γρήγορα δὲ Ἀντώνης λογάριασε μὲ τὸ νοῦ του πώς εἶχε νὰ τὴ δῆ ἀπὸ τὰ περασμένα Χριστούγεννα, τότε ποὺ ἥρθε νὰ τοὺς φέρῃ τὸ ἀφράτα χριστόψωμα καὶ τὶς νόστιμες πίτες ἀπὸ τὸ δικό τους σπιτικό.

‘Ωστόσο δὲ πατέρας τραβοῦσε τὸ βαρὺ μάνταλο.* στὸ σκοτεινὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας φάνηκε ἔνα κομμάτι ἀστροφώτιστου οὐρανοῦ καὶ ἡ ψηλόλιγνη κορμοστασιὰ τῆς Ἀνθῆς, τυλιγμένη σ’ ἔνα μακρὺ σάλι. “Εκανε δυὸ τρία βήματα μέσα στὴν κάμαρα. Τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ ἔδειξε τὸ πρόσωπό της κατάχλωμο, τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια τῆς ἀκόμα περισσότερο μεγαλωμένα ἀπὸ κάποια ἀγωνία.

— Κάτσε καὶ λέγε μας τί τρέχει!... ἔκανε δὲ πατέρας μὲ φωνὴ ποὺ δὲν ἔκρυβε τὴν ἀνησυχία του.

‘Η Ἀνθὴ σωριάστηκε σ’ ἔνα σκαμνί ξέπνοη.* Φαινόταν πώς θά χει τρέξει δόλο τὸ δρόμο γιὰ νά ρθη μέσα στὴ νύχτα ἀπὸ τὸ χωριό της, τὰ Μεσκλά. Μὰ ήτανε ψυχωμένη κοπέλα —ἄν καὶ μικρὴ ἀκόμα, οὔτε δεκαπέντε χρόνων καλὰ καλά— κι ἐκείνη βαστοῦσε τὸ σπιτικό. “Οσο ήταν δημοφῇ, καμάρι τῶν ματιῶν, ὅλο τόσο ητανε προκομμένη, ἔξυπνη καὶ θαρρετή. Μὰ νά ποὺ τώρα σιγότρεμε. Κάτι σὰν ἀναστεναγμός, κάτι σὰν λυγμός ξέφυγε ἀπὸ τὸ στήθος της, καθὼς πρόφερε ἀχνά:

— Πιάσανε τὸν πατέρα!...

— Ποιός; πότε;

— Αγαρηνοί,* ἀπὸ τὰ Χανιά! Καμιὰ δεκαριὰ ἀπὸ δαύτους μπήκανε ἔξαφνα στὸ σπίτι, μὲ τὸ σούρουπο. “Ο, τι εἴχαμε γυρίσει ἀπὸ τὸ χωράφι...

— Νιζάμηδες;* τὴν ἔκοψε ὁ Ἀντώνης.

— Αρματωμένοι ἵσαμε τὰ δόντια!... Βαστούσανε κι ἔνα χαρτί — φιρμάνι* τοῦ Βαλῆ,* εἰπανε. Τὸ διάβαζε ὁ ἔνας τους μάνι μάνι, τὴν ώρα ποὺ οἱ ἄλλοι εἴχανε πέσει ἀπάνω στὸν πατέρα μου καὶ τὸν κρατούσανε ἀνάμεσα στὰ γιαταγάνια* τους. Τὸ χαρτὶ ἔλεγε πώς ἐπατήσαμε τὰ χτήματα τοῦ Μεχμέτ-ἄγα καὶ πώς αὐτὸς ζημιώθηκε ἔξαιτίας μας, καὶ πώς πρέπει νὰ γίνη δικαιοσύνη!

— Δικιοσύνη!... Τούτη είναι ἡ δική τους ἡ δικιοσύνη λοιπόν;

βροντοφώναξε ο Μανούσος ποὺ είχε ξυπνήσει στὸ μεταξὺ κι είχε σιμώσει, ἀκουμπώντας στὴν καμάρα τοῦ σπιτιοῦ.

— "Ετσι τὴ λογαριάζουνε τὴ δικιοσύνη οἱ ἄπιστοι!... ἔκανε ὁ πατέρας μ' ὀργή. Γιατὶ ἔτσι είναι τὸ συμφέρο τους!... Διαφορές στὰ χτήματα, σοῦ λένε! Αὐτὲς τὶς δικάζει ὁ καδῆς* τοῦ χωριοῦ! Γιατὶ δὲν πῆγε ὁ Μεχμέτ-ἀγάς στὸν καδή; Θὰ σοῦ πῶ ἐγώ: γιατὶ δλα τοῦτα είναι λόγια. Τὸν φοβοῦνται οἱ ἄπιστοι τὸν Κωνσταντή, καταπῶς φοβοῦνται τὰ παλικάρια τοῦ κάθε τόπου, καὶ θέλουνε νὰ τὸν βάλουνε στὰ σίδερα, γιὰ νά 'χουνε τὸ κεφάλι τους ἥσυχο!

— Τὰ σκυλιά!...

'Η φωνὴ τῆς μάνας ἀντήχησε ἀγριεμένη ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου πρόβαλε μὲ τὰ μαλλιὰ ξέπλεκα καὶ τὸ βλέμμα φλογισμένο.

— Τὰ σκυλιά!... ξαναφώναξε. Τί θαρροῦν πῶς κάνουν;

— 'Σύχασε τώρα, ἐμεῖς εἴμαστε δῶ!... πῆγε νὰ τὴ μαλακώσῃ ὁ πατέρας.

— Ποῦ τὸν πήγανε; Θέλω νὰ μάθω ποῦ τὸν πήγανε!

— Δὲν ξεμάκρυναν πολὺ ἀπόψε, πετάχτηκε ἡ Ἀνθή. Τὸν πήρανε στὸ κονάκι τοῦ Ἀλῆ κι ἐκεῖ κλειστήκανε μαζί του. Τοὺς πῆρα καταπόδι* ἀπὸ μακριὰ καὶ εἰδα... (Λίγο λίγο ἡ φωνὴ τῆς ζωήρευε, τὸ αἷμα ἔβαφε τὰ μάγουλά της, ἡ ἀγανάκτηση καὶ ὁ θυμὸς τὴν ἔπνιγαν.) Μὰ τὸν ἔχουνε γιὰ τὰ Χανιά! Τὸ φιρμάνι τόλεγε καθαρά: θὰ τὸν ρίξουνε στὴ φυλακή!

— Τότε τί στεκόμαστε μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα; φώναξε ὁ Ἀντώνης. "Ισα ἵσα ποὺ θὰ προλάβουμε, προτοῦ τὸν πάρουν!

— Τούτη δῶ ἡ κουβέντα είναι σωστή, ἔκανε ὁ πατέρας σκεφτικός. Αὐτοὶ θὰ κινήσουνε σίγουρα μὲ τὴν αὐγή. Λοιπόν, πηγαίνουμε νὰ τοὺς ἀνταμώσουμε. Ἐχουμε δυὸ καλές κουβέντες νὰ ποῦμε μαζί τους!

Τὰ μάτια τῆς Ἀνθῆς ἄστραψαν.

— Θὰ σᾶς πάω ἐγώ!... είπε. Μὰ βιαστῆτε, γιὰ τὸ Θεό!

‘Ο Μανούσος, ἀμίλητος, ξεκρέμαγε κιόλας τ' ἄρματα ἀπ' τὸν τοῖχο. ‘Ο Ἀντώνης ρώτησε μὲ τὴ ματιὰ τὸν πατέρα. ‘Εκεῖνος

τοῦ γνεψε νὰ ἔτοιμαστῇ, καὶ τὸ παλικαράκι δὲν περίμενε νὰ τοῦ τὸ ποὺνε δεύτερη φορά. Σὲ λίγο, τέσσερεις σκιές ἔγλιστροῦσαν τοῦχο τοῦχο ἀνάμεσα στὰ κοιμισμένα σπίτια τοῦ χωριοῦ, μέσα στὴν ἀστρόφεγγη νύχτα.

Τὸ κονάκι* τοῦ Ἀλῆ βρισκότανε κάπου δυὸς ὥρες μακριὰ ἀπὸ κεῖ. "Αλλοτε ἦτανε τὸ μετόχι* κάποιου πλούσιου μπέη. Μὰ στὸ Σηκωμὸ τοῦ Εἰκοσιένα, μεγάλη φωτιὰ εἶχε κάψει τὸν τόπο γύρω, καὶ τώρα μονάχα ἔνα μισογκρεμισμένο χτίσμα ἔστεκε καταμεσῆς στὴν ἐρημιά. Ὁλόγυρα, πέτρες καὶ πουρνάρια καὶ κάμποσες χαρουπίες μαζεμένες κοντὰ κοντά, σὰν γιὰ ν' ἀντέξουν συντροφιαστὰ τὶς μπόρες τοῦ βουνοῦ. Γιὰ νὰ φτάσουν ἐκεῖ περάσανε κοντὰ ἀπὸ τὰ χωράφια τοῦ Μεχμέτ-ἄγα, ποὺ συνόρευαν μὲ τὰ χωράφια τοῦ Κωνσταντῆ. Ἡ Ἀνθή, ποὺ πήγαινε μπροστά, ξέκοψε μιὰ στιγμή, πήδηξε σβέλτη σὰν ἀγριμάκι πάνω ἀπ' τὰ πουρνάρια καὶ στάθηκε μὲ τὸ χέρι τεντωμένο κατὰ τὴν κατηφοριά.

— Νά, ἐκεῖ πέρα! Βλέπετε; ἔκανε ξαναμμένη. Βάλανε τὰ σημάδια ψηλότερα, τάχα ὅτι ἐμεῖς μονάχοι μας τ' ἀνεβάσαμε μέσα στὴ γῆ τοῦ Μεχμέτη, ἀπὸ τὸ ρέμα κάτω ποὺ φτάνουνε τὰ δικά μας χωράφια!

— Καὶ ποιὸς νὰ τὴν ἔκανε τούτη τὴν δουλειά; ἀναρωτήθηκε ὁ Ἀντώνης. Δὲν πιστεύω νά τανε ὁ Μεχμέτης μονάχος του!

— Μπά, ἔχει δυὸς τρεῖς δικούς μας ποὺ τὸν δουλεύουνε, κι ἔχουνε μουτίσει,* καθὼς φαίνεται! Μονάχα ἀπὸ μουτῆδες* πρέπει νὰ τὰ περιμένης τοῦτα τὰ καμώματα!... ἀποκρίθηκε ἡ Ἀνθή, καὶ στὴ φωνή της διακρινόταν δλοκάθαρα ἡ περιφρόνηση γιὰ τοὺς μουτῆδες, τοὺς χριστιανοὺς ἐκείνους δηλαδὴ ποὺ εἶχαν ἀλλαξιοπιστήσει.

Δὲν μίλησαν ἄλλο. Σιωπηλὰ κι ἀθόρυβα, ἀλαφροπατώντας πάνω στὰ βράχια, πλησιάζανε σὲ λίγο τὸ κονάκι τοῦ Ἀλῆ. Ὁ πατέρας ἔγνεψε νὰ σταθοῦνε κρυμμένοι ἀνάμεσα στὶς χαρουπίες. "Εμειναν ἐκεῖ ἀσάλευτοι κι ἀφουγκράζονταν. Ἡ νυχτερινὴ σιγαλιὰ τύλιγε τὴν πλάση σὰν ἀραχνοῦφαντο μαγνάδι.* Πέρα, χαμηλά, ἔνα χωριό ἡσύχαζε ἀνάμεσα στὰ δέντρα του, σὰ σκο-

τεινή κηλίδα στήν πλαγιά. "Ητανε τὰ Μεσκλά... Κι ἐκεῖ μπροστά τους τὸ παλιό, ἐρειπωμένο χτίσμα μαύριζε μέσα στὴν ἀστροφεγγιά. "Εμοιαζε θεοσκότεινο, ὡστόσο ὁ Ἀντώνης, προσέχοντας περισσότερο, νόμισε πώς ξεχώρισε ἐν' ἀδύνατο φῶς νὰ τρεμολάμπῃ ἀνάμεσα στὰ χαλάσματα.

— Εδῶ βρίσκονται ἀκόμα! ψιθύρισε στὸν Μανοῦσο ποὺ ἔστεκε δίπλα του.

— Σσσσσ!... ἔκανε χαμηλόφωνα ό πατέρας. Πρέπει νὰ μάθουμε πόσοι είναι. Προχωράω πρῶτος. Μόλις κάνω σινιάλο, ἐρχόσαστε ξοπίσω μου.

Κι ἀλαφροπάτητος, ζύγωσε τὸ κονάκι μὲ μεγάλη προφύλαξη. Γιὰ λίγες στιγμὲς τὸν ἔχασαν ἀπ' τὰ μάτια τους, ἔτσι καθὼς ἔγινε ἔνα μὲ τοὺς ἵσκιους. Μὰ δὲν ἀργήσανε νὰ ξεχωρίσουνε ξανὰ τὴν κορμοστασιά του πάνω ἀπὸ τὸ μισογκρεμισμένο φράχτη. Τὸ ὑψωμένο χέρι τοὺς ἔγνεψε νὰ πᾶνε κοντά του.

— Εσὺ θὰ μείνης ἐδῶ, κρυμμένη!... εἰπε ὁ Μανοῦσος στὴν Ἀνθή. "Αν νιώστης κίνδυνο, κράξε μας μὲ φωνὴ σὰν τὸ νυχτοπούλι!

"Η κοπέλα ἔγνεψε πώς εἶχε καταλάβει. Καὶ ζάρωσε στὴ ρίζα μιᾶς χαρουπιᾶς, τὴν ὥρα ποὺ κι οἱ ἄλλοι δυὸς δρασκέλιζαν τὸ φράχτη.

"Ο Ἀντώνης ἔχασε τὴν ἀναλαμπὴ ἀπὸ τὰ μάτια του. "Ομως ό πατέρας τὸν τράβηξε μέσ' ἀπὸ τὶς πέτρες ώς ἔνα ἄνοιγμα ποὺ θά 'τανε κάποτε παράθυρο, μὰ τώρα ἔχασκε* σὰν στόμα θεριοῦ ὀλάνοιχτο. Κόλλησε στὸν τοῖχο κι ἔριξε μιὰ κλεφτὴ ματιὰ μέσα.

Θά 'ταν ἐκεῖνο τὸ μοναδικὸ δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ δπού οἱ τέσσερεις τοῖχοι κρατιόνταν ἀκόμα ὀλόγυρα δρθοὶ καὶ ἡ σκεπὴ ἔμοιαζε ἀπείραχτη. Τὸ ἀχνὸ φῶς ἔβγαινε ἀπὸ μιὰ ἄκρη· ἵσως νὰ ὑπῆρχε κάποιο λυχνάρι ἐκεῖ ἢ δαδί. 'Ακουμπισμένοι στὸ χῶμα, μὲ τὴν πλάτη στηριγμένη στὸν τοῖχο, τέσσερεις πέντε ἀρματωμένοι νιζάμηδες —Τούρκοι στρατιῶτες— μοιάζανε νὰ λαγοκοιμοῦνται. Δυὸς ἄλλοι σὲ μιὰ γωνιά, στητοὶ κι ἀγριωποί, φύλαγαν ἀνάμεσά τους ἔναν ἄντρα πανύψηλο, στὰ ὀλόμαυρα ντυμένον.

Παρόλο ποὺ τὸν εῖχανε δεμένο πιστάγκωνα* φαίνεται πώς δὲν ἔνιωθαν καὶ πολὺ σίγουροι, γι' αὐτὸ κρατούσανε σταυρωτὰ τὰ γιαταγάνια τους μπροστά στὸ πλατύ του στῆθος. Κάπου κάπου τὸν ἔβριζαν στὰ τούρκικα, μ' ἕνα γέλιο κακό, περιγελαστικό, ποὺ δύσκολα ἔκρυβε τὴ λύσσα τους. Μὰ δὲ μαυροντυμένος ἄντρας ἔμενε ἀσάλευτος, μὲ σφιγμένα χείλια καὶ σκληρὸ βλέμμα στυλωμένο κάπου ψηλά, σὰν μὴν ἔβλεπε οὕτε ν' ἄκουγε τίποτε.

Ο Ἀντώνης ἔριξε ξανὰ καὶ ξανὰ τὴ ματιά του σὲ τούτη τὴν εἰκόνα καὶ κάθε φορὰ ἔνιωθε ἔνα κύμα ἀπὸ θυμὸν νὰ τὸν πνίγῃ. Ἐκεῖνος, δὲ καπετάν Κωνσταντῆς μὲ τ' ὄνομα, νὰ κείτεται ἔτσι ἀνήμπορος ἀνάμεσα στοὺς ἀπιστους, σὰν τ' ἀγρίμι πού 'χει πέσει στὴν παγίδα!

Ο Μανούσος σύρθηκε ἵσαμε κεῖ ποὺ ἔστεκε δὲ πατέρας καὶ κάτι εἴπανε μεταξύ τους, περισσότερο μὲ νοήματα. "Ἐπειτα γύρισε κατὰ τὸν Ἀντώνη καὶ τοῦ 'κανε κι ἐκείνου νεῦμα, πῶς θὰ περίμεναν ἀκόμα. Ἄλλὰ στὴ στιγμὴ ἀπάνω, δίπλα ἀπὸ 'να σωρὸ πέτρες, πρόβαλε ἡ σκοτεινὴ φιγούρα ἐνὸς νιζάμη πού, καθὼς φαίνεται, φύλαγε σκοπὸς κι ἔκανε τὸ γύρο του. Χωρὶς νὰ διστάσῃ δὲ Μανούσος ρίχτηκε ἀθόρυβα ἀπὸ πίσω του, δπως τ' ἀγρίμι πάνω στὴ λεία* του, καὶ μ' ἀπίστευτη γρηγοράδα καὶ δύναμη τὸν ξάπλωσε χάμω. Τὸ κεφάλι τοῦ νιζάμη θὰ χτύπησε σὲ κάποιο ἀπὸ τὸ ἀγκωνάρια: ἔνα πνιγμένο βογκητὸ τοῦ ἔξεψυγε κι ἀπόμεινε ἀκίνητος. Τὴν ἴδια ὥρα, ἔνας ἀπὸ τοὺς ἄλλους βγῆκε ἀπὸ κάποιο ἀνοιγμα —ποὺ θά τ' ανε κάποτε ἡ θύρα— καὶ φώναξε, στὰ τούρκικα, πῶς σὲ λίγο θά παιρνε νὰ χαράζῃ κι ἔπρεπε νὰ ξεκινήσουν. "Ομως, καθὼς ἔφερνε τὰ βήματά του κατὰ τὴ μεριά ποὺ παραφύλαγαν οἱ τρεῖς χριστιανοί, δὲ Ἀντώνης εἶδε μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα τὸν πατέρα νὰ χιμάει κι αὐτὸς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀθόρυβα καὶ γρήγορα, καὶ νὰ ξαπλώνη χάμω τὸν Τούρκο ἀναίσθητο.

Ἀναταραχὴ καὶ σούσουρο ἀκούστηκαν ἀπὸ μέσα. Οἱ νιζάμηδες σηκώνονταν κι ἔτοιμαζονταν γιὰ τὸ δρόμο. Ο πατέρας βρῆκε τὴν εὐκαιρία καὶ σύρθηκε ἵσαμε δίπλα στὸν Ἀντώνη.

— Δύσκολο νὰ τοὺς χτυπήσουμε στὰ ἵσια· εἶναι ἄλλοι ἔξι, μουρμούρισε. Κι ἔπειτα, μπορεῖ νὰ βλάψουμε τὸ δικό μας ἄνθρωπο. Λέμε νὰ τοὺς πάρουμε τὸ κατόπι, μήπως μᾶς τύχη καμιὰ εὐκαιρία στὸ δρόμο.

“Ομως ἡ εὐκαιρία φάνηκε στὴν ὥρα πάνω. Τὸ φῶς κουνήθηκε πρὸς τὰ ἔξω καὶ φανήκανε νὰ βγαίνουν οἱ δυὸς νιζάμηδες ποὺ κρατοῦσαν ἀνάμεσά τους τὸν καπετάνιο. Οἱ ἄλλοι εἶχανε ξεμείνει πίσω, μέσα στὸ χτίσμα. Ὁ πατέρας ζύγισε τὴν κατάσταση μὲ μιὰ ματιά, ἔβγαλε ἀπόφαση στὴ στιγμή, καὶ γρήγορα γρήγορα ἀφῆσε τὸ ντουφέκι του στὰ χέρια τοῦ Ἀντώνη.

— Τραβήξου πίσω ἀπ’ τὸ φράχτη —ἔκανε βιαστικά— καὶ σὰν δῆς νὰ παλεύουμε μὲ τοὺς νιζάμηδες, ρίξε κάμποσες ντουφεκιές στὸν ἀέρα. Τὸ νοῦ σου, ὅχι στὸ ψαχνό!

“Ἐγνεψε στὸν Μανοῦσο καὶ οἱ δυὸς μαζὶ σύρθηκαν ἵσαμε τὴ γωνιά, κι ἀπ’ ἐκεῖ χύθηκαν σὰν ἀστραπὴ πάνω στοὺς δυὸς νιζάμηδες. Ἐκεῖνοι ξαφνιάστηκαν τόσο, ποὺ δὲν προλάβανε νὰ σύρουν· τὸ ἄρματα, παρὰ ἔπεσαν καταγῆς χτυπημένοι. Στὸ ἄνοιγμα πρόβαλαν τρέχοντας οἱ ἄλλοι, μὰ καθὼς τὸ δαδὶ εἶχε πέσει χάμω κι εἶχε σβήσει, γιὰ μιὰ στιγμὴ τὰ ‘χασαν, δὲν ξέρανε ποῦ νὰ χτυπήσουν. Τὴν ἴδια ὥρα πίσω ἀπ’ τὸ φράχτη ἀκούστηκαν ντουφεκιές. Ἡταν ὁ Ἀντώνης, ποὺ ἔριχνε στὸν ἀέρα, κι ὅχι ἀπὸ μιὰ μεριὰ μονάχα, παρὰ ἀπὸ δυὸς τρεῖς· γιατὶ δσο νὰ ξαναγεμίσῃ, ἔκανε κάμποσα βήματα πιὸ κεῖ, σάμπως νά τανε ἄλλος ποὺ ἔριχνε ἀπὸ κείνη τὴ μεριά. Ἡ ἴδεα τοῦ ῥθε στὰ ξαφνικά. Δὲν εἶχε τὸν καιρὸ νὰ τὴν κουβεντιάσῃ μὲ κανέναν, κι ἔτσι ἀποφάσισε μονάχος του πώς καλὸ θά τανε νὰ παραστήσῃ τοὺς πολλούς.

Τοῦτο ἦταν ἔνα κανούριο ξάφνιασμα γιὰ τοὺς Τούρκους. “Οσο νὰ καλονιώσουν τί ἔτρεχε, οἱ χριστιανοὶ δρασκέλιζαν* τὶς πέτρες καὶ δ Μανοῦσος μὲ τὸν πατέρα, ποὺ ἤξεραν πιὰ τὰ κατάτοπια, τραβούσανε τὸν Κωνσταντὴν κατὰ τὶς χαρουπιές. Ὁ Ἀντώνης παράτησε τὴ γωνιά του κι ἔτρεξε ξοπίσω τους. Οἱ νιζάμηδες βαλθήκανε νὰ χτυπᾶνε ἀπανωτά, μὰ ἐτοῦτοι εἶχανε γίνει πιὰ ἔνα μὲ τοὺς κορμοὺς τῶν δέντρων. Τώρα ὁ πατέρας κρατοῦσε

ξανά τὸ ντουφέκι του καιὶ μαζὶ μὲ τὸν Μανοῦσο ἀπαντοῦσαν μὲ φωτιὰ στὴ φωτιά. Ἡ θέση τους ἦτανε πλεονεκτική. Κρυμμένοι ἀνάμεσα στὰ δέντρα δὲν ἔδιναν στόχο, ἐνῶ δύο τρεῖς ἀπὸ τοὺς νιζάμηδες ποὺ πήγανε νὰ πλησιάσουν, βρῆκαν ἄσχημη ὑποδοχή.

Αὐτὸ βάσταξε κάμποση ὥρα. Ὁ Ἀντώνης παράστεκε βοηθώντας πότε τὸν πατέρα του, πότε τὸν Μανοῦσο καιὶ πότε τὴν Ἀνθή, ποὺ περιποιόταν τὸν πατέρα της. Ὁ καπετάνιος εἶχε χτυπήσει καθὼς τὸν ἔριξαν οἱ νιζάμηδες πάνω στὰ κοτρόνια, μπαίνοντας στὸ κονάκι. Άιμα ἔτρεχε ἀπὸ τὸ μέτωπό του καιὶ τὸ δεξί του μπράτσο κρεμότανε σὰν παράλυτο. Ἡ Ἀνθή δὲν μποροῦσε νὰ κάνῃ καιὶ πολλὰ πράγματα. Ξέσχισε τὸ σάλι της σὲ λουρίδες καιὶ τοῦ ἔδεσε τριγύρω τὸ κεφάλι, στήριξε τὸ χέρι τρού ἀπ’ τὸν ὅμο. Ἐκεῖνος μουρμούριζε θυμωμένος δτὶ δὲν ἔχει τίποτα, δτὶ δὲν τοῦ χρειάζεται τίποτα. "Εμοιαζε σὰν παραζαλισμένος, σίγουρα ἀπὸ τὸ χτύπημα. Ὁ Ἀντώνης θὰ ἤθελε πολὺ νὰ τοῦ ἔλεγε πόσο τὸν εἶχε συνταράξει ἡ ιστορία τούτη, πόσο τὸν εἶχε γνοιαστῇ καιὶ μαζὶ πόσο ἔνιωθε περήφανος γιὰ κεῖνον. "Ομως ἡ στιγμὴ δὲν ἤτανε κατάλληλη γιὰ λόγια. Ὁ κίνδυνος παραμόνειε δίπλα τους σὰν φοβερὸ θεριό ἔτοιμο νὰ χιμῆξῃ.

"Αξαφνα οἱ ντουφεκιές σταμάτησαν ἀπὸ τὴ μεριὰ τῶν Τούρκων. Ὁ πατέρας μὲ τὸν Μανοῦσο κοντοστάθηκαν, περίμεναν γιὰ λίγο, κι ἔπειτα μαζεύτηκαν δίπλα στὰ παιδιά καιὶ στὸ λαβωμένο, γιὰ νὰ ζυγίσουν τὰ πράγματα.

—"Ἐφυγαν!... μουρμούρισε ὁ Ἀντώνης ξαναμμένος. Σίγουρα ἔφυγαν!... Εἴδανε πῶς δὲν καταφέρουν τίποτα!

‘Ο Μανοῦσος μίλησε σιγανά:

—Ἐγὼ λέω πῶς δὲν ἔφυγαν καθόλου, παρὰ κοιτᾶνε νὰ μᾶς ζυγώσουνε σιγὰ σιγὰ μέσα στὴ σκοτεινιά, νὰ μᾶς κυκλώσουνε στὰ ξαφνικά!

‘Ο Ἀντώνης περίμενε τώρα νὰ δῆ τί θὰ ἔλεγε κι ὁ πατέρας. Ἐκεῖνος ἔμεινε ἀμίλητος κάμποσο. θὰ συλλογιζόταν. Τέλος, εἶπε:

— Αὐτοὶ δὲν ἔφυγαν, πιστεύω. Σταματήσανε τὸ ντουφεκίδι γιατὶ

περιμένουνε νὰ ξημερώση. Τὸ φῶς τῆς μέρας θὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ μᾶς χτυπήσουνε πιὸ εύκολα. Νά, ἐκεῖ κάτω κιόλας, πάνω ἀπ' τὸ βουνό, ὁ οὐρανὸς παιρνεὶ ν' ἀσπρίζῃ —βλέπετε; Κι ἡμᾶς τὰ βόλια μας τελειώνουν. "Ἄς φύγουμε μεῖς, δσο εἶναι καιρός. Στὰ σιγανά, ἀπὸ τὸ δρόμο πού 'ρθαμε.

— Εἶν' ἔνας τόπος ἀνοιχτὸς ποὺ πρέπει νὰ περάσουμε, καὶ ποὺ δὲν ἔχει μήτε φύλλο γιὰ νὰ μᾶς κρύψῃ, εἰπε ὁ Μανοῦνσος σὰν κακιωμένος ποὺ δὲν θά 'στεκαν νὰ πολεμήσουν.

— Θὰ φύγουμε σουρτοί· ἐμεῖς οἱ δυὸι θὰ βάλουμε τοὺς ἄλλους ἀνάμεσά μας. Θὰ τὰ καταφέρουμε!

"Ομως ἐκεῖ πάνω μίλησε ὁ Κωνσταντής, ποὺ τόση ὥρα τοὺς ἄκουγε ἀσάλευτος. "Ἡ φωνή του βγῆκε σιγανή μὰ σταθερή.

— Θὰ φύγετε μονάχοι σας!... Κι δσο πιὸ γρήγορα τόσο τὸ καλύτερο!

"Απόμειναν ξαφνιασμένοι. "Ἡ Ἀνθὴ κάτι πήγε νὰ πῆ, μὰ τὴν ἔκοψε.

— Δὲν ὠφελεῖ! συνέχισε. "Ακόμα κι ἂν καταφέρουμε νὰ τοὺς ξεφύγουμε τώρα δά, ἐγὼ θὰ πρέπει νὰ πάρω τὰ βουνά, γιατὶ θὰ μὲ κυνηγᾶνε δλοένα. Καὶ θ' ἀφήσω πίσω μου γυναίκα καὶ παιδιά στὰ χέρια τους.

— Θὰ 'ρθοῦμε μαζί σου, πατέρα, πάνω στὸ βουνό!... ἔκανε ἡ Ἀνθὴ μὲ λαχτάρα.

— Καὶ θαρρεῖς πῶς μπορῶ νὰ σᾶς σέρνω μὲ σιγουριὰ ἀπὸ σπηλιὰ σὲ σπηλιὰ κι ἀπὸ κορφὴ σὲ κορφή, ὁ Θεός ζέρει ως πότε; Κι ἔπειτα, εἶναι κι οἱ ἄλλοι ποὺ θὰ ξεμείνουν πίσω. Τ' ἀδέρφια τῆς μάνας σου, τ' ἀνίψια μου... "Οχι μονάχα σὲ δικόν μας, μὰ καὶ σὲ ἄλλο συγχωριανὸ νὰ πέσῃ ἡ μάνητά* τους, θὰ 'ναι ἡ μεγαλύτερη ντροπὴ τῆς ζωῆς μου ν' ἀφήσω νὰ πληρώσῃ τὸ χωριό γιὰ μένα!

— Καὶ τί θὰ κάνης, τὸ λοιπόν; ρώτησε ὁ Μανοῦνσος.

— Θὰ παραδοθῶ!... Αὐτοὶ ἐμένα περιμένουνε. Τὸ ξέρουν πῶς εἴμαστε δῶ ἀκόμα, μὰ δὲν τολμᾶνε νὰ ζυγώσουν. "Άμα φωτίση, θὰ μὲ γυρέψουν. Κι ἐγὼ θὰ πάω μαζί τους!

Σύγκρυο* πέρασε τὴν ραχοκοκαλιὰ τοῦ Ἀντώνη. Τούτη δῶ ἦτανε μεγάλη ἀπόφαση, καὶ ὁ καπετάνιος φάνταξε στὰ μάτια

του πιὸ μεγάλος καὶ πιὸ τρανός ἀκόμα. Οἱ ἄλλοι πέσανε πάνω του νὰ τὸν κάνουνε ν' ἀλλάξῃ γνώμη —μὲ παρακάλια ἡ Ἀνθή, μὲ λογικές κουβέντες οἱ ὄντρες. "Ομως ὁ Ἀντώνης καταλάβαινε κάτι: "Ολοι τους ξέρανε πῶς δὲν θά παιρνε πίσω τὴν ἀπόφασή τους γιὰ κανένα λόγο.

— Καλά!... εἰπε τέλος ὁ πατέρας. Ἀφοῦ τὸ θές, θὰ γίνη ἔτσι. Μὰ κι ἐμεῖς δὲν θὰ ξεμακρύνουμε, δσο νὰ δοῦμε νὰ ξεκινᾶς μαζί τους γερός.

— Φοβᾶσαι μὴ μὲ χτυπήσουνε; "Οχι, ζωντανὸ μὲ θέλουνε... ἔκανε δὲν καπετάνιος μ' ἔνα γέλιο πικρό.

— Δὲν ξέρω!... "Ας έχουμε μεῖς τὸ νοῦ μας. Δὲν χάνουμε καὶ τίποτα!

"Ετσι περίμεναν δλοι μαζί, κάτω ἀπ' τὶς χαρουπιές, μέσα στὴν νυχτερινὴ σιγαλιά... "Ητανε μιὰ παράξενη ὥρα, ποὺ ἀργότερά ὁ Ἀντώνης θὰ τὴν θυμότανε συχνά. "Εμεναν ἐκεῖ ἀσάλευτοι, περιμένοντας νὰ χαράξῃ, γιὰ νὰ παραδώσουν ἐκεῖνον ποὺ μὲ τόσο κίνδυνο εἰχανε σώσει πρὶν ἀπὸ λίγο...

'Απὸ τὴ μεριὰ τῆς ἀνατολῆς, τὸ φῶς ἀνέβαινε δλοένα καὶ πλημμύριζε τὸν οὐρανό. Οἱ σκιὲς τραβιόνταν στὶς ἄκρες, τὰ σχήματα ξεκαθάριζαν λίγο λίγο, τὰ δέντρα καὶ οἱ πέτρες καὶ τὰ βουνά ἔπαιρναν τὴν πραγματικὴ τους δψη. Ξημέρωνε.

'Ο καπετάν Κωνσταντῆς ἀνασηκώθηκε. Τράβηξε μὲ μιὰ κίνηση τὸ πρόχειρο δέσιμο ἀπ' τὴν πληγὴ του, ἔλυσε καὶ τὸ χέρι του, καὶ στάθηκε ἀνάμεσά τους σὰν γίγαντας.

— Πηγαίνω, εἰπε μονάχα, καὶ ή ματιά του στάθηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ μαλακωμένη πάνω στὴν Ἀνθή. Μὴ γνοιάζεστε, θὰ ξαναβρεθοῦμε. 'Ο Θεός μαζί σας!

— 'Ο Θεός μαζί σου, Κωνσταντή!... ἔκανε δὲν πατέρας.

Κανένας δὲν μίλησε καθὼς δὲν καπετάνιος προχώρησε, βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σύδεντρο* στὴ γυμνὴ πλαγιὰ μὲ βῆμα σταθερό, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά. Μονάχα δὲ Μανοῦσος εἰπε βροντερὰ σὰν τὸν εἰδὲ νὰ ξεμακραίνῃ στητὸς καὶ ἀποφασισμένος:

— 'Ετούτη δά, κοπέλια μου, εἶναι ή σωστὴ λεβεντιά... 'Ετούτη εἶναι ή ἀληθινὴ παλικαριά... καὶ τὴν προσκυνάω!

Τότε ό 'Αντώνης κάτι θέλησε νὰ πῆ, μὰ δ λόγος δὲν βγῆκε ἀπὸ τὸ στόμα του. 'Εκείνη τὴ στιγμὴ ἔνιωσε τὸ μεγαλεῖο τῆς θυσίας τοῦ καπετάν Κωνσταντῆ καὶ ἡ φωνή του πνίγηκε μέσα του. «Νά, κι ἐγὼ τέτοιας λογῆς παλικάρι θέλω νὰ γίνω» σκέψηκε καὶ ἡ καρδιά του σπαρτάρησε...

Οἱ νιζάμηδες περίμεναν τὸν καπετάνιο. Ξεπετάχτηκαν πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη καὶ τὸν ἔσυραν μὲ βίᾳ κοντά τους...

Πιὸ ὕστερα, δταν ἡ συνοδεία είχε χαθῆ πέρα, δ πατέρας καὶ ὁ Μανούσος ἀποφάσισαν νὰ πάρουν τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ. 'Ο 'Αντώνης ἀκούμπησε προστατευτικὰ τὸ χέρι του στὸν ὅμο τῆς 'Ανθῆς καὶ μαζὶ κίνησαν γιὰ τὸ γυρισμό.

('Απὸ τὸ μιθιστόρημα *Φᾶς* ἀπὸ τὸ 'Αρκάδι)

Νανούρισμα

Νὰ μοῦ τὸ πάρης, ὑπνε μου, τρεῖς βίγλες* θὰ σοῦ βάλω,
τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες* κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι.
Βάζω τὸν ἥλιο στὰ βουνὰ καὶ τὸν ἀιτὸ στοὺς κάμπους,
τὸν κύριο Βοριὰ τὸ δροσερὸν ἀνάμεσα πελάγου.
'Ο ἥλιος ἐβασίλεψε κι ὁ ἀιτὸς ἀποκοιμήθη
κι ὁ κύριο Βοριάς ὁ δροσερὸς στὴ μάνα του πηγαίνει:
«Γιέ μου, καὶ ποῦ ' σουν χτές προχτές, ποῦ ' σουν τὴν ἄλλη
νύχτα;
Μήνα μὲ τ' ἄστρα μάλωνες, μήνα μὲ τὸ φεγγάρι;
μήνα μὲ τὸν αὐγερινό, πού 'μαστε ἀγαπημένοι;»
«Μήτε μὲ τ' ἄστρα μάλωνα μήτε μὲ τὸ φεγγάρι
μήτε μὲ τὸν αὐγερινό, ὅπού 'στε ἀγαπημένοι.
Χρυσὸν ὑγιὸν ἐβίγλιζα στὴν ἀργυρή του κούνια.»

(Δημοτικό)

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

‘Ο Δωδεκαετής

Ἡ μπόρα ἀργὰ σὰν ἔσπασε καὶ γιόμισαν οἱ λάκκοι,
κι ἀπ’ τὰ νερὰ ποὺ κελαηδᾶν κρυφόπινε ἡ ψυχή,
σκυμμένο μὲς στὰ χώματα, ἔεχάραξε ἐν’ αὐλάκι,
νὰ φεύγῃ μέσα καθαρὴ καὶ γάργαρη ἡ βροχή.

Κι ώς φάνη ὁ ἥλιος ἄξαφνα στὸ χαρωπὸν ἀγέρα
ἀπὸ τὴ δύση, καὶ οἱ δύροι γελάσαν οὐρανοί,
βαθιανασάναν γαλανὰ καὶ πράσινα ὅλα ὡς πέρα,
καὶ μὲ καινούρια, τὰ πουλιὰ λαλήσανε, φωνή,

πιάνει καὶ πλάθει τρυφερὸ πηλὸν ἀπὸ τὸ χῶμα,
στὶς δύο του φοῦχτες ἥσυχα, σὰ νά ’τανε φωλιά:
μ’ ἄγια στοργὴ καὶ τὰ φτερά, μ’ ἄγια στοργὴ τὸ σῶμα,
ζυμώνει τότε δώδεκα, τριγύρα του, πουλιά...

‘Αργὰ φτασμένος ὁ Ἰωσήφ, μὲ σύνεργα στὸν ὅμο,
στὴ λάσπη βλέπει ἀνάμεσα σκυμμένο τὸ παιδί,
καὶ μὲ φωνὴ τὸ πιτιμᾶ σκληρήν, ἀπὸ τὸ δρόμο:
«Σήκω γοργὰ ἀπ’ τὰ χώματα, μὴν πάρω τὸ ραβδῖ!»

Μὲ τὴ ματιὰν ὀλόφωτη, νοητὴ χαρὰ χορτάτη,
τονε κοιτάζει ὁ Ἰησοῦς καὶ δείχνει ύπακοή·
μά, πρὶν σκωθῇ ἀπ’ τὰ χώματα, σκύβει, σὰ νά ’λεε κάτι,
κι ἀπ’ τὴν ψυχή του, στὸν πηλό, δίνει ὅσην ἔχει πνοή!

(Λυρικὸς Βίος)

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Δημοτικό Σκολειό

Στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ, ὁ συγγραφέας Νίκος Καζαντζάκης θυμᾶται μὲ συγκίνηση τὸν πρῶτο καιρὸ ποὺ πήγε στὸ Δημοτικό, καὶ ιδιαίτερα τὴν πρώτη πρώτη μέρα, ποὺ διπάτερας του κρατώντας τὸν ἄπ' τὸ χέρι τὸν δδήγησε στὸ σχολειὸ καὶ τὸν παράδωσε στὸ δάσκαλο.

ΗΕ τὰ μαγικὰ πάντα μάτια, μὲ τὸ πολύβουο, γεμάτο μέλι καὶ μέλισσες μυαλό, μ' ἔναν κόκκινο μάλλινο σκούφο στὸ κεφάλι καὶ τσαρουχάκια μὲ κόκκινες φούντες στὰ πόδια, ἔνα πρωὶ κίνησα, μισὸ χαρούμενος, μισὸ ἀλαφιασμένος,* καὶ μὲ κρατοῦσε ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὸ χέρι. Ἡ μητέρα μοῦ εἶχε δώσει ἔνα κλωνὶ βασιλικό, νὰ τὸν μυρίζουμαι, λέει, νὰ παίρνω κουράγιο, καὶ μοῦ κρέμασε τὸ χρυσὸ σταυρούλάκι τῆς βάφτισῆς μου στὸ λαιμό.

— Μὲ τὴν εὐκή τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν εὐκή μου... μουρμούρισε καὶ μὲ κοίταξε μὲ καμάρι.

“Ημουν σὰν ἔνα μικρὸ καταστολισμένο σφαγάρι* κι ἔνιωθα μέσα μου περφάνια καὶ φόβο· μὰ τὸ χέρι μου ἤταν σφηνωμένο βαθὺ μέσα στὴ φούχτα τοῦ πατέρα μου κι ἀντρειεύομουν.* Πηγαίναμε, πηγαίναμε, περάσαμε τὰ στενὰ σοκάκια, φτάσαμε στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ Ἀι-Μηνᾶ, στρίψαμε, μπήκαμε σ' ἔνα παλιὸ χτίρι, μὲ μιὰ φαρδιὰν αὐλή, μὲ τέσσερεις μεγάλες κάμαρες στὶς γωνιὲς κι ἔνα κατασκονισμένο πλατάνι στὴ μέση. Κοντοστά-

θηκα, δείλιασα· τὸ χέρι μου ἄρχισε νὰ τρέμη μέσα στὴ μεγάλη
ζεστὴ φούχτα.

‘Ο πατέρας μου ἔσκυψε, ἄγγιξε τὰ μαλλιά μου, μὲ χάδεψε·
τινάχτηκα· ποτὲ δὲ θυμόμουν νὰ μ’ ἔχῃ χαδέψει· σήκωσα τὰ
μάτια καὶ τὸν κοίταξα τρομαγμένος. Εἶδε πώς τρόμαξα, τράβηξε
πίσω τὸ χέρι του:

—’Εδῶ θὰ μάθης γράμματα, εἶπε, νὰ γίνης ἄνθρωπος· κάμε τὸ
σταυρό σου.

‘Ο δάσκαλος πρόβαλε στὸ κατώφλι· κρατοῦσε μιὰ μακριὰ βί-
τσα καὶ μοῦ φάνηκε ἄγριος, μὲ μεγάλα δόντια, καὶ κάρφωσα τὰ
μάτια μου στὴν κορφὴ τοῦ κεφαλιοῦ του νὰ δῶ ἀν ἔχη κέρατα·
μὰ δὲν εἰδα, γιατὶ φοροῦσε καπέλο.

—’Ετούτος εἶναι ὁ γιός μου, τοῦ ’πε ὁ πατέρας μου.

Ξέμπλεξε τὸ χέρι μου ἀπὸ τὴ φούχτα του καὶ μὲ παράδωκε
στὸ δάσκαλο.

— Τὸ κρέας δικό σου, τοῦ ’πε, τὰ κόκαλα δικά μου· μὴν τὸν
λυπᾶσαι, δέρνε τον, κάμε τον ἄνθρωπο.

—’Εγνοια σου, καπετάν Μιχάλη· ἔχω ἐδῶ τὸ ἐργαλεῖο ποὺ κάνει
τοὺς ἄνθρωπους, εἶπε δ ὁ δάσκαλος κι ἔδειξε τὴ βίτσα. [...]

Μιὰ μέρα ποὺ κάναμε Ἰερὰ Ἰστορία φτάσαμε στὸν Ἡσαῦ
ποὺ πούλησε στὸν Ἰακὼβ τὰ πρωτοτόκιά* του γιὰ ἔνα πιάτο
φακή. Τὸ μεσημέρι, γυρίζοντας σπίτι, ρώτησα τὸν πατέρα μου τί
θὰ πῆ πρωτοτόκια. “Ἐβηξε, ἔξυσε τὸ κεφάλι.

— Πήγαινε νὰ φωνάξης τὸ θειό σου τὸ Νικολάκη.

Εἶχε βγάλει τὸ Δημοτικὸ δ θειός μου αὐτός, ἡταν δ πιὸ γραμ-
ματισμένος τῆς οἰκογένειας, ἀδερφὸς τῆς μητέρας μου. Κοντο-
ρεβιθούλης, φαλακρός, μὲ μεγάλα μάτια φοβισμένα, μὲ τεράστια
χέρια, ὅλο τρίχες.

—”Ελα ἐδῶ, τοῦ ’πε ὁ πατέρας μου ώς τὸν εἶδε, τοῦ λόγου σου
ποὺ σπουδασεῖς, ἔξήγα!

“Εσκυψαν κι οἱ δυό τους ἀπάνω στὸ βιβλίο, ἔκαμαν συμβού-
λιο.

— Πρωτοτόκια θὰ πῆ κυνηγετικὴ στολή, εἶπε ὑστερα ἀπὸ
πολλὴ σκέψη δ πατέρας μου.

“Ο θειός μου κούνησε τὸ κεφάλι:

— Θαρρῶ θὰ πῆ τουφέκι, ἀντιμίλησε μὰ ἡ φωνή του ἔτρεμε.

— Κυνηγετικὴ στολή, βρουχήθηκε* ὁ πατέρας μου.

Μάζεψε τὰ φρύδια του, κι ὁ θειός μου λούφαξε.*

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ δάσκαλος ρωτάει:

— Τί θὰ πῆ πρωτόκια;

Πετάχτηκα:

— Κυνηγετικὴ στολή!

— Τί ἀνοησίες εἰναι αὐτές; Ποιὸς ἀγράμματος σοῦ τὶς εἶπε;

— ‘Ο πατέρας μου!

‘Ο δάσκαλος ζάρωσε· τὸν φοβόταν κι αὐτὸς τὸν πατέρα μου,
ποῦ νὰ τοῦ φέρη ἀντίρρηση!

(Απὸ τὸ μυθιστόρημα ‘Αναφορὰ στὸν Γκρέκο)

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

[Μετὰ τὶς γιορτὲς]

Μιὰ νέα καὶ δόλο ζῆλο δασκάλα μᾶς μιλάει γιὰ τὶς πρῶτες πρῶτες μαθήτριάς της σ' ἔνα σχολείο τῆς Κρήτης. Τὸ ἀφήγημά μας ἀρχίζει μὲ τὸ γυρισμὸ τῶν παιδιῶν ἀπ' τὶς χριστουγεννιάτικες διακοπές.

ΑΜΑ ἀνοίξανε τὰ σκολειά, καταφτάξανε[·] τὰ παιδιά σὰν ἀφηνιασμένα ἀλόγατα. Τὸ μήνυμα τῆς Πρωτοχρονιᾶς εἶχε φτάσει καὶ στὰ δικά τους χαμόσπιτα σὰν νὰ κάνανε ὀλες τὶς ήμέρες, πού χαμέ διακόψει, ἔνεση τρέλας, κι ἔτσι παραλοϊσμένα καὶ ἔξαγριωμένα τὰ ὑποδεχτήκαμε.

"Ολα τὰ παιδιά κουβαλοῦσαν στὸ σκολειὸ κι ἀπὸ κατίτις, ὅχι μεγάλα πράματα, ὅχι κουρντιστοὺς σκίουρους ἢ σιδερόδρομους μὲ πέντε βαγόνια, ὅχι κεῖνες τὶς πελώριες κοῦκλες ποὺ κουνιοῦνται στὶς κουνιστὲς πολυθρόνες, οὕτε βελουδένια ἐπιπλάκια. Τὸ ἔνα κρατοῦσε μιὰ φούσκα, τ' ἄλλο ἔνα τοπάκι, τ' ἄλλο μιὰ πέτρινη κουκλίτσα γυμνὴ μὲ τὰ χεράκια της κολλητά, σὰ μούμια. Καὶ λεφτά! ὁ κόσμος γεμάτος. "Ολες οἱ φουχτίτσες σφιγγόντανε ἔχειλες ἀπὸ πενταρόδεκάρες. Μὰ αὐτὲς οἱ περιουσίες εἴχανε ἀποκτηθῆ μὲ κάποιαν ίστορία, ποὺ τὰ μικρὰ περίμεναν ἀνυπόμονα τὸ ἄνοιγμα τῶν σκολειῶν γιὰ νὰ μοῦ τὴ διηγήθοῦν, καὶ λοιπὸν δυὸ μέρες στὴ σειρὰ δὲν καταφέραμε νὰ κάνουμε μάθημα τῆς προκοπῆς. Θέλανε αὐτὲς νὰ μιλοῦνε, ὅχι ἐγώ.

«...’Εμένα μοῦ ’δωκε ή μάνα μου τοῦτες τις δυό δεκάρες, καὶ τοῦτες τις τρεῖς πεντάρες ό πατέρας μου, κι ή θειά μου ή Κατίγκω μοῦ ’δωκε κείνη τὴ ζουλισμένη πεντάρα, ό ’Αντρέας μ’ ἀγόρασε τὸ τόπι. Τὴ φούσκα τὴν πῆρα μὲ τὰ λεφτὰ ποὺ βγάλαμε ἀπὸ τὰ κάλαντα...»

«...’Εμένα μοῦ ’δωκε ό πατέρας μου μιὰ φούσκα, μὰ ὅχι στρογγυλὴ σὰν τῆς ’Αρετῆς... μὰ ἀπὸ τις ἄλλες τις μακριές, κι ἐγώ τὴν ἔκοψα καὶ τὴν ἔκαμα κομματάκια καὶ τήνε χτύπησα πλακαντζήκια* στὸ κούτελό μου, γιά δὲς ἐφούσκιασε τὸ κούτελό μου, καὶ τὰ λεφτά μας τὰ φάγαμε μὲ τὸν ’Αντρόνη στὰ καμίχια*...»

«Ἐγώ ἔχω μόνο τὸ τόπι μου. Τὰ λεφτά μου μοῦ τὰ πῆρε ή μάνα μου· καὶ τὴ ροκάνα* ποὺ κέρδισα στὸ λότο, τὴν κάμαμε ἀλλαξὶὰ μὲ τὴ Ροδώ, καὶ μοῦ ’δωκε τοῦτο τὸ δαχτυληθράκι μὲ τὴν κόκκινη πέτρα...»

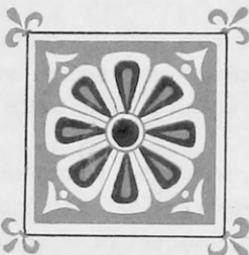
Ιστορίες, ιστορίες, ὑποθέσεις, τὰ παιδιὰ εἶχανε σωρὸ ζωτικὰ νιτερέσα,* ποὺ τὰ εἶχανε ζαλίσει. Δὲν ἥτανε εὔκολο νὰ τὰ ξεκολλήσω ἔτσι μὲ τὸ πρῶτο, καὶ νὰ τὰ φέρω στὸ σοβαρὸ κόσμο τοῦ βιβλίου: «ό καλὸς νίδις ἄς διώκη τὰς μυίας ἀπὸ τὸν πατέρα...»

Οἱ μουζικὲς κι οἱ φυσαρμόνικες σκεπάζανε στὰ διαλείμματα τις σκληριές καὶ τὰ γέλια τῶν παιδιῶν, τις πρῶτες ὥμερες μετὰ τις γιορτάδες. “Υστερα, λίγο ἀπὸ λίγο ἀραιώνανε οἱ καινούριοι ἥχοι, βουβαινόντανε μία μία οἱ μουζικές, βραχνιάζανε οἱ σφυρίχτρες ώς νὰ σωπάσουν δλότελα, καὶ οἱ φυσαρμόνικες χάνανε τις νότες τους, κι ἀπόμεναν ἔνα τοσοδά σανιδάκι μὲ κάτι τρυπίτσες στὴ σειρά, σὰ μικροσκοπικοὶ περιστεριώνες.

Μὲ τὸ κλείσιμο τῆς βδομάδας, κανένας πιὰ ἥχος δὲ θύμιζε τὸ πέρασμά τῆς Πρωτοχρονιᾶς. Κάπου κάπου ἐμφανίζουνταν, ἀπομεινάρι τοῦ κόσμου τῶν παιχνιδιῶν, ποὺ σαρώθηκε, κάποιο ζουλισμένο τόπι. Δὲν ἀντεχει γιὰ παιχνίδια περιωπῆς ποὺ ἀπαιτοῦνε νὰ γίνεται γκέλ: ἔμπαινε σὰ σκάρτος στρατιώτης σὲ βοηθητικὲς ὑπηρεσίες. Τὸ χρησιμοποιοῦσαν τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ παίζουνε: «ἀνέβα μῆλο, κατέβα ρόδο...» μὰ καὶ σ’ αὐτὸ τὸν ὑποβι-

βασμὸ δὲν ἄντεχε πολὺν καιρό. Ἐρχότανε ἡ στιγμὴ ποὺ τὸ τόπι γινότανε μιὰ ζούλα, ἄχρηστο. Τότε πάλι τὰ παιδιὰ κατάφευγαν στὸ κουβάρι τῆς γιαγιᾶς, στὰ ξηλώματα, ποὺ στὸ σκολειὸ τὸ δικό μας βρισκότανε σὲ μεγάλη ὑπόληψη. Εἶχε παραπεταχτῆ τις μέρες τῆς Πρωτοχρονιᾶς· μὰ τώρα πάλι, στὴν ἔλλειψη, κοιτάζανε τὰ μικρά, ψάχνανε δεξά ζερβά, ἀνακαλύφτανε τὸ κουβάρι τὰ ξηλώματα, καὶ τὸ ξαναβγάζανε στὸ φῶς. Τὸ κουβάρι ἀντικαθιστοῦσε ὅλον τὸν καιρὸ τὸ τόπι καὶ γιὰ τοὺς πιὸ δύσκολους ρόλους.

(Απὸ τὸ μυθιστόρημα Γ' Χριστιανικὸν Παρθεναγωγεῖον)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΛΛΗΣ

Χωρισμὸς

Στὴν πόρτα στέκει ἡ μάνα μου καὶ τ' ἀσπρο της τ' ἀχείλι σὰ φύλλο τρεμοσείνεται, σὰν ψάρι ποὺ σπαράζει· ἡ ἀδερφούλα μου ἔχε γειὰ μοῦ λέει μὲ τὸ μαντίλι, μιὰ τὸ σαλεύει κι ἔπειτα στὰ μάτια της τὸ βάζει.

Κι ὁ ἀδερφός μου ώς τὴ γωνιὰ τοῦ δρόμου μὲ πηγαίνει μὲ πρόσωπο σὰ χαρωπό, μ' ἀθόλωτα τὰ μάτια· μὰ νιώθω, δταν μ' ἀγκάλιασε, πῶς βράζει κι ἀνασαίνει, πῶς μέσα σποῦν τὰ σπλάχνα του καὶ γίνουνται κομμάτια.

(Απὸ τὸ βιβλίο Κούφια καρόδια)

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

[‘Η μάνα τοῦ στρατιώτη]

‘Η θεία Ρουσάκη ζῆσ’ ἔνα χωριό τῆς Κρήτης μὲ τὸ Γιωργάκη, τὸν ἀνεψιό της.
‘Ο μονάκριβος γιός της, ὁ Λευτέρης, δπως καὶ τ’ ἄλλα παλικάρια τοῦ χωριοῦ,
λείπει μακριά, στὸν πόλεμο. Διηγιέται ὁ Γιωργάκης.

ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ πέρασε τὸ Σάββατο, μοίρασε γράμματα σὲ μερικούς, μὰ ἡ θειά μου τίποτα. ‘Η Μύραινα ἔφερε τὸ δικό της νὰ τῆς τὸ διαβάσω. ‘Η θειά μου μὲ ξαμόλησε στὰ σπίτια μήπως μάθω τίποτα γιὰ τὸ Λευτέρη μας.

Τὰ γράμματα τοὺς τά ’χαν διαβασμένα, μὰ χαίρουνταν νὰ τὰ ξανακούγουν ἀπ’ τὸ στόμα μου.

— Καλῶς τὸ Γιωργάκη! “Ελα, παιδί μου, κάθισε νὰ μοῦ τὸ διαβάσης, ἐσὺ ποὺ ξέρεις.

«Ἐσὺ ποὺ ξέρεις...» Αὐτὸ ἥθελε νὰ πῆ: ἐσὺ ποὺ κάνεις τὸ γράμμα μεγαλύτερο, γλυκότερο, καθὼς τὸ θέλει ἡ ψυχὴ μου.

Τὸ είχαν καταλάβει —δὲ γίνεται νὰ μὴν τὸ ’χαν— πὼς ἔβανα πολλὰ ἀπὸ δικοῦ μου. Μ’ ἄχ, λέγε μου δ, τι ἀγαπῶ, καὶ τὸ πιστεύω! “Ολα τὰ γράμματα τ’ ἀρχίνιζα: «Πολυαγαπημένη μου...» —μάνα, γυναίκα, ἀδερφή,— καὶ τὰ τέλειωνα: «Σὲ φιλῶ γλυκά στὰ μάτια, καὶ καλὴ ἀντάμωση γρήγορα στὸ σπίτι μας». “Ετσι τό ’χα μαθημένο ἀπ’ τὰ γράμματα τοῦ Λευτέρη, ποὺ τὰ κρατοῦσε

ἡ θειά μου στὸ σεντουκάκι του, καὶ κάθε τόσο μ' ἔβανε καὶ τῆς τὰ διάβαζα.

«Ἀγαπημένη μου μάνα, ζῶ μὲ τὸ λογισμό σου. Τί κάνεις ἐκεῖ κάτω μοναχὴ σὰν κούτσουρο, πᾶς τὰ πολεμᾶς μὲ τὶς δουλειὲς τοῦ θέρου; Κάμανε φέτος τὰ χωράφια μας ψωμί; [...] Γυάλισε ἡ μαύρη ρώγα;...»

“Ολα τὰ καλλώπιζα μ’ ἔνα δίστιχο, ταιριαστὸ γιὰ τὴν περίσταση. “Αν μάθαινα κανένα καινούριο ἀπὸ τὸ γράμμα ποὺ ἀνάγνωθα, τὸ ἔλεγα παρακάτω καὶ στοὺς ἄλλους, γιατὶ σ’ ὅλους ἔκανε καλό. Κάποτε τὰ μπέρδεψα, εἶπα σὲ μιὰ μάνα:

Ψύγομαι καὶ μαραίνομαι πότε ν' ἀνταμωθοῦμε,
τὸ κλῆμα πού 'χεις στὴν αὐλὴν νὰ τὸ στεφανωθοῦμε!

—“Ε, τὸν μπιρμπάντη!* Τοῦ ἀρέσουν οἱ χωρατάδες! εἶπε ἡ γερόντισσα.

‘Αμή ἡ φωτιὰ δὲ σηκώνει τὰ παιχνίδια, κι ἀς γίνουνται μὲ καλὴ προαίρεση. Στὸ γράμμα ποὺ διάβασα τῆς Χαρίκλειας τοῦ Πανάγου, τὴν ἵδια κείνη μέρα, κάτι παράξενα λόγια κάμανε τὰ συλλοϊκά* μου νὰ καπνίσουν: «Ο Λευτέρης τῆς Ρουσάκης φέρεται ἔξαφανισθείς». Τί θέλανε νὰ ποῦν αὐτὰ τὰ λόγια; Τό ἔξερε κείνος ποὺ τὰ γραψε; Θά τὸ ἔξερε! Ἀλλιῶς, θὰ τὰ γραφε;

—Κυρα-Χαρίκλεια, μοῦ ἀφήνεις τὸ γράμμα σου μιὰ στιγμή;

“Ἐτρεξα στὸ καφενεῖο, ἐκεῖ ποὺ εἶχα δεῖ προψές τὸ γέροντα νὰ διαβάζῃ τὴν ἐφημερίδα.

Πῆρε στὸ χέρι του τὸ γράμμα, καὶ δίχως νὰ κομπιάσῃ:

—Ο Λευτέρης σας χάθηκε, μοῦ εἶπε.

—Πᾶς χάθηκε;

—Ποιὸς ἔρει! Στὸ βρασμὸ τῆς μάχης, σὲ καμιὰ περιπολία, σὲ καμιὰ ἀναγνώριση. Μπορεῖ νὰ λιποτάχτησε ἢ ν' αὐτομόλησε...

—Πᾶς τὸ εἴπατε αὐτό;

—Αὐτομόλησε: πέρασε στὶς τάξεις τοῦ ἐχτροῦ.

—Ο Λευτέρης μας;!

—Ἐκαμα μιὰ ὑπόθεση. Χάθηκε! Θὲς ἄλλο; Δὲν παρουσιάστηκε στὸ προσκλητήριο. Μπορεῖ νὰ αἰχμαλωτίστηκε.

«Αἰχμαλωτίστηκε!» Ό οὐρανὸς μοῦ φάνηκε σφοντύλι.* Ἀπ' δόλα τὰ πάθη τοῦ πολέμου, τὸ μόνο ποὺ ἡξερα ἦταν ἡ αἰχμαλωσία. Σ' ἔναν τόπο ποὺ μιλοῦσαν ἄλλη γλώσσα ἀπ' τὴ δικῇ σου, σὲ κρατοῦσαν κουρελὴ καὶ πεινασμένο στὸ λιοπύρι κι ἐσπαζες χαλίκι. Κάπου ἐκεῖ στὸν ἵσκιο, καθόταν ἔνας ξένος στρατιώτης, μὲ τὸ τουφέκι ἀνάμεσα στὰ σκέλια του. "Αν ἔκανες ἔνα πάτημα παρέκει, σοῦ τὴν ἄναβε. Οἱ διαβάτες σ' εἶχαν χειρότερο κι ἀπὸ ζητιάνο: ἂν καμιὰ φορὰ σ' ἐλεοῦσαν, ἦταν κανένα ξεροκόμματο· ἢ κανένα ἀποτσίγαρο. Τὰ σκυλιά σὲ γαβγίζαν, οἱ ἀγωγιάτες* θέλαν τὸ χαμό σου.

Αἰχμάλωτος!

— Τὸ εἴδατε τ' ὅνειρό μου; ἔλεγε τὴν ἐπαύριο ἡ θειά στὶς φιλενάδες της, ἐκεῖ ποὺ ἀποσπερίζαμε στὴν αὐλή. Χάθηκε! Πάει νὰ πῆ: κάπου λιώνει τὸ κορμάκι του.

— Μπά, αἰχμαλωτίστηκε. Δὲν ἄκουσες πῶς τὸ ξήγησαν τὸ γράμμα;

— Αὐτή 'ναι τώρα ἡ παρηγοριά μου, νὰ τὸν θέλω αἰχμάλωτο! Καλὰ τὸ λέει ὁ λόγος: 'Ο Θεός νὰ μὴ δίνῃ τοῦ ἀνθρώπου ὅσα δύνεται!

— Μὰ τί 'ναι ἡ αἰχμαλωσία, Ρουσάκη; Δὲν τοὺς εἰδες τοὺς Βουλγάρους ποὺ ἔχουμε στὰ μέρη μας; Ζοῦν καὶ βασιλεύουν. Οἱ ἄλλοι εἰναι ποὺ σκοτώνουνται.

— Ναί, τοὺς εἰδα, εἰπε ἡ θειά, καὶ ἀφαιρέθηκε.

'Ο νοῦς της ξέραμε ποῦ γύριζε. Μὰ γιατί ἄξαφνα τὰ μάτια της ἔδειξαν κείνη τὴν τρομάρα; Βλέπανε κανένα φάντασμα ποὺ ἔμεις δὲν τὸ βλέπαμε; Σκίζανε στεριές καὶ θάλασσες καὶ σταματοῦσαν μπρὸς σὲ κανένα μνῆμα; "Η μήπως «ἐκεῖ πάνω» βασανίζανε τίποτα αἰχμάλωτους, σκίζανε τὶς σάρκες τους καὶ τοὺς χύνανε τὰ μάτια;

Τὸ αἷμα πάγωσε στὶς φλέβες μου. 'Ο σκύλος μας εἶχε σηκωθῆ στὰ πισινά του, ἅπλωσε τὰ μπροστινὰ πόδια του σὰ χέρια, γύρευε θαρρεῖς τοὺς ὤμους τοῦ ἀφέντη του. Μὰ μήδε κουνοῦσε τὴν

οὐρά του, μήδε ἔκανε χαρά, μόνο ἔγρουζε* κρουφτά,* καὶ τὰ μάτια του τρέχαν σὰν ἀνθρώπου.

— Παιδί μου! ἔσυρε φωνὴ ή θειά, ἀπλώνοντας κι αὐτὴ τὰ χέρια της.

Πεταχτήκαμε στὰ πόδια μας, κάμαμε τοῖχο γύρω της. Ἐκεί-νη μᾶς κοίταζε στὰ μάτια, ρωτώντας βουβά ἀν τὸν εἶδαμε κι ἐμεῖς.

— Κάθισε, Ρουσάκη, τῆς ἔλεγε ή Μύραινα, καὶ τὴν κρατοῦσε ἀπὸ τὴν μέση· γιὰ νὰ τὸ δῆς, θὰ πὴ πῶς εἰναι ζωντανός. "Ετσι, πολλὲς φορές, ἔρχονται καὶ μᾶς βλέπουν οἱ ξενιτεμένοι μας.

"Η θειά σωριάστηκε χάμω στὸ σκαμνί της:

— Εγὼ ξέρω πῶς ἔρχουνται ἐτσι τὴν ώρα ποὺ παραδίνουν τὴν ψυχὴ τους.

— "Οχι! "Οχι! Μήν τὸ λέξ.

— "Αχ, ξέρει ή μάνα... Μ' ἀν δὲν τὸ δῆ τὸ παιδί της μπροστά της πεθαμένο, κάνει πῶς δὲν ξέρει... "Ετσι εἰναι καμωμένος ὁ ζάβα-λης* ὁ ἄνθρωπος: δλο νὰ ἐλπίζῃ!

Κάποια πῆγε νὰ τῆς φέρη ἔνα ποτήρι νερό.

— "Οχι! Πιέστε ἐσεῖς! Σᾶς βαροκάρδισα. Τί κακὸ μ' ἔπιασε; Συχωρέστε με, κυράδες μου.

"Έσυρε τὴν παλάμη της στὴν ὅψη της, σάμπως ἔβγανε μιὰ σκέπη. Γύρισε τὰ μάτια της ἀπάνω μας γαληνὰ* καθώς τὰ ξέ-ραμε:

— Κακὸ ποὺ τό 'παθα! "Εριξα πάνω σας τὴν πίκρα μου.

— Καὶ τί πειράζει;

— Πειράζει! Πειράζει! "Η συχωρεμένη ή μάνα μου, τὴ μέρα ποὺ σκοτώθηκε τὸ πρῶτο της παιδί, τῆς ἥρθε μουσαφίρισσα μιὰ γαλαδερφή της. Τὴν καλοσκάμνισε, τὴν ἔβαλε νὰ κοιμηθῇ. Καὶ μόνο τὸ ἄλλο πρωὶ ποὺ τὴ συναπόβγανε,* τῆς εἶπε τὸν πόνο της ἀπάνω στὸ κατώφλι.

— "Ωχου, καημένη Ρουσάκη! Τώρα εἰναι πόλεμος. "Ολες μας ἔχουμε παιδιά, εἶπε ή Μύραινα.

— "Ετσι εἰναι ποὺ τὸ λές, ἀποκρίθηκε ή θειά: μὰ ή χαροκαμένη πρέπει νὰ θολώνη τὸ νερὸ καὶ νὰ τὸ πίνη μοναχή της, γιὰ τὶς

χαρὲς ποὺ γνώρισε παράμερα ἀπ' τοὺς ἄλλους. Αὐτὴ εἰναι ἡ δικαιοσύνη.

Ο Τριφυλλιὸς ἔδωσε μιὰ στὸ πανωπόρτι,* κατὰ τὴ συνήθεια του, καὶ κρέμασε μέσα τὴν κεφάλα του. Δὲ γύρισε κανεὶς νὰ τὸν κοιτάξῃ. Ἡ θειὰ μονάχα στράφηκε, μὲ ξαστερωμένο* πρόσωπο, θαρρεῖς δὲν ἥθελε νὰ ταράξῃ τὸ ἀθῶ ζῶ.

— Πάρε, καημένε...

Καὶ τοῦ ἕβαλε ἀνάμεσα στὰ δόντια τὸ χερόβιολο* τὴν ταγὴν* ποὺ τοῦ φύλαγε γιὰ τὴν ταχτικὴ του βίζιτα.

Οἱ γυναῖκες πῆραν νὰ πηγαίνουν. Ἀπομείναμε ἡ θειὰ κι ἐγώ.
— Θὰ σοῦ πᾶ, Γιωργάκη, ἔνα τραγούδι, ποὺ τὸ ταίριασε ἡ μάνα μου τότε ποὺ χάσαμε τὸ μεγάλο μου ἀδερφό. Τὴν ἀφορμὴ τὴν ἔδωσε κείνη ἡ γαλαδερφὴ ποὺ τῆς πῆγε μονσαφίρισσα. Θέλω νὰ τὸ μάθης, γιὰ νὰ τὸ πῆγε καὶ σὺ μιὰ μέρα στὰ παιδιά σου... Ο πεθαμένος παραγγέλνει τῆς μάνας του:

Μάνα, κι ἂν ἔρθουν φίλοι μας κι ἂν ἔρθουν οἱ δικοί μας,
μὴν τῶνε πῆς πώς πέθανα καὶ τοὺς βαροκαρδίσεις.

Στρῶσε τὴν τάβλα* νὰ γεντοῦν, τὴν κλίνη* νὰ πλαγιάσουν,
στρῶσε, τὰ παραπέζουλα νὰ βάλουν τ' ἄρματά τους,
καὶ τὸ πρωὶ σὰ σηκωθοῦν καὶ σ' ἀποχωρετοῦνε,
πές τωνε πώς ἀπόθανα...

— Μὰ ταίριαζε τραγούδια ἡ γιαγιά;

— Ταίριασε τέσσερα δλα δλα. Τὰ τρία ἥταν γιὰ τοὺς θανάτους τῶν παιδιῶν της... Ὁ Θεὸς τὴ λυπήθηκε καὶ τὴν πῆρε πρὶν ἀπὸ τὸν πατέρα σου, ποὺ ἥταν ὁ μόνος ποὺ τῆς ἀπόμενε.

— Καὶ τὸ τέταρτο τραγούδι, θειὰ Ρουσάκη;

— Αὐτό, παιδί μου, ἥτανε γιὰ τὸ Ἀρκάδι. Ἐκεῖ ἔχασε ἔνα γιό, μὰ δὲν τὸν ἔκλαψε ἐκεῖνον. Μόνο ἔκαμε τὸν πατέρα σου καὶ τὸν ἔδωσε τ' ὄνομα τοῦ σκοτωμένου.

— Μὰ γιατί, θειά, δὲν τὸν ἔκλαψε;

— Εμ, τὸ Ἀρκάδι, παιδί μου, ἥταν δίκαιος πόλεμος.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα Ὁ ἥλιος τοῦ θανάτου)

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

‘Ο Τάκη-Πλούμας

Στὰ παιδικά μου χρόνια, ὁ πιὸ μεγάλος
ἀξάδερφός μου μ' ἔπαιρνε μαζὶ¹
στὰ πανηγύρια, ποὺ ἦτανε, παρ' ἄλλος,
πρῶτος στὴν ὀμορφιὰ καὶ στὴν ὁρμή.

Τί ὡραῖος! τὸν θυμοῦμαι, ἀστροβοιλοῦσε
καβάλα στὸ φαρὶ του, βυσσινιὰ
φέρμελη* χρυσοκέντητη ἐφοροῦσε,
γιουρντάνια* ἀπὸ βενέτικα φλουριά.

Τοῦ Καπετάν πασᾶ φόραε τὴν πάλα*
καὶ τὸ χαρμπὶ* τοῦ Μπότσαρη, καὶ δυό,
στῆς σέλας του δεξόζερβα τὴ σπάλα,*
πιστόλια ἀπὸ τ' Ἀλῆ τὸ θησαυρό.

Φουστανελίτσα φόραε ζυγιασμένη
καὶ κάλτσες καὶ τσαρούχια φουντωτά,
παραγγελιὰ ἀπ' τὰ Γιάννενα φερμένη,
γαντζούδια* πρεβεζάνικα, ἀσημιά.

Ἐτσι σιαγμένος, κι ἔχοντας στὸν ὠμό²
τὸ καριοφύλλα, χαίτη καὶ λουριά
στὸ χέρι του, ἐλαμπάδιζε τὸ δρόμο,
χιμώντας ἀπ' τὴν Πύλη τὴν πλατιά!

Κι ἐγώ, λίγο ξοπίσω του, δόλο θάμπος,
στὸ γλήγορο ἀλογάκι μου κι ἐγώ,
δυνόμουν νὰν τὸν φτάνω, κι ἡμουν σάμπως
νά 'χα φτερά, κορμάκι ἀερινό.

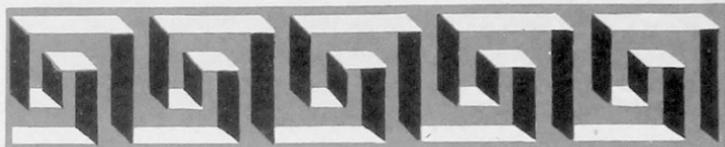
Κι ώς τρέχαμε, θυμᾶμαι, τὰ κλεισμένα
στὸ τουνεζὶ φεσάκι του σγουρά,
σκόρπια τριγύρα, φέγγανε, σὰν ἔνα
γνεφάκι ἀπ' ἀναμμένη ἀθημωνιά.*

Κι ώς πύρωνεν ἀκόμα στὴ φευγάλα,
τρικυμισμένος κι δλος μὲς στὸ φῶς,
χρυσόχυτος μοῦ ἐφάνταζε, καβάλα,
σὰν τὸν Ἀι-Γιώργη, λίγο πιὸ μικρός.

"Ω τὸ λεβέντη τοῦ Μεσολογγιοῦ μας,
τὸν ἥλιο τῆς αὐγούλας μου ζωῆς!
Καὶ νὰ μετρῶ καὶ νά 'ναι, ὁ Τάκη-Πλούμας,
τριάντα τρία χρόνια μὲς στὴ γῆς...

(Απὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Συντρίμματα)

ΝΑΤΑΛΙΑ Π. ΜΕΛΑ

‘Ο Παῦλος Μελᾶς

‘Ο Παῦλος Μελᾶς σκοτώθηκε τὸ 1904, πολεμώντας γιὰ τὴ σκλαβωμένη τότε Μακεδονία. Στὸ παρακάτω κείμενο, ἡ γυναίκα του, Ναταλία Μελᾶ, ἀφηγεῖ ται τὶς τελευταῖς ὥρες τοῦ ἡρωα.

Ο ΜΕΣΗΜΕΡΙ κράτησε τὸν Ντίνα στὸ τραπέζι καὶ ἄλλους προεστοὺς* τοῦ χωριοῦ καὶ τοὺς παράγγειλε τὸ βράδυ νὰ ἔρθουν καὶ ἄλλοι νὰ τοὺς μιλήσῃ. Ἡταν ἀκόμη μαζί του ὁ Ντίνας, δταν ἤρθε ἡ σπιτονοικοκυρά καὶ εἶπε δτι μιὰ γριά εἶδε στὸ δρόμο νὰ ἔρχεται στρατὸς ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι. «Ἐ» εἶπε ὁ Παῦλος «θὰ ἔλθῃ, θὰ περάσῃ»· καὶ εἰδοποίησε στὰ καταλύματα* νὰ εἰναι ἔτοιμοι, ἀλλὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανεῖς. ‘Ο στρατὸς ἐπέρασε κάτω ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ τράβηξε γιὰ τὸν ἀπάνω μαχαλά.* Ἀπὸ τὰ παράθυρα τὸν ἔβλεπαν. Μετὰ κάμποση ὥρα ἤλθαν γυναῖκες καὶ εἶπαν δτι ὁ στρατὸς ἔρχεται πρὸς τὰ κάτω· καὶ ὁ Καραλίβανος ἔστειλε νὰ ρωτήσῃ τί νὰ κάμουν· νὰ πυροβολήσουν; Ὁ Παῦλος ἀπάντησε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεῖς, χωρὶς νὰ τοὺς διατάξῃ, καὶ δλοι νὰ μείνουν στὶς θέσεις τους. ‘Ο στρατὸς ὅμως, πὸν τὸν εἶχε εἰδοποίησει ὁ Μῆτρος Βλάχος μὲ μιὰ γυναίκα, πῶς τάχα ἥταν κρυμμένος αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ ἡ συμμορία του μὲς στὸ χωριό, ἐπληγίασε τὸ σπίτι ὅπου ἥταν ὁ Παῦλος μὲ τὰ τέσσερα παιδιά του καὶ ἅρχισε νὰ χτυπᾶ μὲ τοὺς κοπάνους* τῶν ὄπλων τὸ ἀπέναντι σπίτι, ὅπου ἥταν κρυμμένοι ἄλλοι ἑπτά. ‘Αν καὶ δὲν

έλαβαν ἀπάντηση καμιά, ἔξακολούθησαν δυνατότερα νὰ χτυποῦν οἱ Τούρκοι καὶ νὰ φωνάζουν: «Θὰ κάψωμε τὸ σπίτι!»

Ο Παῦλος μὲ τὸν Ντίνα εἶχαν πιάσει τὰ παράθυρα. Κοντά στὸν Παῦλο ἦταν ὁ Στρατινάκης. Ο Πύρζας ἔβλεπε κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, ὁ Πέτρος ἦταν πιὸ μέσα. Σὲ λίγο ἄρχισαν οἱ στρατιώτες νὰ χτυποῦν τὴν κάτω θύρα κι αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ γιὰ νὰ μποῦν μέσα νὰ προφυλαχθοῦν, γιατὶ εἶχαν πεισθῆ ὅτι στὸ ἀντικρινὸ ἦταν ἄνθρωποι ὑποπτοι. Τότε σήκωσε ὁ Παῦλος τὸ τουφέκι του καὶ πυροβόλησε. Ἀρχισε καὶ ὁ Ντίνας στὸ πλάγιο του ἄρχισαν καὶ ἀπὸ τὸ ἀπέναντι σπίτι νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τούρκοι σκόρπισαν κι ἔπιασαν θέσεις. Πυροβολοῦσαν κι αὐτοὶ μὰ σὲ λίγο ἔπαισαν τὸ πῦρ. Τότε εἶπε ὁ Στρατινάκης: «Δὲν κατεβαίνομε κάτω; γιατὶ ἐπάνω δὲν εἴμαστε ἀσφαλεῖς καὶ θὰ μᾶς κάψουν σὰν τὰ ποντίκια». Καὶ κατέβηκαν ἀπὸ τὴν ξύλινη ἀνεμόσκαλα σ' ἓνα μικρὸ στάβλο ἀπὸ κάτω. Ο Παῦλος μὲ τὸν Πέτρο ἦταν στὴν πόρτα κοντά κι ἔβλεπαν ἔξω, ποὺ ἐπλησίαζε ἔνας Τούρκος στρατιώτης γιὰ νὰ μπῇ καὶ πυροβόλησαν.

Ἀρχιζε νὰ νυχτώνῃ. Σὲ λίγο βγῆκε ὁ Στρατινάκης στὴν αὐλὴ γιὰ νὰ ἴδῃ τὸν σκοτωμένο ἐπροχώρησαν στὸν περίβολο τοῦ σπιτιοῦ καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὸν Ντίνα καὶ τὸν Πέτρο. Ο Στρατινάκης κοίταζε νὰ πάρῃ τ' ὅπλο τοῦ Τούρκου. Ἀκούσθηκε τότε ἔνας πυροβολισμὸς μονάχα. Καὶ γύρισε ὁ Παῦλος πίσω, λέγοντας: «Στὴ μέση μὲ πῆρε, παιδιά».

Μπῆκε μέσα, κάθισε καὶ φώναξε τὸν Πύρζα: «Νίκο, ποὺ εἰσαι;» «Ἐβγαλε τὸ σταυρό του ἀπ' τὸ λαιμὸ καὶ εἶπε: «Τὸ σταυρὸ νὰ τὸν δώσης στὴ γυναίκα μου· καὶ τὸ τουφέκι, ὅπως σοῦ εἶπα, τοῦ Μίκη· καὶ νὰ τοὺς πῆς ὅτι τὸ καθῆκον μου ἔκαμω». «Ἐβγαλε τὸ πορτοφόλι μὲ τὶς φωτογραφίες τῶν παιδιῶν του καὶ ἔξεζώσθηκε. Τότε φάνηκαν αἷματα καὶ ἔπεσαν λίρες καταγῆς, γιατὶ εἶχε τρυπήσει τὸ κεμέρι του ἡ σφαίρα. Ἀρχισε νὰ πονῇ ὁ Παῦλος κι ἔλεγε: «Σκοτώστε με, παιδιά· πῶς θὰ μ' ἀφήσετε στοὺς Τούρκους;»

«Οσο περνοῦσε ἡ ὥρα καὶ πονοῦσε δυνατότερα, βογκοῦσε «πονῶ». «Υστερα εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή: «Νίκο, ἐσὺ πῶς θὰ μὲ

ἀφήσης;» Ό Πύρξας γονάτισε καὶ τὸν ἐφίλησε στὸ στόμα καὶ τοῦ εἶπε: «Κοντά σου είμαι, καπετάνιε· δὲ σὲ ἀφήνομε». Καὶ τὰ χεῖλη τοῦ Παύλου ἤταν ψυχρά. «Πονᾶ» ἔλεγε ὁ Παῦλος καὶ ὀνόμαζε τὰ παιδιά του. Καὶ πάλι ἔλεγε: «Σκοτῶστε με». Δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ κουνηθῇ ἀπὸ τὴν θέση του. Καὶ τὰ παιδιά του δὲν τὰ ὀνόμαζε πιά. «Πονᾶ» εἶπε σιγὰ καὶ ξεψύχησε.

(Απὸ τὴν βιογραφία Παῦλος Μελᾶς)

I. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Δικό μου φῶς

HΕΣΟΥΡΑΝΙΣ ἡ δλόφεγγὴ ἡ Σελήνη
λαμποκοπᾶ κι ἀστράφτει πέρα ως πέρα·
τὸ φῶς της, μὲς στὸν ἔρημον αἰθέρα
τῆς νύχτας δλα τ' ἄλλα φῶτα σβήνει.

Μὰ ἐκεῖ βαθιὰ ποὺ ροδοφέγγει ἡ μέρα,
ὅταν μικρὴ ζωὴ στὴ νύχτα μείνη,
ἐν' ἀστρῷ λίγο, μὰ δικό του, χύνει
φῶς τρέμιο ἀπὸ τὴν ἄγνωστή του σφαίρα.

Κι εἶπα: Τέτοιο καλὸ μακριὰ ἀπὸ μένα,
ἀφοῦ κογτὰ σὲ μεγαλεῖα ξένα
ὅ, τι σιμώνει, τὸ δικό του χάνει·

Καλύτερα μακριὰ καὶ μοναχός μου!
σὲ μιὰ ἄγνωστη κρυφὴ γωνιὰ τοῦ κόσμου,
λίγο, μὰ καὶ δικό μου φῶς, μὲ φτάνει.

(Απὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Σκαραβαῖοι καὶ τερρακότες)

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΔΕΛΤΑ

Στὰ μυστικὰ τοῦ Βάλτου

Ο Ἀποστόλης καὶ δ Γιωβάν εἰναι δυὸς μικρὰ Ἑλληνόπουλα ποὺ λαβαίνουν μὲ ἡρωισμὸς μέρος στὸν Μακεδονικὸν Ἀγώνα. Μιὰ μέρια δ Γιωβάν στέλνεται σὲ μιὰ ἐπικίνδυνη ἀποστολή. Πρέπει νὰ πάῃ στὸ Πλατύ καὶ νὰ βρῆ τρόπο νὰ δώσῃ κρυφὰ ἔνα σπουδαῖο μήνυμα στὸν μηχανοδηγὸ τοῦ τρένου.

ΤΗΓΑΙΝΑΝ τ' ἀγόρια βιαστικά, ἀνταλλάζοντας ἀργὰ καὶ ποὺ κανένα λόγο. Πέρασαν τὴν ἀμαξωτὴ γέφυρα τοῦ Λουδία, καί, ἀφήνοντας τὸ μεγάλο δρόμο ποὺ πάγει στὴ Βέροια, τράβηξαν νότια.

Λίγο διάστημα ἔκαναν, καὶ ὁ Ἀποστόλης σταμάτησε.

— Πήγαινε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα μόνος, εἴπε τοῦ Γιωβάν. Φαίνεται πιὰ τὸ Πλατύ. Μὲ ξέρουν ἐκεῖ. Καλύτερα νὰ μὴ μὲ δούν. Θὰ σὲ περιμένω κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα. Εἰδες πῶς θὰ κατέβης, ἔ; "Η σφύριξέ μου, ἀν εἰναι μοναξιά, καὶ ἀνεβαίνω ἐγώ. Γειά σου, τώρα. Κοίταξε μόνο νὰ κάνης τὸν κουτό. Πηγαίνεις τάχα δεξιά, καὶ γυρεύεις νὰ πάρης τὸ τραΐνο ποὺ πάγει ἀριστερά. "Α! καὶ μὴν ξεχνᾶς! Τὸ δεξιὸ μάγουλο πρῶτα, υστερα τὸ ἀριστερό, καὶ τελευταῖο τὸ μέτωπο. "Ε;

— Ἐννοια σου... μουρμούρισε δ Γιωβάν.

Κι ἔφυγε μὲ σκυφτὸ τὸ κεφάλι.

Πήγαινε δ μικρὸς βιαστικός, σχεδὸν τρεχάτος, ἀπλάθοντας δσο μποροῦσε τὰ λιγνά του ποδαράκια.

Τώρα πού δὲν είχε πιά τὸν Ἀποστόλη κοντά του, ξεθάρρευε. Ἀπὸ μικρός, μὲς στὸ ξύλο καὶ τὶς τιμωρίες μεγαλωμένος, είχε ἔξασκήσει τὸ μυαλό του σὲ δλες τὶς πονηριὲς καὶ τὶς μαλαγανιές,* ἡταν μαθημένος σὲ δλα τὰ τεχνάσματα γιὰ νὰ γλιτώνῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Ἀγγελ Πέιο. Ὅσο ἡταν κοντὰ στὴν κυρία Ἡλέκτρα καὶ τὸν Ἀποστόλη, κι ἔνιωθε ἀσφάλεια, ἔχανε τὶς ἰδιότητές του, ξαναγίνονταν μικρός, διψοῦσε νὰ μάθῃ καινούρια πράματα.

—Ἐσένα, δὲ σοῦ λέγω ποτὲ ψέματα, είχε πεῖ τῆς κυρίας Ἡλέκτρας, χθές, ποὺ σκουπίζοντας τὴν τάξη, είχε σπάσει μὲ τὴ σκούπα του ἔνα τζάμι. Καὶ νὰ μὲ δείρης, δὲ θὰ σοῦ πῶ ψέματα, ἐσένα.

“Οπως καὶ τὸν Ἀποστόλη, θὰ ντρέπουνταν νὰ τὴ γελάσῃ.

Μὰ τώρα, μόνος στὸν κάμπο, ἔνιωθε δλα του τὰ παλιὰ ἐφόδια νὰ ξαναζωντανεύουν, γύρευε κι ἔβρισκε στὸ μυαλό του χίλια μέσα νὰ βγάλῃ πέρα τὴν ἀποστολή του.

Χαμήλωνε δὲ ήλιος κατὰ τὰ βουνά, στὴ δύση, σὰν μπῆκε στὸ σταθμό. Τὸ τρένο δὲν είχε φθάσει. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς γραμμῆς, τρία παιδιά ἔπαιζαν ἀμάδες.* Στάθηκε δὲ Γιωβάν καὶ τὰ κοίταζε, τὸ μάτι του καὶ τὸ αὐτί του προσηλωμένο κατὰ τὴ δύση.

‘Απὸ μακριὰ ἄκουσε τὸ λαχάνιασμα τῆς μηχανῆς, πήρε μιὰ πλατιὰ πέτρα καὶ ἄρχισε κι αὐτὸς νὰ πηδᾶ καὶ νὰ τὴν κλοτσᾶ μὲ τὸ ἔνα πόδι κατὰ τὴ γραμμή.

‘Ο Τούρκος ύπαλληλος, μὲ μιὰ κόκκινη καὶ μιὰ πράσινη σημαία στὸ χέρι, τὸν εἶδε καὶ τὸν φώναξε.

—Φύγε ἀπὸ κεῖ, μικρέ! Καὶ σεῖς, παιδιά, ξεκουμπιστήτε! Ἐρχεται τὸ τρένο...

‘Ο Γιωβάν μάζεψε τὴν πέτρα του, πέρασε τρεχάτος τὴ γραμμὴ καὶ στάθηκε στὸ σταθμό, μὲ μάτια καὶ στόμα ἀνοιχτά, σὰ χωριατόπαιδο ποὺ πρωτοβλέπει τὸ σιδερένιο θηρίο.

Κατάφθανε τὸ τρένο, τρίζοντας καὶ καπνίζοντας. Λιγόστεψε τὴν ταχύτητά του, πέρασε ἡ μηχανή τὸν Γιωβάν καὶ στάθηκε πέρα.

Δυό τρεῖς χωρικοί σίμωσαν μὲ τὰ μπογαλάκια τους, ἄλλοι τόσοι κατέβηκαν στὸ σταθμό, καὶ μὲς στὸ πήγαινε κι ἔλα, χώθηκε ἀνάμεσά τους ὁ Γιωβάν καὶ βρέθηκε μπρὸς στὴ σκευοφόρο.*

Σὰ χαζὸ παιδὶ ἔκανε νὰ σκαρφαλώσῃ στὸ σκαλοπάτι. Ἔνας χαμάλης τὸν ἐπιασε ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τὸν κατέβασε κάτω.

— Ποῦ πᾶς; τὸν ρώτησε τούρκικα.

Μὲ μεγάλα τρομαγμένα μάτια τὸν κοίταξε ὁ Γιωβάν, ξύνοντας τὸ δεξὶ του μάγουλο, ὕστερα τὸ ἀριστερό, καὶ μὲ τὸν καρπὸ τοῦ χεριοῦ του τὸ μέτωπό του.

— Ποῦ πᾶς καὶ σκαρφαλώνεις ἔτσι, παλιόπαιδο; τὸν ξαναρώτησε θυμωμένος ὁ Τούρκος.

‘Αμιλήτος, σὰ σαστισμένος, τὸν κοίταξε ὁ Γιωβάν, ξύνοντας μὰ τὸ δεξὶ του μάγουλο, μὰ τ’ ἀριστερὸ καὶ μὰ τὸ μέτωπο.

— Δὲν ξέρεις τούρκικα; ρώτησε ἄγρια ὁ χαμάλης.

‘Ο Γιωβάν δὲν ἀποκρίθηκε.

‘Ο καποτρένος* περνοῦσε ἀμέριμνα παρακάτω. Τὸν φώναξε ὁ Τούρκος.

— Κοίταξε δῶ, τοῦ εἶπε, ἔνα ἀνήλικο ποὺ δὲν καταλαβαίνει γλώσσα. Ἐσὺ ξέρεις βουλγάρικα... μήπως σὲ καταλάβει ἐσένα...

‘Ο Γιωβάν κοίταξε τὸν καποτρένο μὲ τὰ ἴδια τρομαγμένα μάτια.

Μὲ καλοσύνη ρώτησε αὐτὸς βουλγάρικα:

— Είσαι Βούλγαρος;

— Ναί... μουρμούρισε στὴν ἴδια γλώσσα ὁ Γιωβάν.

Καὶ ἀργὰ ἔξυσε τὸ δεξὶ του μάγουλο, ὕστερα τὸ ἀριστερό καὶ πάλι τὸ μέτωπο.

Τὰ μάτια τοῦ καποτρένου ἀστραψαν. Γύρισε στὸ χαμάλη καὶ τοῦ εἶπε τούρκικα:

— Μοιάζει κουτός καὶ τὸν τρόμαξες. Ἀφησε νὰ τοῦ μιλήσω στὴ γλώσσα του.

— Κάλλιο ἐσύ παρὰ ἐγώ, τοῦ εἶπε ἀγαθά, σείοντας τὸ κεφάλι του ὁ Τούρκος.

Καὶ τράβηξε στὴ δουλειά του.

‘Ο καποτρένος είπε βουλγάρικα; έξακολουθώντας τάχα άμετριμνα τήν έξέταση τοῦ μικροῦ:

— Ποῦ θὲς νὰ πᾶς;... Τί γυρεύεις έδω;

‘Ο Γιωβάν τὸν κοίταζε, καὶ φοβισμένα ἔτριψε πάλι τὸ δεξὶ καὶ τὸ ἄριστερὸ μάγουλό του, καὶ υστερα τὸ μέτωπο, σὰ χαζὸ ξαφνιασμένο παιδί.

Βιαστικά, κρυφά, μὲ τὸ δείχτη τοῦ χεριοῦ του, ἔκανε καὶ ὁ καποτρένος τὶς ἵδιες κινήσεις. Κι ἐλληνικὰ είπε χαμηλόφωνα τοῦ Γιωβάν:

— Τρέχα πέρα ἀπὸ τὴ γραμμή, πίσω ἀπὸ τὴ σκευοφόρο...

— Ποιά; ρώτησε ἐπίσης ἐλληνικὰ δι Γιωβάν.

— Τοῦτο δῶ τὸ βαγόνι ποὺ ἔχει τὰ σεντούκια... καὶ περίμενέ με...

Τρεχάτος ἔφυγε δι Γιωβάν. Σὲ λίγα δευτερόλεπτα, ἀπὸ ἓνα ἄλλο βαγόνι πήδηξε χάμω, στὸ ἄλλο μέρος τῆς γραμμῆς δι καποτρένος, βρῆκε τὸν Γιωβάν, ποὺ εἶχε τρυπώσει πλάγι στὴ σκευοφόρο, καὶ ἀφοῦ βεβαιώθηκε πώς ἦταν μόνοι, τὸν πλησίασε βιαστικά.

— Απὸ ποὺ ἔρχεσαι; ρώτησε χαμηλόφωνα.

— Απὸ τὸ Ζορμπᾶ, ἀποκρίθηκε δι μικρός.

— Ή κυρία Ἡλέκτρα; ἔκανε δι καποτρένος.

— Ναι!

— Γράμμα;

— Ναι!

— Δῶσε, γρήγορα... Κρύψου στὶς ρόδες... Βγάλ’ το κρυφά...

“Αψε σβῆσε, δι Γιωβάν εἶχε βγάλει τὸ φάκελο ἀπὸ τὸν κόρφο του καὶ τὸν ἔριξε χάμω. “Εσκυψε δι καποτρένος, τάχα πώς κάτι βλέπει στὴ ρόδα, τὸ μάζεψε, τὸ ἔχωσε μέσα στὸ μανίκι του καὶ ξανασηκώθηκε.

— Γενικὸ Προξενεῖο; μουρμούρισε.

— Δεσπότης... ἀποκρίθηκε δι Γιωβάν.

— Κἀλά. Μεῖνε δῶ. Φεύγει τὸ τρένο. “Υστερα τραβᾶς τὸ δρόμο σου. Χαιρετίσματα στὴν κυρία Ἡλέκτρα, πές, ἀπὸ τὸν Χρίστο... ξέρει...

Καὶ μὲ γρήγορα βήματα ξανανέβηκε σ' ἔνα βαγόνι, καὶ σχεδὸν ἀμέσως ἐφυγε τὸ τρένο.

Ἄπὸ τὸ χῶμα ὃπου εἶχε καθίσει ὁ Γιωβάν, κοίταζε τὸ πήγαινε κι ἔλα τοῦ σταθμοῦ. Σὲ λίγο ὅλοι εἶχαν σκορπίσει, ταξιδιώτες καὶ ὑπάλληλοι.

Τότε σηκώθηκε κι ἐκεῖνος, πέρασε πέρα ἀπὸ τὸ σταθμὸ καὶ βγῆκε στὸν πατημένο δρόμο.

Τρεχάτος ἐφθασε στὴν ἀμαξωτὴ γέφυρα. Ὁ ήλιος βασίλευε.

὾ Αποστόλης τὸν περίμενε στὸ δρόμο. Ἡταν μόνος.

— Τὰ κατάφερες; ρώτησε.

— Ναι!

— Σὲ ποιὸν τὸ ἔδωσες;

— Εἰπε νὰ πῶ τῆς κυρίας Ἡλέκτρας χαιρετίσματα ἀπὸ τὸν Χρίστο.

— Καλά! Ἔπεσες στὸν πιὸ ξυπνό. Αὐτὸς πάντα τὰ βγάζει πέρα, καὶ τὶς πιὸ δύσκολες δουλειὲς τὶς καταπιάνεται καὶ ὅλα τὰ κατέφερνει.

Χαρούμενα ἔδωσε μιὰ σβερκιὰ τὸν Γιωβάν.

— Εἰδες ποὺ φοβούσουν, κουτούκι,* Ἐγὼ τὸ ἥξερα πῶς θὰ τὰ καταφέρης, εἰπε. Καὶ τώρα, δρόμο.

Βιαστικὰ πήγαιναν τὰ δυὸ παιδιὰ στὸν ἐρημικὸ κάμπο κατὰ τὸ Ζορμπᾶ.

Ἐφθασαν νύχτα. Ἡ πόρτα τοῦ σχολείου ἦταν ξεκλείδωτη, ἡ κυρία Ἡλέκτρα τοὺς περίμενε. Στὸ τραπέζι τῆς κουζίνας, δυὸ κουπάκια, πιάτα καὶ ψωμοτύρι ἦταν στρωμένα, καὶ στὴ φουφού* ἄχνιζε ἔνα μπρίκι καφές.

— Καθίσετε ν' ἀνασάνετε, ξεκουραστῆτε, πέστε ἔνα γάλα, νά, πήγα μόνη μου καὶ τὸ πῆρα ἀπὸ τὸ χωριό. Καὶ ὕστερα μοῦ τὰ λέσι, Γιωβάν, εἰπε στ' ἀγόρια.

Ἡταν συγκινημένη καὶ χαρούμενη. Εἶχε ξανάρθει ἡ καρδιά της στὴ θέση της, σὰν τοὺς ἄκουσε νὰ φθάνουν καὶ τῆς εἰπε ὁ Αποστόλης: «Ο Χρίστος σὲ χαιρετάει».

Γιατὶ ἦταν ριψοκίνδυνο νὰ ἐμπιστευθῇ τέτοια σπουδαίᾳ δου-

λειά σὲ τόσο μικρὸ παιδί, τὸ ἥξερε. Μὰ στὶς δουλειὲς ποὺ καταπιάνουνταν αὐτή, ἀν δὲ ριψοκινδύνευε κιόλα, θὰ γίνουνταν ποτὲ τίποτα;

— Ακουσε τὴ διήγηση τοῦ Γιωβάν, ποὺ ἔξυνε πάλι τὸ δεξὶ του μάγουλο, ὕστερα τὸ ἀριστερό, καὶ τελευταῖο τὸ μέτωπό του, ἀναπαραστώντας τὴ σκηνὴ μὲ τὸν Τοῦρκο, τάχα πὼς δὲν καταλάβαινε τούρκικα καὶ ἡταν τρομαγμένος.

— Δὲν ἥξερα ἀν ἡταν ἀλήθεια Τοῦρκος, τῆς ἔξήγησε. Μὰ αὐτὸς δὲν ἀπαντοῦσε στὸ σημάδι μου. Καὶ σὰν ἦλθε ὁ ἄλλος, καὶ, μὲ τὸ δάχτυλο, γρήγορα ἔκανε σὰν καὶ μένα... χάρηκα πολύ, κυρία 'Ηλέκτρα... Γιατὶ φοβούμουν μὴ φύγῃ τὸ τρένο πρὶν μὲ καταλάβῃ κανένας. Τώρα ξέρω. "Αλλη φορὰ θὰ τὰ καταφέρων καλύτερα.

— Καὶ τώρα τὰ κατάφερες καλά, εἰπε τρυφερὰ ἡ δασκάλισσα.

Καὶ σκύβοντας, ἔριξε ἔνα φιλὶ στ' ἀχτένιστα μαλλιά του.

— Καὶ τὰ ροῦχα σου τὰ κέρδισες, πρόσθεσε γελαστά.

Ξετύλιξε ἔνα στρῶμα ποὺ εἶχε κατεβάσει ἀπὸ τὸ πατάρι, καὶ ἐστρώσε σεντόνια καὶ κουβέρτες.

— Γδυθῆτε καὶ κοιμηθῆτε ἐδῶ καὶ οἱ δυό, τοὺς εἶπε. Θὰ κλειδώσω καὶ θὰ πλαγιάσω κι ἐγώ, καὶ αὔριο τὰ ξαναλέμε.

(Απὸ τὸ μιθιστόρημα *Στὰ μυστικὰ τοῦ Βάλτου*)

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

‘Η ἀγνώριστη

Ποιὰ εἶναι τούτη
ποὺ κατεβαίνει
ἀσπροεντυμένη
δχ τὸ βουνό;

Τώρα ποὺ τούτη
ή κόρη φαίνεται,
τὸ χόρτο γένεται
ἄνθι ἀπαλό·

κι εὐθὺς ἀνοίγει
τὰ ώραῖα του κάλλη,
καὶ τὸ κεφάλι
συχνοκουνεῖ·

κι ἐρωτεμένο,
νὰ μὴ τὸ ἀφῆσῃ,
νὰ τὸ πατήσῃ
παρακαλεῖ.

Κόκκινα κι όμορφα
ἔχει τὰ χεῖλα,
ώσαν τὰ φύλλα
τῆς ροδαριᾶς,*

ὅταν χαράζῃ
καὶ ἡ αὐγούλα
λεπτή βροχούλα
στέρνει δροσιᾶς.

Kai tῶν μαλλιῶν της
τ' ώραιο πλῆθος
πάνου στὸ στῆθος
λάμπει ξανθό·

ἔχουν τὰ μάτια της
όποιù γελοῦνται
τὸ χρῶμα πού ναι
στὸν οὐρανό.

Ποιὰ εἶναι τούτη
ποὺ κατεβαίνει
ἀσπροεντυμένη
όχ τὸ βουνό;

(Πονήματα)

ΚΟΣΜΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Οἱ χαρταετοὶ

Ἐνας πρόσφυγας ἀπ' τὴ Σμύρνη διηγεῖται μὲ νοσταλγία γιὰ τὸ ἔθιμο ποὺ ὑπῆρχε
κι ἔκει, νὰ ύψωνουν τὰ παιδιά πολλοὺς χαρταετοὺς στὸν οὐρανὸ κατὰ τὴ
Μεγάλη Σαρακοστή.

ΙΔΕΣ ποτέ σου πολιτεία νὰ σηκώνεται ψηλά;
Δεμένη ἀπὸ χιλιάδες σπάγκοι ν' ἀνεβαίνῃ στὰ οὐράνια; Ἔ, λοιπόν, οὕτε εἰδες οὔτε θὰ ματαδῆς ἔνα τέτοιο θάμα. Ἀρχινόσανε τὴν Καθαρὴ Δευτέρα —ἴτανε ἀντέτι*— καὶ συνέχεια τὴν κάθε Κυριακὴ καὶ σκόλη,* ὥσαμε τῶν Βαγιῶν. Ἀπὸ τοῦ Χατζηφράγκου τ' Ἀλάνι* κι ἀπὸ τὸ κάθε δῶμα* κι ἀπὸ τὸν κάθε ταρλὰ* τοῦ κάθε μαχαλᾶ* τῆς πολιτείας, ἀμολάρανε τσερκένια.* Πήχτρα ὁ οὐρανός. Τόσο, ποὺ δὲ βρίσκανε θέση τὰ πουλιά. Γιὰ τοῦτο, τὰ χελιδόνια τὰ φέρνανε οἱ γερανοὶ μονάχα τὴ Μεγαλοβδομάδα, γιὰ νὰ γιορτάσουνε τὴν Πασχαλιὰ μαζί μας. Ὁλάκερη τὴ Μεγάλη Σαρακοστή, κάθε Κυριακὴ καὶ σκόλη, ἡ πολιτεία ταξίδευε στὸν οὐρανό. Ἀνέβαινε στὰ οὐράνια καὶ τὴ βλόγαγε ὁ Θεός. Δὲ χώραγε τὸ μυαλό σου πῶς μπόραγε νὰ μένη κολλημένη χάμω στὴ γῆς, ὕστερ* ἀπὸ τόσο τράβηγμα στὰ ὕψη. Καὶ δπως κοιτάγαμε δλο ψηλά, τὰ μάτια μας γεμίζανε οὐρανό, ἀνασαίναμε οὐρανό, φαρδαίνανε τὰ στέρνα μας καὶ κάναμε παρέα μὲ ἀγγέλοι. Ἰδια ἀγγέλοι κι ἀρχαγγέλοι κορωνίζανε* ψηλά. Θὰ μοῦ πῆς, κι ἐδῶ, τὴν Καθαρὴ Δευτέρα, βγαίνουνε κάπου ἐδῶ γύρω κι ἀμολά-

ρουνε τσερκένια. Είδες δμως ποτέ σου τούτη τὴν πολιτεία ν' ἀρμενίζῃ στὰ οὐράνια; "Οχι. Ἐκεῖ, οὐλα ἥταν λογαριασμένα μὲ νοῦ καὶ γνώση, τὸ κάθε σοκάκι δεμένο μὲ τὸν οὐρανό. Καὶ χρειαζότανε μεγάλη μαστοριὰ καὶ τέχνη γιὰ ν' ἀμολάρης τὸ τσερκένι σου.

"Ο Σταυράκης, δὲ Σταυράκης τοῦ Ἀμανατζῆ, θὰ γινότανε σπουδαῖος τσερκενάς. Μὰ χαραμίστηκε ἡ ζωὴ του. "Ἄς εἰναι... Ποὺ λές, θὰ γινότανε σπουδαῖος τσερκενάς. Παιδὶ ἀκόμα, ἥτανε μάνα στὶς μυρωδιές. Νὰ σοῦ ἔξηγηθῶ. Συμφωνοῦσες μ' ἔναν ἄλλον ποὺ ἀμόλαρε τσερκένι —δλα γίνονταν μὲ συμφωνία τίμια, δίχως χιανετιά*— συμφωνοῦσες μαζί του νὰ παίρνετε μυρωδιές. Δηλαδὴ ποιός θὰ ξούριζε τὴν δριὰ* τοῦ ἄλλουνοῦ. 'Ο Σταυράκης ἄφηνε σπάγκο, ἔφερνε τὸ τσερκένι του πιὸ πέρα καὶ λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ τσερκένι τ' ἄλλουνοῦ, τράβαγε τότε σπάγκο μὲ δυνατές χεριές, καὶ χράπ! τοῦ ξούριζε τὴν δριά. "Ηξερε κι ἄλλα κόλπα δὲ Σταυράκης. Καὶ τὰ τσιγαροχαρτάκια τῆς δριᾶς γινόντουσαν ἅσπρα πουλάκια, πεταρίζανε στὰ οὐράνια, ὥσπου τά χανες ἀπὸ τὰ μάτια σου. Τὸ κολοβὸ* τσερκένι ἀρχίναγε νὰ παίρνη τάκλες* —νά, δπως γράφουνε τώρα κάποιες φορές οἱ ἐφημερίδες γιὰ τ' ἀεροπλάνα— καὶ σὰν ἥπεφτε μὲ τὸ κεφάλι, δὲν είχε γλιτωμό: χτύπαγε κάπου, ἥσπαζε δὲ γιαρμάζ* στὴ μέση, καὶ τὸ τσερκένι σωριαζότανε ἵδιο κορμὶ μὲ τσακισμένη ραχοκοκαλιά. Ήτανε μάνα δὲ Σταυράκης.

Μὰ ἔξὸν ἀπὸ τὶς μυρωδιές, ἥτανε καὶ τὰ παρσίματα. Μπλέκανε τὰ δυὸ τσερκένια, τράβαγες σπάγκο, τεζάρανε,* κι ὅποιος ἥσπαζε τὸ σπάγκο τ' ἄλλουνοῦ τοῦ παιρνε τὸ τσερκένι. Κι αὐτὸ μὲ τίμια συμφωνία. Φώναζες, νά τὰ παίρνουμε; Ναι, σοῦ ἀποκρινότανε ὁ ἄλλος, μὰ τὶ σπάγκο ἔχεις; Γιατὶ, ἀν είχες σπάγκο σιτζίμι* ἢ διμισκί,* κι δὲ ἄλλος είχε σπάγκο τσουβαλίσιο, σίγουρα τὸν ἔκοβες. "Ἐπρεπε νά ναι ισοπλία, ποὺ λένε. Βέβαια, γινόντουσαν καὶ χιανετιές καμιὰ φορά. Σπάνια δμως.

Τὰ τσερκένια δὲν ἥτανε σὰν τὰ ἐδῶ, τετράγωνα ἢ μὲ πολλὲς γωνιές. Νὰ σοῦ ἔξηγηθῶ. Φαντάσου ἓνα καλαμένιο τόξο —μισό τσέρκι,* δηλαδή — μὲ τὴν κόρδα* καὶ μὲ τὴ σαΐτα* του. Ἡ

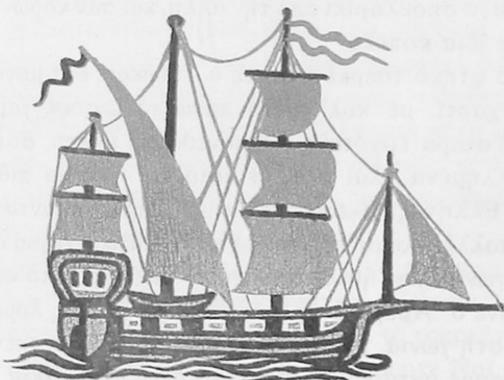
σαίτα του —αὐτὸς εἶναι δὲ γιαρμάς τοῦ τσερκενιοῦ— ἥτανε μιὰ ξύλινη βέργα. Ὁ γιαρμάς, λοιπόν, περίσσευε κάτω ἀπὸ τὴν κόρδα, δυὸς φορὲς πιὸ μακρὺς παρὰ ἀπὸ τὴν κόρδα ὥσαμε τῇ μέσῃ τοῦ τσερκιοῦ. Αὐτό, γιὰ τὴν ἴσορροπία. "Ήτανε δεμένος στὴν κορφὴ τοῦ τσερκιοῦ, τὸ ἵδιο καὶ καταμεσῆς στὴν κόρδα. Κάτω, ἡ μύτη του εἶχε μιὰ χαρακιά. "Ἐνας σπάγκος ζεκίναγε ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη τοῦ τσερκιοῦ, πλάι στὴν κόρδα, κατέβαινε, χωνότανε στὴ χαρακιὰ ἡ δενότανε γύρω στὴ μύτη, ἀνέβαινε ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ξαναδενότανε στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ τσερκιοῦ. Τὸ τσερκένι, λοιπόν, ἥτανε ἔνα τόξο ποὺ τέλειωνε κάτω μυτερό, σὲ σφήνα. Αὐτὸς ἥτανε ὁ σκελετός. Τὸν ντύνανε ὕστερα μὲ χαρτί, χοντρὸ ἡ πιὸ λιανό,* ἀνάλογα μὲ τὸ μπόι τοῦ τσερκενιοῦ. Βέβαια, τὸ καλὸ τσερκένι ἡ πρεπεῖ νά 'ναι καλοζυγιασμένο, νά μὴ γέρνη οὔτε ἀπὸ τὴ μιὰ μπάντα οὔτε ἀπὸ τὴν ἄλλη. Μά, νὰ σου πῶ τὴν ἀμαρτία μου, ἐμένα μ' ἄρεσε νὰ γέρνη λιγάκι ἀπὸ τὴ μιὰ. Τοῦ κρέμαγα σκουλαρίκι ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ σὰν κορώνιζε ψηλά, καμάρωνε ἴδια κοπέλα.

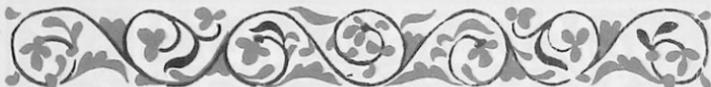
Τὸ πιὸ φτηνὸ τσερκένι ἥτανε ὁ Τοῦρκος: ἔνα μονοκόμματο κόκκινο χαρτί, μὲ κολλημένα πάνω τὸ μεσοφέγγαρο καὶ τ' ἄστρο. "Ὕστερα ἐρχότανε ὁ Φραντσέζος, μπλού, ἄσπρο, κόκκινο, κολλημένα πλάι πλάι μὲ τσιρίσι.* Ἀκόμα πιὸ ἀκριβός ἥτανε ὁ Ἐλληνας. Βλέπεις, γιὰ τὴν ἔλληνικιὰ παντιέρα* χρειάζονται πολλὲς λουρίδες, ἄσπρες καὶ γαλάζιες, χώρια ὁ σταυρὸς στὴ μιὰ γωνιά, καὶ ἥθελε δουλειὲν τὸ κόλλημα. Στὸ κόστος τοῦ παράβγαινε ὁ Ἀμερικάνος, κόκκινες καὶ ἀσπρες λουρίδες, καὶ τ' ἄστρα στὴ γωνιά. Μὰ πιὸ ἀκριβὸ ἀπ' ὅλα τὰ τσερκένια, πανάκριβο, ὥσαμε δχταράκι, μπορεῖ καὶ δέκα μεταλλίκια —σοῦ μιλάω γιὰ τρεχούμενο μπόι, κοντὰ ἔνα μέτρο— ἥτανε τὸ μπακλαβουδωτό. Οὐλό μικρὰ μικρὰ τρίγωνα καὶ μπακλαβουδάκια, χρώματα χρώματα. Ἐξὸν ἀπὸ τὸν κόπο γιὰ τὸ κόλλημα, χρειαζότανε καὶ μεγάλη τέχνη, γιὰ νά 'ναι οὐλα τὰ κομματάκια ταιριαστὰ στὸ σχέδιο καὶ στὸ χρᾶμα. Πήγαινε καὶ πολὺ τσιρίσι... Ἀκριβούτσικο ἥτανε κι ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα, σκούρο μαβί, μὲ κολλημένα πάνω του, ἀπὸ χρυσόχαρτο, οὐλα τ' ἄστρα καὶ οἱ

κομῆτες τ' οὐρανοῦ. Καὶ ποῦ νὰ δῆς κάτι θεόρατα τσερκένια, πάνω ἀπὸ μπόι ἀνθρώπου. Αὐτὰ τ' ἀμολάρανε οἱ μεγάλοι, ὅχι μὲ σπάγκο, μὲ σκοινάκι. Τὰ κουμαντάρανε δυὸ δυὸ νομάτοι, γεροὶ ἄντροι, μὲ χέρια ροζιασμένα στὴ δουλειά, γιατὶ τὸ τράβηγμα τοῦ ἀέρα σοῦ χαράκιαζε τὰ δάχτυλα. Τὰ μάτωνε. Ἀμόλαρα κι ἐγὼ ἔνα τέτοιο τσερκένι μιὰ βολά.

Αὐτὰ είχα νὰ σοῦ πῷ. "Ητανε θάμα νὰ βλέπῃς ὄλακερη τὴν πολιτείαν ν' ἀνεβαίνῃ στὰ οὐράνια. Νά, γιὰ νὰ καταλάβης, ξέρεις τὸ εἰκόνισμα ποὺ ὁ Ὑγελος σηκώνει τὴν ταφόπετρα, κι ὁ Χριστὸς βγαίνει ἀπὸ τὸν τάφο κι ἀναλήφτεται στὸν οὐρανό, κρατώντας μιὰ πασχαλιάτικια κόκκινη παντιέρα; Κάτι τέτοιο ἦτανε.

('Απὸ τὸ μυθιστόρημα Στοῦ Χατζῆφράγκου)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Τὸ τρελοβάπορο

Τραγούδι

Βαπόρι στολισμένο βγαίνει στὰ βουνά
κι ἀρχίζει τὶς μανοῦβρες «βίρα-μάινα»*

Τὴν ἄγκυρα φουντάρει στὶς κουκουναριές
φορτώνει φρέσκο ἀέρα κι ὑπ’ τὶς δυὸς μεριές

Ἐίναι ἀπὸ μαύρη πέτρα κι εἶναι ὑπ’ ὄνειρο
κι ἔχει λοστρόμο* ἀθόσ ναύτη πονηρό

΄Απὸ τὰ βάθη φτάνει τοὺς παλιοὺς καιροὺς
βάσανα ξεφορτώνει κι ἀναστεναγμοὺς

΄Ελα Χριστὲ καὶ Κύριε. λέω κι ἀπορῶ
τέτοιο τρελὸ βαπόρι τρελοβάπορο

Χρόνους μᾶς ταξιδεύει δὲ βουλιάξαμε
χίλιους καπεταναίους τοὺς ἀλλάξαμε

Κατακλυσμοὺς ποτὲ δὲ λογαριάσαμε
μπήκαμε μὲς στὰ ὅλα καὶ περάσαμε

Κι ἔχουμε στὸ κατάρτι μας βιγλάτορα*
παντοτινὸ τὸν Ἡλιο τὸν Ἡλιάτορα!

(΄Απὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Ὁ ἥλιος ὁ ἥλιατορας)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

‘Ο Δημοτικὸς Κῆπος

Τὸ ἀφήγημα ποὺ ἀκολουθεῖ περιέχει ἀναμνήσεις τοῦ συγγραφέα ἀπ' τὰ παιδικά του χρόνια στὴν Πόλη. ‘Ο τόπος δπού ἔπαιζε μὲ τ' ἄλλα τὰ παιδιά, τὰ διάφορα παιχνίδια τους ἄλλα καὶ τὰ μαλώματά τους περιγράφονται μὲ ἀγάπη καὶ νοσταλγία.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ Κῆπος τοῦ Ταξιμιοῦ ἦτανε κόσμος
δόλοκληρος. Γιὰ νὰ μπῆς, πλήρωνες εἰσιτήριο· οἱ
μεγάλοι ἔνα γρόσι, τὰ παιδιά μισό γρόσι, τὰ μωρά
τίποτα. Τὰ δριαὶ δμως ἀνάμεσα στὶς διάφορες ἡλι-
κίες δὲν ἦτανε χαραγμένα πολὺ καθαρὰ καὶ γινόν-
τανε, στὴν εἰσόδο, μεγάλες συζητήσεις μὲ τοὺς δημοτικοὺς
ὑπαλλήλους γιὰ τὸ τί ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ ὁ καθένας. Μόλις
ἔμπαινες, ἀντίκριζες τοὺς φύλακες ποὺ φορούσανε στολὴ καὶ
κρατούσανε μεγάλες βίτσες. Γυρνούσανε παντοῦ καὶ παραμο-
νεύανε τὰ παιδιά. ‘Αν περπατοῦσες στὰ φυτεμένα μέρη, ἀν ἔκο-
βες λουλούδια ἡ κλαδιά, σὲ κυνηγούσανε καὶ σὲ δέρνανε μὲ τὴ
βίτσα. Τὸ ζήτημα ἦτανε νὰ μὴ σὲ πιάσουν, ἀν σ' ἐπιαναν κανεὶς
δὲν μποροῦσε νὰ σὲ γλιτώσῃ. ‘Αριστερὰ καθὼς ἔμπαινες, ἦταν ἡ
μεγάλη χαβούζα* μὲ τὰ κόκκινα ψάρια. Εἶχε καὶ μικρότερες
χαβούζες, ἄλλες μὲ ψάρια καὶ ἄλλες χωρίς. Εἶχε καὶ βατράχους
πλῆθος, φωνακλάδες καὶ ἀστείους. Δεξιὰ ἦτανε μιὰ παράγκα
ποὺ πουλοῦσε τσοκολάτες, κουφέτα, παστέλι, σιμίτια,* φιστί-

κια, στραγάλια, κολοκυθόσπορους ψημένους και άλατισμένους και κορόμηλα πράσινα. Δέκα κορόμηλα μιὰ δεκάρα, ἀν παζάρευες μπορεῖ νὰ ἔπαιρνες και ἔντεκα, τὸ βράδυ ἀρρωστοῦσες λιγάκι, μὰ ἄξιζε ὁ κόπος.

Δεξιὰ κι ἀριστερὰ ἡταν οἱ ἐπίσημοι περίπατοι τοῦ Κήπου ποὺ ἔκαναν κύκλο και πήγαιναν πρὸς τὴ μεγάλη πλατεία τοῦ κέντρου. Σ' αὐτοὺς τοὺς δρόμους ἡταν ὅλο νταντάδες, γκουβερνάντες και παιδιὰ φρόνιμα. Ἐκεὶ συναντοῦσες και τὶς Ἰταλίδες ἀδελφές, τὴν "Ιντα και τὴν Τζίλντα, πάντα ντυμένες μὲ ὅμοια ρούχα. "Ητανε τόσο λεπτοκαμωμένες και μυγάγγιχτες και τόσο γλυκές! Ὁ Λεωνῆς χαιρότανε σὰν τὶς ἔβλεπε, μὰ δὲν ἥξερε τί νὰ πῆ μαζί τους. Στεκότανε και τὶς παρακολουθοῦσε ποὺ πηδοῦσαν σκοινί, ὑστερα συλλογιζότανε: «Τώρα τί θά λένε γιὰ μένα ποὺ κάθομαι ἔτσι και τὶς βλέπω;» Ντρεπότανε κι ἔφευγε. Μὰ σὲ λίγο ξαναπερνοῦσε ἀπὸ τὸ ἔδιο μέρος, μὲ ὕφος ἀδιάφορο, προφασιζότανε πῶς κάποιον γύρευε ἢ πῶς κάτι εἶχε χάσει και ξανάφευγε βιαστικὰ και πάλι ξαναπερνοῦσε. Ἐκεὶ παρουσιαζότανε καμιὰ φορὰ κι ἡ Λουίζα ἡ Γαλλίδα, ντυμένη μὲ ἄσπρα δαντελένια φουστάνια, μὲ τὶς μακριές καστανές μπούκλες τῆς χυμένες στοὺς ὅμους της. Αὐτὴ ἔκανε τὴ μεγάλη, διάβαζε μοναχή της ἢ μιλοῦσε μὲ τὶς δασκάλες. Ὁ Λεωνῆς τὴν πείραζε, εἶχε θάρρος μαζί της.

Ανάμεσα στοὺς δυὸ περιπάτους, καθὼς και στὰ πλάγια τοῦ Κήπου, ἔτανε πυκνὴ πρασινάδα, μεγάλα δέντρα και στενὰ μονοπάτια. Ἐκεὶ βασίλευαν οἱ συμμορίες, τὰ ἀγόρια τοῦ Λυκείου μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Πάρη, τὸν Μένο και τὸν Δήμη, τὰ ἀγόρια τοῦ Ζωγραφείου, τὰ ἀγόρια τῆς Σχολῆς Γλωσσῶν και Ἐμπορίου, τὰ ἀγόρια τῶν καθολικῶν φρέρηδων* και διάφορα ἀδέσποτα ἀγόρια ποὺ δὲν ἀνήκανε σὲ κανένα σχολειὸ και τὰ λέγανε: ἡ μορταρία. Ἡ κάθε συμμορία διάλεγε μιὰ περιοχὴ ποὺ ἡταν ἡ ἔδρα* της και δὲν ἄφηνε κανένα ἀγόρι, ἔξω ἀπὸ τὰ μέλη της, νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ. Τὰ σύνορα δμως δὲν ἡτανε σεβαστὰ και γινότανε συχνὰ μεγάλοι καβγάδες ἀνάμεσα στὶς συμμορίες, και καμιὰ φορὰ και πετροπόλεμος.

Τὰ κυριότερα παιχνίδια τους ήτανε τὰ βαρελάκια, τὰ σκλαβάκια, ὁ μπίκος καὶ τὸ κλέφτικο. Τὰ βαρελάκια παιζόντανε μὲ πολὺ περίπλοκους κανονισμούς, περιορισμούς καὶ διαγωνισμούς, ποὺ ἀν ἥθελε κανεῖς νὰ τὰ βάλῃ ὅλα αὐτὰ στὸ χαρτί, μποροῦσε νὰ γίνη ὄλόκληρη διατριβή. "Ολοι δμως ἡξεραν τοὺς νόμους τοῦ παιχνιδιοῦ, ἀπέξω κι ἀνακατωτά, χωρὶς νὰ τοὺς ἔχουνε διδαχτῇ ποτέ. "Ητανε παραδομένοι ἀπὸ ἀμνημονεύτους χρόνους, μαζὶ μὲ τοὺς θρύλους τοῦ Βυζαντίου, τοὺς ὄρπαζε κανεῖς μὲς στὸν ἀέρα τοῦ Κήπου τὸν ἴδιο καιρὸ ποὺ μάθαινε καὶ τὸ ἄλφα-βῆτα. Ἐπίσης τὰ σκλαβάκια ἦταν ἔνα παιχνίδι περίπλοκο, ποὺ χρειαζότανε εὐστροφία καὶ τέχνη. Σ' αὐτὸ λάβαιναν μέρος συχνά καὶ κορίτσια, καὶ τότε παιζότανε μὲ μεγάλη εὐγένεια καὶ ἀξιοπρέπεια. Ὁ μπίκος ἦταν ἔνα παιχνίδι σκοποβολῆς, ποὺ παιζότανε μὲ μεγάλες πλατιές πέτρες, κατὰ προτίμηση μὲ κομμάτια μάρμαρο ἀπὸ σπασμένα τραπεζάκια τοῦ καφενείου, κι είχε κι αὐτὸς τὴ νομοθεσία του, τὸ κλέφτικο δμως ἦταν ἔνα παιχνίδι ήρωικό. Τὰ παιδιὰ μοιραζόντανε σὲ δυὸ μερίδες ποὺ παράσταιναν τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἀστυνόμους. Ἡ κάθε μερίδα είχε τὸν ἀρχηγό της, καὶ τὸ μοίρασμα γινότανε μὲ τέτοιον τρόπο, ὅστε νὰ ὑπάρχῃ ισορροπία στὶς δυνάμεις. "Υστερα οἱ κλέφτες ἔπαιρναν δρόμο καὶ χανόντανε μὲς στὰ φυλλώματα τοῦ Κήπου, κι οἱ ἀστυνόμοι ξεκινοῦσαν νὰ τοὺς ἀνακαλύψουν. Ὁ νόμος τοῦ κλέφτικου ἦτανε πώς, ἀν οἱ ἀστυνόμοι ἔπιαναν ἔνα κλέφτη καὶ τὸν χτυποῦσαν στὴ ράχη, αὐτὸ ἐσήμαινε πώς τὸν εἴχανε συλλάβει ἢ σκοτώσει καὶ τὸν ἔβγαζαν ἀπὸ τὸ παιχνίδι. Ὁ νόμος αὐτὸς ἦτανε δίκοπο μαχαίρι, γιατὶ κι οἱ κλέφτες μποροῦσαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ βγάλουν ἀπὸ τὸ παιχνίδι τοὺς ἀστυνομικούς. Ὁ καθένας, λοιπόν, πρόσεχε νὰ μὴ βρεθῇ μοναχός του ἀπέναντι σὲ πιὸ δυνατοὺς ἀντιπάλους καὶ τὸν πιάσουνε καὶ τὸν χτυπήσουνε στὴ ράχη. "Αν δὲν πρόφταινες νὰ τὸ σκάσης, μποροῦσες νὰ κολλήσης σὲ κανένα τοῖχο ἢ νὰ πέσης καταγῆς ἀνάσκελα, φυλάγοντας τὴ ράχη σου, μὲ μπουνιές καὶ κλοτσιές, ὥσπου νὰ ἔρθουν οἱ δικοί σου νὰ σὲ σώσουν. "Ολη ἡ τέχνη ἦτανε νὰ τὰ καταφέρνης νὰ ἀπομονώνης τὸν ἀντίπαλο καὶ

νὰ τὸν βγάζης ἀπὸ τὸ παιχνίδι. Μποροῦσε δμως κανεὶς καὶ νὰ ταμπουρωθῇ* σὲ καμιὰ ἐγκαταλειμμένη παράγκα, σὲ κανένα ὑπόγειο ἢ σὲ ἄλλο βολικὸ μέρος καὶ νὰ ἀμυνθῇ μὲ δλα τὰ μέσα, μὲ ξύλα, μὲ πέτρες, μὲ χώματα. Τότε γινότανε πολιορκία. Ἐνας ἄλλος νόμος ήτανε πῶς δὲν εἰχες τὸ δικαιώμα νὰ ξεφύγης εἴω ἀπὸ τὰ κάγκελα τοῦ Κήπου. "Αν τὸ ἔκανες αὐτό, ητανε προδοσία καὶ δλοι σὲ κατηγοροῦσαν.

Στὴν κεντρικὴ πλατεία ητανε δυὸς κτίρια, τὸ οἰκημα τοῦ καφενείου, ποὺ ἀντιλαλούσε συνεχῶς ἀπὸ ξεφωνητὰ τῶν γκαρσονιῶν, κι ἡ πέτρινη ἐξέδρα τῆς μεγάλης ὁρχήστρας, ψηλή, ἀνοιχτὴ ἀπὸ τὰ πλάγια καὶ σκεπασμένη μ' ἕναν τροῦλο σὰν ἐκκλησία. Ἐκεῖ, τὶς Κυριακές, ὀδηγοῦσε τὴν ὁρχήστρα ὁ περίφημος Τούρκος μαέστρος Ἰχσᾶν μπέης, καὶ μαζευότανε ἀπὸ κάτω μεγάλο πλῆθος καὶ τὸν σεριάνιζε, γιατὶ ἔκανε τέτοια σκέρτσα* μὲ τὴν μπαγκέτα* του, ποὺ ητανε σωστὸ θέαμα. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ηταν ἄλλος κόσμος. Ἡταν τὰ τραπεζάκια τοῦ καφενείου, κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια καὶ τὶς καστανιές, τὸ μεγάλο ὑπαίθριο μπάρ μὲ τὶς ψάθινες πολυυθρόνες καὶ τὰ τραπεζάκια του στολισμένα μὲ λουλούδια, οἱ κομψοὶ νέοι μὲ ψαθάκι, σκληρὸ κολάρο, σκούρο σακάκι καὶ ἀσπρὸ λινὸ παντελόνι, οἱ ώραίες κυρίες, σφιχτοδεμένες μὲς στοὺς κορσέδες, μὲ στενόμακρα φουστάνια καὶ πελώρια καπέλα φορτωμένα ψεύτικα λουλούδια καὶ πουλιά, ηταν οἱ οἰκογένειες, ηταν οἱ βοερὲς πολιτικὲς συζητήσεις, τέλος πάντων ὁ κόσμος τῶν μεγάλων. Τὰ τραπεζάκια ἔπιαναν μεγάλη ἔκταση κι ἔφταναν ἵσαμε τὴν ἄκρη τοῦ Κήπου, ποὺ σχημάτιζε σὰν ἔνα μπαλκόνι κι ἔβλεπε ἀπὸ κάτω του τὸ Βόσπορο κι ἀντίκρυ τὴν ὅχθη τῆς Ἀσίας καὶ τὸ Σκούταρι. Δεξιὰ ἔνοιγότανε ὁ ὄριζοντας τῆς Προποντίδας μὲ τὰ Πριγκιπόνησα, μισοσβησμένα μὲς στὴν ἐλαφριὰ ὁμίχλη. Ἡταν ἔνα πανόραμα ποὺ σοῦ γέμιζε τὸ μάτι, κι οἱ ἔνοι περιηγητὲς στεκόντανε καὶ τὸ θαύμαζαν μὲ τὶς ώρες. Ἐκεῖ ἔπαιζε τὸ καλοκαίρι ὑπαίθριος κινηματογράφος, καὶ κάθε βράδυ, σὰν ητανε νὰ ἀρχίσῃ, γινότανε ἔνα εἰδος ἱεροτελεστία. Μαζευόντανε δλες οἱ συμμορίες πίσω ἀπὸ τὴν δθόνη, ἀπὸ ὅπου ἔβλεπε κανεὶς περίφημα, μονάχα ποὺ τὰ ἔβλεπε δλα ἀνά-

ποδα, καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ γράμματα, μὰ αὐτὸ δὲν εἶχε ἰδιαίτερη σημασία. Μόλις, λοιπόν, ἄρχιζε καὶ σκοτείνιαζε κι εἶχε πιὰ συναχτῇ τὸ παιδοθέμι* καὶ ἀδημονοῦσε καὶ κλοτσοῦσε τὸ χῶμα, ἐρχότανε ἔνας ὅμιλος ἀπὸ ὑπαλλήλους τοῦ Κήπου ποὺ κουβαλοῦσαν, μὲ ὑφος τελετουργικό, ἕνα πελώριο λάστιχο τοῦ ποτίσματος. Τὸ συνδέανε μὲ μὰ βρύση, τὸ ξεδίπλωναν κι ἄρχιζαν νὰ καταβρέχουν τὴν ὁδόνη. Καμιὰ φορὰ τὸ νερὸ δὲν ἐρχότανε, οἱ ὑπαλλήλοι ἔφερναν ἐργαλεῖα, γινότανε ἴστορια ὀλόκληρη. Τέλος, τὸ νερὸ πιτσιλοῦσε μὲ δύναμη τὸ πανί, κι οἱ συμμορίες, ἔξαλλες, χειροκροτοῦσαν, πετοῦσαν τὰ καπέλα τους στὸν ἀέρα καὶ φώναζαν ζήτω. Κανεὶς δὲν ἦθελε νὰ λείψῃ ἀπ' αὐτὴ τὴ σκηνὴ.

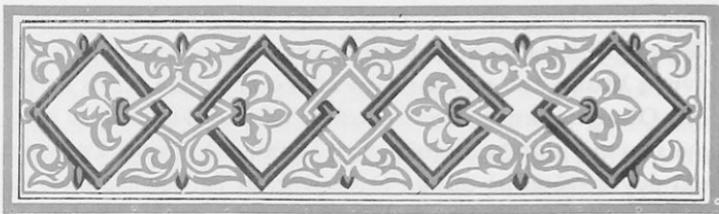
Τὴν ὥρα τῆς δύσης, τὸ Σκούταρι ἀστραφτε ὀλόκληρο σὰν νὰ ἥτανε χτισμένο ἀπὸ μάλαμα καὶ ἀσήμι, γιὰ τοῦτο ὅλα τὰ Ἑλληνόπαιδα ἥξεραν πὼς τὸ Σκούταρι, μὲ τὸ ἀληθινό του ὄνομα, λεγότανε Χρυσούπολη. «Ἐτσι τὸ ἔλεγαν οἱ πατέρες μας οἱ Βυζαντινοί, οἱ μεγάλοι Αὐτοκράτορες. Τὰ φραγκάκια ὅμως τῶν φρέρηδων δὲν παραδεχόντανε πὼς τὸ Σκούταρι μποροῦσε νὰ ἔχῃ ἄλλο ὄνομα, κι ὅταν ἀκουαν γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς κορόιδευαν: «Ποὺ εἶναι, λοιπόν, οἱ μεγάλοι σας Αὐτοκράτορες; Γιατὶ δὲν βγαίνουνε νὰ τοὺς δοῦμε κι ἐμεῖς;» Καμιὰ φορὰ ἀνακάτωναν καὶ τὴ θρησκεία στὴ συζήτηση. «Ο Θεός, ἔλεγαν, τοὺς κατέστρεψε γιατὶ ἥταν αἵρετικοί·» Τότε ὁ Πάρης, ποὺ ἥτανε πολὺ χεροδύναμος καὶ δὲ φοβότανε κανέναν, ἔβγαινε μπροστὰ καὶ ἀποκρινότανε μὲ θυμό: «Ἐμεῖς, βρέ, εἴμαστε αἵρετικοὶ γιὰ ἐσεῖς; Νὰ πάτε νὰ διαβάσετε τὴν ἴστορια, βρωμόσκυλα!» Ἐκεῖ ἀπάνω ἄρχιζαν μεγάλες μάχες, καὶ τὸ βράδυ, στὸ σπίτι, ὁ Λεωνῆς ἔτρωγε μιὰ κατσάδα: «Νὰ μὴν ἴδρωνης! Νὰ μὴν πετᾶς πέτρες! Νὰ μὴν τσακώνεσαι!...» Ὁ Λεωνῆς δὲν ἔδινε ἀπάντηση, οἱ μεγάλοι δὲν καταλαβαίνουν.

Μονάχα μιὰ φορὰ στενοχωρέθηκε πολὺ καὶ τρόμαξε, τὴ μέρα ποὺ οἱ Φράγκοι δήλωσαν δτι ἡ ἔξεδρα τῆς ὁρχήστρας ἥταν τὸ φρούριο τους καὶ ταμπουρώθηκαν ἐκεῖ, κι ὅλες οἱ ἐλληνορθόδοξες συμμορίες ἐνώθηκαν καὶ τοὺς περικύκλωσαν γιὰ νὰ πληρώ-

σουν ἐπιτέλους τὴν προδοσία τῆς Τέταρτης Σταυροφορίας.
Ἐγινε μιὰ πολιορκία φοβερή, μὲ σανίδια, μὲ κοτρόνια, μὲ τεχνητὴ λάσπη ποὺ τὴν ἔφτιαναν εἰδικὰ συνεργεῖα μὲς σὲ κουβάδες. Οἱ πολιορκητὲς εἶχαν ἐπιτάξει τοὺς κουβάδες καὶ τὰ φτυάρια τῶν πιὸ μικρῶν, πετοῦσαν τὴν λάσπη ἀπὸ μακριά. Γινόντανε καὶ μάχες σῶμα μὲ σῶμα. Ὁ Λεωνῆς, ἀν καὶ δὲν περνοῦσε γιὰ πολὺ δυνατός, ἥθελε νὰ βρίσκεται στὴν πρώτη γραμμή. Οἱ Φράγκοι δύως, σὲ μιὰ ἔξοδο ποὺ ἔκαμαν, τὸν ἔπιασαν αἰχμάλωτο, τὸν ἔσυραν στὴν ἔξεδρα, ἄνοιξαν μιὰ καταπαχτὴ* καὶ τὸν ἔριξαν σ' ἔνα ὑπόγειο. Αὐτὸ ἥτανε δι, τι πιὸ τρομαχτικὸ εἶχε πάθει ὁ Λεωνῆς στὴ ζωὴ του, γιατὶ τὸ ὑπόγειο ἥτανε μαῦρο σὰν τὴν κόλαση, καὶ τοῦ φάνηκε πῶς περπατοῦσαν ἐκεῖ μέσα διάφορα ζωντανὰ πράγματα, καὶ δὲν εἶχε καὶ ἀέρα καὶ κόντεψε νὰ σκάσῃ. Ὁ φύλακας τὸν ἐλευθέρωσε κάποτε, δηλαδὴ τὸν πέταξε ἔξω μὲ δυὸ γερὲς βιτσιές στὴ ράχη.

(Ἄπο τὸ μυθιστόρημα *Λεωνῆς*)

TATIANA ΣΤΑΥΡΟΥ

Παιδικὰ χρόνια

‘Αναμνήσεις ἀπ’ τὴν εὐτυχισμένην παιδική ζωὴν περιέχει τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ. Ἡ συγγραφεὺς περιγράφει τὴν χαρούμενην ἀτμόσφαιραν ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ σπίτι τους στὴν Πόλη, δταν αὐτὴ καὶ τ’ ἀδέρφια τῆς ἡταν ἀκόμη μικρὰ καὶ πήγαιναν στὸ Δημοτικὸ σχολεῖο.

Ο ΠΡΩΙ φεύγαμε ὅλοι μικροὶ μεγάλοι γιὰ τὸ σκολειό μας. Τὸ σπίτι ἀδειαζε. Ἀπόμενε ἀνάστατο μὲ βιβλία πεταμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ, πετσέτες ριχμένες, κρεβάτια ἔστρωτα. Τὸ μεσημέρι, σὰν γυρίζαμε πάλι, τὰ βρίσκαμε ὅλα ἐν τάξει. Τὰ πράματα συγγρισμένα ὅμορφα, τὸ τραπέζι στρωμένο κι ἡ μάνα μας νὰ μᾶς περιμένη καλοχεινισμένη καὶ γελαστή. Ἡ μαρμαρένια αὐλή μας ἔλαμπε πεντακάθαρη. Ἐλεγες πώς, ἀντὶς μάρμαρο, τὴν εἶχανε στρωμένη μὲ κάτασπρο χαρτί. Ποτές μου δὲν εἶδα ἀκόμη σανίδια πατωσιᾶς* πιὸ καθαρὰ καὶ μάρμαρα πιὸ ἄσπρα ἀπ’ τοῦ σπιτιοῦ μας.

Τὸ βράδυ μετά τὸ φαγί, πρὶν ἀκόμα ξεστρώσουμε τὸ τραπέζι, ὁ μεγάλος ἀδελφός μου ἔβγαζε ἀπὸ τὴν σάκα του μιὰν ἐφημερίδα ἡ ἔνα περιοδικὸ καὶ διάβαζε φωναχτά. Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ καὶ ἡ ἐφημερίδα ἡτανε πάντα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ τοῦτο θαρρῶ ἀκούαμε ὅλοι μὲ τόση εὐλάβεια. Ἐνα χαρτάκι ποὺ ἐρχότανε ἀπὸ

τὴ μακρινὴ πατρίδα, μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Τουρκιᾶς, φαινότανε μεγάλο πράμα τότες. Περνοῦσε κρυφὰ ὑπὸ χέρι σὲ χέρι καὶ διαβάζονταν σὰν Εὐαγγέλιο.

"Οταν τέλειωνε ἡ ἀνάγνωση, τότε σηκώναμε καὶ τὸ τραπέζι. Ὁ καθεῖς μας ἔπιανε κι ἀπὸ κάτι. Ἐγὼ δίπλωνα τὶς πετσέτες κι ἔνας ἀδερφός μου ἔβαζε τὸ ἀλατερὸ στὴ θέση του. Γιὰ τοὺς ἄλλους δὲ θυμᾶμαι.

"Υστερα κι ἀπ' αὐτὸ ἀρχίνιζε πιὰ ἡ μελέτη. "Ανοιγαν οἱ τσάντες γυρωτρόγυρα καὶ βγαίνανε βιβλία καὶ τετράδια στὴ μέση.

"Αλλος εἶχε γράψιμο. "Αλλος διάβαζε μουρμουριστὰ τὸ μάθημά του ὅσο νὰ τὸ μάθῃ ἀπ' ἔξω. Ὁ πιὸ ἐκεῖ ζωγράφιζε τὸ χάρτη του καὶ τὸν μπογιάτιζε μὲ κίτρινα καὶ κόκκινα μολύβια. Ἡ μάνα μας ἔπαιρνε μιὰ φουρκέτα ἀπ' τὰ μαλλιά της κι ἔδειχνε στὸν μικρό μας ἔνα ἔνα τὰ ψηφία. Τότε μάθαινε κι αὐτὸς τὴν ἀλφαριθήτα.

"Ανυπόμονα περίμενα κι ἐγὼ τὴ σειρά μου. "Επειτα βιαζόμουνα καὶ γι' ἄλλη αἰτία. "Ηξερα πῶς μόλις τοῦτος τέλειωνε, θ' ἀποκοιμιούντανε στὸ γόνατο τῆς μαμᾶς. Τότες ἐγὼ τίθα 'καμνα ποὺ δὲν μ' ἀπόμενε ἄλλο; Τὸ ἔνα τὸ 'χε πιασμένο χρονικῆς* ἔνα μου ἀδέρφι, ὁ Βάσος, ποὺ ἔκαμνε μελέτη στὸ σκολειό του. Αὐτός, μάτια μου, κούρνιαζε ἀμέσως μὲ τὴ βρόκα στὸ στόμα καὶ σοῦ καπάρωνε* τὸ μισὸ σοφά. Σκέπαζε μάλιστα καὶ τὸ μοῦτρο του μ' ἐφημερίδα, γιατὶ τὸν μπόδιζε, τὸν κύριο, ἡ λάμπα. Ἐγὼ ἡ κακομοίρα τότες, κουρασμένη, νυσταγμένη, ποὺ θά 'γερνα νὰ κοιμηθῶ ὅσο ποὺ νά 'ρθη ἡ ὥρα νὰ πάμε στὰ κρεβάτια μας;

Είναι στὸν κόσμο πράγμα πιὸ γλυκὸ ἀπ' τὸν ὑπνο ποὺ θὰ κοιμηθῆς στῆς μάνας σου τὸ γόνατο; Καὶ δμως γνώρισα ἀνθρώπους ποὺ εἶχανε μάνα μὰ δὲν πλαγιάσανε ποτὲ στὸ γόνατο της. Πῶς τοὺς λυποῦμαι! "Ελειψε μιὰν ἀπεριγραπτη ἀπόλαυση, μιὰ γλύκα ποὺ δὲ λέγεται, ἀπὸ τὴ ζωὴ τους.

Φαίνεται πῶς ἡ μελέτη τέλειωνε ἀργά, γιατὶ ἄκουα κάποτε τὴ μαμὰ ποὺ ἔλεγε: «Παιδιά, σηκωθῆτε, ἡ λάμπα κατεβαίνει... τὸ φιτίλι καίεται...»

"Ηξερα τόσο καλὰ τὴ σκάλα, ποὺ τὴν ἀνέβαινα καὶ μὲ κλειστὰ

τὰ μάτια. Τραβοῦσα στήν κάμαρή μου, ξεντυνόμουνα χωρίς διόλου νὰ τ' ἀνοίξω. "Αχ, γιατί νὰ μὴν εἶναι ἔτσι δυνατὸς ὁ ὑπνος τώρα!

Τὸ μικρό μου ἀδέρφι ὅμως, ὁ Πάνος μας, ἔκλαιε σὰν τὸ ξυπνοῦσαν, ἔκλαιε καὶ δὲν ἥθελε μὲν κανένα τρόπο νὰ περπατήσῃ. — Τί θέλεις, παιδάκι μου, καὶ κλαῖς; ρωτοῦσε ἡ μάνα μας καὶ τὸ τύλιγε μέσα στὸ μεγάλο μαδρο σάλι τῆς, μὴν τύχη καὶ κρυψει. Κάποτε σώπαινε κι ἔπαιρνε ν' ἀνεβαίνη τὴ σκάλα, μὰ κάποτε, τὸ συχνότερο, τὸν φόρτωνε ὁ μεγάλος ἀδερφός μου στήν πλάτη καὶ τὸν πήγαινε Ἰσα στὸ κρεβάτι του.

Τότες είχε ἄλλες δουλειές ἐκείνη. "Ἐπρεπε νὰ μᾶς σκεπάσῃ δλους, νὰ κλείσῃ τὶς πόρτες, νὰ σβήσῃ τὸ φῶς. Τὰ μεγάλα ἀγόρια ξεντύνονταν βιαστικά καὶ πέφτανε, ἐμεῖς οἱ μικροὶ ὅμως δὲν τὸ κάναμε πρὶν ἔρτη ἡ Ἱδια. Στεκόμασταν ὀρθοί, ξυλιασμένοι μέσα στὸ κρύο κι ἀκούαμε νὰ χτυποῦν τὰ δόντια μας.

"Ἔτρεχε βιαστική κι ἔβαζε τὸν Πάνο μὲ τὸ ζόρι νὰ πλαγιάσῃ. Ἐγὼ ὅμως ἔξακολουθοῦσα νὰ τουρτουρίζω καὶ νὰ τὴ φυλάγω. Δὲν μποροῦσε νὰ μὲ βάλῃ διὰ τῆς βίας, γιατὶ πιὰ ἡμουνα μεγάλη, ἔτσι θάρρευα. "Οταν ἡ περιοδεία ἀπὸ κάμαρη σὲ κάμαρη τελείωνε, τότες ἐρχότανε καὶ στὴ δική μας. Κοιμόμουνα μαζί της.

Θυμοῦμα ἀκόμα τὸ λάμπος* τῆς σελήνης καὶ τὴν ἀσπράδα τοῦ χιονιοῦ ποὺ φωτίζε τὴν κάμαρη μ' ἔνα ψυχρὸ φῶς. Ξεχωρίζανε ἔνα ἔνα τ' ἀντικείμενα σὰ νά τ' ανταποκρίνεται. Τὰ χρυσὰ πόμολα τοῦ κρεβατιοῦ λάμπανε, καὶ στὸν καθέρφητη διάλαζα* τὸν ἑαυτό μου μὲ τὸ πουκαμισάκι κοντὸ ώς τὰ γόνατα, νὰ τρέμη σὰν τὸ φύλλο. Κάποτε, στὶς παγωνιές, τὰ χοντρὰ κρούσταλλα ποὺ κρέμουνταν ἀπὸ τὶς στέγες στράφτανε ὅπως οἱ ώραιοι πολυέλαιοι τῆς ἐκκλησιᾶς.

Μόνο σὰν ἔβλεπα τὴ μάνα μου ἔτοιμη νὰ πλαγιάσῃ, ἔπαιρνα κι ἔγω κουράγιο ν' ἀκόμη πήσω στὰ κατάκρυα σεντόνια. "Ομως πάλι τὰ βάσανά μας δὲν τελείωναν. Δὲν προλάβαινα νὰ σκεπαστῶ, καὶ νά σου μιὰ φωνάρα ἔφτανε ἀπὸ τὸ διπλανὸ δωμάτιο. — Μαμάκα, αὐτὸς μὲ πειράζει... Αὐτὸς μὲ κοροϊδεύει... μὲ λέει... Βουρβόνο...

— "Οχι, μαμά... αυτός τραβάει τὰ σκεπάσματα και μὲ φωνάζει
Αράπη...

Οι φωνές δυνάμωναν κι ή μάνα μας ξανασηκώνουνταν. Πήγαινε, ταχτοποιούσε τὰ σκεπάσματα, διόρθωνε τὰ πειραγμένα φιλότιμα και ξαναγύριζε.

Πολλές φορές δύμως άναγκάζουνταν νὰ σηκωθῆ και πάλι, γιατὶ τοῦτοι οἱ δυὸς ξαναμάλωναν.

Τὸ πρωὶ ξνιωθα μέσα στὸν ὅπο μου, σὰ νά βλεπα ὄνειρο, πολὺ θολά, πῶς ή μαμά ἔφευγε ἀπὸ κοντά μου. "Ηθελα τόσο νὰ σηκωθῶ κι ἐγὼ μαζί της μὰ δὲν μποροῦσα μήτε ν'" ἀνοίξω τὰ μάτια μου. "Ηξερα πῶς κάτω οἱ μεγάλοι μελετοῦσαν μιὰ φορὰ ἀκόμη τὸ μάθημά τους, γυάλιζαν τὰ παπούτσια τους κι ἐτοίμαζαν τὶς τσάντες. Μετὰ ἀπ' αὐτὰ τρώγανε πρωινὸ και, μόλις χάραξε, παίρνανε δρόμο. "Ητανε σαράντα λεπτὰ δρόμος γιὰ τὸ Κολέγιο τους. Κι δла αὐτὰ γίνονταν μὲ τὴ λάμπα άναμμένη.

"Αχ, πῶς λαχταροῦσα κι ἐγὼ νά ψηνα τὶς φρυγανιές μου στὸ πυρωμένο μαγκάλι* και νά 'πινα τὸ τσάι μου μὲ τὴ λάμπα άναμμένη. Και δύμως δὲν μποροῦσα ποτὲ νὰ τ' ἀξιωθῶ. Κάθε πρωὶ κατέβαινα μὲ τὴ λαχτάρα πῶς θὰ τὴν ἔβρισκα νὰ καίη στὴ μέση τοῦ τραπέζιοῦ και κάθε πρωὶ ρωτοῦσα: Γιατὶ ἔσβησες τὴ λάμπα, μαμά; Κι ἐκείνη μοῦ ἀπαντοῦσε πάντα τὸ ἴδιο: Γιατὶ ξημέρωσε, παιδί μου...

Τέλος, μιὰ μέρα μοῦ ὑποσχέθηκε πῶς θὰ μὲ ξυπνήσῃ ὅσο θά 'ταν ἀκόμη σκοτεινὰ και ή λάμπα φυσικὰ θά 'καιε. Τὴν ἄκουσα μέσα στὸν ὅπο μου νὰ λέη σκυμμένη ἀπάνω μου: Σήκω, κοριτσάκι μου, νὰ δης, ή λάμπα καίει...

Τὰ βλέφαρά μου σηκώθηκαν και ξανάπεσαν. "Οταν ὕστερα ἀπὸ ὥρα κατέβηκα, τὸ δωμάτιο μύριζε τσάι και φρυγανιά. Ή λάμπα στὸ τραπέζι φώτιζε, μὰ ἔξω στὸ δρόμο εἶχε πὰ φέξει.

(Απὸ τὸ μυθιστόρημα *Tὸ καλοκαίρι πέρασε*)

ΜΑΡΙΑ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ

Λωξάντρα

Μιὰ καλόκαρδη καὶ ζωηρὴ Κωνσταντινοπολίτισσα, ἡ Λωξάντρα, περιγράφεται στὸ παρακάτω ὑφήγημα. Ἡ Λωξάντρα, ποὺ ἀγαποῦσε τὶς γάτες, ἔχασε τὴ γάτα τῆς κάτω ἀπὸ περίεργες συνθῆκες.

ΙΙΑ ἀπ' τὶς μεγάλες στιγμὲς εὐδαιμονίας τῆς Λωξάντρας ἦταν καὶ ἡ στιγμὴ ποὺ ἔνοιαζε ἀπ' ὅλες τὶς δουλειές, ἐπινε τὸν ἀπογευματινό της καφεδάκο καὶ στρώνουνταν στὴν κόχη^{*} τοῦ μιντεριοῦ,^{*} μέσα στὸ χαμηλό της δονταδάκι,^{*} μὲ τὸ ἐργόχειρό της στὸ χέρι.

Όταν, ὅστερα ἀπὸ δυὸ βδομάδες, ἔφυγε ἀπ' τὰ Ταταύλα, μόλις πάτησε τὸ πόδι της στὸ Μακροχώρι, ἀμέσως στὴ μύτη τῆς ἤρθε ἡ μυρωδιὰ τοῦ σπιτιοῦ της, ἡ μυρωδιὰ τοῦ κήπου της καὶ ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ τὸν κήπο τοῦ Ρεσάτ-πασα ποὺ ἦταν δίπλα στὸν δικό της. Οἱ ἀπριλιάτικες βροχὲς εἰχανε σταματήσει, καὶ τὰ κυπαρίσσια ἀπὸ τὸν κήπο τοῦ Ρεσάτ-πασα ἤτανε καταπράσινα. Ό πλάτανός της είχε τινάξει τὰ νέα φυλλαράκια του καὶ πάνω ἀπὸ τὸ ντουβάρι φαίνονταν οἱ καινούριοι κλῶνοι ἀπὸ τὸ αἰγόκλημά της. Ἡ μικρὴ πόρτα τοῦ κήπου της ἤταν ἀνοιχτὴ καὶ στὸ κατώφλι κάθουνταν ἡ γάτα της ἡ Καλυψώ —ἄσπρο πομπόνι

πούντρας, τιφτίκι* ἀνατολίτικο, Σεχεραζάντ απὸ τὶς χίλιες καὶ μία νύχτες τῶν παραμυθιῶν. Ὡραία τῶν ὥραιών ἀνάμεσα στὶς γάτες τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ μόλις τὴν εἰδὲ τὴν Λωξάντρα ἀπὸ μακριά, τὴν γνώρισε! "Ἄχ! Αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ χαρά; Καὶ οἱ σκύλοι τῆς γειτονιᾶς τὴν γνώρισαν. Καὶ ὁ Ταρνανάς, σὰν ἄκουσε τὰ βήματά της, πετάχτηκε ἀπ' τὴν κουζίνα, βαστώντας στὸ χέρι του τὴν τρυπητὴ κουτάλα. Καὶ τὰ παιδιά, καὶ ἡ Σουλτάνα, ώς καὶ ἔνας τζίτζικας παράκαιρα ἀρχισε πάνω ἀπ' τὸ πεῦκο τῆς νὰ τερετίζῃ.* Τὰ χελιδόνια κοντὰ στὸ λούκι* τοῦ σπιτιοῦ χτίζανε πάλι τὴν φωλιά τους. «Δόξα σοι ὁ Θεός!»

Σὰν κάθισε τ' ἀπόγευμα στὴν κόκχη τοῦ μιντεριοῦ της, πῆρε μπροστά της τὸν κουρελόμπογο νὰ ψάξῃ νά βρη κανένα κομμάτι ἀπαλὴ βατίστα γιὰ νὰ κεντήσῃ σαλιαρίστρες τοῦ μωροῦ. Ὁ κουρελόμπογος ἦταν ἄνω κάτω. Ξένο χέρι θὰ μπῆκε μέσα κεῖ δσον καιρὸ ἔλειψε στὰ Ταταύλα.

— «Κακὸν-καιρὸ-νὰ-μὴν ἔχουνε» μουρμουρίζει ἡ Λωξάντρα ταξιθετώντας* τὰ κουρέλια της.

Βαστᾶ στὸ χέρι τῆς ἔνα θαλασσὶ κουρέλι καὶ στέκεται. Αὐτὸ πῶς βρέθηκε ἐδῶ; Ἀπὸ ποὺ εἶναι; "Α, εἶναι ἔνα κουρέλι ἀπὸ τὸ τσιτάκι ποὺ εἶχε ράψει ἡ μάνα της... διές, διές... Πόσων χρονῶν πράμα!

Κάθεται συγκινημένη μὲ τὸ κουρέλι στὸ χέρι. Διές ἔκει! Τὸ φουστάνι φορέθηκε, ἔθωριασε, πάλιωσε, καὶ κείνη ποὺ τὸ φόρεσε εἶναι πεθαμένη. Καὶ ὅμως τὸ κουρέλι ἀπόμεινε δόλιος ὄντανο. Τί εἶναι δὲ ἄνθρωπος! Νά καὶ ἔνα κομμάτι στόφα* ἀπ' τὶς παλιές κουρτίνες τους, νά καὶ ἔνα κομμάτι μπαμπακοφανέλα ἀπὸ τὴ ρόμπα ποὺ εἶχε ράψει δταν γέννησε τὸν Ἀλεκάκη της. "Ἄχ! νά καὶ ἔνα κομμάτι ἀπ' τὴ νυφική της ρόμπα!

Ολάκερο τὸ παρελθόν ζωντάνεψε μπροστά της. Ολάκερο τὸ παρελθόν δεμένο σ' ἔναν μπόγο. Καὶ κείνη τὴ στιγμὴ κάποιος χτυπᾶ τὸ τζάμι. Ἀμάν! Κάνει ἔτσι ἡ Λωξάντρα, τί νὰ δῃ! Κολλημένη πάνω στὸ τζάμι, ἡ μαύρη μούρη τοῦ ἀρχιευνούχου ποὺ εἶχε δὲ Ρεσάτ-πασας.

«"Ανοιξε τὸ τζάμι» τῆς γνέφει.

Πῶς ν' ἀνοίξη τὸ τζάμι ή Λωξάντρα, ποὺ τρέμανε τὰ τέσσερά της! Οὔτε νὰ σαλέψῃ μπορεῖ, οὔτε νὰ μιλήσῃ. Στέγνωσε τὸ σάλιο μέσα στὸ στόμα της. Και ὁ ἀράπης ἐπιμένει.

— Ἀνοίξε, τῆς φωνάζει, τὴ γάτα σας ζητάει ό πασάς, γιατὶ πολὺ τὴν ἄρεσε.

Τὸν κοιτάζει ή Λωξάντρα μὲ μάτια ἀνέκφραστα καὶ τὸ στόμα ἀνοιχτό.

— Ό πασὺς παρακαλεῖ νὰ τοῦ δώσετε τὴ γάτα σας, ξαναλέει ό λαλάς,* λές καὶ τῆς κάνει τὴν τιμὴν νὰ ζητήσῃ σὲ γάμο τὴν κόρη της.

“Αξαφνα ή Λωξάντρα ἔγινε κατακόκκινη. Μιὰ φλέβα πέταξε στὸ μηλίγγι της. Στράψαν τὰ μάτια της, καὶ ή φωνή της βράχνιασε.

— Ποιὰ γάτα, μωρέ; Τὴν Καλυψώ; Σὰν τρελάθηκες, δὲν πᾶς σ' ἔναν παπὰ νὰ διαβαστῆς;

Ξέχασε πὼς φοβᾶται τὸν ἀράπη, ξέχασε πὼς φοβᾶται τὸν πασά.

Σὰν τὴν εἶδε ν' ἀγριεύη, βγάζει ό ἀράπης ἔνα δαχτυλίδι σμαραγδένιο ἀπ' τὸ μικρό του δάκτυλο καὶ τῆς τὸ δείχνει: Αὐτὸ σᾶς τὸ στέλνει ό πασάς.

— Τὴν τύφλα σου! λέει ή Λωξάντρα. “Αντε, γκίτ! Δηλαδή, φύγε.

‘Ο ἀράπης στέκεται, τὴν κοιτάζει.

— Φύε, μωρέ! φωνάζει ή Λωξάντρα, χτυπώντας τὸ χέρι της πάνω στὴ μαξιλάρα τοῦ μιντεριοῦ.

‘Ο ἀράπης στέκεται.

— Κύριε ἐλέησον! σταυροκοπιέται ή Λωξάντρα. Πίσω μου σ' ἔχω σατανά.

Τραβᾶ ό ἀράπης ἀπ' τὸ ζωνάρι του πουγκί.

— “Ω! κακὸ-χρόνο-νά’χης, ἀδικιωρισμένε!

Τότε ἡταν ποὺ τὴν πῆραν τὰ δαιμόνια. Ταρνανά! Ταρνανά! Σηκώνεται πάνω καὶ ψάχνει τὶς παντοῦφλες της. Ποῦ εἰναι, καλέ, οἱ παντοῦφλες της. Πάντα ὅταν ἐτοιμάζουνταν νὰ κάνη φονικό, ἔχανε τὶς παντοῦφλες της...

— Τὸν μπαλτά, νὰ τὸν σκοτώσω, φωνάζει ή Λωξάντρα, καὶ

ώσπου νά 'ρθη δ Ταρνανάς, γυρίζει τήν πλάτη του και φεύγει δ' ἀράπης.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἡ Λωξάντρα καὶ δὲ Δημητρὸς δὲν κλείσανε μάτι.

— Τί ἦταν αὐτὰ ποὺ ἔκανες, Λωξάντρα μου; Μᾶς ἔκαψες, κυρά μου.

— Τί ἥθελες νὰ κάνω, Δημητρό; Νὰ δώσω τὸ χαϊβάνι* μας;

Πέρασε μιὰ βδομάδα ἀγωνίας, ὅμως τίποτε δὲ συνέβηκε. Μόνο ποὺ ὕστερα ἀπὸ δέκα μέρες χάθηκε ἡ Καλυψώ. Ἀφαντο ἔγινε τὸ ζῆτο. Λέες καὶ ἀνοίξε ἡ γῆς καὶ τὸ κατάπιε. Γύριζε ἡ Λωξάντρα μέσα στὸν κῆπο καὶ φώναζε. Περπατοῦσε ἀκονίζοντας τὸ μαχαίρι τῆς κουζίνας γιὰ νὰ τ' ἀκούσῃ ἡ Καλυψώ καὶ νὰ τρέξῃ. «Νά! ψι-ψι-ψί!»

Ο Ταρνανάς ἀπὸ πίσω της περιφερότανε στὸν κῆπο, χτυπώντας μὲ τὸν μπαλτά τὴν σανίδα τοῦ κιμᾶ. «Ψι-ψι-ψί! Νά! ψι-ψι-ψί!»

Ολες οἱ γάτες τοῦ μαχαλᾶ πιστέψαν πώς θὰ φᾶνε κρέας καὶ μαζεύτηκαν κοπάδι μέσα στὸν κῆπο, μὲ τὶς οὐρὲς κατάρτια. Φωνὴ στὴ γῆ, φωνὴ στὸν οὐρανό.

— Ψίστ! Ἀδικιωρισμένα, θὰ μὲ πετάξουν κάτω! Ἀμάν, ψίστ!

Πάει ἡ Καλυψώ. Δὲ βρέθηκε. Ὅστερα ἀπὸ ἔνα μήνα, ἡ κονα-*^{Αννίκα} τοὺς εἶπε πώς δὲν πρέπει νὰ κλαῖνε πιὰ γιὰ τὴν Καλυψώ, γιατὶ ζῆ καὶ βασιλεύει μέσα στὸ χαρέμι τοῦ πασᾶ. Σὰν πῆγε, λέει, ἡ κονα-^{Αννίκα} νὰ παραδώσῃ στὴ μικρὴ χανούμισσα τὶς νταντέλες ποὺ τῆς είχε παραγγείλει, εἰδὲ τὴν Καλυψώ ξαπλωμένη μέσα σὲ χρυσὸ δόντα. Καὶ τώρα, λέει, τὴν φωνάζουνε «Ντουνιά Γκιουζέλι», ποὺ θὰ πῆ «Πανωραίω».

— Νὰ κουλαθῇ τὸ χέρι αὐτούνοῦ ποὺ τὴν πῆρε ἀπὸ δῶ! φώναξε ἡ Λωξάντρα, καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ βρῆκε ἔνα μικρὸ κεραμιδόγατο, λιβρό,* μὲ μιὰ μούρη σὰ γαλότσα καὶ μιὰν οὐρὰ σὰ σπάγκο, καὶ ἔκανε δρκο πώς δὲ θὰ ξαναβάλῃ ώραία γάτα πιὰ μέσα στὸ σπίτι της, ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ πασᾶ.

Καὶ μὲ τὸν καιρὸ ξανάρχισε νὰ φοβᾶται τοὺς ἀραπάδες. «Οταν περνοῦσε μπροστὰ ἀπ' τὴν πόρτα τους τὸ κλειστὸ ἄμάξι

τῆς μεγάλης χανούμισσας, μὲ τὸν εὐνοῦχο καθισμένο δίπλα στὸν ἄμαξά, ή Λωξάντρα χαμήλωνε τὸ στόρι* γιὰ νὰ μὴν τὸν δῆ.
"Εκλεινε τὰ μάτια της, ἔκαμνε καὶ τὸ σταυρό της.

«Ο Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾶ κι ὅλα τὰ κακὰ σκορπᾶ. Μπαλουκλιώτισσα, βάλε τὸ χέρι σου καὶ σῶσε τὴν Πόλη σου ἀπὸ τὰ ἀγαρηνὰ σκυλιὰ ποὺ τά βαλαν μὲ τὶς γάτες μου!»

(Απὸ τὸ μυθιστόρημα *Λωξάντρα*)

ΔΙΔΩ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ἡρθαν οἱ Ἑλληνες

Στὸ παρακάτω ἀφήγημα βλέπουμε τὴν βαθιὰ πατριωτικὴ συγκίνηση ποὺ κυριεψε τοὺς Ἑλληνες κατοίκους τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅταν μετὰ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο, τὸ 1919, ἐλλήνικὰ στρατεύματα ἀποβιβάστηκαν στὶς μικρασιατικὲς ἀκτὲς καὶ ἀρχισαν ν' ἀπελευθερώνουν τὴν χώρα.

ΤΟΥΣ Τούρκους δὲν τοὺς φοβόμαστε πιὰ ἐμεῖς· αὐτοὶ μᾶς τρέμανε. Εἶχαμε μεταλλάξει θέση, ἀντὶ ν' ἀλλάξουμε κεφάλι. Στὴν παλιὰ Ἐφεσο, στ' ἀρχαῖα, οἱ Γερμανοὶ εἴχανε μπαρούτα ποθῆκες. Ἐκεῖ βρήκαμε πολεμικὸν ὑλικὸν δσο θέλαμε. Οἱ Τούρκοι τζανταρμάδες,* ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸ παραδώσουνε στοὺς συμμάχους, δπως δριζε η ἀνακωχὴ τοῦ Μούδρου, τὸ παρατήσανε καὶ ξαφανιστήκανε. Εἴχανε κάψει τὸσες χριστιανικὲς οἰκογένειες, ποὺ τρέμανε.

Χρόνια καὶ χρόνια ξαρμάτωτος δραγιάς,* ὑπόμενε κάθε ταπείνωση καὶ συφορά, καὶ τώρα ποὺ πέσανε στὰ χέρια του δπλα, θὰ τ' ἄφηνε; Δύσκολο, πολὺ δύσκολο νὰ σβήσης τὰ μίση καὶ τὴν ἀγριίλα τοῦ πολέμου μεμιᾶς. Τὸ αἷμα κι δ τρόμος φέρνει τρόμο. Τὰ γυρίσματα, σὰν ἔρθουν ξαφνικά, φέρνουνε κανούριες συφορές.

Οἱ καμένοι Κιρκιντζῶτες παίρνανε νύχτα τὰ μονοπάτια γιὰ τὴν παλιὰ Ἐφεσο καὶ δὲ βρῆκαν ἡσυχία παρὰ σὰν κουβαλήσανε στὸ χωριὸ δλο τὸ μπαρούτι καὶ τὰ δπλα. Τότε ἀρχίσανε νὰ νιώθουνε λεύτεροι· τὰ κυρτωμένα κορμιά τους στυλωθήκανε.

Καὶ τὰ πιὸ σεμνὰ παλικάρια βάλανε φυσεκλίκια* στὸ ζουνάρι καὶ στὸ στήθος καὶ περπατούσανε μὲ νταηλίκι· κουνούσανε καμαρωτὰ τὸ κορμί, σὰ νὰ λέγανε στοὺς Τούρκους: "Αν σᾶς βαστάγε, κοπιάστε τώρα!

'Ο Κοσμάς Σαράπογλου όπλιστηκε πρῶτος. Πῆρε τὸ τουφέκι του καὶ τράβηξε ἵσια στὸ νεκροταφεῖο. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι τὸν ἀκολουθούσαμε βουβά. Τρομάξαμε μὴν ἔχη τάμα νὰ σκοτωθῇ. Μ' αὐτὸς ὥρχισε τὸ ντουφεκίδι. "Υστερα ἔσυρε φωνὴ σπαραχτική! — Σηκωθῆτε, παλικάρια! Ήρθε ή λευτεριά!

'Η γριά Χρυσάνθη, ή Σωκιανή, τὸ ἵδιο βράδυ ἔλεγε πῶς εἶδες μὲ τὰ μάτια της τὶς σκιὲς τῶν νεκρῶν κι ἄκουσε τὸ κλάμα καὶ τὸ παράπονό τους.

— Γιαδέτσι! ἔκανε κι ἔδειχνε τὶς σκιὲς τοῦ φεγγαριοῦ.

"Οσοι θέλανε νὰ τήνε πιστέψουνε λέγανε πῶς τοὺς εἰδανε ποὺ παραφυλάγανε, λέει, μήπως κι ἀποξεχαστοῦμε μὲ τὴν καλοπέραση καὶ δὲν πάρουμε ἐκδίκηση!

Οἱ Τούρκοι ἀπ' τὰ γειτονικά μας χωριά, μόλις μάθανε πῶς δόπλιστήκαμε, παρατήσανε σπίτια καὶ χωράφια καὶ τραβήξανε γιὰ τὰ Σώκια καὶ τὸ Κουσάντασι. Ο φόβος ἄλλαξε τώρα κονάκι.*

Μόλις μαθεύτηκε πῶς στὴ Σμύρνη ἔεμπάρκαρε δὲ Ἐλληνικὸς Στρατός, καὶ τὰ πέντε γειτονικὰ τουρκοχώρια γίνηκαν στάχτη! Νέα στάχτη, νέες συφορές ποὺ θὰ φέρουνε κι ἄλλες κι ἄλλες! Μὰ ποιὸς μποροῦσε νὰ κάνῃ τέτοιον ἀπλὸ λογαριασμὸ μέσα στὸ μεθύσι τῆς νίκης...

Πρῶτοι ἔεμπαρκάρανε στὸ Ἀγιασουλοῦκ οἱ Ταλιάνοι. Ο κόσμος σκιάζητκε μὴν ἥτανε συμφωνημένο ἀπ' τοὺς Μεγάλους νὰ πέσουμε σὲ νέο ἀφεντικό. Δὲ μείνανε ὅμως πολύ· τράβηξαν γιὰ τὰ Σώκια καὶ τὸ Κουσάντασι.

Τὴ μέρα ποὺ ἔφτασε δὲ Ἐλληνικὸς Στρατὸς στὸ χωριό μας, δὲ κόσμος ἔχασε τὸ νοῦ του. Ἀπὸ νωρὶς πήρανε νὰ χτυποῦν οἱ καμπάνες, μὰ δὲν ἥτανε δὲ συνηθισμένος χτύπος· ἥτανε κατιτὶς τὸ πρωτάκουστο.

Η εἰδηση φτερούγισε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ἀπὸ χωράφι σὲ

χωράφι: «Ἐφτασε δὲ Ἑλληνικὸς Στρατός!» Οἱ ἄνθρωποι παρατούσαντε τὶς δουλειές, στεκόνταντε λίγο, τὸ λέγανε μέσα τους συλλαβιστὰ νὰ τὸ χωρέσῃ δὲ νοῦς. Κι ὅστερα τὸ φωνάζανε καὶ δυνατὰ καὶ τρέχανε νὰ τὸ ποῦνε καὶ σ' ἄλλους. Κάνανε τὸ σταυρό τους, ἀγκαλιαζόντανε καὶ κλαίγανε.

— Χριστὸς Ἀνέστη!

Τι ὑπὸτὴ ἡ χαρὰ ποὺ ἔπειρνα ὅλες τὶς ἄλλες, γάμους, γέννες, πλοῦτο, δόξα! Μεμιᾶς ἀνθίσαντε ὅλες μαζὶ οἱ καρδιές. Ὁ κόσμος ἔβαλε τὰ γιορτινά του, πῆρε βάγια στὸ χέρι, ἀνθόνερο καὶ ρύζι νὰ ράνη τὸ στρατό. Ἐστρωσε μὲ κιλίμα* τὰ καλντερίμια* τῆς σκλαβιᾶς. Τὸ χωριὸ γέμισε σημαῖες μεγάλες καὶ μικρὲς ποὺ τὶς ράψανε οἱ γυναῖκες τους τελευταίους μῆνες.

Σὰν ἀκούστηκαν οἱ πρῶτες σάλπιγγες, γέροι, νιοί, γυναῖκες, παιδιά, ὅλοι γονάτισαν, ἀκούμπησαν τὸ κούτελο στὸ χῶμα· χύνανε δάκρυα καὶ λέγανε μὲ πάθος:

— Ἑλλάδα! Ἑλλάδα μας! Μητέρα μας!

Ἡ παρέλαση στὸ χωριὸ ἥρχισε μὲ τὰ παιδάκια ποὺ κρατοῦσαν τὰ ξαφτέρυγα· ἀκλούθοισαν οἱ παπάδες μὲ τὰ χρυσὰ ἄμφια, κι οἱ διάκοι μὲ τὰ θυμιατά. Κι ἀνάμεσα στὰ ράσα, ἔνας γίγαντας, ὁ Κοσμάς, μὲ τὶς τσόχινες βράκες καὶ τὰ κεντημένα τουζλούκια,* βημάτιζε ἀργά, ἐπίσημα, δπως ταίριαζε σὲ κείνη τὴν μεγάλη στιγμὴ τῆς ἱστορίας. Στὰ χέρια του σήκωνε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀι-Δημήτρη, ποὺ δυὸ ἄντρες ίδρωκοπούσανε ἄμα τὴν περιφέρανε.

Τὸ βράδυ στρώσαμε τραπέζια στοὺς δρόμους, σουβλίσαμε ἀρνιά. Κουβαλήσαμε μὲ τὰ βαρέλια τὸ κρασί. Μεθύσαμε, τραγουδήσαμε. Κι ὅλο ἀπλώναμε τὰ χέρια πάνω στοὺς Ἑλληνες φαντάρους, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦμε πῶς ἥτανε ἀληθινοὶ καὶ ὅχι πλάσματα τῆς φαντασίας μας.

Ἡ ζωὴ μας ξαφνικὰ ἔγινε κάτι τὸ πολὺ σπουδαῖο. Νομίσαμε πῶς ἥμασταν ἡ εὐτυχισμένη γενιὰ τῶν ραγιάδων ποὺ θὰ είσπράξῃ τὴν πλερωμὴ γιὰ πέντε αἰῶνες αἷμα καὶ δάκρυ.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Ματωμένα χάματα*)

ΕΛΛΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

[Ο διωγμὸς καὶ ἡ προσφυγιὰ]

Τὸ 1922 οἱ Ἑλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή. Μιὰ ἀπλὴ γυναικά ἀπ' τὸ Ἀιβαλί, τις ἀρχαῖες Κυδωνίες, διηγεῖται τὰ ὅσα ἔγιναν στὸν τόπο τους τὶς φοβερές ἐκεῖνες μέρες.

Ο 1922 ἥμουν 8 χρονῶν, καὶ δῦμως δλα τὰ θυμᾶμαὶ τόσο καλά, ποὺ τὰ φέρνω ἀκόμα μέσα στὰ μάτια μου. Περνούσαμε τόσο δυορφα μέσα στὸ σπίτι μας, μὲ τὸν πατέρα μου, μὲ τὸν θείοντας, μὲ τὴ γιαγιά μου καὶ τὸν καλό μου παπποὺ καὶ μὲ δλους τοὺς συγγενεῖς καὶ γειτόνους μέσα σὲ τόσα καλὰ καὶ ἀγαθὰ τοῦ Ἀιβαλιοῦ. Ἐκεῖνα τὰ πολλὰ θαλασσινά, τὰ ἀξέχαστα σταφύλια ποὺ κατεβάζανε οἱ καμῆλες καὶ γονατίζανε μπροστὰ στὴν πόρτα μας. Εὐλογία Θεοῦ περνούσαμε. Ξαφνικά, ἐκεῖ ποὺ καθόμαστε μιὰ μέρα, ἔρχεται μιὰ γειτόνισσα καὶ λέει στὴ μητέρα μου: «Ξέρεις τίποτα, κυρα-Κατίνα, ἄκουσα ὅτι θὰ γίνη πόλεμος, καὶ ὅχι πόλεμος ἀλλὰ σφαγή».

Αὐτὴ τὴ στιγμὴ δὲν ἦταν κανένας ἀπὸ τοὺς ἄντρες σπίτι μας. Ἡ μητέρα μου παίρνει τὸ μωρὸ ἀπὸ τὴν κούνια καὶ ἀμέσως πηγαίνει στὸ σπίτι τοῦ πατέρα της, γιὰ νὰ πῆ ὅ, τι ἄκουσε. Βρῆκε ἐκεῖ τὸ μεγάλο της ἀδελφὸ καὶ ἔτρωγε σταφύλι μὲ τυρὶ καὶ τὸν λέει: «Ἀδελφέ μου, αὐτὸ ἄκουσα, θὰ γίνη διωγμός, νὰ φύγωμε πρὶν κλείσουν τὶς θάλασσες· δὲν θέλω τίποτα· μόνο νὰ φύγωμε δλοι γεροί».

Έκεινος θυμήθηκε τὸ διωγμὸ τοῦ 1915 ποὺ ἔγινε, ἄφησε ἀμέσως τὸ ψωμοτύρι ποὺ ἔτρωγε καὶ πηγαίνει σ' ἔνα γειτονικό του φίλο καὶ λέει αὐτὰ ποὺ τὸν εἶπε ἡ ἀδελφή του, δτὶ θὰ γίνη διωγμὸς χειρότερος ἀπὸ τὸν πρῶτο. Καὶ ὁ φίλος του τὸν εἶπε: «Κρίμας, Παναγή, ποὺ εἰσαι καὶ τέτοιο παλικάρι, κάθεσαι καὶ ἀκοῦς τὶς γυναῖκες».

Έκεινος σὰ νὰ προσβάλθηκε καὶ λέει τῆς ἀδελφῆς του: «Πάρε τὸ μωρό σου καὶ πήγαινε στὸ σπίτι σου καὶ μὴ φοβᾶσαι τίποτα. Τὸ χωριὸ ἔχει παλικάρια, δὲν μποροῦν νὰ μᾶς κάνουν τίποτα».

Ἡ μητέρα μου τί ἥθελε νὰ κάνη; πῆγε στὸ σπίτι της.

Ο κόσμος δμως ἄρχισε νὰ τὸ λέη φανερά, νὰ μὴν μποροῦν οἱ γυναῖκες νὰ κάνουν δουλειὰ μέσα στὰ σπίτια τους. Ἡ μιὰ πήγαινε στῆς ἀλληνῆς τὸ σπίτι, δὲν ἥξεραν τί νὰ κάνουν.

Τέλος, μιὰ βραδιὰ ἔρχεται ὁ πατέρας μου —ἡ μητέρα μου στὴν πόρτα, δὲν τὴ χωροῦσε τὸ σπίτι, ἔφορτώνει τὸ ἄλογο, κατεβάζει τὸ γάλα, τοῦ δίνει νερό, πλένεται.

Έκείνη, φουρτουνιασμένη καὶ πικραμένη. Τῆς λέει:

— Κατίνα, τί ἔχεις, γιατί εἰσαι ἔτσι;

— Δημητρό, θὰ γίνη πόλεμος, νὰ φύγωμε, νὰ περάσουμε στὴ Μυτιλήνη, μὴν πάθουμε κανένα κακό.

Έκεινος στεναχωρέθηκε, ἥθελε νὰ φύγωμε ἀλλὰ δὲν τὸν πήγαινε ἡ καρδιά του ν' ἀφήσῃ τὸν πεθερό του καὶ τὰ κουνιάδια του καὶ νὰ φύγη μόνος του.

Ξημέρωσε ἡ μέρα, μαζεύτηκαν ὅλοι σ' ἔνα σπίτι καὶ τὰ λέγανε. "Ἔτσι τὰ ἔλεγαν, ἀλλιῶς, θέλανε νὰ φύγουνε καὶ γόριζαν καὶ ἔβλεπαν τὸ σπίτι γεμάτο σοδειές ἀπὸ τὸ πάτωμα μέχρι τὸ νταβάνι γεμάτο. Ο Θεός εἶχε δώσει τόσες ἀφθονίες, καὶ ὅσο τὰ ἔβλεπαν δὲν τοὺς ἔκανε καρδιὰ νὰ τ' ἀφήσουνε. "Ελεγε ὁ παππούς μου: «Παιδιά μου, πῶς νὰ πᾶμε νὰ κλειστοῦμε στὴ Μυτιλήνη καὶ ν' ἀφήσουμε τόσα καλά»;

Καὶ ποὺ νὰ ξέρανε δτὶ τὰ καλὰ αὐτὰ θὰ τὰ ἔβρισκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκείνους θὰ τοὺς ἔτρωγε τὸ χῶμα.

Δὲν πέρασαν δυὸ μέρες καὶ κατέβηκαν "Ἐλληνες στρατιώτες

καὶ ἔλεγαν νὰ φύγη ὁ κόσμος, γιατί ηξεραν τί κακὸ θὰ γινόταν.

Πήγανε στὸ Δεσπότη καὶ τὸ εἴπανε. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἔλεγε νὰ μὴ φύγῃ κανένας καὶ δὲν ἔχομε νὰ πάθουμε τίποτα. Ἀλλοι ὅμως ἔφυγαν, πήρανε τις οἰκογένειές τους καὶ γλιτώσανε.

Σὲ 2-3 μέρες κλείσανε τις θάλασσες καὶ βλέπαμε νὰ γεμίζῃ τὸ Ἀιβαλὶ τούρκικο στρατό, δόλο ἵππικό. Ἐκεῖνα τ' ἄλογα δὲν τὰ ξεχνῶ, τί ώραια!

"Οταν κατέβηκαν οἱ Τούρκοι, ἀμέσως ἔδωσαν διαταγὴ νὰ βγῆ ὁ ντελάλης νὰ φωνάξῃ νὰ μαζευτοῦνε στὸ στρατόπεδο δόλοι οἱ ἄντρες ἀπὸ 18 μέχρι 50 χρονῶν.

"Οταν τὸ ἄκουσαν, δόλοι χτυποῦσαν τὰ κεφάλια τους, γιατὶ εἶχανε καιρὸ νὰ φύγουνε ἀλλὰ δὲν τὸ πίστευαν.

Τότε ὁ πατέρας μου γύρισε καὶ μᾶς εἶδε. Τέσσερα παιδιὰ καὶ τὴ μάνα μου καὶ τρέχαν τὰ δάκρυα του καὶ εἶπε: «Ἄχ, πῶς δὲν σὲ ἄκουσα, τί θὰ γίνης μὲ τέσσερα παιδιά, ποῦ θὰ πᾶς;»

Στιγμὲς φαρμακωμένες, καὶ τὰ σκυλιὰ ἀκόμα οὐρλιάζανε. Και τὸν λέγει ἡ μητέρα μου: «Οταν σᾶς μιλοῦσα καὶ σένα καὶ στ' ἀδέρφια μου, μὲ λέγατε εἰσαι γυναίκα καὶ δὲν ξέρεις, τώρα εἴμαστε δόλοι χαμένοι.»

Τὸ πρωὶ ντυθήκαμε δόλοι, καὶ σὰν τ' ἀρνιὰ ποὺ τὰ πᾶνε γιὰ μακελειὸ* μὲ σκυμμένα κεφάλια μαζεύτηκαν χιλιάδες ἄντρες, τὸ ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τοὺς κλείσανε στὸ στρατόπεδο. Δὲν τοὺς ξανάδαμε πιὰ.

Κλάματα ὅπου καὶ νὰ πήγαινες, γιατὶ δὲν είχε σπίτι νὰ μὴν ἔχῃ ἄντρα, παιδί. Κι ἂν βρισκόταν κανένα σπίτι χωρὶς ἄντρα, ἔκλαιγε τὴν καταστροφή. Μερικοὶ θέλανε νὰ κρύψουνε κανένα παιδί ὥς 18 ἑτάν, δὲν ἔβγαινε ἔξω, κρυβότανε.

Πρὶν δώσουνε τὴ διαταγὴ νὰ συναχτοῦνε οἱ ἄντρες στὸ στρατόπεδο, βγῆκε ὁ ντελάλης κρυφὰ καὶ φώναξε δοσοὶ μποροῦνε νὰ φύγουνε ἃς φύγουνε ἀμέσως, γιατὶ θὰ γίνη ἀποκλεισμός. Φώναξε σ' ἓνα μέρος καὶ κρύφτηκε, γιατὶ θὰ τὸν σκοτώνανε, καὶ ὁ κόσμος ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλον τὸ μεταδώσανε δῆτα εἶπε ὁ ντελάλης. Τὸν ζητούσανε νὰ τὸν πιάσουν νὰ τὸν κομματιάσουν καὶ οὔτε ξαναφανερώθηκε.

Τὸ βράδυ· βγάλανε διαταγή: «ὅλος ὁ κόσμος νὰ κρεμάσῃ φανάρια» γιὰ νὰ βλέπουν νὰ κατεβαίνουν οἱ Τοῦρκοι. Τὰ ἔβαλε ὁ κόσμος. Εἶχαμε καὶ περιέργεια νὰ δοῦμε κρυφά ἀπὸ καμιὰ τρύπα τῆς πόρτας, γιατὶ ἀπαγόρευσαν μόλις βασιλέψη ὁ ἡλιος νὰ μὴν ἀνοίξῃ καμιὰ πόρτα.

Βλέπαμε κρυφὰ τὸ στρατὸ ποὺ κατέβαινε ὅλη τὴ νύχτα· καὶ τί δὲν κατεβάζανε, ώς καὶ ἐκεῖνα τὰ ὅμορφα τὰ πρόβατα, τὰ ὅμορφα μὲ μεταξωτὸ μαλλί, στὸ κεφάλι τους ἀνάμεσα στὰ κέρατα μιὰ τούφα σὰν μετάξι! "Ολα τὰ βλέπαμε, γιατὶ ποιὸς μποροῦσε νὰ πέσῃ νὰ κοιμηθῇ;

"Ἔτσι ξημέρωσε ὁ κόσμος.

Στὰ μικρὰ μᾶς δίνανε νὰ φάμε δ, τι ἦτανε καὶ μᾶς ἔβαζαν νὰ κοιμηθοῦμε γιὰ νὰ μὴν κλαίμε.

Ἐξημέρωσε. Βγῆκε ὁ κόσμος ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια τους· ποιὸς εἶχε τὸ νοῦ του νὰ μαγειρέψῃ. Τί θὰ κάνουμε; Τί θὰ γίνουμε;

"Οταν πέρασε λίγη ώρα, βλέπομε παιδιά 12-14 χρονῶν εἰχανε καβάλα ἀπὸ ἔνα ἄλογο καὶ τὰ πουλούσανε 5 δραχμὲς τὸ ἔνα. Ποιὸς θὰ τὰ ἔπαιρνε; Γυρίζαμε ὅλη μέρα μέσα στοὺς δρόμους. Μόλις βράδιαζε, δ κόσμος μέσα. "Εμᾶς ἀπὸ τὸ σπίτι μας ἔφυγαν ὅλοι οἱ ἄντρες μας. "Εμεινε ἔνας θεῖος μου μικρὸς 12 χρονῶν καὶ ὁ παππούς μου ποὺ ἦταν γέρος. "Ημαστε ὅλοι μαζὶ σ' ἔνα σπίτι. "Ἐν τῷ μεταξύ εἰχανε φέρει καὶ δλα τὰ πρόβατα ἀπέξω καὶ τὰ βάλανε μέσα σὲ κάτι στάβλους καὶ ἐκεῖ τοὺς ρίχνανε νὰ τρῶνε ξερὲς τροφές. Αὐτὰ τὰ ζῶα φάγανε τὸν παππού μου καὶ τὸν μικρὸ θεῖο μου Φώτη.

Περνοῦσαν οἱ μέρες, καὶ ὁ παππούς μου τὰ λυπήθηκε κλεισμένα τόσα ζωντανά.

— Παιδιά, ἐγὼ μὲ τὸν Φώτη θὰ βγάλω τὰ πρόβατα στοὺς μύλους καὶ θὰ τ' ἀφήσω νὰ φύγουνε δπου θέλουνε, καὶ ὅταν ἔρθω θὰ δοῦμε τί θὰ κάνουμε. Σήκω, κόρη μου —λέει τῆς μητέρας μου— νὰ ζυμώσης· δπου πᾶμε νὰ πάρουμε μαζί μας ψωμί, γιατὶ ἔχομε καὶ μικρά.

"Ἐφυγε.

"Ήταν ἡ τελευταία φορὰ ποὺ τὸν εἰδάμε, μαζὶ μὲ τὸ μικρό του

γιό. Τὸν πῆρε μαζί του γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ. "Εβγαλε τὰ πρόβατα ἔξω στοὺς μύλους. "Αχ, δὲν τὸ περίμενε. Κατέβαιναν οἱ Τοῦρκοι ἀγριεμένοι. "Οποιον βρίσκανε τὸν σκοτώνανε μὲ τὸν πιὸ σκληρὸ θάνατο. Έκεῖ σκότωσαν καὶ τὸν παππού μου καὶ τὸν μικρό μου θεῖο.

"Αδικα περιμέναμε. Βλέπαμε τοὺς δρόμους. Ζύγωσε ἡ μάνα μου κι ἐτοίμασε λίγα ροῦχα σ' ἓνα τσουβάλι καὶ τρία ψωμιά καὶ καμιὰ ὀκὰ τυρὶ γιὰ νὰ τὰ πάρουμε. Περιμέναμε μέχρι τὸ βράδυ. Τίποτα, ὁ παππούς μὲ τὸ παιδί ποῦ νὰ φανῆ.

"Η γειτονιὰ ὅδειασε. Δώσανε διαταγὴ ὁ κόσμος νὰ κατέβῃ πρὸς τὴν θάλασσα. Μείναμε ἡ μόνη οἰκογένεια. Ή μάνα μου τί νὰ δῇ, ποὺ εἴμαστε τρία μικρὰ κορίτσια καὶ ἓνα ἀγόρι ἀσαράντιστο; Ή τὴ γιαγιά μου ποὺ ἔκλαιγε τὰ παιδιά της, ὅλοι λεβέντες, ἄλλοι ἀρραβωνιασμένοι καὶ ἄλλοι λεύτεροι, ἥ τὸν παππού μου μὲ τὸ παιδί ποὺ ἔφυγε καὶ τὸν περίμενε ὕρα μὲ τὴν ὕρα, ἥ τὸ θεῖο μου Κωστή ποὺ τὸν είχαμε κρυμμένον. Οἱ στιγμὲς χρειάζονταν θάρρος. Φύγανε οἱ ἄντρες. "Επρεπε νὰ γλιτώσῃ τὰ παιδιά της. Πιάνει μᾶς βάζει ἀπὸ τρεῖς φορεσιές ἀσπρόρουχα καὶ ἀπὸ πάνω μιὰ φούστα κόκκινη καὶ στὰ τρία κορίτσια, γιὰ νὰ μᾶς γνωρίζῃ ὅταν πηγαίναμε μέσα στὸ πλῆθος. Ντύσαμε καὶ τὸ θεῖο καὶ τὸν κάναμε γέρο μὲ κουρέλια καὶ ἐτοιμαστήκαμε νὰ φύγουμε, γιατὶ σὲ δῆλη τὴ γειτονιὰ δὲ βρισκόταν ἄνθρωπος. Λέει τῆς γιαγιᾶς μου:

— Σήκω νὰ φύγουμε, νὰ πάμε ὅπου πάει ὅλος ὁ κόσμος.

Ἐκείνη ἔκλαιγε:

— Δὲν ἔρχομαι, φύγετε, τί τὴ θέλω τὴ ζωή, ἀφοῦ ὅλα τὰ παιδιά μου τὰ πήρανε.

— Κάνε κουράγιο γιὰ τὸ τελευταῖο σου, μήπως καὶ τὸ γλιτώσουμε.

— Φύγετε. Δὲν ἔρχομαι.

'Αναγκάστηκε ἡ μητέρα μου, μᾶς πήρε καὶ τὰ τέσσερα καὶ τὸ θεῖο μου καὶ βγήκαμε ἔξω. Κατεβαίνομε. Βλέποντας ἡ γιαγιά μου πῶς ἔμενε μόνη, σηκώθηκε κι ἀκολούθησε. Φθάσαμε ὅχι καὶ κοντὰ στὴ θάλασσα, πιὸ ψηλά, μέσα σ' ἓνα σαρὰπ χανέ

(νομισματοκοπεῖον). Πολὺς κόσμος. Παιδιά, γέροι, τί γινότανε, τί κλάματα! Γιὰ μιὰ στιγμὴ ξεχάσανε ἐκείνους ποὺ πήρανε στὸ στρατό, τὰ παιδιά. Βλέπανε ἐκεῖνοι νὰ γλιτώσουνε καὶ τὰ μικρά τους κλαίγανε. Ἀλλὰ οἱ καημένοι πεινούσανε κιόλας, βγάζανε λίγο ψωμοτύρι καὶ κανένα σταφυλάκι καὶ τρώγανε. Χρειαζότανε καὶ κουράγιο νὰ περπατήσης.

Τὸ πρωὶ δώσανε διαταγὴ δόλος ὁ κόσμος νὰ κατέβῃ στὸ μουράγιο, γιατὶ θὰ ἔρχονταν καράβια νὰ πάρουνε τὸν κόσμο κι ἔπρεπε νὰ περάσουμε μέσα ἀπ' ἔνα σπίτι μεγάλο δίπορτο. Ἡ μιὰ ἡ πόρτα ἔβλεπε στὴ θάλασσα καὶ ἡ ἄλλη στὴν πόλη. Πέρναγε ἔνας ἔνας. Τὸν ἔξετάζανε καὶ τὸν ψάχνανε. Παίρνανε δὲ τι χρυσαφικὸ εἰχανε. Τοὺς γδύνανε τελείως.

Εἶχανε δύο δωμάτια, ἔνα γιὰ τοὺς ἄντρες καὶ ἔνα γιὰ τὶς γυναῖκες καὶ στὸ μέσον ἀπὸ ἔνα τραπέζι μεγάλο ποὺ ἀκουμπούσανε τὰ χρυσαφικά.

Ἡρθαμε στὸ δρόμο ποὺ θὰ περνούσαμε δόλοι. Δὲν εἶχε τόπο νὰ ρίξης οὕτε μιὰ βελόνα. Κι ἀφοῦ ἥτανε τόσος κόσμος, ἥθελε νὰ περάσῃ κι ἔνα κάρο μὲ Τούρκους γιὰ νὰ κάνουν γοῦστο ποὺ θὰ στριμώχνονταν ὁ κόσμος, δσους πατοῦσε κι δσους ἅφηνε, δὲν τοὺς ἔνοιαζε.

Μέσα σὲ τέτοια φασαρία, βαστοῦσα κι ἐγὼ μιὰ μεγάλη λεκάνη τσίγκινη γιὰ νὰ πλένουμε τὰ πανιὰ τοῦ παιδιοῦ ὅπου μᾶς πηγαίνανε. Ἐγὼ ὅμως δὲν χωροῦσα νὰ περάσω. Ἔπεσα, σηκώθηκα, ἡ λεκάνη ἔκανε κρότο, μὲ ἀρπάζει ἔνας Τούρκος καὶ μὲ χτυπᾶ. Ἔβαλα τὰ κλάματα. Μ' ἀκούει ἡ μητέρα μου, ἔρχεται καὶ μὲ παίρνει. Δὲν μποροῦσε νὰ περπατήσῃ ἀπὸ τὸν κόσμο κι ἀπὸ τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσε. Ἔκατσε κάτω, ἔβγαλε μερικὰ ροῦχα της γιὰ νὰ μπορῇ νὰ κινιέται. Σήκωνε καὶ τὸ μωρό. Εἶχε καὶ τὸ νοῦ της καὶ σ' ἐμᾶς. Ἀπαγορευόταν νὰ φορῆς χρυσαφικά, νὰ ἔχης ἐπάνω σου ἐλληνικὲς φωτογραφίες. Ἡ μητέρα μου ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὴ σαστισμάρα ξέχασε νὰ βγάλῃ δὲ τι φοροῦσε, σκουλαρίκια, δαχτυλίδια, βέρα της. Ἡρθε ἡ ὥρα, μπαίνει μέσα στὸ σπίτι —φυλάγανε μέσα ἔξω Τούρκοι— ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸν ἔλεγχο. Ἔνας Τούρκος, φαίνεται ἥταν ἄνθρωπος μὲ ψυχή,

είδε τὴν ἀγωνία της ποὺ βαστάει παιδιά, τὴ γριὰ μάνα της, τὸ θεῖο ποὺ τὸν περάσαμε ώς ἐκεῖ γιὰ γέρο καὶ τῆς λέει: «Πήγαινε, κατέβα γρήγορα τὶς σκάλες καὶ φεύγα, μὴ σὲ δοῦνε».

Βγήκαμε ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι χωρὶς νὰ μᾶς ψάξουνε. Κατεβαίναμε τὶς σκάλες ποὺ ἤτανε μέχρι 15, ἵσως καὶ πιὸ πολλὰ σκαλοπάτια, ἐκεῖ ἐμεῖς τὰ τρία κορίτσια κρατούσαμε χέρια σφιχτά. Πῶς μᾶς πῆρε ὁ κόσμος μπροστά! μᾶς ἔχασε ἡ μητέρα μας. Ἐμεῖς περπατούσαμε καὶ κάναμε καὶ γοῦστο ποὺ βλέπαμε τὰ βαπόρια, ἀπὸ ἐπάνω τὸ ἀεροπλάνο, τὸν κόσμο τὸν πολύ, κάτω ποὺ δὲν εἶχε τόπο νὰ περπατήσῃς ἀπὸ τὰ ροῦχα, γιατὶ τὰ κατέβαζε ὁ κόσμος, θαρροῦσε πώς θὰ τὰ περάσῃ. Ἔκεινοι δύως δὲν ἄφηναν νὰ βάλης μέσα τίποτα. Μόνο τὸ ἄτομό σου.

Ἡ πιὸ πολλὴ ἐντύπωση ποὺ μοῦ ἔκανε ἦταν ποὺ ἔβλεπα ὅλα τὸ ἀγόρια τῶν 18 χρονῶν νὰ είναι κοπέλες καμωμένα μὲ ξυρισμένο τὸ μουστάκι γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ περάσουν. Δυστυχῶς δύως ὅλα αὐτὰ τὰ ἔπιασαν τελευταῖα καὶ λάβανε τὸν πιὸ σκληρὸ θάνατο.

Ἡ μητέρα μου ποὺ μᾶς ἔχασε τί νὰ κάνη, ποὺ νὰ μᾶς ἔβρισκε; Πατοῦσε ἐπάνω στὶς κουβάρες τὰ ροῦχα καὶ κοίταζε ἐνα γύρο νὰ γνωρίσῃ τὶς κόκκινες ποδιές. Καμιὰ φορὰ μᾶς εἰδε· πῶς ἡρθε, ἔνας Θεός τὸ ξέρει.

Ἐβαλε ὅλες τὶς δυνάμεις, γιατὶ ἔβλεπε ὅτι ἦταν τελευταῖες στιγμές. "Ολοι ἐκεῖνοι οἱ μεταμφιεσμένοι ἔτρεχαν νὰ μποῦνε μέσα, νόμιζαν ὅτι θὰ γλίτωναν. Καμιὰ φορὰ μπαίνουν μέσα κάτι στρατιώτες Τούρκοι. Κάνουν ἔρευνα στὸ βαπόρι. Ἀμέσως τοὺς ἔπιασαν ὅλους, τοὺς κατέβασαν μὲ τὰ καμουστίκια καὶ τοὺς πήγανε στὸ ὑπόγειο, ἀπὸ τὸ σπίτι ποὺ περνούσαμε. Ἔκει τοὺς σκότωσαν ὅλους.

Βλέποντας ἡ γιαγιά μου ὅτι πήρανε καὶ τὸν τελευταῖο της γιό, τῆς ἡρθε τρέλα. Ἔτρεχε ἀπὸ πίσω καὶ φώναζε: «Παιδί μου, γράμμα νὰ μᾶς στείλης δπου πᾶς». Ποιὸς γύριζε νὰ δῆ;

"Οπως κρατοῦσε τὸ τσουβάλι, τὸ λύνει, τὸ ἀδειάζει, καὶ τὰ ψωμιὰ καὶ τὰ λεπτὰ καὶ τὰ χρυσὰ ρολόγια τῶν παιδιῶν της, βάζει τὸ τσουβάλι στὸν ώμο καὶ τρέχει. Ἡ μητέρα μου τί νὰ

κάνη; "Εβλεπε πώς τὸ βαπόρι γέμισε κι ἡταν καὶ τὸ τελευταῖο. Τὴν ἀρπάζει, τὴν τραβᾶ ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μὲ κόπο μεγάλο τὴν βάζει μέσα στὸ βαπόρι καὶ μετὰ τῆς δίνει τὸ μικρὸ μωρό. "Ἐπειτα δίνει σ' ἐμένα τὴν πιὸ μεγάλη, τ' ἄλλα τὰ δύο δὲν τὰ περνᾶνε οἱ ναῦτες, λέγανε πώς «πολλὰ παιδιά ἔχεις, πέτα κανένα στὴ θάλασσα». Μὲ παρακάλια καὶ κλάματα μᾶς ἔβαλε μέσα. Μπαίνει κι ἔκεινη. Ἡταν ἡ τελευταία ποὺ μπῆκε κι ἀνεβάσανε τὶς σκάλες. Ἐδῶ μόνον βοήθησε ἡ τύχη καὶ δὲν ἔμεινε κανένα παιδί ἔξω.

"Ο κόσμος ποὺ ἔμεινε, τὸν βάλανε οἱ Τοῦρκοι μπροστὰ σὰν πρόβατα μὲ τὰ μαστίγια, κλάματα, φωνές. Θεέ μου, τί κακὸ μεγάλο καὶ ἀξέχαστο ἔγινε ὅταν ἔφευγε τὸ βαπόρι. "Εβλεπες μιὰ ἀκρογιαλιὰ μὲ χιλιάδες μπόγους ροῦχα καὶ τὸν κόσμο ποὺ ἔκλαιγε καὶ τραβοῦσε τὰ μαλλιά του.

Τώρα μέσα στὸ βαπόρι νὰ πεινοῦμε καὶ νὰ φωνάζουμε ψωμί. Ποιὸς νὰ δώσῃ στὸν ἄλλον; Κανένας. Μᾶς ἔλεγαν: «Κάντε ύπομονή, θὰ ἔβγουμε γρήγορα νὰ σᾶς δώσουμε νὰ φάτε». Ἐγὼ πιὸ μεγάλη καταλάβαινα, δὲ μιλοῦσα. Τ' ἄλλα δμως ἔκλαιγαν. Δὲν καταλάβαιναν, ἡταν μικρά, καὶ τὸ πιὸ μωρὸ κρεμόταν στὸ βυζὶ τῆς μητέρας, ἀλλὰ τί γάλα, εἰχε νὰ φάῃ τόσες μέρες! Εἶχε νὰ βάλῃ κάτι στὸ στόμα της.

"Εκεὶ ποὺ καθόμουνα ἐγώ, πλάι μου ἡταν μιὰ γυναίκα. Εἶχε στὰ γόνατά της δυὸ μπόγους, δ' ἔνας ἡταν ροῦχα καὶ δ' ἄλλος τὸ παιδί της. Αὐτὴ ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὸ κλάμα της είχε ἀποκάνει καὶ θέλησε νὰ πετάξῃ τὸν μπόγο τὰ ροῦχα στὴ θάλασσα, κι ἀπὸ τὴ σαστιμάρα της πετάει τὸ μωρό της. Δὲν τὴν προλάβανε οἱ ἄλλες. Τί ἔγινε ἔπειτα δὲν λέγεται. Καὶ ποιὸς ξέρει ἂν ἔζησε κι ἔκεινη.

Τὴν νύχτα μᾶς ἔβγαλαν στὴ Μυτιλήνη. "Αλλα βαπόρια πήγανε στὴ Σάμο, ἄλλα στὴν Κρήτη. Σκόρπισαν τὸν κόσμο ἐδῶ κι ἔκει. Σ' ἔνα μέρος δὲν ἡταν δυνατὸν ὅλοι νὰ χωρέσουμε. Ἐμᾶς, μόλις μᾶς ἔβγαλαν στὴ Μυτιλήνη, μᾶς πήγανε σ' ἔναν κῆπο. "Ἡτανε βράδυ. Ἐκεὶ ξενυχτήσαμε, χωρίς σκεπάσματα. Ἀπὸ φαῖ, μᾶς ἔδωσαν ψωμὶ καὶ ρέγγες. Φάγαμε. "Οταν ξημέρωσε,

τότες ρώτησε ή μητέρα τη γιαγιά μου ποῦ είναι τὰ λεπτά, ποῦ είναι αύτά ποὺ ήταν μέσα στὸ τσουβάλι; Ἐκείνη σήκωνε τοὺς ὄμους. Δὲν καταλάβοινε τίποτα. Καλὰ ποὺ εἶχε ή μητέρα λίγα λεπτά μέσα στὸν κόρφο της καὶ σηκώθηκε νὰ μᾶς πάρῃ λίγο ψωμὶ καὶ φαῖ. Κοιτάζαμε ποῦ θὰ κατασταλάξουμε.

Ἡ μητέρα μου γνώριζε καλὰ τὴ Μυτιλήνη ἀπὸ τὸ '14 ποὺ ἐγινε ὁ πρῶτος διωγμός. Τότε μέναμε σ' ἕνα χωριό της, Μιστεγνά. Τὴν ὥρα ποὺ ἔψαχνε νὰ βρῇ ἔναν ἀραμπά,* βρίσκει ἔναν γείτονά της ἀπὸ τὸ Ἀιβαλὶ καὶ τὴν κατάφερε, ἔπιασε ἔναν ἀραμπά, μπήκαμε δὲν μέσα καὶ ξεκινήσαμε γιὰ τὸ χωριό.

Κατὰ τὸ βράδυ, φτάσαμε. Τί νὰ δοῦμε. Ἐνα χωριό μὲ πολὺ λίγα σπίτια κοντά στὴ θάλασσα. Κάνα δυὸς ἐλαιοτριβεῖα, μόνον ποὺ εἶχε πολλὰ σύκα. "Οταν εἶδε ή μητέρα τὸ χωριό, τὸν λέγει: «Ἄχ, μ' ἔκαψες. Ποῦ είναι δὸ κόσμος δ πολὺς, νὰ πάγω νὰ δουλέψω γιὰ νὰ ζήσω τὰ παιδιά μου; τί θὰ κάνω ἔδω;»

Τέλος, μείναμε στὸ σπίτι του ἑκεῖνο τὸ βράδυ, καὶ πρωὶ πρωὶ τὸν λέγει: «Πήγαινε νὰ μὲ βρῆς ἔνα καῖκι, νὰ φύγω πίσω στὴ χώρα. Δὲν στέκω οὔτε στιγμή». Πηγαίνει ἑκεῖνος, βρίσκει ἔνα καῖκι καὶ μπαίνομε μέσα. Θέ μου, δὲν τὸ ξεχνῶ, παρόλο ποὺ μουνα μικρή, δταν ἀνοιχτήκαμε λίγο, τὸ καῖκι σταμάτησε γιατὶ δὲν εἶχε καθόλου ἀέρα. Στὸ μισὸ δρόμο μᾶς ἔβγαλε ἔξω. Πήγαμε στὴ χώρα μὲ τὰ πόδια. Στὸ δρόμο καθίσαμε κάτω ἀπ' ἔνα δέντρο νὰ φάμε λίγο ψωμὶ, τυρί, λίγες ἐλιές καὶ νὰ ξεκουραστοῦμε. "Υστερα ξεκινήσαμε. Πῶς πήγαμε... Φτάσαμε στὴ χώρα τὴν ὥρα ποὺ θέλανε οἱ ἀραμπάδες νὰ φύγουνε γιὰ τὰ χωριά.

Αὐτὴ τὴν ὥρα βρίσκεται ἔνας κουμπάρος μας —τῆς μικρῆς μου ἀδελφῆς ὁ νουνὸς— καὶ μᾶς βοήθησε. Μᾶς πῆρε καὶ μᾶς ἀνέβασε στὸ χωριό του. Μᾶς ἔδωσαν ἔνα δωμάτιο, κάτι στρωσίδια, πάτα, τσουκάλι, δ, τι χρειάζεται ἔνας ζωντανὸς ἄνθρωπος. Μᾶς βοήθησαν.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ ξεχάσαμε τὸν πόνο τοῦ χωρισμοῦ καὶ τὸ διωγμὸ ἀπὸ τὴ γλυκιά μας πατρίδα, κι ἅρχισε δ ἀγώνας τῆς ζωῆς. Πῶς νὰ δουλέψῃ μιὰ γυναίκα καὶ νὰ ζήσῃ ἔξι ἄτομα; Ἐρχότανε οἱ γειτόνισσες, οἱ κουμπάρες, τὰ λέγανε, γιατὶ δὲν

εῖχανε τελειωμό· πότε κλαίγαμε, καμιὰ φορὰ ξεχνούσαμε καὶ τοὺς πόνους καὶ γελούσαμε.

Τέλος, μὲ βάσανα πολλὰ μεγαλώσαμε τὰ τρία κορίτσια· μόνον τὸ ἀγόρι μας δὲν ἄντεξε, γιατὶ ἔφαγε γάλα τόσο πικραμένο ἀπὸ τὴν μάνα του, ξαφνικὰ πέθανε. Μείναμε δῦλο γυναικες. Χωρὶς πατέρα. Μακριὰ ἀπὸ τὸ ἀγαπημένο μας Ἀιβαλί, ποὺ μόνον δταν πεθάνω θὰ παύσω νὰ τὸ θυμᾶμαι.

(Απὸ τὴν συλλογὴν λαϊκῶν ἀφηγήσεων Ὁ Κοινὸς Λόγος)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

‘Ο Διγενής

Καβάλα πάει δ̄ Χάροντας
τὸ Διγενὴ στὸν "Αδη,
κι ἄλλους μαζί... Κλαίει, δέρνεται
τ' ἀνθρώπινο κοπάδι.

Καὶ τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου του
δεμένους τὰ καπούλια,*
τῆς λεβεντιᾶς τὸν ἄνεμο,
τῆς ὁμορφιᾶς τὴν πούλια.

Καὶ σὺ νὰ μὴν τὸν πάτησε
τοῦ Χάρου τὸ ποδάρι,
ὅ Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα
κοιτάει τὸν καβαλάρη.

—Ο Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα,
δὲν περνῶ μὲ τὰ χρόνια.
Μ' ἄγγιξες καὶ δὲ μ' ἔνιωσες
στὰ μαρμαρένια ἀλώνια;

Εἰμ' ἐγὼ ή ἀκατάλυτη*
ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.
Στήν Ἐφτάλοφην ἔφερα
τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα,
μονάχα ξαποσταίνω.*
Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι
καὶ λαοὺς ἀνασταίνω.

(Απὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴν Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΡΑΤΗΣ

Προσωπική προσβολή

Ο συγγραφέας, πηγαίνοντας ἀπ' τὴν Ἀθήνα γιὰ τὸ μέτωπο τῆς Ἀλβανίας, στὶς ἀρχές του 1941, σταματᾶ μὲ τοὺς συναδέλφους του γιὰ λίγες ὥρες στὴ Θεσσαλονίκη. Ἐκεῖ τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφτῇ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὴ μεγάλη βυζαντινὴ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀλλὰ καὶ νὰ ζήσῃ ἔνα βοριβαρδισμὸ τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὰ ἴταλικά ἀεροπλάνα.

Ι ΑΛΛΟΙ δὲν ξέρω τί δουλειὰ είχαν, κι ἔτσι πῆγα μόνος μου στὴν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης.

Τί ήσυχιά, τί γαλήνη ποὺ βασίλευε ἐκεῖ μέσα —τί ἀπόκοσμη δροσιὰ καὶ γλυκὸ ἡμίφως κάτω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς μεγάλους θόλους, πάνω στὴ γυμνὴ πλακόστρωση, ὅπου τὰ βήματά μου, μὲ τὶς βαριές μπότες, κάνανε τέτοια βαθιὰ ἡχώ! Κάνοντας ἔνα βῆμα, περνώντας τὴν πόρτα, ἀπ' τὸ μικρὸ κηπάκι ποὺ τὴν περίζωνε καὶ δπου παιδιά κυνηγιοῦνταν καὶ φώναζαν, βρέθηκα μέσα σ' ἔναν ἄλλο κόσμο, ἔτσι σὰ στὸν ἄνυλο* κόσμο τῆς Ἰστορίας —σὰν κι ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ μὴν ἤμουν παρὰ ἔνα ἀργοπορημένο κομμάτι της, ποὺ ἔφτανε, ἐπιτέλους, γιὰ νὰ σβήσῃ καὶ νὰ χαθῇ ἡρεμα μέσα σ' αὐτήν.

Ἡ ἐκκλησία ἦταν ἐντελῶς ἔρημη, ἢ κάπου ἐκεῖ πέρα στὸ σκοτεινὸ ιερὸ φάνηκε μιὰ στιγμὴ ἢ σιλουέτα ἐνὸς ιερωμένου, ποὺ ὕστερα κάπου χάθηκε.

Ναι, ἦταν ἡ πρώτη φορά, ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρό, ὕστερ' ἀπὸ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου, ποὺ ἔνιωθα κάτι νὰ ξελασκέρνη μέσυ

μου, καὶ μιὰ ἄτονη βέβαια, μὰ τόσο γλυκιὰ γαλήνη νὰ μὲ πλημμυρίζῃ. Δὲν ξέρω ἀν σκεφτόμουνα —μὰ μοῦ φαίνεται πῶς ὅχι. Εἶχα γίνει ἔνα μὲ τὸ ήμιφως, μὲ τοὺς παμπάλαιους τοίχους, τὴ δροσιά, καὶ μιὰ ἀπόκοσμη, σχεδὸν μεταθανάτια ἡρεμία μὲ λίκνιζε.*

Ἡ πόρτα ὅμως ὄνοιξε. Οἱ συνάδελφοι μὲ φωνάζαν. Ἡταν ἀργά κι ἔπρεπε νὰ τραβήξουμε γιὰ τὸ Σταθμό.

Θά ταν μία ἡ ὥρα τὸ μεσημέρι δταν φτάσαμε ἐκεῖ. Πλῆθος στρατιώτες καὶ ἀξιωματικοὶ περίμεναν τὰ διάφορα τρένα μὲ τοὺς διάφορους προορισμούς. Καὶ κόσμος ντόπιος γιὰ ἀποχαιρετισμούς, καὶ μικροπωλητές ποὺ ξεφωνίζανε, κι οἱ μανούβρες τῶν τρένων ποὺ κάθε τόσο σφυρίζανε. Ἐνα ἀληθινὸ ἀνατολίτικο παζάρι. Κι ἀπάνω ἔνας καταγάλανος δλοκάθαρος οὐρανὸς κι ἔνας ἥλιος σχεδὸν καλοκαιριοῦ. Ἀφοῦ θεωρήσαμε τὰ φύλλα πορείας μας, μὲ προορισμό μας τὴ Φλώρινα, τραβήξαμε νὰ καθίσουμε σ' ἔνα ἀπ' τὰ πολλὰ καφενεῖα πού ναι ἀραδιασμένα στὸ δρόμο τοῦ Σταθμοῦ, γιὰ νὰ περιμένουμε τὸ δικό μας τὸ τρένο πού, καθὼς μᾶς είπαν, εἶχε μεγάλη καθυστέρηση καὶ θ' ἀργοῦσε.

Τότε ἄξαφνα, μέσα σὲ κείνη τὴ βαβούρα* καὶ τὴν ἀνθρωποθάλασσα, ἀντηχήσανε, ύστερικές, οἱ σειρῆνες τοῦ συναγερμοῦ. Τὸ τί ἔγινε ἦτανε ἀφάνταστο. Ποῦ πήγε καὶ πῶς πρόφτασε νὰ φύγη καὶ νὰ τρυπώσῃ δλος αὐτὸς δ κόσμος; Τραπέζια, καρέκλες ἀναποδογυριστήκανε, καὶ, πρὶν καλὰ καλὰ συνέλθω ἀπὸ τὸ σάστισμά μου, μὲς στὸ καφενεῖο δὲν ἥμαστε παρὰ τρεῖς: ἐγώ, ὁ Ἱατρόπουλος, κι ἔνα γέρικο γκαρσόνι. «Δὲ θὰ πᾶς, μπάρμπα;» τὸν ρωτήσαμε. Σήκωσε τοὺς ὅμους κι ἔκανε μιὰ βαριεστισμένη χειρονομία. «Ἄν είναι ἡ τύχη σου...» εἶπε.

Κι ἐγώ δὲν εἶχα κάμιὰ διάθεση νὰ πάω, κι ὁ Ἱατρόπουλος τὸ ἴδιο. Εἴχαμε βρεῖ κι ἔνα πολὺ καλὸ καραφάκι οὖζο, κι εἴπαμε πῶς θά τανε πιὸ καλὰ νὰ τὸ πιοῦμε μὲ τὴν ἡσυχία μας μέσα στὴ γύρω ἡσυχία καὶ νέκρα. Πήγα ως τὴν πόρτα καὶ κοίταξα τὴ μικρὴ πλατεία κι ὅσο κομμάτι δρόμος φαινότανε. Οὔτε ψυχή. Μόνο ποῦ καὶ ποῦ κανένας χωροφύλακας ξετρύπωνε ἀπ' τὸ κα-

ταφύγιο του κι εδινε μερικά προστάγματα ποὺ ἐπιτείνανε ἀκόμα περισσότερο τὴν ἐντύπωση τῆς νέκρας, γιατὶ, μὴ βλέποντας ψυχή, νόμιμες πώς ἀπευθύνονται στὸ κενό. Μόνο ἀπέναντι στὴν πόρτα τοῦ καφενείου ἔνα ἄλογο μὲ τὸ ἐγκαταλειμμένο κάρο του μασουλοῦσε ἀνύποπτο καὶ κάπως αἰώνιο, μὲ τὴ μούρη χωμένη μὲς στὸ σακούλι ποὺ τοῦ ἔχανε κρεμάσει στὸ λαιμό. Καμιὰ μύγα τὸ ἐνοχλοῦσε, τίναζε καὶ σήκωνε τότε τὸ κεφάλι, μισόκλεινε τὸ μπρός ἢ τὸ πίσω γόνατο, ἀνατρίχιαζε τὰ καπούλια* του, κουνοῦσε τὴν οὐρά του, καὶ πάλι τὸ μασούλισμα, ἢ ἀκινησία κι ἡ ἀπερίγραπτη νέκρα.

Οἱ κινητῆρες τῶν ἀεροπλάνων ἀκουστήκανε ἄξαφνα —καὶ σχεδὸν ἀμέσως τὰ δικά μας ἀντιαεροπορικά.

«Τὸ νταραβέρι* ἀρχίζει» εἶπα.

‘Η ἀλήθεια εἶναι πώς, φτάνοντας ἀπ’ τὴν Ἀθήνα, ποὺ ἐπὶ τρεῖς μῆνες περίπου εἴχαμε συναγερμούς, μὰ δὲν εἴχαμε δεῖ ποτὲ ἀποτελέσματα ἀεροπορικῶν ἐπιδρομῶν, τὸ παιρνα τὸ πράμα πολὺ πιὸ ἐλαφρὰ ἀπ’ δσους καθόντουσαν ἔδω, ποὺ εἴχανε ἥδη δοκιμαστῇ, καὶ ἄγρια πολλές φορές. Δὲν ἦταν λοιπόν θάρρος ἀπὸ μέρος μας, ἀλλὰ μᾶλλον ἄγνοια —ἄν και ξέχασα νὰ πᾶ πώς αὐτὲς τὶς δυὸ μέρες ποὺ ἔτσι ἀσκοπα περιπλανιόμαστε μὲς στὴ Θεσσαλονίκη, εἴχαμε δεῖ ὑρκετὰ τραγικὰ θέάματα: σπίτια καταγκρεμισμένα, βαθιοὺς λάκκους ἀπὸ βόμβες, ἀλλὰ σπίτια ποὺ τοὺς ἔλειπε δλη ἢ στέγη —κι ἐκεῖνο ποὺ μοῦ ’κανε τὴν πιὸ παράξενη ἐντύπωση: σπίτια δίπατα ἢ τρίπατα κομμένα ἐγκάρσια ἀπὸ πάνω ὡς κάτω σὰ μὲ μαχαίρι, ποὺ τοὺς ἔλειπε δλη ἢ πρόσοψη καὶ πού, χάσκοντας ἔτσι, ἀφήνανε νὰ βλέπῃ κάθε διαβάτης, κάθε ξένος, δ, τι ὡς μιὰ δρισμένη στιγμὴ ζηλότυπα φρουρούσανε ἀπὸ κάθε ἀδιάκριτο μάτι, δλη τὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τους. Αὐτὰ τὰ κάδρα ποὺ κρέμιονταν ἀκόμα πάνω στοὺς χρωματιστούς, λαδομπογιατισμένους τοίχους τοῦ ἄλλοτε σαλονιοῦ, αὐτὸ τὸ συζυγικὸ κρεβάτι μὲ τὰ μαξιλάρια, τὰ κεντημένα σεντόνια καὶ τὶς κουβέρτες, ἀνάστατες βέβαια, ἀλλὰ πάντως στὴ θέση τους, ποὺ μὲ τὰ τρία πόδια ἀκούμποῦσε ἀκόμα στὸ ἀπομεινάρι τοῦ πατώματος τῆς κρεβατοκάμαρας, ἐνῶ τὸ τέταρτό του μετεωριζό-

τανε στὸ ρῆγμα, στὸ κενό, αὐτὲς οἱ μεγάλες κορνιζαρισμένες μεγεθύνσεις φωτογραφιῶν κάποιας γιαγιᾶς, κάποιου παπποῦ, ἀκαλαισθητες* ὅπως συνήθως, ξασπρισμένες ἀπ' τὸν καιρό, καὶ ποὺ κοιτούσανε τώρα, ἄσκοπα κι αὐτές, μὲς στὸ κενό, ἡ τὴν ξένη, τὴν ἀδιάφορη κίνηση τοῦ δρόμου, αὐτοὶ οἱ καναπέδες ποὺ κάνανε θαύματα ἴσορροπίας, ἔνας πολυέλαιος, κι ἔνα πιάνο ἀκόμα στὸ τρίτο πάτωμα... Βέβαια, τὰ χα δεῖ δλ' αὐτά, κι ἀκόμα τὰ μαῦρα καὶ παιδεμένα σὰν ἀπὸ σπασμοὺς ρολὰ τῶν καταστημάτων, ποὺ εἴχανε ξεφύγει ἀπ' τὴν πόρτα ποὺ φυλάγανε καὶ ποὺ τὰ συγκρατοῦσε δρθὰ ἄλλοτε, τὶς σβησμένες πυρκαγιές, τοὺς μαύρους τοίχους, τὸ παράξενο βλέμμα ἐκεινῶν ποὺ ψάχνανε μὲς στὰ συντρίμμια —μὰ τὰ χα δεῖ, δπως εἰπα, σὰν ἔνα θέαμα ξεπερασμένης πιὰ ἴστορίας, κι ὅχι σὰ στιγμὴ ζωῆς ὅπου συμμετεῖχα. Κι αὐτὸ ἡταν μιὰ μεγάλη διαφορά.

Μὰ ὁ βομβαρδισμὸς καὶ τὸ ἀντιαεροπορικὸ (δὲν μποροῦσα ἀκόμα νὰ ξεχωρίσω τοὺς δυὸ θορύβους) ἀκούγονταν κάπου σὰν πολὺ μακριά. Ξαναγύρισα στὴ θέση μου στὸ τραπεζάκι μας μὲ τὸν Ἰατρόπουλο, καὶ πίναμε ἥσυχα τὸ οὐζάκι μας, γελώντας μὲ τοὺς ἄλλους δυὸ συντρόφους μας ποὺ χανε γίνει πράγματι καπνός, μπρὸς ἀπ' τὰ μάτια μας, μὲ τὸ πρῶτο σκούξιμο τῆς σειρήνας.

«Λαγοί! Αέρας! Καπνός! Λούηδες!» γελοῦσε ὁ Ἰατρόπουλος κορδωτὸς στὴν καρέκλα του, σηκώνοντας τὸ ποτηράκι του μὲ κείνη τὴν περίεργη ἀκαμψία ποὺ τὸν χαρακτήριζε.

Θέλησα νὰ βγῶ στὴν πίσω αὐλὴ τοῦ κέντρου, καὶ τὸ γκαρσόνι μοῦ 'δειξε τὸ δρόμο ἀπ' τὴν κουζίνα. Ἡταν ἔνα χαμηλοτάβανο δωματιάκι μὲ ἀφημένα δλα τὰ μπρίκια τοῦ καφὲ πάνω στὴ χόβιολη* ποὺ ζοῦσε ἀκόμα, κι ἀπὸ πάνω δὲν ἡταν στεγασμένο παρὰ μὲ κάτι παμπάλαιες σκεβρωμένες* σανίδες, ποὺ ἀφηναν μεγάλες χαραμάδες κι ἔβλεπες ἀνάμεσά τους τὸν καταγάλανο γυαλιστερὸ οὐρανὸ καὶ τὸν ἥλιο ποὺ ἔλαμπε. Μὰ ἐκείνη τὴ στιγμὴ σὰν κάτι ν' ἄρχισε νὰ γαζώνη πολὺ κοντά μου καὶ πολὺ δυνατὰ καὶ μὲ μιὰ ξετρελαμένη ταχύτητα. Κι ὥσπου νὰ κατα-

λάβω καλὰ καλὰ πώς μᾶς πολυβολοῦσαν, μιά, δυό, τρεῖς ἐκρήξεις βαριές ἔσεισαν συθέμελα* δόλο τὸ σπίτι, τόσο ποὺ πήγα νὰ πέσω καὶ μοὺ φάνηκε πώς είδα τοὺς τοίχους νὰ πηγαινούρχωνται σὰ σὲ δυνατὸ σεισμό, ἐνῶ μέσα στὸ καφενεῖο, πίσω ἀπὸ τὴ στενὴ μισάνοιχτη πορτούλα, βροχὴ ἀπὸ γυαλιὰ καὶ γυαλικὰ σπασμένα ἀκούστηκε. Ἔτρεξα μέσα. Ὁ Ἰατρόπουλος καὶ τὸ γέρικο γκαρσόνι, κατασκονισμένοι, τινάζανε ἀπὸ πάνω τους ἀσβέστες καὶ γύψους, ἐνῶ δόλο τὸ πάτωμα τοῦ μαγαζιοῦ εἶχε γεμίσει γυαλιά. Ἡ μπόμπα πού χε πέσει εἶχε δημιουργῆσει εὐτυχῶς (καὶ δὲν ξέρω πῶς) ἕνα κενὸ ή ἕνα «ρεῦμα ἀέρος», καὶ τὸ μεγάλο παράθυρο ποὺ ἤτανε πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη μας σὰν καθόμαστε στὸ τραπεζάκι μας εἶχε δλόκληρο ρουφηχτῇ πρὸς τὰ ἔξω, ἀλλιῶς δ Ἰατρόπουλος καὶ τὸ γέρικο γκαρσόνι δὲ θά τανε αὐτὴ τὴ στιγμὴ στὰ πολὺ καλά τους. Τὸ πάτωμα ἤταν ἀκόμα γεμάτο μὲ πλῆθος μποτίλιες καὶ μποτιλάκια (λεμονάδες, πορτοκαλάδες, σόδες, ούζα), πού εἴχανε πηδήξει ἀπὸ ἕνα είδος ραφιοῦ καὶ πιατοθήκης δπου ἤτανε ἕνα λεπτό πιὸ πρίν.

Πεταχτήκαμε πρὸς τὴν πόρτα. Ὅλο τὸ πεζοδρόμιο, ὅχι μόνο μπροστὰ στὸ δικό μας τὸ καφενεῖο μὰ σ' ὅλη τὴ σειρά, ἤταν γεμάτο μὲ συντρίμματα γυαλικῶν καὶ γκρεμίσματα τοίχων, πού χανε πέσει καὶ πλακώσει δλα τὰ καλάθια τῆς μαναβικῆς καὶ τῶν μικροπωλητῶν ποὺ ἤταν ἐκεῖ παρατημένα, καὶ λίγο πιὸ πέρα, πίσω ἀπὸ τὸν τοίχο τοῦ Σταθμοῦ, μεγάλες κοκκινόμαυρες φλόγες ύψωνονταν στὸν οὐρανὸ μὲ πολὺ καπνὸ μαζί. Μοὺ φάνηκε στὴν ἀρχὴ πώς εἶχε πάρει φωτιὰ δ Σταθμός, ἀλλὰ σιγὰ σιγὰ κατάλαβα πώς καιγόταν κάτι ἄλλο — ἵσως καμιὰ πιὸ πέρα ἀποθήκη, ἵσως κανένας συρμός.*

Βγῆκα ἔξω στὴ μικρὴ πλατεία, καὶ μὲ πηδήματα σχεδὸν πετάχτηκα στὴ σιδερένια γέφυρα ποὺ ἐνώνει τὶς δυὸ ἀποβάθρες. Είχα μιὰν ἀπαραίτητη ἀνάγκη νὰ δράσω, κάτι νὰ κάνω. Δὲν μποροῦσα σὲ τέτοια στιγμὴ ν' ἀνεχθῶ τὴν ἀκινησία.

* Ήταν τρία κλειστὰ φορτηγὰ βαγόνια γεμάτα μὲ σιδερένια βαρέλια πίσσα ή γκρέσα,* πού, ἔχοντας κιόλας ἀναλιώσει, ἀρχιζε νὰ τρέχῃ φλεγόμενη παντοῦ. Ἡ «ύπηρεσία κατασβέσεως

τοῦ πυρός» ἡταν ἐκεῖ καὶ πολέμαγε νὰ ἐντοπίσῃ τὴ φωτιά, γιατὶ ὑπῆρχε μεγάλος κίνδυνος νὰ μεταδοθῇ καὶ στὰ ὑπόλοιπα βαγόνια κι ἀπὸ κεῖ στὶς δίπλα ἀποθῆκες. Ἡταν μιὰ σπασμωδικὴ δουλειά, μιὰ δουλειὰ σὲ στιγμὴ πανικοῦ ἢ πάντως ὅχι «ἐν ψυχρῷ νῷ». Ἐτρεξα κι ἐγὼ ἐκεῖ, ἔσυρα κι ἐγὼ τοὺς σωλῆνες μὲ τὸ νερὸ ποὺ κάπου σκαλώνανε, ἔσπρωξα κι ἐγώ, μαζὶ μὲ τοὺς ὄλλους στρατιῶτες τῆς ὑπηρεσίας, τὰ βαρέλια ποὺ φλογίζονταν. Ἡταν μιὰ ζέστη ἐκεῖ κοντά κι ἔνας καπνός, ποὺ δὲν μποροῦσες ν' ἀναπνεύσης καὶ δὲν ἔβλεπες μπροστά σου.

Ἡ φωτιὰ ὅμως ἐντοπίζόταν, λιγόστευε, ἔσβηνε. Εἶχαν ξεκόψει πιὰ τὰ τρία φλεγόμενα βαγόνια ἀπ' τὸν ὑπόλοιπο συρμό. Ὄλοι ἥμαστε μαῦροι, λαχανιασμένοι, στουπὶ* στὸν ἴδρωτα. Χαιρέτισα, μὲ χαιρέτισαν, κι ἔφυγα. Είχα κάνει δι, τι περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι μου. Καὶ ξαναγύρισα στὴν παρέα, στὸ καφενεῖο.

Ἡ λήξη τοῦ συναγερμοῦ εἶχε σημάνει πιά. Ἡ μικρὴ πλατεία κι ὁ δρόμος ἄρχισαν μεμιᾶς πάλι νὰ μυρμηγκιάζουν. Ὁ Ιατρόπουλος, ποὺ μ' εἶχε χάσει, ἀνησυχοῦσε. Ὁ Μεντόγιαννης κι δὲ τελλάκης ἡταν φουρκισμένοι ποὺ δὲν τοὺς ἀκολουθήσαμε στὸ καταφύγιο. «Αύτὰ εἶναι βλακεῖς» ἀποφαίνονταν. «Βέβαια, γιατί ὅχι; Μπορεῖ, ἔλεγα μέσα μου. Κι ὅμως, ἀντὰ εἶναι τὰ ώραῖα.»

Σὲ λίγο ἀκούστηκε κάποιο σφύριγμα. Ἡταν τὸ τρένο μας. Φορτωθήκαμε δπως ὅπως, βιαστικά, τὰ σακίδια, τοὺς μανδύες, τὶς κουβέρτες, καὶ τραβήξαμε πρὸς τὸ Σταθμό. Ἐκεῖ ἔφταναν πιὰ οἱ πρῶτες εἰδήσεις γιὰ τ' ἀποτελέσματα τοῦ βομβαρδισμοῦ. «Ἐπεσε ἐκεῖ» ἔλεγε δι ἔνας. «Οχι, ἐπεσε ἐκεῖ» ἔλεγε δι ὄλλος.

Ἡμαστε πιὰ μὲς στὸ βαγόνι, δταν ἔμαθα πῶς εἶχε πέσει βόμβα καὶ στὴν Ἀγία Σοφία, σ' αὐτὴ τὴν παλιὰ βυζαντινὴν ἐκκλησία, ποὺ φαινόταν πιὰ ἔξω ἀπὸ κάθε χρόνο καὶ τὶς περιπέτειές του, καὶ ποὺ μόλις τὸ πρώι, ἔνα δυὸς δρες πρωτύτερα, μοῦνον ἔχε δώσει, μὲ τὴ σιωπὴ ποὺ τὴν τύλιγε, μιὰ τόσο ἀπόκοσμη* γαλήνη.

Ναί, εἶχε πιὰ ἀρχίσει δι Πόλεμος γιὰ μένα.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Τὸ πλατὺ ποτάμι*)

ΑΝΤΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ

”Ανθρωποι καὶ σπίτια

Τὸ 1941, σ' ἔναν ἀεροπορικὸ βομβαρδισμὸ τοῦ Πειραιᾶ, γκρεμίζεται, μαζὶ μὲ πολλὰ ἄλλα, καὶ τὸ σπίτι μᾶς φτωχῆς ἐργατικῆς οἰκογένειας. Τὴν ὥρα τοῦ βομβαρδισμοῦ, τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας αὐτῆς ἡταν στὸ διπλανὸ καταφύγιο κι ἐτοι σώθηκαν, ἀλλὰ ἔχασαν σχεδόν δλα τὰ ὑπάρχοντά τους. Τελικά, ἀναγκάζονται, κατανικάντας πολλὲς δυσκολίες, νὰ ἀνέβουν στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ στήσουν ἐκεῖ νέο νοικοκυριό.

Ωσπίτι ἐκεῖνο βρισκόταν σ' ἔναν κάθετο δρόμο ποὺ βγαζε στὸ λιμάνι, κι ἐπεσε μιὰ νύχτα ποὺ βομβαρδίσανε τὸν Πειραιά. "Ητανε παλιὸ καὶ σκόρπισε. Μείνανε μόνο τὰ δοκάρια ἀπ' τὸ χαγιάτι μὲ τζαμαρία, στηριγμένη σ' ἔναν μισογκρεμισμένο πλαγιανὸ τοίχο. Τὴν νύχτα ποὺ γκρεμίστηκε, βρισκόντουσαν δλοι στὸ καταφύγιο τοῦ ξενοδοχείου. Κι οἱ ἐπαρχιῶτες ποὺ φτάσανε κεῖνο τὸ βράδυ μὲ τὸ βαπόρι, κι οἱ ἔμποροι καὶ κάτι γυναῖκες ποὺ δλο φοβόντουσαν καὶ ξεφωνίζανε δταν ἀκούγανε τ' ἀεροπλάνα καὶ τὶς κανονιές. Μὲ τὶς βόμβες, ὁ τόπος σάλεψε ἀπ' τὰ θεμέλια του, ἡ λάμψη φάνηκε σὰν ἀστραπή, κι δλοι νομίσανε πῶς θαφτήκανε γιὰ πάντα κειμέσα ἀπ' τὸ τράνταγμα καὶ τὴ βοὴ ποὺ κάνανε οἱ πέτρες ποὺ κατρακυλούσανε. 'Ο πατέρας τῆς Ἀγγελικῆς ἀνέβηκε σιγὰ τὶς σκάλες καὶ εἶδε τὸ δρόμο, μὰ δταν κατέβηκε πάλι ἡ μάνα ρώτησε τί ἔγινε, κι ἀπ' τὴ φωνή του κατάλαβε πῶς τὰ πράματα δὲν ἡτανε πιὰ ὅπως πρίν. Τῆς ἐπε μιὰ δικαιολογία, πῶς

τάχα ἔπεσε, καθώς φαίνεται, τὸ σπίτι τῆς γωνίας, «μπορεῖ καὶ κανένα ἄλλο, μὰ ἔχει ἔξω πολὺ χόμπα, εἰναι καὶ κατασκότεινα καὶ δὲν μπορῶ νὰ δῶ...». Τὸ φῶς εἶχε σβήσει στὸ ὑπόγειο τοῦ ξενοδοχείου, κι ἀπ' τις φωνὲς μόνο μποροῦσες νὰ ξεχωρίσης τοὺς ἀνθρώπους. 'Ο πατέρας ρώτησε τὴ μητέρα ἀν εἶχε πάρει ἀπ' τὸ σπίτι καμιὰ κουβέρτα. «Ναι, δυό» εἶπε ἡ μητέρα. «Φορᾶς φουστάνι,» τὴν ξαναρώτησε. «Είμαι μὲ τὴ ρόμπα» εἶπε αὐτή. 'Υστερα ἡ Ἀγγελικὴ ἔνιωσε τὸ χέρι τοῦ πατέρα της νὰ τὴν ψάχνῃ στὸν δῷμο γιὰ νὰ δῆ τι φοράει. 'Η μητέρα της τὸν ξαναρώτησε τί ἔγινε, μὰ τὰ τραντάγματα καὶ τὰ κανόνια ήταν ἀκόμα πολὺ δυνατὰ κι οἱ φωνὲς στὸ σκοτεινὸ ὑπόγειο δὲν ἀφήνανε ν' ἀκούσῃ τί εἶπε ὁ πατέρας.

"Οταν τέλειωσε τὸ κακὸ καὶ φύγανε τ' ἀεροπλάνα, ἡ μητέρα εἶπε νὰ σηκωθοῦνε νὰ πᾶνε σπίτι τους, μὰ δὲ πατέρας τὴν κράτησε ἀπ' τὰ μπράτσα καὶ τὴν ἐσπρωξε μὲ δύναμη γιὰ νὰ καθίση πάλι. «Ἐδῶ θὰ μείνουμε;» «Ναι, ως τὸ πρωί. Νὰ φέξῃ πρῶτα, γιατὶ μπορεῖ νὰ ἀκολουθᾶνε κι ἄλλα ἀεροπλάνα καὶ θὰ 'ναι φασαρία νὰ ξαναρχόμαστε.» 'Η Ἀγγελικὴ τὸ κατάλαβε κι ἔχωσε τὰ μούτρα της στὸν κόρφο τοῦ πατέρα. Μείνανε κι ἄλλοι στὸ ὑπόγειο δλη τὴ νύχτα. Κλαίγανε καὶ κάτι μωρὰ πιὸ πέρα, σκληρίζανε* κι οἱ γυναῖκες, δλοι φωνάζανε νὰ γίνη ἡσυχία κι ἔτσι ἡ φασαρία μεγάλωνε. Κάποιος εἶπε δυνατὰ πῶς ἔπεσε τὸ ἀπέναντι σπίτι, κι ἀμέσως ἡ μητέρα ἀρχισε νὰ κλαίη. Τὰ χαράματα, μόλις ἔφεξε λίγο, ἡ Ἀγγελικὴ κι ἡ μητέρα της καταλάβανε πῶς μείνανε μόνο μὲ δυὸ κουβέρτες καὶ μὲ τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσαν. Κάτσανε στὰ σκαλοπάτια μιᾶς ἀποθήκης, γιατὶ δὲ πατέρας φώναζε νὰ μὴν πλησιάσῃ κανείς, μὴν τοῦ ῥθη καμιὰ πέτρα στὸ κεφάλι. Τὸ χαγιάτι μὲ τὴ μεσημβρινὴ τζαμαρία κρεμότανε σὰ σὲ κλωστή, μισόγερτο, λέξ καὶ χαιρετοῦσε αὐτοὺς ποὺ φεύγανε.

'Η Ἀγγελικὴ κι ἡ μητέρα ρίξανε ἀπὸ μιὰ κουβέρτα στὶς πλάτες τους, γιατὶ ἔκανε ψύχρα, κι ὁ πατέρας πήγαινε πάνω κάτω καὶ ρωτοῦσε καὶ ἔτρεχε νὰ δῆ τι θὰ γίνη, τι γίνεται πάντα δταν μένη κανείς χωρὶς σπίτι. "Ἄλλοι λέγανε πῶς περνᾶνε στρατιωτικὰ συνεργεῖα καὶ ρίχνουνε τοὺς ἐτοιμόρροπους τοίχους, μὰ

ἄλλοι λέγανε πάλι νὰ μὴν περιμένουνε, γιατὶ τὰ θύματα εἶναι πολλὰ καὶ δλα τὰ συνεργεῖα δουλεύουνε νὰ ξεθάψουνε τοὺς πλακωμένους. Ὁ δρόμος είχε κλείσει ἀπ' τίς πέτρες καὶ τὰ χώματα. Ὁ χῶρος πού 'πιανε τὸ σπίτι τους ἡτανε τώρα κούφιος, ἔνας σωρὸς γκρεμίσματα, καὶ τὸ γκρεμισμένο χαγιάτι ἔτοιμο νὰ σωριαστῇ. Ἔκεī ἀπάνω, τὰ παιδιὰ παίζανε μὲ τὶς ζωγραφίες καὶ χαζεύανε μὲ τὰ καράβια. Τ' ἀπογέματα γέμιζε πάντα ἥλιο, καὶ θὰ φαινότανε παράξενο στὴν Ἀγγελικὴ ἀν τῆς ἐλεγες τότε πῶς δὲν μένουν πάντα τὸ ἵδιο τὰ πράματα κι οἱ ἄνθρωποι. Ὁ Ἀλέκος ἔβαζε συχνὰ ἔνα χαρτὶ στὸ τζάμι νὰ σχεδιάσῃ, κοιτώντας ἀπὸ μέσα τὸ πλοιο πού 'ταν στὸ λιμάνι, δπως ξεσηκώνανε τοὺς χάρτες στὸ σχολεῖο. "Οταν παιδεύοτανε πολὺ κι ἔβρισκε πῶς δὲ γινόταν ἔτσι, ἔβαζε τὸ χαρτὶ στὰ γόνατα νὰ τὸ σχεδιάσῃ δπως τὸ βλεπε. Μὲ τὰ κατάρτια, τὰ φουγάρα, τὰ παράθυρα καὶ τοὺς ναῦτες. Ὁ Γρηγόρης χτυποῦσε τὶς πόρτες ὅταν γυρνοῦσε ἀπ' τὸ σχολεῖο, πέταγε τὴ σάκα του κι ἔτρεχε νὰ παιξῃ στὸ δρόμο καὶ στὸ λιμάνι. Καὶ τὰ δυὸ ἀγόρια φύγανε μὲ τὰ καράβια, κι ἔτσι ἡ Ἀγγελικὴ ἔμεινε μόνη. Τῆς εἰπανε, βέβαια, φεύγοντας πῶς θὰ τῆς γράφουνε ἀπὸ κάθε καινούριο λιμάνι καὶ πῶς δπου κι ἀν πᾶνε θὰ τῆς στέλνουνε παράξενα πράματα. Τώρα γίνεται πόλεμος, κι ἡ θάλασσα δὲν εἶναι δπως τὴ λέγανε. Βουλιάζουνε τὰ βαπόρια, δπως γκρεμίζουνται καὶ τὰ σπίτια. "Οταν φύγανε τὰ παιδιὰ μὲ τὰ καράβια, ἡ Ἀγγελικὴ διάβαζε στὸ χαγιάτι τὰ γράμματα ποὺ στέλνανε ἀπ' τοὺς μακρινοὺς τόπους, ψάχνοντας στὸ χάρτη νὰ βρῇ ἀπὸ ποὺ στέλγουνε κάθε φορά τὰ χαιρετίσματα ὁ Ἀλέκος κι ὁ Γρηγόρης. Ἀργότερα καθότανε κι ὁ πατέρας στὸ χαγιάτι, κοιτώντας τὴ θάλασσα καὶ τοὺς χάρτες.

Σὰν ξημέρωσε γιὰ τὰ καλά, ἡ μητέρα είπε νὰ πᾶνε ἐκεī κοντὰ στὰ γκρεμίσματα, μήπως καὶ μπορέσουνε νὰ τραβήξουνε κανένα ροῦχο. Κι ὁ πατέρας πήγε μαζὶ μὲ ἄλλους γειτόνους πού 'χανε κι αὐτοὶ θαμμένα πράματα καὶ βγάλανε δ, τι μπορέσανε ἀπ' τὰ χώματα. "Υστερα πήγε κι ἔφερε μόνος του ἔνα καροτσάκι καὶ τὰ φόρτωσε. "Ετσι τέλειωσε πιὰ ἡ ζωὴ τους στὸ λιμάνι. "Οταν βάλανε τοὺς μπόγους στὸ καρότσι κι ἄρχισε νὰ σπρώχνῃ ὁ πατέ-

ρας, ή μάνα ἔβαλε τὰ κλάματα κι ή Ἀγγελική γύρισε νὰ δῃ τὸ χαριάτι ποὺ κρεμότανε ἀκόμα, σὰν ἀπὸ κλωστὴ στὰ δοκάρια του. Δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένουνε ἄλλο, γιατὶ τὸ βράδυ μπορεῖ ν' ἄρχιζε πάλι ὁ βομβαρδισμός. Κι ἀρχίσανε ν' ἀνεβαίνουνε γιὰ τὴν Ἀθήνα.

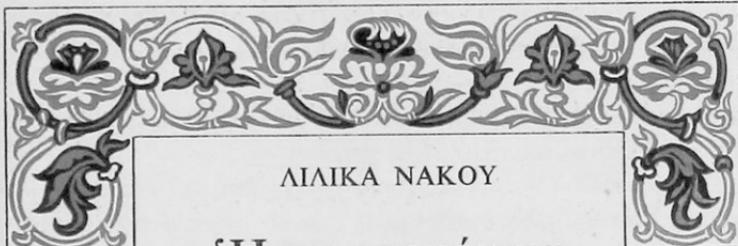
(Απὸ τὸ μυθιστόρημα "Ανθρωποι καὶ σπίτια")

‘Ο ἥλιος ἐπαντρεύτηκε

‘Ο ἥλιος ἐπαντρεύτηκε καὶ πῆρε τὸ φεγγάρι,
ἀκάλεσε καὶ στὴ χαρὰ συμπεθεροὺς τ’ ἀστέρια·
τὰ σύγνεφα τοὺς ἔστρωσε στρώματα γιὰ νὰ κάτσουν,
τοὺς ἔβαλε προσκέφαλα τὶς ράχες ν' ἀκουμπήσουν,
τοὺς ἔβαλε καὶ τράπεζα στοὺς κάμπους τὰ λουλούδια,
τοὺς ἔβαλε φᾶι νὰ φᾶν τὸ μόσκο καὶ τὰ ἄνθια.
Κρασὶ τοὺς ἔδωσε νὰ πιοῦν θάλασσες καὶ ποτάμια·
κι ἀπ’ δλα τ’ ἀστρια τ’ οὐρανοῦ Αὐγερινὸς δὲν ἔρθε·
κι αὐτὸν πρὸς τὸ ξημέρωμα Αὐγερινὸς ἐφάνη·
φέρνει τὸν ὑπὸ ζωντανὸ στὰ νιόγαμπρα πεσκέσι,
φέρνει καὶ στοὺς συμπεθεροὺς λυχνάρι νὰ τοὺς φέξῃ,
νὰ φύγ’ νὰ πᾶν στὰ σπίτια τους, τὰ νιόγαμπρα νυστάζουν.

(Δημοτικὸ)

ΛΙΛΙΚΑ ΝΑΚΟΥ

‘Η φυσαρμόνικα

Τὸ διήγημα ποὺ ἀκολουθεῖ ἀναφέρεται στὰ χρόνια τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς (1941-1944). Τότε, πάρα πολλοὶ συμπατρίωτες μας, και ἰδιαίτερα τὰ μικρὰ καὶ ἀπροστάτευτα παιδιά, ὑπόφεραν ἀπὸ τὴν πείνα ἥ καὶ πέθαιναν ἀπ' αὐτή.

 Ο MONO πράγμα ποὺ δὲν ἦθελε ν' ἀποχωριστῇ ὁ Παντελής, καὶ ὅταν τὸν λούζανε καὶ ὅταν τὸν κουρεύανε, σὰν μπῆκε στὸ νοσοκομεῖο, ἦταν ἡ φυσαρμόνικά του.

Μιὰ τόση δὰ φυσαρμόνικα, μὲ τέσσερεις πέντε τόνους, ποὺ ἔμοιαζε μὲ σουραύλι,* ἀπὸ κεῖνες ποὺ ἀγοράζουνε στὰ παιδιά τὶς μέρες τοῦ Ἀι-Βασίλη.

Τοῦ τὴν εἶχε, λέει, χαρίσει ὁ νουνός του... Τὴν εἶχε φέρει ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, γιατὶ ταξίδευε, δούλευε στὰ βαπόρια... Καὶ καμιὰ ἄλλη φυσαρμόνικα δὲν ἔμοιαζε μ' αὐτήν...

Τὸν βάλαμε τὸν Παντελὴ στὸ κρεβάτι... Ἡταν μικροκαμώμενος κι ἀδύνατος. "Εμοιαζε ἀκόμη μικρότερος ἀπὸ δ, τι ἦταν. "Έμοιαζε νά 'ναι δέκα χρονῶν, ἐνῶ ἦταν μεγαλύτερος... Μελαχρινό καὶ γλυκό παιδάκι.

Στὸ κρεβάτι του, πρὶν πέσῃ καλὰ καλά, ζήτησε πάλι τὴ φυσαρμόνικα. Τοῦ τὴν κρατοῦσε μιὰ ἀδελφή, τὴν εἶχε στὰ χέρια της, μὰ αὐτὸς τὴν ἤθελε κοντά του...

«Θὰ τὴ βάλω, εἶπε, κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι...»

Μὰ σὰν τοῦ βάλανε σύντροφο μὲς στὸ ἴδιο κρεβάτι, ἀνησύχησε πιὸ πολύ —φοβήθηκε νὰ μὴν τοῦ τὴν πάρῃ. Τὸν ἔπιασε ἀγωνία καὶ δὲν ἤξερε ποὺ νὰ τὴν κρύψῃ. Μιὰ τὴν ἔβαζε κάτω

άπό τη μασχάλη του, μιὰ τὴν ἔκρυβε μέσα στὴν ἄσπρη πουκαμίσα του. Φοβόντανε τόσο νὰ μήν τοῦ τὴν κλέψουνε σὰ θὰ κοιμᾶται, ποὺ ὑπνος δὲν τοῦ κολλοῦσε!

Στὸ τέλος βαρέθηκε καὶ ἀποφάσισε μόνος του νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν φυσαρμόνικά του στὴν Προϊσταμένη.

“Ενα πρωὶ λοιπόν, σὰν περνοῦσε ἔκεινη ἀπὸ κεῖ καὶ στάθηκε κομμάτι νὰ τὸν δῆ, τῆς ἔγνεψε μὲ τὸ χεράκι του νὰ σκύψῃ κοντά.

«“Ἐχω κάτι νὰ σοῦ πῶ, τῆς εἰπε... Σκύψε κομμάτι ἀκόμα γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἀκούση κανείς...»

‘Η Προϊσταμένη, καλὴ γυναίκα, ποὺ λυπόντανε κι ἀγαποῦσε δλα τὰ παιδιὰ σὰ νά ’τανε δικά της, ἔσκυψε μὲ καλοσύνη πάνω ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ Παντελῆ.

“Υστερα, ή ἵδια μᾶς είπε συγκινημένη τί τῆς εἰπε ὁ Παντελῆς:

«Νά, κρύψε μου, σὲ παρακαλῶ, κυρία, τὴν φυσαρμόνικά μου, νὰ μὴ μοῦ τὴν κλέψουνε... Μοῦ τὴν χάρισε δ νουνός μου... “Ητανε στὸ ὑποβρύχιο “Πρωτέας”, αὐτὸ ποὺ χάθηκε στὸν πόλεμο... Μοῦ είχε πεῖ μάλιστα, σὰν ἔφευγε γιὰ τὸ μέτωπο καὶ μὲ φιλοῦσε: Παντελῆ, ἅμα παιζῆς τὴν φυσαρμόνικα, νὰ ξέρης πώς, δπου καὶ νὰ βρίσκουμαι, θά ’ρχονμαι πάντα κοντά σου!...»

«“Ἐννοια σου, Παντελάκη, τοῦ εἰπε ή Προϊσταμένη. Μείνε ήσυχος... Θὰ σοῦ τὴν κρύψω ἐγὼ τὴ φυσαρμόνικα. Καὶ ἅμα γίνης καλὰ καὶ φύγης ἀπὸ δᾶ μέσα, ἐγὼ θὰ σοῦ τὴ δώσω...»

Μὰ ὁ Παντελῆς τὴν τράβηξε, εἶδα ἀκόμη, ἀπὸ τὴν ποδιά... Κάτι πάλι τῆς εἰπε, καὶ εἰδαμε τὴν Προϊσταμένη νὰ χαμογελᾶ καὶ ξαφνικὰ νὰ πιάνη στὰ χέρια της μὲ ἀγάπη τὸ κεφαλάκι τοῦ παιδιοῦ. Τὴν ἀκούσαμε νὰ τοῦ λέητ:

«“Ἐννοια σου, Παντελή... Ἐγὼ θὰ σοῦ τὴ φέρνω τὴ φυσαρμόνικα νὰ παιζῆς, δποτε σοῦ κάνη κέφι... “Ἐννοια σου...»

Καὶ, σὰν ἤρθε κοντά μας, μᾶς είπε:

«Ξέρετε τί μοῦ εἰπε ἀκόμα ὁ Παντελῆς;... Πώς θέλει πότε πότε νὰ παιζῃ φυσαρμόνικα, γιατὶ φτιάχνει μοναχός του τραγουδάκια... “Ἐχει, λέει, φτιάξει ἔνα τοῦ νουνοῦ του καί, ἅμα τὸ παιζῆ, πιστεύει πῶς ἔρχεται κοντά του...»

Τὸ βραδάκι, ποὺ πῆγα νὰ τοῦ σιάξω τὸ κρεβάτι, τοῦ είπα:

«Λοιπόν, Παντελάκη, πότε θὰ μᾶς πῆς κανένα τραγουδάκι δικό σου, ἀπὸ κεῖνα ποὺ φτιάχνεις μοναχός;»

«Μά, ἔκανε, δὲν εἶπα πώς φτιάχνω τραγουδάκια μὲ λόγια... Μόνο τοὺς σκοπούς ἐγὼ φτιάχνω... Βρίσκω τὸ σκοπὸ μοναχὸς καὶ τὸν λέω ὑστερα στὴ φυσαρμόνικα... Κατάλαβες;...»

Τὰ ἄλλα παιδιά γύρω, ποὺ ἀκούσανε τί λέγαμε, φωνάξανε τότε:

«'Αδελφή, πέστε στὴν Προϊσταμένη νὰ δώσῃ μιὰ μέρα στὸν Παντελὴ τὴ φυσαρμόνικά του, νὰ μᾶς παίξῃ κάτι, νὰ περάσῃ ἡ ὥρα!»

Κοίταξα τὰ παιδιά... Πῶς νὰ τοὺς χαλάσῃ κανένας τὸ χατίρι;... Μοιάζανε δλόιδια μὲ μικροὺς ζωντανοὺς σκελετούς!... Τὸ πετσὶ στὸ κορμάκι τους ἦταν τόσο τραβηγμένο, ποὺ ἔλεγες πώς θὰ σκιστῇ μόλις κουνηθοῦνε... "Ἐλεγες πώς τὰ κόκαλα θὰ βγοῦνε μέσα ἀπὸ τὸ ξεραμένο δέρμα τους! Τοὺς μετροῦσες τὰ πλευρά... Καὶ, ἂμα γελούσανε, τότε ἦταν ποὺ σοῦ ἐρχόνταν νὰ κλαῖς, σὰν τὰ κοίταζες. Τραβιόντανε τὸ πετσὶ τους ἐδῶ στὰ μάγουλα, ἔτσι ποὺ σκεφτόσουνα πώς θὰ πονούσανε, δίχως ἄλλο, καθὼς γελούσανε... 'Αδύνατο νὰ μήν πονᾶνε...

Καὶ τὰ μάτια τους, φλογισμένα ἀπὸ τὴν πείνα, ἦταν καρφιά —σὰ σὲ κοιτάζανε— ποὺ μπαίνανε στὴν καρδιά.

Παιδιά ὅμως ἦτανε καὶ, δσα μπορούσανε, γελούσανε...

Μὰ ἦταν καὶ πολλά, πού, ἀκίνητα, ὠχρά, μὲ μάτια κλειστά, μένανε ὁρες ἔτσι, σὰν πεθαμένα... Γι' αὐτὸ καὶ κανένας δὲν καταλάβαινε πότε πεθαίνανε...

Ξεψυχούσανε ἥσυχα, σὰν τὰ πουλιά... Κανένα δὲν ἐνοχλούσανε... 'Ο θάνατος ἀπὸ ἔξαντληση ἔρχεται σὰν ὑπνος, σιγά σιγά...

Τὴν ἄλλη μέρα τὰ παιδιά, δσα δηλαδὴ μπορούσανε καὶ μιλούσανε, παρακαλέσανε τὴν ἵδια τὴν Προϊσταμένη νὰ δώσῃ τὴ φυσαρμόνικα στὸν Παντελή, κάτι νὰ τοὺς παίξῃ...

«'Αμα δὲν ἔχουμε κανένα παιδί βαριὰ ἄρρωστο μέσα στὸ θάλαμο, τότε θὰ τοῦ τὴ δώσω νὰ σᾶς παίξῃ!» δήλωσε ἡ Προϊσταμένη.

Σὲ λίγες μέρες μέσα πεθάνανε άράδα παιδιά ἀπὸ ἔξαντληση... "Οσα ήταν βαριά, μέσα στὸ θάλαμο, ξεπάστρευτήκανε... Δυσεντερία*" καὶ ἔξαντληση ἀπὸ τὴν πείνα —νά τί τὰ θέριζε...

Τὰ ὅλα, δσα δὲν πεθαίνανε, βλέπανε ποὺ σηκώσανε τὰ πεθαμένα, καὶ κοιτάζανε, βουβά, σὰ φοβισμένα πουλιά...

"Ο Θεός μονάχα ξέρει τί γινόταν μέσα στὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν αὐτῶν ποὺ ἀπομένανε καὶ τί συλλογιζόντανε. Κανένα ποτὲς δὲν ἔτυχε νὰ μοῦ πῆ τί συλλογιζόντανε, σὰν ἔβλεπε, ἀπὸ τὸ διπλανὸν κρεβάτι ἡ ἀπὸ πλάι του, νὰ σηκώνουν τὸ γείτονά του πεθαμένο... Μόνο ποὺ σωπαίνανε τότες, παρατήρησα, δλα... Γιὰ κάμποση ὕρα δὲ μιλούσανε... Τσιμουδιά στὸ θάλαμο μέσα..."

Μὰ ὑστερα ξαναρχίζανε πάλι τὸ κελαηδητό...

Παιδιά ήταν. Δὲν μποροῦσαν δλότελα, οὕτε γιὰ πολλὴν ὕρα νὰ σωπάσουν...

"Ετσι λοιπὸν ποὺ πεθαίνανε άράδα τὰ παιδιά, ἡ Προϊσταμένη, γιὰ νὰ δώσῃ κάποια χαρὰ στὸ θάλαμο, ἔδωκε στὸν Παντελή, ἐνα ἀπόγεμα, νὰ παίξῃ φυσαρμόνικα..."

Θυμάμαι, ήταν ἐνα ὠραῖο δειλινό, ἀρχὴ τῆς ἄνοιξης. Εἶχαμε ἀνοίξει τὰ παράθυρα πρὸς τὸν κῆπο καὶ, πότε πότε, ἐμπαινε μὲ τὸν ἀέρα ἡ μυρουδιά τῶν ἀνθισμένων πορτοκαλιῶν...

«Μπά! εἰπε ἐνα παιδάκι ξαφνικά, καθισμένο στὸ κρεβάτι. Μπά! Ήρθε ἡ ἄνοιξη! Έγὼ νόμιζα πώς δὲ θὰ τελείωνε ἐφέτος δ χειμώνας! Είχα ξεχάσει πώς θὰ 'ρχόταν ἡ ἄνοιξη...»

«Ναι! Άλήθεια!... κάνανε καὶ τ' ὅλα παιδιά... Άλήθεια!...»

Καὶ δλα τὰ μάτια τῶν παιδιῶν γυρίσανε κατὰ τὰ ἀνοιχτὰ παράθυρα, νὰ δοῦνε τὴν ἄνοιξη ποὺ τοὺς ἔστελνε τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθισμένων πορτοκαλιῶν...

"Εκείνη τὴ στιγμὴ κι ὁ Παντελής ἀρχισε νὰ παίζῃ τὴ φυσαρμόνικά του... Ανακαθισμένος στὸ κρεβάτι του, τὴν κρατοῦσε μὲ τὰ κοκαλιάρικα χέρια τοὺ μπροστὰ στὸ στόμα κι ἐπαιζε. "Επαιζε ἐνα σκοπό, κι ἔκλεινε λίγο τὰ ματάκια του, κουνοῦσε μάλιστα καὶ τὸ κορμάκι του, παρασυρμένος λές ἀπὸ τὸ ρυθμὸ τοῦ σκοποῦ..."

«Ρὲ σύ, παίζει τὰ "Μαῆρα μάτια" ποὺ λένε στὸ δρόμο!» εἰπε

ένα παιδί, άναγνωρίζοντας τὸ σκοπό.

Καὶ ἥρχισε καὶ αὐτὸ νὰ τὸ σφυρίζη μὲ τὸ στόμα...

«'Αδελφή! εἰπε ένα ἄλλο... Αὐτὸ τὸ τραγουδάκι τὸ ξέρω κι εγώ... Νὰ σᾶς τὸ πῶ;»

«Σᾶς γέλασε, εἴπανε δυὸ τρία ἄλλα παιδιά, πῶς φτιάχνει τραγουδάκια! Αὐτὸ ξέρουμε δλοι νὰ τὸ τραγουδᾶμε!»

Μὰ ό Παντελής ἔπαιξε καὶ δὲν πρόσεχε καθόλου τί λέγανε τὰ παιδιά. Τὰ κατάφερνε στὸ παιξιμο ἀρκετὰ καλά.

Βέβαια, ἔβγαινε ποῦ καὶ ποῦ καὶ κανένας ήχος λιγάκι φάλτσος... Μὰ τί πειράζει;... Τὸ σύνολο ήταν ἀρμονικό, τόσο, ποὺ σοῦ σφιγγόταν ἡ καρδιὰ καὶ δημιουργόνταν γύρω μιὰ ἄλλη ἀτμόσφαιρα.

Σὰν ἀπόπαιξε ό Παντελής, γύρισε καὶ μᾶς ἐξήγησε:

«'Ο σκοπὸς αὐτὸς ἄρεσε πολὺ στὸ νουνό μου... Τὸν τραγούδαγε κι αὐτὸς ώραῖα... Γ' αὐτὸ τὸν ἔπαιξα... Τώρα θὰ σᾶς παιξω καὶ τὸ δικό μου σκοπό...»

Μιὰ στιγμὴ φώναξε ένα παιδί:

«Γιά πές μας, Παντελή, πῶς βρίσκεις ἐσὺ τὸ δικό σου σκοπό; Ποιὸς σοῦ τὸν μαθαίνει;»

«Ποιὸς μοῦ τὸν μαθαίνει; Κανένας! Αφοῦ εἶναι δικός μου!... εἰπε ό Παντελής... "Αμα κλείσω τὰ μάτια καὶ σταθῶ λιγάκι ήσυχος καὶ μοναχός, ἀκούω τὸ σκοπὸ μέσα στὸ κεφάλι μου... Νά, ἐδῶ!...»

Καὶ ό Παντελής ἔδειξε μὲ τὸ χεράκι του τὸ κεφάλι του.

«Παράξενο! εἰπε τότε τὸ ἄλλο παιδὶ καὶ κοίταξε καλὰ τὸν Παντελή... Κι εγώ κλείνω τὰ μάτια, στέκομαι κάποτε ήσυχος, μὰ τίποτα δὲν ἀκούω!...»

«Ναί, εἰπε ἀκόμα ό Παντελής... Καί, ἀμα είμαι κεφάτος, ἀκούω χαρούμενους σκοπούς... "Αμα μοῦ ἔρχεται ἔτσι σάμπως νὰ θέλω νὰ κλάψω, ἀκούω πάλι θλιβεροὺς σκοπούς... Σὰν τότε ποὺ μάθαμε πῶς χάθηκε τὸ ὑποβρύχιο καὶ πάει ό νουνός μου!...»

Καὶ ό Παντελής πῆρε τὴ φυσαρμόνικα, τὴν ξανάβαλε μπροστὰ στὸ στόμα κι ἐτοιμάστηκε ν' ἀρχίσῃ τὸ σκοπό.

Περίεργη στάθηκα ν' ἀκούσω.

Ήταν ένας σκοπός πολὺ ἀπλός... Δυὸς τρεῖς ἡχοι, ποὺ ξανάρχονταν μὲ ἔνα περίεργο ρυθμὸ καὶ σταματοῦσαν ἄξαφνα... Τρεῖς τέσσερεις ἡχοι, ποὺ ξανάρχονταν οἱ ἴδιοι σὲ τόνο ἀλλιώτικο, πολὺ ἀπλοί, μὰ ποὺ ἀρκούσανε νὰ ποῦνε τὸν καημὸ τοῦ Παντελῆ...

Ήταν ἔνα παιδιάστικο θλιβερὸ τραγουδάκι... Ἀπλὸ καὶ μελαγχολικό... Καί, καθὼς ἡταν καθισμένος στὸ κρεβάτι ὁ Παντελῆς κι ἐπαιζε τὴ φυσαρμόνικα, ἡταν σὰ νὰ ἔδινε, σὰ νὰ ἐμφυσοῦσε στὴ φυσαρμόνικα κάτι ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν ψυχούλα.

Τέτοια θά 'ναι, συλλογίστηκα ἐκεὶ ποὺ ἄκουγα, καὶ ἡ ψυχούλα τοῦ Παντελῆ... Ἀπλή, ὅμορφη, μελαγχολική... Μὰ μποροῦσε νὰ μὴν εἶναι θλιβερή;... Τὸ χειμώνα εἶχε δεῖ ἔνα ἀδερφάκι του —ὅπως μᾶς εἶπε— νὰ πεθαίνῃ ἀπὸ τὴν πείνα, ἐκεὶ ἔξω στὴν παράγκα ποὺ κάθονταν, στὸ Περιστέρι... Εἶχε δεῖ τὴ μάνα του ποὺ ξενοδούλευε, νὰ σέρνεται μὲ πρησμένα πόδια ἀπὸ τὴν πείνα. Τὸν Δεκέμβρη τὸν πέρασε, δλόκληρο, χωρὶς ψωμί!... Οἱ φοῦροι τῆς Ἀθήνας γιὰ κάμποσον καιρὸ δὲ δίνανε οὔτε δράμι...

Καὶ ὁ νουνός;... Αὐτὸς ὁ νουνός, ποὺ ἀγαποῦσε τόσο ὁ Παντελῆς καὶ, καθὼς φαίνεται, προστάτευε τὴ χήρα καὶ τὸ δρφανό, αὐτὸς εἶχε χαθῆ στὴ θάλασσα καὶ ποιὸς ζέρει σὲ ποιὸ βυθό της βρισκότανε...

Τὸ θάμα ἡταν πῶς ὁ Παντελῆς, μὲ τέτοια φτώχεια, κατάφερε νὰ μὴν πουλήσῃ τὴ φυσαρμόνικά του. Πῶς ἀκόμα καὶ ἡ μάνα του ἡ ἴδια δὲν τὴν πούλησε, τὴ στιγμὴ ποὺ ὅλοι μας πουλήσαμε ὅ, τι μᾶς βρέθηκε στὸ χέρι...

Αὐτὸς ρωτήσαμε ὅλοι τὸν Παντελῆ, σὰν τελείωσε τὸ παιξιμό.

«Πᾶς δὲν τὴν πούλησα;... εἶπε. Τὴν ἔκρυβα στὴ χαλασιὰ τοῦ τοίχου, νὰ μὴν τὴν ἔβρη μπροστά της ἡ μάνα μου καὶ μοῦ τὴν πάρει... Κάλλιο νὰ πέθαινα, παρὰ νὰ τὴν πουλοῦσα!... Σὲ ποιὸν θὰ ἔλεγα τὸν καημό μου;»

«Ποιὸν καημὸ ἔχεις, Παντελῆ;»

«Νά, ὅταν πέθανε τὸ ἀδέρφι μου τὸ ἄλλο... Ήταν πιὸ μεγάλο ἀπὸ μένα, ἀλλὰ τὰ ταιριάζαμε καλά. Σὰν πέθανε, λοιπόν, καὶ πήγαμε καὶ τὸ θάψαμε μὲ τὸ καροτσάκι, γιὰ νὰ μὴν τὸ πάρουν

στὸ σωρὸ μὲ τὸ κάρο, χτυπιόνταν καὶ μοιρολογοῦσε ἡ μάνα μου μέσα στὸ σπίτι... Τό 'σκαζα ἐγώ, λοιπόν, ἀπὸ κεῖ καὶ ἔφευγα μακριά...»

«Καὶ ποῦ πήγαινες, Παντελή, μοναχός;» τὸν ρώτησα.

«Πήγαινα καὶ καθόμουν ἔξω στὸ λόφο, ποὺ τοῦ κόψανε τώρα τὰ πεῦκα κι ἀπόμεινε βράχος ξερός, καθόμουν πάνω σ' ἔνα κομμένο κούτσουρο, κοίταζα πέρα κατὰ τὸ νεκροταφεῖο κι ἔπαιζα σκοποὺς στὴ φυσαρμόνικα... "Ετσι ξαλάφρωνα τὴν καρδιά μου. "Ετσι μοὺ πέρναγε δὲ καημός καὶ δὲν ἔκλαιγα πιὰ κάτω στὸ σπίτι. Καὶ δὲ ἀδερφός μου τὸ ὕδιο ἀγαποῦσε τὴ φυσαρμόνικα... Κείνος μάλιστα τὴν ἔπαιζε πολὺ πιὸ καλὰ ἀπὸ μένα...»

Καὶ δὲ Παντελῆς ἔτοιμάστηκε νὰ παίξῃ πάλι.

Μὰ τότε ἔνα ἀγόρι πετάχτηκε ἀπὸ ἔνα ἄλλο κρεβάτι καὶ τὸν ρώτησε περιγελαστικά:

«Καὶ δὲ μᾶς λές, Παντελή, καὶ τὸ νουνό σου, σὰν παίζης φυσαρμόνικα, τὸν βλέπεις; "Ἐρχεται κοντά σου, δπως λές;»

Τ' ἄλλα παιδιὰ γελάσανε κι αὐτά. Μὰ δὲ Παντελῆς καμιὰ σημασία δὲν ἔδωσε στὴν κοροϊδία τους.

«Ο νουνός μου, εἶπες;» ἔκανε.

«Ναι, δὲ νουνός σου... Εἰπες στὴν ἀρχή, πῶς σοῦ 'πε, προτοῦ φύγη γιὰ νὰ πάη στὸν πόλεμο, πώς, ἀμα παίζης φυσαρμόνικα, δπου καὶ νά 'ναι, θὰ ἔρχεται κοντά σου! Τὸ λοιπόν, τόνε βλέπεις;»

Τ' ἄλλα παιδιὰ γελάσανε πάλι δυνατά.

Ο Παντελῆς δμως οὔτε καὶ τώρα τὰ πρόσεξε... Σοβαρὸς μόνο εἶπε:

«Γιὰ νὰ τόνε βλέπω, νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἀκόμα δὲν τὸν εἰδα! Μά, γιὰ νά 'ρχεται κοντά μου, ἔρχεται!... "Οπως καὶ δὲ ἀδελφός μου... Τοὺς νιώθω κοντά μου, στέκονται δίπλα μου!... Τί πειράζει ποὺ δὲν τοὺς βλέπω μὲ τὰ μάτια μου;... Ἡ μάνα μου δμως στὸν ὑπνὸ της τοὺς βλέπει καὶ τοὺς δυὸ συχνά...»

«Καὶ δὲ φοβᾶσαι, τοῦ λένε τὰ ἄλλα παιδιά, μισο-σοβαρά, μὰ καὶ λιγάκι περιγελαστικά, νὰ τοὺς νιώθης πλάι σου, τόσο κοντά;...»

«Καλέ, τὸ νουνό μου καὶ τὸν Κώστα μας θὰ φοβηθῶ ἐγώ;... Μακάρι ἔνα βράδυ νὰ τοὺς ἔβλεπα μπροστά μου!...» εἶπε ὁ Παντελής.

Τοστερα σκεφτικὸς εἶπε ἀκόμα:

«Μὰ πιστεύω πώς θὰ τὰ καταφέρω καμιὰ φορὰ νὰ τοὺς δῶ... Μιὰ γριὰ Ἀρμένισσα, ἐκεῖ στὸ συνοικισμό, τὴν ἄκουσα νὰ λέη κάποτε σὲ κάτι γυναικες, καθισμένη στὴν πόρτα τῆς παράγκας της... "Αμα, λέει, συλλογᾶσαι πολὺ ἔναν ἀποθαμένο, ἀμα τὸν ἀγαπᾶς πολὺ καὶ δὲν τὸν φοβᾶσαι, τότε καμιὰ φορὰ σου φανερώνεται..."»

Καὶ ξανάπιασε ὁ Παντελής τὴν φυσαρμόνικα —τρεῖς τέσσερεις ἥχοι ἡταν δῦο ὅλοι αὐτοὶ ποὺ ἔπαιζε ὁ Παντελής, μὰ σου σφίγγανε τὴν καρδιά.

Καὶ τώρα εἶχα πιὰ καταλάβει γιατί ὁ Παντελής δὲν ἦθελε νὰ ἀποχωριστῇ ἀπὸ τὴν φυσαρμόνικά του.

('Απὸ τὴν συλλογὴ διηγημάτων *'Η κόλαση τῶν παιδιῶν'*)

‘Ο τάφος

ΤΟ ταξίδι ποὺ σὲ πάει
δ μαῦρος καβαλάρης,
κοίταξε ἀπ' τὸ χέρι του
τίποτε νὰ μὴν πάρης.

Κι ἀν διψάσης, μὴν τὸ πιῆς
ἀπὸ τὸν κάτου κόσμο
τὸ νερὸ τῆς ἀρνησᾶς,
φτωχὸ κομμένο δυόσμο!

Μὴν τὸ πιῆς, κι ὀλότελα
κι αἰώνια μᾶς ξεχάσης·
βάλε τὰ σημάδια σου
τὸ δρόμο νὰ μὴ χάσης,

κι ὅπως εἶσαι ἀνάλαφρο,
μικρό, σὰ χελιδόνι,
κι ἄρματα δὲ σοῦ βροντᾶν
παλικαριοῦ στὴ ζώνη,

κοίταξε καὶ γέλασε
τῆς νύχτας τὸ σουλτάνο,
γλίστρησε σιγὰ κρυφά
καὶ πέταξ’ ἐδῶ πάνω·

καὶ στὸ σπίτι τ’ ἄραχνο*
γυρνώντας, ὡ ἀκριβέ μας,
γίνε ἀεροφύσημα
καὶ γλυκοφίλησέ μας!

(‘Ο Τάφος)

ΕΛΕΝΗ Γ. ΒΛΑΧΟΥ

Μιὰ Κυριακὴ

(25 Απριλίου 1946)

ΜΑΝ χθές, μιὰ Κυριακὴ πρωί, μπήκαν έδω και πέντε χρόνια οἱ Γερμανοὶ στὰς Ἀθήνας. Βρισκόμουν τότε σ' ἔνα μεγάλο στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο. Μέσα στὸ μακρόστενο θάλαμο μὲ τοὺς πρασινωποὺς τοίχους και τὰ τριάντα ἔξι κρεβάτια, τακτικὰ ἀραδιασμένα ἐπάνω στὰ ὄσπρα και μαύρα τετράγωνα πλακάκια, βασίλευε σιωπὴ και μιὰ παγωμένη τάξις.

Ξέραμε πιὰ δτι θὰ ἔρθουν. Θαῦμα δὲν γινότανε, ἐλπίδα δὲν ὑπῆρχε. Μέσα στὸ θάλαμο μόνο μιὰ μεταλλική, ἄχροη φωνὴ ἀκούγόταν ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο, και αὐτὴ ἐπανελάμβανε μονότονα: «Λόγῳ τῶν ἔξαιρετικῶν γεγονότων, ἀπαγορεύεται ἡ κυκλοφορία εἰς τὰς δόδοις. "Ολα τὰ καταστήματα νὰ κλείσουν..."»

Και ὑστερα, γιὰ δεκάτη, εἰκοστή φορά, ἔρχόταν δ ἐθνικὸς μας ὕμνος, παιγμένος —νομίζω πώς τὸν ἀκούω— σὲ μιὰ πλάκα τσαγκρουνισμένη στὴν ἀρχή. Και κάθε φορὰ δλονῶν ἡ σκέψις ἦταν ἡ ἴδια: «"Ισως, αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία φορὰ ποὺ τὸν ἀκοῦμε ἐλεύθεροι». »

Μιὰ μικρὴ νοσοκόμα ἤρθε ξαφνικά, τρεχάτη:
— Ἡρθαν!...
— Εἶναι πολλοί; ρώτησε κάποιος, μὲ ἀφέλεια, σὰν νὰ είχε σημασία.
— Πάρα πολλοί...

‘Ο Γιώργος, ένα νέο παιδί, εϊκοσι δύο χρονῶν, ποὺ είχε χάσει καὶ τὰ δύο του μάτια καὶ τὰ δύο του χέρια ἀπὸ ὅλμο, καὶ ποὺ δὲν είχε ἀνοίξει τὸ στόμα του ποτὲ νὰ παραπονεθῇ, εἴπε τὰ πρῶτα του πικραμένα λόγια:

«Κρίμα, βρὲ παιδιά...»

Μέσα σ’ αὐτὸ τὸ θάλαμο τί ώρες δὲν εἴχαμε περάσει... Θυμοῦμαι ἔνα πρωινό, θά ταν δέκα ἡ ὥρα, ποὺ τὸ μικρὸ καμπανάκι τῆς ἐκκλησίας τοῦ νοσοκομείου γέμισε ξαφνικὰ αὐλές, κτίρια καὶ περιβόλια, μὲ μιὰ βιαστική, ὑσυγκράτητη, χαρούμενη φλυαρία. Δὲν ξέρω ποιὸς τὸ πρωτόπε: Ἡ καμπάνα, οἱ λευκες, οἱ τοῖχοι, οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τὸ νέο ξεπετάχτηκε ἔξαφνα καὶ ξαπλώθηκε σὰν ἀκράτητη φλόγα.

«Ἐπεσε ή Κορυτσά!... Ἐπήραμε τὴν Κορυτσά!»

Τότε ἔνα ἄλλο παιδί, βαριὰ τσακισμένο κι αὐτό, ἀνασηκώθηκε λιγάκι στὸ κρεβάτι του καὶ φώναξε:

«Χαλάλι, βρὲ παιδιά...» Χαλάλι, ἀκούστηκε ἀπὸ παντοῦ. ‘Ο θαλαμάρχης ἔτρεξε γιὰ κρασί. ‘Ο πόνος, ὁ πυρετός, ἡ ἀρρώστια χάσαν τὰ δικαιώματά τους. ‘Απάνω στὰ φτερὰ τῆς νίκης είχε ἔρθει μιὰ πνοὴ ἀπὸ δροσερὸ βουνίσιο ἀέρα, καὶ τὰ κατάκοπα βασανισμένα κορμιὰ ξαναγίνηκαν γιὰ λίγο γερά, γενναιᾶ, στάθηκαν ὅρθια, στὶς μακρινὲς χιονισμένες βουνοκορφές. Καὶ ἄρχιζε ἀπὸ τὸ ἔνα κρεβάτι στὸ ἄλλο μιὰ ἀτέλειωτη διήγησις. Περιπέτειες καὶ κακουχίες, πονηριές, ἀγγαρεῖες, ἀντιπάθειες καὶ συμπάθειες, λοχαγοὶ ἀλησμόνητοι, ἄλλοι γιὰ τὸν ἡρωισμό τους, ἄλλοι γιὰ τὴ στραβοξυλιά τους, μάχες καὶ παγωμένες νύκτες, καὶ πεῖνες καὶ πορείες.

Σὰν ἔνα ἀόρατο σχοινί, ἡ χαρὰ ἔδενε σφιχτὰ δλους τοὺς ξαπλωμένους ἄνδρες, τοὺς ἔκανε ἔνα σδῆμα, μιὰ ψυχή, τοὺς ἔδινε δύναμη, τοὺς ἔδινε ἐμπιστοσύνη, ὑγεία, ζωή.

Καὶ ἔσπασε ἀπότομα αὐτὸ τὸ σχοινί, ἐκεῖνο τὸ πρώι, ἐκείνη τὴν Κυριακὴ τοῦ 1941. Κόπηκε ὁριστικά. Μέσα στὸ θάλαμο οἱ ἄνδρες ξέρανε δτὶ είχαν μείνει μόνοι, δτὶ ὁ καθένας ἔπρεπε νὰ πάρῃ στὰ χέρια του μιὰ τσακισμένη ζωὴ καὶ νὰ τραβήξῃ τὸν δρόμο του.

Σὰν νὰ εἶχαν γίνει ξένοι, δὲν μιλοῦσαν πιά ό ἔνας στὸν ἄλλον. Τὸ ραδιόφωνο ξαφνικὰ ὥρχισε νὰ διατάξῃ σὲ μιὰ καινούρια, ξερή, σκληρή γλώσσα.

— Κλεῖσ’ το, ἀδελφή!

Ἡ μικρὴ νοσοκόμα τὸ ἔκλεισε. Ἀπ’ ἔξω ἀκουγότανε ἔνας θόρυβος μακρόσυρτος, σκληρός, σιδερένιος. Ὁ μαῦρος μηχανοκίνητος στρατός, ποὺ εἶχε διασχίσει τὴν Εὐρώπη, περνοῦσε τώρα βαρὺς στὸν ἔρημο φωτεινὸν ἀθηναϊκὸ δρόμο.

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ χρονογραφημάτων *Ἐπίκαιρα...*)

ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

[Μέρες τοῦ 1943]

Στήν Κατοχή, δλοι οι Ἑλληνες πατριώτες ήταν ἐναντίον τῶν κατακτητῶν και ἔκαναν δι μποροῦσαν γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσουν. Στήν ἀντίσταση αὐτὴ ἔλαβαν μέρος και πάρα πολλὰ παιδιά, ποὺ διακριθῆκαν γιὰ τὶς ἡρωικὲς πράξεις τους. Οἱ κατακτητὲς κυνηγοῦσαν ἄγρια τοὺς Ἑλληνες πατριώτες, κι ὅταν κατόρθωναν νὰ τοὺς πιάσουν, τοὺς βασάνιζαν, τοὺς σκότωναν ἢ τοὺς ἐριχναν σὲ ἄθλιες φυλακές και στρατόπεδα. Στὴ διήγηση ποὺ ἀκολουθεῖ, ἔνα μικρὸ κορίτσι, ποὺ κατοικοῦσε πολὺ κοντά στὶς φυλακές Ἀβέρωφ, βρίσκει διάφορους ἔξυπνους και τολμηροὺς τρόπους γιὰ νὰ βοηθάῃ τοὺς φυλακισμένους πατριώτες και νὰ κάνῃ ἔτσι τὸ καθήκον του πρὸς τὴν σκλαβωμένη τότε πατρίδα.

ΝΑ μελαχρινὸ κοριτσάκι δώδεκα χρονῶν, Μαίρη Ροδίου. Τὸ σπίτι της ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὸ μέρος τῶν φυλακῶν Ἀβέρωφ δύπου κρατοῦνται σὲ ἀπομόνωση οἱ ἐπικίνδυνοι στὸν "Αξονα πατριώτες. Ἀπὸ τὰ σιδερόφραχτα παράθυρα τῶν κελιῶν μεταδίδεται στὴ γειτονιὰ δλο τὸ δράμα αὐτῶν τῶν κακότυχων. Ἄγριες φωνὲς πόνου, παρακάλια διψασμένων ποὺ ζητᾶν νερό, βογκητὰ ἐτοιμοθάνατων. Ἡ πλακωμάρα* τῆς ἀπομόνωσης ἔκανε δλους νὰ λαχταρᾶν τὸν ἀνοιχτὸν δρίζοντα, νὰ σκαρφαλώνουν στὰ παράθυρα και ν' ἀτενίζουν ἔξω ἵκετευτικά. "Οποιον ἀντίκριζαν τοῦ κάναν νοήματα, μήπως και τοὺς σπλαχνιζόταν. Μιὰ ματιὰ ἀπὸ συνάνθρωπο, ἔνα κούνημα χεριοῦ, κι ὁ φυλακισμένος ἔπαιρνε κουράγιο, γύριζε στὴ μοναξιά του καλοκαρδισμένος. "Οταν εἶδε

ή μικρή Μαίρη πώς οἱ Γερμανοὶ πυροβολοῦσαν τοὺς ὑπόδικους ποὺ πρόβαλλαν στὰ παράθυρα, ζήτησε ἀπὸ τὴ μητέρα τῆς νὰ μάθῃ τὰ σήματα Μόρς. Γιατί; Γιὰ νὰ συνεννοήται μὲ τοῦ Ἀβέρωφ. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη τὸ σπίτι τοῦ Ροδίου ἔγινε κέντρο ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς φυλακισμένους. Ἐκεῖ προστρέχουν οἱ συγγενεῖς τους, ἀπὸ κεῖ μαθαίνουμε τὴν πορεία τῶν ἀνακρίσεων. Ἀνέβαινε στὴν ταράτσα τῆς ἡ Μαίρη κι ἔπαιξε ἀθῶν μ' ἕνα σφυράκι. Τὸ χτυποῦσε σύμφωνα μὲ τὸ τηλεγραφικὸ ἀλφάριθτο, ποὺ τ' ἄκουγαν φυλακισμένοι ἀσυρματιστές, κὰν ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ, καὶ μετάφραζαν τί μηνοῦσε ἡ μικρή. Γιὰ νὰ μὴν προδοθῇ κάνοντας κάθε μέρα τὸ ἴδιο παιχνίδι, καλοῦσε μιὰ φιλενάδα τῆς, καὶ ἀπὸ τὴν ταράτσα τῆς φώναζε ὁδηγίες γιὰ τοὺς φυλακισμένους μπερδεμένες μὲ τραγούδια. Ποιὸς νὰ ὑποπτευθῇ κοριτσάκια ποὺ παιδιαρίζουν; Μέσα ἀπὸ τὰ κελιά ὅσοι κάτεχαν τὸ Μόρς ἄρθρωναν κι αὐτοὶ τὶς ἐπιθυμίες τους μὲ τὰ σήματα ὅσοι τ' ἀγνοοῦσαν ζήταγαν τῆς μικρῆς νὰ τοὺς στείλῃ μολύβι καὶ χαρτί. Πήγαινε τότε ἡ Μαίρη καὶ περίμενε ὥρες ὀλόκληρες στὴν οὐρά γιὰ νὰ παραδώσῃ δέμα μὲ τρόφιμα, μέσα στὰ ὅποια ἔκρυψε ἔνα τόσο δὰ μολυβάκι καὶ χαρτὶ τάχα περιτυλίγματος. Ἐκεῖ στὶς οὐρὲς ἔβλεπε ἡ μικρούλα τὴν ἀγωνία μητέρων καὶ συγγενῶν. Ἀφοῦ τρέχαν ἀπὸ ἀνακριτὴ σὲ εἰσάγγελέα νὰ βροῦν ποιὸς Γερμανὸς δωροδοκιόταν,* ἀφοῦ ἔδιναν τὰ παραδάκια τους σ' ἀπατεῶνες ποὺ τὶς κορόιδευαν, γύριζαν ἀπελπισμένες στὴν ἐξώπορτα τῆς φυλακῆς[...] Ἡ παραμικρὴ λεπτομέρεια ποὺ ἀκοῦν τοὺς φαίνεται βουνό —ἴσως ἀπὸ αὐτὴν ὁδηγηθοῦν νὰ πιάσουν τὸ νῆμα τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸν ἀγαπημένο. Κοντὰ στὶς ντόπιες γυναικεῖς ἔβλεπες καὶ μαυροφόρες, φερμένες ἀπὸ τὰ χωριά, ποὺ πέφταν στὰ γόνατα καὶ παρακαλοῦσαν κανένα χιτλερικὸ κάθαρμα νὰ τοὺς πῆ ἀν ζοῦσαν τὰ παιδιά τους.

Σὰν ἔμπαινε καμιὰ φορὰ ἡ Μαίρη μέσα στοῦ Ἀβέρωφ, ἀντίκριζε καταφρονεμένους σαλταδόρους* ἀνάκατους μ' ἀξιωματικοὺς κι ἐπιστήμονες, δλους νὰ ζοῦν μέσα στὴ βρώμα καὶ τὴν καταπίεση. Τοὺς ὑποχρέωναν, μὲ τὸ βούρδουλα καμιὰ φορά, νὰ πίνουν ζεματιστὴ τὴ σούπα τους, ὥστε τὸ φαῖ νὰ μὴν είναι στιγ-

μὴ χαρᾶς παρὰ κι αὐτὸ μαρτύριο. Τοὺς ὑποχρέωναν τὸ χειμώνα, ἀκόμα κι ὅταν ἔβρεχε, νὰ βγαίνουν περίπατο στὴν αὐλή, κι ὕστερα νὰ γυρίζουν μουσκεμένοι στὰ παγωμένα κελιά τους, γιὰ νὰ ξυλιάσουν ἄπ' τὸ κρύο. Ἐδῶ συναντοῦσε δεσμοφύλακες μὲ σιχαμένες μορφές, ἐκεῖ διασταυρωνόταν μὲ κανένα νέο ποὺ τὸν σέρναν ἀπὸ τὰ βασανιστήρια γεμάτον πληγές, μὲ ροῦχα καταματωμένα, ἀνίκανον νὰ σταθῇ στὰ πόδια του. Κάτι καλόγριες, ποὺ διακονοῦσαν* στοῦ Ἀβέρωφ, τῆς ἔμαθαν νὰ μεταφέρῃ σημειώσεις στὶς πλεξοῦντας τῶν μαλλιών, στ' αὐτιά της, κάτω ἀπὸ τὴ γλώσσα, διπος ἔκαναν οἱ ἴδιες. Τοῦτος ὁ κρατούμενος τῆς ζητάει φαῖ γιατὶ πεινᾶ, ὥλλος ἔνα καθρεφτάκι νὰ κοιτάζεται στὴν ἀπομόνωση, νὰ μὴν αἰσθάνεται κατάμονος καὶ τρελαθῆ. Ἡ Μαίρη, γιὰ ν' ἀνακουφίσῃ τόση δυστυχία, γίνεται χίλια κομμάτια. Ὁ σπουδαιότερος τρόπος συνεννοήσεως τῶν ὑπόδικων εἶναι τὰ σημειώματα ποὺ μποροῦν νὰ γράφουν μὲ τὰ μολύβια ποὺ τοὺς στέλνει ἐκείνη. Τὰ σημειώματα αὐτὰ τὰ πετᾶν ἀπ' τὸ παράθυρό τους στὴν ταράτσα τοῦ Ροδίου, μὰ γιὰ νὰ μὴν τὰ ἀνακαλύψουν οἱ Γερμανοί, ἡ μικρὴ τρέχει καὶ χωρατεύει μὲ τοὺς φρουρούς, τραβᾶ τὴν προσοχὴ τους, κι ἔτσι τὸ πολύτιμο χαρτάκι πέφτει ἀπαρατήρητο. Τὸ κοριτσάκι σώζει πολλοὺς πατριῶτες, γιατὶ πληροφοροῦνται οἱ δικοί τους καταλεπτῶς* τί εἶχεν είπωθῇ στὶς ἀνακρίσεις, ποιὸς δὲν βάσταξε τὰ μαρτύρια κι ὅμολόγησε, ποιοὶ πρόκειται νὰ συλληφθοῦν. Τώρα ἡ Μαίρη μαθαίνει ψερμανικά, ὥστε νὰ μπορῇ ν' ἀπασχολῇ καλύτερα τοὺς ναζῆδες φρουρούς. "Ο, τι ώραιότερο ἔχει νὰ δείξῃ ἡ Κατοχή, δὲν θὰ τὸ βρῆτε οὔτε σ' αὐτό, οὔτε σὲ κανένα ἄλλο βιβλίο —ἔμεινε κρυμμένο στὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων.

('Απὸ τὸ βιβλίο *Τὸ χρονικὸ τῆς σκλαβιᾶς*)

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

Πατρίδα

Πάλε ξυπνάει τῆς ἄνοιξης τ' ἀγέρι
στὴν πλάση μυστικῆς ἀγάπης γλύκα.
Σὰ νύφ' ἡ γῆ πῷχει ἀμετρα ἄνθη προίκα,
λάμπει ἐνῶ σβηέται τῆς αὐγῆς τὸ ἀστέρι.

Πεταλοῦδες πετοῦν ταίρι μὲ ταίρι,
ἐδῶ βουίζει μέλισσα, ἐκεῖ σφήκα.
Τὴ φύση στὴν καλή της ώρα ἐβρῆκα·
λαχταρίζει ἡ ζωὴ σ' ὅλα τὰ μέρη.

Κάθε μοσχοβολιὰ καὶ κάθε χρῶμα,
κάθε πουλιοῦ κελάηδημα ξυπνάει
πόθο στὰ φυλλοκάρδια μου κι ἐλπίδα

νὰ σοῦ ξαναφιλήσω τ' ἄγιο χῶμα,
νὰ ξαναϊδῶ καὶ τὸ δικό σου Μάη,
ὅμορφή μου, καλή, γλυκιὰ πατρίδα.

(Τὸ ποίημα γράφτηκε στὸ Μόναχο τὸ 1888)

ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

‘Αναστάσεως ήμέρα*

(12 Οκτωβρίου 1944)

ΝΥΝ ἀπολύοις τὸν δοῦλον σου, Δέσποτα. Αὐτὸς περιμέναμε. Μιὰ μέρα σὰν τὴ σημερινή. “Οποιος τὴν ἔζησε, ἔζησε τὴ μεγαλύτερη χαρὰ ποὺ μπορεῖ νὰ λαχταρήσῃ ψυχὴ ἐλεύθερου ἀνθρώπου. Τέτοια χαρὰ δὲ θὰ τὴν ἔχῃ γνωρίσει καμιὰ ἀπὸ τις γενεές ποὺ ἐπέρασαν. Τέτοια γιορτὴ δὲ θὰ γιορτάστηκε ποτὲ ὡς τώρα κάτω ἀπὸ τὴ σκιὰ τῆς Ἀκροπόλεως. Τέτοια ἰαχὴ* δὲ θὰ ἐδόνησε ποτὲ τὸν γαλάζιο οὐρανό μας ἀπὸ τοὺς πανάρχαιους καιροὺς ποὺ ὑπάρχει Ἑλλάδα καὶ φωνὴ ἐλληνική.

Ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ περιγράψῃ τὴ σημερινὴ γιορτὴ θὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἀδύνατὸ. Γιατὶ δὲ βρέθηκε ἀκόμα ὁ τρόπος, οὔτε γεννήθηκε ὁ τεχνίτης τοῦ λόγου ποὺ νὰ μεταδώσῃ σὲ δῆλη του τὴν ἔκταση τὸ παραλήρημα ἐνὸς λαοῦ ποὺ λυτρώνεται ἀπὸ τὶς ἀλυσίδες του καὶ κραυγάζει τὸ «Χριστὸς Ἄνεστη».

Ἡταν ὁ χαιρετισμὸς τῆς ήμέρας. Γλυκιὰ φθινοπωρινὴ μέρα ποὺ καταγράφεται μὲ τεράστια γράμματα στὴν Ἰστορία τοῦ Ἐθνους, γιὰ νὰ γιορτάζεται ἀπ’ δλες τὶς γενεές τῶν Ἑλλήνων.

Μιὰ μέρα—παραμύθι. Τέσσερα χρόνια τὸ περιμέναμε. Μὰ ὅταν τὸ εἴδαμε χτές τὸ πρωί, δταν εἴδαμε τὶς σημαῖες καὶ τὶς σημαιοῦλες νὰ κυματίζουν στοὺς δρόμους τῆς πόλεως, δταν εἴδαμε τὸν Παρθενώνα λυτρωμένο ἀπὸ τὴν ἀγκυλωτὴ κηλίδα,*

* Εκφωνήθηκε ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τὴν ήμέρα τῆς Ἀπελευθερώσεως.

ὅταν εἰδαμεις στὴν ἄσφαλτο τὰ τελευταῖα ἵχνη τῆς τελευταίας μπότας, ὅταν εἰδαμεις νὰ παίρνουν σάρκα καιὶ δὸτὰ τεσσάρων ἐτῶν ὄνειρα καιὶ προσδοκίες, ὅταν εἰδαμεις γελαστὰ τὰ πρόσωπα ἐνὸς κόσμου ποὺ σερνόταν ἵσαμε χτές σκυφτὸς στοὺς δρόμους, ὅταν ἀκούσαμεν ν' ἀντηχῇ τὸ γέλιο σὲ μιὰ πόλη ἀπὸ τὴν ὁποὶ εἴχε σβήσει ή χαρά, βρεθήκαμε ἐκστατικοί, δπως βρίσκεται κανεὶς ἐμπρὸς στὸ ἀπίθανο, ἐμπρὸς στὸ θαῦμα, ἐμπρὸς σὲ κάτι ποὺ εἰναι πέρα ἀπὸ τὰ δρια τοῦ φυσικοῦ.

Ἐλεύθεροι! Ὡς χτές ἦταν ἡ εὐχὴ ποὺ ἀνταλλάσσαμε μεταξύ μας. Σήμερα ἔγινε η πραγματικότητα.

Ἐλεύθεροι!

Φεύγεις ὁ ἐχθρός. Δὲν εἴχε ἄραγε συναίσθηση τῶν ὅσων διέπραξε, καιὶ θέλησε γιὰ τελευταία του ἑκδήλωση νὰ καταθέσῃ ἀποχαιρετιστήριο στέφανο στὸ Μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου μας; Μὲ τὴν ἀξιοπρέπεια ποὺ διακρίνει τὸ λαό μας στὶς μεγάλες στιγμὲς τῆς Ἰστορίας του, ὁ κόσμος ποὺ ἦταν σὲ πυκνὰ κύματα γύρω στὸ Μνημεῖο ἐξεκένωσε* ἀμέσως τὸ χῶρο καιὶ ἔστρεψε τὶς πλάτες στὸ χθεσινὸ κατακτητή, στὸ σημερινὸ ἥττημένο ποὺ φεύγει ντροπιασμένος ἀπὸ τὶς ἴδιες του τὶς πράξεις. Τὸν προπέμπουμε* μὲ μιὰ εὐχὴ: νὰ γνωρίσῃ καιὶ η δική του χώρα ὅσα κάτω ἀπὸ τὸ πέλμα του ἐγνώρισε η δική μας.

Ἐν τῷ μεταξύ, δὴ η πόλη ἔχει ξεχυθῆ στοὺς ἡλιοφώτιστους δρόμους καιὶ γιορτάζει. Πανήγυρη πανηγύρεων. Ἀδιαπέραστες οἱ κεντρικὲς ἀρτηρίες ἀπὸ τὰ πλήθη ποὺ φωνάζουν, ἀγκαλιάζονται, φιλιοῦνται καιὶ ψάλλουν τὸν Ἐθνικό μας "Ὕμνο καιὶ τοὺς "Ὕμνους τῶν Μεγάλων Συμμάχων μας. "Ολες οἱ ἡλικίες." Ἀντρες καιὶ γυναῖκες. Μὰ πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους τὰ νιάτα. Αὐτὰ κυριαρχοῦν. Αὐτὰ δίνουν τὸν τόνο στὸν πυρετὸ τῆς ήμέρας. Τὰ σύγχρονα ἑλληνικὰ νιάτα, τὰ καλύτερα ἀπ' ὅσα ἔχει γνωρίσει ὁ τόπος, τὰ νιάτα ποὺ μαρτύρησαν καιὶ ἀγωνίστηκαν, τὰ παιδιά ποὺ ἔγραψαν μὲ τὸ αἷμα τους τὴν ἱστορία τῆς σκλαβιᾶς, τὰ νιάτα τοῦ '44 ποὺ ἀψήφησαν τὸν ἐχθρὸ καιὶ γέμιζαν κάθε νύχτα τοὺς τοίχους μας μὲ τὰ συνθήματά τους, τὰ νιάτα ποὺ μᾶς ἔδιναν τὴν ὑπόσχεση τῆς Λευτεριᾶς, αὐτὰ πρωταγωνίστησαν καιὶ χτές καιὶ

γέμισαν τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ τοὺς ὥραιους ἐνθουσιασμούς των.
Ἐνας φοιτητὴς καὶ μιὰ φοιτήτρια ἀνεβασμένοι στὴ στέγη τοῦ
Πανεπιστημίου στέκονται ἀκίνητοι κάτω ἀπὸ τὴ σημαία μας,
ἔμψυχα ἀγάλματα ποὺ συμβολίζουν τὴν πρωτοπορία τῆς νεότη-
τας στοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἑθνους. Ὁ περίβολος τοῦ Πανεπιστημίου
ἡταν ὁ πυρήνας τῆς συγκεντρώσεως. Ἀπὸ κεῖ ἔχονταν οἱ
ἀνθρώπινοι χείμαρροι καὶ κατέκλυζαν τὴν πρωτεύουσα.

Ποτὲ δὲν τὴν εἴδαμε μὲ τόσο πανηγυρικὸ σημαιοστολισμό.
Ἡ κυανόλευκη, καὶ κοντὰ σ' αὐτὴν οἱ σημαῖες τῆς Μεγάλης
Βρετανίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας.
Ποῦ ἡταν ἀποθηκευμένες οἱ σημαῖες αὐτὲς τῶν Συμμάχων μας
γιὰ νὰ βρεθοῦν σὲ τόση ἀφθονία στὴν κατάλληλη στιγμή;

Ἄλλὰ καὶ γιὰ πότε πρόφτασαν νὰ γραφτοῦν στοὺς τοίχους
τῆς πόλεως οἱ χαιρετιστήριες εὐχές μὲ τὸ «καλῶς ὥρισατε» στὰ
βρετανικὰ στρατεύματα, ποὺ ἀνέμενε ὁ πληθυσμὸς νὰ τ' ἀποθε-
ώσῃ;

Πανηγυρίζει ἡ πρωτεύουσα τὴν ἑθνικὴ πανήγυρή της. Τὴν
ἐπλήρωσε ἀκριβά. Καὶ αὐτὰ διμως ποὺ πληρώσαμε καὶ ἄλλα
ιόσα ἀκόμα νὰ πληρώναμε, ἀφοῦ γι' ἀντάλλαγμα ἔχουμε τὴν
Ἐλευθερία μας. Γι' αὐτὸ τὴν εἴπανε ἀπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη.
Ἡθελε τὰ κόκαλα τῶν Ἐλλήνων γιὰ νὰ λιπανθῇ. Θρεμμένη,
τώρα, μᾶς χαρίζει τοὺς καρπούς της. Πανεθνικὸ συμπόσιο.
Γιορτὴ πανελήνια. Προσερχόμαστε μὲ ἔορταστικὸ ἔνδυμα, μὲ
ἀναμμένες τίς λαμπάδες, μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χείλη, μὲ τὴν ἔκ-
φραση τῆς ἀγαλλιάσεως* στὴ μορφή, μὲ τὴν ίκανοποίηση τοῦ
ἀγωνιστῆ ποὺ φτάνει στὸ τέρμα τοῦ δρόμου του. Προσερχόμα-
στε —πρέπει νὰ προσερχόμαστε— μὲ ἀγάπη δ ἔνας γιὰ τὸν ἄλ-
λον, γιατὶ δλοι μας ἀποτελοῦμε μόρια* ἐνὸς συνόλου καὶ δλοι
εἴμαστε ἀπαραίτητοι γιὰ τὸ ἔργο τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ...
Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, γιὰ νὰ γιορτάσουμε ἐνωμένοι τὴ γιορ-
τὴ τῆς Ἐλευθερίας μας, μιὰ γιορτὴ ποὺ ἀποτελεῖ σταθμὸ καὶ
ξεκίνημα στὴν Ἰστορία τοῦ Ἑθνους.

(Απὸ τὴ συλλογὴ χρονογραφημάτων "Απτερη Νίκη")

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

Τὸ φοινικόδεντρο

ΤΟ ΦΟΙΝΙΚΟΔΕΝΤΡΟ ἦταν τὸ «σῆμα κατατεθὲν», τῆς γειτονιᾶς μου. Τὴ σημάδευε καὶ τὴ χαρακτήριζε. Μέσα στὸν κῆπο τοῦ ἀρχοντικοῦ μὲ τὰ μαῦρα κάγκελα καὶ τὴ βαριὰ σιδερένια πόρτα —πάντα ἀνοιχτή— φαινόταν ἀπρόσβλητο ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, παρατηρώντας τα ἀφ' ὑψηλοῦ. Τὸ εἶχαμε βρεῖ ἐκεῖ καὶ μεγάλωνε μαζί μας ψηλώνοντας δόλοένα καὶ τινάζοντας καινούρια κλαδιά. Ἡταν μιὰ παρουσία ἀνεπανάληπτη καὶ ζωντανή.

Ἐμεῖς τὰ παιδιά ἀγκαλιάζαμε τὸν κορμό του μὲ ἀγάπη. Ἀνεβαίναμε πάνω του, καὶ ἥτανε δεῖγμα ἀξιοσύνης ἡ ἱκανότητά μας νὰ φτάνουμε δόλο καὶ πιὸ ψηλά. Ἡ ἐκτίμησή μας αὔξαινε ἥ μειωνόταν ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπίδοση τοῦ καθενὸς στὴν κατάκτησή του, κι ὁ Γιάννης, ποὺ κατάφερνε ν' ἀνέβῃ μέχρι τὰ φύλλα τῆς ἀπλωτῆς του βεντάλιας, κέρδιζε τὸν ἀνεπιφύλακτο θαυμασμό μας. Στὶς περαμονὲς τῶν Βαΐων ὁ Γιάννης σκαρφάλωνε μὲ δεξιοσύνη στὸ δέντρο καὶ μᾶς κατέβαζε κλωνιὰ γιὰ νὰ ἔτοιμάσουμε σταυρούς καὶ βάγια γιὰ τὴν ἐκκλησία. Καὶ ψήλωνε στὰ μάτια μας τόσο πολύ, σὰ νά 'φτανε τὴν Πούλια καὶ νὰ τὴν ἅγγιζε μὲ τὰ ἵδια του τὰ χέρια.

Τὸ φοινικόδεντρο ἦταν κιόλας πολὺ ψηλὸ δταν κηρύχτηκε ὁ πόλεμος τῆς 28ης Ὁκτωβρίου 1940. Τὸ ἀεράκι τοῦ δειλινοῦ τοῦ

έφερνε τὰ μηνύματα καὶ τοὺς ψιθύρους ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς γειτονιᾶς, γεμάτης πολεμικὰ γεγονότα, ἀγωνίες, προσδοκίες κι ἐλπίδες. Τὰ δικά μας παιδικὰ νήματα μὲ τὸ δέντρο κόπηκαν γιὰ λίγο. Κανεὶς δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ φτάσῃ τόσο ψηλά. Ὁ Γιάννης ἔφυγε χαμογελώντας στρατιώτης.

Κάποια μέρα τὰ παράθυρα ἄνοιξαν μὲ πάταγο,* τὰ ραδιόφωνα φλυάρησαν χαρούμενα κι ὁ Ἐθνικὸς "Υμνος χίμηξε στὴ γειτονιὰ σù δυνατὸς ἀέρας ποὺ τὸν κρατοῦσαν φυλακισμένο στὸ ἀσκὶ του. Τὰ πρόσωπα γέλασαν πλατὺ χαμόγελο, ἡ πόλη ντύθηκε στὰ γαλάζια κι ἡ πρώτη μας νίκη στὸν πόλεμο ἦταν ἔνα ἀδιάψευστο γεγονός. 22 Νοεμβρίου. Εἶχαμε νικήσει στὴν Κορυτσά.

Ο φοίνικας, στηριγμένος στὸν ἄκαμπτο μεγαλόπρεπο κορμό του, δὲν μποροῦσε νὰ λυγίσῃ, νὰ φτάσῃ μέχρις ἐμᾶς, νὰ πάρη τὴ χαρά μας καὶ νὰ τὴν τινάξῃ στὰ δικά του ὄψη. Γι' αὐτὸ ὁ πιὸ μικρὸς τῆς παρέας ἀποφάσισε νὰ τοῦ φέρῃ τὸ χαρμόσυνο ἅγγελμα. Τὸν βοηθήσαμε δῆλοι καὶ τὸν ἐνθαρρύναμε. Εἶχαμε καταφέρει νὰ νικήσουμε μιὰν αὐτοκρατορία, καὶ σ' ἔνα φοίνικα δὲ θὰ μποροῦσαμε ν' ἀνέβουμε; Φιλότιμο στὸ φιλότιμο, μὲ τὶς ἰαχὲς* καὶ τὶς ζητωκραυγές μας, ὁ μικρὸς κατάφερε γεμάτος αἴματα καὶ γδαρσίματα νὰ φτάσῃ ψηλὰ στὴ φούντα τῶν κλαδιῶν καὶ νὰ φωνάξῃ: «νικήσαμε».

Ἐντυχισμένος ἔκοβε τοὺς κλάνους καὶ τοὺς πετοῦσε κάτω θριαμβολογώντας. Στολίσαμε τὴν ἐκκλησιά, τὴ γειτογιά, τὶς πόρτες μας, κάναμε ἀψίδες,* βγήκαμε στὴν Ὄμόνοια καὶ γράψαμε στὸν Γιάννη, κάπου στὸ μέτωπο, πὼς ὁ μικρὸς ἀνέβηκε στὸ φοίνικα, πὼς ἡ παράδοση συνεχιζόταν καὶ πὼς μποροῦσε νὰ πολεμάῃ ἥσυχος μέσα στὰ χιόνια.

Ο φοίνικας δέχτηκε τὴν ἐπίσκεψή μας πολλὲς φορές. Στὶς 22 Νοεμβρίου, σὰν πήραμε τὴν Κορυτσά. Στὶς 24 Νοεμβρίου, δταν πατήσαμε τὴ Μοσχόπολη. Στὶς 30 Νοεμβρίου, δταν νικήσαμε στὸ Πόγραδετς. Στὶς 4 Δεκεμβρίου, σὰν ἔγινε δική μας ἡ Πρεμετή. Στὶς 6 Δεκεμβρίου, δταν ἔπεσαν οἱ "Ἄγιοι Σαράντα. Στὶς 8 Δεκεμβρίου, δταν ἀγκαλιάσαμε τὸ Ἀργυρόκαστρο. Στὶς 22 Δε-

κεμβρίου, όταν πανηγυρίσαμε γιά τή Χιμάρα. Στις 10 Ιανουαρίου, όταν μπήκαμε στήν Κλεισούρα. Τό φοινικόδεντρο έγινε τό σύμβολο τής νίκης.

Κι υστερα, ξαφνικά, τό Πάσχα τοῦ '41 δλη αύτή ή άπέραντη εύτυχία, τό παραλήρημα τής γειτονιᾶς σταμάτησε. Ό μικρὸς ἀνέβηκε καὶ πάλι νὰ κατεβάσῃ κλαδιὰ γιά τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων, μὰ στὰ μάτια του γυάλιζαν τὰ δάκρυα κι ή ἀπελπισία. Γύρισε κι ὁ Γιάννης. Μὰ δὲν ξανανέβηκε στὸ δέντρο, γιατὶ τοῦ ἔλειπε τὸ ἕνα πόδι. Κι ὅλα τυλίχτηκαν στὴ σκοτεινιά, καὶ μόνο τὸ ἀεράκι τοῦ δειλινοῦ ἀνέλαβε νὰ τοῦ λέη τὰ νέα μας, γεμάτα βογκητά κι ἀπόγνωση...

Πρὶν ἀπὸ καιρό, μιὰ κίτρινη μπουλντόζα στάθηκε μπροστά στὴν πόρτα τοῦ ἀρχοντικοῦ. Περνώντας τυχαῖα, ἔνιωσα μέσα μου τὸν κίνδυνο, μὰ ἀπόδιωξα τὴ σκέψη, γιατὶ μοῦ φάνηκε φρικτή. Λέξ νὰ ρίξουν τὸ φοινικόδεντρο; "Αν είναι δυνατόν." Αλλωστε στὶς πολυκατοικίες ἀφήνουν πάντα ἔνα χῶρο κενὸ —γιὰ λίγο ἄερα καὶ λίγη ἀνάσα— κι ἐκεῖ, ὅπωσδήποτε, ύπηρχε χῶρος γιά τὸ δέντρο ποὺ ἡταν ἡ ψυχὴ μιᾶς ἐποχῆς. Ή ψυχὴ τῆς γενιᾶς μου.

"Ἄδιάφοροι γιά ὅλ' αὐτά, οἱ οἰκοδόμοι ἔκαναν τὴ δουλειά τους κι ἔριζαν τὸ δέντρο κάτω. Δὲν τὸ ἔιδα πεσμένο. Τὸ ἀπέσυραν ἀμέσως. Μόνο ἐκεῖ ποὺ ὑψωνόταν ἄλλοτε ἀγέρωχο,* εἶδα μιὰ τρύπα βαθιά —τόσο βαθιές ἡταν οἱ ρίζες του— μιὰ τεράστια πληγή. Μιὰ πληγὴ σὰν τάφος, δπου θά 'πρεπε νὰ θάψουμε τὶς παιδικές μας ἀναμνήσεις, τὶς ιαχές, τὰ σαλπίσματα τῶν ήρωικῶν χρόνων, τὶς Κυριακές τῶν Βαΐων καὶ τὶς θριαμβευτικὲς μέρες μὲ τὶς νίκες μας. Κι ἐκεῖ, στὴ θέση αὐτοῦ τοῦ μνημείου —γιατὶ μνημεῖο ἡταν γιὰ μᾶς— ξεφύτρωσε ἀργότερα μιὰ τσιμεντένια κολόνα. Μοῦ φαίνεται, λοιπόν, πῶς ὁ κόσμος γύρισε ἀνάποδα, πῶς κάτι δὲν πάει καλά, πῶς ἔψυγε κυνηγημένη ἀπὸ τὸν πλανήτη μας ἡ εὐαισθησία καὶ ἡ ἀγάπη γιά τὰ πράγματα ποὺ δίνουν στὴ ζωή μας δομοφιά καὶ περιεχόμενο. Ποιὸ παιδί θὰ θελήσῃ τώρα νὰ σκαρφαλώσῃ στὴν τσιμεντένια κολόνα, καὶ γιατί; ποιὰ κλαδιὰ νὰ κόψη, ποιὰ ἐκκλησία νὰ στολίσῃ;

"Αν ήταν —λέω— νὰ μοῦ ἀναθέσουν τὸν πανηγυρικὸ τῆς 28ης Οκτωβρίου 1940, δὲν θὰ ἔλεγα τίποτε ἀπὸ κεῖνα τὰ περισπούδα- στα* πατριωτικὰ λόγια ποὺ ἀγγίζουν μόνο τ' αὐτὶά καὶ φεύγουν χωρὶς ἔλεος. Θὰ μιλοῦσα γιὰ τὸ φοίνικα τῆς γειτονιᾶς μου καὶ νομίζω πῶς θὰ ἥμουνα ἀπόλυτα συνεπής μὲ τὴ μεγάλη ἐπέτειο ποὺ ἔρχεται καὶ μὲ τὸ χρέος μου σάν ἀνθρώπου ἀπέναντι σ' Ἑναν «αὐτόπτη μάρτυρα» τῆς ἡρωικῆς ἐκείνης ἐποχῆς, ποὺ κανεὶς μέχρι σήμερα δὲν σκέφτηκε νὰ τοῦ κάνῃ τὸ παραμικρὸ μνημό- συνο.

('Απὸ τὸ περιοδικὸ *Συνεργασία*)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

[Γιὰ τὸ θάνατο τῆς θυγατέρας μου Ναθαλίας]

Τώρα, π' ἀνθίζ', ή κυκλαμιὰ καὶ κάθε σπόρο πōχει
κρυφὸ κρεβάτι μὲς στὴ γῆ ξυπνᾶ τὸ πρωτοβρόχι,
ποὺ πρὶν ἀρχίσουν οἱ χιονιές, ή πάχνη, τ' ἀγριοκαίρι,
ξεγελασμένα τὰ κλαριὰ μὲ τὴ στερνὴ γλυκάδα,
π' ὀλόγυρά του φεύγοντας σκορπᾶ τὸ καλοκαίρι,
στολίζονται μὲ μυρωδιές, μ' ἀνθούς, μὲ πρασινάδα—

τώρα, παιδί μου, έξήλεψες τό στεῖρο τό σκοτάδι,
τοῦ τάφου τὰ στολίσματα, τὴν ἐρημιά, τὸν ἄδη!

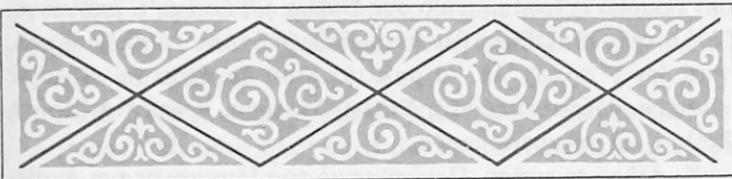
Μοσχοβολᾶ ἡ ἀλιφασκιά, μικρή μου Ναθαλούλα,
τὰ ρείκη, οἱ δάφνες, οἱ μυρτιές ποτίζονται δροσούλα,
καὶ τὸν ἀγέρα πλημμυροῦν μὲ τὴν ἀναπνοή τους.
Στὸν ἥλιο τοῦ φθινόπωρου σὰ ζωντανὰ λουλούδια
οἱ καλογιάννοι χαίρονται. Μὲ τὴ γλυκιὰ φωνή τους
στὸ βάτο π' ἀκουρμαίνεται λαλοῦν τὰ στεφανούδια
τὰ βάσανα τῆς ξενιτιᾶς... Κι ἐσὺ στὸ γέροντά σου
στέλνεις, παιδί μου, ἀνέλπιστα τὰ νεκρολίβανά σου;

.....

Στὸν πολυτάραχο γιαλὸ τοῦ κόσμου μιὰν ἡμέρα
διαβάτης ἀνυπόμονος περνᾶ σὰν τὸν ἀγέρα.
Τὸ πάτημα του ἐφάνηκε στὸν ἄμμο μιὰν αὐγή·
ἄγριο τὸ κύμα πέρασε τὴ νύκτα καὶ τὸ σβεῖ...

(Βίος καὶ Ἐργα)

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

[“Ενας ήρωικὸς Κύπριος μαθητὴς】

Τὸ ἀφήγημα ποὺ ἀκολουθεῖ ἀναφέρεται στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἄγῶνες τῶν Κυπρίων ἀδελφῶν μας. Στοὺς σκληροὺς αὐτοὺς ἄγῶνες οἱ μαθητές, ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ μικροί, ἔλαβαν μὲν ἡρωισμὸν μέρος, προσφέροντας ἔτσι ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα.

ΛΕΝ ἄργησα, βέβαια, νὰ πεισθῶ, μ' ὅλη τὴν ἀντίδρασή μου, πῶς κι ἔνα κορίτσι μποροῦσε νὰ βγάνη πέρα γιὰ πέρα ἀσπροπρόσωπο τὸ σπίτι, δταν ἄρχισαν τόσα δὰ κοριτσάκια νὰ κρύβουν τὶς χειροβομβίδες στὶς τσάντες τους καὶ τὰ πιστόλια στὸν κόρφο τους. Ἀνεξάρτητα, δμως, ἀπ' αὐτό, τὸ σπίτι μας ἀσφαλῶς ποὺ δὲν περίμενε νὰ βγῆ ἀπ' τὴ Στάλω ἀσπροπρόσωπο. Ἐνα βράδυ δὲν ἤρθε δ Νίκος. Ἔγινε ἐφτὰ ἡ ὥρα, δχτώ, ἐννέα, τίποτα. Εἴχαμε ζαρώσει δλοι [...] Καθίσαμε κι οἱ τέσσερεις κοντὰ κοντά, σὰ γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουμε καλύτερα τὸ κακὸ ποὺ ὑποψιαζόμαστε, καὶ, κρεμαστήκαμε σιωπῆλοι ἀπ' τὴν προσμονὴ ἐνὸς χτυπήματος στὴν πόρτα. Μονάχα δ πατέρας ἐπαναλάμβανε κάθε τόσο μιὰ μονότονη κατάληξη σὰν ἀφαιρεμένος, σὰ ν' ἀπαντοῦσε στὸν ἔαυτό του ἡ σὲ δικά μας βουβά, ἀδιατύπωτα* ἐρωτήματα:

— Κάτι θὰ τὸν κράτησε. Θά 'ρθη.

* Έγὼ τὰ είχα χάσει. Κι ό Νίκος, λοιπόν; Κάρφωνα τὸ βλέμμα

μου ἐπίμονο κι ἐρωτηματικὸ στὴ Στάλω, μὰ ἐκείνη τ' ἀπόφευγε.
"Αλλο πάλι αὐτό. Γιατί δὲν ἀντιμετώπιζε ἀπόψε τὸ βλέμμα μου,
γιατί δὲν τ' ἄρπαξε ἀπ' τὰ μαλλιά; Μοῦ ἐρχόταν νὰ φωνάξω:
«Πατέρα, πρέπει νὰ ξέρη ἡ Στάλω. Μητέρα, πρέπει νὰ ξέρη ἡ
Στάλω», μὰ συγκρατιόμουνα.

Κι ἡ ὥρα περνοῦσε. Περνοῦσε μὲ τὴν ἴδια μονότονη διαβεβαιώση τοῦ πατέρα, δλοένα δῆμος καὶ πιὸ ξεθωριασμένη, δλοένα
καὶ πιὸ ἀλλοιωμένη καὶ πιὸ σιγανή:

— Κάτι θὰ τὸν κράτησε. Θά 'ρθη.

Δὲν τὴ σχολιάζαμε, δὲν ἀπαντούσαμε, δὲν ἀκούγαμε κάν. Πῶς νὰ τὴν ἀκούσουμε; Ἰσως κι ὁ πατέρας νὰ μὴν τὴν ἄκουγε,
ἴσως νὰ μὴν είχε συναίσθηση πῶς τὴ διατύπωνε. Ἡχοῦσε σὰν
ἐκεῖνες τίς μάταιες παρηγόριες, τίς τόσο πρόδηλα* μάταιες, ποὺ
βαριέσαι καὶ ν' ἀπαντήσης καὶ τίς δέχεσαι μ' ἔνα ἐλαφρό, συγκαταβατικό, * ἀναιμικὸ χαμόγελο: ἐν τάξει.

"Ομως μετὰ τίς ἔντεκα ἡ μητέρα δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ κρατηθῇ
κι ἄρχισε νὰ κλαίῃ. Μαζί της δακρύζαμε κι ἐτοιμαζόμαστε ἡ
Στάλω κι ἐγώ. Κι ὁ πατέρας δὲν προσπάθησε νὰ σταματήσῃ
ἐκεῖνο τὸ ξέσπασμα. Πῶς νὰ τὸ σταματήσῃ; Γιατί νὰ τὸ σταμα-
τήσῃ, ἀφοῦ διοχετεύόταν κι ὁ ἰδιος μ' αὐτό; Παραδόθηκε.
"Αφησε τὸ «κάτι θὰ τὸν κράτησε» (ἡταν δλότελα ἄχρηστο πιά,
ἄν καὶ πότε χρησίμευσε;) κι ἔμεινε σκυμμένος κι ἄναβε διαρκῶς
τσιγάρο.

Καμιὰ στιγμὴ ἔλεγε κάποιος:

— Σιωπή, σὰ ν' ἄκουσα βήματα.

Φτερούγισμα, λαχτάρα, τέντωμα τῆς προσοχῆς, κράτημα τῆς
ἀναπνοῆς, σπίθισμα ἐλπίδας. "Υστερά ξανὰ τὸ βαρὺ —πιὸ βαρὺ
τώρα— πέσιμο ὡς τὸ βυθό:

— "Οχι.

— Δὲν μποροῦμε νὰ εἰδοποιήσουμε τὴν ἀστυνομία; δοκίμασε
δειλά ἡ μητέρα.

Δὲν τῆς ἀπαντήσαμε. Τί νὰ τῆς ἀπαντήσουμε;

— Θαρρῷ πῶς δὲν ἀνακατεύεται σ' αὐτὲς τίς δουλειές ὁ Νίκος,
εἶπα, μολονότι ἄτονα, ἐγώ. Ξέρω.

Οῦτε σ' ἐμένα δὲν ἀπάντησαν. Σὰ νὰ μὴν εἶχα μιλήσει, σὰ νὰ μὴν ἄκουσαν. Δὲ γύρισαν κὰν νὰ μὲ κοιτάξουν, ν' ἀνακρίνουν ἐκεῖνο τὸ «ξέρω».

Καὶ ξανὰ ἡ φοβερὴ σιωπή. Καὶ ξανὰ τὸ πνιχτὸ κλάμα τῆς μητέρας. "Ημαστε δόλοι κάτω ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια, ψαχουλεύαμε δόλοι τυφλὰ στὸν πυθμένα. "Ωσπου στὶς δώδεκα σταμάτησε ξαφνικὰ μπροστὰ στὸ σπίτι μας ἔνα αὐτοκίνητο. Πεταχτήκαμε δόλοι ὅρθιοι.

— Παναγιά μου! φώναξε ἡ μητέρα.

Κι ἐπαναλάβαμε ἐκεῖνο τὸ «Παναγιά μου» δόλοι μέσα μας μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα (—Παναγιά μου! Παναγιά μου, τὸ Νίκο μας!).

Δυνατὰ χτυπήματα τράνταξαν τὴν πόρτα.

— Πάω ν' ἀνοίξω ἐγώ, εἰπε ὁ πατέρας.

Εἶπε ὁ πατέρας; "Οχι, δὲν ἦταν ὁ πατέρας αὐτός, δὲν ἦταν δική του αὐτὴ ἡ παράξενη φωνὴ ποὺ ἀντήχησε ξαφνικὰ βραχὺν κι ἐπιταχτική. Αὐτὴ γι' ἄλλους σκοπούς ἦταν, αὐτὴ ἔδινε στρατιωτικὴ διαταγή. "Ενιωσα —ὅχι «ἔνιωσα», συγκλονίστηκα— ἔτσι ὅπως μ' ἐκεῖνο τὸ περίεργο βλέμμα τῆς Στάλως, ὅταν εἶχα βρει τὰ φυλλάδια.

Δοκιμάσαμε νὰ τὸν παρακολουθήσουμε μὰ γύρισε καὶ μᾶς κοίταξε μ' ἔναν τέτοιο τρόπο ποὺ καρφωθήκαμε στὶς θέσεις μας:

— Πάω ν' ἀνοίξω ἐγώ, εἴπα!

"Οχι δὲν ἦταν ὁ πατέρας αὐτός.

Εἰσήλασαν* ἔνας ἀψηλὸς Ἔγγλεζος ἀξιωματικὸς καὶ πέντε ἄνδρες. Γύρευαν τὸ Νίκο.

Γύρευαν τὸ Νίκο; "Άλλαξαν εὐθὺς μέσα μας τὰ τόξα τῶν δακρύων. "Εγινε ὅσο μποροῦσε πιὸ κοῖλο τὸ σπίτι γιὰ ν' ἄκούσῃ καλύτερα.

— Δὲν ἥρθε ἀκόμα, εἴπε ὁ πατέρας.

Μᾶς ἀπομόνωσαν σ' ἔνα δωμάτιο γιὰ νὰ ψάξουν.

Αγκαλιαστήκαμε σ' ἐκεῖνο τὸ δωμάτιο καὶ κλάψαμε ἀπὸ χαρά, δόλοι, κι ὁ πατέρας. Κρατούσαμε ὁ ἔνας τὸ χέρι τ' ἄλλου, σφίγγαμε ὁ ἔνας τὸ χέρι τ' ἄλλου, χωρὶς νὰ μιλᾶμε.

— Μονάχα μὴν ἔρθη τώρα.

— Δὲν ἔρχεται.

Καὶ πάλι δυνατὸ σφίξιμο τῶν χεριῶν.

Ἐψαχναν ὅρα πολλή. Ὅστερα μᾶς εἶπαν πώς θά 'μεναν νὰ τὸν περιμένουν. Κι ἔμειναν οἱ τρεῖς. Οἱ ἄλλοι βγῆκαν. Ἀκούσαμε τ' αὐτόκινητο ν' ἀπομακρύνεται λιγάκι καὶ νὰ σταματᾷ. Φαίνεται πώς θὰ κρυβόντουσαν στὴν αὐλή. Ἐσβησαν δόλα τὰ φῶτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ κάθισαν σιωπηλοὶ κι ύπομονητικοί. Σιωπηλοὶ καθίσαμε κι ἐμεῖς.

Ὄμως μάταια περίμεναν δληνύχτα. Ο Νίκος δὲ γύρισε. Κι δταν ξημέρωσε, ἔφυγαν. Τί γλυκὸ πρωὶ ἦταν ἐκεῖνο. Τί πόρτα πού 'κλεισε πίσω τους.

Ἐμεῖς καθίσμας νὰ τὰ ποῦμε, νὰ ποῦμε τὴν ἔγνοια ποὺ τέλειωσε καὶ τὴν ἔγνοια —τί ἔγνοια!— π' ἄρχιζε. Ρωτοῦσε ή μητέρα —τὴν ἀφήναμε νὰ ρωτᾶ— κι ἀπαντούσαμε ἐμεῖς. Τί ἔτοιμη ποὺ εἴχαμε τὴν ἀπάντηση: τί εἰν' αὐτὰ ποὺ ρωτᾶς τώρα, μητέρα; Σὰ νὰ μὴν εἴχαμε δλοὶ τὰ ἴδια ἐρωτήματα. Μονάχα ποὺ αὐτὴ ἦταν μητέρα καὶ τὰ τολμοῦσε, μονάχα ποὺ αὐτὴ ἦταν μητέρα καὶ δὲν ἔκανε λογαριασμούς. Ἀργότερα ἥρθε ή γειτονιὰ μὲ τὴν περιέργεια της καὶ πίσω της οἱ δημοσιογράφοι.

Τὴν ἄλλη μέρα ἦταν ἡ φωτογραφία τοῦ Νίκου μας σ' δλες τὶς ἐφημερίδες, γελαστή, μὲ τὸ στραβὸ σκουφὶ τοῦ Γυμνασίου. Τὴ φιλοῦσε κλαίγοντας ἡ μητέρα σὰ νά ταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τὴν ἔβλεπε, σὰ νὰ μὴν ἦταν αὐτὴ ποὺ τὴν ἔδωσε: Θὰ σᾶς δώσω τὴν πιὸ δημοφη. Καὶ πραγματικὰ δὲν ἦταν πιὰ ἡ ἴδια φωτογραφία. Ἀλλιώτικο ἔγινε τὸ σκουφί, ἀλλιώτικο τὸ χαμόγελο. Καὶ τὸ βλέμμα κοίταζε τώρα ὅπως τὸ βλέμμα τῶν ἄλλων, τὸ ξεσηκωμένο ἀπ' τὶς Ἰστορίες, τὸ ξεσηκωμένο ἀπ' τ' ἀναγνωστικά.

(Απὸ τὸ βιβλίο *Κλειστὲς πόρτες*)

‘Ο τσαλαπετεινός κι ἡ καρακάξα

HΙΑ μέρα ἡ καρακάξα καθόταν πάνω σ' ἕνα δέντρο κοντά στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ κι ἐκοίταζε τὰ περιστέρια ποὺ κατέβαιναν κοπάδι ἀπὸ τὶς φωλιές τους μέσα στὴν αὐλὴ κι ἔτρωγαν καλαμπόκι. “Ἄλλη μέρα τὰ εἰδε πάλι, καὶ κάθε μέρα ἔβλεπε πῶς ζοῦν τὰ περιστέρια.

Μιὰ μέρα, καθὼς καθόταν πάνω στὸ δέντρο, εἶδε πάλι τὰ περιστέρια νὰ κατεβαίνουν μέσα στὴν αὐλὴ καὶ νὰ τρῶνε κι ἀναστέναξε ἀπὸ τὸ κακό της.

Σ' ἔνα ἄλλο δέντρο ἐκεῖ κοντά καθόταν ὁ τσαλαπετεινός. “Ἄμα ἄκουσε τὴν καρακάξα ποὺ ἀναστέναξε, τὴν ἐρώτησε τί ἔπαθε. Κι αὐτὴ τοῦ λέει:

—“Οσο βλέπω τὰ περιστέρια νὰ ζοῦν ἔτσι, θὰ σκάσω ἀπὸ τὸ κακό μου. Τί! ἐκεῖνα είναι καλύτερα ἀπὸ μένα καὶ βρίσκουν κάθε μέρα φαῖ ἔτοιμο, κι ἐγὼ νὰ σκοτώνωμαι ὅλη μέρα καὶ νὰ μένω νηστική;

Τῆς λέει κι ὁ τσαλαπετεινός:

— Κάθεσαι καὶ μαραζώνεις γι' αὐτὸ τὸ πράμα; Εὔκολο είναι νὰ ζῆς κι ἐσὺ σάν τὰ περιστέρια.

— Μὲ ποιὸν τρόπο; τὸν ἐρωτᾶ ἡ καρακάξα.

— Μὲ ποιὸν τρόπο; Νὰ σοῦ πῶ, τῆς λέει. Βλέπεις τὰ περιστέρια; “Ολα είναι ὀλόασπρα. Νὰ πᾶς κι ἐσὺ ν' ἀσπρίσης τὰ φτερά

σου κι υστερα νὰ πᾶς νὰ τρυπώσης ἀνάμεσά τους. Δὲ θὰ σὲ καταλάβῃ κανένας καὶ θὰ καλοπερνᾶς σὰν ἐκεῖνα.

— Πολὺ καλὴ ἡ συμβουλή, γείτονα! Καλὰ τὸ λένε: «Γείτονα ἔχεις; Θεὸν ἔχεις». Πάω ἀμέσως νὰ κάμω δπως μοῦ λές.

Πέταξε ἡ καρακάξα ἀπὸ τὸ δέντρο κι ἐπῆγε ἵσια στὸν ποταμό. Ἔκεῖ ἦταν ἔνας νερόμυλος. Πέφτει μέσα στ' αὐλάκι, ἔγινε μουσκίδι. Κοιτάζει, τὸ παράθυρο τοῦ μύλου ἦταν ἀνοιχτό. Κανένας δὲν ἦταν μέσα. Μπαίνει ἀπὸ τὸ παράθυρο, κυλιέται καλὰ καλὰ μέσα στὴ σεντούκα ἀπὸ τ' ἀλεύρι, ἔγινεν ὀλόασπρη, πιὸ ἄσπρη ἀπὸ τὰ περιστέρια. Βγαίνει κατόπι ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ πάει ὀλόισια στὸ σπίτι ποὺ ἦταν τὰ περιστέρια. Ἀνακατεύτηκε μαζί τους κι ἔτρωγε. Κάμποσες μέρες περνοῦσε ζωὴ χαρισά- μενη.

Μιὰ μέρα, ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ ἔφερε κάτι ξένους νὰ τοὺς κάμη τραπέζι. Παράγγειλε στὴ γυναίκα του νὰ ἐτοιμάσῃ φαγητά καὶ νὰ σφάξῃ καὶ πέντ' ἔξι περιστέρια.

Ἡ νοικοκυρὰ ἐδιάλεξε τὰ μεγαλύτερα. Μέσα σὲ ἐκεῖνα ποὺ ἐδιάλεξε ἦταν κι ἡ καρακάξα. Τὰ ἔσφαξεν ἔνα ἔνα καὶ τὰ ἔδωσε τῆς κόρης της νὰ τὰ μαδήσῃ.

Τὴν ὥρα ποὺ ἔπιασε τὴν καρακάξα νὰ τὴ σφάξῃ, τῆς ἔμπηξε κάτι φωνές, ποὺ τὴν ἔκαμαν νὰ ξιπαστῇ. Κοιτάζει, δὲν ἦταν περιστέρι! Ἀπὸ τὶς φωνές τὴν κατάλαβε πώς είναι καρακάξα κι ἐθύμωσε. «Ἐτσι θυμωμένη ποὺ ἦταν, τῆς ἔβγαλε τὰ φτερά της ώς τὸ ἔνα καὶ τὴν ἐπέταξε ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλὴ μέσα στὰ χωράφια.

Ἡ καρακάξα ἔμεινεν ἔκει δὰ κάμποσην ὥρα ζαλισμένη, κι ἄμα ἤρθε στὸν ἑαυτό της, σηκώθηκε κι ἔκατσε καὶ λέει μοναχή της: «Ο Θεὸς μ' ἔγλιτωσε. Τέτοια καλοπέραση, καλύτερα νὰ μοῦ λείπῃ!»

«Ο τσαλαπετεινὸς ἔκεινη τὴν ὥρα καθόταν πάνω στὸ ἴδιο δέντρο καὶ ἄκουσε τί εἶπεν ἡ καρακάξα, καὶ τῆς λέει:

— Τί νέα, γειτόνισσα; «Ολο καλοπέραση βλέπω! » Ας πεθάνωμε ἐμεῖς!

Κι ἡ καρακάξα τοῦ λέει:

— Οὕ, νὰ γκρεμιστῆς ἀπ' ἐμπρός μου, βρωμοτσαλαπετεινέ, κι ἐ-
σὺ κι οἱ συμβουλές σου! Ἀπὸ σένα καὶ μόνον ἐγίνηκα τέτοιο
χάλι! "Αν μποροῦσα νὰ πετάξω, θὰ σ' ἔκαμνα νὰ μὴν ξέρης ποῦ
νὰ πᾶ νὰ σταθῆς!

Σὰν τ' ἄκουσεν αὐτὰ ὁ τσαλαπετεινός, ἐχάθηκεν ἀπὸ κεῖ. Κι
ἀπὸ τότε ἡ καρακάξα ἔχει ἔχθρητα μαζί του. "Αμα τὸν δῆ νὰ
φανερωθῇ, μπήγει τίς φωνὲς καὶ συνάζει δῆλα τὰ πουλιά πάνω
του. Ἀλλὰ ὁ τσαλαπετεινὸς τὸ ξέρει καὶ χάνεται σὰν τὸν ἄνεμο.

(Λαϊκὴ παράδοση)

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

Οἱ γεράνοι

Φθινοπωρινὴ βραδιά.
Οἱ ἥλιος βασιλεύει.
Δὲ σαλεύουν τὰ κλαδιά,
φύλλο δὲ σαλεύει.

Καὶ περνοῦν οἱ γερανοί,
ταξιδεύουν πέρα,
καὶ σὰ λόγχῃ μελανὴ
σχίζουν τὸν ἀγέρα.

Ο κρωγμὸς* ἀντιλαλεῖ
κι δλοι τοὺς κοιτάζουν
καὶ μ' ἀγάπη «ἄρα καλή!»
στὰ πουλιὰ φωνάζουν.

Κι ἡ γριὰ ποὺ περπατᾶ
στὸ ραβδὶ γερμένη,
στέκει καὶ τὰ χαιρετᾶ,
λέγει λυπημένη:

Στὸ καλό, χρυσὰ πουλιά,
στὸ καλὸ νὰ πᾶτε.
Τάχα θὰ μὲ βρῆτε πλιὰ
πίσ' ὅταν γυρνᾶτε;

Ἡλθ' ὁ Μάρτης καὶ ξυπνᾶ
σὰ νυφούλα ἡ πλάση,
λουλουδίζουνε βουνά,
πρασινίζουν δάση.

Ἡλθαν ἀπὸ μακριὰ
τὰ πουλιὰ καὶ πάλι,
μὰ σκεπάζει τὴ γριὰ
κρύα γῆς ἀγκάλη.

(Απὸ τὸ βιβλίο *Ποιήματα*)

ΜΕΛΙΣΣΑΝΟΘΗ

Φθινόπωρο

“Ωρα δειλινοῦ·
τοῦ φθινόπωρου τὰ νέφη στύβουν τὸ φουστάνι
νὰ στεγνώσῃ τ’ οὐρανοῦ.
Καὶ στοῦ ἀπόβροχου τὴ σκόλη
βγαίνουν γιὰ σεργιάνι*
οἱ σαλίγκαροι ὅλοι
κάτω ἀπ’ τὸ ξεθωριασμένο παρασόλι*
τοῦ ἥλιου. Τώρα, ἡ λάμια*
ἡ γῆ λιάζει τὰ βρεμένα της τὰ χράμια*
μὲ τῶν κάμπων τὰ πλουμίδια.*
Κι ἀπὸ τὰ χορτάρια
κι ἀπὸ τὰ ψηλὰ γρασίδια
οἱ σταλαγματιές γλιστροῦνε χάντρες
καὶ μαργαριτάρια
ἀπὸ οὐράνια δαχτυλίδια.
Τις μαζώνουν οἱ νεράιδες οἱ ἀνυφάντρες*
μὲς στὰ ὑπόγεια τους σεράγια* καὶ στ’ ἀνήλια
—πολυέλαιους κι ἀργυρὰ καντήλια,
σὲ πλεμάτια* κρυσταλλένιες μπάλες —
μάγισσα γριὰ κι ἡ ἀράχνη τις κρεμάει μὲς στὶς κουφάλες.

Καὶ λογῆς λογῆς
 ἔνα ἔνα δλα τὰ ζουδια
 ξεφαντώνουν ἀπ' τὴ γῆς
 κι ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ φλούδια.
 Κι ἔνας μύρμηγκας σκαλώνει σ' ἔνα ἀγκάθι φουντωτὸν
 ν' ἀγναντέψῃ δλο τὸν κόσμο ἀπὸ τέτοιο λιακωτό.*
 Νά, τὸ αὐλάκι
 —κάνει χάζι—
 τὸ ἄχυρο, σχεδία ποὺ ἀράζει
 και τὸ δρασκελοῦν βαθράκοι.
 Κόσμοι δλόκληροι ζωύφια
 ταξιδεύουν μὲ πιρόγες* τὰ κελύφια.
 Κρύα ἀνατριχίλα στὰ νερά.
 Σὰν πεταλουδιῶνε σμάρι*
 τώρα ό σίφουνας θὰ πάρη
 ἀπ' τὰ δέντρα δλα τὰ φύλλα τὰ ξερά.
 Στὰ καλάμια τὴ φλογέρα του σφυράει
 κι δπως πάει, πάει, πάει,
 δ ἄνεμος —τσοπάνος— σαλαγάει*
 σ' ἄλλα πιὰ λημέρια,
 σ' ἄλλο τώρα χειμαδιὸς* τὰ καλοκαίρια.

(Απὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴν *Προφητεῖες*)

Τ' αὐγὰ

ΚΕΙΝΗ τὴν ἐποχὴν ἦταν ἔνας καπετάνιος μὲν καράβι. Μιὰ φορὰ ἔφτασε σ' ἕνα λιμάνι καὶ πῆγε σὲ μιὰ ταβέρνα γιὰ νὰ φάη. Μπαίνει μέσα καὶ ρωτάει τὸν ταβερνιάρη:

— "Εχεις τίποτε φαῖ νὰ φάω;

— Δὲν ἔχω, κακόμοιρε! Μοῦ σώθηκαν τὰ φαγητά. Ἐδῶ δὰ ἔχω τρία τέσσερα αὐγὰ τηγανισμένα. Σοῦ κάνουν; νὰ σοῦ τὰ βάλω νὰ φᾶς;

Δέχτηκε ὁ καπετάνιος κι ἔκατσε κι ἔτρωγε.

Κεῖ ποὺ ἔτρωγε, νά κι ἔρχεται ἔνας ναύτης, καὶ τοῦ λέει ποὺ τραβοῦσαν τὶς ἄγκυρες τοῦ καραβιοῦ, γιατὶ ἐπῆρε ἀέρας!

Παρατάει ὁ ἄνθρωπος τὸ φαῖ καὶ τρέχει ἵσια στὸ καράβι του. Μπαίνει μέσα, τραβοῦν τὶς ἄγκυρες πάνω καὶ δὲν μποροῦν νὰ σιγουρέψουν τὸ καράβι. Βόγθησεν ὁ Θεός κι ὁ Ἄι-Νικόλας καὶ γλίτωσε τὸ καράβι ἀπὸ τὴν φουρτούνα.

"Εκαμε πέντε ἔξι χρόνια νά 'ρθη πάλι σ' αὐτὸ τὸ λιμάνι..

"Αμα ἥρθε σ' αὐτὸ τὸ μέρος, ὁ καπετάνιος πῆγε νὰ πληρώσῃ τ' αὐγὰ ποὺ τὰ είχε στὸ νοῦ του. Τὰ θυμόταν ποὺ τὰ χρωστοῦνσε.

'Ο ταβερνιάρης τοῦ βγάζει λογαριασμὸ ἀλογάριστο.

— Αὐτὰ τ' αὐγά, ἀν τὰ ἐκάθιζα στὴν ὅρνιθα, θὰ ἔβγαζε τέσσερα πουλιά, δυὸ πετεινούς, δυὸ ὅρνιθες.

Τὸν πάει στὸ δίκαστήριο, γιατὶ αὐγὸ τ' αὐγοῦ, πουλὶ τοῦ πουλιοῦ, τοῦ ἐπαιρνε τὸ καράβι, καὶ τὸ χρέος δὲν ἐγλίτωνε.

'Εγύριζε ὁ ἄνθρωπος σὰν παλαβός, ποὺ ἔχανε τὸ καράβι του

γιὰ τέσσερα αὐγά! Έπηγε σὲ μιὰν ἄλλη ταβέρνα ποὺ πήγαιναν
ὅλοι οἱ γέροι. Μέσα ἐκεῖ ἦταν ἔνας ψευτοδικηγόρος. Τὸν εἰδές
στενοχωρημένον τὸν ἄνθρωπο, ἔμαθε τὴν ὑπόθεσή του, πάει κά-
θεται κοντά του καὶ τοῦ λέει:

— Καπετάνιε, βάλε μου μιὰ κούπα κρασί νὰ πιᾶ καὶ μὴ στενο-
χωριέσαι. Ἐγὼ θὰ σου κερδίσω τὸ καράβι σου αὔριο.

Διατάζει ὁ καπετάνιος κι ἔρχεται στὴ στιγμὴ ἡ κούπα ἐμπρὸς
στὸ δικηγόρο. Πίνει τὴν κούπα, κι εὐθὺς τοῦ γράφει μιὰν ἀνα-
φορὰ καὶ τὴν πάει στὸ δικαστήριο. Ἡ ἀναφορά του δριζεν αὐ-
τὸν γιὰ δικηγόρο.

“Εφεξεν ἡ ἄλλη μέρα, πάει ἐννιά, πάει δέκα, ἔντεκα ἡ ὥρα,
κόντευε μεσημέρι. “Ολοὶ ἐμαζεύτηκαν δσοὶ εἶχαν δίκη, κι ὁ δι-
κηγόρος μας δὲν ἐφαινότανε.

Ἐκεῖ κατὰ τὶς δώδεκα παρὰ τέταρτο, νά τος καὶ ξεπροβάλλει!
Τραγουδοῦσε κι ἐρχόταν. Λέει ὁ δικαστής:

— Μπράβο σου, καλὲ ἄνθρωπε! Μᾶς ἔχεις τόσην ὥρα νὰ σὲ
περιμένουμε καὶ πεθάναμε τῆς πείνας!

— “Ωχ ἀδερφέ, δὲ μ’ ἀφήνετε! Χτές ἐπῆρα πέντε δικάδες κουκιά
καὶ τὰ ἔστειλα τῆς γυναίκας μου. Ἐκείνη ἔπιασε καὶ τὰ ἔψησε
ὅλα μαζί. Ἐτρώγαμε χτές δλη τὴν ἡμέρα καὶ σήμερα τὸ πρωὶ
ἀκόμα καὶ μᾶς ἀπόμειναν καὶ καμπόσα. Πῆγα τὸ λοιπὸν νὰ τὰ
σπείρω καὶ δὲν ἐπρόκαμα νὰ ἔρθω στὴν ὥρα μου...

‘Ο ταβερνιάρης παίρνει τὸ λόγο καὶ τὸν ρωτᾶ:

— Μὰ φυτρώνουν τὰ ψημένα τὰ κουκιά;

‘Απαντάει τότε ὁ ψευτοδικηγόρος καὶ λέει:

— Μὰ βγαίνουν κι ἀπ’ τὰ ψημένα αὐγὰ πουλιά;

Δὲ χάνει καιρὸ δικηγόρος μας, κόβει τὴν κρίση καὶ βγάζει
τὴν ἀπόφαση:

— Καπετάνιε, ἔφαγες τέσσερα αὐγά: 4 γρόσια, καὶ δυὸ τὸ ψωμί,
6 γρόσια. Δῶσ’ του τα νὰ πηγαίνη στὴ δουλειά του!

‘Εσυμφώνησε κι ὁ δικαστής μαζί του, κι ὁ καπετάνιος ἐκέρ-
δισε τὸ καράβι του. Γιὰ φιλοδώρημα, ὁ καπετάνιος ἐπλήρωσε
τὸν ταβερνιάρη, γιὰ νὰ κερνᾶ τὸ δικηγόρο, ὅσπου νά χῃ τὸ
βαρέλι κρασί.

(Λαϊκός μύθος)

Ταχιὰ ταχιά εἰν' ἀρχιμηνιά...

Ταχιὰ ταχιά εἰν' ἀρχιμηνιά,
ταχιά εἰν' ἀρχὴ τοῦ χρόνου,
ἀρχὴ εἰν' ἀρχὴ τὰ κάλαντα
κι ἀρχὴ τοῦ Γεναρίου.

Πρῶτα ποὺ βγῆκεν ὁ Χριστὸς
στὴ γῆ καὶ περιπάτειε
καὶ βγῆκε καὶ χαιρέτησε
ὅλους τοὺς ζευγολάτες.*

Τὸν πρῶτο ποὺ χαιρέτησε
ἡταν ὁ Ἀι-Βασίλης:
— "Αγιε Βασίλη, δέσποτα,
καλὸ ζευγάρι ἔχεις.
— Καλὸ τὸ λέν, ἀφέντη μου,
καλὸ κι εὐλογημένο,
ὅπου τὸ βλόγησε ὁ Χριστὸς
μὲ τὸ δεξὶ του χέρι,
μὲ τὸ δεξί, μὲ τὸ ζερβί,*
μὲ τὸ μαλαματένιο.
Πρινένιος εἶναι τ' ἀλέτρι μου,
δαφνένιος ὁ ζυγός μου,
ώς καὶ τὸ βουκεντράκι* μου
βασιλικοῦ κλωνάρι,

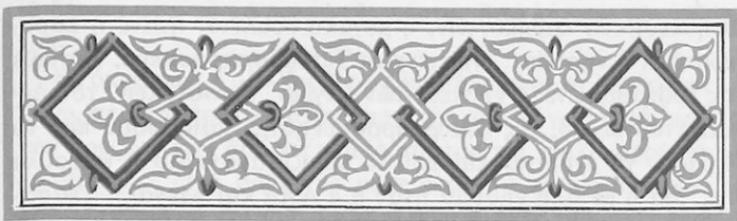
καὶ τ' ἀποζεύλι* τοῦ ζυγοῦ
κουκὶ μαργαριτάρι.

Καὶ πάλι ξαναπέρασε
καὶ ξαναρώτησέ τον:
— Ἀγιε Βασίλη, δέσποτα,
σὰν πόσα μόδια* σπέρνεις;
— Σπέρνω σιτάρι δώδεκα,
κριθάρι δεκαπέντε,
ταγὴ* καὶ ρόβη* δεκοχτὼ
κι ἀπὸ νωρὶς στὸ στάβλο.

Ἐκεῖ ποὺ στάθη ὁ Χριστὸς
χρυσὸς δεντρὶ ἐβγῆκε,
κι ἐκεῖ ποὺ ματαστάθηκε
χρυσὸς κυπαρισσάκι.
Στὴ μέση είχε τὸ σταυρό,
στὴν ἄκρη τὸ βαγγέλιο
καὶ στὰ παρακλωνάρια του
ἄγγελοι, ἀρχαγγέλοι,
καὶ κάτω στὴ ριζούλα του
μιὰ κρουσταλλένια βρύση,
νὰ κατεβαίνῃ ἡ πέρδικα
νὰ βρέχῃ τὰ φτερά της.

(Δημοτικὸ)

Γ. ΑΝΝΙΝΟΣ

Ἡ Σαρακοστὴ

ΤΚΑΗΜΕΝΗ ἡ θεια-Μαργαρὼ κάπου θὰ βρίσκεται
ἐκεῖ ψηλά τώρα στὴν Παράδεισο, ποὺ τόσο πολὺ πί-
στευε, παρέα μὲ τ' ἀγγελάκια, στὰ «χρυσὰ τὰ σύννε-
φω», κοντὰ στὴν κυρά τὴν Παναγία —βοήθειά μας, Δέ-
σποινα!— καὶ ὅλους τοὺς Ἅγιους, ποὺ θυμάτιζε καὶ
μνημόνευε, μὲ τόσες μετάνοιες, κάθε ἀπόβραδο, μπροστὰ στὸ
εἰκονοστάσι, καὶ προσκυνοῦσε μὲ τρίδιπλες μετάνοιες στὴ μι-
κρὴ ἐνοριακὴ τῆς ἐκκλησιά...

Κι δμως, δὲν τό λπιζε νὰ πάῃ κι ἔλεγε...
— Κολάζεται κανένας, γιέ μου! Κολάζεται καὶ δὲν τὸ καταλα-
βαίνει! Γι' αὐτό, δὲν πρέπει κανένας νὰ «δλιγωρῆ»,* καὶ νὰ κάνῃ
τὰ «πρεπούμενα». Ἐκεῖνα ποὺ μᾶς ἔχουνε μάθει οἱ πατεράδες
μας καὶ ποὺ ξέρανε οἱ «παλιοί»...

Κι ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ «πρεπούμενα» ποὺ ἐνέπνεε μιὰν ἀλη-
θινὴ καὶ ἀφελῆς εὐλάβεια καὶ πίστη, τὶς μετάνοιες, τὰ θυμιά-
ματα, τὰ σταυροκοπήματα, τ' ἀγιοκέρια ποὺ φώτιζαν μὲ τὴν
ψιλή τους φλόγα, τὸ εἰκονοστάσι τῆς γωνιᾶς μὲ τ' ἄσπρα νταν-
τελωτὰ μπερντεδάκια, «όλονυκτίες» στὰ πανηγύρια, τοὺς «օρ-
θρους» στὶς μεγάλες δεσποτικὲς γιορτές, τὴν ταχτικὴ παρακο-
λούθηση τῆς λειτουργίας, καὶ τὴν αὐστηρὴ τήρηση ὅλων τῶν

θρησκευτικῶν καθηκόντων, ἡ μεγάλη δουλειά, ἥτανε ή Σαρακοστή κι ή νηστεία... Νήστευε τὰ Τετραδοπαράσκευα, νήστευε τίς προηγιασμένες,* νήστευε τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τὸν Δεκαπενταύγουστο, τῆς Σταυροπροσκύνησης, κάθε φορά ποὺ τὸ ἔγραφαν τὰ «χαρτιά» καὶ ποὺ τὸ νόμιζε ἀναγκαῖο ἡ ψυχούλα της. Μὰ ἡ μεγάλη νηστεία ἥταν ἡ «Ἀγία καὶ Μεγάλη Τεσσαρακοστή».

— Κολάζεται κανένας, γιέ μου! Κολάζεται καὶ δὲν τὸ καταλαβαίνει! ἔλεγε ἡ καμένη ἡ θεια-Μαργαρώ, καὶ ἐμεῖς οἱ πειρασμοί, ἐκπρόσωποι τοῦ Πονηροῦ καὶ τοῦ Παγκακίστου, μέσα στὸ ἥρεμο ἀναχωρητήρι* τῆς καλῆς γερόντισσας, ἐβάλαμε σκοπὸ νὰ τὴν κολάσουμε!... Μιὰν ἑβδομάδα δόλοκληρη, ὑστερα ἀπὸ τὴν Καθαρὴ Δευτέρᾳ, ἐνήστευε παραδειγματικά, μὲ μαρουλάκια, ἐλίτσες, βρεχτοκούκια, καὶ κάπου κάπου «λιγάκι χαλβά», ποὺ ἥταν τὰ μόνα ἐπιτρεπόμενα ἐδέσματα* τοῦ νηστίσιμου «δψιολογίου»* τῆς· καὶ μονάχα τὴν πρώτη Κυριακὴ ἐμετρίαζε λίγο τὴ νηστεία κι ἐμαγείρευε κανένα «λαδερό», ἀγκιναροκούκι, κανένα λαδοπίλαφο μὲ ξερὸ χταπόδι... Κι ἔπειτα, λιγάκι ρετσινάτο, «γιὰ νὰ στυλωθῇ κανενὸς ἡ καρδιά του, γιέ μου!» ἐπισφράγιζε πραγματικὰ τὴν «κατάλυση οἴνου καὶ ἐλαίου».

“Οσο γιὰ τὰ καρύδια καὶ τὰ σύκα, ποὺ ἐφίλευε ἐμᾶς τὰ παιδόπουλα, ἥταν γιὰ τὴ θεια-Μαργαρώ πράγματα ἀπαγορευμένα...” Οχι ἀπὸ τὰ περίφημα «πρεπούμενα», μὰ γιατὶ δὲν είχε πιὰ κανένα δόντι. “Ομως, γιὰ μᾶς, τὰ πάστρευε μὲ προσοχή, καὶ δὲν μᾶς τά δινε ποτὲ ἀτσάκιστα, κι είχε πολλοὺς λόγους, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καλοσύνη τῆς, γιὰ τοῦτο. Φρόντιζε πρῶτα πρῶτα γιὰ τὴν ἀκεραιότητα τῆς κόψης τῆς πόρτας, ποὺ τὰ μαγκώναμε ἀνάμεσα καὶ τὴν ἐκάναμε καρυδοσπάστη, ἀφήνοντας σημαντικὰ σημάδια τῆς χρησιμοποίησης αὐτῆς, μὰ καὶ γιὰ τὴν ἀσπράδα τῶν ἀσβεστωμένων πεζουλιῶν τῆς αὐλῆς, ποὺ ἥταν τὸ τελευταῖο καταφύγιο γιὰ νὰ τσακίσουμε τὰ καρύδια, χτυπώντας τα μὲ λιθάρια!...

— Μπρέ ‘Ιοῦδες!... Μπρέ ‘Ιοῦδες! ἐξεφώνιζε, σὰν ἐκαταλάβαινε κατιτὶ τέτοιο... Ἐλάτε ἑδδο, μπρέ, νὰ σᾶς τὰ τσακίσω ἐγώ!...

Καὶ δὲν ἤξερε κανένας, τί τὴν ἐπονοῦσε πιὸ πολὺ ἀπ’ τὰ τρία:

τὰ δόντια μας, τὸ μάγκωμα τῆς πόρτας ἢ τὸ λέρωμα τῶν πεζουλιῶν;

Κι δυνας ἐμεῖς, οἱ «Ιοῦδες», ἐβαλθήκαμε νὰ τὴ λερώσουμε!... «Ἐξω, στὸ παράσπιτο, στὴν ἄκρη τῆς αὐλῆς, γιὰ νὰ μὴ λερώσῃ τὴν κουζίνα ποὺ ἀστραφτε ἀπὸ πάστρα καὶ γαλοκοπούσαν τὰ μπακιρικά,* εἶχε βάλει νὰ μαγειρέψῃ τὸ περίφημο «λαδοπίλαφό» της μὲ τὸ χταπόδι, ἐνῶ γιὰ μᾶς, σ' ἄλλο τσουκάλι, ἔβραζε ἀληθινὸ πιλάφι μὲ τὸ κρέας, ἵνα «ἀτζέμι πιλάφι» ἀπὸ κεῖνα ποὺ μονάχα ἡ θεια-Μαργαρὼ ἤξερε νὰ φτιάνῃ ἀλτρουιστικὰ* γιὰ τὴν τέρψη* τῶν ἄλλων!... Κι οἱ Πειρασμὸς ξελαμπάδιασε μονομιᾶς μέσα στὸ μυαλό μας, ἐκεῖ ποὺ παίζαμε «καλόγερο» στὰ ἄσπρα καὶ μαῦρα «καντρέτα»* τῆς αὐλῆς... Κι οὕτε καιρὸ δὲ χάσαμε σὲ μάταιη συνεννόηση... Μὲ μιὰ ματιά, συνεννοηθήκαμε, καὶ τὸ κακὸ ἔγινε. «Ενα κομμάτι κρέας, παχὺ καὶ δλο ψαχνό, ἔσμιξε μέσα στὸ «λαδοπίλαφο» μὲ τὰ ἴσχνὰ κομμάτια τοῦ ξεροῦ χταποδιοῦ...»

Μὲ τί καρδιοχτύπι περιμέναμε τὸ μεσημέρι, μὲ τί ἀνυπομονησία προσμέναμε ν' ἀρχίσῃ τὸ φαγητό της, ξεχνώντας μὲς στὰ πιάτα τὸ νόστιμο νόστιμο δικό μας πιλάφι, καὶ κοιτάζοντας τὸ λαδοπίλαφό της...

Καὶ νά... Ἐκεῖ ποὺ δὲν τὸ προσμέναμε πιά, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη-δεύτερη μπουκιά, τὸ πιρούνι της ἀνάσυρε τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος. Τὸ γύρισε ἀπὸ δῶ, τὸ γύρισε ἀπὸ κεῖ, μὲ Ἱερὴ φρίκη· τὸ γεροντικό της, μὰ τόσο συμπαθητικό, πρόσωπο πῆρε μιὰ ἔκφραση συντριβῆς, καὶ μᾶς κοίταξε ὕστερα, ἐνῶ ἐμεῖς σκύβαμε τὰ μάτια στὰ πιάτα μας, ἔτοιμοι νὰ γελάσουμε, μὰ χωρὶς νὰ μποροῦμε... Ἐπεριμέναμε τὴ δίκαιη τιμωρία μας. Μὰ ἐκείνη εἴπε μονάχα μὲ σπαραγμό, σπρώχνοντας τὸ πιάτο:

— Ἡ ἀμαρτία στὸ λαιμό σας!...

Κι ἀλήθεια, θαρρεῖς, σὰν ἡ Ἀμαρτία νὰ ἥταν κάτι τὸ ψηλαφητό, κάποιο πράγμα ἥρθε κι ἔκατσε πραγματικὰ στὸ λαιμό μας!... Κομπιάσαμε, ξεροκατάπιαμε, ἀφήσαμε τὸ φαΐ μας καὶ, μπρούμουτίζοντας στὸ τραπέζι, ἀρχίσαμε τὰ κλάματα.

Τότε ἡ καλὴ γερόντισσα, ποὺ ὁ θρῆνος μας κι ἡ μεταμέλειά

μας τὴν εἰχε συγκινήσει, κατανικώντας κάθε της ἀπέχθεια, κάθε της εὐλάβεια καὶ κάθε πεποίθηση, προσπάθησε νὰ μᾶς παρηγορήσῃ. Καὶ παιρνοντας τὸ κρέας τοῦ Πειρασμοῦ, ἄρχισε νὰ τρώῃ κι αὐτή, μπροστὰ στὰ κατάπληκτα καὶ κλαμένα μάτια μας, λέγοντας:

— Νά, μπρὲ σεῖς!... Φᾶτε!... Κι ὕστε τὰ κλάματα!... Νά! Φᾶτε!... Θεός δὲν ξεσυνερίζει!... *

(Απὸ τὸ περιοδικὸ Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν)

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΛΗ

Μεγάλη Πέμπτη

Ἐκείνη πιὸ πολὺ ἡ ἀνάμνηση
τῆς παιδικῆς ἥλικιας,
καθὼς ἔχουμε συνηθίσει νὰ τὴν νοσταλγοῦμε,
μοῦ ἥρθε.

Συνήθως —ἢ μᾶλλον πάντα—
πηγαίναμε τὴν Μεγάλη Πέμπτη, πρωί,
στὴν ἐκκλησίā νὰ μεταλάβουμε.
Ζητούσαμε συγχώρεση ἀπ' τοὺς γονεῖς
ποὺ χαμογελοῦσαν μειλίχια
καὶ πηγαίναμε δλα τ' ἀδέρφια μαζί,
γιορταστικὰ ντυμένα φορέματα καινούρια,
ἀνοιξιάτικα.

«Τί δνό, τί δνόματα ώραια,

ἄνοιξη, ἄνοιξη καὶ Πασχαλιά»,

τραγουδοῦσε εὕθυμα ἡ μητέρα.

Ἐμεῖς, τὰ παιδιά μόνο, μεταλαβαίναμε
ἔκείνη τὴν μέρα.

”Οταν ἐπιστρέφαμε,

ἔβαφαν τὰ κόκκινα αὐγά.

Κόκκινη Πέμπτη. Στὸ δῶμα* φάνταζε
ἔνα κόκκινο ὑφασμα καὶ
μᾶς γέμιζε τὰ μάτια ἡ χαρά.

Προσφέραμε τὴν βοήθειά μας,
λαδώνοντας, γιὰ νὰ γναλίσουν, τ' αὐγά,
λαμπρὰ γιὰ τὴν Λαμπρή.

”Οταν ἀπὸ μιὰ μικρὴ ἀμυχή, στὸ χέρι,
ἄρχισε νὰ μοῦ τρέχῃ τὸ αἷμα, κόκκινο,
ἀμέσως, προσεχτικὰ τὸ σκούπισαν,
προσεχτικὰ τὸ δέσανε, γιατὶ¹
ἔφερνα μέσα μου, τοῦ Κυρίου τὸ αἷμα.

Θυμήθηκα ὅλα αὐτά, τὰ σεβάσμια,
καθὼς σήμερα, στὸ δρόμο τοῦ πρωιοῦ,
εἰδα μανάδες νὰ δόηγοῦν τὰ παιδιά τους
στὴν ἐκκλησία. Μεγάλη Πέμπτη, σκέφτηκα,
τὰ παιδιά πᾶν νὰ μεταλάψουν.

Παρατήρησα

τὰ καθαρὰ πρόσωπά τους, τὰ καλά τους φορέματα.

Καὶ πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλα, εἰδα

πῶς ᔁφερνε μιὰ νέα γυναίκα, μὲ τὸ μωρὸ στὴν ἀγκαλιά,
μιὰν ἀσπρὴ λαμπάδα
δεμένη μὲ γαλάζια κορδέλα.

”Ανοιξη καὶ Πασχαλιά.

(Τὰ πουῆματα)

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Ακουαρέλα

Στὸ μόλο, ποὺ ἀποκάρωσε* στὴ θερινὴ τὴ λάβρα, *
ἄχνες καυτὲς χοροπηδᾶν στὸν πυρωμένον ἄμμο
καὶ τὰ μικρὰ τὰ σπίτια του, γυμνὰ κι ἀσβεστωμένα,
κάνουνε ἀσπρες πινελιές στὴ θάλασσαν ἀπάνω.

Τὰ πρασινόχρυσα νερά, διάφανα, ἀκινητοῦνε,
δείχνοντας βότσαλα ἀσημιά, φιδοστριμμένα φύκια,
ἄγκυρες ποὺ σκουριάζουνε καὶ τοὺς μαβιοὺς τοὺς ἵσκιους
ποὺ τ' ἀραγμένα ρίχνουνε τριγύρω τους καιᾶκια.

Καμιά ζωή. Ἐνας ψαράς ποὺ ψάρευε στὸ μόλο,
ἀφοῦ τὰ χέρια τέντωσεν ὀκνὰ* καὶ χασμούρηθη·
ἐγειρε μονοκόμματος στὶς πέτρες καὶ κοιμήθη·
καὶ μοναχὰ ἔνας ἄγριος καὶ μαυρομάλλης σκύλος,
σ' ἐνὸς μεγάλου καϊκιοῦ τὴν πρύμη καθισμένος,
τὴν παραλία τὴν νεκρὴ κοιτάζει —νυσταγμένος.

(Ποιήματα)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ πρῶτο μου Πάσχα

Αγαπητοί μου,

ΑΥΤΕΣ τις ήμέρες ξαναγυρίζω πάντα στὰ παιδικά μου χρόνια. Καὶ θυμᾶμαι τις θαυμάσιες ἐκεῖνες γιορτές πού χαιρόμουν στὴν πατρίδα μου, ὅταν ἡμουν μικρὸ ἀμέριμνο παιδὶ κι εἰχα τοὺς καλούς μου γονεῖς νὰ μὲ φροντίζουν καὶ νὰ μ' ὀδηγοῦν σὲ δλα. Φυσικὰ καὶ στὴν ἐκκλησίᾳ ἢ στὰ «θρησκευτικά μου καθήκοντα»... "Οσο ἡταν χειμώνας, ή μητέρα μου μ' ἔπαιρνε μαζί της στὸν Ἀι-Γιάννη ἢ στὴ Φανερωμένη, τὶς γειτονικές μας ἐκκλησίες, ποὺ λειτουργοῦσαν κάπως ἀργά —ἀπὸ τὶς ὁκτὼ ή μιά, ἀπὸ τὶς ἐννιά ή ἄλλη. Μὰ ὅταν ἔμπαινε ἡ ἄνοιξη, ποὺ μποροῦσα νὰ ξυπνῶ καὶ νὰ βγαίνω πιὸ πρωὶ, ὁ πατέρας μου μ' ἔπαιρνε στὴν Ἐπισκοπιανὴ ἢ στὸν Ἀγιο Χαράλαμπο, ἐξοχικὲς ἐκκλησίτσες αὐτές, σ' ἔνα ώραιο παραθαλάσσιο προάστιο, ποὺ λειτουργοῦσαν ἀπὸ τὶς ἐπτά. Μετὰ τὴ λειτουργία, κάναμε κι ἔναν περίπατο στοὺς Κήπους καὶ γυρίζαμε λιγάκι κουρασμένοι μὰ πολὺ εὐχαριστημένοι κι οἱ δυό.

“Ω, ἡταν τόσο ὅμορφα! Ἡ ἄνοιξη εἶχε στολισμένες τὶς πρασινάδες μὲ μαργαρίτες ἄσπρες καὶ κίτρινες, μὲ ὀλοκόκκινες παπαροῦνες καὶ μ' ἄλλα γαλάζια ἢ μαβιὰ ἀγριολούλουδα. Τί πολύχρωμο τὸ χαλὶ ποὺ ἀπλωνόταν στὰ χωράφια! Τὸ ἔβλεπα κι ἀπὸ

τὴν ἀνοιχτὴν πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς, καθὼς ἄκουγα τὰ ψαλσίματα, τὶς εὐχές καὶ τὰ εὐαγγέλια. Τὰ εὐαγγέλια προπάντων μ' ἅρεσαν πολὺ. Εἶναι τόσο ποιητικὰ αὐτά ποὺ λένε πρὶν καὶ μετά τὸ Πάσχα! Πρῶτα τῶν Βαῖων —καὶ συνήθως ἀπ' αὐτὴν τὴν Κυριακὴν ἄρχιζα νὰ πηγαίνω στὶς ἑξοχικὲς ἐκκλησίτσες— ἔπειτα τῆς Ἀνάστασης, ἔπειτα τοῦ Θωμᾶ, τῶν Μυροφόρων, τῆς Σαμαρείτιδος... Ὁ παπα-Λογοθέτης, ἐφημέριος στὸν Ἀι-Χαράλαμπο, πολὺ γραμματισμένος, τὰ ἔλεγε θαυμάσια. Κι ὅχι ψαλτὰ μὲ μπάσα καὶ σικόντα, δπως σ' ἄλλες ἐκκλησίες· ἀλλὰ διαβαστά, καθαρά, σταράτα, λέξη πρὸς λέξη, καὶ μ' ἔκφραση, μὲ τόνῳ ὥστε νὰ καταλαβαίνῃ τὸ νόημα κι ὁ ἀγράμματος. Κι ἀληθεια, στὶς ἐκκλησίτσες ἐκεῖνες τὸ περισσότερο πήγαιναν ἀπλοί, ταπεινοί ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ —ψαράδες, βαρκάρηδες, κηπουροί, μυλωνάδες. Καὶ σοῦ 'κανε χαρὰ νὰ τοὺς βλέπης ντυμένους κυριακάτικα, ν' ἀκούνε μὲ τόση εὐλάβεια καὶ μὲ τόση προσοχὴ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου...

Τὴ Μεγάλη δμως Ἐβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα, δλη δλη μου ἡ «ἐκκλησία» ἡταν, τὴν Κυριακὴν τὸ πρώι, ἡ Ἀνάσταση ποὺ γινόταν στὸ ̄παιθρο, καὶ κατόπι ἡ λειτουργία: Δεῦτε λάβετε φῶς, Χριστὸς Ἀνέστη, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ καθεξῆς. Δὲν μ' ἔβγαζαν ἔξω βράδυ, κι οὔτε στὰ Νυμφία μὲ πήγαιναν, οὔτε στὴν Ἀκολουθία τῶν Παθῶν, οὔτε στὴ λιτανεία τοῦ Ἐπιταφίου, ποὺ μόνο τὴν πένθιμη μουσική της ἄκουγα ἀπὸ μακριά, ἀν τύχαινε νὰ ξυπνήσω τὴ νύχτα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Ἔτσι δὲν ἡξερα καλὰ τί προηγήθηκε ἀπ' τὴν Ἀνάσταση. Μόνο, ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαῖων, πῶς ὁ Χριστὸς μπῆκε θριαμβευτικὰ στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀλλὰ τί ἔκαμε κεῖ, τί τὸν ἔκαμαν, ἄκρες μέσες: Κάποιος Μυστικὸς Δεῖπνος, κάποιος σταυρικὸς Θάνατος, κάποια Ταφὴ σὲ καινὸ μνημεῖο... Τί νὰ ἡταν αὐτά; Πῶς νὰ είχαν γίνει; Μόλις είχα μιὰ ἴδεα.

Κι ἄξαφνα... τὰ ἔμαθα δλα! Είχα μεγαλώσει, φαίνεται, ἐκεῖνο τὸ χρόνο, κι οἱ γονεῖς μου μὲ πήραν μαζί τους παντοῦ. Ἔτσι ἄκουσα καὶ τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα εὐαγγέλια τῆς Μεγάλης Πέμπτης καὶ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τὸ Σήμερον κρεμάται!... Είδα

καὶ τὸ Χριστὸ μὲ τὸ ἀγκαθένιο του στεφάνι στὸ μαῦρο σταυρό, ἔνα μεγάλο Χριστὸ σὰν ἀληθινό... "Ἐπειτα τὸν εἶδα καὶ νεκρό, ξαπλωμένο στὸ χρυσὸ 'Ἐπιτάφιο (κι δὲ Χριστὸς τοῦ 'Ἐπιταφίου στὴ Ζάκυνθο δὲν εἶναι κεντημένος σὲ πανί, εἶναι ζωγραφισμένος σὲ ξύλο, σὰν εἰκόνα περικομμένη, δῆπος κι δὲ 'Ἐσταυρωμένος). Καὶ θυμοῦμαι ἀκόμα τί ἀλλιώτικη ἐντύπωση, τί μεγαλύτερη χαρά μοῦ ἔκαμε τὸ Πάσχα στὴν ἐκκλησίτσα, τὴν πρώτη φορά, ἀφοῦ εἰχ' ἀκούσει πιὰ κι ἵδει καὶ μάθει ὅλα τὰ προηγούμενα. Μπορῶ νὰ πᾶ πῶς αὐτὸ ἡταν τὸ πρῶτο μου Πάσχα.

Γιατὶ δὴ τὴ Μεγάλη 'Εβδομάδα τὴν εἰχα περάσει μὲ τὸ πένθος, μὲ τὴ λύπη τῶν Παθῶν. Εἰχα παρακολουθήσει τὸ Χριστὸ στὸ μαρτύριο του, στὴν ἀγωνία του, στὸ θάνατό του· εἰχ' ἀκούσει καὶ τὴ Διαθήκη του, εἰχα παρακαθίσει καὶ στὸ Μυστικὸ Δεῖπνο, εἰχ' ἀκολουθήσει καὶ τὴν ἐκφορά του, κλαίγοντας μαζὶ μὲ τὴ Θλιψιμένη Μητέρα, ποὺ κι αὐτὴ ἀκολουθοῦσε ζωγραφιστὴ σὲ μιὰ μεγάλη εἰκόνα σὰν ἀληθινή: ῷ γλυκύ μου ἔαρ, γλυκύτατόν μου τέκνον... Γι' αὐτὸ τὸ Χριστὸς 'Ανέστη μοῦ ἔκαμε ὕστερα τόση χαρά, τόση ἀγαλλίαση· γι' αὐτὸ μοῦ φάνηκε σὰ μιὰν ὑπέρτατη ίκανοποίηση, σὰ μιὰ νίκη, σὰν ἔνας θρίαμβος. 'Εκεῖνος ποὺ φόρεσε γιὰ ἔμπαιγμὸ* ψεύτικη πορφύρα. 'Εκεῖνος ποὺ ποτίσθηκε χολὴ καὶ ξίδι, καὶ μαστιγώθηκε, καὶ καρφώθηκε σὲ ξύλο, καὶ πέθανε μαρτυρικά, σὰν ἄνθρωπος, ἔβγαινε ζωντανὸς ἀπὸ τὸν τάφο κι ἀνέβαινε στὸν οὐρανὸ σὰ Θεός!

"Ἐτσι ἔπρεπε νὰ εἶναι. Γιὰ νὰ μοῦ δώσῃ τόση χαρὰ ἡ 'Ανάσταση, ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τὸ Πάθος· γιὰ νὰ μοῦ κάμη τόση ἐντύπωση τὸ Πάσχα, ἔπρεπε νὰ γνωρίσω τὴ Μεγάλη 'Εβδομάδα. Μαθαίνοντας δᾶσα ἔμαθα ἐκεῖνον τὸ χρόνο, μάθαινα τὴ ζωή, ποὺ ὡς τότε ἤμουν πολὺ μικρὸς γιὰ νὰ τὴν ξέρω, ἀφοῦ οἱ γονεῖς ποὺ μὲ φρόντιζαν καὶ μ' ὁδηγοῦσαν, δὲν μὲ πήγαιναν παρὰ στὶς χαρούμενες κυριακάτικες λειτουργίες καὶ μὲ προφύλαγαν ἀπ' τὰ λυπητερά, ποὺ δὲν ἡταν ἀκόμα γιὰ μένα. "Ἐτσι καὶ στὴ ζωή: Τὴ χαρά, τὴν ἀληθινὴ χαρά, τὴν κατακτοῦμε ὕστερ' ἀπὸ ἀγώνα καὶ ἀγωνία, ὕστερ' ἀπὸ κόπο καὶ λύπη. Πρὶν ἀπὸ κάθε μας Πάσχα, πρέπει νὰ περάσουμε μιὰ Μεγάλη 'Εβδομάδα.

"Ω, αὐτὸ τὸ ξέρετε καὶ σεῖς ἀπὸ τώρα. Μήπως τὴν ἑβδομάδα τῶν διαγωνισμῶν τοῦ σχολείου, ποὺ προηγεῖται ἀπὸ τὴ νίκη καὶ τὴ χαρὰ τοῦ ἄριστα, δὲν τὴν δονομάζετε... Μεγάλη Ἐβδομάδα; Γελᾶτε, ἔ;... Καὶ τοῦ χρόνου!

Σᾶς ἀσπάζομαι
ΦΑΙΔΩΝ

(Απὸ τὸ περιοδικό *'Η Διάπλασις τῶν Παιδῶν'*)

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Στοὺς πέντε δρόμους

Τὸ πρόσωπό του, σὰ νά 'ναι χυμένο τσιμέντο
δεμένο μὲ σίδερο, θυμίζει γωνιὰ ποὺ ξέφτισε ἡ λαμαρίνα
σὲ φθαρμένο καράβι. Πάνω του πέρασαν ὅλοι οἱ καιροί:
ὅ ἐργοδότης του, ἡ φτώχεια του, ὁ πόλεμος. Πέρασαν
βλέμματα ποὺ ἐπεφταν σὰ σπαθιὰ καὶ τὸ ξέσκιζαν.
Δὲν πουλᾶνε γι' αὐτὸν τὰ καταστήματα τίποτα.
Δὲν ἔχει μετά ποὺ νὰ πάῃ. Στοὺς πέντε
περιφέρεται δρόμους τῆς γῆς, ὅταν κλείνη
τὸ μαγαζί του δ ἥλιος.

(Ποιήματα 1958-1967)

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗΣ

Παιδικοὶ καημοὶ καὶ πασχαλινὴ χαρὰ

HΕΣ στὰ πολλὰ τὰ βάσανα τῆς φτώχειας μας, νά καὶ τοῦτο: Τρυπήσανε τὰ τσαρούχια μου. Τῆς μάνας μου δὲν τῆς εἶπα τίποτε. Τῆς ἔφταναν οἱ ἄλλες ἔγνοιες πού 'χε, χήρα κι ἀπροστάτευτη γυναίκα, νά ξενοδουλεύῃ καὶ νά βγάζῃ τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν της. Ἐξήλωσα ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικό μου τῆς περασμένης χρονιᾶς —τῆς β' Δημοτικοῦ— τὰ χοντρὰ χαρτόνια —πετσιὰ τὰ λέμε στὸν τόπο μου— ποὺ ἡταν δεμένο τὸ βιβλίο, τά 'κοψα μὲ τὸ σουγιά μου στὸ σχῆμα τῶν τσαρουχιῶν μου, καὶ τά 'βαλα ἀπὸ μέσα πάτους, γιὰ νά προφυλάγω τὰ πόδια μου ἀπὸ τὰ στουρνάρια,* τὰ χιόνια καὶ τὰ νερά. Καὶ τί καλὰ ποὺ εἶχαν ἔρθει! Οὗτε ὁ τσαρουχάς δὲ καλύτερος δὲ θὰ τά 'φκιανε ἔτσι, σκέφτηκα. Θὰ περάσω τώρα δῦλο τὸ χειμώνα, κι ἡ μάνα μου δὲ θὰ στενοχωρεθῇ. Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ σκέφτηκα νά τὸ πᾶ καὶ τῆς μάνας μου τὸ βράδυ, σὰ θὰ γύριζε ἀπὸ τὸ χωράφι. Καὶ μὲ τὸ νοῦ μου ἔπλαθα τὶς παίνιες* ποὺ θὰ μοῦ 'κανε, καὶ τὰ φιλιά της καὶ τὰ χάδια της.

«Προκομμένο κι ἔξυπνο παιδί μου, νά μοῦ ζήσης. Ἀπὸ σένα καρτερῶ στὴ φτώχεια μου ἀνασασμό. Πότε νά μοῦ μεγαλώσης!»

Καὶ μὲ τὸ νοῦ μου πάλι ἔβανα τὴ χαρά της, γιατὶ βρέθηκε

τρόπος νὰ πετσώνουμε τὰ τσαρούχια μας μὲ τὰ «πετσιά» τῶν παλιῶν βιβλίων μας ἢ τῶν βιβλίων τῶν παιδιῶν τῆς γειτονιᾶς. Ἐγὼ θὰ ξεγλουῦσα τὰ παιδιὰ νὰ μοῦ τὰ δίνουν. Μὰ δὲ θὰ τοὺς ἔλεγα τί τὰ θέλω. Καὶ θά 'κανα τὴ δουλειά μου. "Ἄς χιόνιζε δσο ηθελε: τὰ τσαρούχια θὰ τά 'χαμε γερά, κι ἐγώ, κι ἡ μάνα, κι ἡ Λένη, κι ὁ Κωστούλας.

Ούτε καὶ τῆς Λένης, τῆς μεγαλύτερής μου ἀδελφῆς, τῆς εἶπα τίποτε. "Ηθελα νὰ τὸ πῶ ἐγὼ πρῶτος τῆς μάνας μου, κι ἐγώ πρῶτος τὶς παίνιες της νὰ πάρω. Μὰ οὔτε καὶ τοῦ Κωστούλα, τοῦ μικρότερού μου ἀδελφοῦ, πάλι, εἶπα τίποτε. "Ε, αὐτὸς ήταν μικρὸς κι ἀπὸ τέτοια δὲν καταλάβαινε. Κι εἶχε γοῦστο νά 'λεγε θυτερα, πῶς αὐτὸς τὴ βρῆκε αὐτὴ τὴ μηχανή. «Μηχανή» ἔλεγα τὴν ἐφεύρεσή μου.

«Κάνε τὴ δουλειά σου, εἶπα, Θάνο μου, κι ἄσ' τον αὐτόν, πῷ δὲν καταλαβαίνει. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἔξυπνος κι ὁ προκομμένος. 'Απόψε θὰ μοῦ τὸ ξαναπῆ ἡ μάνα.»

'Απάνω σ' αὐτές τὶς συλλογές, μὲ χαρά μου ἀκουσα τὴν καμπάνα τοῦ σχολείου νὰ σημαίνῃ γιὰ τ' ἀπογεματινὸ τὸ μάθημα. Κι ήταν νὰ μὴ χαρῶ; "Ἄς εἶχε ἔξω δσες λάσπες ηθελε. Ἐγὼ τὰ τσαρούχια μου τά 'χα διορθώσει μὲ τὴ «μηχανή» μου. Μὰ ἔξδον ἀπ' αὐτό, καθὼς ἔχω παρατηρήσει, δλοι οἱ ἀνθρωποι ἀνυπομονοῦν νὰ χρησιμοποιήσουν κάτι ποὺ ἔφκιασαν. Βάλτε τώρα μὲ τὸ νοῦ σας πόση θὰ είναι ἡ ἀνυπομονησία, δταν τὸ ἔργο αὐτὸ είναι γέννημα τοῦ μυαλοῦ τους.

Γρήγορα γρήγορα ἄρπαξα τὴ σάκα μου μὲ τὰ βιβλία, βγῆκα στὸ διάδρομο δπου εἶχα κρυμμένα τὰ τσαρούχια μου, γιὰ νὰ μὴν τὰ δούν ἡ Λένη κι ὁ Κωστούλας, τὰ φόρεσα μὲ χαρὰ στὴν καρδιά, κι ἐνῶ τὰ κοίταξα καὶ τὰ καμάρωνα, κατέβηκα τὴ σκάλα. "Οταν ἔφτασα στὴ θύρα, κοίταξα μὲ περιφρόνηση τὶς λάσπες, ποὺ σὰν ἀδιάβατος βούρκος ἀπλώνονταν πέρα πέρα στὸ δρόμο, καὶ μὲ μεγάλη ἀποφασιστικότητα χύθηκα νὰ τὶς πατήσω. Νὰ ίδοῦν πῶς δὲν τὶς ἔχω πιὰ ἀνάγκη! «Κι ἀν εἰστε σεῖς στὸν κόσμο, κυρα-λάσπες, εἶμαι κι ἐγὼ μὲ τὰ πετσιά μου», σκέφτηκα. Καὶ μπλάτσα-μπλούτσα τὶς πάταγα μὲ πεῖσμα.

Μὰ εἶχα καὶ μιὰ μικρὴ λύπη. Τὸ σχολεῖο ἦταν πολὺ κοντά στὸ σπίτι μου καὶ θά 'φτανα γρήγορα. Κι ἔτσι δὲ θὰ χαιρόμουν τὸ θρίαμβό μου πολλὴ ὥρα.

«Μπά, εἶπα, ἡ καμπάνα τώρα χτύπησε. Τὸ μάθημα θ' ἀργήσῃ. Καὶ δὲν πάω ἀπὸ τοῦτον τὸν ἄλλο δρόμο, ποὺ εἶναι καὶ μακρινότερα, κι ἔτσι νὰ περπατήσω πιὸ πολὺ; Ἀπὸ τοῦτον περνοῦνε καὶ τὰ σφαχτὰ τοῦ χωριοῦ κι ἔχει περισσότερες λάσπες. Καὶ δὲν πά' νά 'χη; Τί ἀνάγκη ἔχω; Ποδεμένος εἰμαι.»

Καὶ πῆρα τὸν μακρινότερο τὸ δρόμο. Μιὰ στιγμὴ στάθηκα. Μιὰ καλὴ σκέψη εἶχε κατεβῆ στὸ κεφάλι μου. Στάθηκα νὰ τὴ συλλογιστῶ μὲ ἀνεση. «Ἄ, ἔτσι θὰ κάνω!» φώναξα μὲ χαρούμενη φωνή, βουτηγμένος μὲς στὶς λάσπες. Καὶ πάλι ξανάφερα στὸ νοῦ μου ἐκεῖνο ποὺ μοῦ 'χε κατέβει ξαφνικά.

«Όχι, δὲ θὰ πᾶ τίποτε τῆς μάνας μου. Κι ἀν τὸ πῶ, θὰ χαρῇ, θὰ μὲ παινέσῃ, θὰ μὲ φιλήσῃ κι ὑστερα σκόλασε. Θὰ τῆς κάνω ἐγὼ δουλειὰ ποὺ νὰ μὴν ἔχῃ ποῦ νὰ μὲ βάλῃ. Θὰ τῆς πετσώσω τὰ τσαρούχια ἀπόψε, δίχως νὰ ξέρῃ τίποτε. Καὶ τὸ πρωί, σὰν τὰ φορέσῃ, νὰ τὰ ἴδῃ καὶ νὰ θιαμαίνεται.* Καλὰ ποὺ μοῦ 'ρθε στὸ νοῦ μου», εἶπα καὶ ξεκίνησα πηδώντας ἀπὸ τὴ χαρά μου. «Θ' ἀπορήσῃ καὶ θὰ μ' ἀγαπάη πλειότερο κι ἀπὸ τὴ Λένη κι ἀπὸ τὸν Κωστούλα.»

* * *

Ἐκεῖνο τὸ δειλινὸ εἴχαμε ἀριθμητική. Μὰ ποῦ, ἐμένα ὁ νοῦς μου δὲ σάλευε ἀπὸ τὴν ἐφεύρεσή μου. Καμιὰ προσοχὴ στὸ μάθημα. Δὲν ἔβλεπα τὴν ὥρα νὰ νυχτώσῃ, γιὰ νὰ γυρίσῃ ἡ μητέρα μου νὰ τῆς «πετσώσω τὰ τσαρούχια».

Ο δάσκαλός μου, φαίνεται, θὰ μὲ κατάλαβε πῶς ἄλλοι ἦμουν κι ἄλλοι εἶχα τὸ νοῦ μου. Εὔκολο πράγμα αὐτό. Γι' αὐτό, παιδιά, σᾶς συμβουλεύω νά 'χετε πάντα τὸ νοῦ σας στὸ μάθημα, γιατὶ μὲ τὸ ἀντίθετο καὶ ζημιώνεστε, μὰ καὶ χωρὶς ἄλλο θὰ σᾶς πιάσῃ δάσκαλός σας καὶ δὲν εἶναι καθόλου ὅμορφη μιὰ ἐπίπληξη.*

Φαίνεται, ποὺ λέτε, πῶς θὰ μὲ κατάλαβε δ δάσκαλος καὶ μὲ ρώτησε ξαφνικά —σὰν τώρα τὸ θυμοῦμαι:

— Όκτω σὺν ἔξι, Παπαχαρίση;

— Εἴκοσι δύο! ἀπάντησα ἐγὼ δυνατὰ δυνατὰ καὶ μ' ἄλλη χαρὰ τώρα, γιατὶ θά παιρνα καὶ καλὸς βαθμός γιὰ τὴν ὥραια μου ἀπάντηση. Μὰ ἡ ἐπίπληξη τοῦ δασκάλου: «τὸν κακό σου τὸν καιρό, πρόσεχε, δὲν ἔχεις τὸ νοῦ σου ἐδῶ», καὶ τὰ χάχανα τῶν συμμαθητῶν μου μ' ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν ἀπατηλὴ ἐλπίδα τοῦ καλοῦ βαθμοῦ ποὺ πρόσμενα.

Ντροπιασμένος ἀπὸ τὴν ἐπίπληξη τοῦ δασκάλου κι ἀπὸ τὰ γέλια τῶν συμμαθητῶν μου, καὶ λυπημένος μήπως μοῦ βάλῃ ὁ δάσκαλος κακὸς βαθμός, ἔσκυψα τὸ κεφάλι.

Μὰ γρήγορα ξαναγύρισε στὸ μυαλό μου ἡ πρώτη σκέψη γιὰ τὸ ἀνεπάντεχο ποὺ θὰ σκάρωνα τῆς μάνας μου, καὶ βρῆκα τρόπο νὰ παρηγορηθῶ. «Ἐκανα κι ἐγὼ ἔνα λάθος μιὰ φορά, σκέφτηκα, καὶ θὰ μοῦ βάλῃ κακὸς βαθμός; Μπά, δὲν πιστεύω. Γιατὶ δὲν τὸν ἔγραφε ἀμέσως στὸν κατάλογο; Αὐτοὶ ποὺ γέλασαν; "Ἄν τοὺς κόβη, ἄς κάνουν τέτοιες μηχανές, σᾶν αὐτὲς ποὺ κάνω ἐγώ!"»

* * *

Στὸ διάλειμμα ἐθύμωνα μ' ὅλα τὰ παιδιά, γιατὶ δὲν κοίταζαν τὰ τσαρούχια μου καὶ δὲ μὲροῦσαν τίποτε. «Ναί, κι ἄν μὲρωτήσουν, ζέρεις, ἐγὼ θὰ πῶ», ἔλεγα πάλι μὲροῦσαν τὸ νοῦ μου. Καὶ κοίταζα λαίμαργα ποιὸς ἔχει χοντρότερα «πετσιά» στὸ βιβλίο του. «Μωρέ, θὰ σᾶς ξεγελῶ καὶ θὰ κάνω τὴ δουλειά μου χωρὶς νὰ ζέρετε τί τὰ θέλω» συλλογιζόμουν.

Σκέφτηκα νὰ κάνω ἀρχὴ καὶ νὰ ζητήσω ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη ἀπὸ κανένα φίλο μου κανένα «ζευγάρι πετσιά», μὰ ὅχι, πάλι τὸ μεταβρῆκα· ἄν καταλάβαιναν;... Ἐπειτα ἡ «Ιερὰ Ἰστορία» τῆς Λένης — αὐτὴ δὲν πήγαινε πιὰ στὸ σχολεῖο — εἰχε κάτι χοντρὰ πετσιά, ποὺ ήταν ἀπέθατα.* Σὰν τελείωναν δσα πετσιά βρίσκονταν στὸ σπίτι, ὑπέρερα θ' ἀρχίζα νὰ ξεγελῶ καὶ κανένα συμμαθητή μου.

«Ἀφοῦ ἔχω, εἶπα τελευταῖα, γιατὶ νὰ παρακαλέσω;»

* * *

“Οταν τελείωσε τὸ σχολεῖο, γύρισα στὸ σπίτι. Μὰ τώρα πήρα τὸν πιὸ σύντομο δρόμο. Βιαζόμουν νὰ πάω νὰ βρῶ ἐκείνη τὴν «Ιερὰ Ἰστορία» τῆς Λένης μὲ τὰ χοντρὰ πετσιὰ τ’ ἀπέθατα.

Καθὼς περπατοῦσα βιαστικὰ βιαστικά, ἔνιωσα ἔνα κρύο πράμα στὸ πέλμα τοῦ ἀριστεροῦ μου ποδιοῦ. Πρὶν καλοσκεφτῷ τί ἦταν, ἄλλο παρόμοιο κρύο πράμα στὸ δεξιὸ τὸ πέλμα. «Μπά, σκέφτηκα, ἔχει νερά δρόμος καὶ μπῆκαν στὰ τσαρούχια μου ἀπὸ τὸ πάνω μέρος.»

Κι ἀφησα ἀμέσως τὸ θριαμβευτικό μου περπάτημα μὲς στὶς λάσπες, κι ὥρχισα νὰ περπατῶ ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα. Μὰ τώρα ἔνιωθα νὰ μοῦ τρυποῦν οἱ πέτρες τὰ δάχτυλα.

«Τί γίνεται;» ξανάπα πάλι. Καὶ μὲ κρύα καρδιὰ κοίταξα τὰ τσαρούχια μου ἀπὸ τὸ κάτω μέρος.

Τὰ χαρτόνια εἶχανε σχιστῇ, κι ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς σχισμὲς κρυφοκοίταζαν τὰ δάχτυλα.

Νὰ σᾶς πῶ τὴν ἀλήθεια, ἐκείνη τὴν στιγμὴ δὲν καλοθυμοῦμαι τί εἰπα καὶ τί πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ μου. “Ἐνας σφάχτης,* τὸ θυμοῦμαι πολὺ καλά, μοῦ ἔσφιξε τὴν καρδιὰ καὶ πικραμένος γύρισα στὸ σπίτι. Μιὰ παρηγοριὰ μονάχα είλα: Σὰν περάσῃ κι ὁ Μάρτης μὲ τὸν κακὸ καιρό, συλλογίζομουν, θὰ ἥθῃ ὁ Ἀπρίλης μὲ τὸν καλό. Δὲ θὰ μὲ πειράζῃ κι ἄν ἔχω τὰ τσαρούχια μου σπασμένα.

Κι ὅταν ἔφτασα στὸ σπίτι, τά κρυψα, γιὰ νὰ μὴν τὰ δῆ ή μάνα μου.

* * *

“Ἐφυγε ὁ Μάρτης μὲ τὰ ὄψιμα* τὰ χιόνια του καὶ τὶς κρύες τὶς βροχές, κι ἤρθε ὁ Ἀπρίλης μὲ τὶς ἀνθισμένες μυγδαλιές, μὲ τὶς ἥλιόφωτες μέρες του, μὲ τ’ ἀνθισμα τῶν πρώτων λουλουδιῶν καὶ μὲ τὰ χειλιδόνια, τοὺς καλοὺς τῆς “Ανοιξης μαντατοφόρους. “Οψιμη ἡ ”Ανοιξη, ὄψιμα κι αὐτά.

Κι ἔγώ μὲς στὰ παιχνίδια ἔχασα τὴν ξιπολησιά μου. Ξέχασα καὶ τὴν ἐφεύρεσή μου. Καὶ μὲ τοὺς φίλους μου λογάριαζα πόσες μέρες ἦταν ἀκόμα γιὰ τὸ Πάσχα. Δώδεκα μέρες θὰ ἔκλεινε τότε

τὸ σχολεῖο, καὶ δώδεκα μέρες θὰ χορταίναμε παιγνίδια. Κι ὁ καθένας τῆς παρέας μου ἔλεγε πάλι πόσα αὐγὰ γέννησαν οἱ κότες του «γιὰ τὴν Πασκαλιά» καὶ τί καλὰ τοὺς ἔταξαν ἀπὸ τὸ σπίτι πῶς θὰ τοὺς πάρουν «γιὰ τὴν Πασκαλιά». Λίγες μέρες ἔλειπαν ἀκόμα γιὰ τὸ Πάσχα, δταν μπόρεσα νὰ πᾶ στοὺς συντρόφους μου μὲ χαρὰ κι ἐγώ:

— Κι ἐμένα ή μάνα μου θὰ μοῦ πάρη καινούρια τσαρούχια, κόκκινα, κεντημένα καὶ μὲ φούντες. Θὰ πάρη καὶ τῆς Λένης καὶ τοῦ Κωστούλα. "Εμασε λεφτά ἀπὸ τὶς δουλειές ποὺ κάνει. Κι ἀν φτάσουν τὰ λεφτά, θὰ πάρη καὶ δικά της, είπε.

"Οταν τὸ Μέγα Σάββατο τὸ βράδυ κείνης τῆς χρονιᾶς πέσαμε νὰ κοιμηθοῦμε λίγες ώρες ὥσπου νὰ χτυπήσῃ ἡ καμπάνα τῆς Λαμπρῆς, δὲν μποροῦσα νὰ κλείσω μάτι.

Τὸ καντήλι μπροστά στὸ εἰκόνισμά μας ἔφεγγε μὲ μιὰ μικρὴ φλόγα σὰν ἄστρο μακρινό. 'Ο ἀνασασμὸς τῆς μητέρας μου καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν μου ἔδειχνε πῶς εἶχαν ἀποκοιμηθῆ πιά. "Ολα θαμπά ξεχωρίζουν μὲς στὸ δωμάτιο μὲ τὸ λίγο φῶς τοῦ καντηλιοῦ. Νά στὸν τοῖχο, κρεμασμένα ἀπὸ καρφιὰ στὴ σειρά, τέσσερα ζευγάρια τσαρούχια. Μᾶς προσμένουν νὰ τὰ φόρέσουμε καὶ νὰ πάμε στὴν ἑκκλησιά, μόλις χτυπήσῃ ἡ καμπάνα. 'Αργὰ τά 'φερε μιὰ γειτόνισσα πού 'χε πάει στὸ διπλανὸ χωριό. "Ολη τὴν ώρα ἔχω τὰ μάτια μου πάνω τους. Νά τὰ δικά μου. Τί καλὰ ποὺ μοῦ 'χαν ἐρθῇ, δταν τὰ φόρεσα. Καὶ γιατί νὰ τὰ κοιτάξω ἀπὸ μακριά; Δὲν τὰ παίρνω νὰ τὰ ξαναϊδῶ ἀπὸ κοντά; Καὶ σηκώθηκα. Σιγὰ σιγὰ μπῆκα, τὰ ξεκρέμασα, καὶ πάλι πίσω στὸ στρόμα μου μαζὶ μὲ τὰ τσαρούχια. Κόκκινα, μὲ ώραῖα κεντίδια καὶ μὲ φούντες πολύχρωμες. "Ἄς τὰ φόρεσω κιόλας, είπα, νὰ ξαναϊδῶ πῶς πάνε.. Αὐτὴ ἡ δουλειά, φόρεσε καὶ κοίταξε, βάσταξε ὥσπου κουράστηκα κι ἔγειρα νὰ κοιμηθῶ.

"Οταν χτύπησε ἡ καμπάνα, δὲ μὲ ἔνπνησε ὁ ἥχος της ὁ χαρμόσυνος, ὁ πασχαλιάτικος, ποὺ μὲ τόση λαχτάρα κάθε χρόνο τὸν προσμένω σὰν ἔνα καλομηνυτὴ στὸν ὑπνό μου. Δίχως ἄλλο θὰ είχα ἀργήσει νὰ κοιμηθῶ, κι ἔτσι ἔπεσα σ' ὑπνο βαθύ. Μὰ μὲς στοὺς ὑπνους τ' ἀποκάρωμα,* χίλια ὅνειρα μὲ τριγυρνοῦσαν καὶ

μοῦ φέρναν τὸ καθένα κι ἀπὸ μιὰ χαρά. Ἡ ἐκκλησιὰ γεμάτη ἀπὸ κόσμο. "Ολοὶ κρατοῦσαν λαμπάδες. Κι ἐγὼ ἀνάμεσά τους περνῶ μὲ τὴν ἔγνοια μὴ στάξουν κεριὰ στὰ τσαρούχια μου. Κι ὅλοι τὰ κοιτᾶνε.

"Οταν γύρισα στὸ σπίτι, εἶδα πώς κάτω είχαν λερωθῆ ἀπὸ τὰ χώματα τοῦ δρόμου. Κάθισα στὸ κατώφλι τῆς πόρτας νὰ τὰ καθαρίσω. Παίρνοντας μὲ τὸ δάχτυλο σάλιο ἀπὸ τὸ στόμα, τριβώ τὰ χώματα καὶ τὶς σκόνες. Κι αὐτὰ λίγο λίγο καθαρίζονται. Και ξαναγίνονται κόκκινα σὰν πρᾶτα. Ἡ μάνα μου μὲ φωνάζει νὰ πάω νὰ φᾶμε. «Φάτε, δὲν πεινῶ», ἀπαντῶ κι ἐξακολουθῶ τὴ δουλειά μου.

Μὲς στὸν ὕπνο μου ἀκούω γέλια πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου καὶ τὴ φωνὴ τῆς μάνας μου, ποὺ μὲ καλοῦσε νὰ ξυπνήσω. "Ανοιξα τὰ μάτια. Ἡ Λένη δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὰ γέλια. Κι ἡ μάνα μου γελοῦσε καὶ μοῦ 'λεγε:

— Τί τὰ βαστᾶς τὰ τσαρούχια στὴν ἀγκαλιά; Δικά σου εἶναι. Δὲ σ' τὰ παίρνουμε. Σήκου γρήγορα νὰ προκάνουμε τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς»!

('Απὸ τὸ περιοδικό *'Η Διάπλασις τῶν Παιδῶν'*)

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Αγροτικό

Στὸ στάβλο ἀπόψε ἥρθε τὸ φεγγάρι...
Ἐκοίταξεν ἀπ' τὸ παράθυρό του,
εἰδε τὴν ἀγελάδα, τὸ μοσκάρι,
τὸ βόδι ποὺ μασούσε τὸ σανό του.

Στὸν κῆπο μας ἀνήσυχα γλιστροῦσε,
ἀνέβηκεν ἀπάνω στὴ συκιά μας,
ἐμέτρησε τὰ λίγα πρόβατά μας,
εἰδε τὸ γάιδαρό μας και γελοῦσε.

Πήγε στ' ἀμπέλι, πήγε στὸ λιοστάσι,*
ἄκουσε τὰ κουδούνια ἀπ' τὸ κοπάδι,
χωρὶς κουβά κατέβη στὸ πηγάδι
κι ἥπιε νερὸ πολὺ νὰ ξεδιψάσῃ.

Στῆς λεύκας μας τὰ φύλλα παιγνιδίζει,
στὸν οὐρανὸ τὸν καθαρὸ ἀνεβαίνει.
Μιὰ χήνα τὸ κοιτάζει σαστισμένη
κι ὁ σκύλος μας ἀκόμα τὸ γαβγίζει.

(Απὸ τὸ βιβλίο Παιδικὰ τραγούδια)

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Εἰδύλλιο

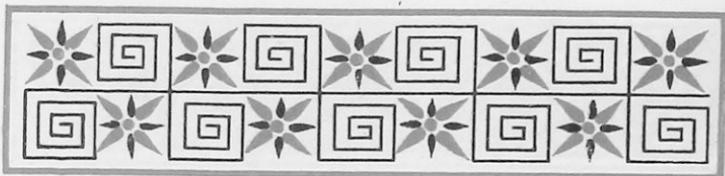
Οἱ δέκα γίδες τοῦ Μπιλιόνα
γυρίζουν βράδυ ἀπ' τὸ κλαρί.
Πρώτη τους ἔρχεται ἡ Κοκώνα,
ἡ ἀργοπατούσα ἡ λυγερή.

Δίχως τσοπάνη μήτε σκύλο
ἡ μιὰ τὴν ἄλλην ὁδηγᾶν.
Σὲ τούφα στέκουν καὶ τρυγᾶν
κάποια κορφή, κανένα φύλλο.

Κι ἡ στριφοκέρα ἡ λαμπρομάτα
κι ἡ ἀσπρονώρα ἡ παρδαλὴ
κι αὐτὴ ποὺ φεύγει ἀπὸ τὴ στράτα
μὲ τὸ γαλάζιο χαϊμαλὶ*

σκίνο καὶ γαῦρο* χορτασμένες
πότε καὶ πότε σταματοῦν
κι ἀσάλευτες σὰν πετρωμένες
στὸν ἥλιο ποὺ ἔσβησε κοιτοῦν.

(Ἄπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Τὰ θεῖα δῶρα)

ZAXARIAΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

‘Η κόκκινη κορδέλα

‘Η Μόσκω ή Μοσκούλα ξύπνησε μὲ τὸν αὐγερινό.

— Ο πετεινὸς κοιμᾶται ἀκόμα στὴν ἐλιά, τῆς εἰπε ή μάνα της. Στὸν οὐρανὸν ἀκόμα βόσκει τῶν ἄστρων τὸ μελίσσι, κι εἰσαι ἔνπνή ἀπὸ τώρα, κατσικούλα μου;

‘Η Μόσκω ή Μοσκούλα πηγαίνει κι ἀκουμπάει πάνω της.

— Γιατί τὰ σκουλαρίκια τοῦ λαιμοῦ σου τρέμουνε τόσο, ρωτᾷ ή μάνα της, γιατί μοῦ βελάζεις ἀνήσυχα, Μόσκω Μοσκούλα;

— Στὸν ὕπνο μου ἔβλεπα, μάνα μανούλα μου, πώς ἡρθε ξένος ἄνθρωπος ποὺ μὲ κοίταξεν ἄγρια πολὺ κι ὑστερα μοῦ φόρεσε στὸ λαιμὸ μιὰ κόκκινη κορδέλα.

— Μόσκω Μοσκούλα, περίμενε νὰ δώσῃ ὁ ἥλιος καὶ θά ’ρθ’ ή ξανθὴ κοπέλα τῆς κυρᾶς νὰ σοῦ φέρη στὴν ποδιά της τ’ ἄγριο τριφύλλι.

— Στὸν ὕπνο μου τὴν εἶδα τὴν ξανθὴ κοπέλα καὶ δὲ μοῦ ’φερε τ’ ἄγριο τριφύλλι, μόνο κοιτώντας τὴν κόκκινη κορδέλα μου σήκωσε τὴν ποδιά στὰ μάτια της καὶ σφούγγιξε τὰ δάκρυα πού ’τρεχαν νερό.

(Απὸ τὸ βιβλίο Πεζοὶ ρυθμοί)

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΡΑΝΤΗ

Τὸ γέλιο

Ο θεῖος καὶ ἡ θεία ἐνὸς μικροῦ μαθητῆ ἔρχονται ἀπ' τὴν Ἀμερική, γὰρ νὰ μείνουν πιὰ στὴν Ἑλλάδα. Καθὼς ἡ οἰκογένεια τοῦ μαθητῆ φιλοξενεῖ τοὺς νεοφερμένους, διαπιστώνεται διτὶ ὁ θεῖος δὲν εἶναι σὲ τόσο καλὴ νευρικὴ κατάσταση — γελάει συχνὰ χωρὶς λόγο τῇ νύχτᾳ — ἐνῷ δὲν θεία τοῦ φέρεται πολὺ αὐθτηρά. Ο μαθητής, ποὺ ἀγαπάει ίδιαίτερα τὸ θεῖο του, ἀμφιβάλλει γιὰ τοὺς χαρακτηρισμοὺς τῶν ἄλλων. Μιὰ μέρα δικρός ἀνακαλύπτει τυχαία πώς ὁ θεῖος του ἀγόραζει συχνὰ πουλιά, ποὺ πιάνουν κάτι παιδιά, καὶ μετὰ τὰ ἐλευθερώνει. Τὸ γεγονός αὐτὸ μεγαλώνει τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σεβασμὸ ποὺ νιώθει γιὰ τὸ θεῖο του.

Ο ΕΣΚΑΣΕΣ ἀπὸ τὸ σχολεῖο; μοῦ εἶπε ἔνα παιδί.

— Ναί, ἔκαμα ἐγώ, ἔτσι, γιὰ νὰ πᾶ κάτι.

— Καλὰ ἔκαμες! εἶπε αὐτὸς σοβαρά. Κι ἐγὼ τὸ ἐσκασα. Ἐδῶ ἀπάνω εἶναι πολὺ ώραῖα. Νά, τώρα ἔρχεται καὶ δι Ἀμερικάνος. Κάνε χάζι...

Γύρισα κατὰ κεῖ ποὺ ἔδειχνε καὶ εἶδα τὸ θεῖο Περικλῆ. Πέρασε ἀπὸ μπρός μου δίχως νὰ μὲ προσέξῃ καὶ κάθισε στὸ καφενεδάκι ποὺ ἦταν ἔρημο ἐκείνη τὴν ώρα. Φαινόταν ἀνήσυχος καὶ δῦλο κοίταζε γύρω του, σὰν κάτι νὰ περίμενε ποὺ δῦλο ἀργοῦσε. Πήγε καὶ δι καφετζῆς κοντά του καὶ τοῦ ἔφερε νερὸ καὶ λουκούμι, ἔτσι δίχως νὰ τὸν ρωτήσῃ ἢν τὸ θέλη.

— Δὲν ἥρθε κανεὶς ἀκόμη;

— "Οχι, έκαμε ό καφετζής. "Ε, δέν έγινε καὶ τίποτα ἀν δέν ξρθουν καὶ μιὰ μέρα. Θὰ έχης διάφορο τὰ λεφτά σου, χριστιανέ μου. Τί τὰ κάνεις τόσα πουλιά; 'Εμπόριο τὰ κάνεις; Στὴν Αμερικὴ τὰ στέλνεις;

Ο θεῖος Περικλῆς χαμογελούσε δίχως νὰ λέη τίποτα, καὶ σὰν ἔφυγε ἀπὸ κοντὰ ὁ καφετζής ξεθαρρεύτηκα ἐγὼ καὶ πῆγα πιὸ κοντὰ καὶ τὸν κοίταζα. Μὰ αὐτὸς δέν ξαφνιάστηκε, οὔτε ποὺ μὲ γνώρισε. Κάθισα ἔτσι ἀμίλητος στὴν καρέκλα πλάι του καὶ περίμενα νὰ μοῦ πῆ κάτι, νὰ μὲ ρωτήσῃ τουλάχιστον τί γύρευα δόλομόναχος ἔκει πάνω.

— Φάε τὸ λουκούμι, εἶπε σιγά. Φά'το, ἐγὼ δέν τὸ θέλω.

Μοῦ φάνηκε σὰ νὰ μιλοῦσε σὲ ἔνα δόπιο δήποτε παιδὶ καὶ ὅχι σὲ μένα τὸν ἀνιψιό του, ποὺ ζούσαμε στὸ ἴδιο σπίτι. "Εφαγα τὸ λουκούμι σιωπηλά, καὶ μετὰ περιμέναμε μαζὶ κάτι, ποὺ ἐγὼ δέν τὸ ηξερα καὶ δέν εἰχα τὸ θάρρος νὰ τὸ ρωτήσω.

"Εξαφνα τὸ πρόσωπό του φωτίστηκε. Χαμογέλασε ἀνακουφι-
σμένος:

— "Ηρθαν! εἶπε σὰ νὰ μιλοῦσε μόνος του. "Ηρθαν!

"Ησαν τρεῖς νεαροί μὲ μόρτικο* ὑφος. Ο ἔνας, ὁ πιὸ ψηλός, κρατοῦσε ἔνα κλουβί στὰ χέρια του, ἔνα παράξενο κλουβί σὰν μικρὸ κοτέτσι, μὲ μιὰ τρύπα στὴ σκεπή, ἀπὸ δπου κρεμόταν μιὰ κάλτσα χοντροπλεγμένη στὸ χέρι. Πρώτη φορὰ ἔβλεπα τέτοιο κλουβί.

— Καλημέρα, μπάρμπα, εἶπε ὁ πιὸ ψηλός. Σου 'φερα σήμερα μπόλικα. "Αντε τώρα, κατέβαινε τὰ ψιλά νὰ τελειώνουμε.

Ο θεῖος ἔλαμπε ἀπὸ τὴ χαρά του. "Εβγαλε τὸ πορτοφόλι του, πλήρωσε καὶ τὸ πῆρε τὸ κλουβί.

— Είναι τρεῖς καρδερίνες, εἶπε σιγά, δυὸ σπουργίτια, ἔνας κοκ-
κινολαίμης. Κάτι είναι κι αὐτά...

Σηκώθηκε μὲ τὸ κλουβί στὰ χέρια, καὶ μὲ εύτυχισμένη ἀξι-
οπρέπεια προχώρησε δίχως νὰ μοῦ μιλήσῃ. "Εγὼ τὸν ἀκολού-
θησα σὰ σκυλάκι.

Στεκόταν κάθε λίγο, κοίταζε τὰ πουλιά καὶ τοὺς κουβέντιαζε
μισὰ ἐλληνικὰ καὶ μισὰ ἀμερικάνικα, οὔτε ποὺ ξεχώριζα τί

ξέλεγε. Είχαμε προχωρήσει άρκετά. 'Εδω ήταν έρημιά πιά, μονάχα κάτι δεντράκια μικρά, κάτι καχεκτικά* πεύκα και κυπαρίσσια. 'Εκεī κάπου στάθηκε, κοίταξε γύρω του, είδε πώς δὲν τὸν ἔβλεπε κανείς, ἔχωσε σιγὰ σιγὰ τὸ χέρι του μέσα στὴν πλεχτὴ κάλτσα, ἔπιασε τὴν καρδερίνα, τὴν κράτησε λίγο στὴν χούφτα του κοιτάζοντάς την τρυφερά, και ἔπειτα τὴν ἄφησε. Τὸ πουλάκι ἔκαμε δυό γύρους σαστισμένα πάνω στὴν παλάμη του, κι ἔπειτα πέταξε μακριά. "Ετσι τὰ ἔβγαλε ἔξω δλα, ἔνα ἔνα.

— Στὸ καλό, στὸ καλό, τοὺς ψιθύριζε συγκινημένος.

Αὐτὰ είχαν φύγει πιά, οὕτε ποὺ φαίνονταν, μὰ ὁ θεῖος Περικλῆς κοιτοῦσε ἔτσι στὸ βάθος τοῦ δρίζοντα, σὰ νὰ τὰ ἔβλεπε και νὰ ἐπικοινωνοῦσε μαζί τους.

"Ἐπειτα ἄφησε τὸ κλουβὶ πίσω ἀπὸ ἔνα σωρὸ πέτρες. Τὸ ἄφησε μὲ προσοχὴ σὰ νὰ ἡταν κι αὐτὸ ζωντανό. "Ησαν κι ἄλλα κλουβιὰ ἔκει, δμοια, μὲ χοντροκομμένες κάλτσες ριγμένες κάπως ἀστεῖα στὸ πλάι. Τὰ μέτρησα μηχανικά:

— Δύο, τρία... πέντε... ἔφτα...

"Ο θεῖος Περικλῆς μὲ κοίταζε καὶ χαμογελοῦσε παράξενα.

— "Ἐρχονται καὶ τὰ κλέβουν, μοῦ ἐμπιστεύτηκε. Μὰ δὲν πειράζει. Θὰ βρῶ ἄλλη κρυψώνα.

"Απὸ κείνη τῇ στιγμῇ εἶναι ποὺ γίναμε φίλοι. Κουβεντιάσαμε στὴν ἀρχὴ γιὰ τὰ πουλιά, δλων τῶν εἰδῶν τὰ πουλιά. "Ημαστε καὶ οἱ δύο μας σύμφωνοι πώς αὐτὰ εἶναι δ, τι πιὸ θαυμαστὸ ἔχει φτιάξει ὁ Θεός, γιατὶ ἔχουν φτερὰ και πετᾶνε. "Ἐπειτα κουβεντιάσαμε γιὰ τὴν 'Αμερικὴ και γιὰ τὸ δρυχεῖο ποὺ δούλευε σὰν ἡταν νέος. 'Εγὼ ἄκουγα μὲ ἀνοιχτὸ στόμα, ποτέ μου δὲν είχα φανταστὴ τέτοια πράγματα. Τόσο βαθιὰ στὴ γῆ νὰ σκάβουν, ἀπὸ τὸ πρωὶ ώς τὸ βράδυ, και πάντα νὰ ἔχουν μαζί τους ἔνα μικρὸ ἀσήμαντο πουλάκι, νὰ τοὺς δείχνη ἀν ύπαρχη κίνδυνος, φαρμακερὸ ἀέριο, θάνατος...

"Οταν κοίταξε τὸ ρολόι του ἔκαμε τρομαγμένος:

— 'Η ώρα πέρασε. Πάμε!

— Θὰ σὲ μαλώσουν ἀν ἀργήστης; ρώτησα σιγὰ και ἐννοοῦσα τὴ θεία 'Ανδρονίκη.

— Ναι, ἔκαμε μὲ λύπη κουνώντας τὸ κεφάλι του. Θὰ μὲ μαλώσουν.

— Τὴ φοβᾶσαι πολὺ; τὸν ξαναρώτησα δίχως νὰ πᾶ δνομα.

— Ναι, εἶπε αὐτὸς ἀπλά.

“Ἐπειτα μὲ ἐπιασε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ κατηφορίσαμε ἀμίλητοι καὶ πολὺ πολὺ γνοιασμένοι.” *

“Ἡθελα νὰ τὸν ρωτήσω καὶ ἄλλα πράγματα, ἀν τὸ ξέρη πῶς ἡταν τρελός καὶ γελάει τὴ νύχτα δίχως λόγο, καὶ ἀν εἶναι ἀλήθεια πῶς τὸν δέρνει ἡ θεία. Δὲν μιλοῦσα, μὰ αὐτὸς μὲ κοίταζε λυπημένα καὶ ἔλεγε «ναί, ναί» μὲ τὸ κεφάλι, λὲς καὶ ἀπαντοῦσε σὲ δλα τοῦτα.

‘Εκεῖ, λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ σπίτι μας, δὲν ἄντεξα ἄλλο, σφίχτηκα ἀπάνω του ἔτοιμος νὰ κλάψω καὶ τοῦ εἰπα:

— Γίνε καλά, θεῖε. Γίνε καλά!

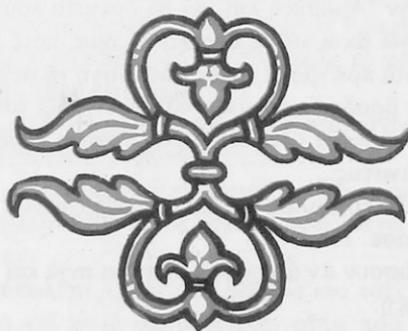
‘Ἡταν σὰ νὰ τοῦ ἔλεγα πῶς τὸν ἀγαποῦσα καὶ τὸν πονοῦσα καὶ ἡταν σὰ νὰ τοῦ ἐμπιστευόμουνα δλον τὸν καημό μου γιὰ τὴν ἀγάπη μου, πού, τὸ ηξερα, δὲν θὰ τὴν ξανάβλεπα ποτὲ πιά.

— Γίνε καλά, θεῖε. Γίνε καλά!

Στάθηκε στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ μὲ ρώτησε σιγανὰ καὶ λυπημένα καὶ ἀποφασιστικά:

— “Ἄμα γίνω καλά, ποιὸς θὰ τὰ ἔλευθερώνη τὰ πουλάκια;

(‘Απὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων Νὰ θυμᾶσαι τὴ Βιλνα)

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

T' ἀηδόνι

Κάποιο βραδάκι τοῦ Μαγιοῦ,
μὲς στὴ χρονιὰ κρυμμένο
— τὸ πιὸ μονάχο τῆς χρονιᾶς,
κι ἵσως τὸ πιὸ θλιψμένο,

τὴν ὥρα ποὺ ἐτοιμάζονταν
νὰ κοιμηθοῦν οἱ κλῶνοι,
δίχως αἰτία, ξαφνικά,
τρελάθηκε τ' ἀηδόνι!

Πολλές φορές, ἀναγερτοὶ
στὸν πλάτανο ἀποκάτου,
ἀκούγαμε τὶς τρίλιες του
καὶ τὰ πιπίσματά* του·

συχνά, πάλι, γυρίζοντας
τὶς δώρες ποὺ βραδιάζει,
τ' ἀκούσαμε, τὶς πιὸ γλυκὲς
στροφές του ν' ἀραδιάζη:

μὰ σὰν ἐκείνη τὴ βραδιά,
σ' ἐκεῖνο τὸ πλατάνι,
tétoio τραγούδι ξώφρενο*
ποτὲ δὲν εἶχε κάνει...

Κι ὅπως τραβούσα πάρωρα,*
στὴ μοναξιὰ τοῦ δρόμου,
ἀναπολώντας μυστικά
δὲν ξέρω ποιὸν καημό μου,

— πουλάκι τοῦ μεσονυχτιοῦ,
πουλάκι τῆς ἐρήμου,
ἥρθ' ἡ φωνή σου, σύχαρα,*
καὶ πῆρε τὴν ψυχή μου...

Κι ἡταν ἡ νύχτα διάφανη,
κι ἔλαμπε ἀγάλια ἡ πούλια·
είχαν σωπάσει, ἀπὸ νωρίς,
τ' ἄλλα τὰ νυχτοπούλια,

καὶ μέσ' ἀπ' τὰ ἄστρα τὰ νωθρά,*
ποὺ φέγγαν σὰ βελοῦδα,
δλ' ἡ νυχτιά, παθητικά,
σοῦ φώναζε: Τραγούδα!

Κι ἥμουν κι ἐγώ καὶ σ' ἄκουγα,
χωρίς νὰ σὲ χορτάινω,
τὸ βράδυ ποὺ τρελάθηκες,
πουλάκι ἀγαπημένο...

(Τὰ Πονήματα)

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

Δυὸς παιδιὰ μπροστὰ σ' ἔναν τάφο

ΚΑΘΕ φορὰ ποὺ ἐρχόντανε τὰ παιδιὰ νὰ ξεκαλοκαιριάσουν κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ στὰ δέντρα, βρίσκανε τὴν ἀγαπημένη παρουσία τοῦ παπποῦ νὰ τὰ περιμένη, μὲ τὰ φρούτα καὶ μὲ τὰ λουλούδια στὸ χέρι. Ἡ θύμησή του στὴ φαντασία τους ἦταν ἔνα μὲ τὸ θαλασσινὸ τοπίο καὶ μὲ τὰ φουντωμένα περιβόλια.

Ἡτανε «τῆς Παναγιᾶς τὰ ράχτω», δὲ πελώριος θαλασσόβραχος ποὺ φυλάει ἀπάνεμο τὸ ψαραδολίμανο. Εἶχε κι ἔνα ἐκκλησάκι στὴν κορφή του, ἔνα ἐκκλησάκι τῆς Παναγιᾶς, «τῆς Παναγιᾶς τῆς Ψαροπούλας». ባταν ἡ ἀμμουδιὰ τῆς Βίγλας μὲ τὰ νερὰ ἀκράτα σὰν ἀγιασμός, μὲ τὴ στραφτερὴ ρηχοπατιὰ δῶν τσαλαβουτοῦσαν καὶ κυνηγοῦσαν καβούρια. ባταν δὲ Κουφόβουνος μὲ τοὺς θεόρατους βράχους δρθιους πάνω ἀπὸ τὸ κύμα. Ἐκεῖ πάνου ἀνεσκάλωνται* τ' ἀπόγεμα ν' ἀγναντέψουν* ἀπὸ ψηλὰ τὸ ἥλιοβασίλεμα κατὰ τὴ μεριὰ τοῦ Ἀγιονόρους, ποὺ ἔριχνε τὸ μεγάλον ἵσκιο του στ' ἀπόμακρα τοῦ πελάγου. ባτανε καὶ τὸ ἀμπέλι τοῦ Μπαρμπαγιάννη μὲ τὸ πηγάδι, ποὺ τραγουδοῦσε τὸ μαγκάνι* του σὰν ἔβγαζαν νερὸ γιὰ πότισμα, καὶ μαύριζε τὸ μάτι σου νὰ κοιτάξῃς ὡς κάτω. Ἐριχνες ἔνα βότσαλο καὶ περίμενες κάμποσο ὥσπου νὰ τ' ἀκούσης νὰ βρίσκη στὸ νερό. ባταν ἀκόμη ή λαγκαδιὰ στὸ χτῆμα τοῦ παπποῦ, μὲ ὅλου τοῦ κόσμου

τὰ φροῦτα, τὰ λουλούδια καὶ τὰ μυριστικά,* μὲ τὰ κρεμαστά νερά ποὺ τραγουδοῦσαν στὶς γοῦρνες καὶ μὲ τὰ πουλιά, τὶς πεταλούδες μὲ τὰ τριανταφυλλιά φτερά, καὶ τὶς χελῶνες, ποὺ χτυποῦσαν ἀστεῖα τὰ καβούκια τους χωμένες στὴν πρασινάδα.

Καὶ μέσα σ' δλα αὐτὰ ἦταν ὁ παππούς. Μὲ τὸ μεγάλο ψάθινο καπέλο, μὲ τὰ χοντρὰ ἄρβυλα καὶ τὸ μπαστούνι μὲ τὴ σιδερένια μύτη. "Ετριβε στὴ φούχτα τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ, γιόμιζε τὴν πίπα του καὶ ἄρχιζε τὶς ἴστορίες. Αὐτὸς δλο χαμογελοῦσε ἡ δάκρυζε. 'Απὸ τὴν χαρά του καὶ τὰ δυό. 'Ερχότανε μὲ τὸ γαϊδουράκι, φορτωμένος φροῦτα, παραμύθια καὶ φιλιά.

Τὰ γένια του κεντοῦσαν τὸ μάγουλο τῆς Δροσούλας, μὰ ποτὲ της δὲν παραπονέθηκε. Σήκωνε τὰ παιδιὰ ψηλά, τὰ ἔβαζε καβαλικευτὰ στὸ σαμάρι καὶ πηγαίνανε πέρα στὴν ἀμμουδιά γιὰ κολύμπι καὶ γιὰ πεταλίδες. Σ' δλον τὸ χωραφόδρομο περνοῦσαν κάτω ἀπὸ συκιές φορτωμένες με λωμένα σύκα, κάτω ἀπὸ ἀπιδιές μὲ χρυσοὺς ζουμεροὺς καρπούς. 'Απὸ τὴν μιὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τοῦ δρόμου ἦταν οἱ ἀνθισμένες ἀλυγαριές μὲ τὰ γαλάζια καὶ τὰ ἀσπρα λουλούδια. 'Ηταν τὰ σκίνια καὶ οἱ ἀρίγανες. 'Ο παππούς τὰ χτυποῦσε μὲ τὸ μπαστούνι νὰ μοσκοβολᾶνε σὰν περνοῦσαν τὰ παιδιά.

'Αγαποῦσε τὶς ρίμες ὁ παππούς, ἔφτιανε κι ἀτός του ρίμες, ποὺ τὶς τραγουδοῦσαν οἱ κοπέλες στοὺς γάμους. "Εκοβε κι ἔνα κλωνὶ κι ἔδινε τοῦ Λάμπη. "Έλεγε καὶ τὸ τραγούδι:

"Οποιος περάσει ἀλυγαριὰ καὶ δὲν κόψει κλωνάρι,
νὰ χάσῃ τὴν ἀγάπη του, ἂν εἴναι παλικάρι.

'Η μεγάλη, ή Χάρη, περπατοῦσε πίσω μὲ τοὺς μεγάλους.

Πάνω στὸ σαμάρι κουνιόντανε μπρὸς-πίσω, ἀγκαλιασμένα στῆθος μὲ ράχη τὰ δυό μικρά, δεμένα καλοῦ-κακοῦ καὶ μὲ τὸ σκοινί. 'Ο Λάμπης κι ἡ Δροσούλα. 'Ο ἔνας πέντε χρονῶν, ή ἄλλη ἔξι καὶ μισό.

— Τί θὰ πῆ νὰ χάσῃ τὴν ἀγάπη του; ρωτοῦσε ἡ Δροσούλα.

— Θὰ πῆ νὰ μὴν τὸν ἀγαπᾶ πιὰ κανεῖς.

Κι ὁ Λάμπης ἔλεγε κολλημένος στὴ ράχη της σὰ σιαμαῖος:*

— Τί ρωτᾶς, ἐσὺ δὲν εἶσαι παλικάρι...

Κείνη τὴν χρονιὰ ἡρθαν πάλι τὰ παιδιὰ καὶ τὰ βρῆκαν ὅλα.
«Τῆς Παναγίας τὰ ράχτω» μὲ τὸ κλησάκι ντυμένο πάντα μὲ τὰ
δίχτυα τῶν τρατάρηδων* νὰ στεγνώνουν στὸν ἥλιο. Ἀνεβήκανε
στοὺς τετράψηλους θαλασσόβραχους τοῦ Κουφόβουνου καὶ εἴ-
δανε πάλι ἀπὸ κεῖ πάνω τὸν ἥλιο νὰ βουλιάζῃ κόκκινος κόκκι-
νος στὴ θάλασσα. "Ακουσαν τὴν νύχτα νὰ βουίζῃ ἡ θάλασσα σὰν
βγάζῃ ἀγέρα ἡ Ἀνατολή. Βρῆκαν τὸ λιμανάκι γεμάτο τράτες
καὶ ψαροπούλες καὶ τὰ γριγριὰ μὲ ἀναμμένες λάμπες νὰ ξεκινᾶν
ἀράδα τὴν νύχτα γιὰ τὴν καλάδα.* Πήγανε καὶ στ' ἀμπέλι τοῦ
Μπαρμπαγιάννη μὲ τὸ πηγάδι ποὺ τραγουδοῦσε, πήγανε καὶ
στὴν ἀμμουδιὰ τῆς Βίγλας ὅπου φυτρώνουν τὸ καλοκαίρι μέσ'
ἀπὸ τὸν ἄμμο κρίνα ἀσπρα καὶ μυρωδάτα. "Ολα τὰ βρῆκαν ἐν
τάξει. Μόνο δὲ παπποὺς ἔλειπε, νάρθη νὰ τὰ προπάρη,* νὰ τὰ
σηκώση στὴν ἀγκαλιὰ καὶ νὰ τὰ βάλη στὸ σαμάρι.

Τὰ παιδιὰ σ' αὐτὸν τὸ ἀναμεταξύ ἔγιναν ἕνα χρόνο πιὸ μεγάλα,
ὡστόσο δὲν μποροῦσαν νὰ καταλάβουν πῶς γίνεται αὐτό. Ἀφοῦ
ὅλα τὰ βρῆκαν δπως τὰ εἶχαν ἀφήσει.

— Πότε θάρθη πιὰ δὲ παπποὺς νὰ μᾶς πάρη καβάλα; ἔλεγε δὲ
Λάμπης.

Κι ἡ Δροσούλα τοῦ τὸ θύμιζε χωρὶς νὰ καταλαβαίνη περισ-
σότερα:

— Μὰ δὲ παπποὺς πέθανε, δὲν τόπε;

Γύριζε καὶ κοίταζε μὲ τὰ λοξά της μάτια τὸν μπαμπά γιὰ
μαρτυριά. Τόνε κοίταζε κι δὲ Λάμπης γιὰ νὰ βεβαιωθῇ.

— Πέθανε, ἔλεγε κι δὲ μπαμπάς.

Τὰ παιδιὰ σώπαιναν κατόπι δὲ Λάμπης ρωτοῦσε:

— Δὲ θάξανάρθη πιὰ ποτὲ νὰ μᾶς πάρη;

— Ποτές.

Ἄπομεινε κάμποσο σκεφτικός, κατόπι ρώτησε πάλι:

— Ποῦ εἶναι τώρα δὲ παππούς;

‘Η Δροσούλα ἀπαντοῦσε σοβαρά:

— Είναι κοντά στὸ Θεό. Ἐκεῖ εἶναι οἱ καλοὶ ἀνθρῶποι. Καὶ οἱ
κακοὶ εἶναι στὴν Κόλαση.

- 'Αλήθεια, μπαμπά;
- 'Αλήθεια, παιδί μου.
- Τί κάνει κοντά στό Θεό ό παππούς, μπαμπά;
- Βλέπει ἀν είστε καλὰ παιδιά, καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ σᾶς φυλάη.
- "Άμα δὲν εἴμαστε;
- Τότες είναι πολὺ λυπημένος ό παππούς. Κλαίει.
- Ή Δροσούλα μαρτυράει:
- 'Ο Λάμπης είναι κακός, μπαμπά. Τρύπησε μὲ τὴ βελόνα ἔνα μερμήγκι.
- Ο Λάμπης δὲν ἀπαντᾷ. "Εχει τὰ χέρια πίσω στὴ ράχη. "Οπως ἔνας μεγάλος σὰν είναι σὲ συλλογή. Σηκώνει τὸ πρόσωπο καὶ κοιτάζει τὸν οὐρανό.
- Είναι τόσο ψηλὰ ό παππούς, μπαμπά; Ψηλὰ ώς τὸ Θεό;
- 'Ο Θεός δὲν είναι μόνο ψηλά, ἀγόρι μου. 'Ο Θεός είναι παντοῦ.
- Παντοῦ; Παντοῦ;
- Παντοῦ, βέβαια...
- Ο Λάμπης διστάζει λιγάκι. Κοιτάει τὸν μπαμπά στὰ μάτια.
- Εκεὶ κάτω, πλάι στὸ μόλο, ό Γιακουμής ό Ταβερνιάρης παστρεύει τὰ βαρέλια του γιὰ τὸν καινούριο μοῦστο. 'Ο Λάμπης ρωτᾷ:
- Τώρα ποὺ είναι ἄδεια τὰ βαρέλια είναι ἐκεὶ μέσα ό Θεός, μπαμπά;
- Ο μπαμπάς χαμογελᾶ. Τόνε βλέπει ή Δροσούλα καὶ κάνει σοβαρή:
- Μὴ λές κουταμάρες.
- Ωστόσο, κατὰ βάθος θά 'θελε κι αὐτὴ νά 'χη κάποιαν ἀπάντηση.
- Ο Λάμπης ἐπιμένει:
- "Ομως είναι καὶ στὸν οὐρανὸ ό Θεός. Δὲν είναι, μπαμπά;
- Βέβαια. 'Εκεὶ ψηλὰ βγάζει τὴ νύχτα τ' ἀστεράκια, κι ἐδῶ χάμου τὶς μαργαρίτες καὶ τὰ κυκλάμινα.
- Λοιπὸν είναι κι ό παππούς στὸν οὐρανό. Δὲν είναι;

- Είναι βέβαια.
- Πῶς ἀνεβαίνουν οἱ πεθαμένοι στὸν οὐρανό, μπαμπά;
- Δὲν ἀνεβαίνουν οἱ πεθαμένοι. Ἀνεβαίνουν οἱ ψυχές, λέει ἡ Δροσούλα χωρὶς νὰ πολυκαταλαβαίνῃ.
- Γυρίζει τὴν κοιτάζει ὁ Λάμπης καὶ τὸ παραδέχεται, χωρὶς νὰ καταλαβαίνῃ κι αὐτός.
- Τί τόνε κάνανε τὸν παπποὺ σὰν πέθανε, μπαμπά;
- Τόνε θάψανε στὸ νεκροταφεῖο, παιδί μου. Αὐτὸ είναι ἔνα περιβόλι ὅπου θάβουν τοὺς πεθαμένους. Ἐκεῖ είναι κι ὁ παππούς. Θέλετε νὰ πᾶμε;
- Θέλουν πολὺ καὶ τὰ δύο. Μαζεύουν λουλούδια καὶ πᾶνε καὶ οἱ τέσσερεις. Τὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ είναι ἀληθινὸ λιμάνι εἰρήνης. Είναι γεμάτο ἀπὸ αἰωνόβιους ἀγριόπρινους.* Είναι δέντρα πυκνά, σγουρὰ καὶ μαῦρα. Ἡ φυλλωσιά τους, δῆλο κεντίδια, είναι σκληρὴ σὰν ἀπὸ ψαλιδισμένο μέταλλο. Χρόνια πολλὰ πέφτουν χάμου τὰ φύλλα, σαπίζουν καὶ κάνουν τὸ ἔδαφος μαλακὸ καὶ ἐλαστικό. Τὰ βήματα είναι κούφια ἐκεῖ πάνω. Ἰσκιος παχὺς καὶ σιωπὴ καὶ γαλήνη είναι ἐκεῖ μέσα. Σὲ μιὰ κουφάλα ἔνα ἀγίασμα στάζει ἀπὸ τὸν κούφιο βράχο. Μιὰ πυκνὴ δάφνη τὸν σκεπάζει, γεμάτη μαῦρα γυαλιστερὰ βαγιοκούκουτσα* ποὺ μοσκοβολᾶνε. Είναι καὶ μιὰ παμπάλαιη ἐκκλησίτσα ἐκεῖ. Τὸ πάτωμά της είναι ἀπὸ κίτρινες μᾶλτεζόπετρες.* Τὸ τέμπλο της, σκαλιστὸ σὲ μαῦρο ξύλο. Πουλιά ποὺ τσιμπολογοῦνε σταφύλια. Ὁ ἀέρας ἐκεῖ μέσα μυρίζει μελισσοκέρι καὶ παλιάδα. Μυρίζει βασιλικὸ ἀπὸ τὰ μπουκέτα ποὺ στολίζουν τὰ εἰκονίσματα. Παλιὰ εἰκονίσματα, μαυρισμένα ἀπὸ τοὺς καιροὺς καὶ τὸν λιβανωτό. Μορφὲς ἄγριες καὶ χλωμὲς βγαίνουν ἀπὸ βάθη σκοτεινὰ καὶ χρυσά, καπνισμένα, ίδρωμένα ἀπὸ τὴν ἄχνη τῶν λαμπάδων.
- Ἀνάβουν ἀπὸ ἔνα κερὶ μπροστὰ στὴν Παναγία τοῦ τέμπλου, ποὺ κοιτάζει τὰ παιδιά μὲ τὰ μεγάλα της μάτια.
- Ἡ Δροσούλα κρατιέται ἀπὸ τὸ ροῦχο τοῦ μπαμπᾶ, δειλιασμένη.
- Πᾶμε πιά...

Βγαίνουν, κλείνουν πίσω τους τὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας.
΄Αναπνέει ἡ Δροσούλα.

΄Εκεῖ ἀπέξω είναι οἱ πεζούλες, πάντα φρεσκοασβεστωμένες.
Καθίζεις καὶ ξεκουράζεσαι. ΄Ακοῦς τὴν σιωπήν. Ἡ γαλήνη τῆς
αιώνιότητας σὲ ἀγγίζει ἀνάλαφρα μὲ τὸ φτερό της καὶ βλέπεις
ἡρεμα τοὺς τάφους ποὺ είναι ἀραδιασμένοι μὲ τάξη. Οἱ πρίνοι
στέκουνται ἀσάλευτοι. Αὐτοὶ δὲν ψιθυρίζουν χαρούμενα σὰν τὶς
λεῦκες. Κανένα τους φύλλο δὲ λέει νὰ σαλέψῃ στὸν αἰώνα.
Μόνο ὁ ἵσκιος τους γλιστρᾶ στὸ παχὺ χῶμα. Ό ἵσκιος, ὁ πιὸ
ἀθόρυβος, ὁ πιὸ διακριτικὸς περιπατητὴς μέσα σὲ τοῦτο τὸ
περιβόλι τῆς εἰρήνης.

΄Ο τάφος τοῦ παπποῦ.

Πλησιάζουν.

Κανένας τους δὲ μιλᾶ.

΄Η Δροσούλα διαβάζει νοερὰ τὸ ὄνομα μὲ τὰ ἄσπρα γράμματα
πάνω στὸ μαύρο σταυρό.

Κάνει νὰ μιλήσῃ. Γυρίζει, βλέπει τὸν μπαμπὰ νὰ είναι βουρ-
κωμένα τὰ μάτια του καὶ κόβει τὴν κουβέντα. Πηγαίνει ἄκρη
ἄκρη καὶ ἀκουμπᾶ τὰ λουλούδια της πάνω στὸ χῶμα.

΄Ασπρες λυγαριές.

΄Ο Λάμπης κατεβαίνει πάνω στὸν τάφο, πηγαίνει ώς τὸ
σταυρὸ καὶ βάζει τὰ δικά του κοντὰ στὸ ξυλένιο κουτὶ μὲ τὸ
καντηλάκι.

Γαλάζιες λυγαριές.

΄Η Δροσούλα τὸν τραβᾶ θυμωμένη.

— Μήν πατᾶς ἔκει. Δὲν κάνει... Δὲ βλέπεις ἐμᾶς;

«΄Εμεῖς» είναι αὐτή, είναι ἡ Χάρη κι ὁ μπαμπάς. Οἱ μεγάλοι.

΄Ο Λάμπης βγαίνει τρομαγμένος ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ τάφου.

— Γιατί δὲν κάνει, μπαμπά;

΄Απαντᾷ ἡ Δροσούλα:

— Γιατί; Δὲν καταλαβαίνεις; Εἶναι ἀμαρτία. Εἶναι ὁ παπποὺς
αὐτοῦ ἀποκάτω.

΄Ο Λάμπης κοιτάζει στοχαστικά.

— Καταλαβαίνει ὁ παπποὺς ποὺ πατάω, μπαμπά;

— "Οχι, παιδί μου.

— Λοιπόν, γιατί δὲν κάνει νὰ πατᾶμε;

— Γιατί... γιατί τὸν ἀγαποῦμε τὸν παππού, λέει γρήγορα ἡ Δροσούλα, καὶ τὴν παίρνουν τὰ κλάματα.

‘Ο μπαμπάς τὴ φιλᾶ.

— Νά, γ' αὐτὸ Λάμπη. Γιατὶ τὸν ἀγαποῦμε.

— ‘Ο καημένος δ παππούς, λέει ὁ Λάμπης ποὺ δ νοῦς του εἶναι δλο στὰ φροῦτα. Δὲ θὰ μᾶς φέρῃ πιὰ σταφύλια, οὕτε σύκα, οὕτε καρύδια, οὕτε ροδάκινα...

Φεύγουν ἀργά. Κανένας τους δὲ μιλᾶ. ‘Ο Λάμπης κάθε τόσο γυρίζει πίσω τὸ κεφάλι. Κάτι συλλογιέται. Ξαφνικὰ ἐπιστρέφει στὸν τάφο. Πατᾶ προσεχτικὰ ἄκρη ἄκρη, νὰ μὴν ἀγγίσῃ τὸ πέδιλό του στὸ χῶμα τοῦ τάφου.

Βγάζει μέσ' ἀπὸ τὴν τσέπη του ἔνα ροδάκινο, σκύβει καὶ τὸ ἀποθέτει σιγά σιγά κοντὰ στὸ σταυρό, κοντὰ στὰ γαλάζια λουλούδια τῆς λυγαριᾶς.

(Απὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων *Tὸ πράσινο βιβλίο*)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Τὸ μαστορόπουλο

Τὸν πῆραν τὸν Κολιό,
τὸν πῆραν οἱ μαστόροι,
παιδὶ ἀπ' τὸ σκολειό
νὰ μάθῃ πηλοφόρι.*

Καρδιὰ πονετικὴ
τὸν ξέβγαλε μὲ κλάμα:
«Τετράδη, Κυριακὴ
θὰ καρτερῶ γιὰ γράμμα».

Δὲ σώνει ἄλλο νὰ ιδῇ,
παιδεύεται τὸ μάτι·
κρατοῦσε ἔνα ραβδί,
τὸ στρῶμα του στὴν πλάτη.

Μᾶς ἔφυγε ὁ Κολιός
κι εἶχε μιὰ τέτοια λύπη·
θά ναι δλοι δῶ τ' Ἄι-Λιός
καὶ μόνο αὐτὸς θὰ λείπη.

(*"Απαντα"*)

ΒΑΣΙΛΗ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

Οι ξεριζωμένοι

Ἐνα μικρὸ παιδὶ ἔρχεται ἀπ' τὸ χωριό του καὶ γίνεται ἐργάτης στὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου. Ἐκεῖ, μένει κοντά σὲ μιὰ φτωχὴ θεία του. Ἡ δουλειά στὰ μεταλλεῖα εἶναι σκληρή καὶ ἡ ἀμοιβὴ ἐλάχιστη. Τὸ παιδὶ θυμάται συνεχῶς τὸ χωριό του καὶ δλο θέλει νὰ γράψῃ στή μάνα του γιὰ νὰ τῆς πῆ πόσο ὑποφέρει καὶ δτι θέλει νὰ γνήσῃ πίσω. Στὸ μεταξύ, ἀρρωσταίνει ἀπὸ ἐλονοσία, καὶ ἡ ζωὴ του γίνεται ἀκόμα πιὸ δύσκολη.

H MOYN στὸ ἐργοστάσιο ὅταν μοῦ πρωτοπαρουσιάστηκε ἡ ἀρρώστια. Στὴν ἀρχὴ ἔνιωσα ἔνα κάτι σὰν μούδιασμα στὸ κάτω μου χείλι, οἱ ἀρμοί* μου μοῦ ἐφάνη πῶς είχαν ξεκλειδωθῆ ἔαφνικά, κι ἥθελα νὰ χασμουριέμαι καὶ ν' ἀνακλαδίζουμαι* δλοένα.

"Ἐπειτα ἄρχισε νὰ μὲ πιάνη ἡ κρυάδα,* ἄρχισαν νὰ χτυποῦν ἀπὸ τὸ κρύο τὰ δόντια μου μ' δλη τὴ λάβρα* τοῦ ἐργοστάσιου καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ, πῆγα καὶ στάθηκα κολλητὰ σ' ἔνα καμίνι τοῦ σιδερουργείου καὶ πάλι χτυποῦσαν τὰ δόντια μου. Στὸ σπίτι ποὺ μὲ πήγε ὁ Τζάνος, ὁ ἄλλος παραγιὸς τοῦ χυτήριου,* ἡ κακομοίρα ἡ θεία μου μοῦ ῥιξὲ ἀπάνω μου δλη τὴ στοίβα τὰ ροῦχα, ζέστανε ἀμέσως νερὸ καὶ μοῦ ῥαλε καφτές μποτίλιες στὰ πόδια καὶ καφτές φανέλες στὴ ράχη, καὶ μένα πάλι χτυποῦσαν τὰ δόντια μου. "Ωσπου ἄρχισα νὰ ψήνομαι στὸ καμίνι τοῦ πυρετοῦ καὶ βούλιαξα σὲ βύθος.

Από τότε, δόλο τὸ καλοκαίρι τὸ πέρασα μέσα στὴ ζαλάδα ποὺ τὸν βαστάει κανένανε ἄμα παίρνη πολὺ κινίνο. Τ' αὐτιά μου βουίζανε σὰ νὰ δουλεύανε τροχαλίες μέσα, καὶ τὸ ψωμὶ ποὺ ἔτρωγα, τὸ νερὸ ποὺ ἔπινα, ἥτανε πικρὰ φαρμάκι. Κάθε τόσο ἔνιωθα πάλι ἐκεῖνο τὸ μούδιασμα στὸ κάτω μου χείλι, τὴν κομμάρα* στοὺς ἀρμοὺς καὶ τὶς κρυάδες. Πολλὲς φορὲς τὰ περνοῦσα στὸ πόδι, ἄλλες ἔπεφτα κανένα ἀπομεσήμερο στὰ στρωμένα καὶ τὴν ἄλλη μέρα σηκωνόμουν πάλι καὶ πήγαινα στὴ δουλειά. Μόνο τὴν πρώτη φορά, τότε ποὺ είχα κοντέψει νὰ πλαντάξω* ἀπὸ τὸν πυρετό, ἔμεινα στὸ κρεβάτι κάποια βδομάδα.

"Οταν σηκώθηκα, είχα γράψει ἔνα γράμμα στὴ μάνα μου. Κοίταζα τὶς δρες ποὺ ἡ θεία μου είχε δουλειά στὴν κουζίνα, ἔβγανα κρυφὰ τὸ χαρτὶ καὶ τὸ μολύβι κι ἔγραφα κάθε φορὰ δῆσες ἀράδες πρόφταινα. Ναί. Είχα ρίξει κάτω τὴν ντροπὴ καὶ τὰ 'λεγα καθαρὰ δλα, πῶς ἀρρώστησα καὶ πῶς μὲ μεταλάβανε, καὶ πῶς δὲν ἥθελα νὰ μείνω ἄλλο σὲ τούτον τὸν τόπο. "Ηθελα καλύτερα νὰ γίνω τσοπάνης καὶ νὰ 'μαι μαζί της στὸ σπίτι μας.

"Ήτανε κι ἄλλες φορές, νύχτες ποὺ κρυφόκλαιγα στὸ μαξιλάρι μου πνίγοντας τ' ἀναφιλητό, καὶ θυμιζόμουν τὸ χωριό μου καὶ τὸ σπίτι μας, κι ἔπαιρνα τὴν ἀπόφαση νὰ γράψω τῆς μάνας μου· θὰ τῆς ἔγραφα τὸ πρωὶ κιόλας, θὰ τῆς τὰ 'λεγα δλα καθαρά, πῶς μάνα τὸ καὶ τό, καὶ θέλω νὰ γυρίσω. Τὰ δροσάπιδά* μας καὶ τ' αὐγούσταπιδά* μας, ποὺ τὰ κατεβάζαμε ντορβάδες* δλόκληρους ἀπὸ τὴν Ἀγια-Τριάδα καὶ τὰ ρίχναμε στὸ χοῖρο μας δπως δὲν εῖχαμε τί νὰν τὰ κάμωμε, ἐδῶ τὰ πουλάγανε στὰ μανάβικα κι ἔπρεπε νὰ κρατᾶς τὴν πεντάρα στὸ χέρι. Κι οὕτε ἥτανε σὰν τὰ δικά μας, ἥτανε μισοσαπισμένα, κιτρινιάρικα παλιάπιδα, ποὺ κείτονταν δλο σκόνη στὸ μόλο καὶ στὰ μανάβικα καὶ τὰ βρωμίζανε σύγνεφα μύγες. Καὶ τὰ σταφύλια, ποὺ δὲ μᾶς ἔνοιαζε νὰ φιλέψουμε* δλόκληρο μαντίλι τοὺς στρατολάτες* ποὺ περνοῦσαν, τὸ ἵδιο κι αὐτά, τὰ πουλάγανε μὲ τὴν παλάντζα* κι ἔπρεπε νὰ κρατᾶς τὴν πεντάρα.

Δὲν ἥθελα νὰ μείνω ἄλλο ἐδῶ, ἥθελα νὰ φύγω. "Ἄς ἥτανε τρόπος νὰ σηκωνόμουν τὴν ἵδια ἐκείνη τὴ στιγμή, νὰ βάλω

μπροστά μέσα στά μεσάνυχτα τὸ δρόμο καὶ νὰ γυρίσω μὲ τὰ πόδια στὸν τόπο μας. Δὲ μ' ἔμελε δος δρόμος καὶ νά ἵτανε, καὶ δὲν ἥθελα νὰ γίνω τεχνίτης. Ἀπὸ μικρὸς μποροῦσα πολλὲς φορὲς καὶ κονομοῦσα τὸ φαι τοῦ σπιτιοῦ μας, τώρα ποὺ εἰχα μεγαλώσει καὶ ποὺ δὲ θά χα καὶ σκολειό, ἡμούν σίγουρος πώς θὰ κατάφερνα νὰ μὴ μᾶς λείπεται τίποτα. Μποροῦσα νὰ κάνω κανένα ἀγώι* μὲ τὸ γάιδαρό μας, ἀν τύχαινε, μποροῦσα καὶ νὰ ξενοδουλεύω ἀκόμα, ἅμα θὰ τελειώναμε τὰ δικά μας θελήματα. Θά βλεπε ἡ μάνα μου ἀν δὲν τῆς ἔλεγα ἀλήθεια.

Πολλὲς νύχτες τὶς περνοῦσα ἔτσι, ξάγρυπνος στὸ μουσκεμένο μαξιλάρι μου. Γιατὶ ἡ νύχτα μὲ τὸ σκοτάδι τῆς καὶ μὲ τὴ σιγαλιά τῆς ἀφιονίζει,* λύνει τὰ χαλινὰ τοῦ νοῦ καὶ τὸν ἀφήνει νὰ γυρίζῃ δπου θέλει. Καὶ τίποτα δὲν τρέχει μὲ τόση γρηγοράδα μ' δση ὁ νοῦς. Κι ἀν ἡ καρδιὰ νομίσῃ πώς βλέπει μιὰ χαραμάδα ἐλπίδα κάπου ποῦ, ὁ νοῦς εἰν' ἄξιος νὰ πετάξῃ δπου κι ἀν ποῦ τὴ νύχτα, ψαχουλεύει τοὺς τόπους κι ἀνοίγει δρόμους, καὶ φέρνει δπως θέλη τὰ πράματα. Στὸ τέλος μ' ἔπαιρνε κάποτε ἔνας γλυκός, παρηγορημένος ὕπνος.

Μὰ τὸ πρωί, σὰν ξυπνοῦσα ἀλαφιασμένος* ἀπὸ τὸ ξυπνητήρι κι ἀπὸ τὴ σφυρίχτρα τοῦ ἐργοστάσιου, καὶ σὰν ξημέρωνε τὴ μέρα του δ Θεός, ἡ τὰ χα εχασμένα δλα ἡ ντρεπόμουν καὶ μοναχός μου ποὺ εἰχα συλλογιστῇ τέτοια ἀμπόρετα* πράματα. "Επειτα, ἡ μητέρα μου δὲν ἥξερε γράμματα καὶ δὲν ἥθελα νὰ τῆς διαβάσῃ ἄλλος τὰ μυστικά μου.

Μὰ τώρα, στὸ γράμμα ποὺ εἰχα γράψει στὸ κρεβάτι ἄρρωστος, εἰχα ρίξει κάτω τὴν ντροπή. Δὲν τῆς ἔγραψα οὔτε πώς κακοπερνοῦσα οὔτε πώς ἥτανε βαριὰ ἡ δουλειὰ καὶ ξένοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ μ' εἰχαν, τῆς ἔλεγα μόνο πώς εἰχα ἀρρωστήσει καὶ πώς μ' εἰχανε μεταλάβει, καὶ λοιπὸν ἥθελα νὰ γυρίσω. "Ἄς ἔστελνε τὰ ἔξοδά μου στὴ θεία μου καὶ νὰ τῆς ἔγραψε πώς μὲ θέλει τὸ δίχως ἄλλο, νὰ μὴν τῆς ἔλεγε τίποτα πώς τῆς τὸ χα γράψει ἐγώ, μόνο πώς μ' ἥθελε κοντά τῆς γιατὶ ἀρρώστησα.

Εἶχα οἰκονομήσει καὶ τὰ εἴκοσι λεφτά ποὺ χρειάζονταν γιὰ τὸ γραμματόσημο. Τὴ μιὰ πεντάρα μοῦ τὴν εἰχε δοσμένη ἡ θεία

μου νὰ πάρω σταφύλια, τὸ ἵδιο ἄλλη μιὰ κι ὁ μπάρμπας μου, καὶ τὴ δεκάρα τὴν εἶχα φυλαγμένη ἀπὸ τὴν μέρα ποὺ μᾶς εἴχανε κάμει πληρωμὴ καὶ μοῦ τὴν εἶχε ξεχωρίσει ἡ θεία μου γιὰ τὸ κολατσιό μου. Γιατὶ τότε εἶχα ἀρχίσει κι ἔπαιρνα πενήντα λεφτὰ μεροκάματο, κι ἡ θεία μου μοῦ 'δινε καμιὰ πεντάρα σὲ κάθε πληρωμή, κι ἂμα εἴχαμε κάμει πολλὰ νυχτέρια μέσα στὴ δεκαπενταμερία μοῦ 'δινε δεκάρα δόλτελα. Καὶ λοιπόν, στὶς ἐφτά μέρες ἀπάνω ποὺ σηκώθηκα, εἴπα νὰ βγῶ μιὰ βόλτα περίπατο, τάχα νὰ μὲ πάρῃ δὲρας: κι εἶχα σὲ νοῦ νὰ πάω στὸ ταχυδρομεῖο νὰ ρίξω τὸ γράμμα. Τό χα κρυμμένο στὸν κόρφο μου.

Τὸ ταχυδρομεῖο δὲν ἦτανε καὶ πολὺ μακριά, ἦτανε κοντά στὸ μόλιο, πρὸς τὸ μέρος τῶν φούρνων τοῦ μολυβιοῦ. "Ημουν πολὺ ἀδύνατος, κίτρινος, τὰ μάτια μου μοῦ φαινόταν πῶς εἴχανε μεγαλώσει κι ὁ κόσμος σὰ νὰ ἦταν ἀλλιώτικος. Σὰ νὰ εἶχα καιρούς καὶ καιρούς νὰ τὸν δᾶ. Μὰ στὸ ταχυδρομεῖο δὲν τὰ κατάφερα νὰ φτάσω. Στὰ μισὰ τοῦ δρόμου, κάτω στὶς ράγιες κάπου τῆς διασταύρωσης, ἔνιωσα μιὰ στιγμὴ τὰ γόνατά μου νὰ λυγίζουν, τὰ μάτια μου ἀρχίσανε νὰ βλέπουν τριανταφυλλιὰ χρώματα καὶ τὸ κούτελό μου τὸ δρόσισε ἔνας κρύος κρύος, ψιλὸς ἰδρωτας. 'Ακούμπησα λίγο στὸ ταμπόνι* ἐνὸς βαγονιοῦ ποὺ στεκότανε φορτωμένο μεταλλεῖο, ἔπειτα ἔκατσα κατάχαμα σὲ μιὰ τραβέρσα.* 'Η δύναμή μου λιγόστενε δόλοένα, ἔφευγε, κι εἴπα πῶς θὰ λιγοθυμίσω κειδαχάμω καὶ θὰ μὲ βροῦνε νὰ μὲ πᾶνε σηκωτὸ στὸ σπίτι. Τὸ μόνο πράμα ποὺ μοῦ 'ρθε στὸ μυαλὸ καὶ ποὺ φοβήθηκα ἦτανε τὸ γράμμα: ἡ θεία μου θὰ τὸ 'βρισκε καθὼς θὰ πήγαινε νὰ μὲ γδύσῃ, καὶ βέβαια θὰ τ' ἄνοιγε καὶ θὰ τὸ διάβαζε. "Εβαλα δλο μου τὸ κουράγιο, τὸ 'βγαλα ἀπὸ τὸν κόρφο μου καὶ τὸ 'καμα κομματάκια κομματάκια, ποὺ νὰ μὴ μπορῇ νὰ διαβαστῇ τίποτα. Δὲν ἦτανε γραφτὸ νὰ σταλθῇ ἐκεῖνο τὸ γράμμα, κι οὔτε τὸ ξανάγραψα ἀργότερα. "Υστερα ποὺ μοῦ χε περάσει τὸ λιγοψύχισμα καὶ ξεκίνησα βαρυκαρδισμένος νὰ γυρίσω στὸ σπίτι, ἄφηνα λίγα λίγα στὸ δρόμο τὰ κομματάκια τὸ χαρτί, τὰ 'παιρνε τ' ἀγέρι καὶ τὰ σκόρπιζε.

('Απὸ τὸ μυθιστόρημα *Oι Ξεριζωμένοι*)

ΕΥΑ ΒΛΑΜΗ

Ἡ θειὰ Παγωνίτσα ἡ Μπράτσαινα

Τὸ Γαλαξίδι, ἡ παλιὰ ναυτικὴ πολιτεία, μὲ τοὺς καημούς της καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ζωντανεύει μέσα στὶς σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν. Μιὰ γριὰ μάνα, ἡ θειὰ Παγωνίτσα ἡ Μπράτσαινα, ποὺ μάταια περιμένει τὸ γιό της, είναι τὸ κύριο πρόσωπο τοῦ παρακάτω ἀφηγήματος.

ΠΡΙΟΥΛΑ — ἔτσι τὴ θυμοῦνται οἱ παλιότεροι — ἡ θειὰ Παγωνίτσα ἡ Μπράτσαινα ἐρχόταν ἐδῶ δῆλο καὶ πιὸ συχνὰ στὰ στερνά της.

Τό ἔχερε πώς ὁ γιός της ἀρρώστησε στὸ καράβι καὶ πέθανε, μὰ δὲν ἤξερε πώς τὸ κορμί του, ὅπως δλονῶν ποὺ πεθαίνουν στὰ καράβια, τὸ δέχτηκε ἡ θάλασσα νὰ τ' ἀναπάψῃ. Νὰ βάλη τὰ μαλακὰ χοχλιδάκια* της γιὰ μαξιλάρι νεκρικό, τὰ φύκια νεκροστόλιδά του. Ὁ Ζαφείρης ὁ λοστρόμος μαζὶ μὲ δυὸ ἄλλους τὸν γνοιαστήκανε. Τὸν βάλανε σὲ μιὰ σανίδα, δὲν τοὺς πάγαινε νὰ ρίξουν τὸ κορμί ἀπὸ τὶς ἀμασχάλες, τόνε σκεπάσανε μ' ἔνα σεντόνι, τόνε σφιχτοδέσανε μὲ κάτι μαντάρια,* τοῦ κρεμάσανε καὶ μιὰ μπόμπα σιδερένια, νὰ βουλάξῃ. Ὁ Φώτης τὸν ἔψαλε... Κι ἡ φωνή, λὲς καὶ τοῦ ἔχε κοπῆ, δὲν ἀνέβαινε στὸ λαρύγγι. "Ολοι τους, ξεσκούφωτοι, δακρυσμένοι, σταυροκοπηθήκανε σὰν εἴδανε τὸν καπετάνιο νὰ κάνη σινιάλο. Ἐνας ἀπὸ τὰ πόδια κι ἔνας ἀπὸ τὸ κεφάλι, πάσαν τὸ ξυλιασμένο κορμί καὶ τὸ ρίξανε. Μονομιᾶς χάθηκε. Ὁ Ζαφεί-

ρης ἔκανε καρδιά σίδερο. Πάτησε τὶς φωνὲς σ' ὅσους εἶχαν ἀπομείνει σκυμμένοι στὴν κουπαστὴν νὰ θωροῦν κατὰ πίσω, καθὼς τὸ καράβι ἔμελάκραινε... Τί θωροῦσαν;

Καὶ ποιὸς βαστοῦσε δὰ νὰ τὰ πῆ τῆς μάνας του; "Ολο μασημένα: «—Κακιὰ ἄρρωστια, θειά, σωμὸ* δὲν εἶχε...» «—Τὸν κλάψαμε, σὰν ἀδερφό...» «—Καὶ ποῦ ναι τώρα, ὁ γιός μου; Ποῦ;» "Ολοι κομπιάζανε. Ξεμονάχιαζε τὸν ἔνα καὶ τὸν ἄλλο... «—Καὶ ποῦ βρισκόσαστε σὰν πέθανε; Ποῦ μοῦ τὸν θάψατε; Ποῦ εἶναι τώρα τὸ κορμί του; Ποῦ εἶναι ὁ γιόκας μου; Ἡ μάνα του, σᾶς ρωτῶ, ἐγὼ ή μάνα του. Γιατί δὲν τὸ λέτε σὲ μένα; Στὴ μάνα του; "Ελα, Ἀντρίκο μου, ἔλα, Ζαφείρη μου, ἔλα, Παντελή, ἔλα, Λιάκο... Ποῦ μοῦ τὸν θάψατε;» Έκεῖνοι ξανακομπιάζανε, κοιτοῦσαν νὰ ξεφύγουνε, τὰ μασοῦσαν... «—Ποῦ εἰν' ὁ καραβοκύρης σας; Δὲν ἔχει χρέος νὰ μοῦ πῆ;»

— Γιάννο μ', πρέπει νὰ πάμε μαζὶ στὴ δόλια...

Τό ἔξερε ὁ καραβοκύρης πῶς ἔπρεπε νὰ πάῃ στὴν Μπράτσαινα. Τῆς ἔστειλε λεφτά, τῆς ἔταξε νὰ τήνε γνοιάζεται σὰν ἀδερφή, κι αὐτὸς κι ἡ φαμίλια του, τὸ σπίτι του σπίτι της, μὰ τό ἔξερε πῶς ἔπρεπε νὰ πάη, νὰ τὴ δῆ, νὰ τῆς σφίξη τὸ χέρι, νὰ τῆς μιλήσῃ γιὰ τὸ γιό της. Νὰ τὴν γκαρδιώσῃ στὴ ζωή, ποὺ ἔμεινε ρίζα ξεκλωνισμένη. Καὶ τί νὰ τῆς πῆ; Πῶς τόνε δέσανε καὶ τὸν ποντίσανε* καταμεσῆς πελάγου; Δυὸ μέτρα μποί; Τὰ μάτια του βούρκωναν... Τοῦ μάτωνε ἡ ψυχή. Δὲν τὸ βαστοῦσε:

— Γιάννο μ', δλη σου ἡ ναυτουριά πῆγε... Μοῦ μήνυσε πῶς θέλει νὰ σὲ δῆ...

Κι ὅταν τὸν εἶδε νὰ μὴν παίρνη ἀπόφαση:

— Παιδιά ἔχουμε, ἄντρα, θὰ μᾶς δικάσῃ ἀπὸ ψηλά...

— Καὶ τί θέλεις νὰ τῆς πῶ, γυναίκα; Καὶ τί τοῦ ῥθε τοῦ Ζαφείρη νὰ τῆς πῆ πῶς εἴμαστε καταμεσῆς τῆς θάλασσας; Μπαλώνουνται τώρα;

— Καὶ τί ἔπρεπε νὰ πῆ δά;

— "Ἄς ἔλεγε πῶς γυρίσαμε στὴ Λισμπόνα..."

Φωτίστηκε ἡ καπετάνισσα:

— "Ελα, Γιάννο μ'. Ἀπομεσήμερα θὰ πάω μονάχη στὴν Μπρά-

τσαινα. 'Εσύ θὰ ρθῆς ἀπόβραδα νὰ μὲ πάρης... Θὰ τὰ βρῆς ὅλα βιολεμένα. Μόνο νὰ πῆς σ' δλους νὰ λένε πώς τὸ παιδὶ τὸ χετε θάψει στὴ Λισμπόνα...

Λάχτισε* ἡ καρδιὰ τῆς Μπράτσαινας, σὰν εἶδε τὴν καραβοκύρισσα ὅξου ἀπὸ τὴν πόρτα. 'Αγκαλιαστήκανε οἱ δυὸ γυναῖκες καὶ κάτσανε πλάι πλάι στὸ μιντέρι.* Ἡ καραβοκύρισσα τὴν ἄφησε νὰ κλάψῃ, νὰ μοιρολογήσῃ, νὰ χτυπηθῇ, ποὺ τὸν ἔχασε τὸ μονάκριβο καὶ δὲ θὰ τὸν ξαναδῆ, κι οὕτε μνημούρι νὰ κλάψῃ, οὕτε καντήλι νὰ τ' ἀνάψῃ, οὕτε χῶμα νὰ πηγαίνῃ νὰ τὸ λουλουδίζῃ νὰ σβήνῃ τὸν πόνο της... Καλὰ καλὰ δὲν τῆς εἴπανε ποὺ τὸν θάψανε. "Αχ, κι ἀν τὸν θάψανε, γιατί μασημένα ὅλοι τῆς τά 'πανε..." "Αχ, κι ἀν δὲν τὸν ρίξανε στὰ τρίσβαθα, στὴ σκοτεινὰ τῆς θάλασσας..." Ετοῦτος ἤτανε κι ὁ μεγαλύτερος καημός της... «—Σώπα, Παγωνίτσα μου» τὴν πῆρε μὲ τὸ καλὸ ἡ καραβοκύρισσα «ὁ Θεὸς ἀπὸ ψηλὰ τὸ σκέπει στὴν ξένη γῆς, κι ἡ θύμηση ὀλονῶνε μας...» Στυλαυτιάστηκε* ἡ χαροκαμένη σὰν τὴ λαγωνίκα ποὺ προσμένει νὰ τῆς ξαναφανερώσουν τὸ κλεμμένο κουτάβι της. «—Τί νὰ σοῦ ποῦν, οἱ δόλιοι, ποὺ τὸν είχαν σὰν ἀδερφό; Ποιὸς νὰ σοῦ μιλήσῃ, ποὺ ματώνει ἡ ψυχή τους; Λένε σὲ μιὰ μάνα ποὺ θάψανε τὸ παιδὶ της; Βαστᾶνε νὰ τῆς τὸ ποῦν; Μὲ τί καρδιά;» Καὶ χαμηλώνοντας τὴ φωνή, ποὺ ἔτρεμε σὰ φύλλο στὸν ἀγέρα: «—Ἐμένα δῆμος μοῦ τὰ ξιστόρησε ὁ ἄντρας μου...» Στάθηκε ἡ Παγωνίτσα ν' ἀκούσῃ. Κάθε λόγος τῆς καπετάνισσας τῆς μάλαζε τὴν καρδιά, τῆς τὴ γλύκαινε... Κι ἐκεῖνος ὁ πόνος, ὁ σουγλερός, ποὺ τῆς τριβέλιζε* τὰ σωθικά, κατάπεφτε... «—Νά 'χης καλό, καπετάνισσα... Νά 'χης καλό...»

Μὲ τὸ μούχρωμα,* νά σου κι ὁ καραβοκύρης. Μπήκε μουδιασμένος. Βρῆκε τίς δυὸ γυναῖκες πλάι πλάι. Ἡ χαροκαμένη ν' ἄκουγε κι ἄλλα ἀπὸ τὸ στόμα τῆς καπετάνισσας, κι ἡ καπετάνισσα νὰ μετράῃ μὲ τὸ μάτι ἀν σῶναν τὰ ὅσα εἰπε... Σὰ νά 'δε ἡ δόλια τὸ γιό της στὸ πρόσωπο τοῦ καραβοκύρη του. Στυλώθηκε καὶ πῆρε νὰ τὸν εὐχολογάη ποὺ ἄλλαξε ρότα* γιὰ τὴ Λισμπόνα, μόνο καὶ μόνο γιὰ ν' ἀναπάψῃ τὸ κορμί του, ποὺ πιά-

σανε στὸ λιμάνι καὶ ποὺ μ' ὀδάκερο τὸ τσούρμο του ξεπροβόδισανε χριστιανικὰ τὸ παιδί της. Σαστισμένος τὴν ἄκουγε ὁ καραβοκύρης, ἐνῶ τὰ ψιχαλισμένα* μάτια τῆς γυναικας του τόνε κοιτοῦσαν παρακαλεστικά... Εἶναι ὡραῖο, λέει, τὸ κοιμητήρι ἔκει, καὶ τοῦ ἰθαλε ἔχοντο σταυρὸν καὶ καντήλι νὰ καίη ὥς τὶς συράντα. "Αχ, καὶ κάποια ἄλλη χαροκαμένη θὰ τ' ἄναφτε τὶς ψυχογιορτές,* κάποια ἄλλη θὰ βρισκόταν νὰ τὸν γνοιάζεται στὴ θέση τὴ δικῆ της. Κοιτώντας καὶ τοὺς δύο μέσα στὰ μάτια, χαρούμενη πές, δὲν ἔκρυβε πιὰ τὴ βιάση της πότε νὰ κλείσουν τὰ τρίχρονα...

Μὲς στὴ βουή τὴν καθημερινή, τὸ Γαλαξίδι ξέχασε μὲ τὸν καιρὸ πῶς ἡ Μπράτσαινα πρόσμενε... Καὶ ξαφνικὰ ἔνα πρωὶ μαθεύτηκε πῶς χτές βράδυ ἡ Μπράτσαινα πρόσπεσε στὴν καραβοκύρισσα, πῶς, τώρα ποὺ κλείσαν τὰ τρία χρόνια τοῦ γίοῦ της, νὰ γράψῃ τοῦ ἄντρα της, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ἰγγλετέρα* νὰ πιάσῃ στὴ Λισμόνα, νὰ τῆς φέρῃ τὰ κόκαλα τοῦ παιδιοῦ της. Τάχασε ἡ καραβοκύρισσα. Πάσχισε νὰ συμπιάσῃ τ' ἀσύμπιαστα. Πῶς τάχα μπήκαν στὴν Τζιμπεράλτα* καὶ τώρα ἀρμενίζουν σὲ λιμάνια ἀφρικανικα... «—Τ' ἄλλο ταξίδι, μαθές...» «—Μπά, θ' ἀργήση νὰ πάη κατὰ κεῖ, κλεισμένο τὸ ναῦλο γιὰ τὴν Ἀζοφική...» Ἀπὸ κεῖνο τὸ βράδυ, ἡ Μπράτσαινα δὲν ἄφηνε καπετανόσπιτο γιὰ καπετανόσπιτο μὲ τὸ παρακάλιο στὰ χείλη νὰ τῆς φέρουνε πίσω τὸ γιό της. Νὰ τὸν ἔχη κοντά της, στὸ κοιμητήρι τοῦ Γαλαξίδιοῦ, νὰ παγαίνη νὰ τὸ συντροφεύῃ πρωὶ καὶ βράδυ, νὰ τὸ χορτάσῃ κάνε στὰ γερατειά της τ' ἄραχλα,* νὰ μὴν τὸ φάγη κι αὐτὸ ἡ ξενιτιά. Τοῦ ἔχει τοιμάσει καὶ τὸ μνηματάκι του καὶ πρόσμενε, δλο πρόσμενε, νὰ τῆς τὸν φέρουνε νὰ γράψῃ πάνου στὸ σταυρὸ τ' ὅνομά του. Μασημένα λόγια ἀπὸ παντοῦ: «—Στενεύουν δσο πᾶνε κατακεῖ τὰ ναῦλα, Παγωνίτσα μου.» Κι ἀν πετύχαινε κάποιον ποὺ θὰ τραβοῦσε γιὰ Ἀντλαντικό, δλο οἱ καιροὶ κι οἱ ἀνέμοι τῆς Νεβάδας δὲν ἥξερε ἀν θὰ τὸν ἄφηναν νὰ πιάσῃ στὴ Λισμόνα. Κι δλο τοῦτο τὸ ταξίδι εἶναι δύσκολο... Νὰ δοῦμε τ' ἄλλο...

Τὰ τρίχρονα γίναν ἑξάχρονα, τὰ ἑξάχρονα ἐννιάχρονα, κι ἡ

Παγωνίτσα δλο παρακαλοῦσε ἀπὸ καπετανόσπιτο σὲ καπετανόσπιτο: «—Κάνε ύπομονή, Παγωνίτσα μου, δλο καὶ κάποιος θὰ πιάσῃ στὴ Λισμπόνα.» Κι ἀκόμα ἔχουνε νὰ τὸ λένε οἱ γερόντισσες τοῦ Γαλαξιδιοῦ, πὼς ἀναθυμοῦνται στὰ μικράτα τους, στ' ἀκροθαλάσσι τοῦ Γαλαξιδιοῦ, κάθε ποὺ ἤταν τὰ καράβια νὰ σαλπάρουν, μιὰ γριούλα σφιχτοδεμένη μὲς στὸ μαύρο τῆς μποξά* καὶ μὲ τὴ μαύρη τῆς μαντίλα κατεβαστή, νὰ σιμώνη τοὺς καραβοκύρηδες καὶ τοὺς καπεταναίους καὶ νὰ τοὺς παρακαλά νὰ πιάσουνε στὴ Λισμπόνα γιὰ χάρη τῆς καὶ νὰ τῆς φέρουνε, ἄχ, νὰ τῆς φέρουνε πίσω τὸ γιό της.

('Απὸ τὸ βιβλίο *Γαλαξίδι*)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Τετράστιχο

Στὴν ἀργατιά, στὴ χωρατιὰ τὸ χιόνι, ἡ γρίπη, ἡ πείνα, οἱ λύκοι, ποτάμια, πέλαγα, στεριές, ξολοθρεμδὸς καὶ φρίκη.
Χειμώνας ἄγριος. Κι ἡ φωτιά, καλοκαιριὰ στὴν κάμαρά μου.
Ντρέπομαι γιὰ τὴ ζέστα μου καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπιά μου.

('Απὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ 'Ο κύκλος τῶν τετράστιχων)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΡΑΣ

Μεσημέρι

Ἄναψανε στὸ ἥλιοπύρι οἱ δρόμοι,
ἀφήνουν οἱ μαστόροι τὴ δουλειά τους,
σήμανε ἡ ώρα τοῦ φαγιοῦ.
Καὶ τ' ἄψυχα, καὶ κεῖνα τρῶνε ἀκόμη
τοὺς ἵσκιους ὀλοτρόγυρά τους
τὴν ώρα τοῦ μεσημεριοῦ.

Πελοπόννησος

Μικρὸ τρενάκι ποὺ περνᾶς
μέσ' ἀπ' τὰ πεῦκα, ἀπ' τὶς ἐλιές,
τὸ δρόμο σου ἀνακόβοντας
μπροστὰ σὲ πέντε ἀρνάκια,
ἐνῶ γελᾶν τριάντα δυὸ
κάτασπρα δόντια ἐνὸς βοσκοῦ
καὶ στὴν μπασιὰ τοῦ ἔξωκλησιοῦ
τρεμίζουν δυὸ κεράκια.

(Απὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Συνθέσεις)

MIX. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Εἰσαγωγικὲς ἔξετάσεις

ZΗΜΕΡΩΣΕ;

Κι εὐθὺς πετάγομαι ἀπ' τὸ κρεβάτι μου. Στὴν κάμαρα μπαίνει ἔνα φῶς ἀπ' τὸ φεγγίτη καὶ κάνει λευκὸ τὸν ἔνα τοῖχο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μένουν ἀκόμη σκοτεινοί. Ἡ πρωινὴ ψύχρα εἰν' ἀκόμη δυνατή. Εἶναι νωρίς. Μὰ δὲν αἰσθάνομαι τὴν ἐπιθυμία νὰ ξανακοιμηθῶ, τὸν πειρασμὸ νὰ ξανακλείσω τὰ μάτια. Σὲ μιὰ στιγμὴ εἰλμαι κιόλας ὅρθιος.

Σήμερα είναι οἱ ἔξετάσεις! Στὸ σπίτι εἶναι ἀκόμη ἡ ἡσυχία τοῦ ὑπνου. Περπατῶ ἀθόρυβα κι ἐτοιμάζομαι βιαστικά. Κάθομαι στὸ τραπέζι καὶ πιάνω τὸν Ξενοφώντα. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια, δταν τελειώναμε τὸ Σχολαρχεῖο* καὶ δίναμε εἰσιτήριες ἔξετάσεις γιὰ τὸ Γυμνάσιο, μᾶς ἔξέταζαν καὶ Ξενοφώντα. Ρίχνω μιὰ ματιά. Ψάχνω στὸ μυαλό μου, νὰ συγκεντρώσω τὶς γνώσεις μου, ν' ἀνακαλύψω δλες τὶς ἀπορίες μου, ποὺ ἵσως ἔχουν λησμονηθῆ σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς μνήμης μου, νὰ τὶς λύσω τώρα δά, δλες μαζί. "Έχω ξεχάσει —τὸ 'χα ἔγνοια ἀπὸ χτές τὸ βράδυ, μόλις ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ— τὴ γενικὴ τῆς ἀττικῆς κλίσεως. Ἄνοιγω τὴ Γραμματικὴ: «ὁ λεώς, τοῦ λεώ...». Ἐτοιμάζω τὸν κοντυλοφόρο, τὴν πένα —μιὰ καινούρια ψιλὴ πενούλα,— τὸ στυπόχαρτο.

Δὲν διαβάζω ἄλλο. Ὁ πατέρας ἔλεγε ὅτι πρέπει τὴν ὥρα τῶν

έξετάσεων νά 'χω «διαύγεια».* "Ολα είν' έτοιμα. Μόνο ή ώρα είν' άκόμη έφτα παρά τόσο. Οι έξετάσεις άρχιζουν στις δύτικες.
Ακόμη δὲν θά 'χη πάει κανείς.

— Ή μητέρα έχει σηκωθῆ. Ή κίνηση έχει ξυπνήσει στὸ σπίτι.
— Μίμη, τὸ γάλα σου.

— Αλήθεια, είχα ξεχάσει τὸ γάλα μου. Περνάω στὴν τραπεζαρία. Ωσπου νὰ τὸ πιῶ, ή ώρα θὰ γίνη έφταμιση, θὰ μπορῶ νὰ ξεκινήσω. Τρώω βιαστικὰ κι ἀνόρεχτα, ἀφήνω δὲν σχεδὸν τὸ ψωμί μου. Ή μητέρα φωνάζει:

— Φάε μὲ τὴν ήσυχία σου. Νωρὶς είν' άκόμη. Θὰ πεινάσης τὴν ώρα τῶν έξετάσεων καί, ξέρεις, νηστικὸ ἀρκούδι...

— Μὰ δὲν μπορῶ, δὲν πεινῶ.

Οἱ μητέρες νομίζουν δτὶ δὲν στὸ φαῖ έχουμε τὸ νοῦ μας. "Οταν σκέπτεται κανεὶς δτὶ σὲ λίγην ώρα κρίνεται ή τύχη τού, πῶς εἰναι δυνατὸ νὰ συλλογιστῇ τὸ γάλα; Σὲ λίγην ώρα, μέσα στὴ μεγάλῃ αἴθουσα τοῦ Γυμνασίου, θὰ γίνουν τὰ μεγάλα γεγονότα. Έκεῖ θὰ φανῇ ἀν θὰ φέρουν ἀποτέλεσμα δλοι οἱ κόποι τοῦ καλοκαιριοῦ —φέτος ἐγὼ δὲν κατάλαβα καλοκαίρι— ή θὰ βγοῦν δλα μάταια. Τόσα διαβάσματα, τόσος Ξενοφῶν, τόσα κλάσματα, τόσῃ Γραμματική... "Ολ' αὐτὰ πρέπει νά 'ναι συγκεντρωμένα ἐκείνη τὴ στιγμὴ στὸ κεφάλι μου. Στὴ σκέψη αὐτή, μὲ πιάνει κάτι σὰν Ἰλιγγος:*

"Ολ' αὐτὰ πρέπει νά 'ναι μαζεμένα, ταχτοποιημένα ἐκείνη τὴ στιγμὴ στὸ νοῦ μου. "Ολα! Δὲν μένει παρὰ μιᾶς ώρας προθεσμία! Νομίζω δτὶ τὸ κεφάλι μου γυρίζει. Πολεμῶ, σὰν ἀπελπισμένος, νὰ κάμω ἔνα πείραμα:

— Πῶς διαιρεῖται μικτὸς διὰ κλάσματος; ρωτῶ τὸν έαυτό μου.

Καὶ —ποιὸς θὰ τὸ πίστευε!— ἀνακαλύπτω δτὶ τὸ μυαλό μου δὲν έχει τὴν ἀπάντηση πρόχειρη. Προσπαθῶ, ἐπικαλοῦμαι τὴ μνήμη μου... Τίποτε! Αλίμονο... Τά 'χω ξεχάσει. "Αν ἔτσι τά 'χω ξεχάσει δλα; "Αν καὶ στὰ Ἑλληνικὰ έχω πάθει τὰ ἴδια;
— Πῶς κάνει δ ἀόριστος τοῦ ρήματος ώνοῦμαι; ρωτῶ πάλι τὸν έαυτό μου.

Καὶ ἀνέλπιστα πάλι τὸ μυαλό μου διστάζει, πάλι ή μνήμη μου ἀκινητεῖ. "Ε, χωρὶς ἄλλο, τά 'χω χάσει. Γιὰ μιὰ στιγμὴ

θαρρῶ πώς δλα μοῦ ’φυγαν. Δὲν ξέρω τί νὰ κάμω. Νομίζω πώς δλες οἱ γνώσεις μου μοῦ φεύγουν, σμήνη* δλόκληρα, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ κάμω τίποτε. ”Εχω τόση ἀπελπισία ποὺ μοῦ ’ρχονται δάκρυα. ”Αχ, Θεέ μου, δὲν μποροῦσε νὰ είχα λίγες ὥρες προθεσμία, νὰ ήταν αὔριο; Σήμερα, δρισμένως θ’ ἀποτύχω... Και τότε;

Κείνη τὴ στιγμὴ περνᾶ ὁ πατέρας.

— Τί ’ν’ αὐτά; Είσαι πολὺ χλωμός. ”Ετσι θὰ πᾶς στὶς ἐξετάσεις; Καλὰ είσαι;

— Πατέρα μου, τὰ ξέχασα δλα, δλα! Θ’ ἀπορριφθῶ!

‘Ο πατέρας βάζει τὰ γέλια. Κάτι γέλια τόσο εἰλικρινῆ, ποὺ στὸ τέλος κι ἐγὼ παίρνω θάρρος. Ζητῶ ἔνα λόγο παρηγορητικό.

— ”Ἐννοια σου, παιδί μου, καὶ δὲν τὰ ξεχνᾶς ἐκεῖνα ποὺ ἔμαθες. Μένε ησυχος. Πήγαινε στὸ καλό, μὴν τύχη κι ἀργήσης. Καλὴ ἐπιτυχία.

‘Η μητέρα τρέχει. Θέλει κι αὐτὴ νὰ πῇ κάτι ἐνθαρρυντικό.

— Μά, παιδάκι μου, γιὰ τὶς ἐξετάσεις κάνεις ἔτσι; Σὰ νὰ πηγαίνης γιὰ ἔγχείρηση! ”Αν πετύχης, καλά. ”Αν δὲν πετύχης, πάλι καλά! Τὴν ὑγειά σου νά ’χησ!

Παίρνω θάρρος, τὸ χρῶμα ξανάρχεται στὰ μάγουλά μου. Κοιτάζω τὸ ρολόι: ’Οχτὼ παρὰ εἴκοσι. ”Α, ἀργησα κιόλας!

‘Αρπάζω δλα τὰ χρειώδη* ποὺ ’χω ἐτοιμάσει καὶ ξεκινῶ, χωρὶς νὰ θυμηθῶ νὰ βρῶ στὰ «ἀνώμαλα» τὸν ἀόριστο τοῦ ὀνοῦμαι, ποὺ είχα ξεχάσει.

— Καλὴ ἐπιτυχία!

‘Η μητέρα μὲ φιλεῖ τρυφερὰ καὶ μὲ κατευοδώνει.* Αὐτὸ τὸ φιλὶ είναι σὰ νὰ μοῦ ἔχυσε θάρρος μέσα στὴν ψυχή! Φεύγω. Στὴν καμπή* τοῦ δρόμου μὲ τὶς ἀκακίες, νὰ το, τὸ Γυμνάσιο!

* * *

Τὸ Γυμνάσιο. Είναι κάτι ξένο καὶ φοβερὸ γιὰ δλ’ αὐτὰ τὰ παιδιὰ ποὺ περιμένουν αὐτὴ τὴν ὥρα στὴν αὐλή, νὰ δώσουν εἰσιτηρίους. Πόσα ἀπ’ αὐτὰ θὰ πετύχουν καὶ θὰ τὸ γνωρίσουν

ὕστερα σὰ σπίτι τους, πόσα θ' ἀπορριφθοῦν καὶ θὰ μείνη πάλι γι' αὐτὰ ξένο καὶ φοβερὸ αὐτὸ τὸ κτίριο μὲ τὴ μεγάλη ξώπορτα, τοὺς παλιοὺς τοίχους καὶ τὰ σκυθρωπὰ παράθυρα!

Δὲν εἰναι δὲ βόμβιος* τῶν συνομιλιῶν ποὺ κυριαρχεῖ στὰ διαλείμματα. Ἐδῶ δὲ τὰ πρόσωπα εἰναι ἀνήσυχα, τὰ βλέμματα ρωτιοῦνται μεταξύ τους, οἱ συνομιλίες δὲς σοβαρές. Μερικοὶ εἰναι πολὺ ἀνήσυχοι. "Ἔχουν χάσει ὀλότελα τὸ ἡθικό τους. Μερικοὶ ἄλλοι δὲν δίνουν πεντάρα. "Ἐνας ἄντρας ἵσαμε κεῖ πάνω, δ Θάνος, ἀκούγεται μὲ τὴ δυνατή του φωνή:
—"Ἄν μπῶ, καλὰ τὴν ἔχω. "Ἄν δὲν μπῶ, δὲν θὰ κρεμάσω μαύρη σημαία! "Ἄς εἰν' καλὰ τὸ μαγαζί!

Ἐγώ τὸν κοιτάζω μ' ἐνδιαφέρον. Τί καλὰ ποὺ τὴν ἔχει αὐτός! Ο πατέρας του εἶναι μεγαλέμπορος. Βέβαια, θὰ στενοχωρεθῇ, ἂν ὁ γιός του ἀπορριφθῇ. Ἀλλὰ θὰ τὸν κρατήσῃ στὸ γραφεῖο του. Ἰσως μάλιστα καὶ νὰ τὸ προτιμᾶ ἔτσι, χάριν τῆς περιουσίας του. Μὰ ὁ πατέρας ὁ δικός μου σκέπτεται ἀλλιῶς. Ἐχει τόσον πόθο νὰ πετυχαίνουμε ἐμεῖς τὰ παιδιά, χαίρεται τόσο πολὺ ὅταν τοῦ δείχνουμε καλούς βαθμούς! Κι ἡ μητέρα τὸ 'χει κρυφὸ καμάρι. Ἄν ἀπορριφθῶ, ὁ πατέρας θὰ λυπηθῇ τόσο ποὺ θὰ χύσῃ δάκρυα. Ἡ μητέρα θὰ πικραθῇ, μὰ δὲν θὰ τὸ δειξῃ. Καὶ τί πόνος νὰ μαντεύω τὴ λύπη της, ποὺ θὰ προσπαθῇ νὰ μοῦ τὴν κρύβῃ!

Ξαφνικά, ένας φλογερός πόθος μὲ κυριεύει, νὰ πετύχω στὶς ἔξετάσεις μὲ κάθε θυσία. Πρέπει νὰ πετύχω, νὰ κάμω τὸ πᾶν γιὰ νὰ πετύχω. Ναί, ἀλλὰ τώρα πιὰ εἰν' ἄργα. "Ο, τι ξέρω, ξέρω... Κι ἀν είναι ν' ἀπορριφθῶ, δὲν γίνεται τίποτε πιὰ τώρα.

Βέβαια, δὲν πιστεύω σοιβαρὰ πώς θ' ἀπορριφθῇ. Σκέπτομαι καὶ αὐτό: "Ἄν κινδυνεύω ἐγώ, ποὺ ἔχω, σημειώστε, ἐννέα στὸ ἀπολυτήριό μου, πόσο θὰ κινδυνεύουν δλοι οἱ ἄλλοι ποὺ ἔχουν λιγότερο; Καὶ δμως καμιὰ φορά —ποιός ἐγγυᾶται; "Α, ἂν πάθω τέτοια συμφορά, κάτι θὰ μοῦ 'ρθη ἀπ' τὴ λύπη μου. Τὴν ὥρα ποὺ θὰ πρόκειται...

Χτυπᾶ τὸ κουδούνι. Χτυπᾶ μὲ δυνατούς, γρήγορους, παρατεταμένους ἥχους.

“Ολες οι σκέψεις ξφυγαν ἀπ’ τὸ νοῦ μονομιᾶς, δπως φεύγουν τὰ πουλιά ἀπ’ τὸ δέντρο μὲ τὴν τουφεκιὰ τοῦ κυνηγοῦ. “Ολοι ἀνεβαίνουν. Πόσο μεγάλη αὐτὴ ἡ σκάλα, ἡ ἄγνωστη, μὲ τὰ σιδερένια ἐλάσματα* ποὺ βροντοῦν καθὼς ἀνεβαίνεις...

Στὴ μεγάλη αἴθουσα μᾶς τοποθετοῦν στὰ θρανία.

— Ἀριά! μᾶς λέει δ ἐπόπτης.

— Εἰς ἀκροβολισμόν! γελᾶ ἔνας νέος καθηγητής, ποὺ μᾶς κοιτάζει εύθυμα ἀπ’ τὴν ἔδρα.

Τὸ τοποθέτηση κι δ θόρυβος τελείωσαν. Καθόμαστε τώρα, δυὸ δυὸ στὸ κάθε θρανίο, καὶ περιμένουμε. Ἀντικρύ μου, ἀπ’ τὸ παράθυρο, βλέπω τὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησιᾶς μὲ τὸ ρολόι. Κοιτάζω. Θέλει ἔνα λεπτὸ γιὰ νὰ χτυπήσῃ ὅχτω. Οἱ δυὸ δεῖχτες κάνουν πάνω στὴν πλάκα τοῦ ρολογιοῦ μιὰ πολὺ δέξια γωνία. Οἱ ψίθυροι στὴν αἴθουσα εἰν’ ἐλάχιστοι, ἡ ἀγωνία τῆς ἀναμονῆς ἐπικρατεῖ.

— Ντάνν... Ντάνν...

Τὸ ρολόι χτυπᾶ ὅχτω. “Ολα τὰ κεφάλια κινοῦνται, μιὰ ἀνησυχία σηκώνεται, δπως ὅταν σαλεύουν τὰ φυλλώματα σὲ μιὰ ξαφνικὴ πνοή τοῦ ἀέρα.

Καὶ τὸ τελευταῖο χτύπημα ἀκούστηκε. Μιᾶς στιγμῆς νεκρικὴ σιγή, κι δ Γυμνασιάρχης μπαίνει μέσα. Ψηλὸς κι ἐπιβλητικός, μὲ χρυσὰ γυαλιά ποὺ τὸ μαῦρο τους κορδονάκι κρέμεται ως τὸ γιλέκι του, στέκεται ἀμέσως ἀλύγιστος, σὲ στάση προσευχῆς. “Ολοι σηκώνονται καὶ τὸν μιμοῦνται. “Ἐνας ἀπ’ τὸ πρῶτο θρανίο λέει τὴν προσευχή. “Ἅστερα δ Γυμνασιάρχης, μ’ ἔνα φύλλο χαρτὶ στὸ χέρι, ἀνεβαίνει στὴν ἔδρα. Θὰ διαβάσῃ κατάλογο.

“Αρχίζουν τὰ δνόματα —αὐτὴ ἡ παρέλαση τῶν δνομάτων, ποὺ τὸ καθένα ἔχει τὴ φυσιογνωμία του.” Άλλα μακριὰ καὶ πολυσύλλαβα σὰν ἀμαξοστοιχίες, ἄλλα σύντομα σὰν κραυγὲς πουλιῶν. Καὶ τὰ «παρών» ποὺ ἀκούγονται, ἔχει τὸ καθένα καὶ τὸν τόνο του, ποὺ δ ἔνας διαδέχεται τὸν ἄλλον, χωρὶς ἀρμονία, σὰ νὰ κουρδίζωνται οἱ χορδὲς ἐνὸς δργάνου.

“Άλλοι φωνάζουν τὸ «παρών» δυνατά, ἄλλοι τὸ λένε μέσα

τους. Ό Θάνος, ό γιός του μεγαλεμπόρου, έβαλε μιά φωνάρα, σάν τού Δημάρχου πέρσι στήν 'Εθνική 'Εορτή, δταν φώναξε «Ζήτω τὸ Ἔθνος!». Μερικοί χαμογέλασαν, ό Γυμνασιάρχης ἔριξε ἔνα βλοσυρὸ βλέμμα πάνω ἀπ' τὰ ματογυάλια του.

Τελειώνει κι ό κατάλογος. Πάλι, νεκρική σιγή...

— Στήν πρώτη γραμμή, φωνάζει ό Γυμνασιάρχης. Τὸ ὄνομά σας; Πρώτα τὸ ἐπώνυμον, κατόπιν τὸ ὄνομα καὶ τέλος τὸ πατρωνυμικόν. Παραδείγματος χάριν: Γεωργόπουλος, Δημήτριος, τοῦ Νικολάου!

"Όλα τὰ κεφάλια σκύβουν, κι ή διαταγὴ ἐκτελεῖται σιωπηλά.

— Στή δεύτερη γραμμή: «Εἰσιτήριοι ἔξετάσεις»!

Τὰ κεφάλια σκύβουν πάλι, κι οἱ πένες ἐκτελοῦν κι αὐτὴ τὴν παραγγελία.

Κείνη τὴ στιγμή, τὸ μάτι τοῦ Γυμνασιάρχη πέφτει στὰ γραπτὰ τοῦ πρώτου θρανίου. Σκύβει σ' ἐν' ἀπ' αὐτά. Σηκώνεται θυμωμένος:

— Ντροπή! «Εἰσιτήριοι» τὸ σῆ μὲ ήτα! "Ἐπρεπε νὰ ντραπῆτε νὰ ᾧθῆτε κὰν γιὰ ἔξετάσεις!

"Ἐνας τρόμος σκορπίζεται παντοῦ. "Ολοι παγώνουν. 'Αλιμονο! 'Ο δυστυχισμένος ἐκεῖνος μπορεῖ νά 'ναι βέβαιος δτι θὰ ἀπορριφθῇ.

Τὸ նφος τοῦ Γυμνασιάρχη φαίνεται σὰ νὰ κλείνῃ τὴν παρένθεση κι ἔξακολουθεῖ.

— Στήν τρίτη γραμμή: Τὴν ἡμερομηνία.

Κι ὑστερ' ἀρχίζει ή ὑπαγόρευση. 'Ο Γυμνασιάρχης διαβάζει ἀργά, λέξη πρὸς λέξη, τὸ ἀρχαῖο κείμενο:

— «Μεταπεμψάμενος – οὖν – Μεγάβαζον –...»

"Ολοι εἶναι σκυμμένοι, ἀναπνοὴ δὲν ἀκούγεται.

'Έγὼ γράφω, ή πένα μου τρέχει. Είμαι χαρούμενος. Οἱ φράσεις, ή μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, ἔρχονται καθαρές, εύνόητες, χωρὶς προσκόδματα.* Κι ό Γυμνασιάρχης ἔξακολουθεῖ νὰ λέη μιὰ μιὰ καὶ χωριστὰ κάθε λέξη, σάν τὴν καμπάνα ποὺ χτυπᾷ, μιὰ μιὰ, τὶς δρες.

('Απὸ τὸ παιδικὸ μυθιστόρημα 'Η συντροφιά μρς)

I. ΑΓΓΕΛΟΥ

Μέσα στήν καταιγίδα

Μιὰ παρέα παιδιών, ποὺ περπατοῦν στήν έξοχή γιὰ μιὰ δρισμένη ἀνίχνευση, βρίσκεται ξαφνικά μέσα σὲ φοβερή καταιγίδα. Στὶς σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν, περιγράφεται ἡ καταιγίδα, οἱ κίνδυνοι ποὺ διέτρεξαν τὰ παιδιά, καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν δρόπο κατόρθωσαν ν' ἀντιμετωπίσουν τὸ ἀναπάντεχο αὐτὸνεγονός.

IXΑΜΕ ἀρκετὰ ξεμακρύνει. Εἴχαμε χάσει ἀπὸ τὰ μάτια μας τὸ χωριό, δταν τὸ βουνὸ τυλίχ τηκε ἀπότομα μέσα στὸ σύννεφο. Δὲ βλέπαμε τίποτε πιὰ μπροστά μας. Οἱ χωριάτες ποὺ μᾶς συντρόφευαν ἔνιωσαν ἀμέσως τὸν κίνδυνο. Μᾶς σταμάτησαν. Μᾶς μάζεψαν κοντά τους καὶ μπῆκαν μπροστά. Βιαστήκαμε δλοι. Τοὺς ἀκολουθούσαμε. Κάποιος ἀν ἀπομακρυνόταν, κάποιος ἀν λοξοδρομοῦσε, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ χαθῇ. Νὰ πέσῃ σὲ κάποιο γκρεμνό. Κινδυνεύαμε νὰ χάσουμε τὸ δρόμο ἢ νὰ βρεθοῦμε ἐντελῶς ἀπρόοπτα μπροστά σὲ ἔνα βάραθρο. Προχωρούσαμε στὰ τυφλά, ἀνάμεσα σὲ χαράδρες καὶ σὲ γκρεμνούς, σὲ ἀπότομες πλαγιές. Ὁ κίνδυνος παραμόνευε παντοῦ. Εὐτυχῶς ποὺ εἴχαμε τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς μαζί μας. Ὁ Ἀράπης προχωροῦσε μπροστά. "Ηξερε νὰ δσφραίνεται* τὸν κίνδυνο. Εἰχε καταλάβει πώς εἰχε ἔρθει ἡ ὥρα του. Προχωροῦσε ἀνιχνεύοντας. Ὁσμιζόταν* τὸν ἀέρα.

"Ενα ξαφνικὸ ἀνεμοφύσημα ἔφερε τὶς πρῶτες ψιχάλες. Καὶ σὲ λίγο ἄρχισε νὰ βρέχῃ δυνατά. Μᾶς πρόσταξαν νὰ μὴ σκορπίσουμε. "Ηξεραν τὰ μονοπάτια, ἦξεραν ποὺ μπορούσαμε νὰ βροῦμε καταφύγιο. Λοξοδρόμησαν. Μπήκανε μέσα σὲ σκοτει-

νὲς λόχμες.* Τώρα όλόκληρο τὸ βουνό, όλόκληρο τὸ δάσος ἀναταραζόταν. Βούιζε. Ὁ ἀγέρας ἀνάγκαζε τὰ δέντρα νὰ γέρνουν. Παράσερνε τὴ βροχή. Φούσκωσαν οἱ ξεριάδες* καὶ τὰ φαράγγια. Μεγάλες χοάνες* οἱ χαράδρες, ἀνάδευαν* τὰ σύννεφα. Ὁ ἀέρας τὰ στροβίλιζε καὶ τὰ ἀνατάραζε. Χαρακιές ἀπὸ ἀστραπές, μακρόσουρτα πύρινα φίδια. Κεραυνοί ποὺ γεννιόνταν ἐκεῖ, ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ σύννεφα, σκορποῦσαν τρόμο. Ἀντιβούιζαν τὰ φαράγγια. Ὁ κρότος πολλαπλασιάζοταν ἀπὸ τὴν ἀντήχηση. Προτοῦ σβήσῃ ὁ ἔνας, ὁ δεύτερος γέμιζε πάλι τὸ βουνό μὲ ἀντάρα. Λυσσομανοῦσε ἡ βροχή. Φούσκωσαν οἱ νερομάνες.* Τὰ ρυάκια πηδοῦσαν ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, παράσερναν χαλίκια καὶ ἐνώνονταν γιὰ νὰ σχηματίσουν δρμητίκοὺς χείμαρρους. Τὸ χῶμα εἶχε λασπώσει. Κινδυνεύαμε νὰ χάσουμε τὴν ἰσορροπία μας. Γλιστρούσαμε. Πολλές φορὲς νιώσαμε τὸ χῶμα ἡ τὰ χαλίκια νὰ ὑποχωροῦν, νὰ κατρακυλοῦν κάτω στὴν ἄβυσσο. Ἀντιστεκόμαστε μὲ δῆση δύναμη μᾶς εἶχε ἀπομείνει. Ὁ καθένας ἀνησυχοῦσε γιὰ τοὺς ἄλλους. Δὲν προφταίναμε νὰ πάρουμε ἀνάσα. Καινούριες ριπές, καινούριο ἀνεμοχάλαζο μᾶς ἀνέτρεπε. Κινδυνεύαμε. Ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς ποὺ μᾶς συνόδευαν πήγαινε πίσω γιὰ νὰ βοηθάῃ δποιον κουραζόταν, δποιον κινδύνευε νὰ χάσῃ τὸ δρόμο.

Ξαφνικὰ εἴδαμε τὸν Πέτρο νὰ παραπαίη,* νὰ προσπαθῇ νὰ πιαστῇ ἀπὸ κάπου. Μὰ τὸ χέρι του δὲ βρῆκε ἔνα κλαδί, κάποιο στήριγμα. Μάταια ἔψαξε τὸ κενό. Χάνοντας τὴν ἰσορροπία του τότε, ἔγειρε καὶ κατρακύλησε.

Παγώσαμε. Τὸν χάσαμε ἀπὸ τὰ μάτια μας. Τὸν ἀκούσαμε μέσα στὸ σάλαγο* τῆς θύελλας νὰ πέφτη καλώντας ἀπεγνωσμένα βοήθεια. Ἀλεφιασμένοι* σταματήσαμε δῆλοι. Οἱ δυὸ χωριάτες χύθηκαν στὴν κατηφοριά. Θελήσαμε νὰ τοὺς ἀκολουθήσουμε, μὰ δὲν μᾶς ἄφησαν. Μόνο τὸν Ἀράπη δὲν πρόφτασαν νὰ συγκρατήσουν. Τὸν ἀκούσαμε νὰ γλιστράῃ καθώς τὸν παράσερνε ἡ γκρεμίλα. Καὶ σὲ λίγο ἀκούσαμε τὸ πένθιμο, τὸ γεμάτο ἐπίκληση οὐρλιαχτό του, τὶς ἐπιταχτικὲς ύλακές* του ποὺ ζητοῦσαν βοήθεια. Σκύψαμε μὲ ἀγωνία ἀπὸ πάνω. Φοβόμαστε γιὰ

τὴ ζωὴ τοῦ Πέτρου. Ἡταν βέβαιο πῶς εἶχε χτυπήσει. Μὰ πόσο σοβαρὸ ἔπειρε νὰ είναι τὸ χτύπημα; Καραδοκούσαμε* νὰ τοὺς ἀκούσουμε νὰ ἀνεβαίνουν. Ὁ Ἀντρέας θέλησε νὰ κατέβῃ καὶ αὐτός, μὰ δὲν τὸν ἀφήσαμε. Ἡ βροχὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτη μὲ τὴν ἴδια μανία. Τὰ σύννεφα κόχλαζαν* καὶ μᾶς ἔκρυβαν τὴ θέα. Ἀρχίσαμε νὰ δειλιάζουμε. "Αν εἴχε σπάσει κάποιο χέρι ἢ κάποιο πόδι! Πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ συνεχίσουμε τὴν ἀναζήτηση! Μὰ σκεφτήκαμε πῶς μπορεῖ νὰ ἡμαστε πολὺ τυχεροὶ ἢ μᾶς ἔβρισκε μόνο αὐτὸ τὸ κακό.

'Ακούσαμε κάποιο θόρυβο. Κάποιος ἀνέβαινε. Μὰ ἡ βροχὴ μᾶς τυραννοῦσε. Μᾶς βίτσιζε* τὸ πρόσωπο. Τὸ χαλάζι μᾶς ἔδερνε. Εἴχαμε μουσκέψει ἀπὸ τὸ νερό, ποὺ τὸ νιώθαμε νὰ τρέχῃ κάτω ἀπὸ τὰ ροῦχα μας. 'Ακούσαμε τὶς φωνές τους. "Ἐρχονταν. Εἴδαμε τὸν Ἀράπη πρῶτα. "Ἐτρεξε καὶ χύθηκε πάνω μας. Φαινόταν ἀνήσυχος καὶ ἀνυπόμονος. "Εσκυψε ἀπὸ πάνω καὶ αὐτὸς καὶ περίμενε. Χτυποῦσε, ἔσκαβε τὸ χῶμα μὲ τὰ πόδια του. Κλοτσοῦσε ἀπὸ ἀδημονία. * Σηκωνόταν στὰ δυὸ καὶ ἔπεφτε πάνω μας.

'Επιτέλους φάνηκαν μέσα στὴ βροχὴ καὶ στὸ πούσι. * Κουβαλοῦσαν τὸν Πέτρο ἀναίσθητο. Τοὺς ρωτήσαμε μὲ τὴ ματιά. Σήκωσαν τοὺς ὅμους. Δὲν ἤξεραν ἀκόμη. Τὸν ξαπλώσαμε χάμω, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴ βροχὴ. Τὸ νερὸ εἶχε ξεπλύνει τὸ αἷμα ποὺ ἔτρεχε ἀπὸ τὰ χεῖλια του. Τρομάξαμε. Σκύψαμε πάνω του. 'Αφουγκραστήκαμε τὴν καρδιά του. Χτυποῦσε ἀκόμη, ἔστω καὶ ἀδύνατα. 'Αφουγκραστήκαμε τὴν ἀνάσα του. Τὸν ψάξαμε. 'Ἡταν ἀναίσθητος. 'Αποφασίσαμε νὰ τὸν μεταφέρουμε ἀμέσως σὲ ἀσφαλέστερο μέρος. Ξεκινήσαμε πάλι. Παρακάλούσαμε. Νιώθαμε δλο τὸ θάρρος, δλο τὸ κουράγιο μας νὰ καταρρέη. Εύτυχῶς ποὺ εἴχαμε αὐτοὺς τοὺς εὐλογημένους ἀνθρώπους μαζί μας. Γρήγορα μᾶς δόήγησαν σὲ μιὰ σπηλιὰ ποὺ ἀνοιγόταν στοὺς βράχους. Τρέξαμε δλοι καὶ χωθήκαμε μέσα. "Ολα ἥσαν στεγνά. Ξαπλώσαμε τὸν Πέτρο. Βρήκαμε ξερὰ κλαδιά καὶ ἀνάψαμε μεγάλη φωτιά. Ἡ βροχὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτη ἀσταμάτητα. Ξεκουμπώσαμε τὸ πουκάμισό του. Γυμνώσαμε τὸ στῆ-

θος του. Είχε μελανιάσει όλόκληρος. Ὡστόσο ἡ καρδιά του χτυπούσε, καὶ οἱ χτύποι μᾶς φαίνονταν πιὸ ζωηροί. Σηκώσαμε καὶ τὰ δυό του χέρια. Ψάξαμε τὰ πόδια του. Ὁλο τὸ κορμί. Ἀρχίσαμε νὰ τὸν τρίβουμε. Ἀνασηκώσαμε τὸ κεφάλι του. Ὁ Δάμονας ἔβγαλε τὰ ἄλατα ποὺ εἴχαμε μαζί μας καὶ τὰ ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὴ μύτη του. Εἴδαμε νὰ φουσκώνῃ τὸ στήθος του. Ἐβγαλε ἔναν ἀναστεναγμὸ καὶ κατόπι σιγὰ ἀνοίξε τὰ μάτια του. Μὲ τί ἀγωνία περιμέναμε αὐτὴ τὴ στιγμή. Ὁ Ἀράπης ἄφησε ἔνα χαρούμενο γάβγισμα.

— Πέτρο, τοῦ ψιθύριζε ὁ Χρῆστος, Πέτρο.

Φαίνεται πῶς τὸν ἄκουσε. Ἡ ματιά του περιπλανήθηκε πάνω μας. Στὴν ἀρχὴ ἔδειξε ἔκπληξη. Κατόπι, σὰ νὰ θυμήθηκε, μᾶς χαμογέλασε καὶ προσπάθησε νὰ σηκωθῇ. Μὰ δὲν τὸν ἀφήσαμε.

— Μὴν ἀνησυχήτε, εἰπε μόνο, δὲν είναι τίποτε.

— Πέτρο, τοῦ ψιθύριζε ὁ Χρῆστος, Πέτρο.

Τὸν ἀφήσαμε νὰ συνέλθῃ. Καὶ τότε μόνο τὸν ἀνασηκώσαμε. Τὸν βάλαμε νὰ πατήσῃ, νὰ στηρίξῃ τὸ κορμί του καὶ στὰ δυό του πόδια. Τὸν βάλαμε νὰ σφίξῃ καὶ τὰ δυό του χέρια. Είχε χτυπήσει σὲ όλόκληρο τὸ κορμί του, μὰ φαίνεται πῶς δὲν είχε σπάσει κανένα κόκαλο. Ἀνακάθισε. Καὶ τότε γδυθήκαμε ὅλοι καὶ ἀπλώσαμε τὰ ροῦχα μας στὴ φωτιὰ νὰ στεγνώσουν.

Τώρα δὲν φοβόμαστε πιὰ τὴ βροχή. Δὲν ἀνησυχούσαμε γιὰ τὸν Πέτρο, ποὺ μᾶς χαμογελοῦσε. Ἡμαστε ἀσφαλισμένοι στὸ καταφύγιό μας κοντὰ στὴ φωτιὰ καὶ παρακολουθούσαμε τὸ ἀνεμοβρόχι νὰ πέφτῃ χοντρὸ καὶ βίαιο μέσα στὰ σκοτεινιασμένα, τὰ ἀνταριασμένα* βουνά. Ἀρχίσαμε νὰ ξαναβρίσκουμε τὸ θάρρος καὶ τὴν αἰσιοδοξία μας. Τὴν ἐλπίδα. Μπορῶ νὰ πῶς ἡ βροχὴ μᾶς γοήτευε τώρα. Πραγματικά, ἡταν ἔνα μεγαλόπρεπο καὶ ἄγριο θέαμα. Διακρίναμε τὰ ἄλατα, τὰ φαράγγια, τὶς ἀντικρινὲς βουνοκορφὲς ποὺ τὶς ἔδερνε τὸ δρολάπι.*

Δὲν ξέραμε ἀν είχε βραδιάσει ἢ ἀν τὰ σύννεφα είχαν φέρει σκοτάδι. Σὲ λίγο σηκώθηκαν λίγο ψηλότερα καὶ ἀποκαλύφθηκε όλόκληρο τὸ βουνό. Ὡστόσο ἡ βροχὴ δὲ σταμάτησε. Τώρα είχαν σχηματιστὴ μεγάλες νεροσυρμές.* Βούιζε τὸ νερὸ στὰ

φαράγγια. Ἡ φωτιὰ δῆμος μᾶς γέμιζε μὲν γλυκιὰ ζεστασιά. Πύρωνε τὰ μάγουλά μας, τὰ γυμνά μας στήθη.

Εἶχε βραχῆ καὶ δὲ Ἀράπης, ποὺ εἶχε ξαπλώσει κοντά στὸν Πέτρο καὶ τοῦ ἔγλειφε κάθε τόσο τὸ χέρι. Ὁλοι εἶχαμε μαζευτῆ κοντά του. Τὸν ἀγαπούσαμε περισσότερο τώρα. Καὶ καταλάβαμε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά πόσο στενὰ ἡμαστε μεταξύ μας δεμένοι, πόσο ἀγαποῦσε δὲ ἐνας τὸν ἄλλο. Ὁμως περισσότερο νιώθαμε εὐγνωμοσύνη γιὰ τοὺς γενναίους αὐτοὺς ἀνθρώπους ποὺ μᾶς εἶχαν συντροφέψει καὶ εἶχαν φροντίσει γιὰ μᾶς.

Ἄπότομα τὰ σύννεφα σκίστηκαν. Μιὰ μικρὴ ἥλιαχτίδα πρόφτασε νὰ γλιστρήσῃ μέσα ἀπὸ μιὰ χαραγματιά. Ἐνα οὐράνιο τόξο στεφάνων τις βουνοκορφές. Μέσα στὶς σταγόνες ποὺ αἰωροῦνταν* καὶ τὶς παράσερνε δὲ ἀνεμος, σχηματίστηκαν χιλιάδες οὐράνια τόξα. Ἐνας ἀποβροχάρης ἥλιος ἔστελνε τὶς στερνές* του ἀχτίνες, ποὺ ἔπαιζαν μὲν τὶς σταγόνες. Τὸ φῶς θρυμματιζόταν.* Τὸ ἀπόβραχο ἔφευγε. Ξαναγέλασε τὸ βουνό, οἱ χαράδρες ποὺ οἱ ἵσκιοι εἶχαν ἀρχίσει νὰ τὶς κατακτοῦν. Πέρα στὴν ἀντικρινὴ βουνοπλαγιὰ ἀπόβρεχε ἀκόμη. Τὸ τελευταῖο σύννεφο ἔφυγε καβάλα στὸν ἀνεμο.

Εἶχε πέσει μιὰ ἔξαίσια γαλήνη. Ὁλα ἡσύχαζαν ἀποκαμωμένα. Ὅλα εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὴ τὴν ξεκούραση. Τὸ χρυσὸ φῶς ἄρχισε νὰ ἀποσύρεται. Ἐσπασε δὲ καιρός. Ἐνα μούχρωμα* ἄρχισε νὰ ἀπλώνεται. Τὸ σκοτάδι ἀνέβαινε καὶ κυριαρχοῦσε.

Ἀποφασίσαμε νὰ περάσουμε τὴν νύχτα ἑκεῖ. Ἡταν ἔνα ἀσφαλισμένο καταφύγιο. Κοιμηθήκαμε πολὺ κουρασμένοι μὰ ἡσυχοι γύρω ἀπὸ τὸν Πέτρο. Νιώσαμε περισσότερο σίγουροι αὐτὴ τὴ φορά, γιατὶ ἀκούγαμε τὶς βαριές ἀνάσες τῶν ἀνθρώπων ποὺ μᾶς εἶχαν συντροφέψει καὶ ποὺ εἶχαν ἀποφασίσει νὰ περάσουν τὴ νύχτα μαζὶ μας. Δὲν ἔφυγαν παρὰ μόνο τὸ ἄλλο πρωί, ἀφοῦ βεβαιώθηκαν πὼς δ καιρὸς εἶχε καλοσυνέψει. Ὅταν μᾶς ἔφεραν στὸ σίγουρο δρόμο ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσουμε γιὰ νὰ γυρίσουμε πίσω.

Τοὺς εὐχαριστήσαμε καὶ ξεκινήσαμε.

(Απὸ τὸ μυθιστόρημα "Ἐνα καλοκαίρι γεμάτο βροχὴ")

ΛΙΝΑ ΚΑΣΔΑΓΛΗ

Δειλινό

Τὸ ἥρεμο τοῦτο δειλινὸ θλίψη σταλάζει
σὰν τὸ παράπονο τῶν ὄρρωστων παιδιῶν
ποὺ αὐτὴ τὴν ὥρα νιώθουν μόνα, τόσο μόνα.

Βαρέθηκαν ἡγή κούκλα καὶ τὰ στρατιωτάκια,
κουράστηκαν ἀπ' τὰ πολύχρωμα βιβλία·
Θά ἔθελαν ἔνα παραμύθι μὲ νεράιδες,
δὲν ἔχουν ὅμως μιὰ γιαγιά νὰ τοὺς τὸ πῆ.

Καὶ τ' ἄρρωστα παιδιά ἔχενιοῦνται νὰ κοιτάζουν
ἔνα παράθυρο γεμάτο ωχρὸ οὐρανὸ
κι εἰν' τὰ μεγάλα μάτια τους γεμάτα λύπη.

"Ομως στὰ χείλη ἔνα χαμόγελο πλανιέται
— ἔνα δειλὸ καὶ μυστικὸ χαμόγελο—
γεμάτο ἀπὸ τὶς μέλλουσες χρυσὲς χαρὲς
τῶν παιχνιδιῶν καὶ τοῦ μεσημεριάτικου ἥλιου.

(Άπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Ἡλιοτρόπια)

ΑΛΚΗ ΖΕΗ

Οἱ βαρετὲς Κυριακές, ὅ Ἰκαρος καὶ ἡ προπαίδεια

ΠΚΥΡΙΑΚΗ, τὸ χειμώνα, εἶναι ἡ πιὸ βαρετὴ μέρα. Θά ὑθελα νὰ ξέρω ἂν δὸια τὰ παιδιὰ τοῦ κόσμου περνοῦντε τόσο βαρετὰ δῶσο ἡ Μυρτώ κι ἐγώ. Τὸ ἀπόγευμα μάλιστα, δταν ἀρχίζῃ νὰ σκοτεινιάζῃ νωρὶς νωρίς, δὲν ξέρουμε τί νὰ κάνουμε. Ἀπὸ τὸ πρωί, ἔχουμε παιίσει, ἔχουμε τσακωθῆ, ὕστερα ξαναμονοιάσει —ἔχουμε διαβάσει ἐγώ τὸν «Δαβὶδ Κόπερφηλδ» καὶ ἡ Μυρτώ τὸν «Τζάκ» καὶ δὲ μένει πιὰ τίποτα, μὰ τίποτα νὰ κάνης.

Ο μπαμπάς κι ἡ μαμά, τις Κυριακές, παιζούν χαρτιὰ στὸ σπίτι τοῦ κύριου Περικλῆ, ποὺ εἶναι διευθυντής τοῦ μπαμπᾶ στὴν Τράπεζα. Ἡ Θεία Δέσποινα, ἡ ἀδελφὴ τοῦ παππού, πάει ἐπίσκεψη στὶς φίλες της, κι ἡ Σταματίνα, ἡ ὑπηρέτρια, ἔχει ἔξοδο. "Ετσι, μένουμε τὰ κυριακάτικα ἀπογεύματα στὸ σπίτι, μόνες μὲ τὸν παππού. "Αν εἶναι καλὸς καιρός, ὁ παπποὺς μᾶς πάει περίπατο, κι ὕστερα, μόλις σκοτεινιάσῃ, γυρνᾶμε πίσω. Τότε ἀρχίζει ἡ μεγάλη βαρεμάρα. "Ο παπποὺς κλείνεται στὸ γραφεῖο του, μὲ τοὺς «ἀρχαίους» του. "Ετσι λέμε, μὲ τὴν ἀδελφή μου τὴ Μυρτώ, τὰ βιβλία τοῦ παππού, γιατὶ εἶναι δῶλα Ἀρχαῖα Ἑλληνικά.

Ἐμεῖς πᾶμε στὴν τζαμωτὴ βεράντα καὶ κοιτᾶμε τὴ θάλασσα.

"Οταν έχη τρικυμία, τὰ κύματα σπάνε στοὺς βράχους, πιτσιλᾶνε τὰ τζάμια, κι ἔτσι, δπως κυλᾶνε οἱ στάλες ἀπάνω τους, μοιάζουν μὲ δάκρυα. Τότε είναι ποὺ συλλογιόμαστε τὶς πιὸ θλιβερὲς ἴστορίες. Τάχατες πώς πέθανε δι μπαμπάς, ή μαμά ξαναπαντρεύτηκε κι δι πατριός μας είναι πιὸ κακδές καὶ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ Κόπερφηλδ.

"Η, πάλι, σκεφτόμαστε πώς δι παπποὺς είναι ἔνας φτωχός ζητιάνος καὶ μεῖς ντυμένες κουρέλια, γηρίζουμε μαζί του, μέσα στὸ κρύο, καὶ ζητιανεύομε, ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα, ψωμί. Καθετὶ ποὺ συλλογιόμαστε, τοῦ δίνοντας καὶ τίτλο, λές καὶ είναι ὀλόκληρο παραμύθι.

Τούτη δημοσία τὴν Κυριακή, εἴχαμε τόσο βαρεθῆ, ποὺ σὰν εἴπα στὴ Μυρτώ νὰ παιξουμε «Ο παπποὺς ζητιάνος», μοῦ ἀπάντησε, πώς πιὸ σαχλὴ ἴστορία δὲν εἴχαμε ξανασκεφτῆ. Καθίσαμε, κάμποση δύρα, μουτρωμένες καὶ, ὑστερα, πῆρε κάθε μία ἔνα τζαμάκι γιὰ δικό της καὶ εἰπαμε, σ' δποιο πέσουν οἱ πιὸ πολλὲς σταγόνες, ἐκείνη θὰ κερδίσῃ. Ἐπειδὴ δημοσία συνέχεια ἔγω, η Μυρτώ εἴπε πάλι, πώς πιὸ κουτὸ παιχνίδι δὲν ξαναπαίξαμε.

— Δὲ φτιάχνουμε μιὰ ἴστορία γιὰ τὸ καπλάνι;* εἴπα, μὰ τὸ μετάνιωσα ἀμέσως, πρὶν καλοτελειώσω τὴ φράση μου καὶ μούδιασα.

— Σὰ δὲν ντρέπεσαι! Αὐτὸ μονάχα σοῦ λέω, ἀγρίεψε η Μυρτώ. "Έχεις τόσο μεγάλη ιδέα γιὰ τὸν έαυτό σου, ποὺ νομίζεις πώς μπορεῖς νὰ φτιάχνης ἴστορίες γιὰ τὸ καπλάνι!

"Ισως νά 'χε δίκιο. Γιατὶ γιὰ τὸ καπλάνι, ποὺ είναι βαλσαμωμένο μέσα σὲ μιὰ βιτρίνα, κάτω στὸ μεγάλο σαλόνι, μονάχα διξανδρός μας δι Νίκος ξέρει νὰ διηγέται. Ο Νίκος μένει στὴν Ἀθήνα καὶ σπουδάζει χημικός στὸ Πανεπιστήμιο. Κάθε καλοκαίρι, ἔρχεται στὸ νησί καὶ πηγαίνει μαζί μας ἔξοχή.

Μπορεῖ, βέβαια, η θεία Δέσποινα νὰ ἔλεγε πώς τὸ σκότωσε τὸ καπλάνι δι ἄντρας της, γιατὶ περνοῦσε κολυμπώντας ἀπὸ τὴν Τουρκία καὶ ἔτρωγε τὰ πρόβατα στὸ νησί — αὐτὴ δημοσίευε ίστορία γιὰ τοὺς μεγάλους, καὶ κανένα παιδί δὲν τὴν πιστεύει. Ο Νίκος ξέρει ἔνα θαυμαστὸ παραμύθι γιὰ τὸ καπλάνι τῆς βιτρίνας, ποὺ δὲν τέλειωνε ποτὲ καὶ κάθε καλοκαίρι τὸ συνέχιζε.

Είχε σκοτεινιάσει για καλά. Ή θάλασσα δὲν ξεχώριζε μήτε τὰ κύματα. Μονάχα ἀκούγαμε ἔνα «πάφ», καὶ γέμιζαν ξαφνικά τὰ τζάμια δάκρυα. Ο δρόμος ἔξω ἡτανε ἔρημος. Τότε, πήγαινα νὰ πιστέψω πῶς τὸ νησί μας ἄδειαζε τὶς χειμωνιάτικες Κυριακές, οἱ ἄνθρωποι ἔφευγαν κάπου μακριὰ κι ἀπόμενε μόνο ἡ τζαμωτὴ βεράντα, μὲ μᾶς τὶς δυό, πού, θαρρεῖς, ἔπλεε μέσα στὴν ἀφρισμένη θάλασσα.

— Σὰ δὲν ντρέπεσαι, ξανάπε ἡ Μυρτώ.

Κατάλαβα πῶς τὸ ἔλεγε πιὸ πολὺ γιὰ νὰ ξαναπιάσουμε κουβέντα, ἔστω κι ἂν ἡτανε γιὰ νὰ τσακωθοῦμε. Κι ἐγὼ ἔψαχνα ἀφορμὴ νὰ πάω κοντά της, γιατὶ ἡτανε πολὺ σκοτεινὰ καὶ φοβόμουνα. Τότε ἀκούστηκαν τραγουδιστὰ τὰ μαγικὰ λόγια: ΠΑ, BOY, ΓΑ, ΔΕ, ΚΕ, ΖΩ, NH...

«Ητανε δ παππούς, ποὺ σὰν τέλειωνε τὴ μελέτη του, ἔψελνε σὲ μιὰ παράξενη γλώσσα ποὺ τὴ λένε *Bučantinj*. Ή Μυρτώ κι ἐγώ, ἅμα θέλαμε νὰ κάνουμε τὶς σπουδαῖες στ’ ἄλλα παιδιά, μιλούσαμε, τάχα, μεταξύ μας, μιὰ ξένη γλώσσα.» Έλεγε ἡ μιά: ΠΑ BOY ΓΑ καὶ ἀπαντοῦσε ἡ ἄλλη: ΔΕ ΚΕ ΖΩ NH. Τότε μᾶς ρωτούσανε: «Μὰ τί γλώσσα μιλάτε;» Έμεις ἀπαντούσαμε καμαρωτά: «Δὲν καταλαβαίνετε; *Bučantiná*».

Ο παππούς ἤρθε στὴν τζαμωτὴ καὶ μᾶς πήρε νὰ πᾶμε στὴν τραπέζαρια. Μᾶς ἔσπασε καρύδια καὶ μᾶς ἔδωσε νὰ τὰ φᾶμε μὲ μέλι. «Οταν ἡ Μυρτώ ζήτησε καὶ τρίτη φορὰ νὰ τῆς γεμίσῃ τὸ πιατάκι, δ παππούς τῆς εἶπε:

— Μυρτώ, τί προτιμᾶς; Κι ἄλλα καρύδια, ἢ νὰ σοῦ διηγηθῶ ἔνα μύθο;

— Φυσικά, καρύδια! ἀπάντησε ἐκείνη. Αφοῦ δὲν διηγηθῶ δὲν τρώγεται!

Παράξενος ποὺ εἶναι δ παππούς μας! Δὲ μοιάζει μὲ τοὺς παππούδες τῶν ἄλλων παιδιῶν. Ψηλός, ψηλός, περπατάει, κρατώντας ἔνα καλάμι, ἀντὶ μπαστούνι, χωρὶς νὰ καμπουριάζῃ καθόλου τὴ ράχη του. «Ολοι στὸ νησὶ τὸν λένε «Ο ΣΟΦΟΣ».

Ξέρει δλο τὸν «Ομηρο ἄπεξω. Ποτὲ δὲ μᾶς λέει παραμόθια γιὰ δράκους καὶ βασιλιάδες, παρὰ μύθους γιὰ τοὺς ἀρχαίους θεοὺς

και θρύλους, για τους ήρωες. Καμιά φορά πιστεύω πώς ό παππούς είναι άρχαῖος Έλληνας, δὲν τολμῶ, δμως, οὕτε στὴ Μυρτώ νὰ τὸ πᾶ, γιατὶ θὰ μοῦ ἀπαντήσῃ: «Σαχλαμάρες».

— Λοιπόν, τί θὰ κάνετε τώρα; ρώτησε ό παππούς, ἀφοῦ τελειώσαμε μὲ τὰ καρύδια.

Ἐμεῖς δὲν εἴπαμε τίποτα, γιατὶ, ἀν τοῦ λέγαμε πώς θέλαμε νὰ παιξούμε μαζί του τόμπολα, ἐκεῖνος θὰ μᾶς ἀπαντοῦσε: «Νὰ σᾶς πᾶ καλύτερα ἔνα μύθο. Τόμπολα, παιζετε καὶ μὲ τὴ Σταματίνα». — Λοιπόν, θὰ σᾶς πᾶ ἔνα μύθο, εἰπε ό παππούς κι ἀρχισε τὴν ιστορία τοῦ Δαιδαλού καὶ τοῦ Ἰκαρού.

... Ὁ Ἰκαρος, μὲ τὰ φτερὰ ποὺ τοῦ ἔφτιαξε ό πατέρας του, ό Δαιδαλος, ἀρχισε νὰ πετᾶ σὰν πουλί. Μὰ πέταξε τόσο ψηλά, σχεδὸν κοντά στὸν ἥλιο, κι ἔλιωσε τὸ κερὶ ποὺ μ' αὐτὸ ήτανε κολλημένα τὰ φτερά του. "Ετσι ἔπεσε στὴ θάλασσα καὶ πνίγηκε. Γι' αὐτὸ τὸ πέλαγος, δπου ἔπεσε, λέγεται Ἰκάριον..."

Μέσα στὸ Ἰκάριον πέλαγος είναι τὸ νησί μας. Τί μικρὸ ποὺ φαίνεται πάνω στὴν ὑδρόγειο! Σὰ μιὰ μικρὴ τελεία. Πέρα, τ' ἄλλα νησιά, κι ὑστερα, ὀλόκληρη ἡ Ἑλλάδα κι οἱ ἄλλες χῶρες —ἀπέραντες.

Τί ὅμορφα ποὺ θὰ 'ναι νὰ βάζης δυὸ φτερά στὴν πλάτη σου καὶ νὰ πετᾶς! Νά 'ναι, ἀς ποῦμε, μιὰ βαρετὴ Κυριακὴ κι ἐσὺ νὰ λέξ: Δὲ βάζω τὰ φτερά μου, νὰ πεταχτῶ, μιὰ στιγμή, στὴν Ἰαπωνία ἡ στὴν Κίνα ἡ στὴν Ἀφρική, νὰ δῶ ἀν τὰ Γιαπωνεζάκια, τὰ Κινεζάκια καὶ τὰ Ἀραπάκια περνοῦνε κι αὐτὰ βαρετὲς Κυριακές; Νά δῶ ἀν παίζουνε κι αὐτὰ κουτσό, σκοινάκι, πεντόβολα;

— Μπορεῖ στ' ἀλήθεια, παππού, νὰ πετάξῃ καμιὰ φορὰ ό ἄνθρωπος; ρώτησα.

— Σαχλαμάρες! πρόλαβε ν' ἀπαντήσῃ ἡ Μυρτώ.

Μὰ ό παππούς δὲν τὴν ἀφῆσε νὰ συνεχίσῃ καὶ εἰπε:

— Μπορεῖ, ἀμα περάσουν πενήντα, ἵσως ἑκατὸ χρόνια, νὰ γίνη κι αὐτό. Τώρα ἔχομε Γενάρη τοῦ 1936, μπορεῖ ως τὸ Γενάρη τοῦ 1986 οἱ ἄνθρωποι νὰ πετᾶνε, σὰν τὸν Ἰκαρο, κοντά στὸν ἥλιο, χωρὶς δμως νὰ ξεκολλᾶνε τὰ φτερά τους.

— Οὖνουν, ως τότε τί νὰ τὸ κάνουμε, λέει ἡ Μυρτώ. Ἐμεῖς πιὰ

Θὰ ἥμαστε γριές, κι ἔτσι κι ἀλλιώς δὲ θὰ μποροῦμε νὰ πετάμε.

Οἱ παππούς τὴν μάλωσε πώς είναι ἐγώιστρια. "Αν, λέει, σκεφτόντανε ἔτσι δλοι, δὲ θά χε γίνει καμιὰ ἀνακάλυψη στὸν κόσμο. Οἱ ἐπιστήμονες θὰ λέγανε: Γιατί νὰ κουραζόμαστε νὰ βροῦμε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, ἀφοῦ ὅσπου νὰ τελειοποιηθῇ ἡ ἐφεύρεσή μας, ἐμεῖς θὰ εἴμαστε γέροι ἢ θά χούμε πεθάνει.

—"Αλλὰ οἱ ἐπιστήμονες, κυρία Μυρτώ, συνέχισε ὁ παππούς, σκέφτονται τὴν ἀνθρωπότητα κι ὅχι τὸν ἑαυτό τους. Οἱ ἵδιοι μπορεῖ νὰ μὴν ὑπάρχουν, ἀλλὰ τὸ δνομά τους μένει ἀθάνατο.

— Θά θελα νὰ γίνω ἐφευρέτης, λέει ἡ Μυρτώ.

—"Αν οἵ... ἐφευρέτες ξέρανε τόσο ἄσχημα τὴν προπαίδεια, ὅπως ἐσύ, τῆς εἰπε ὁ παππούς, δὲ θὰ γινότανε καμιὰ ἐφεύρεση στὸν κόσμο.

Δὲ φανταζόμασταν πώς θὰ τέλειωνε τόσο ἄσχημα ἡ Κυριακή. Όἱ παππούς ἄρχισε νὰ ρωτάῃ τὴν Μυρτώ τὸ 7×7, κι ἐκείνη θαρρεῖς τὸ ἔκανε ἐπίτηδες κι δλο τὰ μπέρδευε. Ἐπέμενε μάλιστα τόσο πώς 7×8 κάνει 46 —ἐνῶ ὁ παππούς ἔλεγε 56— ποὺ ἔκανε τὸν παπποὺ νὰ θυμώσῃ.

—"Αν δὲ μάθης τὴν προπαίδεια ἀπέξω κι ἀνακατωτά, δὲ θὰ πᾶς ποτέ σου σὲ ἀληθινὸ σχολεῖο, εἰπε ὁ παππούς καὶ μᾶς ἔστειλε νὰ κοιμηθοῦμε.

Ἐγὼ πηγαίνω στὴ δεύτερη τάξη καὶ ἡ Μυρτώ στὴν τέταρτη. Δὲν πηγαίνουμε δμως σχολεῖο, μᾶς κάνει ὁ παππούς μάθημα στὸ σπίτι. Κάθε χρόνο δίνουμε ἔξετάσεις, σὰν «διδαχθεῖσες κατ' οἶκον» καὶ περνοῦμε τὶς τάξεις. Σὲ δημόσιο σχολεῖο δὲ θέλουν νὰ μᾶς στείλουν, γιατὶ ἔκει, λέει ὁ παππούς, είναι τόσα παιδιὰ σὲ κάθε τάξη, ποὺ μπορεῖ νὰ περάσῃ μισὸς χρόνος καὶ νὰ μὴ σὲ σηκώσουν γιὰ μάθημα. Είναι καὶ τὸ ἰδιωτικὸ σχολεῖο τοῦ κύριου Καρανάση στὴ γειτονιά μας, μὰ αὐτό, λέει ὁ μπαμπάς, δὲν είναι «γιὰ τὸ βαλάντιό μας».

"Οταν πέσαμε πιὰ στὰ κρεβάτια μας νὰ κοιμηθοῦμε, ἄρχισε ἡ Μυρτώ νὰ λέη πώς ἐγὼ ἔφταιγα καὶ τὴν κατσάδιασε ὁ παππούς γιὰ τὴν προπαίδεια, ποὺ ρώτησα ἀν θὰ μπορέσῃ, στ' ἀλήθεια, νὰ πετάξῃ ὁ ἀνθρωπός. Ποὺ νὰ τὸ ἔζερα πώς, γιὰ νὰ πετάξῃ ὁ ἀν-

θρωπος, χρειάζεται κανεὶς νὰ ξέρη τὴν προπαιδεια ἀπέξω κι ἀνακατωτά, κι ἔτσι θὰ θυμότανε ὁ παπποὺς νὰ ρωτήσῃ τὴν Μυρτώ;

Μποροῦσε, δμως, ποτὲ κυριακάτικα νὰ πᾶνε δλα καλά; "Αν πηγαίναμε σχολεῖο, θὰ μᾶς ὕρεσε ἡ Κυριακή, ποὺ θὰ μέναμε στὸ σπίτι. Ἐνῶ τώρα...

—"Αχ, νὰ πηγαίναμε σχολεῖο; λέω δυνατά.

Μὰ ἡ Μυρτώ ἔχει κουκουλωθῆ ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ κάνει πώς δὲν ἀκούει. Τότε εἶπα ἀκόμα πιὸ δυνατά:

— ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

— ΛΥ-ΠΟ, ΛΥ-ΠΟ, ἀπάντησε ἐκείνη πεισμωμένα κάτω ἀπὸ τὰ σκεπάσματα.

Αὐτὰ δὲν ἤτανε βυζαντινά, ἀλλὰ μιὰ δική μας γλώσσα, ποὺ μόνο οἱ δυό μας τὴν καταλαβαίναμε. ΕΥ-ΠΟ, θὰ πῆ: πολὺ εὐχαριστημένη. ΛΥ-ΠΟ: πολὺ λυπημένη. "Αν δὲν τὸ ρωτούσαμε, κάθε βράδυ, ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, δὲν μπορούσαμε νὰ κοιμηθοῦμε. Δὲν ξέρω γιατί, τὶς Κυριακές, σχεδὸν πάντα, ἀπαντούσαμε: ΛΥ-ΠΟ, ΛΥΠΟ.

Νά 'χα τώρα φτερά σὰν τοῦ Ἰκάρου, θὰ μποροῦσα νὰ πέταγα ἀπὸ χώρα σὲ χώρα καὶ νὰ ρώταγα δλα τὰ παιδιὰ τοῦ κόσμου: ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

('Απὸ τὸ μυθιστόρημα *Tὸ καπλάνι τῆς βιτρίνας*)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΘΑΣ

Ἡ τσάντα καὶ τὸ τσαντάκι

ΠΙΘΕΣ πετοῦν τὰ μάτια της. Καὶ καθὼς στρέφει καὶ κοιτᾷ τὸν «κύριο», ἀναταράζεται δλόκληρη. Κρατᾶ μιὰ τσάντα ποὺ τὴν κουνᾶ μὲ τρόπο τόσο ἀπειλητικό, ὥστε νομίζεις πῶς θὰ τοῦ τὴν φέρη στὸ κεφάλι.

— Τί συνέβη;

Πεισματώνει:

— Οὔτε καὶ γνωρίζω!

— Σου ’δωσε δ κύριος χαστούκι;

Φρενιάζει.*

— Εντελῶς ξαφνικά.

— Γιατί;

Τρέμει δλόκληρη:

— Οὔτε καὶ γνωρίζω.

— Εἴχατε προηγούμενα;

Παίρνει φόρα:

— Προηγούμενα; ’Εγώ μ’ αὐτόν; ’Αστεῖο πράγμα. Οὔτε τὸν ξέρω, οὔτε μὲ ξέρει. Οὔτε τοῦ μίλησα, οὔτε μοῦ μίλησε. Οὔτε τὸν κοίταξα, οὔτε μὲ κοίταξε. ’Αντιλαμβάνεσθε πῶς συνέβησαν τὰ πράγματα. ’Επήγαινα στὴν κουνιάδα μου στοῦ Βεῖκου, κ. πρόεδρε. ’Εγώ κατοικῶ Κολιάτσου. Καθόμουν, λοιπόν, στὸ τράμ, κι ἀπέναντί μου φάτσα μὲ φάτσα καθόταν αὐτὸς δ παλαβός.

- Τρίζει τὰ δόντια του «αὐτός»:
—'Εγώ παλαβός! Μὲ λέει παλαβό!
— Σιωπή, ἐσύ.
— Βρίζει, κ. δικαστά, ἀκοῦτε;
— Εἶπα: σιωπή!
Τρέμει ὄλόκληρος:
— Μὲ συγχωρεῖτε. Εἴμαι λιγάκι νευρικός.
Γυρίζει ὁ πταισματοδίκης στὴν κυρία:
—Ορίστε, λέγε ἐσύ.
Φυσᾶ καὶ ξεφυσᾶ:
— Λοιπὸν ἥλθε ὁ εἰσπράκτωρ, μοῦ ζήτησε τὸ εἰσιτήριό μου,
ἔβγαλα τὰ λεπτά, τοῦ τὰ ἔδωκα. "Ἐκοψε ἀπ' τὸ μπλόκ τὸ εἰσιτήριο, μοῦ τὸ ἔδωκε. Ἀντιλαμβάνεσθε, κ. προέδρε. "Υστερα ἥλθε
ὅ επιθεωρητής, μοῦ ζήτησε τὸ εἰσιτήριό μου, τοῦ τὸ ἔδωκα. Τὸ
κοίταξε, τὸ ἔκοψε λιγουλάκι, μοῦ τὸ ἔδωκε.
— Λοιπόν;
—Ο κύριος μὲ ἀγριοκοίταξε.
— Γιατί;
— Οὔτε καὶ γνωρίζω.
Λυσσᾶ ὁ «κύριος»:
—Νὰ σᾶς πῶ ἐγώ, κ. πταισματοδίκα.
—'Εσύ νὰ πάψης!
— Λέει, δὲ γνωρίζει γιατί τὴν ἀγριοκοίταξα. Καὶ μ' ἐκνευρίζει.
— Πάψε, σοῦ εἶπα!
— Μὲ συγχωρεῖτε, κ. δικαστά. Εἴμαι λιγάκι νευρικός...
'Ανάβει καὶ κορώνει,* ὁ πταισματοδίκης:
—"Ἄν είσαι λιγάκι νευρικός, σὲ στέλνω μέσα καὶ σοῦ περνοῦν
τὰ νεῦρα σου. Σοῦ τὸ λέω γιὰ τελευταία φορά, νὰ μὴν παρεμβαί-
νης. 'Ακοῦς;
— Μάλιστα, κ. προέδρε.
— Θέλεις νὰ πᾶς μέσα;
—"Οχι, κ. πρόεδρε.
— Κλεῖσ' το λοιπόν.
— Τό κλεισα, κ. πρόεδρε.

Αγαθός φαίνεται. Στρογγυλοπρόσωπος. Καὶ ύποφέρει. Στέκεται ἐκεῖ, λίγο παραπέρα, δαγκώνει τὰ χείλη, τρώει τὰ μουστάκια, βγάζει μαντίλι, σκουπίζει τὸν ἴδρωτα, στρίβει τὸ μαντίλι, τὸ ἀνοίγει, τὸ τραβᾶ, τὸ ξαναστρίβει. Μᾶλλον κοντός. Μεσόκοπος. «Λιγάκι» νευρικός. Παιζουν τὰ μάτια του, παιζουν τὰ χέρια του, παιζουν οἱ δμοι του, παιζουν τὰ πόδια του. Μόλις σηκώνη τὴν κουδούνα ὁ πταισματοδίκης, μαζεύεται. Υστερα γυρίζει, βλέπει τὴν κυρία, καρφώνει τὰ μάτια στὸ τσαντάκι της καὶ φρίτει. Κάτι συμβαίνει ἐκεῖ! Ἐκεῖ, στὸ τσαντάκι, προφανῶς, εἶναι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ.

— Εξακολούθει, ἐσύ.

— Αναστενάζει ἡ κυρία:

— Καὶ ξαφνικά, ποὺ λέτε, χωρὶς κανένα λόγο, χωρὶς καμιά, καμιά, καμιά αἰτία, μοῦ ἀστράφτει ὁ κύριος ἔνα χαστούκι. Ἀντιλαμβάνεσθε! Χαστούκι ἐμένα, ποὺ ὁ ἵδιος ὁ σύζυγός μου, κ. πρόεδρε, δὲν τόλμησε ποτὲ νὰ μοῦ ἀπλώσῃ χέρι. Χέρι; Τί λέω! Μιὰ φορά ποὺ τόλμησε νὰ μοῦ πῆ μισή κουβέντα, ἔτρεξα στοὺς δικηγόρους νὰ ζητήσω διαζύγιο. Κι ὁ Γιάννης ἔπεσε στὰ πόδια μου. «Φανίτσα καὶ Φανίτσα!» Ἀντιλαμβάνεσθε. Χαστούκι ἐμένα! ποὺ μ' ἔχει ὁ σύζυγός μου μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ. Ρωτήστε, παρακαλῶ, πλατεία Κολιάτσου, Φανή Γελαδινοῦ, τοῦ μηχανικοῦ. Ἀπαιτῶ νὰ κρεμαστῇ εἰς τὴν Πλατείαν τοῦ Συντάγματος!

Οὕτε πολὺ οὕτε δλίγον!

— Καλά, καλά.

— Νὰ μάθη τρόπους!

— Πήγαινε!

— Χαστούκι στὴν Φανή Γελαδινοῦ!

— Στάσου παραπέρα.

— Παρακαλῶ, μές στὴν Πλατεία τοῦ Συντάγματος!

Χάνει τὴν ὑπομονή του ὁ πταισματοδίκης καὶ χτυπᾶ μὲ μανία τὴν ἀνάποδη τοῦ μολυβιοῦ στὴν ἔδρα του. Σωπαίνει, ἐπιτέλους, ἡ κυρία καὶ καλεῖται ὁ κύριος, ποὺ δαγκώνει τὰ μουστάκια καὶ στρίβει τὸ μαντίλι, γιὰ νὰ κρατήσῃ τὴν ψυχραιμία καὶ τὰ νεῦρα του.

- "Εδωσες, πράγματι, χαστούκι;
- Μάλιστα, κ. πρόεδρε.
- Τὴν ἔρεις;
- "Οχι, κ. πρόεδρε.
- "Ωστε δημολογεῖς;
- Μάλιστα, κ. πρόεδρε.
- Τὴν ἔχεις δεῖ ἀλλη φορά;
- "Οχι, κ. πρόεδρε.
- Τότε λοιπόν;
- Είμαι λιγάκι νευρικός!...
- 'Ωραία δικαιολογία! Σπουδαία δικαιολογία! 'Επειδή είναι νευρικός δ κύριος, χαστουκίζει τους ἀνθρώπους μὲς στὸ τράμ! Καὶ μάλιστα κυρίες! 'Ομολογῶ πώς είμαι κατάπληκτος!
- Κι ἐγώ, κ. πρόεδρε.
- Σιωπή!
- Είμαι συντετριμένος, κ. πρόεδρε. Τὸ δημολογῶ. 'Ηταν μιὰ στιγμὴ παραφορᾶς.* Νὰ σᾶς ἐξηγήσω, κ. πρόεδρε. 'Επιτρέπετε νὰ σᾶς ἐξηγήσω;
- Λέγε.
- Αναπνέει βαθιά:
- 'Ημαστε μὲς στὸ τράμ. 'Εδω ἐγώ, αὐτὴ ἐκεῖ. Καθόταν ἀπέναντι μου, καθόμουν ἀπέναντι της. 'Ακοῦστε τώρα! 'Ερχεται ὁ εἰσπράκτωρ, τῆς ζητᾶ τὸ εἰσιτήριο. 'Ανοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, βγάζει τὰ λεφτά, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, δίνει τὰ λεφτά της στὸν εἰσπράκτορα.
- Λοιπόν;
- Τῆς δίνει ὁ εἰσπράκτωρ τὸ εἰσιτήριο. 'Ανοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, βάζει μέσα τὸ εἰσιτήριο, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα.
- Λοιπόν, λοιπόν;

Αναπνέει βαθιά:

— Της δίνει ό εισπράκτορας τὰ ρέστα. Τὰ παίρνει. Ανοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, βάζει μέσα τὰ ρέστα, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα.

Στριφογυρίζει στὴν καρέκλα του ό πρόεδρος.

— Ούφ!

— Είσθε νευρικός, κ. πρόεδρε;

— Προχώρει.

— "Οχι, παρακαλῶ, είσθε;

— Χωρὶς ἐρωτήσεις.

— Θερμῶς παρακαλῶ, κ. πρόεδρε...

— "Οχι! Κι ἀν ἡμουν, δὲ θὰ ἔφθανα ποτὲ στὸ σημεῖο νὰ χαστουκίσω μιὰ κυρία μὲς στὸ τράμ.

Λέει μὲ συντριβή:

— Τότε καταδίκαστε με, κ. πρόεδρε. Δὲν θὰ μὲ καταλάβετε ποτέ.

— Αὐτὸ είναι δική μου δουλειά. Λέγε, τελείωσες;

Σκουπίζει τὸν ίδρωτα, στραγγίζει τὸ μαντίλι. Παίζουν τὰ μάτια του, παίζουν τὰ χέρια του, ἀναστενάζει:

— "Οχι, δὲν ἔτελείωσα. Ήσύχασα ποὺ λέτε γιὰ μιὰ στιγμὴ-καὶ ἔλεγα ὅτι τέλειωσε αὐτὸ τὸ βάσανο. Μαύρη ήσυχία. "Εξαφνα ἡ κυρία ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, βγάζει ἔνα καθρεφτάκι, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα. Κοιτάζεται λίγο στὸ καθρεφτάκι. Κι υστερα ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, βάζει μέσα τὸ καθρεφτάκι, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα.

Θολώνει τὸ μάτι του πταισματοδίκου. Ίδρωτας τρέχει ἀπ' τὸ μέτωπό του. Αρπάζει τὴν κουδούνα, τὴν ἀφήνει, στριφογυρίζει, βουτάει τὰ χαρτιά, θὰ σκάση:

— Ούφ!...

— Νὰ σταματήσω, κ. πρόεδρε;

— Φτάσε στὸ χαστούκι.

— Εἶναι παρακάτω.

— Λέγε. Μ' ἔσκασες!

— "Ετσι μ' ἔσκασε κι ἐμένα.

— Τελείωνε.

Παίρνει βαθιάν ἀνάσα:

— Ἡσύχασε πάλι γιὰ δυὸ δευτερόλεπτα. Ἡσυχάζω κι ἐγώ. Ἀλλὰ πάλι, μαύρη ἡ συνικία. Ἐρχεται ὁ ἐπιθεωρητής, τῆς ζητᾶ τὸ εἰσιτήριο, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, δίνει τὸ εἰσιτήριο, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα. Τῆς ἐπιστρέφει ὁ ἐπιθεωρητής τὸ εἰσιτήριο. Ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι...

— Αναπηδᾶ ὁ πρόεδρος:

— Φτάνει!

— Βάζει μέσα τὸ εἰσιτήριο...

— Σώνει!

— Κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι...

— Ἀρκετά!

— Ανοίγει τὴν μεγάλη τσάντα...

Γουρλώνει τὰ μάτια του:

— Πάψε, σοῦ είπα!

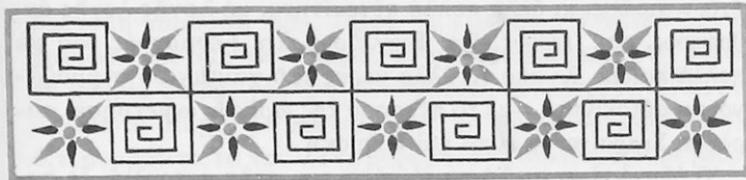
— Βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι...

— Εξαλλος τινάζεται ἐπάνω:

— Αθῶος! Αθῶος! Καλὰ τῆς ἔκανες.

(Απὸ τὴ συλλογὴ εὐθυμογραφημάτων 'Η Θέμας ἔχει νεῦρα)

I. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

΄Απομεσήμερο μὲ τὰ λιοντάρια

ΤΑ «έθνικά πάρκα», χώροι ἀκαταμέτρητοι, είναι τὰ ἄσυλα τῶν ζώων τῆς Ἀφρικῆς. Τ' ἀφήνουν λεύτερα μέσα κεῖ, νὰ ζήσουν τὴ ζωὴ τους καταπῶς τοὺς βολεῖ. "Ανθρωπος νὰ τὰ πειράξῃ δὲν ἐπιτρέπεται. "Ετοι τὰ ζῶα δὲν τρέμουν πιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Στὴν εἰσοδο τοῦ πάρκου ζητοῦμε ἀφρικανὸ δόδηγό, ποὺ ξέρει καλὰ τὰ κατατόπια, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε τὸν καιρό μας σὲ ἄσκοπη περιπλάνηση. Εἶναι ή ὥρα τρισήμιση. Ο δόδηγὸς κάθεται στὸ πίσω κάθισμα τοῦ αὐτοκινήτου. Ξανοιγόμαστε ἀνάμεσα σὲ πυκνὰ σύδεντρα καὶ χαμηλὸ χορτάρι.

΄Εδῶ κι ἔκει συναπαντοῦμε καμηλοπάρδαλη ποὺ σηκώνει τὸν τεράστιο λαιμό της καὶ προσπαθεῖ νὰ κορφολογήσῃ τὸ δέντρο της, τὸ δέντρο τῆς καμηλοπάρδαλης. "Η μαραμπού,* ποὺ συνεδριάζουν μέσα στὸν ἥλιο ἀσάλευτοι. "Η ζαρκάδια, ποὺ ξεμακραίνουν μὲ λυγερὰ πηδήματα. Σιμώνει τέσσερεις, δὲ δόδηγὸς κοιτάζει ἀνήσυχος, μὲ ἀκοίμητο μάτι. Τέλος, μᾶς φέρνει σιμὰ σὲ ἀπόμερη πατουλιά.* Κάτου ἀπὸ τὴν πατουλιὰ ἀνοίγεται μικρὸ φυσικὸ χαντάκι. Μᾶς ἐπιβάλλει μὲ τὸ δάχτυλο σιωπῆ: «Λάιον! Λάιον!» Σταματοῦμε, κοιτάζουμε στὴν πατουλιά, κοιτάζουμε, δὲν ξεκρίνουμε παρὰ μόνα τὰ κλαδιὰ τῶν θάμνων καὶ τὸ μαραμένο χορτάρι. "Ερχεται ή ώρα τεσσερεσήμιση. Στὸ ἀναμεταξὺ

ἔχουν σιμώσει κι ἄλλα πολλά αὐτοκίνητα, μὲ λογῆς λογῆς ἀνθρώπους, εἴτε Ἰνδοὺς εἴτε Ἐγγλέζους εἴτε Γερμανούς, καὶ μὲ πολλά παιδιά. Κι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ χαντακιοῦ συμμαζώνονται αὐτοκίνητα —μὲ τὸ πέρασμα τῆς ὥρας ἔχω μετρήσει σαράντα. Συμβαίνει νὰ είναι καὶ Κυριακή.

‘Ο δόδγός ἔχει στυλώσει τὰ μάτια του στήν πατουλιά, δὲ σαλένει. Τέλος, ἔνα πόδι ἀνάστροφο ἀνακινεῖ ράθυμα τὰ κλαδιά. Τὸ λιοντάρι βρίσκεται ξαπλωμένο μπροστά στὰ μάτια μας, ἀνάμεσα στοὺς θάμνους· μὲ πολλὴ προσοχὴ ξεχωρίζουμε τὸ μουσούδι του, τὴν κοιλιά του. Πότε στρέφεται στό ’να πλευρό, πότε στ’ ἄλλο. Κοιμᾶται βαθιά. Κι ἐμεῖς καρτεροῦμε νὰ ξυπνήσῃ, ἀσάλευτοι, ἀμίλητοι, μὲ τὰ τζάμια τοῦ αὐτοκίνητου ἀνεβασμένα, μὴ λάχη καὶ χιμῆξει, ξυπνώντας, ἀπάνου μας. ‘Ἐνας μικρόσωμος μισόκοπος, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅχθη τοῦ χαντακιοῦ, κατεβαίνει ἀπὸ τ’ αὐτοκίνητό του καὶ προσπαθεῖ νὰ πάρῃ φωτογραφίες. Μονομιᾶς δὲ «ρέιντζερ», δὲ ἐπόπτης, ποὺ παραμονεύει ἀθέατος τὴν κάθε κίνηση, σιμώνει μὲ τὸ μικρό του τζίπ καὶ ξαναβάζει τὸν ἀτίθασο θεατὴ στὴ θέση του, ἐπιτιμώντας τὸν δργισμένος. Γιατὶ κανένας μέσα στὸ πάρκο δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κατεβῇ ἀπὸ τ’ ἀμάξι του.

‘Ο ήλιος πάει νὰ βασιλέψῃ. ‘Έχουμε ἀποκάμει πιὰ καρτερώντας. Τότε είναι ποὺ ἔρχεται ἡ μεγάλη στιγμή. Τὸ λιοντάρι ἀνακλαδίζεται ἥσυχα ἥσυχα, διώχνει τὸν ὑπὸ ἀπὸ τὰ βλέφαρά του κι ἀνασηκώνεται. Είναι μιὰ λιόντισσα, μὲ γυμνὸ λαιμό, χωρὶς χαίτη —ἀπὸ τοῦτο τὴν ξεχωρίζουμε. Στρέφει τὰ μάτια, κοιτάζει τὸ πλήθος. ‘Υστερα, βέβαιη γιὰ τὸν ἔαυτό της, ἀμέριμνη, στέκεται μπροστά στὸ δικό μας τὸ αὐτοκίνητο, ποὺ είναι καὶ τὸ πιὸ σιμοτινό, κατεβαίνει στὸ χαντάκι. Πίσω της ἔρχονται δυὸς ἄλλα λιοντάρια, ποὺ μήτε τὴν εἶχαμε νιώσει τὴν παρουσία τους, ἔτσι ποὺ κόνευαν μέσα στήν πατουλιά. Στέκονται, μᾶς κοιτάζουν κάμποση ὥρα κι ἐκεῖνα, ὑστερα κατεβαίνουν στὸ χαντάκι. Τὸ ἔνα είναι θηλυκό, τὸ ἄλλο ἀρσενικό. Χαϊδολογιούνται, κυλιοῦνται, γυμνάζονται γιὰ τὸ κυνήγι τῆς νύχτας. Οἱ φωτογραφικὲς μηχανὲς δὲν προφταίνουν νὰ παίρνουν φωτογραφίες. Αὐτὸς θὰ

βαστάξη κάμποση ὥρα. Τέλος, τὰ λιοντάρια βγαίνουν ἀπὸ τὸ χαντάκι, πέφτουν στὸ δρόμο. Τ' αὐτοκίνητα, μέσα στὴ σκόνη, σὲ μακρὰ σειρά, χωρὶς ν' ἀκούγωνται, ἀκολουθοῦν. Εἶναι ἔνα ἀλλόκοτο θέαμα. Τὰ λιοντάρια νὰ μὴ νοιάζωνται καθόλου γιὰ ὅ, τι συμβαίνει, τὰ πουλιά τὰ μαραμποὺ νὰ σηκώνωνται σὲ μαύρη νεφέλη καὶ νὰ πηγαίνουν νὰ συνεχίσουν τὴ συνεδρίασή τους σὲ ἀπόμερο σύδεντρο, κατάψηλα, ἀπάνου στὶς ίσοπεδωμένες ἀπὸ τὴν καμηλοπάρδαλη κορφές. Τέλος, τὰ λιοντάρια ἀφήνουν τὸ δρόμο, πέφτουν στὴ δασοτοπιά. Ἐκεῖ συναπαντιοῦνται μ' ἔνα κοπάδι σκύμνους,* μπορέσαμε νὰ μετρήσουμε ἐννιά, καὶ κάνουν μαζὶ τους πολλὲς χαρές. Μιὰ σκηνὴ οἰκογενειακῆς εύτυχίας. Οἱ μάνες οἱ λιόντισσες ἀναγαλλιάζουν. Τὰ τρίβουν ἀπάνου τους, τὰ γλείφουν, τὰ κανακεύουν καθὼς μάνες ἀνθρώπων. Ἀλλοῦ κοιμοῦνται οἱ σκύμνοι, σὲ μέρος πιὸ ἀσφαλισμένο ἀπὸ ξαφνικὴ ἐπιδρομή, ἀλλοῦ οἱ γονιοί. Μὲ τὴ νύχτα, ἡ οἰκογενειακὴ συγκέντρωση προχωρεῖ, ἔνα σῶμα, πρὸς τὰ κυνηγετικὰ πεπρωμένα της. Πρέπει καὶ τὰ λιονταράκια νὰ μάθουν νὰ κερδίζουν τὴ ζωὴ τους μὲ δική τους εὐθύνη καὶ μὲ κόπο δικό τους. Στήνουν παγάνες, δύλοι μαζί, νὰ σκοτώσουν τὸ ἀνυποψίαστο ζῶο καὶ νὰ εὐωχηθοῦν. Μὲ τὸ χάραμα τοῦ ἥλιου, θὰ ἔχωρίσουν καὶ πάλι. Ὁλημερὶς τὰ λιοντάρια κοιμοῦνται.

 ΧΕΙ νυχτώσει γιὰ καλά. Πέρα, στὸ βάθος, ἡ Ναϊρόμπι εἶναι κατάφωτη. Στὸ μεγάλο δρόμο ἔχουν ἀνάψει τὰ πορτοκαλιὰ φανάρια μὲ τὸ γλυκό, παρηγορητικὸ φῶς. Ἡ υπαίθρη χώρα εἶναι σπαρμένη κομψὲς ἐπαύλεις καὶ περιβόλια, ὅπου εύωδιάζουν τὰ λουλούδια τῶν τροπικῶν.

— Λοιπόν, χορτάσαμε λιοντάρια σήμερα, εἶπε ὁ Θάνος.

Δὲ μοῦ βάσταξε ἡ καρδιὰ νὰ τὸν πικράνω, νὰ τοῦ πῶ, πῶς καὶ τοῦτα τὰ λιοντάρια ἥταν καμπόσο ξεστρατισμένα ἀπὸ τὸν προορισμό τους. Θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ τὸ χαρῷ σὲ στάση μάχης, ὅχι νὰ πορεύωνται ἀμέριμνα ἀνάμεσα στ' αὐτοκίνητα! Νὰ ἴδω τὸ κορμί τους νὰ γίνεται νευρὺ τόξου, τὰ μάτια τους ν' ἀστράφτουν, τὸ

στόμα τους νὰ βρουχιέται, τὴ χαίτη τους νὰ τρέμη ἀπὸ ἀγωνία. Δὲν μπορῶ διαφορετικὰ νὰ τὰ φανταστῶ τὰ λιοντάρια, ζῶα θαυμαστά, γεμάτα ἀπὸ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν περηφάνια ποὺ ἔλειψε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὴν ἰκανότητα νὰ ἔξευτελίζουν τὰ πάντα, νὰ ἔξευτελίζουν καὶ τὰ λιοντάρια, ἀναγκάζοντάς τα, μὲ τὸ μαστίγιο, νὰ περνοῦν πυρωμένα στεφάνια, νὰ περπατοῦν μὲ τὰ δυὸ πόδια ὅρθια, νὰ στρογγυλοκάθωνται ἀπάνου σὲ φαρδιές βάσεις, νὰ γίνονται μπαίγνιο τοῦ κυριακάτικου ἀργόσχολου.

— Τὸ λιοντάρι, μοῦ εἶπαν οἱ φίλοι στὴν Αἰθιοπία, δὲ σὲ πειράζει, ἀν δὲν τὸ πειράξῃς. Συχνὰ τὸ βρίσκεις στὴ μέση τοῦ δρόμου, καταμεσήμερα, ξαπλωμένο. Πρέπει νὰ προσέξῃς πολύ, νὰ τὸ προσπεράσῃς χωρὶς νὰ τ' ἀγγίξῃς. "Ἡ νὰ περιμένης νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ παραμερίσῃ. "Αν θελήσῃς νὰ τὸ χτυπήσῃς, θὰ χιμήξῃ ἀπάνου σου. Κι ἀν σὲ βρῆ τοῦ χεριοῦ του, ποὺ λέει ὁ λόγος, θὰ σηκώσῃ τὴν πατούσα του καὶ θὰ χαιδέψῃ τὸ μάγουλό σου. Αὐτὸ ἀρκεῖ, γιὰ νὰ βρεθῆς μὲ συντριμμένο κρανίο. Τόση δύναμη ἔχει στὰ πόδια του. Εἶναι μιὰ φυσικὴ δύναμη, καθὼς ἡ νεροποντή, καθὼς ὁ σεισμός. Μιὰ φορὰ ξεμεσημεριάζαμε σὲ μέρη ἀπόσκια, μέσα στὴ σαβάνα* τῆς Ντίρε-Ντάουνας. Τὸ λιοντάρι βγῆκε ξαφνικὰ ἀπὸ σύδεντρο, στάθηκε στὸ χεῖλος τοῦ δχτού καὶ μᾶς περιεργαζόταν. Οἱ γυναῖκες πήγαν νὰ ξεφωνίσουν, προσπαθήσαμε νὰ πιάσουμε τὰ τουφέκια, ποὺ εἴχαμε ἀφῆσει παράμερα, τὰ χέρια μας είχαν μουδιάσει ἀπὸ φρίκη καὶ τρόμο, τὸ λιοντάρι μᾶς περιεργαζόταν μὲ τὴν ἡσυχία του. Τέλος, ἔστριψε τὴ ράχη μὲ ἀπειρη περιφρόνηση καὶ ξεμάκρυνε. Τί νὰ φάῃ ἀπὸ μᾶς;

Νά, αὐτὸ σημαίνει, ἐπιτέλους, πῶς τὸ ζῶο βρίσκεται σφηνωμένο μέσα στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς Ἀφρικῆς. Στὸ Μόσι καὶ στὸ Ντάρ-Σαλάμ είδα σὲ φιλόξενα καὶ πολυτελέστατα σπίτια σανρες νὰ σαλεύουν στοὺς τοίχους, μέσα στὶς κάμαρες. Ἀνατρόμαξα.

— Δὲν κάνουν κακό. Σκοτώνουν τὰ κουνούπια, τὶς μύγες, τὶς ἀράχνες, μοῦ εἶπαν· τὶς ἔχουμε συνηθίσει καὶ τὶς ἀφήνουμε λεύτερες.

— Κι είναι πολλές;

— "Οσες κι ἂν είναι, δὲν τὶς πειράζουμε!"

· Οφείλω νὰ διμολογήσω, πώς τέτοιο ἐντομοκτόνο δὲ θὰ μποροῦσα νὰ τὸ φανταστῶ.

(Απὸ τὸ βιβλίο *Ἀφρικανικὴ περιπέτεια*)

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Τραγουδάκι

Παιίζει ἀπόψε τὸ φεγγάρι
μέσα στὴν κληματαριά,
πού 'ναι νὰ τὸ πιῆς, ἀλήθεια,
στὸ ποτήρι,

κι ὅχι τόσο γιατὶ παιίζει
στὴν κληματαριά,
ὅσο γιατὶ φέγγει δίπλα
σ' ἔνα παραθύρι...

(*"Απαντα*)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

"Ονειρο καλοκαιρινοῦ μεσημεριοῦ ('Απόσπασμα)

Χτές βράδυ δὲν κοιμήθηκαν καθόλου τὰ παιδιά. Εἶχανε κλείσει
ἔνα σωρὸ τζιτζίκια στὸ κουτὶ τῶν μολυβιῶν, καὶ τὰ τζιτζίκια
τραγουδοῦνσαν κάτου ἀπ' τὸ προσκεφάλι τους ἔνα τραγούδι
ποὺ τὸ ξέραν τὰ παιδιὰ ἀπὸ πάντα καὶ τὸ ξεχνοῦνσαν μὲ τὸν
ῆλιο.

Χρυσά βατράχια κάθονταν στίς ίκρες τῶν ποδιῶν χωρὶς νὰ
βλέπουν στὰ νερά τὴ σκιά τους, κι ἡτανε σὰν ἀγάλματα μι-
κρὰ τῆς ἐρημιᾶς καὶ τῆς γαλήνης.

Τότε τὸ φεγγάρι σκόνταψε στὶς ἵτιες κι ἐπεσε στὸ πυκνὸ χορτάρι.

Μεγάλο σούνσουρο έγινε στὰ φύλλα.

Τρέξανε τὰ παιδιά, πήραν στὰ παχουλά τους χέρια τὸ φεγγάρι κι δηλη τὴ νύχτα παίζανε στὸν κάμπο.

Τώρα τὰ χέρια τους· είναι χρυσά, τὰ πόδια τους χρυσά, κι δύο πατοῦν ἀφήνουνε κάτι μικρὰ φεγγάρια στὸ νοτισμένο* χῶμα. Μά, εὐτυχῶς, οἱ μεγάλοι ποὺ ξέρουν πολλά, δὲν καλοβλέπουν. Μονάχα οἱ μάνες κάτι υποψιάστηκαν.

Γ' αυτό τὰ παιδιά κρύβουντα χρυσωμένα χέρια τους στις
άδειες τσέπες, μήν τὰ μαλώση ή μάνα τους ποὺ ὅλη τὴ
νύχτα παίζαντε κρυφά μὲ τὸ φεγγάρι. (Ποίηματα 1930-1960)

(Потъмата 1930-1960)

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ

Τὸ ποδήλατο

ΛΠΟΓΕΜΑ. Σάββατο ἀπόγεμα, γεμάτο φῶς. Ἀ-
πρίλης.

Στὴν αὐλὴ εἶχανε μαζευτῆ κάμποσοι. Εἶχανε ῥθεῖ
καὶ ἀπ' τὰ γειτονικά σπίτια, κάτι γυναικες κι ἔνα
τσούρμο πιτσιρίκια.

— Απαρτία ᭯χουμε σήμερα, εἰπε δὲ παπποὺς ποὺ εἶχε βγῆ κι
αὐτὸς στὴν αὐλὴ τσουλώντας τὴν καρέκλα του μὲ τὶς ρόδες.

Τὸ πόδι του, τὸ ἀριστερό, ἦτανε χρόνια παράλυτο.

Τὸ ἀγόρι δούλευε πυρετωδῶς. Γυάλιζε τώρα τὸ τιμόνι. Οἱ
ἄλλοι, γύρω του, χαζεύανε τὸ ποδήλατο, ποὺ ἦτανε τὸ γεγονός
τῆς ἡμέρας στὴν αὐλὴ. Σὲ λίγο, θ' ἀνέβαινε τὸ ἀγόρι στὸ ποδή-
λατο κι ὑστερα... ὑστερα θὰ χαλοῦσε δὲ κόσμος! Θά 'κανε βόλτες
σ' δλη τὴ γειτονιά, δλοι θὰ τὸ καμαρώνανε πάνω στ' δλοκαίνου-
ριο ποδήλατο, ποὺ τὸ 'χε φέρει πρὶν ἀπὸ μισὴ ὥρα μόλις.

— Θά 'χουμε πρεμιέρα ἀπόψε, εἰπε δὲ ἡθοποιός, ποὺ ἔμενε στὸ
δωμάτιο δίπλα στὸ κοτέτσι.[...]

Στὸ μεταξύ, τὸ ἀγόρι δὲν ἔδινε προσοχὴ σὲ δὲ τι γινότανε
γύρω του. Γυάλισε τὸ τιμόνι, τὸ σκελετό, τὰ πετάλια...

Δεκαπέντε χρονῶ, μελαχρινό, λυγερό, δούλευε ἀπὸ δώδεκα
χρονῶ σ' ἔνα μηχανουργεῖο.

'Εκεῖνο τὸ ἀπόγεμα, εἶχε κάνει πραγματικότητα τὸ μεγάλο του

δνειρο: νὰ πάρη ποδήλατο. Δυὸ χρόνια ἀγωνίστηκε γι' αὐτό. Στερήθηκε τὰ πάντα: τὸ σινεμά, τὸ ποδόσφαιρο, ἀκόμα καὶ τὸ τσιγάρο ποὺ τραβοῦσε πότε πότε, στὴ ζούλα. Στὸ μηχανουργεῖο δούλευε ὑπερωρίες, τσακιζότανε στὴ δουλειά, γύριζε τὸ βράδυ λιδμα ἀπ' τὴν κούραση, μὰ τ' ὅνειρό του τοῦ 'δινε κουράγιο καὶ δὲ λύγιζε. Καὶ νὰ ποὺ ἡρθε ἡ ὥρα! 'Εκεῖνο τ' ἀπόγεμα, Σάββατο ἀπόγεμα, σκόλασε ἀπ' τὸ μηχανουργεῖο λίγο νωρίτερα, πῆγε στὸ μαγαζί, ἔδωσε ἔνα μάτσο λεφτὰ προκαταβολή, τὸ ὑπόλοιπο θὰ τὸ 'δινε μὲ δόσεις κάθε μῆνα, πῆρε τὸ ποδήλατο, καὶ τώρα, στὴν αὐλή...

—"Ατιμο ποδάρι! εἰπε ὁ παππούς. "Αν δὲν ἥσουνα τοῦ λόγου σου, θά 'κανα κι ἐγὼ μιὰ βόλτα.

Καὶ χάιδεψε τὰ γένια του.

— Μωρὲ σεῖς, ἔπρεπε νὰ ξουριστῶ, μέρα πού 'ναι σήμερα! φώναξε. Βάλτε νερὸ νὰ ζεσταθῇ γρήγορα!

Ἡ νύφη του, ἡ μάνα τοῦ ἀγοριοῦ, ἔτρεξε κι ἄναψε τὸ καμινέτο.

"Ελειπε ἔνας: ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ. Τὸν εἶχανε πιάσει οἱ Γερμανοὶ σ' ἔνα μπλόκο, στὴν Κατοχή, καὶ τὸν ἐκτελέσανε δυὸ μῆνες ἀργότερα.

Ἡ μεγάλη στιγμὴ είχε φτάσει. "Ολα ἡταν ἔτοιμα. Τὸ ποδήλατο ἄστραφτε ὀλάκερο. Τέσσερεις σημαιούλες κυμάτιζαν πάνω του.

"Ο παππούς, φρεσκοξυρισμένος, είχε κοπῆ δυὸ φορές στὴ βιασύνη του, ἡτανε τώρα ἔξω ἀπ' τὴν ξύλινη πόρτα τῆς αὐλῆς καὶ γύρω του ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Ἡ μάνα, μὲ τὴν ποδιὰ στὴ μέση, ἔκανε πώς κάτι τῆς μπῆκε στὸ μάτι, τάχα, γὰ νὰ σκουπίσῃ, μὲ τρόπο, τὸ δάκρυ ποὺ είχε κυλήσει.

Τὰ πιτσιρίκια είχανε ἀνοίξει κάτι πελώρια στόματα, χαζεύοντας. 'Απ' τὴ συγκίνησή τους τρέχανε οἱ μύξες τους.

"Ολα ἡταν ἔτοιμα. Τὸ ποδήλατο, τὸ ἀγόρι, καὶ οἱ ἄλλοι.

Πλύθηκε, ἄλλαξε, ἔβαλε τὸ χρωματιστὸ καρώ πουκάμισο καὶ τὸ γκρὶ παντελόνι ποὺ τὸ 'χε γιὰ τὶς Κυριακές.

"Όλα ήταν έτοιμα. Μά δχι, έλειπε κάτι, που ήρθε κείνη τή στιγμή: ένα κόκκινο τριαντάφυλλο, που τὸ χέρι ἐνὸς κοριτσιοῦ τὸ 'βαλε στὸ τιμόνι. Τὰ μάγουλα τοῦ ἀγοριοῦ γινήκανε πιὸ κόκκινα καὶ ἀπ' τὸ τριαντάφυλλο. Καὶ ξεκίνησε..."

Στὴν ἀρχή, πήγαινε ἀργά, σὰν τὸν καβαλάρη ποὺ πρωτοκαβαλάει ἔνα ἄλογο καὶ θέλει νὰ τὸ γνωρίσῃ. Μὰ ὑστερα πήγαινε ὅλο καὶ πιὸ γρήγορα.

Τώρα εἶχανε μαζευτῆ κι ἄλλοι μπροστὰ στὴν ἔξωπορτα τῆς αὐλῆς. "Ητανε κάτι καινούριο γιὰ τὴ φτωχογειτονιὰ τοῦτο τὸ ποδήλατο. Κάτι ποὺ ήρθε νὰ ταράξῃ τὰ στεκούμενα νερά.

Τὸ ἀγόρι ἔτρεξε πρῶτα στὸ δρόμο ποὺ ήτανε μπροστὰ στὸ σπίτι του, ὑστερα χάθηκε στὴ γωνιά, σὲ λίγο ξαναφάνηκε ἀπὸ δεξιὰ καὶ ξαναπέρασε μπροστὰ ἀπ' τὸ σπίτι του, ξαναχάθηκε στὴ γωνιὰ καὶ σὲ λίγο φάνηκε ἀπὸ ἀριστερὰ καὶ ξαναπέρασε μπροστὰ ἀπ' τὸ σπίτι του...

Κοίταζε καμιὰ φορά, ἔτσι καθὼς ἔτρεχε, τοὺς ἀνθρώπους μπροστὰ στὴν ἔξωπορτα τῆς αὐλῆς ποὺ σαλεύανε ψηλὰ τὰ χέρια τους καὶ φωνάζανε, μὰ οἱ φωνές τους φτάνανε στ' αὐτιά του σὰν ἔνα βαθὺ βουητό. Καὶ ξεχώριζε τὸ κορίτσι ποὺ εἶχε βάλει στὸ τιμόνι τὸ κόκκινο τριαντάφυλλο.

"Αρχισε τὶς ἀκροβασίες σὲ λίγο. "Ετρεχε χωρίς νὰ βαστάῃ τὸ τιμόνι τώρα. Οἱ ἀνθρώποι μπροστὰ στὴν ἔξωπορτα τῆς αὐλῆς ἐνθουσιάστηκαν ἀκόμα πιὸ πολὺ, τὰ χέρια τους σαλεύανε ψηλὰ καὶ φωνάζανε ἀκόμα πιὸ δυνατά.

Τὸ ἀγόρι ζύγωνε τώρα στὴν κορφὴ τοῦ θριάμβου του. "Ετρεχε, ἔτρεχε... Καὶ κοίταζε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ήταν ἐκεῖ, ἔβλεπε τὰ χέρια τους ποὺ σαλεύανε ψηλά, ἄκουγε τὶς φωνές τους, ξεχώριζε τὸ κορίτσι ποὺ εἶχε βάλει στὸ τιμόνι τὸ κόκκινο τριαντάφυλλο, καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ κατηφόριζε τὸ φορτηγὸ τῶν τριδύν τόνων οἱ ἀνθρώποι τὸ εἰδανε, μὰ τὸ ἀγόρι δὲν τὸ εἶδε, κοίταζε τοὺς ἀνθρώπους κείνη τὴν ὥρα, εἶδε τὰ χέρια τους ποὺ σαλεύανε ἀκόμα πιὸ ψηλά, ἄκουσε τὶς φωνές τους ἀκόμα πιὸ δυνατές, θάρρεψε πῶς ητανε ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό τους ποὺ εἶχε κορυφωθῆ, εἶδε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸ κορίτσι, τὸ κορίτσι ποὺ εἶχε

βάλει στὸ τιμόνι τὸ κόκκινο τριαντάφυλλο, ἄξαφνα ἔνα κόκκινο τριαντάφυλλο ἥρθε μπροστά στὰ μάτια του, ἄξαφνα δλάκερος δ κόσμος γίνηκε ἔνα κόκκινο τριαντάφυλλο.

('Απὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων Ζητεῖται ἐλπὶς)

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

Δέηση γιὰ τὴν ψυχὴν τοῦ Παπαδιαμάντη

Χριστέ μου, δῶσ' του τὴ χαρά, τὴ μόνη ποὺ μπօρούσε νὰ σοῦ ζητήσῃ ἀπάνω ἐκεῖ νοσταλγικὰ ἡ ψυχὴ του, κάνε τὸ θάμα κι ἀσε τον νὰ ζήσῃ δπως ἐζούσε σὲ μιὰ μεριὰ ποὺ τάχατες νὰ μοιάζῃ τὸ νησί του.

Νά 'ναι τὰ βράχια στὸ γκρεμὸ βαθιὰ κουφαλιασμένα, νά 'χη σωριάσει ἡ θάλασσα στὴν ἀμμουδιὰ τὰ φύκια, κι ἀράδα ἀράδα στὸ γιαλὸ δεμένα, ἀποσταμένα, νὰ σιγοτρίζουν τὰ φτωχὰ σκιαθίτικα καΐκια.

Νά 'ναι οί νησιώτισσες οί γριές κι οί νιές οί πεθαμένες,
αύτές ποὺ τὶς θλιμμένες τους μᾶς ἔλεγε ίστορίες,
νὰ γνέθουν τὸ λινάρι οἱ γριές στὴν πόρτα καθισμένες,
καὶ δίπλα στὰ παράθυρα ν' ἀνθίζουν οἱ γαζίες.

Κι ὅστερα ἀκόμα νά 'ναι ἐλιές, καὶ νά 'ναι κυπαρίσσια,
σκυμμένα νά 'ναι καὶ στὸ φῶς τ' ἀχνὸ νὰ προσκυνᾶνε,
νὰ τόνε περιμένουνε στὸν κάμπο τὰ ξωκλήσια
καὶ τὴν καμπάνα τους μακριὰ οἱ ἀγγέλοι νὰ χτυπᾶνε.

Δῶσ' του, Χριστέ μου, τὴ στερνὴ χαρὰ νὰ ἴδῃ καὶ πάλι
τὴ γνώριμή του τὴ ζωὴ κοντὰ στ' ἀκροθαλάσσι.
"Ἄχ! ἔτσι ἀθῶα κι ἔτσι ἀπλὰ κι ἀγνὰ τὴν εἶχε ψάλει,
ποὺ τῆς ἀξίζει ἐκεῖ ψηλὰ μαζὶ μ' αὐτὸν ν' ἀγιάση..."

(Απὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Σκιές)

προστάτη της γης ήταν ο θεός που έφερε την ζωή στη Γη. Οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν ότι η γη είναι η μητέρα της ζωής και η θεά της γης ήταν η θεά Δέσμη ή η θεά Λαγώ. Η θεά Λαγώ ήταν η μητέρα της γης και η μητέρα όχτων αδελφών της γης. Η θεά Λαγώ ήταν η μητέρα της γης και η μητέρα της ζωής. Η θεά Λαγώ ήταν η μητέρα της γης και η μητέρα της ζωής. Η θεά Λαγώ ήταν η μητέρα της γης και η μητέρα της ζωής. Η θεά Λαγώ ήταν η μητέρα της γης και η μητέρα της ζωής.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

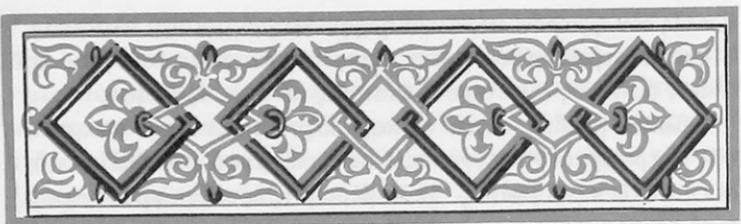
Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

Είναι λατρεία της γης, λατρεία της γης, λατρεία της γης.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

”Ανθος του γιαλοῦ

ΠΙ πολλὰς νύκτας κατὰ συνέχειαν, ἔβλεπεν δὲ Μάνος τοῦ Κορωνιοῦ, ἐκεῖ ποὺ ἔδενε τὴν βάρκα του κάθε βράδυ, κοντὰ στὰ κοτρόνια τοῦ Ἀνατολικοῦ Γιαλοῦ, ἀνάμεσα εἰς δύο ύψηλοὺς βράχους καὶ κάτω ἀπὸ ἓνα παλαιὸν ἐρημόσπιτον κατερειπωμένον —ἐκεῖ ἔστρωνε συνήθως τὴν κάπα ἐπάνω στὴν πλάρη τῆς βάρκας, κι ἐκοιμᾶτο χορευτὸν καὶ νανουρισμένον ὑπνον, τρεῖς σπιθαμὲς ύψηλότερα ἀπὸ τὸ κῦμα, θεωρῶν τὰ ἄστρα καὶ μελετῶν τὴν Πούλια καὶ δelta τὰ μυστήρια τοῦ οὐρανοῦ —ἔβλεπε, λέγω, ἀνοικτὰ εἰς τὸ πέλαγος, ἔξω ἀπὸ τὰ δύο ἀνθισμένα νησάκια, τὰ φυλάττοντα ὡς σκοπὸς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ἐν μελαγχολικὸν φᾶς: κανδῆλι, φανόν, λαμπάδα ἢ ἄστρον πεσμένον, νὰ τρεμοφέγγη ἐκεῖ μακρυά, εἰς τὸ βάθος τῆς μελανωμένης εἰκόνος, ἐπιπολῆς* εἰς τὸ κῦμα· καὶ νὰ στέκη ἐπὶ ώρας, σάν νὰ ἐπιπλέη ἀκίνητον.

Ο Μάνος τοῦ Κορωνιοῦ, βαρκάρης καὶ ψαράς, ἤτον ἀδύνατος στὰ μυαλὰ καὶ ἐντελῶς ἀγράμματος. Ἀρκετὸν ἦτο ἥδη ὅπου ἔδενε τὴν βάρκα του κάθε βράδυ ἐκεῖ, δίπλα εἰς τοὺς δύο μαυρισμένους βράχους, κάτω ἀπὸ τὸ ἐρημόσπιτον ἐκεῖνο, τ' διλόρθον ἄψυχον φάντασμα, τὸ ὅποιον εἶχε τὴν φήμην ὅτι ἤτο στοιχειωμένον. Ἐλέγετο κοινῶς «τῆς Λουλούδως τὸ Καλύβι». Διατί;

Κανεὶς δὲν ήξευρεν. Ἡ, δὸν ὑπῆρχαν δλίγα γραῦδια, «λαδικά»,^{*} ἥ καὶ δύο τρεῖς γέροι γνωρίζοντες τὰς παλαιὰς ἴστορίας τοῦ τόπου, ὁ Μάνος δὲν ἔτυχεν εὐκαιρίας νὰ τοὺς ἐρωτήσῃ.

Ἐβλεπε, βραδιές τώρα, τὸ παράδοξον ἐκεῖνο καὶ μακρυνὸν φῶς νὰ τρέμη καὶ νὰ φέγγη, ἐκεῖ εἰς τὸ πέλαγος, ἐνῷ ήξευρεν δτὶ δὲν ἡτο ἐκεῖ κανεὶς φάρος. Ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶχε φροντίσει γι' αὐτὰ τὰ πράγματα εἰς τὰ μικρὰ μέρη ποὺ δὲν ἔχουν ἴσχυροὺς βουλευτάς.

Τί, λοιπόν, ἡτο τὸ φῶς ἐκεῖνο; Ἡσθάνετο ἐπιθυμίαν —ἐπειδὴ σχεδὸν καθημερινῶς ἐπερνοῦσε τὴν βάρκα του ἀπ' ἐκεῖνο τὸ πέραμα, ἀνάμεσα εἰς τὰ δύο χλοερὰ νησάκια, καὶ δὲν ἐβλεπεν ἐκεῖ τὴν ἡμέραν κανὲν ἵχνος ποὺ νὰ ἔξηγῇ τὴν παρουσίαν τοῦ φωτὸς τὴν νύκτα — νὰ πλεύσῃ τὰ μεσάνυχτα, διακόπτων τὸν μακάριον ὑπνον του καὶ τοὺς ρεμβασμούς του πρὸς τ' ἄστρα, νὰ φθάσῃ ἥως ἐκεῖ καί, ἐν ἀνάγκῃ, νὰ τὸ κυνηγήσῃ τὸ μυστηριώδες ἐκεῖνο φέγγος. «Οθεν,^{*} ὁ Μάνος, ἐπειδὴ ἡτο ἀσθενῆς ἄνθρωπος, καθὼς εἴπομεν, νέος εἰκοσαετής, ἐκάλεσεν ἐπίκουρον^{*} καὶ τὸν Γιαλῆν τῆς Φαφάνας, δέκα ἔτη μεγαλύτερόν του —ἀφοῦ τοῦ διηγήθη τὸ νυκτερινὸν δραμά του — διὰ νὰ τοῦ κάμη συντροφιὰν εἰς τὴν ἀσυνήθη ἐκδρομήν.

Ἐπῆγαν μίαν νύκτα, δταν ἡ σελήνη ἡτο ἐννέα ἡμερῶν καὶ ἐπρόκειτο νὰ δύσῃ περὶ τὴν μίαν μετὰ τὰ μεσάνυχτα. Τὸ φῶς ἐφαίνετο ἐκεῖ ἀκίνητον, ὡς καρφωμένον, ἐνῷ δὲ πύρινος κολοβὸς δίσκος κατέβαινεν ἡρέμα πρὸς δυσμὰς κι ἔμελλε νὰ κρυφθῇ δπίσω τοῦ βουνοῦ. «Οσον ἐπλεαν αὐτοὶ μὲ τὴν βάρκαν, τόσον τοὺς ἔφεγγε, χωρὶς νὰ κινῆται ὀφθαλμοφανῶς, δὲ μυστηριώδης πυρσός. «Ἐβαλαν δόναμιν εἰς τὰ κουπιά, «έξεπλατίσθηκαν». Τὸ φῶς ἐμακρύνετο, ἐφαίνετο ἀπώτερον^{*} δλονέν. Ἡτο ἄφθαστον... Τέλος ἔγινεν ἄφαντον ἀπὸ τὰ μάτια των.

«Ο Μάνος, μαζὶ μὲ τὸν Φαφάναν, ἔκαμαν πολλοὺς σταυρούς. Ἀντήλλαξαν δλίγας λέξεις:

— Δὲν εἶναι φανάρι· δὲν εἶναι καῖκι, ὅχι!-

— Καὶ τί εἶναι;

— Εἶναι...

‘Ο Γιαλῆς τῆς Φαφάνας, δὲν ἤξευρε τί νὰ εἰπῇ.

Τὴν νύκτα τῆς τρίτης ἡμέρας καὶ, πάλιν, δύο ἡ τρεῖς ἡμέρας μετ’ αὐτήν, οἱ δύο ναυτίλοι ἐπεχειρησαν ἐκ νέου τὴν ἐκδρομήν. Πάντοτε ἔβλεπαν τὴν μυστηριώδη λάμψιν νὰ χορεύῃ εἰς τὰ κύματα. “Ἐπειτα, δμως, δσον ἐπλησίαζαν αὐτοί, τόσον τὸ δραμα ἔφευγε. Καὶ, τέλος, ἐγίνετο ἄφαντον... Τί, ἄραγε, νὰ ἥτο;

* * *

ΝΑΣ μόνον γείτων είχε παρατηρήσει τὰς ἐπάνειλημμένας νυκτερινὰς ἐκδρομὰς τῶν δύο φίλων μὲ τὴν βάρκαν. ‘Ο Λίμπος διάσημος διάσημος πενηντάρης, είχε διαβάσει πολλὰ παλαιὰ βιβλία, μὲ τὰ δλίγα κολλυβογράμματα* ποὺ ἤξευρε, καὶ είχεν δμιλήσει μὲ πολλὰς γραίας σοφάς, ποὺ ἔζοῦσαν ἄλλοτε.

Ἐκάθητο δλην τὴν νύκτα, ἀγρυπνῶν, σιμὰ εἰς τὸ παράθυρόν του, βλέπων πρὸς τὴν θάλασσαν· καὶ πότε ἐδιάβαζε τὰ βιβλία του, πότε ἐρρέμβαζε* πρὸς τὰ ἄστρα καὶ πρὸς τὰ κύματα. Ή καλύβα του, δπου ἔρημος καὶ μόνος ἐκατοικοῦσε, ἔκειτο δλίγους βράχους παραπέρα ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς Λουλούδως, δπου ἔδενε τὴν βάρκαν του δ Μάνος, ἀνάμεσα εἰς τὸ σπίτι τῆς Βάσως τοῦ Ραγιᾶ καὶ τῆς Γκαβαλογίνας.

Μίαν νύκτα, διάσημος διάσημος πενηντάρης, καὶ ὁ ἔγγονος τῆς Φαφάνας ἡτοιμάζοντο νὰ λύσουν τὴν βάρκαν καὶ νὰ κωπηλατήσουν τετάρτην φοράν, διὰ νὰ κυνηγήσουν τὸ ἀσύλληπτον θήραμά* των.

‘Ο Λίμπος διάσημος τοὺς είδεν, ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴν καλύβην του φορῶν ἄσπρον σκούφον καὶ ράσον μακρύ, δπως ἐσυνήθιζε κατ’ οἰκον, ἐπήδησε δύο τρεῖς βράχους πρὸς τὰ ἐκεῖ κι ἔφθασε παραπάνω ἀπὸ τὸ μέρος δπου εὑρίσκοντο οἱ δύο φίλοι.

— Γιὰ ποὺ, ἀν θέλη δ Θεός, παιδιά; τοὺς ἐφώναξεν. Εἶναι βραδιές τώρα, ποὺ τρέχετε ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι, χωρὶς νὰ γιαλεύετε,* χωρὶς νὰ πυροφανίζετε· καὶ τὰ ψάρια σας δὲν εἰδαμε. Μήπως σᾶς δνείρεψε καὶ σκάφτετε πουθενά, γιὰ νὰ βρῆτε κανένα θησαυρό;...

‘Ο Μάνος παρεκάλεσε τὸν Κόκοϊαν νὰ κατεβῇ παρακάτω καὶ

νὰ ομιλῇ σιγανώτερα. Μεθ' ὅ, δὲν ἐδίστασε νὰ τοῦ διηγηθῇ τὸ
ὅραμά του.

‘Ο Λίμπος ἤκουσε μὲ πολλὴν προσοχήν. “Ἐπειτα, ἐγέλασε:
—’Αμ’ ποῦ νὰ τὰ ξέρετε αὐτὰ ἔσεῖς οἱ νέοι! εἰπε, σείων σφοδρῶς
τὴν κεφαλήν. Τὸν παλιὸν καιρό, τέτοια πράματα σὰν αὐτὸν ποὺ
εἶδες, Μάνο, τὰ ἔβλεπαν δοσοὶ ήταν καθαροί· τώρα τὰ βλέπουν
μόνον οἱ ἐλαφροῖςκιωτοί.* Ἐγὼ δὲν βλέπω τίποτα!... Τὸ εἶδε κι
ό Γιαλῆς, αὐτὸν ποὺ λές πώς βλέπεις;

‘Ο Γιαλῆς ἡναγκάσθη, μὲ συστολὴν κατωτέραν τῆς ἡλικίας
του, νὰ ομολογήσῃ διτὶ δὲν ἔβλεπε τὸ φῶς περὶ οὐδὲ λόγος, ἀλλ’
ἐπείθετο εἰς τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Μάνου, ποὺ ἔλεγεν διτὶ τὸ
βλέπει.

‘Ο Κόκοϊας ἥρχισε τότε νὰ διηγῆται:

—’Ακοῦστε νὰ σᾶς πῶ, παιδιά!... Ἐγώ, ποὺ μὲ βλέπετε, ἔφτασα
τὴν γριὰ Κοεράνω τοῦ Ραγιᾶ, τὴν μάνα αὐτῆς τῆς Βάσως τῆς
γειτονίσσας, καθώς καὶ τὴν μάνα τῆς Γκαβαλογίνας —ἀκόμα κι
ἄλλες γριές. Μοῦ εἶχαν διηγηθῆ πολλὰ πρωτινά, παλαιικὰ πρά-
ματα, καθώς κι αὐτὸν ποὺ θὰ σᾶς πῶ τώρα.

Βλέπετε αὐτὸν τὸ χάλασμα, τὸ Καλύβι τῆς Λουλούδως, ποὺ
λένε πῶς εἶναι στοιχειωμένο; ’Εδῶ, τὸν παλιὸν καιρό, ἐκατοι-
κοῦσε μία κόρη, ή Λουλούδω, ὅπου τὴν εἶχαν δνοματίσει γιὰ
τὴν ἐμφριά της —ἔλαμπε δὲ ἡλιος, ἔλαμπε κι αὐτή!— μαζὶ μὲ
τὸν πατέρα της τὸ γέρο-Θεριᾶ (έλληνικὰ τὸν ἔλεγαν Θηρέα),
ὅπου ἐκυνηγοῦσε δλούς τοὺς Δράκους καὶ τὰ Στοιχειά, μὲ τὴν
ἀσημένια σαγίτα καὶ μὲ φαρμακωμένα βέλη. “Ἐνα βασιλόπουλο,
ἀπὸ τὰ ξένα, τὴν ἀγάπησε τὴν ὄμορφη Λουλούδω. Τῆς ἔδωσε τὸ
δαχτυλίδι του· κι ἐκίνησε νὰ πάη στὸ σεφέρι* καὶ τῆς ἔταξε μὲ
δρκον διτὶ, ἀμα νικήση τοὺς βαρβάρους, τὴν ήμέρα ποὺ θὰ γεν-
νηθῇ ὁ Χριστός, θὰ ἔρθῃ νὰ τὴν στεφανωθῇ.

‘Ἐπήγε τὸ Βασιλόπουλο... ”Ἐμεινεν ή Λουλούδω, ρίχνοντας
τὰ δάκρυά της στὸ κύμα, στὸν ἀέρα στέλνοντας τοὺς στεναγμούς
της καὶ τὴν προσευχὴ στὰ οὐράνια, νὰ βγῇ νικητής τὸ Βασιλό-
πουλο, νὰ ἔρθῃ ἡ μέρα ποὺ θὰ γεννηθῇ ὁ Χριστός, νὰ γυρίσῃ ὁ
πειστικός* της νὰ τὴν στεφανωθῇ.

"Εφτασεν ἡ μέρα ποὺ δὲ Χριστὸς γεννᾶται. Ἡ Παναγία, μὲ ἀστραφτερὸ πρόσωπο, χωρὶς πόνο, χωρὶς βοήθεια, γέννησε τὸ Βρέφος μὲς στὴ Σπηλιά, τὸ ἐσήκωσε, τὸ ἐσπαργάνωσε μὲ χαρὰ καὶ τὸ ὕβαλε στὸ παχνὶ γιὰ νὰ τὸ κοιμίσῃ. "Ἐνα βοϊδάκι κι ἔνα γαιδουράκι ἐσίμωσαν τὰ χνῶτα τους στὸ παχνί, κι ἐφυσοῦσαν μαλακὰ νὰ ζεστάνουν τὸ Θεῖο Βρέφος... Νά, τώρα θὰ ῥθῇ καὶ τὸ Βασιλόπουλο νὰ πάρη τὴν Λουλούδω!

"Ηρθαν οἱ βοσκοί, δύο γέροι μὲ μακριὰ ἄσπρα μαλλιά, μὲ τὶς μαγκοῦρες τους, ἔνα βοσκόπουλο μὲ τὴν φλοιγέρα του, θαμπωμένοι, ξαφνιασμένοι, κι ἐπεσαν κι ἐπροσκύνησαν τὸ Θεῖο Βρέφος. Είχαν ίδει τὸν "Αγγελον, ἀστραπόμορφο μὲ ἄσπρα χρυσογάλανα φτερά, είχαν ἀκούσει τ' Ἀγγελούδια ποὺ ἔψαλλαν: Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ!" Εμειναν γονατιστοί, μ' ἐκστατικὰ μάτια, κάτω ἀπ' τὸ παχνί, πολλὴν ὥρα, κι ἐλάττευαν ἀχόρταγα τὸ θάμα τὸ οὐράνιο... Νά! τώρα θὰ ῥθῇ τὸ Βασιλόπουλο νὰ πάρη τὴν Λουλούδω!

"Ἐφτασαν κι οἱ τρεῖς Μάγοι, καβάλα στὶς καμῆλες τους. Είχαν χρυσὲς μίτρες* στὸ κεφάλι κι ἐφοροῦσαν μακριές γούνες, μὲ πορφύρα κατακόκκινη. Καὶ τ' ἀστεράκι, ἔνα λαμπρὸ χρυσὸ ἀστέρι, ἔχαμήλωσε κι ἐκάθισε πάνω στὴ σκεπὴ τῆς Σπηλιᾶς κι ἔλαμπε μὲ γλυκὸ οὐράνιο φῶς ποὺ παραμέριζε τῆς νυχτὸς τὸ σκοτάδι. Οἱ τρεῖς βασιλικοὶ γέροι ξεπέζεψαν ἀπ' τὶς καμῆλες τους, ἐμπῆκαν στὸ Σπήλαιο κι ἐπεσαν κι ἐπροσκύνησαν τὸ Παιδί. "Ανοιξαν τὰ πλούσια τὰ δισάκια* τους κι ἐπρόσφεραν δῶρα, χρυσὸ καὶ λιβάνι καὶ σμύρνα.

— Νά! τώρα θὰ ῥθῇ τὸ Βασιλόπουλο νὰ πάρη τὴν Λουλούδω!...

* * *

TΕΡΑΣΑΝ τὰ Χριστούγεννα, τελειώθηκε τὸ μυστήριο, ἔγινε κι ἡ σωτηρία: καὶ τὸ Βασιλόπουλο δὲν ἦρθε νὰ πάρη τὴν Λουλούδω! Οἱ βάρβαροι είχαν πάρει σκλάβο τὸ Βασιλόπουλο. Τὸ φουσάτο* του είχε νικήσει στὴν ἀρχή, τὰ φλάμπουρά* του είχαν κυριέψει μὲ ἀλαλαγμὸ* τὰ κάστρα τῶν βαρβάρων. Τὸ Βασιλόπουλο είχε χυμήξει

μὲ δρυμὴν ἀκράτητη ἀπάνω στὸ μούστωμα* καὶ στὴ μέθη τῆς νίκης. Οἱ βάρβαροι μὲ δόλο* τὸν εἶχαν αἰχμαλωτίσει!...

Τὰ δάκρυα τῆς κόρης ἐπίκραναν τὸ κύμα τ' ἄρμυρό, οἱ ἀναστεναγμοί της ἐδιαλύθηκαν στὸν ἀέρα, κι ἡ προσευχὴ τῆς ἔπεσε πίσω στὴ γῆ, χωρὶς νὰ φτάσῃ στὸ θρόνο τοῦ Μεγαλοδύναμου. "Ενα λουλουδάκι ἀόρατο, μοσχομυρισμένο, φύτρωσε ἀνάμεσα στοὺς δύο αὐτοὺς βράχους, δόπον τὸ λέν "Ανθος τοῦ Γιαλοῦ ἀλλὰ μάτι δὲν τὸ βλέπει. Καὶ τὸ Βασιλόπουλο, ποὺ εἶχε πέσει στὰ χέρια τῶν βαρβάρων, ἐπαρακάλεσε νὰ γίνη Σπίθα, φωτιὰ τοῦ πελάγους, γιὰ νὰ φτάσῃ ἐγκαίρως —ώς τὴν ἡμέρα ποὺ γεννᾶται ὁ Χριστός— νὰ φυλάξῃ τὸν δρόκο του, ποὺ εἶχε δώσει στὴν Λουλούδω.

Μερικοί λένε πώς τὸ "Ανθος τοῦ Γιαλοῦ" ἔγινεν ἄνθος κι ἀφρός τοῦ κύματος. Κι ἡ Σπίθα ἐκείνη, ἡ φωτιὰ τοῦ πελάγου ποὺ εἶδες, Μάνο, εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ Βασιλόπουλου, ποὺ ἔλιωσε, σβήσθηκε στὰ σίδερα τῆς σκλαβιᾶς· καὶ κανεὶς δὲν τὴν βλέπει πά, παρὰ μόνον ὅσοι ήταν καθαροί τὸν παλιὸν καιρὸ καὶ οἱ ἐλαφροῖσκιωτοι στὰ χρόνια τὰ δικά μας....

('Απὸ τὸ πανηγυρικὸ Λεύκωμα τῆς ἑφημ. 'Εστια, 1934)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Τ' ἀγνάντεμα

ΠΑΝΩ στὸν βράχον τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ἀπὸ παλαιοὺς λησμονημένους χρόνους, εύρισκετο κτισμένον τὸ ἔξωκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. "Ολον τὸν χειμῶνα παπᾶς δὲν ἥρχετο νὰ τὸ λειτουργήσῃ. 'Ο βοριάς μαίνεται καὶ βρυχᾶται* ἀνὰ τὸ πέλαγος, τὸ ἀπλωμένον μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τὸ κῦμα λυσσᾶ καὶ ἀφρίζει ἐνατίον τοῦ βράχου. Κι ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος, στοιχειὸ ριζωμένο βαθιὰ στὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκλήσι λευκὸν καὶ γλαρόν,* ὡς φωλιὰ θαλασσαετοῦ, στεφανώνει τὴν κορυφήν του.

"Ολον τὸν χρόνον παπᾶς δὲν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν ἥρχετο νὰ δοξολογήσῃ. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαινεν ἀπὸ τὸ ὄψις τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸν μοναστηράκι τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, μὲ φτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά καὶ κυματίζοντα βαθιὰ γένεια, ἔνας γέρων ἵερεύς, «ώς νεοττός τῆς ἄνω καλιᾶς τῶν Ἀγγέλων», διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν λησμονημένον ἐρημοκλήσι. 'Εκεῖ ἥρχοντο τρεῖς τέσσαρες βοσκοί, βουνίσιοι, ἀλειτούργητοι, ἀλιβάνιστοι, ἥρχοντο μὲ τὶς φαμίλιες των, τὶς ἀνέβγαλτες καὶ ἅπραχτες, μὲ τὰ βοσκόπουλά των, τ' ἀχτένιστα καὶ ἄνιφτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάνουν τὸ σταυρό τους, διὰ νὰ ἀγιασθοῦν καὶ νὰ

λειτουργηθοῦν ἐκεῖ· καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιὸς παπάς μὲ τοὺς πτερυγίζοντας βοστρύχους* εἰς τὸ φύσημα τοῦ βορρᾶ, καὶ τὴν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγαν ἄπλωτὸν αἰγιαλόν, ἀνυμεσα εἰς ἀγρίους θαλασσοπλήκτους βράχους, διὰ γὰ φωτίση κι ἀγάση τὰ ἀφώτιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἥρχοντο, συνήθως τὴν ἄνοιξιν, γυναικες ναυτικῶν καὶ θυγατέρες, κάτω ἀπὸ τὴν χώραν, μὲ σκοπὸν νὰ ἀνάψουν τὰ κανδήλια, καὶ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατευοδώτραν νὰ ὀδηγήσῃ καὶ κατευοδώσῃ τοὺς θαλασσοδαρμένους συζύγους καὶ τοὺς πατέρας των. Ὡραῖες κοπέλλες μὲ ὑποκάμισα κόκκινα μεταξωτά, μὲ τραχηλιές* ψιλοκεντημένες, μὲ τοὺς χυτοὺς βραχίονας* καὶ τὰ στήθη τὰ γλαφυρά,* ἥρχοντο νὰ ἴκετεύσουν διὰ τὰ ἀδελφάκια των, ποὺ ἔθαλασσοπονίγοντο δι'. αὐτάς, διὰ νὰ τὶς φέρουν προικιὰ ἀπὸ τὴν Πόλιν, στολιδία ἀπὸ τὴν Βενετιάν, κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. «Πάντα νά 'ρχωνται, πάντα νά φέρουν...» Βοϊδάκια λογικά, ποὺ ὥργωναν ἀντὶ τῆς ξηρᾶς τὴν θάλασσαν, φρόνιμα δπως τὰ δύο ἐκεῖνα τέκνα τῆς ιερείας τῆς Δήμητρος, τὰ μακαρισθέντα. Νεαραὶ γυναικες ρεμβάζουσαι καὶ μητέρες συλλογισμέναι ἥρχοντο διὰ νὰ καθίσουν καὶ ἀγναντέψουν.

* * *

AΜΑ εἰχαν φωτισθῆ τὰ νερά, ἢ ὄψιμώτερα, ἀφοῦ εἰχαν περάσει κι αἱ Ἀπόκρεω, συνήθως περὶ τὴν δευτέραν ἔβδομάδα τῶν Νηστειῶν, ἀφοῦ εἰχαν γευθῆ πλέον ἀχινοὺς καὶ στρείδια ἀρκετά, οἱ ναυτικοί μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βρίκια,* εἰς τὶς σκοῦνες των, καὶ ἐμίσευαν·* ἐπήγαιναν νὰ ταξιδέψουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καράβια καὶ γολέτες «ἔδεναν» μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοί μας ἀγαποῦσαν πολὺ τῆς ἐστίας* τὴν θαλπωρήν,* τὸν καπνὸν τοῦ μελάθρου* καὶ τὸ θάλπος* τῆς ἀγκάλης. Καὶ ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἄνοιξις εἰς τὴν γῆν, τότε αὐτοὶ ἐπέστρεφαν εἰς τὴν θάλασσαν. 'Εσηκώνοντο στὰ πανιὰ τὰ αἵμωδιασμένα* καὶ ναρκωμένα

ἀπὸ τὴν μακρὰν ραστώνην* σκάφη, ἀνὰ δύο η τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ἡ σκούνα ἔφερνε βόλτες εἰς τὸν λιμένα, ἐὰν ἦτο ἐναντίος, ἢ καὶ οὕριος* ἀν ἦτο δ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλαρωμένη ἔξω εἰς τὴν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ δ λοστρόμος* ἐμάκρυνε τὶς πανετάδες* εἰς τὰ καπηλειά.* Κι ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καὶ δ μοῦτσος ἔχασκεν* ἐπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ δ νεαρὸς ναύτης, δστις είχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦτσον τώρα ἀπὸ τὴν σκούναν, ποὺ ἦτον στὰ πανιά, ἐγίνετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι στὰ χαρτιά, ναυτολογημένοι, ἔλειπαν. Κανεὶς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον δοῦν ἔφερνε βόλτες βόλτες, κι ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἀόρατον —τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἐστίας τῶν ναυτικῶν— ἄλλος δὲν ἦτο εἰμὴ δ πηδαλιοῦχος,* δ μάγειρος κι ἔνας ἐπιβάτης, ξένος κι ἕρημος, εἰς τὸν δοῦλον είχαν ἐίπει «τώρα, στὴ στιγμή, νά, τώρα τώρα θά φύγουμε», κι είχε μπαρκάρει, δ ἄνθρωπος, ἀπὸ δώδεκα ώρας πρίν.

Ο πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βάλῃ ἐμπρὸς τὴν καπετάνισσαν· αὐτὴ ὥφειλε νὰ προπορευθῇ, ἐπειδὴ ἦτον τυχερή, βέβαια· κι ἔτσι ἀπεφάσιζε νὰ μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο δ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δυὸς ἀπόντες σύντροφοι, ἔξεκολλοῦσεν δ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπόνια* ἀρκετά, τρομπόνια ἀπὸ τὸ πλοῖον, τρομπόνια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν· ἔκοφταν, ἐψαλίδιζαν τές βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ὡς νὰ ἐσφίγγοντο διὰ νὰ κόψουν τὴν ἀόρατον ἐκείνην κλωστήν, τὸ λεπτὸν ἴσχυρὸν νῆμα, ὡς μίαν τρίχα ἵανθην μακρᾶς κυματιζούσης κόμης,* καὶ τὸ σκάφος ἔβαλλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος, καραβάνια* γυναικῶν, ἀσκέρια,* φουσάτα* γυναικῶν, ἀνεῖρπον,* ἀνέβαινον, ἀνήρχοντο, ἐπάνω στὴν ρεματιάν, τὸ ρέμα ρέμα, τὸν ἐλικοειδῆ* δρομίσκον, δστις διαχαράσσεται ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς* μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων, τὸν ἀειθαλῆ* πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τές ράχες, μὲ τὰς κορυφάς, μὲ τὰς ἐσοχάς καὶ ἔξοχάς, ἀνετώ-

τερον ἀπὸ τὴν κυματίζουσαν ποδιὰν τῆς βοσκοπούλας τοῦ βουνοῦ, πολύπτυχώτερον ἀπὸ τὴν χρυσοκέντητον ἐσθῆτα* τῆς νύμφης. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἑρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τὸ λησμονημένον παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευδότρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τὸ μάζεμα τῶν γυναικῶν, ή σύναξις* ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον μὲ μεγάλες φωτιές τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευδότρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἔβαλλε τὶς φωνές· ἔκανε τὸ κακό... ἐμάλωνε μὲ ὅλες τὶς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλαθάκι της, τὴν ρόκαν της, τ' ἀδράχτι της, καὶ ἤλθεν ἀπὸ τὸν "Ἀγιον Νικόλαον ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κύρου Ἀγγελῆ τοῦ ἐπιτρόπου... διὰ νὰ μαλλώσῃ τὶς γυναῖκες τὶς εὐλαβητικές (ἀλλοίμονον! ή εὐλάβειά μας εἶναι γιὰ τὸ συμφέρον, ἔλεγε σείουσα τὴν κεφαλήν), νὰ μὴν τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια πολλὰ καὶ καταλαδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, καὶ τὰ στασίδια* καὶ τ' ἀναλόγι,* καὶ τὰ δύο τρία παμπάλαια βιβλία ποὺ ἡσαν ἐκεῖ, καὶ τὰ μανάλια,* καὶ τὸν τοῖχον, καὶ τὸ τέμπλον,* καὶ τὶς ποδιές καὶ αὐτὰς τὰς ἀγίας εἰκόνας. 'Αλλ' οἵ γυναῖκες δὲν τὴν ἥκουαν. Τί χρειάζουνται τόσες φωτιές, σᾶν πυροφάνια, ἐφώναζεν ἡ γριά Μαλαμίτσα. Αὐτὴ εἶχε μάθει ἀπὸ τὸν γέροντά της τὸν παπα-Γεράσιμον, διτὶ οἱ φωτιές τῶν κανδήλιων πρέπει νὰ εἶναι μικρές, τόσες δά, σᾶν λαμπτήρες.* Τοῦ κάκου. Κανεὶς δὲν τὴν ἄκουεν.

Οἱ ὁρμαθοί* τῶν γυναικῶν, ὁμάδες ὁμάδες, συγγενολόγι... διεσπείροντο εἰς μικροὺς ὄχθους, εἰς πτυχὰς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ὑψηλὰ καὶ εἰς μέρη ὑπήνεμα,* ἥρχοντο μὲ τὰ καλαθάκια τους, μὲ τὰ μαχαιρίδια τους... διότι πολλαὶ ἔξ αυτῶν ἡσχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα... μὲ τὰ προγεύματά τους, τὰ σαρακοστιανά, καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψει τὰ κανδήλια τῆς Παναγιᾶς, ἀφοῦ εἶχαν κάνει μετάνοιες στρωτὲς πολλές, κι εἶχαν κολλήσει ἀφιερώματα εἰς τὴν εἰκόνα, κι εἶχαν χορτάσει τ' αὐτιά τους ἀπὸ τὰς νουθεσίας* τῆς γριᾶς Μαλαμίτσας, ἐστρώνοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὰν χλόην κι ἀγνάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

Τὰ βοσκόπουλα, ἐκεῖνα τ' ἄγρια κι ἀχτένιστα κι ἀπλοϊκά,
ποὺ τὶς ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν κι ἔλεγαν:

— Κοίτα τις! στὰ μάτια ἔκαμαν.

‘Ως τόσον αἱ γυναικες τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν.

‘Ιδοὺ τὸ βρίκι τοῦ καπετάν Λιμπέριου τοῦ Λημνιοῦ· εἶχε σηρικωθῆ στὰ πανιά ἀργὰ τὴν νύκτα· μὲ τὸ ἀπόγειο* τῆς νυχτὸς ηὗρε τὸ ρέμα καὶ ἀπεμακρύνθη κι ἔχώνεψε. Κατευόδιο καλό! Ἡ προσευχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἄς εἶναι ἡ πνοὴ στὰ πανιά, στὰ ξάρτια* τοῦ καραβιοῦ σας... στὸ καλό, στὸ καλό!

‘Ιδοὺ τὸ καράβι τοῦ καπετάν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. Ὅπερή-
φανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τὰ δυό, αὐτὸ κι ὁ πλοίαρχός
του, πᾶνε νὰ μᾶς φέρουν καλά, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια. Στὸ
καλό, πουλί μου, στὸ καλό!

‘Ιδοὺ καὶ ἡ γολέτα τοῦ καπετάν Μανόλη τοῦ Χατζηχάνου...
Ἡ ψυχή μου, ἡ πνοή μου εἶναι πάντα στὰ πανιά σου, ώσαν
λαμπάδα τοῦ Ἐπιταφίου, νὰ διώχνῃ τὰ μαῦρα, τὰ κατακόκκινα
τελώνια,* πρὶν προφτάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πινά* σου.
Σύρε, πουλί μου, στὸ καλό καὶ στήν καλὴ τὴν ὥρα! Στὸ καλό!...

Νά κι ἡ σκούνα τοῦ καπετάν Ἀποστόλη τοῦ Βιδελνῆ, και-
νούριο σκαρί,* ἡ τετάρτη ἡ πέμπτη τὴν ὅποιαν κατορθώνει ἐν-
τὸς δεκαετίας νὰ σκαρώσῃ,* μ' δλην τῆς τύχης τὴν καταδρομήν.
Ἐπεισε πολὺ γιαλό, δὲν τὴν ηὗρε καλὸ τὸ ἀπόγειο, κι ἄργησε.
Διακρίνεται τὸ πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι σὰν ψύλλοι, ποὺ πηδοῦν
ἐμπρὸς κι δπίσω στὴν κουβέρτα.* Δούλευε τα, καπετάνιο μου!
Ἡ Παναγιά, μπροστά σας! Στὸ καλό, στὸ καλό!

* * *

ΠΑΙΔΙΑ μου, κορίτσια μου, ἀρχίζει νὰ ὄμιλη ἡ γριὰ
Συρραχίνα, παλαιὰ καπετάνισσα, μὲ τὸ ραβδάκι της
καὶ μὲ τὸ καλαθάκι της στὸ χέρι, μὲ τὰ δύδόντα χρό-
νια στὴν πλάτη της, μπόρεσε κι ἀνέβη τὸν ἀνήφορον
διὰ νὰ καμαρώσῃ, ἵσως διὰ τελευταίαν φοράν, τὸ καρά-
βι τοῦ γιοῦ της ποὺ ἔφευγε. Ξέρετε τί μεγάλη χάρη ἔχει, καὶ

πόσο καλὸ ἔκαμε στοὺς θαλασσινοὺς αὐτὸ τὸ ἐκκλησιδάκι τῆς Μεγαλόχαρης.

— Πῶς δὲν τὸ ξέρουμε, εἶπαν αἱ ἄλλαι· ἀς ἔχη δόξα τὸ ὄνομά της.

— Τὸ ἑξωκκλήσι αὐτὸ ἀγίασε καὶ μέρωσε δλο τὸ ἄγριο κῦμα· πρωτύτερα εἰχε κατάρα δλος αὐτὸς δ γιαλός.

— Γιατί;

— Βλέπετε κεῖνον τὸν βράχο, κάτω στὸ κῦμα, ποὺ ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ γιαλό;... ποὺ φαίνεται σὰν ἄνθρωπος μὲ κεφάλι καὶ μὲ στήθια;... ποὺ μοιάζει σὰν γυναίκα; Ἐκείνη εἶναι ἡ Φλανδρώ.

— Ναί, τὸ Φλανδρώ, εἶπεν ἡ ὑπερεξηκοντοῦτις Χατζηχάναινα. Κάτι ἔχω ἀκουστά μου. Ἐσὺ θὰ τὸ ξέρης καλύτερα, θεια-Φλωρού.

— Τὸ βλέπετε κι εἶναι ξέρα, εἶπεν ἡ Φλωρού ἡ Συρραχίνα· μιὰ φορὰ κι ἔναν καιρὸ ἡταν ἄνθρωπος.

— Ἀνθρωπος;

— Ἀνθρωπος, καθὼς ἐμεῖς. Γυναίκα.

Αἱ ἄλλαι ἥκουν μὲ ἀπορίαν. Ἡ γρια-Συρραχίνα ἥρχισε νὰ διηγῆται.

— Στὸν καιρὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἡτον μία κόρη ἀρχοντοπούλα, ποὺ τὴν ἔλεγαν Φλάνδρα ἡ Φλανδρώ. Ἡ Φλανδρώ εἰχε νοματιστῇ ἔτσι —καθὼς μοῦ 'πε ὁ πνευματικὸς* ἀπάνω στὸν 'Αι-Χαράλαμπον' ὅσο τὸν θυμοῦμαι, μακαρία ἡ ψυχή του. "Ημον μικρὸ κορίτσι, δώδεκα χρονῶν, καὶ μ' ἐπῆγε ἡ μάνα μου νὰ ξαγορευτῶ* τὴ Μεγάλη Τετράδη... τί νὰ ξαγορευτῶ, ἐγώ τί-ποτα δὲν ἡξερα, τὰ ξεράματά μου... τὸ τί μῷλες ὁ πνευματικὸς δὲν ἀγρικοῦσα,* φωτιὰ ποὺ μ' ἔ!... Τὸ νόημά του δὲν τὸ καταλάβαινα, τὰ λόγια τὰ θυμούμουν, κι ὑστερ' ἀπὸ χρόνια... τὸ κορίτσι πρέπει νά 'ναι φρόνιμο καὶ ντροπαλό, νά 'ναι ὑπάκοο, νὰ μὴν κοιτάζῃ τοὺς νιούς, ν' ἀγαπᾶ τὸν κύρη του καὶ τὴ μανούλα του· καὶ σὰν μεγαλώσῃ, καὶ δώσῃ δ Θιός καὶ παντρευτῇ μὲ τὴν εὐκὴ τῶν γονιῶν της, ἄλλον νὰ μὴν ἀγαπᾶ ἀπ' τὸν ἄνδρα της.

Μᾶφερε τὸ παράδειγμα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων... Οἱ παλιοὶ Ἑλληνες, ποὺ προσκυνοῦσαν τὰ εἰδωλα... Κεῖνον τὸν καιρὸ

ήτον μιὰ ποὺ τὴν ἔλεγαν Φλάνδρα, η Φλανδρώ. Φλανδρώ θὰ πῆ Φιλανδρώ. Φιλανδρώ θὰ πῆ μιὰ ποὺ ἀγαπᾶ τὸν ἄνδρα της. Φλανδρώ τὴν εἰπαν, Φλανδρώ βγῆκε. Ἀγάπησε δλόψυχα τὸν ἄνδρα της, δσο ποὺ ἔχασε τ' ἀγαθὰ τοῦ κόσμου, καὶ ἔγινε πέτρα γι' αὐτό. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνο ήτον ἔνας καραβοκύρης, δμορφο παλικάρι, κι ἀγάπησε τὸ Φλανδρώ καὶ τὴν ἐγύρεψε, καὶ τῆς ἔδωσε ἀρραβώνα. Σὰν τῆς ἔδωσε ἀρραβώνα, ἐσκάρωσε καινούριο καράβι, καὶ σὰν ἐσκάρωσε τὸ καράβι, ἔγινε κι ὁ γάμος· καὶ σὰν ἔγινε ὁ γάμος, ἔριξε τὸ καράβι στὸ γιαλό, κι ἐμπαρκάρισε, καὶ πῆγε νὰ ταξιδέψῃ.

Τότε τὸ Φλανδρώ ἤλθε ν' ἀγναντέψη, σὰν καλὴ ὥρα, σ' αὐτὸν τὸν ἔρμο τὸ γιαλό. Ξεκολλοῦσε ἡ ψυχή της ποὺ ἔφευγεν δὲν ἄνδρας της· δὲν μποροῦσε νὰ τὸ βαστάξῃ, νὰ συλώσῃ τὴν καρδιὰ της. Ἀγνάντεψε τὸ καράβι ποὺ ἔφευγε, κι ἔκλαψε πικρά, κι ἔπεσαν τὰ δάκρυά της στὰ κύματα, καὶ τὰ κύματα ἐπικράθηκαν κι ἐφαρμακώθηκαν, καὶ θύμωσαν, κι ἀγρίεψαν κι ἐθέριεψαν... καὶ στὸ δρόμο τους ποὺ ηύραν τὸ καράβι, ἔπνιξαν τὸν ἄνδρα τῆς Φλανδρῶς, κι ἔγινε ἀγυρισιά του... Καὶ τὸ Φλανδρώ ἤρθε καὶ ξαναῆρθε σ' αὐτὸν τὸν ἔρμο γιαλὸ κι ἐκοίταξε, κι ἀγνάντευε... κι ἐπερίμενε, κι ἐκαρτεροῦσε, κι ἀπάντεχε... Πέρασαν μῆνες, πέρασε χρόνος, πέρασαν δυὸ χρόνια, πέρασαν τρία... καὶ τὸ καράβι πουθενά δὲν ἐφάνηκε... καὶ τὸ Φλανδρώ ἔκλαψε, καὶ καταράστηκε τὴν θάλασσα, καὶ τὰ μάτια της ἐστέγνωσαν, καὶ δὲν εἶχε πλιὰ δάκρυ νὰ χύσῃ... καὶ παρακάλεσε τοὺς θεούς της ποὺ ἡταν εἰδωλα, πέτρες, νὰ τῆς κάμουν τὴ χάρη νὰ γίνη κι αὐτὴ εἰδωλο, βράχος, πέτρα... Καὶ τὸ ζήτημά της ἔγινε, καὶ τὴν ἔκαμαν βράχο, ξέρα... μὲ τὸ σκῆμα τ' ἀνθρωπινό, ποὺ τρίβηκε κι ἐφθάρηκε ἀπ' τὰ κύματα ὑστερ' ἀπὸ χιλιάδες χρόνια· καὶ τὸ ἀνθρωπινὸ σκῆμα φαίνεται ἀκόμα, καὶ νά δ βράχος ἐκεῖ, ἡ πέτρα ποὺ θαλασσοδέρνεται καὶ χτυπᾶ καὶ βογγᾶ ἀπάνω της τὸ κῦμα... κι ἡ φωνή της, τὸ βογγητό της, γίνεται ἔνα, βογγητὸ τῆς θάλασσας... Νά ή ξέρα ἐκεῖ. Αὐτή 'ναι ή Φλανδρώ.

"Υστερα μὲ χρόνια πολλά, σὰν ἤρθε ὁ Χριστὸς ν' ἀγιάσῃ τὰ νερά, γιὰ νὰ βαφτιστῇ ἡ πλάση, μιὰ χριστιανικὴ ἀρχόντισσα, ἡ

Χατζηγιάνναινα, ποὺ είχαν σκαρώσει τὰ παιδιά της δυὸς καράβια, ἔταξε στὴν Παναγία κι ἔχτισε αὐτὸς τὸ παρεκκλήσι, γιὰ τὸ καλὸ κατευόδιο τῶν παιδιῶν της... "Ἄς δώσ' ἡ Παναγία καὶ σήμερα νά 'ναι καλὸ κατευόδιο στοὺς ἄνδρες σας, στ' ἀδέρφια σας, καὶ στοὺς γονιούς σας.

— Φχαριστοῦμε· ὅμοιώς καὶ στὰ παιδάκια σου, θεια-Φλωρού.

* * *

ΗΛΙΟΣ ἔχαμήλωσε κατὰ τὸ βουνόν, τὰ πρῶτα πλοῖα είχαν γίνει ἄφαντα πρὸ ωρας· καὶ ἡ τελευταία γολέτα μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔχώνευεν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ φουσάτα τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ καλαθάκια καὶ τὰ μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν ἀνὰ τοὺς λόφους κι ἔβγαζαν καυκαλῆθρες* καὶ μυρόνια,* κι ἔκοφταν φτέρες κι ἀγριομάραθα. Σιγὰ σιγὰ κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τὸ βουνόν, καὶ αὐταὶ κατῆλθον εἰς τὴν πολίχνην.*

'Η νυκτερινὴ αὔρα ἐσύριζεν* εἰς τὰ δένδρα καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν γυναικῶν ἐπετούσαν μαζί της κι ἔστελλαν πολλὰς εὐχὰς εἰς τὰ κατάρτια, εἰς τὰ πανιὰ καὶ εἰς τὰ ἔξαρτια τῶν καραβιῶν. Καὶ βαθιά, εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός, τίποτε ἄλλο δὲν ἥκουσθη, εἰμὴ* τὸ λάλημα τοῦ νυκτεριοῦ πουλιοῦ, καὶ τὸ ἀσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιᾶς ναυτικῶν, μελλόντων ν' ἀναχωρήσωσι αὔριον: «Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα!»

(*Απαντα*)

ΣΤΑΜ. ΣΤΑΜ.

‘Ο Γιῶργος

ΥΡΙΑΚΗ κοντὴ γιορτή, εἰπενό Σταῦρος ὁ Ἀγκούτσας, κεχαγιὰς* ἐπὶ ὅλων τῶν πέραν καὶ ἐκεῖθεν τῶν Ἀγράφων βουνοκορυφῶν καὶ λειβαδίων, νεφελόβιος* καὶ ἀστερογείτων, μέγας κυρίαρχος καὶ ὁδηγητὴς χιλιάδων ζωντανῶν, αἴγοπροβάτων, σκύλων, ήμιόνων,* συνυφάδων, μικρανεψιῶν, νυμφῶν, θείων, παραθείων καὶ γιαγιάδων. Χρόνια καὶ καιρούς, χρόνια καὶ ζαμάνια* εἰχε νὰ κατεβῇ σὲ μεγαλούπολι.

— Τί θέλει οὐ λύκους στοὺς παζάρ’!..

‘Αλλὰ μιὰ ποὺ τὸν ἐκάλεσαν τώρα, «εἰς τὴν πλησιεστέραν Οἰκονομικὴν τῆς περιφερείας Ἐφορείαν», νὰ δηλώσῃ, «ύπευθύνως», πόσας «αἴγας* είχε καὶ ἐρίφια»* καὶ μιὰ ποὺ τοῦ ἔβαζαν καὶ «διορία», ἀπεφάσισε νὰ κατεβῇ.

«Θέλεις, δὲν θέλεις, νύφη μου, τώρα θὰ προσκυνήσης!» ἐσκέφθη, κατὰ τὴν παροιμίαν τοῦ χωριοῦ, καί, μιὰ ποὺ θὰ κατέβαινε, ἀπεφάσισε νὰ κατεβῇ Κυριακήν, διὰ νὰ μὴ χάσῃ, μέσα στῆς Χώρας τις ρούγες* τις μεγάλες, τὴν ήμέρα του. Καὶ μιὰ ποὺ θὰ κατέβαινε, «ἄς πάρω, ἐσκέφθη, καὶ τὸ ἐγγονάκι μου, τὸν Γιῶργο τὸν πολυαγαπημένο, ποὺ κοτζάμου παίδαρος πέντε χρονῶν ἐγίνηκε καὶ σὲ χώρα δὲν είχε μπῆ ἀκόμα».

Καὶ κατέβηκε στριψομύσταξ καὶ περήφανος, δυὸς φορές πε-

ρήφανος, πρῶτα γιατί ήτανε αὐτός, δι πρῶτος τῶν πέραν τῶν Ἀγράφων τσέλιγκας,* καὶ δεύτερον γιατί εἶχε καὶ τὸν Γιῶργο, τὸν Γιῶργο τὸν χεχωριστό, τὸν πολυαγαπημένο, ποὺ θά 'χῃ στροῦγκες δώδεκα, κοπάδια σὰν ποτάμι, τὸν Γιῶργο ποὺ γ' αὐτὸν διψάν δλες οἱ βοσκοποῦλες πό πέρα ἀπὸ τὰ Ἀγναντα καὶ δῶθεν' ἀπ' τὴν Ἀρτα... τραγουδοῦσε καὶ βουίζανε οἱ ρεματιές.

— Καλῶς ήρθες, κύρ Σταύρο, στὴν πόλη, ἀπὸ δῶ.

— Καλῶς ήρθες, κύρ Σταύρο, ἀπὸ κεῖ.

— Καὶ πῶς ἐτούτο, τσέλιγκα;

— Θὰ μείνης πιὰ δῶ πέρα; Θ' ἀφήσης τὰ βουνά;

— Νὰ μείνω πιὰ δῶ πέρα; Τὸ παλιὸ τὸ ἄλογο μαθαίνει νιὰ περπατησιά; ἀπαντοῦσε ὁ Σταύρος ὁ Ἀγκούτσας. Στὴν Ἐφορεία θέλω νὰ πάω.

Μὰ πρωὶ πρωὶ, ἀκόμα ἀπ' τὰ μεσάνυχτα ποὺ ξεκίνησε ὁ Σταύρος, καὶ μάλιστα ἡμέρα Κυριακή, είναι ἀνοιχτὴ ἡ Ἐφορεία...

Τί νὰ κάνη κι ὁ τσέλιγκας! Πήγαινε ἀπὸ δῶ, δλα κλειστά! Πήγαινε ἀπὸ κεῖ, δλα κλειστά! Κλειστά τὰ γραφεῖα τὰ δημόσια, κλειστά καὶ τὰ μπακάλικα, κλειστά καὶ τὰ δόλια τὰ καφενεῖα!

— Πῶς ἄλλαξεν ὁ κόσμος!

Κι ἄξαφνα, νὰ ἔκει δπου περνοῦσε, σ' ἔνα δρόμο, ἀκούει καμπάνες νὰ χτυποῦν κι ὑμνους νὰ ψαλμωδοῦνται... Τότε θυμήθηκε ὁ τσέλιγκας, ὁ Σταύρος ὁ Ἀγκούτσας, πῶς εἶχε χρόνια καὶ καιρούς νὰ πάη σ' ἐκκλησιά καὶ πῶς ὁ Γιῶργος δὲν εἶχε μπῆ ποτὲ του σὲ ναό, σὰν νὰ μὴν ήταν χριστιανός, σὰν νά 'χε, μπίτ, ξεχριστιανέψει!

— Αἴ, πάω, ν' ἀνάψω, εἶπε, ἔνα κερί!..

Κόσμος πολὺς στὴν ἐκκλησιά. Κόσμος καλὸς καὶ στολισμένος. "Υμνοι καὶ θυμιατά, ἅμφια χρυσᾶ καὶ ἄγιοι καλοὶ καὶ σοβαροὶ στὸ τέμπλο, ποὺ δπου πήγαινε τὸν κοίταζαν, σὰν νὰ τὸν ἐγνώριζαν ἀπὸ καιρὸ καὶ σὰν νὰ χαρῆκαν ποὺ τὸν ξαναεῖδαν κι δλο τὸν παρακολουθοῦσαν μὲ τὰ κατάμαυρα καὶ μεγάλα τους τὰ μάτια...

Εύχαριστήθηκε δέ κεχαγιᾶς· ήδύνθη* ή ψυχή του, κάτι μέσα του ἔλυσε κι ἀνάλυσε γλυκά. Παλιές ήμέρες, ἀναμνήσεις, τῆς πίστεως γιορτὲς μεγάλες, ήμερῶσαν ὅλα ἐτοῦτα τὴν καρδιά του. Ξεχάστηκε, ἀφαιρέθηκε, ή σκέψις του διεσκεδάσθη εἰς παρελθόντα παλαιά, μεμακρυσμένα, ἐξεχάσθη καὶ ἀφηρέθη, εἴπαμε, ἐντελῶς.

Τὰ ἔχασε καὶ ὁ Γιωργός, μέσα στὸν κόσμο τὸν πολύ, τὴν λάμψι, τὴν μεγαλοπρέπεια καὶ τὶς πρωτοφανεῖς γ' αὐτὸν εἰκόνεις!... Τὰ ἔχασε, ἐσάστισε κι αὐτός, ταράχθηκε, ζαλίσθηκε και ξεχώρισε ἀπὸ τὸν πάππο του, δίχως νὰ τὸ καταλάβῃ, δταν βγῆκε ὁ Τίμιος Σταυρὸς κι ἀνέταράχθη ὁ κόσμος νὰ τὸν προσκυνήσῃ.

Κάποια ώρα, κοιτάζει ο κεχαγιάς για τό αγγόνι του —πουθενά ό Γιωργος! Κοιτάζει, ξανακοιτάζει, στρέφει, στυλώνει έδω κι έκει τά μάτια του, δσμίζεται μήπως και τὸν βρῆ, ψάχνει στρεφόμενος έδω κι έκει —πουθενά ό Γιωργος!

"Αρχισε, λοιπόν, νὰ τὸν καλῇ, μὲ σιγανὴ φωνή, ἀνήσυχος τώρα, ταραγμένος.

— Ги́драгооооу!

Ἐκείνη τὴν ὥρα, διπάπας ἔλεγε τὸ Εὐαγγέλιο.

— Гибрюооооу.

— Σου, ου, ου, ούτ! τοῦ κάνουν, σιγά, οἱ διπλαγοί.

— Γιώργοooooou. Ποῦ είσαι Γιώργου!...

— Σούτ! Βρέ δελφέ.

Καὶ ὁ τσέλιγκας, ἀπηλπισμένος, ἀγριεμένος τώρα, ἀνήσυχος εἰς τὴν διαπασῶν:

— Μωρέ, τί σούτ και σούτ. Μὲ ἔνα σούτ και μὲ δυὸ δὲν χάνω
ἔγω τάν Γιδόρο!

Καὶ βάζει καὶ τις δυὸς παλάμες, ἀνοιχτές, ἐκατέρωθεν* τοῦ στόματος καὶ βγάζει μιὰ φωνή, φωνὴ βουνῶν καὶ χαραδρῶν, φωνὴ κρημνῶν καὶ κατηφόρων, ποὺ ἔκαμε τὰ τζάμια τῆς ἐκκλησίας νά τρίξουν, τὰ καντήλια νά σβήσουν, τὸν ἱερέα νά σταματήσῃ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τοὺς ψάλτες νά χάσουν τὴν συνέχεια!

— Γιωργού, ου, ου, ου! Ποῦ είσαι, ούρε Γιώργου, ου, ου!

(Απὸ τὸ βιβλίο Ιστορίες τοῦ χωριοῦ)

I. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ἄναμνήσεις γυναικοπαίδου

KΑΤΑ τὸ 1896 εἶδα νὰ βαδίζῃ εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Πειραιῶς ἔνα Κρητικόπουλο τριῶν πιθαμῶν, τὸ δόποιον ἡτο ἐνδυμένον μὲ δύο πήχεις υφασμα. Ἀνυπόδητον καὶ ξεσκούφωτον, ἐφόρει μόνον ὑποκάμισον καὶ βράκαν, τῆς δόποίας τὸ κάτω ἄκρον ἐσείετο ὡς οὐρὰ πετειναρίου. Τὸ Κρητικόπουλον παρετήρει μὲ περιέργειαν μεγάλην τὰ πάντα, τὰ πλοια ἐξ ἐνός, τὰ μαγαζιὰ ἐξ ἄλλου, τὰ σπίτια, τὰ ὁχήματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἐφαίνετο ἔκθαμβον* ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν πρωτοφανῶν πραγμάτων καὶ προσώπων.

Ἐπλησίασα καὶ τὸ ἥγγισα εἰς τὴν κεφαλήν.

— Πῶς σὲ λένε; τοῦ εἴπα.

Τὸ παιδίον ἔστρεψε πρὸς ἐμὲ ἀνήσυχον τὰ μάτια του, δύο μαῦρα μάτια γεμάτα φῶς.

— Μανώλη, μοῦ ἀπήντησε.

— Κι ἀπὸ ποιὸ μέρος τῆς Κρήτης εἰσαι;

— Ἀπὸ τὸν Ταράτσο.

Μοῦ ἤλθε μιὰ ἰδέα. Τὸ εἶλκυσα* εἰς τὸ ἀπέναντι μανάβικο καὶ τοῦ εἴπα:

— Θέλεις νὰ σου δώσω ἔνα πρᾶμμα;

‘Ο μικρὸς οὔτε ναι εἰπεν οὔτε ὅχι, ἀλλ’ ἐπερίμενε νὰ ἴδῃ τὸ πρᾶγμα ποὺ θὰ τοῦ ἔδιδα.

- Δᾶσε μου ἔνα κανατάκι, εἴπα πρὸς τὸν μανάβην.
Καὶ ἀφοῦ ἐπλήρωσα, ἔδωκα τὸ κανάτι τοῦ μικροῦ Κρητικοῦ.
- Χαρίζεις μού το; μού εἰπε.
- Χαρίζω σού το.
- ‘Η χαρὰ ἔλαμψεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ μικροῦ, ὁ ὅποῖς ἔφυγε μὲ τὸ κανάτι καὶ ἀπομακρύνομένος τὸ παρετήρει καὶ τὸ ἔκαμάρωνεν ὡς πολύτιμον ἀπόκτημα.

‘Εγὼ ἐσταμάτησα πρὸ τοῦ μανάβικου καὶ παρετήρουν τὸ παιδίον. ‘Ο δὲ μανάβης, ἀφοῦ μὲ παρετήρησε μὲ ἀπορίαν διὰ τὴν δωρεάν μου, ἤλθε πλησίον καὶ εἶπε:

— Εἶναι γυναικόπαιδο, τὸ κακόμοιρο!

Καὶ ἔπειτα ἐπρόσθεσε:

— Τί τραβοῦν κι αὐτοὶ οἱ Κρητικοί!

‘Ηρχισε δὲ νὰ μ’ ἐρωτᾷ ἀν ύπηρχεν ἐλπίς αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ τελειώσῃ τὸ Κρητικὸ ζήτημα, γιὰ νὰ τελειώσουν καὶ τὰ βάσανα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. ‘Αλλὰ δὲν τοῦ ἀπήντησα.

‘Η προσοχή μου δὴ ήτο συγκεντρωμένη εἰς τὸ παιδίον ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἔζωντάνευε μίαν μακρινήν μου ἀνάμνησιν. Καὶ ἐπανέβλεπα τὸν ἑαυτόν μου ὅπως ήτο, δταν πρὸ τριάντα ἑτῶν ὡς γυναικόπαιδον καὶ ἐγὼ, εὑρέθηκα εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐπλανήθην ἔκθαμβος εἰς τὴν προκυμαίαν ἐκείνην μ’ ἔνα κανάτι αἰγινήτικον εἰς τὸ χέρι.

Θὰ ἥμουν καὶ ἐγὼ τότε πέντε ἑτῶν. ‘Αλλ’ ἐνθυμοῦμαι τὰς πρώτας ἀνησυχίας καὶ τοὺς φόβους τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ’66. ‘Ο πατέρας μου ἀπουσίαζεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐγύριζε δὲ κρυφά εἰς τὸ Καστέλλι καὶ ἐκοιμᾶτο σὲ ἔνο σπίτι. Μόλις τὸν ἐβλέπαμε. ‘Ητο ἀπὸ τοὺς συνωμότας καὶ ἐφοβεῖτο μὴ συλληφθῇ.

‘Επειτα μίαν νύκτα μᾶς ἐπῆρεν ἀπὸ τὸ Καστέλλι καὶ μᾶς μετέφερεν δὴν τὴν οἰκογένειαν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν, δου μὲ ἄλλα γυναικόπαιδα ἐπεριμέναμεν πλοῖον νὰ ἔλθῃ νὰ μᾶς πάρῃ. ‘Ο πατέρας μου πάλιν ἀπουσίαζεν· ήτο εἰς τὴν Συνέλευσιν, καὶ μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἤρχετο καὶ μᾶς ἔβλεπε.

Δὲν γνωρίζω πόσον καιρὸν ἔκαμαμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἀλλὰ βεβαίως μῆνες θὰ ἐπέρασαν. ‘Αλλὰ πλοῖον δὲν ἤρχετο, οἱ

Τοῦρκοι ἐπλησίαζαν καὶ αἱ τροφαὶ μας ἔξηντλούντο. Τότε ὁ πατέρας εύρηκε τὸν Μεσογειανὸν Κρουβίδην καὶ ἐσυμφώνησαν νὰ τοῦ δώσῃ δέκα λίρες διὰ νὰ μᾶς περάσῃ μὲ τὸ καῖκι του εἰς τὴν Ἑλλάδα.

“Ημεθα δέκα, παιδιὰ καὶ γυναικες, καὶ τὸ καῖκι τοῦ Κρουβίδη ἡτο μία ἐλεεινὴ ψαρόβαρκα. Ὁ πατέρας τὸν εἶχε συμφωνήσει νὰ μὴν πάρη ἄλλους. Ἄλλ’ αὐτός, πλεονέκτης ἄνθρωπος, ὑφοῦ μᾶς παρέλαβεν ἀπὸ τὸ Σφινάρι, ἔκαμε προσέγγισιν εἰς τὴν Ἀκτὴν κι ἐπῆρε καὶ ἄλλους γέρους καὶ γυναικες, μεταξὺ τῶν ὅποιών καὶ ἔναν πληγωμένον εἰς τὸ μάτι. Κατὰ τὰς ὁκτὼ ἐννιὰ εἴχαμε ἀφῆσει τὴν Κρήτην, καὶ κατὰ τὴν αὐγὴν εύρισκόμεθα μεταξὺ τοῦ ξερονήσου Ποντικοῦ καὶ τῶν Ἀντικυθήρων. Ὁλίγον ἀκόμη καὶ θὰ ἡμεθα ἀσφαλεῖς. Ἄλλ’ ὅταν ἥρχισε νὰ διαφωτίζῃ, ὁ Κρουβίδης διέκρινε ἔνα πλοῖον, τὸ ὅποιον ἥρχετο κατ’ ἐπάνω μας.

— Χαθήκαμε, μᾶς λέει. Είναι τούρκικο καὶ θὰ μᾶς πιάση.

Οἱ γυναικες ἔξεφώνισαν καὶ ἐπεκαλούντο Χριστούς καὶ Παναγίες, καὶ ὁ πληγωμένος, ποὺ εἶχε ἐπάνω του τριάντα λίρες, τὶς ἔρριξε στὴ θάλασσα γιὰ νὰ μὴ τὶς πάρουν οἱ Τοῦρκοι.

— Θέλετε νὰ μᾶς πιάσουν οἱ Τοῦρκοι; ἥρωτησεν ὁ Κρουβίδης.

— Καλλιὰ νὰ μᾶσε φάη ἡ μαύρη θάλασσα! ἀπήντησε μία ὑπὸ τὶς γυναικες.

Καὶ αὐτὴ ἡτον ἡ γενικὴ γνώμη τῶν γυναικῶν.

— Αἱ, ἐλάτε ἀπὸ παέ, εἰπεν ὁ πλοίαρχός μας καὶ ἥρχισε νὰ μᾶς τοποθετῇ εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς βάρκας διὰ νὰ τὴν ἀνατρέψῃ εὐκολώτερα.

‘Απὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην διατηρῶ μίαν φρικιαστικὴν ἀνάμνησιν τῆς θαλάσσης, δπως τὴν εἰδα ν’ ἀπλώνεται μπροστά μου μαύρη πίσσα. Ἄλλα δὲν εἴχα συνείδησιν σαφῆ τοῦ κινδύνου καὶ ἐφοβούμουν μὲ τοὺς φόβους τῶν ἄλλων.

Οἱ ἄνδρες ὅμως ἡμπόδισαν τὸν Κρουβίδην νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του. “Ηλπίζαν, φαίνεται, εἰς τὴν θείαν ἐπέμβασιν ἢ εἰς ἄλλο τι ἀπροσδόκητον. ”Ισως κι ἐπροτίμων νὰ σφαγοῦν παρὰ νὰ πνιγοῦν. ’Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μανρος ὅγκος τοῦ πλοίου ὅλο καὶ

ἐπλησίαζε καὶ τώρα ἐφαίνετο δύκωδέστερος εἰς τὴν διαφάνειαν τοῦ ὅρθου.* Τότε μιὰ κόρη ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰ χέρια τῶν Τούρκων, ἀλλ' οἱ ἄνδρες τὴν ἀνέσυραν.

— Ἀφοῦ δὲ θέτε νὰ βουλιάξωμε, εἶπεν ὁ Κρουβίδης, τότε νὰ ρίξετε στὴ θάλασσα δσα ἄρματα ἔχετε οἱ ἀντρες, γιατὶ ἀν βροῦν οἱ Τούρκοι ὄρματα στὸ κακὶ θὰ μᾶσε δώσουνε ἀσκημο θάνατο. Χωρὶς ἄρματα θὰ περάσωμε γιὰ ἀπόλεμοι καὶ μουτῆδες.*

Οἱ ἄνδρες ἐπείσθησαν καὶ ἔρριψαν δσα δπλα εἰχαν στὴ θάλασσα. Ἀλλ' ὁ πλοίαρχός μας εἶχεν ἄλλον σκοπόν. "Ηθελε νὰ φύγῃ καὶ ἐφοβεῖτο μήπως τὸν ἐμποδίσουν ἡ τὸν σκοτώσουν οἱ ἄνδρες. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς ἐπεισε κι ἔρριψαν κάτι παλιοπιστόλες καὶ μαχαίρια ποὺ εἶχαν στὴ θάλασσα, ἐφούσκωσε δύο τουλούμια* συνδεδεμένα καὶ μ' αὐτὰ ἐπεσε στὴ θάλασσα. Καὶ ἔγινεν ἀφαντος εἰς τὸ σκότος. Ἐμεῖς δ' ἐμείναμεν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ κανεὶς δὲν ἤξερε νὰ κρατήσῃ τιμόνι, τὸ κακὶ ἔμεινεν ἀκυβέρνητον.

‘Ως τόσον τὸ πλοίον ἥρχετο κατ' ἐπάνω μας καὶ τώρα ἡκούετο ὁ θόρυβος τῶν μηχανῶν του. Ἀρα γε μᾶς εἶχαν ίδῃ ἡ θὰ ἐπεφτεν ἐπάνω μας δ φοβερὸς ἐκεῖνος ὅγκος νὰ μᾶς κάμη θρύψαλλα; Ἀλλὰ δὲν ήτο προτιμότερον αὐτὸ παρὰ νὰ μᾶς πιάσουν οἱ Τούρκοι;

‘Αλλὰ δὲν ἤσαν Τούρκοι. Ή ἀπελπισία μας μετεβλήθη εἰς χαρὰν ἀπεριγραπτη, δταν ἀκούσαμε νὰ μᾶς φωνάζουν ἀπὸ τὸ πλοίον ἑλληνικά:

— Τὸ νοῦ σας!... Τραβηχθῆτε λιγάκι, νὰ μὴ σᾶς τρακάρη τὸ βαπόρι.

Εἶχε πιὰ φωτίσει καὶ διεκρίναμεν ἀνθρώπους μὲ κασκέτα πάνω στὸ πλοίον. Σὲ λίγο βλέπομεν καὶ μιὰ φελούκα νά ῥχεται. Τὸ πλοίον ήτο ρωσικὸν καὶ εἶχεν ἔλθει διὰ νὰ πάρῃ τὰ γυναικόπαιδα, νὰ τὰ σώσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τὴν πεῖναν. Ήτο δὲ τῷοντι* γεμάτο ἀπὸ γυναικες καὶ παιδιά.

Μᾶς ἐπῆραν ἐπάνω, μᾶς ἐπεριποιήθησαν πολὺ οἱ Ρώσοι, καὶ τὸ βράδυ ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Τὴν ἄλλη μέρα ἐσιργια-

νοῦσα εἰς τὴν παραλίαν ἔκθαμβος δι' ὅσα ἔβλεπα, ὅπως τὸ προσφυγόπουλο ποὺ εἶδα εἰς τὸ ἴδιο μέρος. Καὶ δὲν ἐλησμόνησα ἀκόμη τὴν χαρὰν ποὺ μοῦ ἔκαμεν ἔνας καλὸς ἄνθρωπος, μανά-
βης εἰς τὴν προκυμαίαν, ὁ ὅποῖος μοῦ χάρισε ἔνα κανάτι αἰγινή-
τικο.

Εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐμείναμεν ὀλίγον καιρόν. "Οταν δὲ μετὰ ἔτη
ἐπανῆλθα μεγάλος, δὲν εὑρῆκα τίποτε ἀπὸ τὴν εἰκόνα ποὺ είχε
διατηρήσει ἡ παιδική μου μνήμη καὶ ἡ ὅποια ἦτον ώς ἀνάμνη-
σις παλαιοῦ ὀνείρου μισοσβητησμένη.

Καὶ ὁ Κρουβίδης, θὰ ρωτήσετε, τί ἀπέγινε; Δυὸς μέρες ἐπά-
λευν μὲ τὴ θάλασσα τὸ θηρίον καὶ κατώρθωσε νά φάσῃ εἰς τὴν
ἀκτὴν τῆς Κισάμου μισοπεθαμένος. Εύρηκε δὲ τὸν πατέρα καὶ
τοῦ εἰπεν ὅτι μᾶς ἔπιασε ἔνα τούρκικο καὶ ὅτι μόνον αὐτὸς
ἔσωθη ώς ἐκ θαύματος. 'Ο πατέρας εδρε τρόπον νὰ γράψῃ στὰ.
Χανιά, ἀλλ' εἰς τὰ Χανιά δὲν ἐγνώριζαν τίποτε γιὰ τὴν τύχη μας.
Είχε δὲ τελείως ἀπελπισθῇ καὶ ἐθεώρει χαμένην δλην του τὴν
οἰκογένειαν, ὅτε, μετὰ ἔνα ἡ δύο μῆνας, ἐπληροφορήθη ὅτι εἴ-
χαμε διασωθῆ εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ὅτι ἐμέναμεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

'Ο Κρουβίδης ἐξηκολούθησε τὰ ταξίδια του μεταξὺ Κρήτης
καὶ Ἐλλάδος. 'Αλλὰ μιὰ φορὰ ἐπῆγε καὶ δὲν ἐγύρισε. 'Ἐχάθη μὲ
καμμιὰ εἰκοσαριὰ ἄπομα ποὺ είχε πάρει στὸ καΐκι του ἀπὸ τὰ
Ρεθεμνιώτικα. Τοὺς είχαν πιάσει οἱ Τούρκοι καὶ τοὺς ἔσφαξαν·
ἄλλ' ἵσως κι ἐπνίγηκαν.

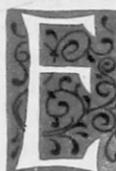
(Απὸ τὸ βιβλίο "Οταν ημουν δάσκαλος")

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΡΙΩΤΗΣ

‘Ο νεκρὸς καὶ ἡ σημαία

ΝΑΣ γέρος Κρητικὸς ἐστεκόταν ἐμπρὸς στὴν ἔπαλξιν* τοῦ Φιρκᾶ καὶ ἐκοίταζεν, ἐκοίταζεν, ἐκοίταζε τὴν σημαία.

Εἶχε βγάλει τὸ μαντῆλι τῆς κεφαλῆς του, ὁ ἥλιος τὸν ἔψηνε· καὶ αὐτός, ἀκουμπημένος στὸ προπέτασμα* τοῦ μώλου, ἐκοίταζεν, ἐκοίταζε τὴν σημαίαν.

‘Ητο ἡ δευτέρα ημέρα τῆς ἐπάρσεώς* της, ἡ τρίτη ημέρα μετὰ τὴν λῆξιν τῆς διεθνοῦς Κατοχῆς.

Τὸν ἀντελήφθησαν δύο τρεῖς περαστικοί. Ἐξαναπέρασαν ἀργότερα· καὶ αὐτὸς ἐκοίταζεν, ἐκοίταζε τὴν σημαία.

— Τί τηνὲ θωρεῖς,* καπετάνιε, τὴ σημαία; Δὲν τὴν ἐχόρτασες νὰ τηνὲ θωρῆς; Δὲν τὴν εἰδες ἔχτες! τὸν ἐρώτησεν ἔνας.

— Τὴν εἰδα, παιδί μου· τὴν εἰδα χτές γιὰ τὸν ἀπατό* μου! Σήμερα... σήμερα τηνὲ θωρῶ γιὰ ἄλλονε, γιὰ ἔνα σύντεκνό* μου, ποὺ λαβώθηκε στὰ 97 καὶ πέθανε ἀπὸ τὴν πληγή. Πρὶν νὰ ξεψυχήσῃ, δύμως, ἀπλώνοντας τὴ χέρα του κατὰ τὰ Χανιά, ἐπρόφτασε καὶ μοῦ εἶπε:

«‘Αν ἔσυ ζήσης, σύντεκνε, κι ἀξιωθῆς νὰ δῆς τὴ σημαία μας νὰ στηθῇ ἐ τ σά, * στὴν ντάπια,* νὰ πᾶς νὰ τηνὲ δῆς, νὰ τηνὲ καλοδῆς, καὶ νά ’ρθης στὸ μνῆμα μου νὰ μοῦ φωνάξης δυνατά: — Τὴν εἰδα, σύντεκνε! Κι ἐγώ, ἔννοια σου, καὶ θὰ σ’ ἀκούσω...»

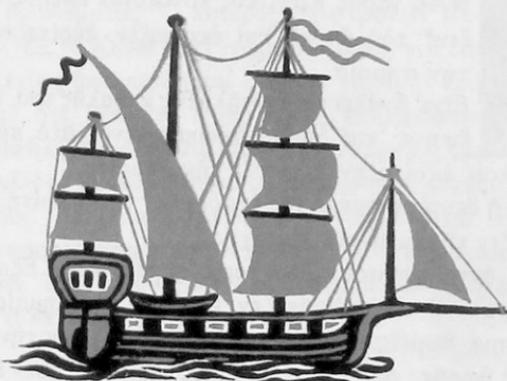
Ἐσώπασεν ὁ γερο-Κρητικός, κοιτώντας πάντα τὴν σημαία· καὶ αὐτοὶ ποὺ τ' ἄκουσαν ἐδάκρυσαν. Καὶ τὰ δάκρυα ἔσβησαν τὴν περιέργειαν νὰ μάθουν τὸ ὄνομα τοῦ γέρου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ συντέκνου του.

— Ποιὸς ἦταν ὁ γερο-καπετάνιος; ἐρώτησα ἔναν ποὺ μοῦ ἔλεγε τὸ γεγονός, μετὰ πάροδον δύο ἑβδομάδων.

— Δὲν τὸ κατέχω. Δὲν ἐσυλλογίστηκα νὰ τὸν ρωτήσω. Ἐφύγαμε...

“Εφυγαν —καὶ ὁ γέρος ἐκοίταζε, ἐκοίταζε...

(‘Από τὸ πανηγυρικό Λεύκωμα τῆς ἐφημ. ‘Εστία, 1934)

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Οι έργασίες γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ «Ἀνθολογίου γιὰ τὰ παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ» ἄρχισαν τὸ φθινόπωρο τοῦ 1974, ἐπὶ ύπουργίας Νικολάου Κ. Λούρου. Ἡ ἑκτύπωση καὶ τῶν τριῶν τόμων ἔγινε ἐπὶ ύπουργίας Παναγιώτη Ζέπου.

Ο κάθε ἔνας ἀπὸ τοὺς τόμους τοῦ Ἀνθολογίου προορίζεται νὰ χρησιμοποιηθῇ σὲ δύο τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ. Ὁ πρῶτος εἰναι γιὰ τὴν Α' καὶ Β' τάξην, δευτέρος γιὰ τὴ Γ' καὶ Δ', καὶ δ τρίτος γιὰ τὴν Ε' καὶ ζ'.

Οἱ τόμοι εἰναι ἀφιερωμένοι, μὲ τὴ σειρά, στὴ μνήμη τριῶν σπουδαίων λογοτεχνῶν, ποὺ πολλὰ ἔχουν προσφέρει στὴν παιδικὴ λογοτεχνία καὶ ἔχουν διαπαιδαγωγήσει γενεές Ἑλληνοπαίδων μὲ τὸ ἔργο τους: τὸν Ζαχαρία Παπαντωνίου, τὸν Γρηγόριο Ξενόπουλο καὶ τὴν Πηνελόπη Δέλτα.

Ἔγινε προσπάθεια ὅστε τὸ Ἀνθολόγιο νὰ εἰναι προσαρμοσμένο στὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν παιδιῶν τοῦ Δημοτικοῦ. Μέσα στοὺς τόμους του δὲν ἐπιδιώκεται —καὶ οὕτε ἡταν, ἄλλωστε, κατορθωτό— νὰ δοθῇ ἀντιπροσωπευτικὴ εἰκόνα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Οἱ Νεοελλήνες συγγραφεῖς, ἀκόμα καὶ οἱ καλύτεροι, ποὺ δὲν διέθεταν κείμενα κατάλληλα γιὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία, δὲν περιλαμβάνονται ἐδδ. Πάντως, ή εὐθύνη τῆς τελικῆς ἐπιλογῆς τῶν κειμένων βαρύνει ὀλόκληρη τὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀνθολογίου.

Τέλος, τὸ Ἀνθολόγιο αὐτὸ δὲν ἔγινε γιὰ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὰ βιβλία τῶν Ἀναγνωστικῶν, ἀλλὰ γιὰ νὰ προσφέρῃ στοὺς μικροὺς μαθητὲς μιὰ σειρὰ ἀπὸ γνήσια λογοτεχνικά κείμενα, ποιητικά καὶ πεζά, ποὺ θὰ τοὺς φέρουν σὲ μιὰ πρώτη ἐπαφὴ μὲ τὴ Νέα Ἑλληνικὴ Λογοτεχνία, θὰ τοὺς βοηθήσουν σημαντικὰ νὰ καλλιεργήσουν τὸν προφορικὸ καὶ γραπτὸ λόγο τους καὶ θὰ τοὺς κάνουν νὰ ἀγαπήσουν ἀκόμα περισσότερο τὸ βιβλίο καὶ τὸ διάβασμα.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΤΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΤΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΤΙΚΑ

“Επιτρέψατε με την απόφασή σας να πάρω την πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας για την αποτίναξη της Αγκυρας στην Τουρκία. Η πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας για την αποτίναξη της Αγκυρας στην Τουρκία.

“Επιτρέψατε με την απόφασή σας να πάρω την πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας για την αποτίναξη της Αγκυρας στην Τουρκία. Η πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας για την αποτίναξη της Αγκυρας στην Τουρκία.

“Επιτρέψατε με την απόφασή σας να πάρω την πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας για την αποτίναξη της Αγκυρας στην Τουρκία. Η πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας για την αποτίναξη της Αγκυρας στην Τουρκία.

“Επιτρέψατε με την απόφασή σας να πάρω την πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας για την αποτίναξη της Αγκυρας στην Τουρκία. Η πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας για την αποτίναξη της Αγκυρας στην Τουρκία.

“Επιτρέψατε με την απόφασή σας να πάρω την πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας για την αποτίναξη της Αγκυρας στην Τουρκία. Η πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας για την αποτίναξη της Αγκυρας στην Τουρκία.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

(*'H ἐρμηνεία τῶν λέξεων τοῦ παρακάτω λεξιλογίου περιορίζεται μόνο στὴ σημασίᾳ ποὺ ἔχουν οἱ λέξεις αὐτὲς μέσα στὰ κείμενα τοῦ Ἀνθολογίου*)

VERIVOLIO

κανείς θα μπορεί να πάρει την απόλυτη επιβεβαίωση ότι δεν έχει στην παραγωγή του παραπάνω από 99,9% απόλυτης ποιότητας.

A

ἀβγατίζω = κάνω κάτι νά αύξάνεται, περισσεύει.

ἀγάλι ἀγάλι = σιγά σιγά.

ἀγαλλίαση, ἡ = μεγάλη χαρά.

Ἄγαρηνός = μωαμεθανός, Τούρκος.

ἀγέρωχος = περήφανος, μεγαλοπρεπής.

ἀγναντεύω = κοιτάζω μακριά, στόν δρίζοντα.

ἀγρικῶ = ἀκούω, καταλαβαίνω.

ἀγριοβαλάνια, τὰ = ἀγριοβαλανιδιές.

ἀγριόπρινος, δ = πουρνάρι.

ἀγωγιάτης, δ = αὐτός πού μεταφέρει μὲ τὸ ζῶο του ἀνθρώπους ἢ πράγματα ἐπὶ πληρωμῆ.

ἀγώι, τὸ (ἀγώι) = μεταφορὰ ἀνθρώπων ἢ πραγμάτων μὲ ζῶο, ἐπὶ πληρωμῆ.

ἀδημονία, ἡ = ὀνυπομονησία.

ἀδιατάραχτος = ἀδιάκοπος, χωρὶς ἐπεισόδια.

ἀδιατύπωτος = αὐτός πού δὲν ἔχει διατυπωθῆ, δὲν ἔχει εἰπωθῆ.

ἀδικιωρισμένος = καταραμένος.

ἀειθαλῆς = δέντρο ἢ θάμνος πού δὲν ρίχνει τὸ φύλλωμά του.

ἀθημονία, ἡ (θημωνία) = δεμάτια ἀπὸ θερισμένα σιτηρά, βαλμένα μὲ τέχνη σὲ ἔνα σωρό.

αἴμωδιασμένος = μουδιασμένος.

αἰζ, ἡ (αἴγδς) = κατσίκα.

αἰωροῦμαι = κρέμομαι.

ἀκαλαισθητος = ἄσχημος, κακοῦ γούστου.

ἀκαλιγωτος = χωρὶς πέταλα, ἀπετάλωτος.

ἀκαπίστρωτος = χωρὶς χαλινάρι, ἀχαλινωτος.

ἀκατάλυτος = αὐτός πού δὲν μπορεῖ νὰ καταστραφῇ.

ἀκαταμέτρητος = αὐτός πού δὲν μπορεῖ νὰ μετρηθῇ, ἀμέτρητος.

ἀκουρμαίνομαι = ἀκούω μὲ προσοχή, κρυφακούω.

ἀκύμαντος = χωρὶς κύματα, γαλήνιος.

ἀλαλαγμός, δ = κραυγὴ θριάμβου.

ἀλάνι, τὸ = χόρος ἀνοιχτὸς και ἀταχτοποίητος, μέσα σὲ κατοικημένη περιοχὴ.

ἀλάργα = μακριά.

ἀλαφιασμένος = τρομαγμένος.

ἀλιφασκιά, ἡ (ἀλισφακιά) = τὸ φασκόμηλο.

ἀλκή, ἡ = σωματικὴ δύναμη.

ἀλλαλογῶ = χάνω τὰ λογικά μου, τρελαίνομαι.

ἀλτρουϊστικά (ἐπίρρημα) = φέρεται κανεὶς ἀλτρουϊστικά, δταν ὑπολογίζῃ περισσότερο τις ἀνάγκες τῶν ἄλλων ἀπὸ τις δικές του.

ἀμάδες, οἱ = παιχνίδι, πού παίζεται μὲ πλατιές πέτρες.

ἀμάχη, ἡ = ἡ ἔχθρα.

ἀμήλιγγας, δ = τὸ μηλίγγι.

- ἀμπόρετο = αὐτὸς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ
 πραγματοποιηθῇ.
 ἄμποτε = μακάρι, δὲ Θεός νὰ δώσῃ.
 ἄμυχή, ἡ = ἡ γρατσουνιά.
 ἄναγρα = ἐψαξα, ἀναστάτωσα, ἔκανα
 ἄνο κάτω.
 ἄναδεύ = ἀνακατεύω.
 ἄνακλαδίζουμαι = τεντώνομαι.
 ἄναλόγη, τὸ = ξύλινο ἐπικλινές ἔπι-
 πλο, κατάλληλο γιά ν' ἀκουμπούν
 ἄπαντα του μεγάλα βιβλία, δταν τὰ
 διαβάζουν.
 ἄνασκαλώνω = σκαρφαλώνω.
 ἄναχωρητήρι, τὸ = τὸ μέρος δπου
 ἀπούρεται δ ἐρημίτης.
 ἄνέρπω = σκαρφαλώνω.
 ἄνταριασμένο (βουνό) = βουνό σκε-
 πασμένο μὲ διμίχλη.
 ἄντετι, τὸ = ἡ συνήθεια, τὸ ἔθιμο.
 ἄντρεινόμαι = γίνομαι ἀνδρεῖος,
 παίρνω θάρρος.
 ἄνυφάντρα, ἡ = ἡ γυναίκα ποὺ ὑφαί-
 νει.
 ἄνώγη, τὸ = τὸ πάνω πάτωμα τοῦ σπι-
 τιοῦ.
 ἄπατδς = δ ἴδιος.
 ἄπειθατος = αὐτὸς ποὺ δὲν πεθαίνει,
 ἀθάνατος.
 ἄπελατίκι, τὸ = σιδερένιο ρόπαλο,
 ποὺ τὸ χρησιμοποιῶνται οἱ ἀπελά-
 τες, ληστές τῆς βιζαντινῆς ἐποχῆς.
 ἄπόγειο, τὸ = ἄνεμος ποὺ φυσάει ἀπ'
 τὸ μέρος τῆς στεριάς. .
 ἄπδειπνο, τὸ = Ἀκολουθία, ποὺ δια-
 βάζεται μετά τὸ δεῖπνο.
 ἄποξεύλι, τὸ = δ ζυγός ποὺ βάζουν
 στά βόδια.
 ἄποθέτω = ἀφήνω κάπου, ἀκουμπῶ.
 ἄποκάρωμα, τὸ = νύστα, νάρκωση.
 ἄποκαρώνω = ναρκώνομαι, νυστάζω.
- ἄπόκοσμος = ἀπομακρυσμένος ἀπ'
 τὸν κόσμο.
 ἄποταχιά = πρωί.
 ἄπώτερος = πιὸ μακρινός.
 ἄράθιμος = αὐτὸς ποὺ θυμώνει εῦ-
 κολα, ἀνυπόδιμος.
 ἄραμπάς, δ = τὸ κάρο.
 ἄραποσίτι, τὸ = καλαμπόκι.
 ἄραχλος = σκοτεινός, πένθιμος.
 ἄραχνος = βλ. ἄραχλος.
 ἄργυρόχος = κουδουνιστός, μὲ ὠ-
 ραῖο λεπτὸ ηχο.
 ἄρμός, δ = ἡ κλείδωση.
 ἄρμυρίκια, τὰ = εἰδος φυτοῦ, ποὺ φυ-
 τρώνει κοντά στὴ θάλασσα ἡ σὲ ἔκ-
 τάσεις ποὺ ποτίζονται μὲ ἀλμυρὸ
 νερό.
 ἄρχονταλίκι, τὸ (ἄρχονταρίκι) = αἰ-
 θουσα ὑποδοχῆς στὰ μοναστήρια ἡ
 σὲ παλιὰ ἄρχοντικά.
 ἄσβογερος, δ = γέρικος ἀσβός.
 ἄσκερι, τὸ = τμῆμα στρατοῦ ἡ πλῆθος
 ἀνθρώπων.
 ἄστραχαλάζι, τὸ = χαλάζι χοντρό.
 αὐγούσταπιδο, τὸ = εἰδος ἀπιδιοῦ,
 ἀχλαδιοῦ.
 ἄυλος = αὐτὸς ποὺ δὲν ἀποτελεῖται
 ἀπὸ ὅλη, πνευματικός.
 ἄφιονίζω = ναρκώνω κάποιον.
 ἄχός, δ = ἥχος, βοή.
 ἄψιδα, ἡ = τόξο θριαμβευτικό, κα-
 μάρα.
 ἄψυς = δξύθυμος, εὐέξαπτος.

B

- βαβούρα, ἡ = θόρυβος, δχλοβοή.
 βαγενάς, δ = βαρελάς, βαρελοποιός.
 βαγένι, τὸ = βαρέλι.

- βάγια, ἡ = παραμάνα, τροφός.
 βαγιοκούκουτσο, τὸ = δαφνοκούκουτσο, ὁ καρπὸς τῆς δάφνης.
 βαλάντιο, τὸ = πουγκί, πορτοφόλι.
 βαλής, ὁ = διοικητὴς τουρκικῆς ἐπαρχίας, νομάρχης.
 Βαρδάρης, ὁ = δυνατὸς βόρειος ἄνεμος, ποὺ φυσᾶ κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδας τοῦ Ἀξιοῦ.
 βημόδυρο, τὸ = ἡ δίφυλλη μεσαία εῖσοδος στὸ "Αγιο Βῆμα".
 βίγλα, ἡ = παρατηρητήριο, σκοπιά.
 βιγλάτορας, ὁ = παρατηρητής, σκοπός.
 βίρια! (πρόσταγμα) = τράβα!
 βιτσίω = δέρνω μὲ βίτσα, ξυλοφορτώνω.
 βόμβιος, ὁ = βοὴ συνεχῆς.
 βόστρυχος, ὁ = ἡ μπούκλα.
 βούκεντρο, τὸ (βουκέντρα, ἡ) = ραβδὶ μυτερὸ στὴν ἄκρη ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ ὀδηγοῦνται τὰ γελάδια.
 βούκινο, τὸ = εἰδος χάλκινης σάλπιγγας στοὺς Βυζαντινούς.
 βραχίων, ὁ = τὸ μπράτσο.
 βρίκιον, τὸ (μπρίκι) = παλαιὸς τύπος καραβιοῦ, μὲ δυὸ κατάρτια καὶ τετράγωνα πανιά.
 βρουχιέμαι (βρυχδαίμαι) = μουγκρίζω σάν θηρίο.
- Γ
- γαληνός = γαλήνιος, ἥρεμος.
 γαντζούδι, τὸ = ἡ πόρρη, ἡ ἀγκράφα.
 γανδρος, ὁ = ἡ ἀγριοτσουκνίδα.
 γεννήματα, τὰ = τὰ σιτηρά.
 γιαλεύω = ψαρεύω κοντά στὸ γιαλό.
- γιαρμάς, ὁ (τοῦ χαρταετοῦ) = λεπτὴ ξύλινη βέργα τοῦ χαρταετοῦ, σαΐτα.
 γιαταγάνι, τὸ = κυρτὸ σπαθί.
 γιόμα, τὸ = μεσημέρι, μεσημεριανὸ φαγητό.
 γιουρντάνι, τὸ (γιορντάνι) = περιδέραιο ἄπὸ φλουριά.
 γιουρουστάω = κάνω γιουρούσι, ἐπιθεση.
 γκάιντα, ἡ = πνευστὸ μουσικὸ δργανό, ἄσκαυλος.
 γκρέσσα, ἡ = τὸ γράσσο, τὸ μηχανέλαιο.
 γλαρός = γαλήνιος, ζωηρός, λαμπρός.
 γλαφυρός = σμιλευτός.
 γλείφανο, τὸ = ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὅποιο λαξεύονται σκληρές ὕλες: ξύλο, μάρμαρο ἢ μέταλλο.
 γνοιασμένος = αὐτὸς ποὺ ἔχει ἔγνοιες, ποὺ είναι σκεφτικός.
 γρούζω = γρυλίζω.
 γουστέρα, ἡ = σαύρα.
- Δ
- δασὺς = πυκνόφυλλος ἢ πυκνότριχος.
 διακονῶ = ὑπηρετῶ, περιποιοῦμαι κάποιον.
 διαλάζω = διακρίνω.
 διανεύω = γνέφω, κινοῦμαι.
 διαύγεια, ἡ = καθαρότητα μυαλοῦ.
 διμισκί, τὸ = εἰδος γεροῦ σπάγγου, βλ. σιτζίμι.
 διοτελής, ὁ = βλ. ἰδιοτελής.
 δισάκι, τὸ = διπλὸ σακούλι.
 δόλος, ὁ = πονηρὸ τέχνασμα.
 δράμω = τρέχω.
 δρασκελίζω = περνῶ μὲ ἀνοιχτὸ βῆμα πάνω ἀπὸ κάτι.

δράττω = πιάνω σφιχτά, άρπαζω.
 δρολάπι, τὸ = θύελλα.
 δροσάπιδο, τὸ = εἰδος ἀπιδιοῦ, ἀχλα-
     διοῦ.
 δυσεντερία, ἡ = πάθηση τῶν ἐντέρων.
 δύμα, τὸ = ταράτσα ἡ χώρος κατοι-
     κίας.
 δωροδοκοῦμαι = δέχομαι χρήματα ἡ
     ἄλλα εἴδη κι ἀφήνω αὐτοὺς ποὺ μού
     τὰ φέρνουν νὰ παρανομοῦν.

ἐπίπληξη, ἡ = αὖτηρὴ παρατήρηση,
     μάλωμα.
 ἐπιπολή, ἡ = ἡ ἐπιφάνεια.
 ἐρίφιον, τὸ = τὸ κατσικάκι.
 ἐσθής, ἡ (ἐσθῆτος) = τὸ φόρεμα, φου-
     στάνι.
 ἐστία, ἡ = τὸ τζάκι, τὸ σπίτι.
 ἐτσά = ἐκεῖ.
 εὐνούχος, δ = φύλακας τούρκικου
     σπιτιοῦ.
 εὐτροφία, ἡ = ἔξυπνάδα.

E

ἐγκόσμια, τὰ = τὰ γεγονότα τῆς κα-
     θημερινῆς ζωῆς.
 ἐδεσμα, τὸ = φαγητό.
 ἐδρα, ἡ = βάση.
 εἰμή = παρά.
 εἰσελαύνω = εἰσβάλλω, μπαίνω μέσα.
 ἐκατέρωθεν = ἀπὸ τίς δυὸς μεριές,
     ἀποδῶ κι ἀποκεῖ.
 ἐκθαμβώς = θαμπωμένος, κατάπλη-
     κτος.
 ἐκκενώνω = ἀδειάζω.
 ἐλασμα, τὸ = λεπτὸ μεταλλικὸ φύλλο.
 ἐλαφροῖσκιωτος (ἀλαφροῖσκιωτος) =
     αὐτὸς πού, κατὰ τὴν λαϊκὴν πίστην,
     ἔχει τὴν ἴκανότητα νὰ βλέπῃ ἀ-
     ρατα στοὺς ἄλλους πράγματα.
 ἐλικοειδής = μὲ πολλές στροφές,
     στριφογυριστός.
 ἐλκω = τραβῶ.

ἐμπαιγμός, δ = κοροϊδία, ἀπάτη.
 ἐξεκένωσε = βλ. ἐκκενώνω.
 ἐξὸν = ἐκτός.
 ἐπαλξις, ἡ = τὸ ψηλότερο σημεῖο στὰ
     τείχη.
 ἐπαρσις, ἡ = ἡ ὑψωση τῆς σημαίας.
 ἐπίκουρος = βοηθός, σύμμαχος.

ἐπίπληξη, ἡ = αὖτηρὴ παρατήρηση,
     μάλωμα.
 ἐπιπολή, ἡ = ἡ ἐπιφάνεια.
 ἐρίφιον, τὸ = τὸ κατσικάκι.
 ἐσθής, ἡ (ἐσθῆτος) = τὸ φόρεμα, φου-
     στάνι.
 ἐστία, ἡ = τὸ τζάκι, τὸ σπίτι.
 ἐτσά = ἐκεῖ.
 εὐνούχος, δ = φύλακας τούρκικου
     σπιτιοῦ.
 εὐτροφία, ἡ = ἔξυπνάδα.

Z

ζάβαλης, δ = κακομοίρης, φουκαράς.
 ζαγάρι, τὸ = κυνηγετικὸ σκυλί.
 ζαμάνι, τὸ = χρόνος, καιρὸς πολὺς.
 ζάπι (κάνω) = δαμάζω, κάνω κάποιον
     νὰ ὄπακούη.
 ζερβί, τὸ = τὸ ἀριστερό.
 ζευγάς, δ = γεωργός.
 ζευγολάτης, δ = γεωργός, ποὺ ὁργώ-
     νει.
 ζούλια, ἡ = ζήλια.
 ζωστάρι, τὸ = ζώνη.

H

ἥδυνομαι = γλυκαίνομαι.
 ἥμιονος, δ = τὸ μουλάρι.

Θ

θαλάμι, τὸ = ἡ φωλιά τοῦ χταποδιοῦ.
 θάλπος, τὸ = ἡ ζεστασιά.
 θαλπωρή, ἡ = παρηγοριά, ζεστασιά.
 θεωρητικός = αὐτὸς ποὺ ἔχει ἐπιβλη-
     τική θωριά, ἐμφάνιση.

θήραμα, τό = τό ζώο που προσπαθεῖ νά σκοτώσῃ δι κυνηγός.
θιαμαίνομαι = θαυμάζω, ἀπορῶ.
θρυμματίζομαι = γίνομαι θρύμματα, κομμάτια.
θωρᾶ = κοιτάζω.

I

ἰαχῆ, ἡ = κραυγὴ θριάμβου, ἀλαλαγμός.
Ἴγγλετέρα, ἡ = Ἀγγλία.
ἱδιοτελής, δ = αὐτός ποὺ ἐπιδιώκει μόνο τὸ δικό του συμφέρον.
ἴλιγγος, δ = ἡ ζάλη.
ἱριδιστός = αὐτός ποὺ ἔχει τὰ χρώματα τῆς Ἱριδού.

K

καδῆς, δ = Τοῦρκος δικαστής.
κάδος, δ = μεγάλος κουβάς.
καλάδα, ἡ = τὸ ψάρεμα μὲ τὰ δίχτυα.
καλντερίμι, τό = δρόμος λιθόστρωτος.
κάλυκας, δ = τὸ πράσινο περιβλήμα τῶν λουλουδιῶν.
κάμα, τό = δικαίωσας, ἡ δυνατή ζέστη.
καμίχια, τά = ζαχαρωτά σὲ σχῆμα καλαμιοῦ.
καμπή, ἡ = στροφή.
κάνα, ἡ = ἡ κάνη τοῦ ὅπλου.
κανακεύω (κανακίω) = χαϊδεύω, περιποιοῦμαι πολύ.
καντρέττα, τά = τετράγωνες πλάκες.
καπαρώνω = ἔξασφαλίζω κάτι, καταλαμβάνω.

καπηλειό, τό = ἡ ταβέρνα.
καπίστρι, τό = χαλινάρι.
καπλάνι, τό = ἡ τίγρη.
καποτρένος, δ = δ μηχανοδηγός.
καπούλια, τά = τὰ νῦτα τοῦ ἀλόγου, μουλαριοῦ ἢ γαϊδάρου.
καραβάνι, τό = δράδα ἀνθρώπων ποὺ ταξιδεύει.
καραδοκῶ = περιμένω τὴν κατάλληλη εὐκαρίπτη.
καρυά, ἡ = καρυδιά, τό ξύλο τῆς καρυδιᾶς.
καρυοφύλλι, τό = εἶδος φυτοῦ.
κατάνακρα = δλότελα στὴν ἄκρη.
καταπόδι = ἀπὸ πολὺ κοντά, τό κατόπι.
καταδρομή, ἡ = καταδίωξη.
καταλαλιά, ἡ = κακογλωσσιά.
καταλεπτός = μὲ κάθε λεπτομέρεια.
κατάλυμα, τό = μέρος δπου διανυκτερεύει κανεὶς προσωρινά.
καταπαχτή, ἡ = ἐπίπεδο ἀνοιγμα ἀπὸ δπου κατεβαίνει κανεὶς σὲ ὑπόγειο.
καταράχι, τό = πλαγιὰ βουνοῦ.
κάτεργο, τό = μεγάλο πλοῖο μὲ πολλὲς σειρὲς κουπιά, φυλακὴ δπου ὑπάρχει σκληρὴ ἐργασία.
κατευοδώνω = ξεπροβοδίζω.
κατώγι, τό (κατώι) = ἴσογειο δωμάτιο, ποὺ χρησιμεύει σὰν ἀποθήκη ἢ στάβλος.
καυκαλήθρα, ἡ = φαγώσιμο ἀγριόχορτο.
καχεκτικός = ἀσθενικός, ἀδύνατος.
καψούλια, τά = στολίσματα, πλουμίδια τῆς ζώνης.
κελεμπία, ἡ = τὸ ἔθνικὸ ἔνδυμα τῶν Ἄραβων.
κεμέρι, τό = φαρδιὰ δερμάτινη ζώνη μὲ θήκη γιὰ τὰ νομίσματα.

Κεφαλή, ἡ = δ ἄρχοντας τοῦ Μυστρᾶ.	κρένω = μιλῶ.
κεχαγίας, δ = κυρίαρχος.	κροταλίζω = προκαλῶ ρυθμικὸ κρότο, σὰν κροτάλισμα.
κηλίδα, ἡ = λεκές.	κρουφτά = πνιχτά.
κιβώνι, τό = νεκρικὸ μνημεῖο, τάφος.	κρούω = χτυπῶ.
κιλίμ, τό = μάλλινο ὑφαντό στρωσίδι γιὰ τὸ πάτωμα.	κρυάδα, ἡ = τὸ ρίγος.
κλαγή, ἡ = θόρυβος ἀπὸ τὸ χτύπημα μεταλλικῶν ἀντικειμένων.	κρωγμός, δ = κραυγὴ κόρακα, βραχνὴ κραυγὴ.
κλίνη, ἡ = τὸ κρεβάτι.	
κλωθογύρισμα, τό = ἐπίμονο τριγύρισμα.	
κοβιός, δ = γοβιός, ψάρι τῶν ρηχῶν νερῶν.	Λ
κολλυβογράμματα, τὰ = τὰ λίγα γράμματα, οἱ λίγες γραμματικὲς γνώσεις.	λάβρα, ἡ = μεγάλη ζέστη, καύσωνας.
κολοβός = χωρὶς οὐρά.	λαδικό, τό = γριά κουτσομπόλα.
κολώνω = δπισθοχωρῶ μὲ τὴν πλάτη.	λαλάς, δ = οἰκογενειακὸς ύπηρέτης.
κόμη, ἡ = τὰ μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ.	λάμια, ἡ = μυθικὸ πλάσμα, ποὺ κάνει κακό.
κομιταζής, δ = Βούλγαρος ἀντάρτης, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐπεδιώκαν τὸν ἔκβουλγαρισμὸ τῆς Μακεδονίας.	λαμπίνι, τό = τὸ μεταλλικὸ μέρος τοῦ δπλοῦ.
κομμάρα, ἡ = ἀδυναμία, ἀδιαθεσία.	λάμπος, τό = τὸ φέγγος.
κόνα, ἡ = κυρά.	λαμπυρίδα, ἡ = πυγολαμπίδα.
κονάκι, τό = ἡ κατοικία, τὸ σπίτι.	λάσιος = πυκνοφυτεμένος, πυκνός.
κοντάκι, τό = τὸ ξύλινο τμῆμα τοῦ τουφεκιοῦ.	λαχτίζω = κλοτσῶ.
κονταζής, δ = ὀπλοδιορθωτής.	λεβέτι, τό = καζάνι, μεγάλη χάλκινη κατσαρόλα.
κόπανος, δ = βλ. κοντάκι.	λεία, ἡ = τὸ κυνηγημένο ζῷο.
κόρδα, ἡ = χορδὴ.	λεφούσι, τό = ἔξαγριωμένο πλῆθος.
κορωνίζω = είμαι στὸ ψηλότερο σημεῖο καὶ καμαρώνω.	λιακωτό, τό = ἡ ταράτσα.
κορώνω = ἀνάβω ἀπὸ θυμό, δργιζομαι.	λιανὸς = λεπτός, λιγνός.
κουβέρτα, ἡ (τοῦ καραβιοῦ) = τὸ κατάστρωμα.	λιβρός = μὲ ἀραιό τρίχωμα.
κουμαντάρω = κυβερνῶ.	λικνίζω = κουνάω ρυθμικά.
κουρίτα, ἡ = εἰδος βάρκας.	λιοστάσι, τό = δ ἐλαιώνας.
κουτούκι, τό = κούτσουρο, κουτός.	λοστρόμος, δ = δ πρώτος ύπαξιωματικὸς τοῦ καραβιοῦ.
κόχη, ἡ = γωνιά.	λούκι, τό = σωλήνας γιὰ νὰ φεύγουν τὰ νερά τῆς βροχῆς, ύδρορρόψ.
κοχλάζω = βράζω, κινοῦμαι βίᾳ.	λουφάζω = κρύβομαι, σωπαίνω.

M

μάγιστρος, δ = ἀνώτατο πολιτικὸ ἄ-
ξιόμα στὸ Βυζάντιο.
μαγκάλι, τὸ = σκεῦος ποὺ χρησιμο-
ποιεῖται γιὰ θέρμανση. Τοποθε-
τοῦνται μέσα σ' αὐτὸ ἀναμμένα
κάρβουνα.
μαγκάνι, τὸ = χειροκίνητο μηχάνημα
μὲ τὸ δόποιο βγάζουμε νερὸ ἀπ' τὸ
πηγάδι.
μαγνάδι, τὸ = διάφανο πέπλο.
μάνια (πρόσταγμα) = λύσε! λασκά-
ρισε!
μακελειό, τὸ = σφαγὴ, σφαγεῖο.
μπακλαβουδάκια, τὰ = σὲ σχῆμα μι-
κρῶν ρόμβων.
μαλαγανιά, ἡ = πονηρὸ καλόπιασμα.
μαλτεζόπετρα, ἡ = πέτρα ἀπὸ τὴ
Μάλτα.
μανάλι, τὸ (μανουάλι) = μεγάλο κη-
ροπήγιο στὶς ἐκκλησίες.
μανάρι, τὸ = ἀρνὶ ποὺ τὸ τρέφουν
καλά, γιατὶ προορίζεται γιὰ σφά-
ξιμο.
μάνητα, ἡ = δργή, μεγάλος θυμός.
μάνι μάνι = πολὺ γρήγορα.
μάνταλο, τὸ = ἐσωτερικὸς σύρτης τῆς
πόρτας.
μαντάρι, τὸ = σχοινὶ καραβίσιο.
μαραμπού, τὰ = μεγάλα πουλιά τῶν
τροπικῶν χωρῶν.
μαρινάρος = ναυτικός.
μαχαλάς, δ = γειτονιά, συνοικία.
μέλαθρο, τὸ = σπίτι.
μετόχι, τὸ = ἔξοχικὸ σπίτι.
μηχανορραφία, ἡ = κρυψὴ συνεννό-
ηση ἐναντίον ἄλλου.
μειλίχια (ἐπίρρημα) = μὲ πραότητα,
μὲ καλοσύνη.

μεστὸς = γεμάτος.
μιλιαρέσι, τὸ = ὑποδιάρεση βυζαντι-
νοῦ νομίσματος.
μιντέρι, τὸ = δ καναπές.
μισεμός, δ = ξενιτεμός.
μισεύω = ξενιτεύομαι.
μίτρα, ἡ = κορόνα ἀρχιερέων.
μνημούρι, τὸ = μνῆμα.
μόδι, τὸ = σκεῦος μὲ τὸ δόποιο με-
τροῦσαν τὸν παλιὸ καιρὸ τὰ σιτηρά.
μόριο, τὸ = ἐλάχιστο κομματάκι.
μόρτικο = μάγκικο.
μούστωμα, τὸ = βρασμὸς ψυχῆς, ζά-
λη.
μουτίζω = γίνομαι, ἀπὸ χριστιανός,
μουσουλμάνος, προδίδω τὴν πίστη
μου.
μουτής, δ = αὐτὸς ποὺ ἔγινε ἀπὸ χρι-
στιανός, μουσουλμάνος.
μούχρωμα, τὸ = σούρουπο, σκοτεί-
νιασμα.
μπαγκέτα, ἡ = μικρὸ ραβδὶ μὲ τὸ
δόποιο διευθύνει δ μαέστρος τὴν δρ-
χήστρα.
μπακιρικά, τὰ = χάλκινα μαγειρικὰ
σκεύη.
μπάλσαμο, τὸ = ἀρωματικὸ φυτό.
μπαταρά, ἡ = δμοβροντία.
μπερντές, δ = ἡ κουρτίνα.
μπιρμπάντης, δ (μπερμπάντης) =
γλεντζές.
μποξάς, δ = πλεχτὸ μάλλινο σάλι.
μπουρού, ἡ = ειδὸς δυνατῆς σφυρί-
χτρας ποὺ χρησιμοποιεῖται κυρίως
στὰ πλοῖα.
μπρουσκάδα, ἡ = στιφάδα, μὲ γεύση
ἔλαφρὰ ὑπόξινη.
μυριστικά, τὰ = φυτὰ ποὺ τὰ φύλλα
τους μοσκοβιθολύν.
μυρόνι, τὸ = φαγώσιμο ἀγριόχορτο.

N

νάρθηκας, δ = πρόναος.
νέθω = γνέθω.

νερομάνα, ή = πλούσια πηγή νεροῦ.
νεροσυρμή, ή = κατηφορικό αὐλάκι
για τὸ νερὸ τῆς βροχῆς.
νεφελόβιος = αὐτὸς ποὺ ζῇ κοντά στὰ
σύννεφα.

νιζάμηδες = Τούρκοι στρατιώτες.
νιτερέστα, τὰ = τὰ προσωπικά συμφέ-
ροντα.
νοτίζω = ὑγραίνω κάτι, βρέχω.
νοτισμένος = ὑγρός, βρεγμένος.
νουθεσία, ή = συμβουλή, δασκάλεμα.
ντάπια, ή = δύρωμα, προμαχώνας.
νταραβέρι, τὸ = φασαρία, καβγάς.
ντεβέδες = ἀρσενικές καμῆλες.
ντορβάς, δ = τὸ σακούλι.
νωθρός = ἀργοκίνητος, τεμπέλης.

Ξ

ξάγαντο, τὸ = τόπος ἀνοιχτὸς ἀπ'
ὅπου φαίνεται ἡ γύρω περιοχή.
ξαγορεύω = ἔξομολογοῦμαι.
ξαποσταίνω = ξεκουράζομαι.
ξάρτια, τὰ = τὰ σχοινιά μὲ τὰ ὄποια
στερεώνονται τὰ πανιά τοῦ καρα-
βιοῦ.
ξαπτερωμένος = διαυγῆς, καθαρός.
ξεκληρίζομαι = ἔξολοθρεύμαι, ἐκ-
λείπω.
ξέπνοος = λαχανιασμένος.
ξεριάδα, ή = ξερὴ κοίτη χειμάρρου,
ξεροπόταμος.
ξεροτρόχαλο, τὸ = τοῖχος χτισμένος
μόνο μὲ πέτρες, χωρὶς λάσπη, ξερο-
λιθιά.

ξεσυνερίζω = παίρνω κάτι στὰ σο-
βαρά, θυμώνω.
ξιπάζομαι = ξαφνιάζομαι, τρομάζω.
ξώφρενο = τρελό.

O

օβιολάκι, τὸ = πολὺ μικρῆς ἀξίας νό-
μισμα.
օβολός, δ = ἀρχαῖο ἀττικὸ νόμισμα
πολὺ μικρῆς ἀξίας, μικρὴ συνει-
σφορά.
օδεύω = βαδίζω.
օθεν = ὕστε, λοιπόν, συνεπός.
ὸκνά = διστακτικά, τεμπέλικα.
ὸλιγωρῶ = ἀμελῶ.
ὸλόβολος = ὀλόκληρος, σύγκορμος.
ὸμοβροντία, ή = ταυτόχρονος πυρο-
βολισμὸς ἀπὸ πολλὰ ὅπλα, μπατα-
ριά.
ὸνταδάκι, τὸ = βλ. ὀντάς.

ὸντάς, δ = δωμάτιο, δωμάτιο ὑποδο-
χῆς.
ὸρθρος, δ = πρωινὴ Ἀκολουθία, χα-
ραυγή.

ὸριά, ή = οὔρα χαρταετοῦ.
ὸρμαθός, δ = ἀρμαθία, πλῆθος ἀν-
θρώπων.
ὸσμίζομαι = μυρίζομαι, ἀντιλαμβά-
νομαι.

ὸσφραίνομαι = μυρίζομαι, ἀντιλαμ-
βάνομαι.
οὔριος, δ (ἄνεμος) = εύνοικὸς ἄνε-
μος.
ὸφικιάλιος, δ = ἀξιωματοῦχος.

ὸψιμος = καθυστερημένος, ἀργοπ-
ρημένος.
ὸψιολόγιο, τὸ = κατάλογος φαγητῶν
ἐστιατορίου.

Π

παγάνα, ή = καταδίωξη.
παιδοθέμι, τὸ = πλήθος παιδιῶν.
παίνια, ή = δ ἔπαινος.
πάλα, ή = πλατύ καὶ κυρτό σπαθί.
παλάντζα, ή = ζυγαριά.
παλάσκα, ή = θήκη γιὰ φυσίγγια.
παλιοσκούτια, τὰ = παλιόρουχα.
πανετάδες, οἱ (μπενετάδες) = κερά-
σματα γιὰ τὸ καλό τοῦ ταξιδιοῦ.
παντιέρα, ή = σημαία.
πανωπόρτι, τὸ = ἐπάνω μέρος τῆς
πόρτας, ποὺ ἀνοίγει χωριστά.
παρακοιμώμενος, δ = ἀνώτατος ἀξι-
ωματοῦχος στὴν αὐλὴ τοῦ Βυζαν-
τίου.
παραπαίω = παραπατάω.
παρασόλι, τὸ = δύμπρέλα γιὰ τὸν ἥλιο.
παραφορά, ή = ἔξανη.
παρευτὺς = ἀμέσως.
πάρωφα = πολὺ ἀργά τὸ βράδυ.
πάταγος, δ = δυνατὸς θόρυβος.
πατουλιά, ή = πολλὰ βάτα φυτρωμένα
κοντὰ κοντά, φράχτης ἀπὸ θάμνους.
πατωσιά, ή = τὸ πάτωμα.
πεζονήσι, τὸ = ή ξέρα.
πειστικός, δ = δ ἀρραβωνιαστικός.
πένταρχος, δ = κατώτερος βυζαντινὸς
ἄξιωματικός.
περιπολία, ή = μικρὸ στρατιωτικὸ
ἀπόσπασμα σ' ἀνιχνευτικὴ ἀποστολὴ.
περισπούδαστος = δ πολὺ σπουδαῖος,
πολὺ σοβαρός.
περσίκι, τὸ = βαλάντιο, πορτορόλι.
πετιμέζι, τὸ = σιρόπι ποὺ παράγεται
ἀπὸ βρασμένον μοδστοῦ.
πηδαλιούνχος, δ = τιμονιέρης.
πηλοφόρι, τὸ = ζύλινο κατασκεύασμα
μὲ τὸ δρόπιο κουβαλοῦν στὶς οἰκο-

δομὲς οἱ βοηθοὶ τὴ λάσπη στοὺς
μαστόρους.
πινά, τὰ = οἱ δύο ἄκρες τῆς σταυρω-
τῆς κεραίας τοῦ καραβιοῦ.
πίπισμα, τὸ = χαρακτηριστικὸ κε-
λάηδημα.
πιρόγα, ή = ἐλαφρὸ μονόξυλο σκάφος
μὲ πολλὰ κουπιά.
πιστάγκωνα = μὲ τοὺς ἀγκῶνες πίσω.
πλάβα, ή = ρηχὴ πλατιὰ βάρκα ποὺ
χρησιμοποιοῦν στοὺς βάλτους.
πλακαντήκια, τὰ = μικρές φούσκες
ποὺ κάνουν τὰ παιδιά μὲ τὸ στόμα
τους ἀπὸ κομμάτια σκασμένου μπα-
λονιοῦ.
πλακωμάρα, ή = κατάθλιψη, στενο-
χώρια.
πλαντάζω = σκάζω ἀπὸ στενοχώρια ἢ
θυμό.
πλατσί, τὸ = σχεδία μὲ τὴν δροία
περνοῦν τὰ ποτάμια.
πλεμάτι, τὸ = δίχτυ.
πλέμπα, ή = λαός.
πλουμίδι, τὸ = στολιδῖ.
πνευματικός, δ = δ ἔξομολόγος.
ποδίζω = μένω μὲ τὸ καράβι σὲ μέρος
προφυλαγμένο λόγω τρικυμίας.
πολίχνη, ή = μεγάλο χωριό.
ποντίζω = ρίχνω κάτι στὴν ἀνοιχτὴ
θάλασσα, βυθίζω.
πόρη, ή = μετάλλινος συνδετικὸς
κρίκος, κόπιτσα, θηλυκωτήρι.
πόστο, τὸ = ἐπίκαιρη θέση, σκοπιά.
πουλάρι, τὸ = νεογνὸ ἀλόγου, μουλα-
ριοῦ ἢ γαϊδάρου.
πούσι, τὸ = διμίχλη.
πρινένιος = πουρναρένιος.
πρόδηλα (ἐπίρρημα) = φανερά.
προεστός, δ = κοινοτικός ἤρχοντας,
πλούσιος χωρικός.

προηγιασμένη, ἡ = Θεία Λειτουργία
κατά τὴν ὁποία τὰ τίμια δῶρα ἔχουν
ἀγιασθῆ σὲ προηγούμενη μέρα.

προορατικός = αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν
ίκανότητα νὰ καταλαβαίνῃ τὶς μελ-
λοντικές ἔξελιξεις.

προπαίρων = προῦπαντος.

προπέμπω = ξεπροβοδίζω.

προπέτασμα, τὸ = προστατευτικὸ τοι-
χωμα.

πρόσκομμα, τὸ = ἐμπόδιο.

πρόχωμα, τὸ = ὀχυρωματικὸ ἔργο
φτιαγμένο μὲ σωρούς ἀπὸ χῶμα.

πρωτοστάτορας, ὁ = στρατιωτικὸς
διοικητής.

πρωτοτόκια, τὰ = τὰ πρωτότοκα παι-
διά εἰχαν, σὲ παλαιότερες ἐποχές,
ιδιαίτερα προνόμια μὲ δικαιώματα
στὴν κληρονομιά, ποὺ λέγονταν
«πρωτοτόκια».

πυθμένας, ὁ = βυθός.

πυξάρι, τὸ = δέντρο ποὺ δίνει σκληρὸ
ξύλο.

P

ραγιάς, δ = δ μὴ Μουσουλμάνος ὑπή-
κοος τοῦ Σουλτάνου, ὁ δούλος.

ραστώνη, ἡ = ἀνάπαιση, ἀπραξία,
τεμπελιά.

ρεμβάζω = ὀνειροπολῶ.

ρῆσος, δ = ἄγριο αἴλουροειδές.

ρήχη, ἡ = ἡ ἄμπωτη.

ρίμα, ἡ = δμοιοκαταληξία, στιχάκι.

ρόβη, ἡ = σπόρος ποὺ χρησιμοποιε-
ῖται γιὰ ζωτροφή.

ροδαριά, ἡ = ἀγριοτριανταφυλλιά.

ροκάνα, ἡ = ξύλινο παιχνίδι ποὺ βγά-
ζει ἥχο σᾶν κροτάλισμα.

ρομφαία, ἡ = σπαθὶ μακρύ, πλατὺ καὶ
δίκοπο.

ρότα, ἡ = ἡ πορεία τοῦ πλοίου.

ρούγα, ἡ = δρόμος.

ρυαχτό, τὸ = οὐρλιαχτό.

Σ

σαβάνα, ἡ = μεγάλο λιβάδι στὶς τρο-
πικὲς χώρες.

σαῖτα, ἡ = βλ. γιαρμάς.

σαλαγή, ἡ (σάλαγος, δ) = βοή, θόρυ-
βος.

σαλαγῶ = κατευθύνω μὲ φωνὲς τὸ κο-
πάδι, κάνω θόρυβο.

σαλταδόρος, δ = αὐτὸς ποὺ ἀστρα-
πιαῖς ἀρπάζει κάτι καὶ φεύγει.

σελάχι, τὸ = πέτσινη ζώνη, μὲ θήκες
γιὰ δπλα.

σεράι, τὸ (σεράγι) = παλάτι.

σεργιάνι, τὸ = περίπατος, βόλτα.

σεφέρι, τὸ = ἐκστρατεία, πόλεμος.

στήμαντρο, τὸ = σίδερος ἡ ξύλο, ποὺ τὸ
χτυποῦσαν ρυθμικὰ ἀντὶ καμπάνας.
σιαμαῖος, δ = δίδυμο παιδὶ ποὺ γεννή-
θηκε ἐνωμένο μὲ τὸ ἄλλο.

σιμίτι, τὸ = κουλούρι μαλακό.

σιουρίζω = σφυρίζω, βουίζω.

σισανές, δ = τουφέκι ἐμπροσθογεμές.

σιτζίμι, τὸ = λεπτὸ γερό σκοινί, είδος
γεροῦ σπάγκου.

σκαραμάγκι, τὸ = ἐξωτερικὸ μακρὺ^{ροῦχο} τῶν βυζαντινῶν ἀρχόντων.

σκαρί, τὸ = σκάφος.

σκαρώνω = φτιάχνω, καταφέρνω κάτι.

σκεβρωμένο (ξύλο) = ξύλο παραμορ-
φωμένο ἀπὸ ξηρασία ἡ παγονιά.

σκέρτοσ, τὸ = χαριτωμένη κίνηση,
κόλπο.

σκευοφόρος, ἡ = βαγόνι δπου βάζουν τις ἀποσκευές.

σκιάδι, τὸ = καπέλο γιὰ τὸν ἥλιο.

σκληρίζω = τσιρίζω.

σκόλη, ἡ = γιορτή, ἀργία.

σκούνα, ἡ = δικάταρτο καράβι μὲ τραπέζειδές πανί.

σκούτι, τὸ = ρούχο μάλλινο.

σκύμνος, δ = λεονταράκι.

σμάρι, τὸ = πλῆθος ἀπὸ πετούμενα, μέγα πλῆθος.

σμῆνος, τὸ = μεγάλη διμάδα ἀπὸ πουλιά, ἔντομα ἡ καὶ ἀεροπλάνα.

σουραύλι, τὸ = φλογέρα.

σπάλα, ἡ = τὸ κόκαλο τῆς ὠμοπλάτης. Τὸ πλαγινὸ μέρος τῆς σέλας.

σπείρα, ἡ = στρατιωτικὴ διμάδα.

σπιλιάδα, ἡ = ἀπότομο φύσημα ἀνέμου.

σπονδή, ἡ = ἀρχαία θρησκευτικὴ συνήθεια, κατὰ τὴν δόποια ἔχουναν κρασὶ ἡ ἄλλα ποτὰ γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς θεούς.

στασιδί, τὸ = μόνιμο κάθισμα μέσα σὲ ἐκκλησία.

στείρος = αὐτός ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τεκνοποιήσῃ.

στέργω = δέχομαι.

στερνός = τελευταῖος.

στεφανούδια, τὰ = πουλιά.

στόρι, τὸ = κουρτίνα, παραπέτασμα.

στουπὶ (στὸν ἴδρωτα) = μόύσκεμα.

στουρνάρι, τὸ = σκληρὴ κοφτερὴ πέτρα.

στόφα, ἡ = πολύτιμο ὑφασμα.

στραβοδίβολος = μὲ πολλὲς στροφές.

στρατί, τὸ = δρόμος στενός.

στρατολάτης, δ = δόδοιπόρος, πεζὸς ταξιδιώτης.

στρέγω = βλ. στέργω.

στρούγκα, ἡ = ποιμνιοστάσιο.

στυλαυτιάζομαι = ἀφουγκράζομαι, στήνω αὐτή.

συγκαταβατικὸς = ἐπιεικής, καταδεχτικός.

συγκατανεύω = συμφωνῶ.

σύγκρυο, τὸ = ρίγος, κρυάδα.

συγγύριο, τὸ = τὰ πράγματα τοῦ νοικοκυριοῦ.

σύδεντρο, τὸ = πυκνὰ δέντρα, συστάδα.

συθέμελα (ἐπίρρημα) = ἀπ' τὰ θεμέλια.

συλλοικά, τὰ = τὰ λογικά, τὸ μυαλό.

συναποθύάνω = ξεπροβοδίζω.

συνάζονται = μαζεύονται.

σύναξις, ἡ = συγκέντρωση.

συνορισιά, ἡ (συνερισιά) = παρεξήγηση χωρὶς σοβαρὸ λόγο.

σύντεκνος, δ = φίλος, κουμπάρος, συμπατριώτης.

συρίζω = σφυρίζω.

συρμός, δ = ἀμαξοστοιχία, τρένο.

σύχαρα (ἐπίρρημα) = μὲ μεγάλη χαρά.

συχνοτηράζω = κοιτάζω συχνά.

σφαγάρι, τὸ = ζῶο ποὺ προορίζεται γιὰ θυσία.

σφάχτης, δ = πόνος δυνατός.

σφοντύλι, τὸ = στρογγυλὸ ἔξαρτημα ἀπὸ τὸ ἀδράχτι. Ἡ ἔκφραση «μοῦ ἥρθε δούρανδος σφοντύλῳ» σημαίνει ἔνιωσα ἔαφνικά μεγάλη ταραχὴ ἀπὸ ἔνα γεγονός ἡ εἰδηση.

Σχολαρχεῖο, τὸ = παλιότερα, ἀνάμεσα στὸ Δημοτικὸ καὶ τὸ Γυμνάσιο ὑπῆρχε τὸ τριτάξιο «Ἐλληνικὸ» σχολεῖο. Ἡ τελευταία τάξη τοῦ Ἐλληνικοῦ λεγόταν «Σχολαρχεῖο».

σωμός, δ = σωτηρία.

T

τάβλα, ἡ = τὸ τραπέζι.
 ταβλάτο, τό = κλειστός ξέωστης.
 ταγή, ἡ (ταή) = τροφή γιὰ υποζύγια,
 συνήθως βρώμη.
 τάκλες, οἱ = τοῦμπες τοῦ χαρταετοῦ,
 κάτω βόλτες.
 ταμπόνι, τό = δ συγκρουστήρας σι-
 δηροδρομικοῦ βαγονιοῦ.
 ταμπούρι, τό = δχύρωμα.
 ταμπουρώνωμαι = δχύρωνωμαι.
 ταξιθετῶ = βάζω σὲ τάξη.
 ταρλάς, δ = χωράφι.
 τεζάρω = τεντώνω.
 τελώνιο, τό = πνεῦμα κακό.
 τέμπλο, τό = τὸ εἰκονοσάσι ποὺ χω-
 ρίζει τὸ "Αγιο Βῆμα ἀπ'" τὴν ύπο-
 λοιπη ἐκκλησία.
 τερετίζω = κελαδηδό.
 τερπνός = εὐχάριστος.
 τέρψη, ἡ = εὐχαρίστηση.
 τζανταρμάς, δ = χωροφύλακας.
 Τζιμπεράλτα, ἡ = τὸ Γιβραλτάρ.
 τιάρα, ἡ = ἄρχαιο περσικό κάλυμμα
 τοῦ κεφαλιοῦ.
 τιφτίκι, τό = εἰδος μαλλιοῦ Ἀγκύρας.
 τουζλούκια, τὰ = μάλλινες γκέτες,
 ποὺ σκεπάζουν τὸ πάνω μέρος τοῦ
 παπούτσιοῦ και φτάνουν μέχρι τὸ
 γόνατο.
 τουλούμι, τό = ἀσκί.
 τουρμάρχης, δ = ἀνώτερος ἀξιωματι-
 κός.
 τουφίον, τό = λοφίον.
 τραβέρσα, ἡ = γερό ξύλο δπου στερε-
 ώνται οἱ γραμμές τοῦ τρένου.
 τρατάρης, δ = αὐτός ποὺ ψαρεύει μὲ
 τὴν τράτα.
 τράφος, ἡ = βαθὺ αὐλάκι, τάφρος.

τραχηλιά, ἡ = τὸ γύρω ἀπὸ τὸν λαιμὸν
 μέρος τοῦ φορέματος.
 τριβελίζω = τρυπῶ μὲ τὸ τρυπάνι, γί-
 νομαι ἐνοχλητικός.
 τριχιά, ἡ = τὸ σκοινί.
 τρομπόνι, τό = παλαιοῦ τύπου δπλο
 μὲ κάνη σὲ σχῆμα χωνιοῦ, πυροβο-
 λισμός μὲ τρομπόνι.
 τροχαλία, ἡ = ρόδα μεταλλική σὲ μη-
 χάνημα.
 τρόχαλο, τό = πετραδάκι, χαλίκι.
 τσαρδάκι, τό = καλύβα, πρόχειρα
 φκιαγμένη κατοικία.
 τσέλιγκας, δ = ιδιοκτήτης μεγάλου
 κοπαδιοῦ ἀπὸ γιδοπρόβατα.
 τσερκένι, τό = χαρταετός.
 τσέρκι, τό = στεφάνη, κατρακύλι,
 περιφέρεια.
 τσινάω = ἀγριεύω, ἀντιστέκομαι.
 τσίπουρο, τό = τὸ ἀπόσταγμα τοῦ
 σταφυλιοῦ, ἡ ρακή.
 τσιρίσι, τό = ἡ κόλλα ποὺ χρησιμο-
 ποιοῦν οἱ τσαγκάρηδες.
 τσουμπές, δ = εἰδος μακριοῦ παλτοῦ,
 δμοιο μὲ ράσο.
 τωάντι = πραγματικά.

Y

ύλακή, ἡ = τὸ γάβγισμα.
 ύπηνεμος = προφυλαγμένος ἀπ' τὸν
 ἄνεμο.
 ύποστατικό, τό = ἀγρόκτημα.
 ύποταχτικός, δ = ύπηρέτης, βιηθός.

Φ

φαιδς = γκρίζος.

φαράγγι, τὸ = βαθιά χαράδρα.
 φελί, τὸ = φέτα.
 φέρμελη, ἡ = ἀντρικὸ χρυσοκέντητο
     γιλέκο, ποὺ φοριέται μὲ τὴ φουστα-
     νέλα.
 φιλεύω = προσφέρω, κερνῶ.
 φιρμάνι, τὸ = γραπτή διαταγή.
 φλάμπουρο, τὸ = σημαία πολεμική.
 φοιλιδωτός, δ = δ σκεπασμένος ἀπό
     μικρὰ μετάλλινα πλακίδια.
 φουβού, ἡ (φουφού) = κινητή ἑστία
     γιὰ μαγείρεμα.
 φουσάτο, τὸ = στρατός, πλῆθος.
 φραγή, ἡ = δ φράχτης.
 φρενιάζω = θυμώνω πολύ, νευριάζω,
     γίνομαι ἔξω φρενῶν.
 φρέρης, δ = καθολικὸς καλόγερος.
 φρουμάζω = κυριεύομαι ἀπό μεγάλη
     δργή.
 φυσεκλίκι, τὸ = θήκη γιὰ φουσέκια.
 φωλεύω = φωλιάζω, ζευγαρώνω.

X

χαβούζα, ἡ = δεξαμενή.
 χαγιάτι, τὸ = ἔξωστης ἀνοιχτὸς ἀπό
     μπροστά καὶ σκεπαστὸς ἀπό πάνω.
 χαϊβάνι, τὸ = τὸ ζῶο.
 χαϊμαλί, τὸ = φυλαχτό.
 χαμούρι, τὸ = ζυμάρι.
 χαρμπί, τὸ = μικρὸ μαχαίρι ποὺ είχαν
     στὴ ζώνη τους οἱ φουστανελάδες.
 χαμώγι, τὸ = κατώγι, ίσόγειο δωμάτιο

ποὺ χρησιμοποιεῖται σὰν ἀποθήκη
     ἡ στάβλος.
 χάσκω = παρακολουθῶ μ' ἀνοιχτὸ
     στόμα.
 χειμαδιό, τὸ = μέρος κατάλληλο γιὰ
     νὰ προφυλάγωνται τὰ κοπάδια ἀπ'
     τὴν κακοκαιρία, μαντρί.
 χερόβολο, τὸ = τὰ στάχνα ποὺ μπορεῖ
     νὰ πιάσῃ δ θεριστής μὲ τὴ φούχτα
     του.
 χιανετιά, ἡ = προδοσία, ἀτιμία.
 χοάνη, ἡ = κοιλότητα σὲ σχῆμα τε-
     ράστιου χωνιοῦ.
 χόβιολη, ἡ = στάχτη μὲ χωνεμένη φω-
     τιά.
 χολιασμένος = στενοχωρεμένος.
 χοχλιδάκι, τὸ = κοχυλάκι.
 χράμι, τὸ = μάλλινο σκέπασμα κρε-
     βατιοῦ μὲ κρόστια.
 χρεία, ἡ = ἀνάγκη.
 χρειώδη, τὰ = τὰ ἀναγκαῖα.
 χρονικής = δλο τὸ χρόνο.
 χρυσοτρίκλινο, τὸ = ὀνομασία θαλά-
     μου τῶν βυζαντινῶν ἀνακτόρων.
 χτωήχι, τὸ = βιβλίο ποὺ περιλαμβάνει
     δχτὼ εἶδη ἐκκλησιαστικῶν ὅμνων.
 χυτήριο, τὸ = μεταλλουργεῖο.

Ψ

ψιχαλισμένος = ὑγρός.
 ψυχογιορτή, ἡ = γιορτὲς ἀφιερωμένες
     στὶς ψυχές.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

(*"Οσοι τίτλοι κειμένων βρίσκονται μέσα σε άγκύλες, δὲν άνήκουν στοὺς συγγραφεῖς
ἀλλὰ στοὺς συντάκτες τοῦ τόμου)*)

ΣΕΛΙΔΑ

Μιὰ πρώτη γνωριμία (Πρόλογος)	11
'Ο Διγενής Ἀκρίτας (δημοτικὸν)	12
(Ν. Γ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. 'Αθῆναι, α' ἔκδοση 1914)	
Γιάννης Μηλιάδης, Ἡ Ἀσία χύνεται στὴν Εὐρώπη	13
(Ιστορίες ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο. Ἐκδ. οἰκος Ν. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοί. 'Αθῆναι, γ' ἔκδοση)	
'Οδυσσέας Ἐλύτης, Τὸ θαλασσινὸ τριψύλλι (ποίημα) ...	19
(Τὰ ρῶ τοῦ ἔρωτα. Ἐκδ. Ἀστερίας. Ἀθῆνα 1972)	
Φώτης Κόντογλου, Βασίλειος δ Μακεδών	20
(Φημισμένοι ἀντρες καὶ λησμονημένοι. Ἐκδ. Ἀετός. Ἀθῆνα 1942)	
'Οδυσσέας Ἐλύτης, Τὰ τζιτζίκια (ποίημα)	28
(Τὰ ρῶ τοῦ ἔρωτα. Ἐκδ. Ἀστερίας. Ἀθῆνα 1972)	
Σοφία Μαυροειδῆ-Παπαδάκη, Ἡ φυγὴ στὴν Αἴγυπτο ...	29
(Τὸ λάλημα τῆς καμπάνας. Ἐκδ. Νίκη. Ἀθῆνα 1965)	
"Αγγελος Τερζάκης, Ὁ Πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ	36
(Ἡ Πριγκιπέσσα Ἰζαμπώ. Ἡρωικὸ μυθιστόρημα. Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου)	
'Ηλίας Βενέζης, Ὁ πρῶτος ταξιδιώτης	46
(Αἰολικὴ γῆ. Μυθιστόρημα. Ἐκδ. Ἐστία. Ἀθῆνα, ε' ἔκδοση)	
Τέλλος Ἀγρας, Δρομί, δρομάκι (ποίημα)	55
(Περιοδικὸ Ἡ Διάπλασις τῶν Παΐδων)	
Στρατής Δούκας, [Οἱ δώδεκα μῆνες]	57
(Οδοιπόρος. Ἐκδ. Διαγώνιος. Θεσσαλονίκη 1968)	
'Οδυσσέας Ἐλύτης, Τὰ Ἑλληνάκια (ποίημα)	61
(Τὰ ρῶ τοῦ ἔρωτα)	
"Αγγελος Σ. Βλάχος, Ὁ Κύριος μου Ἀλκιβιάδης	62
(Ο Κύριος μου Ἀλκιβιάδης. Ἀθῆνα 1953)	
Τοῦ κύρ Βοριᾶ (δημοτικὸν)	65
(Ν. Γ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ)	

Φώτης Κόντογλου, Μακάριοι ἄνθρωποι	67
(Ιστορίες καὶ περιστατικά. Ἐκδ. Σ. Νικολόπουλος. Ἀθήνα 1944)	
Βασίλης Ρώτας, Κατάνακρα στὸ σύνορο (ποίημα)	71
(Κιθάρα καὶ Γαρούφαλο. Ἐκδ. Ἰκαρος. Ἀθήνα 1953)	
Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ (δημοτικὸ)	72
(Ν. Γ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ)	
Θανάσης Πετσάλης, [Ἡ σύλληψη τοῦ Ρήγα]	75
(Οἱ Μωρόλωνοι. Δεύτερο μέρος 1670-1799. Ἀθήνα 1948)	
Ἡ πατρίδα (ἀνέκδοτο)	84
(Γιάννης Βλαχογιάννης, Ἰστορικὴ Ἀνθολογία. Ἀθῆναι 1967)	
Τῆς Λιάκαινας (δημοτικὸ)	85
(Ν. Γ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ)	
Διονύσιος Σολωμός, Οἱ Μισολογγίτισσες	86
(Ἡ γυνάκι τῆς Ζάκυνθος. Ἐκδ. Ἰκαρος. Ἀθήνα 1944)	
Γιάννης Μακρυγιάννης, Ἀπομνημονεύματα (ἀπόσπασμα)	87
(Ἀπομνημονεύματα. Ἐκδ. Γαλαζίας. Ἀθήνα 1964)	
Γιάννης Βλαχογιάννης, Ἀγουρα ἀνθίσματα	89
(Μεγάλα χρόνια. Ἐκδ. Ἐστία)	
Τὸ φιλὶ τοῦ Μάρκου (ἀνέκδοτο)	92
(Γιάννης Βλαχογιάννης, Ἰστορικὴ Ἀνθολογία. Ἀθῆνα 1927)	
Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι (δημοτικὸ)	93
(Ν. Γ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ)	
Γιάννης Βλαχογιάννης, τῆς φτώχειας τὰ στερνὰ	94
(Ἄπαντα Νεοελλήνων Κλασικῶν. Βλαχογιάννης, Δημήματα καὶ Μελέτες. Ἐταιρεία Ἑλληνικῶν Ἐκδόσεων)	
Ἄφοβος σ' ὅλα (ἀνέκδοτο)	100
(Γιάννης Βλαχογιάννης, Ἰστορικὴ Ἀνθολογία. Ἀθῆνα 1927)	
Τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι (δημοτικὸ)	101
(Γιώργος Ἰωάννου, Τὰ δημοτικά μας τραγούδια. Ἐκδ. Ταχυδρόμος. Ἀθῆνα 1966)	
Φράνση Σταθάτου, Ἀποκάλυψη μέσα στὴ νύχτα (ἀπόσπασμα)	103
(Φώς ἀπὸ τὸ Ἀρκάδι. Ἰστορικὸ μυθιστόρημα. Ἐκδ. Ἐστία)	
Νανούρισμα (δημοτικὸ)	113
(Φανὴ Σαρεγιάνη, Νανουρίσματα, Ταχταρίσματα, Παιχνιδάκια. Ἀθῆνα 1953)	

“Αγγελος Σικελιανός, ‘Ο Δωδεκαετής (ποίημα)	114
(Λυρικός Βίος. “Ικαρος. Δ' εκδοση. ’Αθήνα 1967)	
Νίκος Καζαντζάκης, Δημοτικὸ Σκολειὸ (ἀπόσπασμα) ...	115
(Αναφορὰ στὸν Γκρέκο. Μυθιστόρημα. ’Αθήνα 1961)	
“Ελλην Ἀλεξίου, [Μετὰ τὶς γιορτὲς] (ἀπόσπασμα)	118
(Γ’ Χριστιανικὸν Παρθεναγωγεῖον. Μυθιστόρημα. ’Εκδ. Κύκλος. ’Αθήνα 1934)	
‘Αλέξανδρος Πάλλης, Χωρισμὸς (ποίημα)	120
(Λέκα Ἀρβανίτη, Μαλλιαροῦ. Κούφια Καρύδια. Λιβερπούλ 1915)	
Παντελῆς Πρεβελάκης, [Ἡ μάνα τοῦ στρατιώτη] (ἀπόσπασμα)	121
(Ο ἥλιος τοῦ θανάτου. Μυθιστόρημα. ’Εκδ. ’Εστία. ’Αθήνα)	
Μιλτιάδης Μαλακάσης, ‘Ο Τάκη-Πλούμας (ποίημα)	126
(Συντρίμματα. ’Εκδ. Ι. Σιδέρης. ’Αθήναι)	
Ναταλία Π. Μελᾶ, ‘Ο Παύλος Μελᾶς (ἀπόσπασμα)	128
(Παῦλος Μελᾶς. Βιογραφία. Β' εκδοσις. ’Αθήναι 1963)	
I. Γρυπάρης, Δικό μου φῶς (ποίημα)	130
(Ἀπαντα. Τερρακότες 1895-1904. Ἐπιμέλεια Γ. Βαλέτα. ’Αθήνα)	
Π. Σ. Δέλτα, Στὰ μυστικὰ τοῦ Βάλτου (ἀπόσπασμα)	131
(Στὰ μυστικὰ τοῦ Βάλτου. Γ' εκδοση. ’Εκδ. ’Εστία. ’Αθήνα 1957)	
Διονύσιος Σολωμός, ‘Η ἀγνώριστη (ποίημα)	137
(Ἀπαντα. ’Εκδ. Μ. Γ. Βασιλείου καὶ Σία. ’Αθήναι 1936)	
Κοσμᾶς Πολίτης, [Οἱ χαρταετοὶ] (ἀπόσπασμα)	139
(Στοῦ Χατζηφράγκου. Μυθιστόρημα. ’Εκδ. Α. Καραβίας. ’Αθήναι 1963)	
‘Οδυσσέας Ἐλύτης, Τὸ τρελοβάπορο (ποίημα)	143
(Ο ἥλιος ὁ ἡλιάτορας. ’Εκδ. ’Ικαρος)	
Γιῶργος Θεοτοκᾶς, ‘Ο Δημοτικὸς Κῆπος (ἀπόσπασμα) ..	144
(Λεωνῆς. Μυθιστόρημα. Δ' εκδοση. ’Εκδ. ’Εστία)	
Τατιάνα Σταύρου, [Παιδικὰ χρόνια] (ἀπόσπασμα)	150
(Τὸ καλοκαίρι πέρασε. ’Εκδ. Γλάρος. ’Αθήνα)	
Μαρία Ίορδανίδου, Λωξάντρα (ἀπόσπασμα)	154
(Λωξάντρα. Β' εκδοση. ’Αθήνα 1965)	
Διδώ Σωτηρίου, [Ἡρθαν οἱ Ἐλληνες] (ἀπόσπασμα)	159
(Ματωμένα χώματα. Μυθιστόρημα. Β' εκδοση. ’Εκδ. Θεμέλιο. ’Αθήνα)	

[Ό διωγμός καὶ ἡ προσφυγιά] (λαϊκή ἀφήγηση)	162
(Ο Κοινὸς Λόγος. Ἐπιμέλεια Ἑλληνικοῦ Παπαδημητρίου. Ἐκδ. Τὸ Ἐλληνικὸ Βιβλίο)	
Κωστής Παλαμᾶς, Ὁ Διγενῆς (ποίημα)	171
(Ο Τάφος μὲ τοὺς Ταμβους καὶ ἀνάπαιστους. Τόμος τρίτος. Ἀθῆνα 1958)	
Γιάννης Μπεράτης, Προσωπικὴ προσβολὴ (ἀπόσπασμα)	173
(Τὸ πλατὺ ποτάμι. Ἐκδ. Ταχυδρόμος. Ἀθῆνα 1965)	
Ἀντρέας Φραγκικᾶς, Ἄνθρωποι καὶ σπίτια (ἀπόσπασμα)	179
(Ἄνθρωποι καὶ σπίτια. Μυθιστόρημα. Ἀθῆνα 1955)	
Ο ἥλιος ἐπαντρεύτηκε (δημοτικὸ)	182
(Γιώργος Ἰωάννου, Τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Παραλογές. Ἐκδ. Ἐρ- μῆς. Ἀθῆνα 1970)	
Λιλίκα Νάκου, Ἡ φυσαρμόνικα	183
(Ἡ κόλαση τῶν παιδιῶν. Ἐκδ. Ἐστία)	
Κωστής Παλαμᾶς, Ὁ τάφος (ἀπόσπασμα)	191
(Ο Τάφος μὲ τοὺς Ταμβους καὶ ἀνάπαιστους. Τόμος τρίτος. Ἀθῆνα 1958)	
Ἐλένη Γ. Βλάχου, Μιὰ Κυριακὴ	192
(Ἐπίκαιρα. Ἐκδ. Ἀετός. Ἀθῆναι 1948)	
Χρῆστος Ζαλοκώστας, [Μέρες τοῦ 1943]	195
(Τὸ χρονικὸ τῆς σκλαβίας. Ἀθῆνα)	
Λορέντσος Μαβίλης, Πατρίδα (ποίημα)	198
(Τὰ σονέτα. Ἐπιμέλεια Γερ. Σπαταλᾶ. Ἐκδοση β'. Π. Δημητρά- κος. Ἀθῆνα)	
Παῦλος Παλαιολόγος, Ἄναστάσεως ἡμέρα	199
(Ἀπτερη Νίκη. Ἐκδ. «Ἄλφα» Ι. Μ. Σκαζίκη. Ἀθῆνα 1947)	
Ἀγγελικὴ Βαρελλᾶ, Τὸ φοινικόδεντρο	202
(Περιοδικὸ Συνεργασία τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Ὀκτώβριος 1973)	
Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, [Γιὰ τὸ θάνατο τῆς θυγατέρας μου Ναθαλίας] (ποίημα)	205
(Βίος καὶ ἔργα. Τόμος β'. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. Ἐν Ἀθήναις 1907)	
Κώστας Μόντης, [Ἐνας ἡρωικὸς Κύπριος μαθητῆς]	207
(Κλειστὲς πόρτες. Ἐκδοση Ἐθνικοῦ Συμβούλου Νεολαίας Κύ- πρου. Λευκωσία 1964)	

Ο τσαλαπετεινός κι η καρακάξα (<i>λαϊκή παράδοση</i>)	211
(Γ. Α. Μέγας, <i>Έλληνικά παραμύθια</i> . Σειρά δευτέρα. Ἐκδ. Ἑστία. Ἀθῆνα 1963)	
Αριστομένης Προβελέγγιος, Οί γερανοί (<i>ποίημα</i>)	213
(Ποιήματα. Ἐκδ. Ἑστία. Ἀθῆνα 1916)	
Μελισσάνθη, Φθινόπωρο (<i>ποίημα</i>)	215
(Προφητείς. Ποιήματα. Ἀθῆνα 1932)	
Τ' αὐγὰ (<i>λαϊκὸς μύθος</i>)	217
Γ. Α. Μέγας, <i>Έλληνικά παραμύθια</i> . Σειρά δευτέρα. Ἐκδ. Ἑστία. Ἀθῆνα 1963)	
Ταχιά ταχιά εἰν' ἀρχιμηνιά... (<i>δημοτικὸ</i>)	219
(Παιχνίδια καὶ τραγούδια λαϊκά. Ἀθῆνα 1957)	
Γ. Ἀννινος, Ἡ Σαρακοστὴ	221
(Περιοδικὸ <i>Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν</i> , 1936)	
Ζωὴ Καρέλλη, Μεγάλη Πέμπτη (<i>ποίημα</i>)	224
(Τὰ ποιήματα. Τόμος δεύτερος 1955-1973. Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φί- λων. Ἀθῆνα 1973)	
Κώστας Οὐράνης, Ἀκουαρέλα (<i>ποίημα</i>)	226
(Ποιήματα. Ἐκδ. Ἑστία. Ἀθῆνα 1953)	
Γρηγόριος Ξενόπουλος, Τὸ πρᾶτο μου Πάσχα	227
(Περιοδικὸ <i>Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν</i> , 1936)	
Νικηφόρος Βρεττάκος, Στοὺς πέντε δρόμους (<i>ποίημα</i>) . . .	230
(Ὀδοιπορία. Ποιήματα 1958-1967. Ἐκδ. Διογένης. Ἀθῆνα 1972)	
Ἀθαν. Παπαχαρίσης, Παιδικοὶ καημοὶ καὶ πασχαλινὴ χαρὰ	231
(Περιοδικὸ <i>Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν</i> , 1929)	
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Ἀγροτικὸ (<i>ποίημα</i>)	238
(Παιδικὰ τραγούντα. Ἐκδοτικὸς Οἶκος Δημητράκου Α.Ε. Ἀθῆναι 1931)	
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Εἰδύλλιο (<i>ποίημα</i>)	239
(Τὰ θεῖα δῶρα. Ποιήματα. Ἐκδ. Δημητράκος. Ἀθῆναι 1931)	
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Ἡ κόκκινη κορδέλα	240
(Πεζοὶ ρυθμοί. Ἐκδ. Ἐλευθερούδάκης. Ἀθῆναι 1922)	
Γαλάτεια Σαράντη, Τὸ γέλιο	241
(Νὰ θυμᾶσαι τὴ Βίλνα. Διηγήματα. Ἐκδ. Βάκων. Ἀθῆναι 1972)	
Ναπολέων Λαπαθιώτης, Τ' ἀηδόνι (<i>ποίημα</i>)	245
(Τὰ ποιήματα. Ἐκδ. Οἶκος Γ. Φέξη. Ἀθῆναι 1964)	

Στρατής Μυριβήλης, Δυό παιδιά μπροστά σ' έναν τάφο	247
(Τὸ πράσινο βιβλίο. Δέκδοση. Έκδ. Έστια)	
Γιώργος Κοτζιούλας, Τὸ μαστορόπουλο (ποίημα)	254
(Ἀπαντα. Τόμος τρίτος. Ποιήματα 1943-1956. Έκδ. Δίφρος.	
'Αθήνα 1959)	
Βασίλη Δασκαλάκη, Οἱ ξεριζωμένοι (ἀπόσπασμα)	255
(Οἱ ξεριζωμένοι. Αθήνα 1930)	
Εῦα Βλάμη, Ἡ θειὰ Παγωνίτσα ἡ Μπράτσαινα (ἀπόσπα- σμα)	259
(Γαλαξίδι. Βέκδοση. Έκδ. Έστια)	
Κωστής Παλαμᾶς, Τετράστιχο (ποίημα)	263
(Ο κύκλος τῶν τετράστιχων. Έκδ. Ο Κοραής. Αθήναι 1929)	
Αλέξανδρος Μπάρας, Μεσημέρι, Πελοπόννησος (ποίη- ματα)	264
(Συνθέσεις. Βιβλίο τέταρτο. Οἱ Εκδόσεις τῶν Φίλων. Αθήνα 1963)	
Μιχ. Δ. Στασινόπουλος, Εἰσαγωγικὲς ἔξετάσεις	265
(Ἡ συντροφίᾳ μας. Παιδικό μυθιστόρημα. Έκδ. Αστήρ, Αλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου. Αθήναι 1973)	
I. Αγγέλου, Μέσα στὴν καταιγίδα (ἀπόσπασμα)	271
(Ἐνα καλοκαίρι γεμάτῳ βραχή. Μυθιστόρημα γιὰ μεγάλα παιδιά. Έκδ. Ερμῆς. Αθήνα 1973)	
Λίνα Κάσδαγλη, Δειλινό (ποίημα)	276
(Ηλιοτρόπια. Αθήνα 1952)	
"Αλκη Ζέη, Οἱ βαρετὲς Κυριακές, ὁ Ἰκαρος καὶ ἡ προπαί- δεια (ἀπόσπασμα)	277
(Τὸ καπλάνι τῆς βιτρίνας. Μυθιστόρημα γιὰ νέους. Έκδ. Θεμέλιο. Αθήνα 1963)	
Δημήτρης Ψαθᾶς, Ἡ τσάντα καὶ τὸ τσαντάκι	283
(Ἡ Θέμις ἔχει νεῦρα. Έκδ. Μαρῆς. Αθήναι)	
I. M. Παναγιωτόπουλος, Ἀπομεσήμερο μὲ τὰ λιοντάρια	289
(Αφρικανικὴ περιπέτεια. Έκδ. Αστήρ. Αθήναι)	
Μιλτιάδης Μαλακάσης, Τραγουδάκι (ποίημα)	293
(Ἀπαντα, τόμ. Α'. Αθήναι 1964)	
Γιάννης Ρίτσος, Ὁνειρο καλοκαιρινού μεσημεριοῦ (ἀπό- σπασμα)	294
(Ποιήματα 1930-1960. Έκδ. Κέδρος)	
'Αντώνης Σαμαράκης, Τὸ ποδήλατο	295
(Ζητεῖται Ἐλπίς. Διηγήματα. Αθήνα 1954)	

Λάμπρος Πορφύρας, Δέηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδια-
μάντη (ποίημα) 298
(Σκιές. Β' ἑκδοσις. Ἐκδ. Ζηκάκης. Ἀθῆναι 1926)

Κείμενα στὴν Καθαρεύουσα

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, "Ανθος τοῦ γιαλοῦ	303
(Σαράντα χρόνια δημοσιογραφικῆς ζωῆς. Πανηγυρικὸν Λεύκωμα τῆς Ἔστίας διὰ τὴν 40ετηρίδα της. Ἀθῆναι 1934)	
Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Τ' ἀγνάντεμα	309
(Τὰ "Απαντα. Τόμος τρίτος. Ἐπιμέλεια Γ. Βαλέτα. Ἐκδ. Χρ. Γιο- βάνης. Ἀθῆναι)	
Σταμ. Σταμ., δ Γιώργος	317
(Ιστορίες τοῦ Χωριοῦ. Ἐκδ. Γ. Νασιώτη. Ἀθῆναι)	
Κονδυλάκης Ι., Ἀναμνήσεις γυναικοπαίδου	320
("Οταν ἥμουν δάσκαλος κι ὥλα διηγήματα. Ἐκδ. Ἐλευθερουδά- κης. Ἐν Ἀθήναις)	
Νικόλαος Ποριώτης, Ὁ νεκρὸς καὶ ἡ σημαία	325
(Πανηγυρικὸν λεύκωμα τῆς Ἔστίας διὰ τὴν 40ετηρίδα της. Ἀθῆ- ναι 1934)	
Σημείωμα τῆς Ἐπιτροπῆς	327
Λεξιλόγιο	329

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βίβλιόσημον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γηγενεῖτης αὐτῶν. Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλίοσημον τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

"Εκδοση Α' 1975 (VII). Ἀντίτυπα 410.000
Σύμβαση 2618/7.6.1975

Έκτυπωση-Βιβλιοδεσία: Κοινοπραξία
(Ε. Ζαφειρόπουλος και Σία Ε.Ε.Ε.,
Κουσέντος - Πρίφτης - Δαβερώνας Ε.Π.Ε.,
Π. Όκτωράτος - Κ. Κουκιάς Ο.Ε., Αθ. Βασιλείου)

Έξωφυλλο και κοσμήματα: Ἀγήνωρ Ἀστεριάδης
Διόρθωση δοκιμών: Νίκος Καρτσᾶς, Γιάν. Η. Χάρης
Τυπογραφική ἐπιμέλεια: Ἐμμανουὴλ Χ. Κάσδαγλης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής